МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ»
БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ (ЛАТВІЯ)
ІНСТИТУТ АГРАРНОГО РОЗВИТКУ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ ІМ. ЛЕЙБНІЦА (НІМЕЧЧИНА)
ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ»

31 травня 2024 р.
м. Ірпінь

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДУ «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-практичної конференції

31 травня 2024 року

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Ірпінь
2024

УДК 334.7:658(06)
ББК 65.29я431
Е 45

Рекомендовано до друку
Вченою радою Державного податкового університету
(протокол № 18 від 28 червня 2024 р.)
та Вченою радою ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
(постанова № 64 від 3 липня 2024 р.)

Е 45 **Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови** [Електронне видання] : збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 31 травня 2024 р. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. – 628 с. ; PDF-формат ; мережеве видання ; інституційний депозитарій.
ISBN 978-966-337-738-4

Збірник містить тези VII Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови», яка відбулася 31 травня 2024 р. на базі Державного податкового університету.

Публікації відображають напрями та результати наукових досліджень, присвячених таким актуальним питанням, як: «Міжнародний ландшафт і ключові імперативи функціонування підприємництва в світі в умовах загострення глобальних суперечностей і загроз»; «Розвиток підприємництва в Україні під час війни: внутрішній потенціал, умови, державна політика»; «Повоєнна декомпресія підприємницької ініціативи: драйвери й обмеження»; «Передові фінансові механізми забезпечення ефективності бізнесу»; «Тенденції та завдання розвитку обліку, аудиту й оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності»; «Цифрові й екологічні інновації: можливості бізнесу та держави»; «Україна – простір можливостей для розвитку бізнесу: погляд молоді».

Видання призначене для науковців, молодих учених, аспірантів, студентів.

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів,
їх відповідність вимогам чинного правопису та
достовірність фактів і статистичних даних несуть автори.

УДК 334.7:658(06)
ББК 65.29я431

© Державний податковий університет, 2024
© ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2024

ISBN 978-966-337-738-4

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. МІЖНАРОДНИЙ ЛАНДШАФТ І КЛЮЧОВІ ІМПЕРАТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СВІТІ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ І ЗАГРОЗ

Pizhuk O. I.
WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP: SPECIFICS
OF DEVELOPMENT IN UKRAINE AND ABROAD 22

Rumyk I. I.
FINANCIAL MECHANISMS FOR ENSURING
SMALL BUSINESS EFFICIENCY 26

Bobro N. S.
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A STRATEGIC TOOL
FOR IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION 29

Бортнік С. М., Бурець О. І.
АНАЛІЗ ЗМІН У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ
ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ 33

Косяченко К. Е., Хмеленко К. М.
ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО БІЗНЕСУ
ЩОДО WHITE PAPERS КРИПТОАКТИВІВ 38

Кричевська Т. О.
КРИПТОВАЛЮТИ: ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ 42

Пілевич Д. С.
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ BUSINESS
INTELLIGENCE В УПРАВЛІННІ
СУЧАСНИМИ КОРПОРАЦІЯМИ 47

Шергіна Л. А., Канівець Т. О.
УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ
ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ 50

Ivanov M. S.
FACTORS OF INFLUENCE ON THE PROCESS
OF MANAGEMENT OF THE FINANCIAL
STABILITY OF ENTERPRISES 54

Дейнеко Д. О.
Е-РЕЗИДЕНТСТВО ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ
У 2024: НОВІ ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ 57

Мостов'як М. І.
СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ 62

Смолій В. О.
НАПРЯМИ ТА МОЖЛИВОСТІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ..... 65

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВНУТРІШНІЙ ПОТЕНЦІАЛ, УМОВИ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Зимовець В. В.
ТІНЬОВІ РЕЗЕРВИ ЯК ПОТЕНЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО
ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ 68

Іщук С. О., Мудрий В. П.
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ
ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ 73

Кічурчак М. В.
ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ
В СЕКТОРІ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ
В УКРАЇНІ: ДО І ПІД ЧАС ВІЙНИ 77

Небрат В. В.
ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
СОЛІДАРИЗМУ В ЕКОНОМІЦІ ВОЄННОГО ЧАСУ 81

Пустовойт О. В.
ОКРЕМІ ПРІОРИТЕТИ ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ..... 87

Рудаченко О. О.
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВОЄННИЙ ПЕРІОД 92

Слюсарева Л. В.
РОЗВИТОК БІЗНЕСУ У ВОЄННІЙ УКРАЇНІ:
АНАЛІТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ 95

Смачило В. В., Корольов Є.
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА..... 102

Шубравська О. В.
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ
ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ 106

Боровік Л. В., Осадча Т. Ю.
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 110

Ангелко І. В.
ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ
ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ 113

Біла І. С.
БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ:
ЩО ДОПОМАГАЄ ВИЖИТИ? 117

Дмитрук С. М., Боброва Є. І.
ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 122

Дульська І. В.
ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В СЕКТОРІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ 125

Калач Г. М.
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 130

Мельничук Г. С.
ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА
СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 134

Ніколайчук О. А., Тригуб О.
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ
В УМОВАХ ВІЙНИ..... 139

Підопригора Л. А.
ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 142

Ружинська Н. О., Корж М. А.
НАСЛІДКИ РУЙНУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ І НЕЖИТЛОВОЇ
НЕРУХОМОСТІ ТА СТАН ЗАБОРГОВАНОСТІ ПЕРЕД
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 145

Самолюк Н. М., Денисюк С. І.
КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ НА РИНКУ ПРАЦІ 150

Андрухович Д. Р.
УКРАЇНСЬКА БІЗНЕС-СПІЛЬНОТА
ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ОДЕРЖУВАЧІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ 153

Браунагель А. В.
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВОЄННИЙ ЧАС..... 157

Калініченко Д. І.
РОЛЬ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В СТИМУЛЮВАННІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 162

Кожухівський О. С.
ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СЕКТОРІ HORECA: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРИВАТНІ ІНІЦІАТИВИ 165

Компанієць В. І.
ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЗАСОБИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ 170

Крутилін С. І.
ПЛАТФОРМНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 175

Липкань А. Ю.
ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 179

Плахотнюк В. В.
РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 182

Розум О. О.
ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ І БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ 187

Солодкий В. В.
РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ 192

СЕКЦІЯ 3. ПОВОЄННА ДЕКОМПРЕСІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ: ДРАЙВЕРИ Й ОБМЕЖЕННЯ

Лазебник Л. Л., Соколова О. М.
МОДЕЛЬ TRIPLE HELIX ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ 197

Минчинська І. В.
РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 202

Немировська О. В.
ПЕРЕЗАПУСК ГРОМАДСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ СТОСУНКІВ ТА РОЗБУДОВА РЕГІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ: ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЙ 207

Кудласевич О. М.
ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ 211

Чумаченко О. Г.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД 216

Шелудько Е. І., Завгородня М. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ СЕКТОРУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ 220

Груздова Т. В.
СЕКТОР ФАРМАЦЕВТИКИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОДНА ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 224

Домanський А. О.
СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ПРОДУКТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ГЕЙМДЕВ ІНДУСТРІЇ 229

Дрозд В. О.
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 233

Ковальчук О. С.
ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 236

Протопопов Д. Я.
ПІДПРИЄМНИЦЬКА ІНІЦІАТИВА ЯК ДРАЙВЕР
РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНІВ ПІСЛЯ ДЕОКУПАЦІЇ 239

Процко Я. О.
ECONOMIC OPPORTUNITIES OF IT COMPANIES
DURING THE WAR 243

Резнік С. В.
ПРОМИСЛОВІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ 246

Уманців В. Ю.
НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 250

Яківченко А. М.
МАРКЕТИНГ У КРИЗОВІ ЧАСИ: ЗМІНИ ПІДХОДІВ
У КОМУНІКАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ 253

СЕКЦІЯ 4. ПЕРЕДОВІ ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

Кіндзерський Ю. В.
ПЕРЕДУМОВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАНКУ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 258

Корнівська В. О.
ЦИФРОВІ ФІНАНСИ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ..... 264

Савастєєва О. М.
ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ДО ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ..... 268

Сунцова О. О.
РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ЗМІНІ СТРУКТУРИ ВВП КРАЇНИ..... 272

Бреус С. В., Сірук О. М.
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ 279

Вербицька Г. Л.
РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ..... 282

Колядич О. І.
РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЯК ЧИННИК СТАБІЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 285

Федина В. В., Тимощук Л. М.
ЗАСОБИ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 289

Анфілов Д. Ю.
КОНЦЕПЦІЯ «НЕРДИСТАНІВ» ЯК ШЛЯХ
ДО SMART-РОЗВИТКУ МІСТ І ТЕРИТОРІЙ..... 292

Качковський О. Д.
РОЛЬ ОНОВЛЕННЯ ПАРКУ ВАНТАЖНИХ
ЛОКОМОТИВІВ У ПІДВИЩЕННІ
ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ» 296

Коляденко Р. С.
МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ..... 300

Поліщук Ю. А.
ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ
ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
У ПРОТИДІЇ ЇХ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ 304

СЕКЦІЯ 5. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АУДИТУ Й ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гурочкіна В. В.
КОНТРОЛЬОВАНІ ІНОЗЕМНІ КОМПАНІЇ:
НЮАНСИ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО МАЙНОВИЙ
СТАН І ДОХОДИ МІГРАНТІВ 308

Гриліцька А. В., Кравченко В. В.
ЗАСОБИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ
РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ..... 313

Калита Т. А.
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОГО
СТИМУЛЮВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ
НА СПРОЩЕНІЙ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 317

Осадчук С. В.
ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ
СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ..... 322

Тараценко В. А.
УСУНЕННЯ СХЕМ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ
ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 325

Ткаченко І. П.
ЗБАЛАНСУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ
ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ:
БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ ПІДХОДІВ І БІНАРНІСТЬ ЗВ'ЯЗКІВ..... 328

Романюк М. М.
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ
ДИСЦИПЛІНИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД КРАЇН ЄС..... 334

Савченко С. О.
ПРО ПОВЕДІНКОВУ ПОДАТКОВУ ЕКОНОМІКУ 338

Царьов О. В.
ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ
ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ CRS 343

Чирва О. В.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 347

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВІ Й ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ

Єгоров І. Ю.
ОНОВЛЕНА СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ПОТРЕБА У ВНЕСЕННІ ЗМІН 350

Купінець Л. Є., Шершун О. М.
ЦИФРОВІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ
ЯК ІНСТРУМЕНТИ УСУНЕННЯ СТРУКТУРНИХ
ДИСПРОПОРЦІЙ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ 354

Молдаван Л. В.
АГРОЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПОВОЄННОМУ
ВИКОРИСТАННІ ПРИРОДНОГО РЕСУРСУ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА 357

Булгакова О. В.
ІННОВАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ
ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ 363

Воробйова О. А.
ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО
НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ
В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ 367

Горбатюк Л. М., Борисенко В. В.
ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 371

Давиденко С. В.
ПРІОРИТЕТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ
ІННОВАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗБУДОВИ ЦИРКУЛЯРНОЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 376

Душкін С. С.
ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 382

Ляшенко Г. П.
КВАНТОВА ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО 386

Марченко О. І.
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ 390

Діхтяренко Н. В.
ІННОВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ:
ПРОБЛЕМИ ТА СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ 393

Львова Н. В.
ВІД ПЕРЕДОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ
ДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 396

Мерзляков А. В.
РОЛЬ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 401

Міщенко Т. В.
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІННОВАЦІЯ
В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ 404

Неборачко М. Е.
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
ЦИФРОВИХ ДВІЙНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
СТІЙКОСТІ КРАЇНИ ЗАГАЛОМ 407

Немировський Ф. В.
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ 410

Остапенко М. С.
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ 414

Ханенко М. Б.
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ 418

Штельмах О. В., Рябокучма В. С.
ІННОВАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА..... 421

СЕКЦІЯ 7. УКРАЇНА – ПРОСТІР МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ: ПОГЛЯД МОЛОДІ

Білявський С. В.
ВИХІД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА РИНКИ ЄС
З ПОЧАТКОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ
ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 424

Боденчук Я. О.
МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ..... 428

Буй Ю. В.
НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА 432

Бурець О. І.
ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ..... 437

Вовкодав В. О.
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНИХ
І ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ..... 441

Вонберг Т. В., Дутко В. Р.
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ 44

Галацевич Н. С.
ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ..... 448

Глухов М. О.
КОМПЛЕКСНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 452

Грищенко С. В.
КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ 457

Громіка К. О.
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 462

Гурочкін А. В.
ІТ-БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ 467

Даниленко С. В.
РОЛЬ МОЛОДІ В ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ КРАЇНИ..... 471

Денисенко Я. А.
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ 474

Доляницький М. М.
МОДЕРНІЗАЦІЯ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ 478

Дуркіна К. О.
ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ 482

Зябрєв В. Ю.
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ 486

Кицик А. І.
ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ 489

Конопля А. І.
STRATEGY DEVELOPMENT ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
НА ЗАСАДАХ КОМПЛАЄНСУ ТА БЕНЧМАРКІНГУ 493

Коржовник Ю. В.
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ
ІНСТРУМЕНТІВ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ 496

Косюк А. М.
ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ПІДПРИЄМСТВ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 500

Лепеха Д. Г.
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 503

Логощук І. В.
СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМА УКРАЇНИ:
МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОЛОДИХ ПІДПРИЄМЦІВ 508

Луцько М. І.
ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ
КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА 512

Майборода В. В.
ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ АСОРТИМЕНТУ
ТОВАРІВ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 517

Мануільчик І. В.
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМЦІВ ТА
ПРАЦІВНИКІВ У ВОЄННИЙ ЧАС 521

Мартенюк Є. В.
ПРОГРАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 524

Маховський С. В.
ІНДУСТРІЯ 4.0, ІННОВАЦІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК 528

Медина А. В.
РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ТОВ «ТРАШ» 532

Міронов В. В.
ВОЄННІ РЕАЛІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ПІВДНЯ УКРАЇНИ: ШТРИХИ ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ 535

Міщанін О. М.
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ 538

Міщанін Є. Е.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ
ПЕРЕВАГ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА 541

Мосійчук І. О.
ПІЛЬГОВІ КРЕДИТИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 544

Нерознак М. О.
РОЗВИТОК ТА АДАПТАЦІЯ ЛОКАЛЬНОГО
БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ 549

Никончук А. С.
ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
НА РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 552

Олексюк В. Р.
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 555

Омельчук Є. А.
УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 559

Охрименко С. О.
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ 562

Підлужна В. Н.
РОЗВИТОК МОЛОДІЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА
БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 565

Погребний В. С.
УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ
У ТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ..... 569

Рожко Ю. В.
ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО
ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПОВОЄННОЇ
ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 572

Семенченко І. Є.
СУТНІСТЬ БРЕНДІНГУ ТА ТЕХНОЛОГІЯ
РОЗРОБКИ БРЕНДІВ 575

Сидоренко О. С.
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ..... 579

Скляров Д. Г.
ПОГЛЯДИ МОЛОДІ НА ПЕРСПЕКТИВИ
ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ 582

Сливко П. О.
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ
СЕРЕДОВИЩА, ЩО ДИНАМІЧНО ЗМІНЮЄТЬСЯ 585

Стоматюк Т. П.
РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ 588

Тарасюк Т. О.
ВИРОБНИЦТВО ЗБРОЇ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ
ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК СТРАТЕГІЧНА
НЕОБХІДНІСТЬ ТА НОВА СФЕРА ДЛЯ
ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 591

Хацько А. М.
РОЛЬ АКАДЕМІЧНИХ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ
У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА 594

Хміляр А. Ю.
ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ СПРОЩЕНОЇ
СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ 598

Черненко О. С.
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВА ТА
НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ
В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ 602

Черняк А. Р.
МОДЕЛІ РИНКОВОЇ СТРУКТУРИ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ 606

Шаргородський А. П.
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПІДХОДИ
ДО ВІЙСЬКОВОГО МАРКЕТИНГУ 609

Швагірев М. Д.
ХАРАКТЕР СУЧАСНИХ РИНКОВИХ
ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ 613

Шпакович С. В.
ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 616

Ющенко А. С.
АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА..... 619

Ярош І. С.
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВНУТРІШНЬОМУ ТА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКАХ УКРАЇНИ..... 624

СЕКЦІЯ 1
МІЖНАРОДНИЙ ЛАНДШАФТ І КЛЮЧОВІ ІМПЕРАТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СВІТІ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ І ЗАГРОЗ

UDC 658.1+316.346

Pizhuk Olha Ivanivna,
DSc, Associate Professor,
State Tax University,
Irpin', Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5802-1053

WOMEN'S ENTREPRENEURSHIP: SPECIFICS OF DEVELOPMENT IN UKRAINE AND ABROAD

Women's entrepreneurship (WE) continues to play an important role in advancing inclusive development in different countries and communities. Women's entrepreneurship development is increasingly seen as a significant factor in job creation, income equality, and social inclusion [1; 2]. Women's entrepreneurship is growing all over the world, and this phenomenon also has an impact on economic growth and well-being [3; 4]. However, persistent gender inequalities continue to create significant disparities in opportunities for starting and growing a business worldwide (Fig 1).

According to the new GEM 2022/2023 Women's Entrepreneurship report, there is a significant gender gap in established business ownership, defined as managing a running business for more than 42 months. Nearly one in every three entrepreneurs running established businesses is a woman. For start-up activity, there are 0.80 women for every 1 man. Globally, women are more likely than men to be solopreneurs (1.47 women solopreneurs for every 1 man) [5].

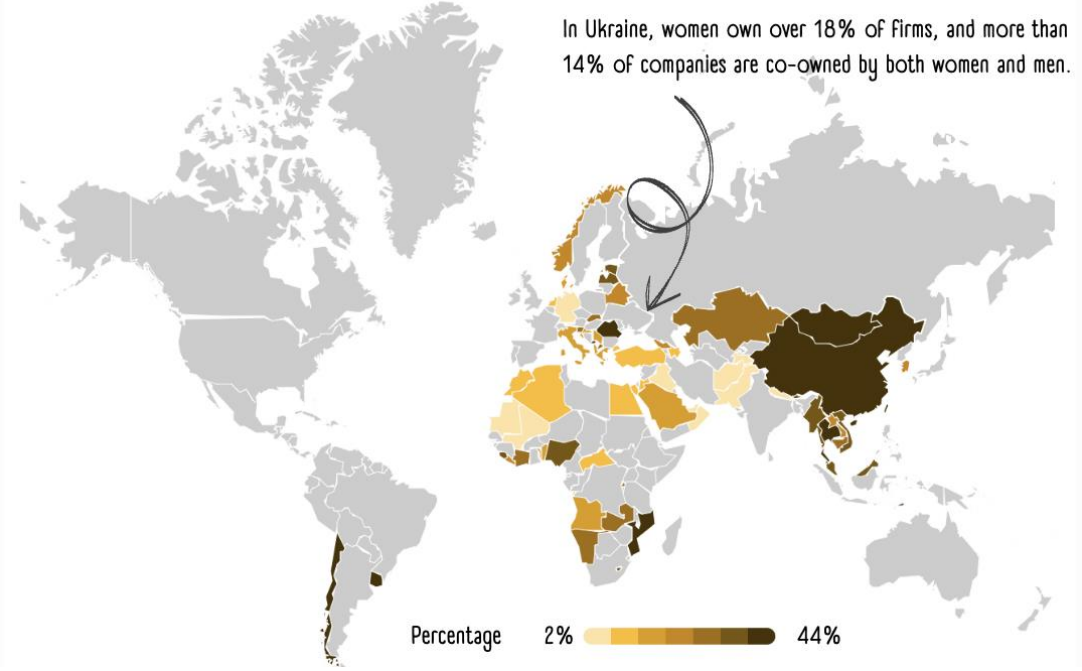

Fig 1 – Share of female business owners (% of total business owners)

Source: World Bank's Entrepreneurship Survey and database in 2022 and most recent year available. URL : http://www.doingbusiness.org/data/explore ; Women-Led Businesses in 2023: A YouControl Study. URL : https://business.diia.gov.ua/cases/women-entrepreneurship/biznes-ocoluvanij-zinkami-u-2023-roci-doslidzenna-youcontrol

The European Commission, the OECD, the World Bank, and other organizations consider women's entrepreneurship an underutilized source of economic growth, job creation, and social well-being. Statistics show that women are under-represented in entrepreneurship in many respects. For example, women represent 51 % of the European population but only 32 % of the EU self-employed and 31 % of start-up entrepreneurs. Additionally, 93 % of the capital invested in European companies in 2019 went to all-male start-ups. There is evidence that women entrepreneurs are missing out on funding all over the world. In addition, women entrepreneurs tend to start smaller businesses and earn less [6].

Like many other countries, Ukraine has traditionally been influenced by patriarchal norms, which sometimes hinder women's participation in entrepreneurial activities. Nevertheless, in the last few years, before the start of the war in Ukraine, the number of small businesses started by women was greater. In 2020, the number of small businesses started by women exceeded those registered by men by 2 %, and in 2021, this gap widened to 2.5 %, according to data from the Opendatabot study. Data for the first nine months of 2022 indicate that small businesses with a male founder are currently ahead of women's

initiatives by more than 4.3 %: 92,459 (more than 52 %) new small businesses in Ukraine were founded by men. However, the situation in the first three months of 2023 has already changed; women in Ukraine started 189,776 small businesses, corresponding to 51% of the share of all registered individual entrepreneurs since the beginning of 2023 [7]. One significant reason for this rapid rise in women's entrepreneurship is the ongoing war, as many men have been called to serve in the Armed Forces of Ukraine (ZSU) and are fulfilling their constitutional duty to defend the country [8].

In 2021, women headed more than 33 % of Ukrainian companies. The situation in Ukraine corresponds to the global trend: the share of female business leaders does not exceed 25–30 %. For the most part, Ukrainian women entrepreneurs are sole owners of one enterprise. The lion’s share of women’s business is built around the sphere of services (44 %) and trade (21 %), while 10 % of businesswomen are involved in education, 8% are involved in the creative industries, 5 % have a business in HoReCa, 5 % each are involved in the construction and IT industries, and 3 % are in the agricultural sector [7].

Such under-representation of women is not only a matter of inequality. Ukraine and other European countries must activate the unused potential of women’s entrepreneurship to tackle one of the pressing challenges of our time more effectively: the digital transition.

Digital transformation offers entrepreneurs enormous opportunities, and women should not hesitate. However, the gap of missing women entrepreneurs is particularly noticeable in science and technology, including digital technology. Only 19 % of European information and communication technology (ICT) entrepreneurs are women [6]. The number of women employed in the IT industry in Ukraine is a little higher than in Europe and is steadily growing. However, it still represents barely a quarter of the total number of IT specialists [9].

This gap will prevail, if not increase, as only half as many women as men graduate in Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM). Gender bias and lack of role models in the digital technology sector contribute to the slow growth in the percentage of women tech entrepreneurs. However, there are examples of successful women entrepreneurs and promising women-led start-ups in the ICT sector.

Conclusion. By examining these specifics, it becomes evident that supporting women's entrepreneurship requires a multifaceted approach that

addresses financial, educational, and cultural barriers. Both Ukraine and the global community can benefit from sharing best practices and developing targeted initiatives to empower women entrepreneurs and harness their potential for economic and social development.

REFERENCES

1. Pizhuk O. I. Development of Small Business as One of the Ways to Harmonize Gender Processes in Ukraine. *Collection of Scientific Papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine* : Electronic Scientific Edition. Volume No. 1 / National University of the State Tax Service of Ukraine. Irpin, 2011 [in Ukrainian].

2. Georgieva, S. Women's Entrepreneurship Segmentation and Management Dimensions. Pol. J. Manag. Stud. 2022, 26, 144–161. DOI : https://doi.org/10.17512/pjms.2022.26.2.09

3. Ojediran, F., Anderson, A. Women's Entrepreneurship in the Global South: Empowering and Emancipating? Adm. Sci. 2020, 10, 87. DOI : https://doi.org/10.3390/admsci10040087

4. Anderson, A.; Ojediran, F. Perspectives, Progress and Prospects; Researching Women's Entrepreneurship in Emerging Economies. J. Entrep. Emerg. Econ. 2022, 14, 292–315. DOI : https://doi.org/10.1108/JEEE-07-2020-0214

5. GEM 2022/2023 Women's Entrepreneurship report, entitled Challenging Bias and Stereotypes. URL : https://www.gemconsortium.org/reports/womens-entrepreneurship

6. Hostak, Juraj; Rancakova, Dagmar, Lilischkis, Stefan (2021): A Guide for Fostering Women's Entrepreneurship, Five Key Actions for a digital, green and resilient Europe. URL : https://bic-africa.eu/wp-content/uploads/2022/03/a-guide-for-fostering-womens-entrepreneurship.pdf

7. Stroiko, T.; IglesiasSanchez, P.P.; Jambrino-Maldonado, C.; Fernández-Díaz, E.; de las HerasPedrosa, C. Ukrainian Women's Entrepreneurship and Business Ecosystem during the War: New Challenges for Development. Sustainability 2024, 16, 3829. DOI : https://doi.org/10.3390/su16093829

8. Kraus N., Kraus K., Pochenchuk G. Women's entrepreneurship: risks, support tools, implementation mechanisms. Innovation and Sustainability, no. 2, pp. 46–59 [in Ukrainian]

9. Ukrainian IT industry: looking for further growth and opening opportunities for women. URL : https://eufordigital.eu/ukrainian-it-industry-looking-for-further-growth-and-opening-opportunities-for-women/

UDC 658.8:339.1

Rumyk Ihor Ivanovych,
Doctor of Economics, Professor,
«KROK» University,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-3943-639X

FINANCIAL MECHANISMS FOR ENSURING SMALL BUSINESS EFFICIENCY

In the conditions of institutional changes in the economy of Ukraine, radical transformations in property relations, the problem of establishment and development of small entrepreneurship acquires great importance. The relevance of the research is also enhanced by the fact that the slowness and inconsistency of Ukraine's progress through market reforms, especially during the war, is largely due to the underestimation of the role and importance of small entrepreneurship as a structural element of the modern economy.

The purpose of the work is to study the financial mechanisms for ensuring the efficiency of small enterprises.

The objective need for the development of small entrepreneurship is determined by the changes taking place in large-scale production at the current stage. In the Western literature, in particular, it is emphasized that in the external environment of large-scale production, there is, firstly, an intensification of competition on a global scale due to the development of transport, the Internet of things and means of communication.

Secondly, it is possible to observe an increase in the degree of uncertainty of the external environment as a result of a significant slowdown in growth rates in all industrially developed countries.

Thirdly, there is a strengthening of the tendency to fragmentation of markets due to the differentiation of consumer demand.

The external changes that are taking place could not fail to cause the appropriate response of corporations that adapt to new conditions and that the globalization of competition leads to an increase in their specialization, while the uncertainty and fragmentation of markets force companies to increase the flexibility of management and intensify the search for new ways of differentiating products and services.

There is clearly a contradiction between the tendency to specialization, which implies the concentration of the same production, and the strengthening of differentiation, that is, the expansion of the range of production of goods. Flexible (differentiated) mass production becomes a form of solution to the mentioned contradiction.

The approach to small entrepreneurship as a sector of the economy is based on identifying the unity of two sides of social production: socio-economic and organizational-technical. The first side is production relations that form the social form of production. The second side is productive forces, the set of material elements of production, labor force and forms of production organization.

In its essence, the financial mechanism of a small enterprise is significantly different from the financial management of large enterprises. First of all, it is necessary to take into account the specific characteristics of small enterprises. These include: a small number or lack of financial management specialists; chronic lack of financial resources for the organization of economic activity; lack of financial forecasting and planning; the purpose of a small business is sometimes complex and contradictory. One of the most important and difficult problems for business structures is the problem of managing their costs [1, p. 61].

Small businesses are interested in obtaining current profits, analyzing cash flow, managing working capital and essentially do not resort to financial forecasting and planning.

The main factors that currently affect the development of small business in Ukraine: military and political circumstances, the general state of the economy, measures for the development of small business, tax policy, financial and credit policy.

It should be noted that small business provides a wide freedom of market choice, ensures quick payback of production costs, responds promptly to changes in consumer demand, provides an opportunity to overcome industry monopoly of production, ensures competition in the market, helps to fill the market with goods and services for which there is a demand.

The use of modern management methods at enterprises in crisis conditions, especially in the extremely difficult situation in which they now find themselves, is currently an integral component of maintaining a stable financial condition. An important place is occupied by the methods of cognitive modeling, which allow to investigate possible scenarios of crisis situations and ways to overcome them [2].

Financing of small business entities are important for the formation of state finances. There are various direct and reverse connections between the

macro-level and numerous micro-levels of the finances of economic units. Small business entities pay taxes to the state and local authorities, in turn, the state provides them with direct and indirect subsidies, implements indirect measures that contribute to the development of entrepreneurship.

Therefore, the main directions of state policy regarding the effective use of finances in the near term should be: improvement of the mechanisms of taxation, lending and insurance of small businesses; ensuring conditions for the development of promising forms of small business financing (leasing, franchising, and others); development and implementation of a mechanism for stimulating commercial banks that would provide preferential loans to small enterprises that carry out their activities in priority areas; improvement and simplification of the accounting and reporting system of small enterprises.

REFERENCES

1. Pylypenko, O. The concept of cost management in enterprises. *International conference on economics, accounting and finance (ICEAF)*. Book of abstracts. 2020, ICEAF. P. 61–62. URL : https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-konferentsij/2020-07-02-04_materiali-%D1%81onference.pdf#page=61

2. Rumyk, I., & (2022). Financial support of enterprises: possibilities of using cognitive modeling / Science Notes of KROK University. 2(66), 44–52. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-44-52

UDC 519.7

Bobro Natalia Sergiivna,
Ph. D., Doctor of Philosophy,
Private Higher Education
Establishment «European University»,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0009-0003-5316-0809

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A STRATEGIC TOOL FOR IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION

Today, improving the quality of higher education is directly related to the introduction of innovations in the educational process. Among these innovations, information and digital technologies, in particular artificial intelligence (AI) technologies, play an important role. Their use not only expands learning opportunities but also fundamentally changes the approach to the educational process, making it more adaptive and effective. As S. Yahodzinsky notes: "At the beginning of the twenty-first century, the globalization of society is carried out by means of convergence of technologies. They are based on innovative communication technologies, in particular, artificial intelligence technologies" [1].

We agree with the scientist's opinion and would like to note that artificial intelligence technologies are becoming an integral part of the modern education system, contributing to its evolution. They allow not only to optimize the learning process but also to ensure a deeper understanding and assimilation of knowledge by students. The introduction of AI into the educational process helps to create individualized approaches to learning that take into account the unique needs and capabilities of each student.

Artificial intelligence in the educational process is a set of modern technologies that allow a computer to develop and implement teaching methods for specific disciplines in an individual trajectory based on the collection and analysis of large amounts of data and software modeling. It simulates human speech activity to solve educational, communicative, and professional tasks, automates control of learning material, provides feedback, and performs analytical work [2, p. 171].

Modern education is turning into an open system with a complex structure and two basic functions: it creates conditions for learning and gaining knowledge and shapes the value orientations of a future specialist. In this regard, there is a need to introduce new scientific achievements, including AI, into the educational process.

The urgency of implementing artificial intelligence technologies in higher education institutions is due to the fact that today almost every student has a gadget with access to the Internet. The emergence and use of 5G mobile communication technology allows for the active use of streaming, the main advantage of which is almost instantaneous reproduction by other users without the need to download the file. This indicates the potential prospects for the active use of streaming among students to improve access to educational materials and resources in real-time.

Applied use of streaming data from YouTube, SoundCloud, Dailymotion, Vimeo, Deezer, Spotify, Facebook, etc., as well as mobile applications such as WeChat, WhatsApp, Telegram, etc., allows users to exchange streaming data in real-time. This creates new scenarios for using AI technologies in the educational process. Some of these scenarios already have practical experience in higher education, such as Blended Learning and the use of online broadcasts by a teacher and/or student for all users via video hosting or social networks. At the same time, modern pedagogical realities of higher education require significant intensification and individualization of education.

ICT training contributes not only to the development of professional skills but also to the formation of information skills of university students:

1) participate in interactive dialogues with a computer;

2) read visualization graphs;

3) work with animated videos;

4) plan classes using a computer;

5) diagnose, correct, and evaluate their knowledge using a computer;

6) use SmartStat – technologies that help determine readiness for exams, etc. [3, p. 3].

The popularity of the programs is explained by the ease of mastering the skills, the ability to use different materials, depending on the level of knowledge. For example, reference software includes multimedia content, special navigation mechanisms, and the absence of a predefined path to familiarize oneself with information, i.e. the ability to process it in any required sequence, as well as the inclusion of certain types of learning activities (question and answer systems, interactive elements for consolidating knowledge).

Educational software is a program that includes multi-vector systems of questions and answers aimed at forming and improving a range of skills.

Training programs are programs for improving knowledge, skills, and abilities, characterized by the simultaneous presence of significant blocks of educational information and mechanisms for checking the acquisition of knowledge [4].

Thus, with the help of educational software, students develop the ability to communicate and interact when discussing action plans and ways of doing things, listen, comment, ask questions, and form a sequence of ideas, feelings, events, and thinking. Special skills include the ability to conduct research and experimentation, as well as to use ICT capabilities to write creative works.

Improving teaching effectiveness through the use of AI technology is based on systems of the same name (artificial intelligence systems) that are focused on both the teacher or student and the educational process as a whole. These systems are created and developed based not on the needs of the educational process, but on the capabilities and vision of AI technology developers. Today, AI technologies are widely used in different countries to check student responses in surveys, feedback, etc.

Another way to use AI is to organize training based on trial and error, which is a very effective technique for consolidating skills, since there are no clear instructions in this process, the student intuitively looks for the most effective ways to solve the problem.

It's worth noting that chatbot development is one of the most popular areas in machine learning and artificial intelligence today. Chatbots allow you to keep motivation high enough to keep it stable through gamification, as well as the ability to structure a long training program into understandable short components, thus outlining both the short and long term.

As we can see, artificial intelligence systems can meet one of the main demands in the higher education system – to ensure accessibility of education for all. For example, there are already programs that convert spoken language into text, such as the Dragon Anywhere platform, which is very relevant for people with poor eyesight. Artificial intelligence has all the tools to make the learning process personalized and adaptive. Adaptive learning includes the selection of educational content according to the needs of each student with different levels of training, and the ability to track learning progress and change its trajectory depending on the results. AI takes into account the methodology and pace of learning, the needs of each student, their personal interests and preferences, and selecting tasks of increasing complexity.

Thus, the introduction of artificial intelligence technologies into the educational environment opens up new opportunities for creating inclusive, effective, and personalized learning. This contributes not only to improving the quality of education but also to ensuring equal access to knowledge for all individuals, regardless of their individual characteristics and needs.

REFERENCES

1. Yahodzinskyi, S. Anthropomorphic information networks and converging technologies: challenge to humanity (vs), step forward? *Artificial intelligence*. 2023, № 1. С. 29–35. DOI : https://doi.org/10.15407/jai2023.01.029
2. Bobro, N. Effectiveness of artificial intelligence usage in the educational process. *Наука і техніка сьогодні.* 2023. № 14(28). С. 168–174. DOI : https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-14(28)-168-174
3. Lopuschnyak, H. N. Chala, O. Poplavska. Socio-economic determinants of the ecosystem of sustainable development of Ukraine. *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*. 2021. № 1. С. 1–9. DOI : https://doi.org/10.1088/1755-1315/915/1/012019
4. Michio Kaku. 10 Robots, artificial intelligence, and the future of work. Environmental Health and the US Federal System: Sustainably Managing Health Hazards, 2019. P. 254.

УДК 339.13.012.42

Бортнік Світлана Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки
ORCID ID 0000-0003-2687-7866;
Бурець Олександра Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

АНАЛІЗ ЗМІН У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення рф на територію України суттєво позначилося на міжнародній торгівлі країни. Ця агресія спричинила значні втрати людського капіталу, оскільки війна завдала шкоди не лише матеріальним цінностям, а й життям безлічі мирних громадян. Інфраструктура була серйозно пошкоджена і продовжує руйнуватися агресором нині, а ланцюги торгівлі порушені, що призвело до перерв у постачанні товарів та послуг, тобто низки проблем логістичного характеру.

Крім того, військові дії призвели до величезної шкоди виробничим можливостям країни. Втрата електроенергії та вплив адміністративних методів на фіксацію курсу національної валюти Національним банком України також суттєво позначилися на економіці. Перерви у постачанні електроенергії призвели до зниження виробництва та обмеження можливостей підприємств працювати на повну потужність. Адміністративні заходи щодо регулювання курсу національної валюти призвели до нестабільності на фінансовому ринку та спричинили суттєві збитки для бізнесу.

У квітні 2022 р. активні бойові дії відбувались на території 6-ти областей України, які формували 20 % ВВП країни та відігравали вирішальну роль у розвитку економіки та міжнародної діяльності України [5]. Структура та обсяг експортно-імпортних операцій зазнала кардинальних змін. Згідно з прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) і Світової

продовольчої організації (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO), протягом 10 років з 2020 по 2029 роки, Україна мала покращувати свою позицію на світовому ринку увійти в ТОП-5 країн експортерів зернових, збільшивши свою частку до майже 14 % [4, с. 59].

У 2022 році, внаслідок широкомасштабного вторгнення, стало очевидним поглиблення кризи у економіці та зовнішній торгівлі України. Це стало результатом зменшення обсягів експортного виробництва та серйозних труднощів у сфері експортної логістики, а в окремих галузях навіть неможливості здійснення експортно-імпортних операцій. Єдиним кордоном, який зберігав зв'язок України зі світом, залишався лише західний кордон, проте через перенавантаження він має обмежену пропускну спроможність. У таких умовах сальдо зовнішньої торгівлі товарами не лише підтвердило негативну динаміку змін (зокрема перевищення імпорту над експортом), але й значно позначилося на фінансових показниках торгівлі та в грошовому виразі, досягнувши 15,3 мільярда доларів США.

В результаті війни в Україні у 2023 р. порівняно з 2022 р. обсяг експорту скоротився на 14,6 %, а імпорт зріс на 20,4 % (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка зовнішньої торгівлі за 2021–2023 рр.

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Обсяг експорту, млн дол. США	64 106,8	22 648	19 407
Темп приросту, % до попереднього року	–	–63,8 %	–14,6 %
Обсяг імпорту, млн дол. США	83 346,	25 291	30 434
Темп приросту, % до попереднього року	–	–69,4 %	20,4 %
Баланс зовнішньої торгівлі, млн дол. США	–19 239,9	–2 643	–11 027
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,77	0,90	0,64

Джерело: складено авторами за даними [1].

Під час війни відбулися значні зміни у товарній структурі експорту у порівнянні з довоєнною і навіть у порівнянні з минулим (2022) роком.

У 2021 р. протягом перших 9 місяців найбільший обсяг експорту припадав на чорні метали (21,4 %), за ним йшли зернові культури (16,1 %) та залізна руда (12,6 %). Але до кінця року ситуація змінилася: експорт зернових культур вийшов на перше місце (18,5 %), на другому місці опинились жири та олії (13 %), а експорт чорних металів залишався значним, складаючи 12,6 % завдяки великим обсягам експорту у січні-лютому, перед початком війни.

Підсумкові дані за 2023 р. показують, що частка зернових у загальному обсязі експорту зросла до 23,7 %, а жирів та олій, зокрема соняшникової олії, досягла 15,3%. У той же час частка експорту чорних металів скоротилася до 7,7 %, незначно випереджаючи експорт деревини, який становив 4,4 % (рис. 1).

У грошовому вимірі за перші 9 місяців поточного року у порівнянні з попереднім роком зросли експортні обсяги лише товарів аграрно-харчової групи, і то лише на 0,6 %, завдяки першому півріччю. Проте у третьому кварталі 2023 р. спостерігався спад у експортних поставках цих товарів на 26,7 %.

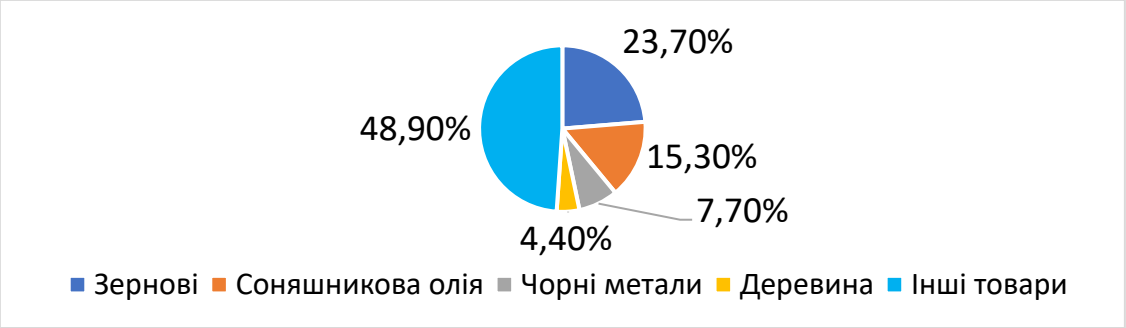

Рисунок 1 – Товарна структура експорту України 2023 року, %
Джерело: складено авторами за даними [1].

Структура товарного імпорту продовжує підтверджувати тенденції, які були характерні для останніх років, включаючи довоєнні періоди. Мінеральне паливо, таке як нафтопродукти, природний та зріджений газ, залишається на першому місці у структурі імпорту, що становить 17,1 % загального обсягу імпорту. На другому місці знаходяться засоби наземного транспорту, яких було імпортовано на 10,7 %, а третю позицію займають електричні машини, обладнання та їх частини (9,3 %). Також значні обсяги були імпортовані в категоріях ядерного палива (8,1 %) та пластмаси, полімерних матеріалів та виробів з них (6 %) (рис. 2).

До речі, вихід на третю за обсягами позицію по імпорту електричних машин, обладнання та їх частин значною мірою пов’язано із зростанням імпорту генераторів, трансформаторів тощо у зв’язку з ракетними ударами агресора по енергетичній інфраструктурі [2].

Імпорт товарів і послуг поглинав значні обсяги іноземної валюти, що надходила в Україну. На імпорт товарів за 10 місяців 2023 р. було витрачено 52,1 млрд дол. США (43,9 млрд дол. за 10 місяців 2022 р.), а на імпорт послуг – 21,1 млрд дол. США. Негативне торгівельне сальдо у січні-жовтні 2023 р. сягнуло 31 млрд дол. або 22 % ВВП [3].

Рисунок 2 – Товарна структура імпорту України 2023 року, %
Джерело: складено авторами за даними [1].

Україна значно збільшила імпорт товарів із Китаю, який залишається основним джерелом іноземної продукції на українському ринку. Імпорт з Китаю зріс на 28,5 % (або понад 1,6 млрд доларів) і досяг 7,4 млрд доларів.

Крім того, суттєво збільшився імпорт товарів з Польщі. Він зріс на 30 % до 4,9 млрд доларів (або на 1,1 млрд доларів). Цей різкий ріст відбувається попри обмеження, запроваджені Польщею на поставки українських товарів у Польщу та інші східноєвропейські країни. Внаслідок цього відбулися значні зміни в торговельних відносинах між Україною та Польщею. Стрімкими темпами зростає імпорт товарів з Туреччини.

Збройна агресія росії завдала нищівного удару зовнішній торгівлі України, викликавши скорочення експорту. Окупація територій, руйнування підприємств, атаки на енергетичну інфраструктуру та порушення експортних каналів призвели до значних втрат. Розрив ланцюгів постачання, масова еміграція та нестабільна світова економіка посилили негативний вплив на динаміку експорту, що почався ще минулого року.

Головним фактором, що позитивно впливає на український експорт, є підтримка з боку Євросоюзу, який скасував обмеження на ввіз товарів українського походження. Це дозволило збільшити експорт до ЄС у 2022 р. та зберегти стабільність у першому півріччі 2023 р. Частка Євросоюзу у міжнародній торгівлі України залишається на рівні понад 50 %.

Проте введені обмеження на експорт української сільськогосподарської продукції сусідніми країнами та Євросоюзом стали значущим негативним фактором для українського експорту.

Отже, приходимо до висновку, що розвиток міжнародної торгівлі України в умовах війни мав переважно негативний характер і ймовірно, матиме такі ж тенденції у найближчій перспективі в силу окупації значної частини територій держави й порушення логістичних ланцюгів поставок. Однак за належної підтримки європейського співтовариства з відновлення інфраструктури зовнішньої торгівлі та налагодження логістичних каналів і транспортних коридорів, відновлення і розвиток зовнішньої торгівлі на новому рівні можливий у найближчій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. URL : https://stat.gov.ua/ (дата звернення: 27.05.2024).

2. Огляд зовнішньої торгівлі України товарами у січні-вересні 2023 року. URL : https://fru.ua/ (дата звернення: 27.05.2024).

3. Платіжний баланс: де межа стабільності. Що імпортує та експортує Україна під час війни і як завдяки міжнародній допомозі вдається утримувати невеликий розрив платіжного балансу? URL : https://www.epravda.com.ua/ (дата звернення: 27.05.2024).

4. Салій Є. Ю., Салій О. О. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності в Україні в умовах війни. *Проблеми розвитку економіки.* 2023. № 3(14). С. 58–71.

5. Сучасні тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни / Скриньковський Р., Процевят О., Павленчик Н., Цюх С. *Traektoriâ Nauki = Path of Science.* 2022. № 6. С. 1001–1008.

УДК 341.9

Косяченко Ксенія Едуардівна,
канд. юрид. наук, доцент
ORCID ID 0000-0002-1380-218X;
Хмеленко Катерина Михайлівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-7089-4386

ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО БІЗНЕСУ ЩОДО WHITE PAPERS КРИПТОАКТИВІВ

Підприємницька діяльність динамічна за своєю природою. У 2008 році поява біткоїну спричинила зміни на фінансовому ринку і призвела до відкриття бізнесу у сфері віртуальних активів. А Європейський Союз, у свою чергу, намагається постійно оновлювати законодавство відповідно до тенденцій розвитку суспільства: у 2018 році узаконив бізнес у сфері віртуальних активів, а у 2023 – запровадив правила безпосередньо для бізнесу у сфері криптовалюти. Одним із нововведень стало заповнення, подання до уповноваженого органу держави-члена ЄС та публікація white paper крипто активів бізнесом.

Разом з тим, Україна конституційно закріпила вектор євроінтеграції. Тобто цілком імовірно, що наше законодавство необхідно буде адаптувати до законодавства ЄС у сфері криптовалюти. Тому аналіз законодавчих вимог до white paper крипто активів у ЄС допоможе визначити особливості документа і, можливо, розробити план впровадження white paper в Україні.

Європейський Союз розподілив крипто активи на три групи: 1) токени електронних грошей; 2) токени, прив'язані до активів; 3) крипто активи, крім токенів, прив'язаних до активів, і токенів електронних грошей (п.18 вступу Регламенті (ЄС) 2023/1114)[1]. *У межах нашої наукової роботи проаналізуємо вимоги до white paper про крипто активи третьої групи.*

Зміст поняття. А.Хаєс зазначає, що “white paper” – це інформаційний документ, виданий компанією або некомерційною організацією для

просування або висвітлення особливостей рішення, продукту чи послуги, які вона пропонує або планує запропонувати [2]. О.Прохор називає “white paper” технічним та інформаційним документом і зазначає: одним з найперших white paper, які обслуговують бізнес-комунікацію у сфері криптографії та криптовалют, був white paper криптовалюти Bitcoin (2008) [3, с.23], опублікований Сатоші Накамото.

До речі, на думку дослідників, ідею цифрової валюти описав Нік Жабо у 1998 році. Однак на відміну від Сатоші Накамото, він не втілив у життя свою розробку bit gold, що за деякими ключовими ознаками та механізмом роботи нагадує біткоїн [4, с.345].

Відповідно до MiCA – Регламенту (ЄС) 2023/1114 від 31 травня 2023 року про ринки крипто активів та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1093/2010 та (ЄС) № 1095/2010 і Директив 2013/36/ЄС та (ЄС) 2019/1937, white paper крипто активів – це інформаційний документ, який містить обов’язкову інформацію [1]. В залежності від виду крипто активів, якими займається бізнес, висуваються різні вимоги до змісту обов’язкової інформації.

Суб’єкти. Вимога щодо складання, надсилання до уповноваженого органу держави-члена ЄС та публікації white paper крипто активів висувається для того бізнесу, що хоче зробити публічну пропозицію своїх крипто активів (оферент), або отримати допуск до торгів.

Звільняються від обов’язку складати документ ті оференти третьої групи крипто активів, що 1) пропонують крипто активи менш ніж 150 фізичним або юридичним особам в кожній державі-члені, якщо такі особи діють від власного імені; 2) протягом 12 місяців, починаючи з початку пропозиції, загальна сума публічної пропозиції крипто активів в ЄС не перевищує 1 000 000 євро або еквівалент цієї суми в іншій офіційній валюті або в крипто активах; 3) пропозиція криптоактивів, адресована виключно кваліфікованим інвесторам, де криптоактиви можуть утримуватися лише такими кваліфікованими інвесторами (ч. 2 ст. 4 Регламенту (ЄС) 2023/1114) [1].

Зміст. White paper третьої групи крипто активів має містити інформацію про: 1) оферента або особу, яка бажає отримати допуск до торгів або про емітента, якщо він відрізняється від оферента/особи, яка звертається за допуском до торгів; або про оператора торговельної платформи у випадках, коли він складає білу книгу крипто активів; 2) інформацію про проект, який планується реалізувати за рахунок залученого капіталу; 3) інформацію про пропозицію крипто активів громадськості або про їх допуск до торгів;

4) крипто актив; 5) права та обов'язки, пов'язані з крипто активами, 6) базову технологію, що використовується для таких криптоактив; 7) основні негативні впливи на клімат та інші екологічні проблеми, пов'язані з механізмом консенсусу, що використовується для випуску крипто активів; 8) пов'язані з ними ризики, окрім тих, які є непередбачуваними та малоймовірними для реалізації (п. 24 вступу, ст. 6 MiCA) [1]. У Додатку I знаходимо більш детальний перелік обов'язкової до зазначення інформації щодо кожного пункту. Наприклад, у white paper має зазначатися про право, що застосовується до крипто активів, та компетентний суд (у якому має розглядатися правовий спір).

Також white paper крипто активів третьої групи має містити чітке та недвозначне твердження про те, що 1) криптоактив може втратити свою вартість частково або повністю; 2) криптоактив не завжди може бути переданий; 3) криптоактив може бути неліквідним; 4) криптоактиви не підпадають під дію схем гарантування вкладів відповідно до Директиви 2014/49/ЄС тощо (ч. 5 ст. 6 MiCA) [1].

На першій сторінці white paper зазначається про те, що жодний компетентний орган держави-члена Європейського Союзу його не затверджував, і усю відповідальність за зміст несе особа, що його подавала. Проте компетентні органи мають право вимагати внесення змін до документа або включення додаткової інформації. Така вимога запроваджена з метою уникнення надмірного адміністративного тягаря, що зазначено у п. 33 вступу Регламенту (ЄС) 2023/1114 [1].

Крім того, у документі має міститися заява органу управління суб'єкта, що підтверджує 1) відповідність white paper Розділу II MiCA; 2) що інформація, представлена в документі, є справедливою, чіткою і такою, що не вводить в оману; 3) відсутність упущень, які могли б вплинути на імпорт крипто активів (ч.6 ст.6 MiCA) [1]. Якщо ж відбулося порушення другого пункту, компетентний орган держави-члена ЄС може заборонити або призупинити публічну пропозицію крипто активів чи допуск до торгів.

Мова. White paper крипто активів складається однією з офіційних мов держави-члена походження та будь-якої приймаючої держави-члена або, в якості альтернативи, мовою, прийнятою у сфері міжнародних фінансів (на момент прийняття Регламенту (ЄС) 2023/1114 такою мовою є англійська) – п. 25 вступу MiCA [1].

На нашу думку, впровадження white paper крипто активів – це приклад заходу забезпечення прав учасників криптовалютного ринку. Адже,

по-перше, споживач отримує можливість ознайомитися з усіма умовами "співпраці" з певним бізнесом і у разі спору матиме підстави посилатися на інформацію у публічному документі. А по-друге, бізнес, публікуючи white paper, повідомляє споживачам важливу інформацію, і у разі спору факт публікації може стати підтвердженням того, що споживач отримав усі необхідні дані перед купівлею чи інш. крипто активу.

Отже, у роботі було розглянуто законодавчі вимоги Європейського Союзу до white paper крипто активів, крім токенів, прив'язаних до активів, і токенів електронних грошей (відповідно до класифікації крипто активів, розробленої ЄС). Законодавчим актом, що встановлює вимоги до white paper є Регламент (ЄС) 2023/1114 (MiCA). Подається цей інформаційний документ суб'єктом, що хоче зробити публічну пропозицію крипто активів або отримати доступ до торгів. Проте існують і певні виключення. Зміст інформаційного документа має включати пункти, закріплені у ст.6 та Додатку I MiCA. Мовою документа є мова держави-члена ЄС або прийнята у сфері міжнародних фінансів (англійська). Невідповідність white paper Розділу I MiCA може призвести до внесення змін, доповнення, або навіть заборони чи призупинити публічної пропозицію крипто активів/допуск до торгів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-assets, and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937. *EUR-Lex.* URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1114

2. Hayes A. White Paper: Types, Purpose, and How to Write One. *Investopedia*. 2024. URL : https://www.investopedia.com/terms/w/whitepaper.asp

3. Прохор О. А. Особливості перекладу англомовних текстів жанру white paper на українську мову. Кваліфікаційна робота / Полтавський інститут економіки і права університету «Україна». Полтава, 2023. 57 с.

4. Хмеленко К. М. Загальна характеристика криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. 347 с. URL : http://lsej.org.ua/12_2022/80.pdf

УДК 330.3:338.2:334:336.7

Кричевська Тетяна Олександрівна,
д-р екон. наук, с.н с.,
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-1940-6820

КРИПТОВАЛЮТИ: ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У лютому 2022 р., за кілька днів до російського повномасштабного воєнного вторгнення, Президент України підписав Закон України «Про віртуальні активи». На той час Україна була четвертою в глобальному індексі прийняття криптовалют, що розраховується компанією Chainalysis (у 2023 р. вона посідає п'яту сходинку) [1]. Низка правових невизначеностей Закону «Про віртуальні активи» не дозволила створеній робочій групі напрацювати правила оподаткування віртуальних активів, через що він так і не набув чинності [2]. До того ж, 31 травня 2023 р. Європейський Парламент і Рада Європейського Союзу ухвалили Регламент ЄС «Про ринок криптоактивів», що поставило перед Україною завдання гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими нормами. У листопаді 2023 р. у Верховній раді України було зареєстровано два альтернативних законопроекти: № 10225, розроблений НКЦПФР та № 10225-1 авторства Мінцифри, які містили зміни до Податкового кодексу щодо оподаткування віртуальних активів, а також класифікацію віртуальних активів та вимоги до їхніх емітентів та учасників ринку. Вони відрізняються як ступенем ліберальності оподаткування (документ НКЦПФР після правок на етапі реєстрації в парламенті передбачає оподаткування всіх операцій з криптовалютами включно з обміном одного криптоактиву на інший, а проєкт Мінцифри – лише обміну криптоактивів на гроші; Мінцифри пропонує пільгові періоди оподаткування операцій з криптоактивами протягом восьми років [3]), так і підходом до регулювання: документ Мінцифри застосовує критерій технології для регулювання операцій з криптоактивами, тобто навіть ті з них, що мають ознаки фінансового інструменту, регулюються виключно законом про віртуальні активи, якщо вони перебувають в обігу у системі розподіленого

реєстру. Це суперечить принципу “same activity, same risk, same regulation”, який рекомендує міжнародна організація Рада з фінансової стабільності [4] та яким керуються регулятори багатьох країн, в тому числі ЄС. Зокрема, пункт 4 статті 2 Регламенту ЄС «Про ринок криптоактивів» передбачає, що цей документ не застосовується до криптоактивів, які кваліфікуються як: фінансові інструменти; депозити, включаючи структуровані депозити; кошти, за винятком випадків, коли вони кваліфікуються як токени електронних грошей, різні пенсійні продукти та ін. [5]. Регулювання за критерієм технології відкриває можливості для регуляторного арбітражу, різноманітних зловживань та порушення прав інвесторів [2]. Щодо органів регулювання обігу криптоактивів, то законопроєкт НКЦПФР передбачає регулювання цього ринку саме Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку, а законопроєкт Мінцифри – Міністерством цифрової трансформації та Національним банком України. Зрештою, у Меморандумі з МВФ про економічну та фінансову політику від 11 березня 2024 р. йдеться, що «чинне законодавство щодо віртуальних активів може створювати ризики для цінової стабільності та ефективності механізму монетарної трансмісії», тож до кінця грудня 2024 р. НБУ та НКЦПФР за технічної допомоги МВФ мають підготувати відповідні зміни до законодавства [6]. Таким чином, зрештою можна очікувати, що багато дискусій між регуляторами та криптобізнесом в Україні під наглядом МВФ буде вирішене шляхом застосування максимально наближених до європейських норм законодавства.

Втім, це буде лише початок шляху. Легалізація криптоактивів, які за своєю природою прагнуть вийти за межі регулювання, не позбавляє ризиків ні державу, ні учасників ринку. Важливо розуміти, що являє собою криптосфера, які проєкти, які соціально-економічні відносини вона просуває, які інституції породжує. В цьому сенсі досить інформативним може бути аналіз природи найуспішніших криптопроєктів. Тож ми розглянули 25 криптоактивів з найбільшою капіталізацією станом на 28 травня 2024 р. Це дало змогу виокремити такі їх категорії за критерієм соціально-економічних цілей: 1) базова (вихідна) версія однорангової системи електронної готівки (Bitcoin); 2) базова (вихідна) версія блокчейн-платформи, на якій можна створювати децентралізовані додатки (Ethereum); 3) стейблкоїни – інструменти стабілізації вартості віртуальних цифрових активів, в тому числі через зв’язок з інститутами реального світу (Tether USDt, USDC, Dai). Зростання ролі стейблкоїнів на сучасному етапі пов’язане не з поширенням розрахунків у криптовалютах як альтернативою суверенним грошам, а з

роллю, яку вони відіграють у торгівлі криптовалютами при переході з одного блокчейну на інший без виходу в суверенну валюту, та їхньою роллю у DeFi. За стейблкоїнами стоять централізовані, непрозорі і поки слабко регульовані інституції. До того ж, на ринку домінує стейблкоїн Tether, що є третім серед криптоактивів за капіталізацією. Найвагоміший стейблкоїн має тісні та суперечливі зв'язки з криптовалютноютною біржею Bitfinex. Зокрема, Tether та Bitfinex належать компанії iFinex Inc., зареєстрованій на Британських Віргінських островах. Це стає підставою для звинувачень і підозр як у надійності резервів Tether, так і у використанні стейблкоїна для маніпуляції курсом біткоїна. Де зберігаються резерви Tether – невідомо. Розслідування генеральної прокуратури Нью-Йорка довело, що в певні періоди часу переважна частина резервів стейблкоїна передавалися в кредит біржі Bitfinex; 4) альтернативні до Bitcoin піринговi системи електронної готівки, що пропонують нові рішення проблем масштабованості та вартості операцій (Bitcoin Cash, Litecoin) [7]; 5) альтернативні до Ethereum блокчейн-платформи, що пропонують власні рішення проблем масштабованості, безпеки та децентралізації, та інші можливості для розробників децентралізованих додатків (Ethereum Classic, Solana, Cardano, Avalanche, Internet Computer, NEAR Protocol); 6) криптовалюти централізованих криптовалютних бірж (BNB, UNUS SED LEO); 7) інструменти побудови блокчейн-інтернету шляхом посилення інтероперабельності блокчейнів (Polkadot, Polygon) та децентралізації отримання даних поза блокчейном (Chainlink); 8) інструменти демократизації і децентралізації певних галузей (Tron – сфери розваг та контенту); 9) інструменти децентралізації формування вартості та операцій з криптоактивами (Uniswap); 10) інструменти розширення віртуальних спільнот за рахунок капіталізації мемних трендів (мемні коїни – Dogecoin, Shiba Inu, Pepe). Успіх мемкоїнів, окрім капіталізації трендів поп-культури, завдячує згуртованим онлайн-спільнотам та підтримці знаменитостей; 11) інструменти, що претендують на вдосконалення роботи традиційної фінансової системи (XRP). XRP є токеном корисності в мережі RippleNet, що фокусується на побудові партнерських відносин із банками та фінансовими установами з метою підвищення швидкості та ефективності транскордонних транзакцій. RippleNet притримується політики конфіденційності своїх ділових партнерів, тому масштаб поширення відповідних технологій незрозумілий, що, втім, не заважає XRP роками залишатися у першій десятці криптоактивів за обсягом капіталізації; 12) токени, що мають на меті розбудову існуючих успішних віртуальних мереж (Toncoin).

Toncoin було розроблено як нативну криптовалюту блокчейн-платформи TON, запущеної в 2018 р. для зашифрованого обміну повідомленнями у Telegram. У 2019 р. Telegram провів ICO токена Gram, але в 2020 р. Комісія з цінних паперів та бірж США (SEC) подала позов до Telegram, стверджуючи, що ICO Gram є незареєстрованим розміщенням цінних паперів, після чого Telegram скасував ICO. Втім, у 2021 р. група незалежних розробників Free TON Community запустила власний блокчейн TON та криптовалюту Toncoin, а вже у 2022 р. Telegram оголосив про підтримку Toncoin як способу оплати в Telegram Channels та Telegram Bots. Але навіщо соціальній мережі займатися криптовалютою? По-перше, це допомагає точно відстежувати витрати учасників і покращити таргетинг реклами, а, по-друге, може перетворити соціальну мережу на додаток для багатьох видів економічної діяльності, як колись сталося з китайським WeChat.

Вже сьогодні очевидно, що сфера криптовалют, попри потенціал залучення багатьох учасників, краще вирішує технологічні питання, ніж питання організації соціально-економічних взаємодій, і заново, але в прискореному режимі, досить поверхово проходить тисячолітній шлях становлення довіри у фінансовій сфері і в ширшому сенсі – становлення демократичних інституцій і права. Це, а не лише податковий аспект, необхідно враховувати у розробці її регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The 2023 Geography of Cryptocurrency Report. October 2023. *Chainalysis*. URL : https://go.chainalysis.com/geography-of-cryptocurrency-2023.html

2. Мартищук А. «На всі законопроєкти у сфері віртуальних активів чекає синхронізація та багато правок»: інтерв'ю із членом НКЦПФР Юрієм Бойком. *PaySpace Magazine*. 2023. 20 грудня. URL : https://psm7.com/uk/cryptocurrency/vse-zakonoproekty-v-sfere-virtualnyx-aktivov-zhdet-sinxronizaciya-i-mnogo-pravok-intervyu-s-chlenom-nkcbfr-yuriem-bojko.html

3. Вінокуров Я. Україна легалізує криптоактиви: що це дасть і як працюватиме? *Економічна правда*. 2024. 30 січня. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/30/709306/

4. FSB proposed framework for the international regulation of cryptoasset activities – Executive Summary / BIS. URL : https://www.bis.org/fsi/fsisummaries/fsb_cryptoassets.pdf

5. Regulation (EU 2023/1114 Of The European Parliament And Of The Council. On markets in crypto-assets / EUR-Lex. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj

6. Меморандум про економічну та фінансову політику / Міністерство фінансів України. 2024. 11 березня. URL : https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic__financial_policies-677

7. Кричевська Т. О. Перспективи криптовалют: про що говорить палітра алькоїнів. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6787

УДК 330.341:004

Пілевич Дмитро Станіславович,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-9442-0262

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ BUSINESS INTELLIGENCE В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ КОРПОРАЦІЯМИ

Сучасні умови розвитку економіки характеризуються значними перетвореннями в глобальному інформаційному просторі, що охоплюють ринкові відносини, суспільство, взаємодію бізнесу та органів державної влади. Перед більшістю сучасних корпорацій стоїть мета оптимального використання наявного ресурсного потенціалу для забезпечення ефективності діяльності. Зростання масштабів ринку інформаційних технологій формують для підприємств проблему пошуку необхідної інформації, проте важливим є не лише безпосередньо пошук інформації, а і вибір технології доступу до неї.

Великі компанії, що використовують в своїй діяльності цифрові інновації, при формуванні стратегічних і тактичних напрямків діяльності значну увагу приділяють якості і швидкості підтримки управлінських рішень у сфері корпоративного управління. У зв'язку з цим для корпорацій, що потрапили в зону дії цифрової економіки, особливого значення набуває якість і швидкість інформаційно-аналітичної підтримки менеджменту.

Більшість із них використовують різноманітні системи та додатки, проте найбільш популярними є системи бізнес-інтелекту (Business Intelligence). Технологія бізнес-інтелекту передбачає інтеграцію потоків інформації, що трансформуються корпорацією в єдиний набір даних на основі методів моделювання, прогнозування, кластерного аналізу, а також інтелектуального аналізу даних, на основі якого керівництво приймає обґрунтовані рішення та формує плани [1]. Найчастіше бізнес-інтелект використовується для обробки даних та опису функціонування таких сфер діяльності компанії, як складування, формування фінансової звітності, аналіз даних, які отримує підприємство про стан зовнішнього середовища. Паралельно із бізнес-аналітикою поширення набуває технологія предуктивної аналітики, яка доповнює та підсилює можливості Business Intelligence стосовно прогнозування розвитку основних напрямків виробничо-господарської діяльності.

Предуктивна аналітика пропонує використання широкого спектру методів статистики, моделювання, штучного інтелекту, машинного навчання, які дають змогу підвищити точність прогнозу на основі якісної обробки поточних даних. Знайдені за допомогою даної технології закономірності в інформаційних потоках застосовуються для визначення ризиків та прогнозування несприятливих умов розвитку діяльності компанії. Наявність кваліфікованих кадрів, які можуть оперувати великими масивами даних із використанням предуктивної аналітики, дає змогу інтерпретувати інформацію у своїх інтересах. Інтелектуальний аналіз даних (Data mining, Text mining, Web mining, Social mining) у поєднанні зі статистичним аналізом дозволяє бізнес-користувачам створювати інтелектуальні системи прогнозування, розкриваючи закономірності та відносини в структурованих та неструктурованих даних [2]. Отже, пріоритет вибору предуктивної аналітики в якості інструменту обробки інформації полягає в її можливості швидко і якісно оперувати великими масивами даних. Окрім цього, до основних завдання використання даної технології слід віднести:

- економію витрат на обробку масивів інформації;
- скорочення часу на роботу з даними;
- пошук оптимальних рішень на основі отриманої в результаті аналізу інформації;
- підвищення ефективності роботи персоналу, відповідального за аналітичну діяльність.

Окремо відзначимо спеціалізовані можливості, які забезпечують використання систем бізнес-аналітики, та, зокрема, технологій бізнес-інтелекту, у фінансовій сфері. Насамперед це спрощення розрахунків короткострокової ліквідності, облік дебіторської заборгованості, середньоденних залишків, аналізу рентабельності діяльності. З'являється можливість аналізу нормативів ліквідності банку за ризиками протягом окремих періодів часу: дня або місяця. Оскільки функціонування банківської установи відбувається на основі великої кількості бізнес-процесів, для їхнього узгодження та швидкого виконання прийнятих рішень потрібні якісні системи обробки інформації, особливо в умовах швидкої зміни курсів валют. Business Intelligence шляхом можливості паралельного задіяння засобів візуального представлення даних, хмарних технологій стає розповсюдженим інструментом забезпечення ефективної банківської діяльності. Проте в подальшому Business Intelligence має розширювати сферу застосування та активно використовуватись в якості підтримки стратегічних управлінських процесів, планування та моніторингу результатів, оптимізації та корегування стратегії розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Carkenord B. Seven Steps to Mastering Business Analysis. (2008) J. Ross Publishing. First edition. 384 p.

2. Яремко З. М. Модель бізнес-аналітики підприємства в контексті стратегічного управління. *Інноваційна економіка.* 2013. № 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_3_76

УДК 339.9:330.3

Шергіна Лідія Антонівна,
канд. екон. наук., доцент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9031-0616;
Канівець Тарас Олегович,
фахівець Департаменту з питань регіональної політики,
Офіс Президента України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0007-0459-5864

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ

Євроінтеграція України є однією з ключових стратегічних цілей державної політики протягом останніх десятиліть. Важливим кроком у напрямку майбутнього членства України в ЄС стала Угода про асоціацію, яка відкрила нові можливості для українського бізнесу та ставши реальним економічним рушієм розвитку співпраці між вітчизняними та європейськими підприємствами.

Не менш визначальною подією для України та вітчизняного бізнесу було рішення Ради ЄС про продовження безмитної торгівлі з Україною до червня 2025 року. Це демонстрація дуже важливої економічної підтримки України, попри чутливі питання торгівлі агропродукцією, що займає понад 40% від загального обсягу зовнішньої торгівлі. Крім того, рішення Ради ЄС про початок переговорів про вступ України в ЄС свідчить про те, що Україна рухається у правильному напрямку, здійснюючи необхідні реформи на шляху до членства в ЄС, а в українського бізнесу відкриваються ще більші потенційні можливості розвитку на європейських ринках [3].

Для українських підприємств однією з головних переваг євроінтеграції є розширення ринків збуту. Європейський ринок з його понад 500 мільйонами споживачів відкриває великі можливості для українських виробників. Це особливо важливо для малих та середніх підприємств, які отримують можливість диверсифікувати свої експортні потоки. До 2022 року,

українські підприємці здебільшого експортували до ЄС сировину, однак після скасування мита перед українським бізнесом відкрились набагато кращі можливості, які дозволяють експортувати товари з вищою доданою вартістю [1,5].

Ще однією перевагою для вітчизняних підприємств на шляху до членства в ЄС є можливість залучення іноземних інвестицій та «дешевих» кредитів. Інтеграція України в ЄС сприятиме вільному руху капіталу. Враховуючи нерозвиненість фінансового сектору та ринків капіталу України, рух капіталу значно полегшить ведення бізнесу та торгівлю, комерційні та некомерційні платежі між українським і європейським бізнесом [7].

Перспектива членства в ЄС робить Україну привабливою для виробництва товарів і надання послуг, які найбільше будуть затребувані в ЄС, включаючи співпрацю в агросекторі, енергетичному секторі, експорт продукції з критичних матеріалів, меблеву продукцію та ІТ-сектор.

Українське сільське господарство має надзвичайно великий потенціал для експорту в ЄС, завдяки високій якості продукції та порівняно низькими витратами виробництва. Однак, як показує досвід 2023-2024 років, ця конкурентна перевага може стати великою проблемою та викликом для агробізнесу та держави. Країни-учасники ЄС, бажаючи захистити власного національного виробника, можуть вдаватись до кроків, що йдуть всупереч рішень Єврокомісії, приймаючи одноосібні державні рішення щодо обмеження імпорту або ж ніяк не реагуючи на протиправні дії на кордоні з Україною. Ці ризики мають враховуватись бізнесом і державою в майбутньому [2,4].

Інша перспективна ніша для розвитку українського бізнесу в контексті євроінтеграції є ІТ сектор. На даний момент він зазнає труднощів з інвестиціями. Замовники з ЄС не дуже активно інвестують в Україну, через ризики обстрілів інфраструктури та мобілізації працівників. Але в майбутньому євроінтеграція має допомогти українському ІТ-сектору, зокрема, у наступних аспектах: усунення торговельних бар'єрів і регулятивних перешкод, розширення можливостей для отримання грантів та субсидій від ЄС, участь у європейських тендерах, підвищення інвестицій в українську ІТ-індустрію, поліпшення якості освітніх програм через співпрацю з європейськими університетами, полегшення захисту інтелектуальної власності. Завдяки вступу до ЄС українська ІТ-індустрія отримає можливість значно впливати на розвиток цифрової економіки Європи, що сприятиме створенню нових робочих місць та економічному зростанню України. Дослідження, проведене за

ініціативою Мінцифри, показує, що інтеграція України до єдиного цифрового ринку ЄС в перспективі зможе додатково збільшити ВВП України на 2,4–12,1 % (до $15,8 млрд) [8].

Розвиток військово-промислового комплексу є ще одним надзвичайно важливим і перспективним напрямком співпраці між ЄС і Україною та її бізнесом. Для українських підприємств цей ринок вже сьогодні цікавий тим, що дозволяє отримувати державні замовлення та залучати інвестиції з країн ЄС на розвиток потужностей, зокрема на виробництво БПЛА. ЄС зацікавлений у нарощуванні як власних потужностей ВПК, так і в створенні нових заводів, чи підтримки існуючих в Україні, з метою протидії російській агресії. У післявоєнний період, безпека залишатиметься пріоритетом як для України та Європи через їхнє сусідство з державою-агресором.

Слід зазначити, що українські підприємці, з початком широкомасштабного вторгнення росії, все активніше шукають нові ринки збуту через нестачу внутрішніх замовлень. За даними Mastercard, 60% українських бізнесів стикаються з дефіцитом нових замовлень, і половина з них планує або вже розпочала експорт своєї продукції за кордон. Проте, на шляху до виходу на міжнародний ринок стоять значні перешкоди: нестача знань, досвіду, відповідних кадрів, а також невідповідність продукції вимогам міжнародних ринків [5].

Тому, українським підприємствам, перед виходом на європейський ринок потрібно проводити ретельні дослідження. Рекомендується визначити тип покупців (B2C, B2B або державні закупівлі), скласти перелік країн для дослідження та оцінити їх за такими критеріями: розмір та потенціал ринку, потреби споживачів та тренди, існуючі бар'єри входу на ринок, перелік основних конкурентів та їхніх цін на продукцію, проведення розрахунків витрат на логістику, врахувати культурні відмінності. Всі ці дані рекомендується зібрати та добре проаналізувати, для того, щоб зробити обґрунтований вибір ринку для експорту [6].

Євроінтеграція відкриває значні перспективи для українського бізнесу, включаючи доступ до великого ринку ЄС, можливості для інвестицій та впровадження високих стандартів якості. Проте, цей процес супроводжується викликами, такими як необхідність адаптації законодавства, підвищена конкуренція та інфраструктурні обмеження. Успішна інтеграція потребує активної участі як держави, так і бізнесу у впровадженні реформ та модернізації економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Key European Union achievements and tangible benefits. URL : https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities/achievements_en (дата звернення: 26.05.2024).
2. Бізнес. Експортний напрям. URL : https://export.gov.ua/142-industrii (дата звернення: 26.05.2024).
3. ЄС остаточно схвалив продовження «торговельного безвізу» для України. URL : https://gmk.center/ua/news/ies-ostatochno-shvaliv-prodovzhennya-torgovelnogo-bezvizu-dlya-ukraini/ (дата звернення: 26.05.2024).
4. Інвестиції під час війни. Хто, куди і чому готовий вкладати гроші в Україні. URL : https://www.rbc.ua/rus/news/investitsiyi-pid-chas-viyni-hto-kudi-i-chomu-1710245929.html (дата звернення: 26.05.2024).
5. ЄС відкрив двері. Як українським підприємцям експортувати свою продукцію в Європу. URL : https://biz.nv.ua/ukr/markets/eksport-do-yes-yak-viznachitisya-kudi-postachati-yaki-diyut-pravila-ta-yak-pochati-poradi-eksperta-50290902.html (дата звернення: 26.05.2024).
6. Офіс з розвитку підприємництва та експорту. URL : https://business.diia.gov.ua/eepo (дата звернення: 26.05.2024).
7. The Impact of Ukraine’s Accession on the EU’s Economy: The Value Added of Ukraine. URL : https://icds.ee/en/the-impact-of-ukraines-accession-on-the-eus-economy-the-value-added-of-ukraine/ (дата звернення: 26.05.2024).
8. Ефект цифрової синергії. Які перспективи для розвитку IT-сектору та стартап-індустрії відкриває очікуваний вступ України до ЄС. URL : https://forbes.ua/innovations/efekt-tsifrovoi-sinergii-yaki-perspektivi-dlya-rozvitku-it-sektoru-ta-startap-industrii-vidkrivae-ochikuvaniy-vstup-ukraini-do-es-29082023-15636 (дата звернення: 26.05.2024).

UDC 005.4:336.7

Ivanov Mykyta Serhiyovych,
postgraduate (PhD) third level
of higher education,
«KROK» University,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1018-9076

FACTORS OF INFLUENCE ON THE PROCESS OF MANAGEMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES

An important problem of any business system, including an integrated one, is ensuring its effective and stable functioning [1, p. 167]. A number of factors affect the financial stability of the enterprise. In order to manage some of them, strengthen or weaken their influence on the financial stability of the enterprise, they can be combined into groups depending on the level of occurrence and degree of significance

Depending on the degree of their significance, level I (basic), level II (derivative) and level III (detailing) factors are distinguished. According to the level of occurrence, internal and external factors are distinguished.

The purpose of the work is to investigate the influence of factors on the process of managing the financial stability of enterprises.

Factors of level I are generalizing (basic) factors that are the result of the influence of factors of levels II and III and at the same time act as a generator of the interaction of smaller factors.

The phase of the economic cycle of the development of the economic system is the basic external factor affecting the financial stability of the enterprise. Depending on the phase of economic development of the system, there will be different rates of sales of products, production, their ratio, the level of the enterprise's investment in commodity stocks, the income of the enterprise and the population. Thus, during the period of economic crisis, the pace of product sales lags behind the pace of its production, investments in commodity stocks decrease, which, in turn, leads to an even greater reduction in sales with a simultaneous decrease in the incomes of enterprises and the level of incomes of the population. Consequently, the liquidity of enterprises and their solvency decreases, which necessarily negatively affects the degree of financial stability of the enterprise.

Anti-crisis management of enterprises is an integral part of maintaining a stable financial situation and, if necessary, the application of a system of financial recovery measures [2, p. 52].

The second basic factor of the internal level is the stage of the enterprise's life cycle. It is a fundamental factor in determining the overall economic goal of the enterprise, to achieve which all its other strategies will be directed (activity management strategy, equity and loan capital management strategy, financial strategy).

Level II factors are derivatives. They are the result of the action of fundamental (basic) factors (phases of economic development of the system and stages of the life cycle of the enterprise).

Level II external factors are those whose influence is related to the nature of state regulation (tax, monetary, depreciation, social, demographic policy, etc.). The nature and depth of influence of detailing factors, or level III factors, will depend on the degree of conformity of the types, directions, methods of this regulation and the phase of the economic cycle.

The second-level internal derivative factors that ensure financial stability include the strategy of managing the scope of the enterprise's activities, the policy of managing its assets, equity and loan capital.

Level III factors are detailing. With their help, the mechanism of influence of derivative factors on the financial condition of the enterprise is clarified and detailed.

The impact of level III factors on financial stability is different. Optimizing the management of current assets is to ensure a sufficiently high level of profitability of assets while minimizing the risk of loss of solvency, liquidity and financial stability.

The second most important internal factor is the capital management strategy - optimization of the composition and structure of asset financing sources, own financial resources, as well as the correct choice of their management policy. With an increase in the volume of own financial resources due to internal sources, the potential opportunities of the enterprise also increase. Both the total size of the profit and the structure of its distribution are important, namely the share that goes to reinvestment purposes.

The influence of external factors on financial stability is especially increasing at the stage of the economic crisis period. Attracting additional sources of financing leads to structural changes in the composition of sources of financing assets, and therefore, accordingly affects the degree of financial stability of the enterprise.

The external factor of the third level affecting financial stability is the level of inflation. Compared to the stable stage of development in the economic crisis, the influence of inflation increases, which negatively affects the degree of financial stability of the enterprise, as the volume of its net profit decreases. This leads to a decrease in the volume of own financial resources, which are formed at the expense of internal sources. All of this contributes to the reduction of the market value of the enterprise.

The main evaluation characteristics of the financial stability of the enterprise indicate the need in the future orient measures for financial recovery, primarily on optimizing the structure of assets and sources financing, accumulation of own working capital. The practical application of the above proposals is designed to successfully solve modern problems financial stabilization and sustainability of enterprises [3, p. 3].

Therefore, financial stability is a complex concept that is influenced by various financial and economic factors. Therefore, it should be defined as such a state of the company's financial resources, the effectiveness of their placement and use, in which the development of production or other spheres of activity is ensured - on the basis of the growth of profits and assets while maintaining solvency and creditworthiness.

REFERENCES

1. Rumyk, I., & Pylypenko, O. Management of financial and economic activities of integrated enterprises on an innovative basis. *Science Notes of KROK University*. 2021. Vol. 2(62). P. 166–175. DOI : https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-166-175

2. Rumyk, I., & Pylypenko, O. Anti-crisis management in the implementation of rehabilitation measures of the enterprise. *Science Notes of KROK University*. 2021. Vol. 3(63). P. 51–60. DOI : https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-51-60

3. Cheghrynets K. V. Financial stability of the enterprise: economic essence and assessment methods. *Development management*. 2012. Vol. 10. P. 51–54. URL : http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1232

УДК 338.2

Дейнеко Дмитро Олександрович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти, ННІ міжнародних відносин,
КНУ імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна;
Консульська посадова особа
Посольства України
в Королівстві Таїланд
ORCID ID 0000-0002-0373-7097

Е-РЕЗИДЕНТСТВО ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ У 2024: НОВІ ЕКОНОМІЧНІ МОЖЛИВОСТІ

Перш за все зробимо застереження, що «Е-резидентство» не тотожне поняттю документа на постійне чи тимчасове проживання в Україні. «Е-резидентство» не посвідчує особу іноземця та не надає підстави для проживання на території України.

Відповідно до ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» посвідка на постійне/тимчасове проживання - документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує право/законні підстави на проживання в Україні [1]. Необхідне забезпечення функціонування послуги «Е- резидентство» було створено шляхом нормативно-правового регулювання, зокрема, ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів» від 01.04.2023 та Постановою КМУ №970 від 05.09.2023 [2; 3].

Які умови набуття статусу Е-резидента та механізм функціонування послуги? Отож, електронний резидент це:

1) **іноземець** (*не громадянин України; не особа без громадянства; не громадянин держави агресора; не особи, які отримують доходи з джерелом походження з України);*

2) **досяг 18 річного віку** *(обмеження за граничним віком відсутні);*

3) **не є податковим резидентом України** *(тобто не підлягає оподаткуванню в Україні на підставі місця проживання, постійного місця перебування, місця реєстрації або іншого аналогічного критерію)*;

4) **отримав відповідні кваліфіковані електронні довірчі послуги та інформація про якого внесена до інформаційної системи «Е-резидент»** *(особа заповнила онлайн відповідні анкетні дані, пройшла перевірку правоохоронних органів України та відвідала закордонну дипломатичну установу України для проходження верифікації)*.

Отримання послуги «Е-резидентства» для іноземців є безкоштовним. Для іноземця зміст послуги це зводиться до: 1) державної реєстрації фізичної особи підприємцем, отримання реєстраційного номера облікової картки платника податків; 2) отримання правових механізмів для відкриття рахунку в українському банку, який здійснюватиме функцію податкового агента е-резидента.

Для безпечного та ефективного функціонування проєкту передбачена тісна взаємодія державних органів та ЦОВВ: СБУ, Мінюстиції, ДПС, МВС та МЗС. Наприклад, СБУ має повноваження протягом 30 днів після отримання даних іноземця перевірити чи не становить особа загрозу національній безпеці. МВС перевіряє облікові дані про притягнення до кримінальної відповідальності. Посольства України – єдині установи які безпосередньо (офлайн) взаємодіють із заявником для ідентифікації іноземців з метою присвоєння їм РНОКПП. Під час відвідання закордонних дипломатичних установ України іноземці залишають відцифроване зображення підпису та відцифрований образ обличчя. Під час формування ЕЦП «Дія.Підпис» ідентифікація, розпізнавання обличчя здійснюється засобами мобільного додатка.

Передбачено, що е-резиденти є виключно платниками податку 3 групи (*5% від доходу; не використовують працю найманих осіб - громадян або резидентів України*), річний обсяг доходу не перевищує 1167 розмірів мінімальної заробітної плати (*у 2024 році це 8 285 700 грн*) [4]. Також цікавою є умова яка передбачає, що електронні резиденти здійснюють господарську діяльність з надання продажу товарів виключно на користь НЕрезидентів України.

Хто бере участь у проєкті та хто визначає іноземців для участі у програмі Е-резидентства?

Як повідомляє Міністерство цифрової трансформації України проекті Е-резидентство на початковому етапі беруть участь 4 закордонні дипломатичні установи України: Посольство України (ПУ) в Королівстві Таїланд, ПУ в

Ісламській Республіці Пакистан, ПУ в Республіці Індія, ПУ в Республіці Словенія [5]. Це означає, що громадяни Таїланду, Словенії, Пакистану та Індії мають право на отримання послуги. Правова можливість не поширюється на громадян інших держав, які проживають у зазначених країнах або які не включені до Переліку держав, громадяни яких можуть набути статус е-резидента.

Міністерство цифрової трансформації України за погодженням з Державною службою фінансового моніторингу України уповноважені визначати перелік держав, громадяни або резиденти яких можуть набути статус електронного резидента. Статус електронного резиденства не можуть отримати громадяни держав, що включені до переліку високоризикованих юрисдикцій FATF (*юрисдикції – Іран, М'янма)* або мають значні недоліки у сфері запобігання та протидії легалізації доходів (*юрисдикції – ОАЕ, ПАР, Туреччина, В'єтнам*) або визнані державою-агресором та/або державою-окупантом щодо України [6].

Моделювання ситуації. Уявімо, що громадянин Королівства Таїланд Аунг Бакорн є фахівцем з розробки програмного забезпечення для медичного обладнання та починав працювати як фрілансер-фізична особа і знайшов партнера в Європі чи Америці який готовий співпрацювати саме з юридичною особою або приватним підприємцем. Процедура реєстрації в Таїланді не є простою, а система оподаткування не такою привабливою. В такому випадку українське е-резидентство є найкращим рішенням (таблиця 1).

Проєкт "Е-резидентства" є значимим для економіки України, оскільки сприяє залученню іноземних інвестицій та створенню нових бізнес-можливостей, що підвищує конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку. Особливо важливим він є у контексті післявоєнної відбудови, оскільки залучатиме ресурси для відновлення інфраструктури.

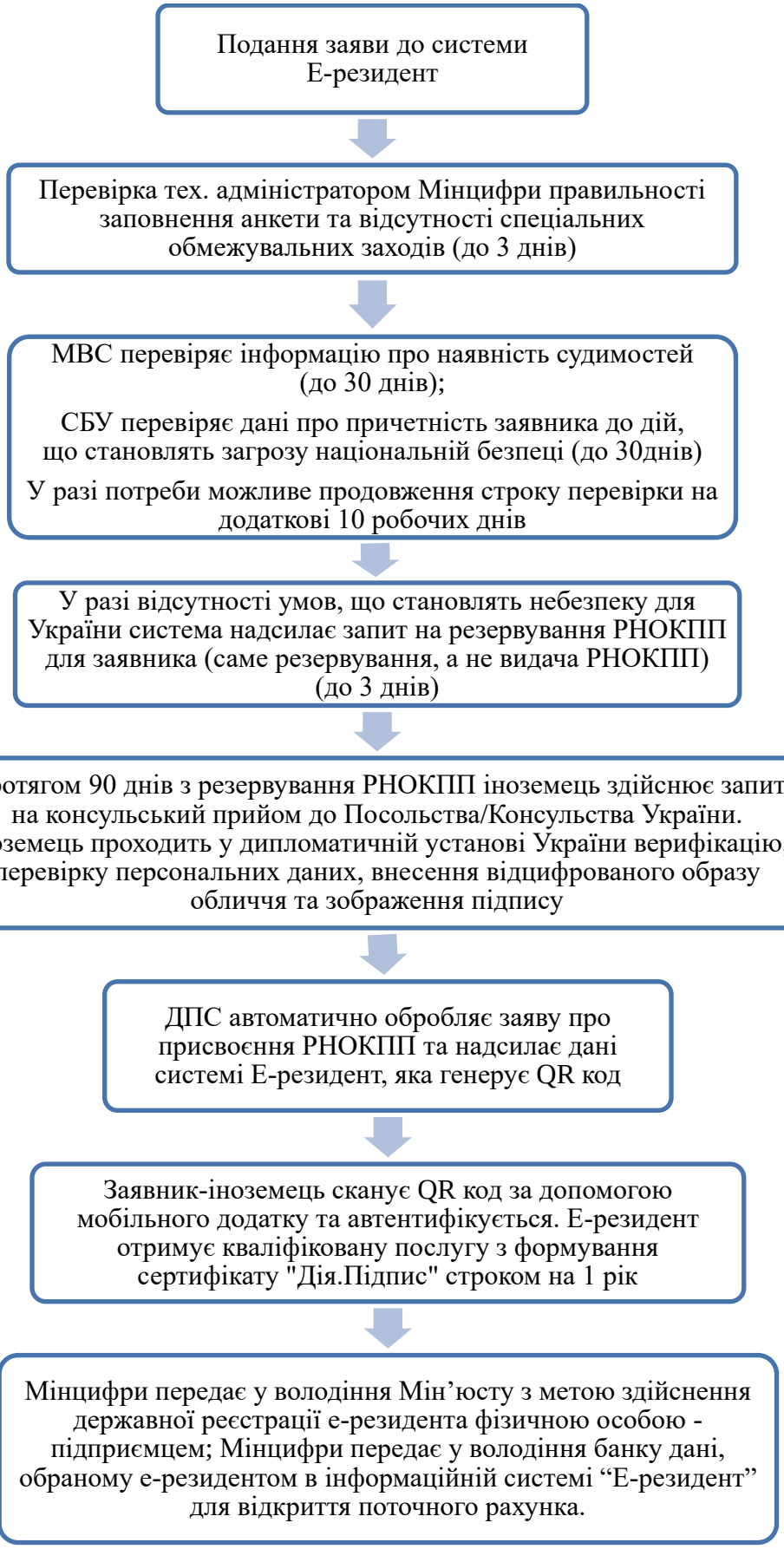

Рисунок 1 – Алгоритм «Е-резидентство»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства правовий статус іноземців та осіб без громадянства. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text

2. Закон України Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо особливостей оподаткування підприємницької діяльності електронних резидентів. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-20#Text

3. Постанова КМУ від 5 вересня 2023 р. № 970. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2023-%D0%BF#Text

4. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України. 2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text

5. Стаття видання Visit Ukraine «uResidency». 2023. URL : https://visitukraine.today/uk/blog/3130/uresidency-ministry-of-digital-transformation-launches-testing-of-e-residency-program-for-doing-business-by-foreigners

6. FATF «Black and grey» lists / FATF. 2023. URL : https://www.fatf-gafi.org/en/countries/black-and-grey-lists.html

УДК 338.1

Мостов'як Микола Іванович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0003-4181-904X

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Агропродовольчий сектор України володіє значними можливостями зростання та розширення участі на міжнародних ринках. Зазнаючи небачених збитків від російського військового вторгнення, наша країні продовжує зберігати провідні позиції на світових ринках продовольства. Так, у 2022/2023 маркетинговому році вона посіла 6 місце в загальному світовому експорті пшениці, 4 місце в експорті кукурудзи, 7 місце в експорті ячменю та 1 місце в експорті соняшникової олії. Значно зростає також і частка агропродовольчої продукції в загальному експорті України. Так, у 2023 році вона збільшилася до 62% у порівнянні з 53% 2022 року, досягнувши максимального значення за останні 30 років та посиливши лідерство в товарній структурі [1].

Зважаючи на посилення значення та вагомості експорту агропродовольчої продукції для національної економіки, дослідження стратегічних векторів розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору України набуває особливого значення. Такими напрямками визначено: зростання обсягу виробництва та збільшення постачань такої продукції на зовнішні ринки; розширення номенклатури та зміна структури експорту в напрямку збільшення частки продукції з високою доданою вартістю; географічна диверсифікація напрямків експорту (відкриття нових ринків) і розширення експортних можливостей для малих та середніх підприємств [2].

Вказані вектори є взаємопов'язаними і взаємозалежними у своїй реалізації. Збільшення зовнішнього попиту на агропродовольчу продукцію та зростання обсягів її експорту вбачається можливим лише при орієнтації на виконання умов за всіма окресленими аспектами. Їх реалізація вимагає не

лише оновлення підходів до зовнішньоекономічної політики, але й активного впровадження новітніх наукових та інформаційних технологій у виробничі та торговельні процеси. Впровадження нових технологій, інноваційних підходів та організаційних стратегій у сферу міжнародної торгівлі продовольством є важливим завданням для розвитку експортного потенціалу країни.

Крім цього, для ефективного включення в глобальні ланцюги доданої вартості необхідним є насамперед перехід до виробництва продуктів середньо- та високотехнологічних продуктів. Структура українського агропродовольчого експорту змінюється дуже повільно, внаслідок чого переважну частку в структурі постачання займає сировинна продукція з низькою доданою вартістю. Натомість продукція, передбачена для торгівлі на внутрішньому ринку продовольства, характеризується досить широким асортиментом, маючи значний ступінь переробки, а отже, й вищу додану вартість. Зокрема, йдеться про солодощі, м'ясні вироби, напої, молочну продукцію, консервовані овочі. Такі тенденції доцільно поширити для освоєння нових міжнародних ринків, в тому числі й у географічному аспекті. Дослідження, проведене експертами в галузі аграрного експорту, показало, що найбільший потенціал для зростання на міжнародній арені мають внутрішні та нішові ринки такої агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю, як сир, гречка та сухе молоко. За результатами аналізу, друге місце в цьому рейтингу посідають ринки картоплі, яблук та винограду (столового та винного) [3].

Не до кінця є використаними можливості зростання експорту українського органічного продовольства. Попит на нього стрімко зростає у всьому світі, а сприятливі кліматичні умови та наявність необхідних ресурсів можуть зробити нашу країну висококонкурентним гравцем на ринках органічної продукції. Вже завоювали лідерські позиції в цьому секторі ріпак, олія соняшникова, кукурудза, пшениця (спельта), соя, ягоди чорниці.

Одним із стратегічних векторів розвитку агропродовольчого експорту є його географічна диверсифікація. Наразі основними імпортерами українського продовольства є країни Європейського Союзу, Азії й Африки, частка яких у вартості експортованої з України продукції становила у 2023 році майже 82%. Зокрема, постачання до країн ЄС нарощує свої темпи, охоплюючи 44% експорту. Європейськими країнами, що споживали найбільше української продукції агропродовольчої галузі, стали Іспанія, Нідерланди, Єгипет, Італія, Німеччина, Угорщина.

В межах розширення експортних можливостей Україна планує освоювати нові ринки – Туреччини, Канади та Балкан, насамперед щодо постання товарів рослинного та тваринного походження. Також розглядаються можливості поглиблення міжнародної співпраці у цій сфері з Китаєм, зокрема щодо торгівлі новими позиціями агропродовольчої продукції. Загалом за період з початку повномасштабного вторгнення рф на територію нашої країни було відкрито більше 20 нових експортних ринків в цій галузі.

Підтримуючи вказані стратегічні вектори розвитку експортного потенціалу агропродовольчої галузі, Уряд України схвалив Стратегію розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року, яка відображає готовність держави до активного розвитку експортного сектору та підтримки українських підприємств у конкурентній боротьбі на міжнародних ринках. Повноцінна її реалізація можлива за умови припинення бойових дій на території нашої держави, вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження ефективних державних заходів з просування експорту, здійснення організаційної та фінансової підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна у 2023 р продовжила посилювати європейський вектор аграрного експорту. URL : https://agronews.ua/news/ukrayina-u-2023-r-prodovzhyla-posylyuvaty-yevropejskyj-vektor-agrarnogo-eksportu/

2. Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 588-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80

3. Потенціал розвитку українських нішових та внутрішніх аграрних ринків: від високого до низького / Николюк О., Пивовар П., Чміль А., Назаркіна Р., Стольнікович Г., Богонос М. ; Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр). URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/12/ukr_PB_outlook_december-1.pdf

УДК 338.1

Смолій Віталій Олегович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0000-4858-9588

НАПРЯМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Експортна агропродовольча спеціалізація є важливим фактором в міжнародній торгівлі та економічному розвитку країн. Вона дозволяє використовувати конкурентні переваги для ефективного виробництва та експорту продукції, забезпечуючи при цьому різноманіття та доступність на міжнародному ринку. Міжнародна експортна агропродовольча спеціалізація сприяє підвищенню продуктивності, ефективності виробництва та підвищенню економічного добробуту країн, а також розвитку міжнародної торгівлі та зміцненню зовнішньоекономічних відносин.

Україна є значним гравцем на світовому агропродовольчому ринку, займаючи лідерські позиції в певних секторах – продукція аграрної галузі в структурі українського експорту останніми роками формувала близько 40%. Зокрема, наша країна є одним з провідних виробників та експортерів зернових культур у світі, а саме пшениці, кукурудзи та ячменю. Збільшення виробництва зернових культур українськими фермерами сприяло зростанню їхнього впливу на світовому ринку, також висока якість та конкурентоспроможність української соняшникової олії дозволяють їй займати значну частку на світовому ринку, експортуючи поряд з цим і інші види олійної сировини, зокрема рапсової олії та лляної олії. Вирощування кормових культур, таких як соя, стає все більш важливим сектором українського аграрного експорту, особливо в контексті зростання попиту на м'ясо та продукти тваринництва в світі. Ці галузі становлять ключові напрямки агропродовольчого експорту України, забезпечуючи майже 80% обсягу в його структурі, і їхній внесок у світовий ринок продовольства постійно зростає.

Зважаючи на це, експортну агропродовольчу спеціалізацію агропромислового виробництва можна визнати сировинною та вузько-асортиментною гіперспеціалізацією, що сформувалася під впливом присутності й розширення великого, у значній мірі, іноземного капіталу [1, с. 54].

Переорієнтація експорту аграрної продукції з сировинних товарів на товари з високою доданою вартістю може відкривати значні можливості для розвитку українського сільського господарства та підвищення ефективності експортної діяльності. Замість експорту сировини, доцільно розвивати внутрішню переробку та обробку аграрної продукції на місці, наприклад, виробництво консервованих продуктів, соків, кондитерських виробів, заморожених продуктів тощо. Також значні можливості відкриваються при розширенні виробництва та експорту органічних та функціональних продуктів, продуктів для спеціальних дієт та інших інноваційних товарів. Такий підхід додає значну вартість до продукції та створює нові робочі місця.

Ефективна маркетингова стратегія та розвиток брендів можуть допомогти у створенні іміджу високоякісної та преміальної продукції. Розробка маркетингових кампаній, спрямованих на підвищення свідомості та зацікавленості споживачів, може допомогти забезпечити успіх на міжнародних ринках.

Переорієнтація експорту на товари з високою доданою вартістю може вимагати розвитку нових торговельних відносин та пошуку нових ринків збуту. Розширення географії експорту та встановлення партнерських відносин з різними країнами може допомогти забезпечити стабільний та різноманітний потік доходів. Додатково це стимулюватиме залучення інвестицій у наукові дослідження та розвиток, що сприятимуть розробці нових технологій та методів виробництва, які додають значну вартість до продукції, зокрема, впровадження нових сортів культур, методів обробки та управління господарством.

Загалом, переорієнтація експорту аграрної продукції з сировинних товарів на товари з високою доданою вартістю може стати важливим кроком для розвитку української агропродовольчої галузі та забезпечення стабільного та прибуткового експортного сектору. Україна володіє значним потенціалом для цього, і зростаючий попит на продовольство на глобальному рівні відкриває нові можливості для агровиробників країни. Проте, наразі лише обмежене коло підприємств здійснює експорт агропродукції. Це пояснюється як обмеженими потужностями інфраструктури для зберігання та транспортування, так і високими стандартами щодо якості продукції, а

також причинами управлінського характеру, включаючи нестачу знань і необхідну структуровану інформацію щодо стандартів, сертифікації, процедур укладання та супроводження угод [2].

Трансформація експортної спеціалізації України може викликати виникнення як позитивних, так і негативних наслідків. Основними перевагами є: підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання - експортерів, адже концентрація на обмеженому асортименті товарів дозволяє їм стати експертами у своїй галузі, використовуючи відповідні виробничі та технологічні процеси для підвищення якості продукції та зниження витрат; економія ресурсів – спеціалізація дозволяє ефективніше використовувати ресурси, оскільки вони спрямовані на виробництво обраних товарів; концентрація на певних галузях може стимулювати розвиток необхідної інфраструктури, наприклад, транспортних мереж та логістичних послуг, спрямованих на підтримку експорту. Крім того, спеціалізація залучає інвестиції у виробництво та розвиток обраної галузі, оскільки забезпечує впевненість у високому попиті на її продукцію.

Однак концентрація на певних галузях може посилити залежність від ринків та коливань на них, зробити економіку вразливою до коливань на світових ринках, особливо якщо попит на певні види продукції знижується. Якщо з якихось причин окремі товарні позиції втрачають конкурентоспроможність або зазнають конкуренції з боку інших країн, це призводить до зниження експортних доходів. Переорієнтація та поглиблення експортної спеціалізації може спричинити зменшення темпів розвитку інших перспективних галузей, які мають потенціал для диверсифікації економіки та зменшення ризиків, тому ці процеси мають бути збалансованими, з урахуванням переваг та недоліків, а також потреб і можливостей економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці : колективна монографія / за ред. О. В. Шубравської ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К. : Інсти-тут економіки та прогнозування НАН України, 2023. 254 с.

2. Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В., Сербіна Т. В. Щодо організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. *Вісник економічної науки України.* 2022. № 1. С. 209–217.

СЕКЦІЯ 2
РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВНУТРІШНІЙ ПОТЕНЦІАЛ, УМОВИ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

УДК 336.6

Зимовець Владислав Вікторович,
д-р екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-8542-3904

ТІНЬОВІ РЕЗЕРВИ ЯК ПОТЕНЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Масштаби фінансових втрат українського бізнесу від війни перевищують фінансові можливості держави та міжнародних донорів, що зумовлює пошук додаткових джерел фінансування. Одним із таких джерел можуть стати приховані (тіньові) фінансові резерви. За різними оцінками упродовж 1991-2018 рр. з України було виведено капітал на суму біля 150 млрд. дол. США [1]. Теперішня ситуація докорінно відрізняється від початкового етапу ринкової трансформації 1990-х рр. ХХ ст., коли дефіцит капіталу був ключовою проблемою українського бізнесу. Акумульовані тіньові резерви стали важливим джерелом фінансування інвестицій через механізм кругового інвестування (round-tripping), на частку якого припадало майже 28 % прямих іноземних в 2010-2022 р [2]. Завданнями цього дослідження є оцінювання обсягів тіньових резервів українського бізнесу та їх потенційної ролі у фінансуванні бізнесу під час війни.

У науковій літературі частка корпоративного бізнесу у загальному обсягу тіньової економіки зазвичай не виокремлюється. Традиційно до тіньової економіки включається вся економічна діяльність, яка прихована від офіційних органів влади [3]. Термін тіньових доходів бізнесу застосовується переважно у науково-практичних публікаціях як такі, що виникають

унаслідок заниження обсягів продажу або завищення витрат з метою ухилення від оподаткування [4, с. 4]. За визначенням ОЕСР тіньові доходи бізнесу формуються у результаті заниження обсягів виробництва та/або надходжень для уникнення сплати податків» [5, с. 146]. Аналітичні огляди про тіньові доходи бізнесу обмежуються обчисленням їх рівня, тоді як подальша їх «доля» не відслідковується. Припускається за замовчуванням, що тіньові доходи використовуються на приватне (невиробниче) споживання, а поняття тіньового ліквідного капіталу не застосовується.

Практика фінансування бізнесу показує, що тіньовий ліквідний капітал (частина тіньових доходів, не використаних на приватне споживання) існує і виконує функцію регулювання як ліквідності бізнесу, так і джерела фінансування інвестицій. Враховуючи прихований характер тіньового капіталу, оцінювання його обсягів потребує застосовування непрямих методів. Для оцінювання обсягів тіньових доходів було застосовано показник «тіньовий прибуток», який використовується для обчислення рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств [6]. Рівень тіньових доходів визначалася шляхом ділення тіньового прибутку на умовний оборот, обчислений як сума чистих продажів і чистих збитків.

Упродовж 2010-2013 рр. рівень тіньових доходів українського бізнесу становив біля 7 % обороту по агрегованих даних сектору нефінансових корпорацій. У період активних бойових дій в 2014-2015 рр. частка тіньових доходів зростала до 10 %, що можна пояснити як активнішим виведенням капіталу з України. Починаючи з 2016 р. рівень тіньових доходів поступово знизився до 4,7 % в 2021 р. Причиною зростання показника в 2022 р. до 6,2 % стало зумовлене повномасштабним вторгненням зростання систематичного ризику і намагання бізнесу врятувати частину ліквідного капіталу. У перерахунку за середньозваженим річним курсом гривні обсяги тіньових доходів бізнесу за 2010-2022 рр. оцінюються на рівні 373 млрд дол США. Хоча певна частина тіньових доходів тимчасово залишається в межах фінансової системи України у формі готівки у національній валюті і коштів на рахунках, *магістральним вектором руху тіньових доходів є зовнішній сектор, виведення капіталів за межі фінансової системи (включаючи придбання готівкової іноземної валюти) як надійний спосіб уникнення систематичного ризику*.

Отже, тіньовий ліквідний капітал – це гроші та їх еквіваленти, які не відображаються у фінансових звітах підприємств та *виведені за межі фінансової системи країни*. Для обчислення обсягів тіньового ліквідного

капіталу було поєднано інструментарій кількох поширених у науковій літературі підходів (табл.1). *Для визначення* залишків коштів резидентів в іноземних банках *було використано заснований на статистиці Банку міжнародних розрахунків підхід Цукмана [10]*. Тіньовий ліквідний капітал *визначався у дві дії: 1) шляхом множення обсягів не*легального відпливу капіталу, оцінених за методом *частки від експорту [11], на* норму валового нагромадження по Україні; 2) коригування на сальдо інвестицій в Україну та позик. Реінвестований капітал визначався на основі даних про обсяги прямих іноземних інвестицій з офшорних країн та сальдо позик від нерезидентів (без урахуванням фінансового сектора**).**

Таблиця 1 – Рух тіньових резервів українського бізнесу (нефінансові корпорації) в 2010–2022 рр., млрд дол США

Рік	Тіньові доходи*	Тіньовий ліквідний капітал		Реінвестований капітал	
		приріст	залишок	приріст	залишок
2010	31,7	11,1	23,8	0,1	8,0
2011	32,8	18,7	22,1	5,5	13,6
2012	36,4	14,8	18,8	7,2	20,8
2013	36,5	9,5	12,6	8,9	31,8
2014	51,9	5,1	18,8	-2,9	26,8
2015	27,5	3,8	22,8	-2,4	24,3
2016	20,1	1,4	24,8	1,0	25,1
2017	21,0	5,8	27,3	0,3	25,8
2018	18,7	8,4	33,1	-3,0	22,3
2019	20,9	8,1	32,0	4,2	27,1
2020	29,0	10,0	34,8	0,6	28,1
2021	24,4	12,2	34,6	4,3	31,7
2022	22,4	15,1	49,9	-14,2	17,5
Сума	373,3	124,0	х	9,6	х

** Тіньові доходи визначались на основі агрегованих фінансових за винятком секції К (фінансова діяльність). Для запобігання викривленню отриманих результатів збитки бізнесу у період активних бойових дій в 2014-2015 і 2022 рр. було скориговано на суму прямих воєнних збитків за даними експертних оцінок.*

Джерело: розраховано автором за даними [7; 8, с. 44; 9; 12; 13; 14].

Отримані результати вказують на те, що у періоди загострення військових дій обсяги реінвестованого капіталу зменшуються унаслідок виведення коштів через боргові канали та репатріацію інвестицій (2014-2915, 2022 рр.). У ці ж періоди обсяги тіньового ліквідного капіталу стрімко

зростають, що вказує на акумуляцію додаткових резервів для протидії вищим воєнним ризикам. На кінець 2022 р. обсяги тіньових резервів оцінюються у майже 50 млрд дол США. Акумульовані тіньові резерви виконують дві функції : 1) поточну – як потенційне джерело підтримки ліквідності і життєздатності бізнесу під час війни; і 2) стратегічну - як децентралізований фонд фінансування інвестиційних проектів з відновлення українського бізнесу. Репатріації тіньових резервів для фінансування бізнесу у значних масштабах можна очікувати лише у відповідь на зниження систематичного ризику у результаті перемоги над ворогом у війні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова індустріалізація – реальний шанс для України. *Рішення спільного розширеного засідання Антикризової ради громадських організацій України та правління УСПП*. 2018. 9 листопада. URL : https://uspp.ua/assets/doc/maket_nov_2019.pdf

2. Прямі інвестиції за інструментами та секторами / НБУ. URL : https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_y.xlsx (дата звернення: 27.05.2024).

3. Medina L., Schneider F. Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? / IMF. WP/18/17. 76 c. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/wp1817.pdf?abstractid=3124402&mirid=1

4. Non-observed Economy in National Accounts – Survey of Country Practices. Geneva, 2008. 340 c. URL : https://unece.org/DAM/stats/publications/NOE2008.pdf

5. Handbook on Measuring the Non-observed Economy. *OECD*. 2002. 250 c. URL : https://www.wiego.org/sites/default/files/publications/files/OECD-MeasuringtheNon-ObservedEconomy.pdf

6. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки. URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=9aced229-54e0-4021-be56-417ab6d47685

7. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/ operativ2021/fin/ fin_new/fr_op_ek_vsmm_2010_2020_ue.xlsx

8. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. К. : Центр Разумкова, 2019. 144 с. URL : https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf

9. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії московії України за рік від початку повномасштабного вторгнення. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf

10. Zucman, G. The missing wealth of nations: are Europe and the U.S. net debtors or net creditors? *Quarterly Journal of Economics*. 2013. 128 (3). Pp. 1321–1364. URL : https://gabriel-zucman.eu/files/Zucman2013QJE.pdf

11. Kar, D., Spanjers, J. Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2003–2012. *Global Financial Integrity*. 2014. 68 p. URL : https://34n8bd.p3cdn1.secureserver.net/wp-content/uploads/2014/12/Illicit-Financial-Flows-from-Developing-Countries-2003-2012.pdf

12. Прямі інвестиції за інструментами та секторами. НБУ. URL : https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_y.xlsx

13. Cross-border total liabilities of banks with headquaters in all countries (total) vis-a-vis residents of Ukraine, households and npishs / BIS. URL : https://data.bis.org/topics/LBS/BIS,WS_LBS_D_PUB,1.0/Q.S.L.G.GBP.A.5J.A.5A.H.UA.N

14. Міжнародна інвестиційна позиція / НБУ. URL : https://bank.gov.ua/files/ES/IIP_q.xlsx

УДК 338.45

Іщук Світлана Олексіївна,
д-р екон. наук, професор
ORCID ID 0000-0002-3698-9039;
Мудрий Володимир Петрович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»,
м. Львів, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Після падіння на 28,8% за перший рік повномасштабної війни економіка України у 2023 році досягла зростання 5,3%. Другим (після будівництва) видом економічної діяльності за темпами відновлення (+13,8%) у 2023 році була переробна промисловість. Частка цього ключового сектора економіки у ВВП України зросла на 0,65 в.п. (до 8,25% проти 10,28% у 2021 році). Обсяг реалізованої продукції переробної промисловості у 2023 році збільшився на 21,6% і склав 83,2% від рівня 2021-го (табл. 1). Зростання продемонстрували усі виробництва, окрім легкої промисловості (-56,3%), виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (-17,4%) і металургії (-5,2%). Поступове відновлення промислової переробки стало наслідком стабілізації діяльності значної кількості підприємств, завершення процесів релокації, формування нових логістичних зв’язків та налагодження системного виробництва. Найбільшого падіння за два роки війни зазнала вітчизняна металургія.

Таблиця 1 – Показники динаміки і структури реалізованої промислової продукції в Україні, %

Вид промислової діяльності	Темп приросту, %			Частка у промисловості, %		
	2022/ 2021	2023/ 2022	2023/ 2021	2021	2022	2023
Переробна промисловість	**-31,5**	**21,6**	**-16,8**	**61,3**	**53,6**	**56,0**
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	-11,9	22,7	7,5	18,9	21,3	22,4
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	8,5	-56,3	-52,5	0,8	1,1	1,3
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	-11,8	11,2	-1,8	3,3	3,7	3,5
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	-45,3	-17,4	-54,8	2,9	2,0	1,4
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	-43,0	10,7	-36,8	2,9	2,1	2,0
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	-15,3	26,9	7,4	1,4	1,5	1,6
Виробництво гумових і пластмасових виробів	-18,6	27,2	2,6	1,9	2,0	2,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	-49,6	52,6	-22,9	3,8	2,4	3,2
Металургійне виробництво	-57,9	-5,2	-60,3	16,0	8,6	7,0
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	-24,0	64,5	26,1	1,8	1,8	2,5
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	-35,2	91,2	36,7	0,4	0,3	0,6
Виробництво електричного устаткування	-31,7	36,1	-6,8	1,1	1,0	1,2
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	-47,1	22,3	-35,3	2,0	1,3	1,4
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	9,2	44,1	57,6	0,9	1,3	1,6
Виробництво інших транспортних засобів	-10,4	71,2	55,3	1,3	1,4	2,1
Виробництво меблів	-22,1	33,3	4,2	0,8	0,8	0,9
Виробництво іншої продукції	-9,6	42,9	27,9	0,2	0,2	0,3
Ремонт і монтаж машин і устаткування	-36,6	34,7	-14,5	0,9	0,7	0,8

Джерело: складено авторами за даними [1].

Скорочення обсягів реалізованої продукції металургії упродовж 2022-2023 років на 60,3% призвело до зменшення у 2,3 разу частки цього базового сегмента у структурі промисловості України. Своєю чергою, це стало прямим наслідком величезних втрат виробничих потужностей, розташованих у південно-східних регіонах. Так, на повністю зруйновані ПрАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча» і ПрАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь» у 2021 році сумарно припадало 19,95% реалізованої металургійної продукції в Україні. Загалом майже 87% продукції металургійних виробництв виготовлялось у Дніпропетровській (35,85%), Донецькій (32,24%) і Запорізькій (18,61%) областях. Відповідно у названих регіонах металургія була основним сегментом промисловості: у 2021 році частка металургійної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції у Донецькій області становила 53,20%, у Запорізькій – 39,50%, а у Дніпропетровській – 34,20%.

Металургійна промисловість України завжди була зорієнтованою на експорт, але війна змінила ситуацію. Так, якщо у 2021 році металургійні підприємства експортували близько 70% від загального обсягу реалізованої продукції, то у 2023-му значення цього показника зменшилось до 46%. Це стало наслідком кардинального порушення морської логістики, попри те, що «зерновий коридор» частково став і «металевим». Відновлення української металургії стримується і прогнозованим зниженням цін на сталь у другому кварталі поточного року, що пов’язано із послабленням попиту на ринку сталевого листа в Європі і Північній Америці [2].

Інший сегмент вітчизняної металургії – виробництво готових металевих виробів – у 2023 році продемонструвало суттєве зростання (+64,5%). Як наслідок, обсяг реалізованої промислової продукції металообробними підприємствами досяг 126,1% від рівня 2021 року, а частка виробництва готових металевих виробів у структурі випуску металургійної продукції склала 26,62% (проти 10,26% у 2021-му). Нарощення цього виробництва безпосередньо спричинене великою війною, оскільки значна частина цих виробів, зокрема бункери, протимінні трали, бронезахист для автомобілів, їжаки, «ловці ланцетів», бронежилети тощо є невід’ємною складовою системи оборони країни.

Загалом відновлення промислового сектору економіки України відбувається насамперед за рахунок нарощування обсягів виробництва продукції оборонного призначення. Постійне зростання потреб ОПК стимулювало прискорений розвиток усіх сегментів машинобудування, а найбільше – виробництва комп’ютерів, електронної та оптичної продукції (+36,7% порівняно з

2021 роком), виробництва автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (+57,6%) і виробництва інших транспортних засобів (+55,3%). Останнє включає виробництво військових транспортних засобів (код за КВЕД 30.4).

Великі перспективи для подальшого розвитку вітчизняного ОПК на інноваційній основі із застосуванням передових технологій дало реформування «Укроборонпрому», що дозволяє Україні створювати спільні підприємства з іноземними партнерами. Так, 18 жовтня 2023 року було зареєстроване спільне підприємство ТОВ «Рейнметалл – Українська оборонна промисловість». Загалом концерн Rheinmetall (лідер оборонної індустрії Німеччини) планує побудувати в Україні щонайменше чотири збройові заводи. У березні 2024 року франко-німецький виробник військової техніки KNDS оголосив намір створити в Україні підрозділ із виробництва боєприпасів і запчастин для західної техніки. Наміри інвестувати в український ОПК також озвучили уряди Данії і Канади.

За підсумками Форуму оборонних індустрій Україна-ЄС, який відбувся 6 травня 2024 року у Брюсселі, досягнуто домовленостей про те, що країни ЄС купуватимуть зброю для української армії в українських виробників за кошти Європейського фонду миру. Також очікується, що відкриття офісу оборонних інновацій у Києві закладе основу для більш глибокої стратегічної співпраці у галузі науково-дослідної діяльності між Україною і ЄС та сприятиме поступовій інтеграції української оборонної промисловості в Європейську оборонну технологічну і промислову базу. Наведені факти створюють підґрунтя для оптимістичних прогнозів щодо структурної трансформації (у середньо- та довгостроковій перспективі) промислового сектора національної економіки у напрямку збільшення в ньому частки високотехнологічних виробництв, передусім машинобудування. За такого сценарію розвитку велика війна із тригера соціально-економічних проблем поступово перейде у форму драйвера технічного прогресу та інновацій. Це дозволить Україні відновити і в подальшому нарощувати свій промисловий та, зокрема, оборонний потенціал на новій технологічній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. 2023. URL : http://www.ukrstat.gov.ua

2. SSAB очікує зниження цін на сталь у другому кварталі. URL : https://minprom.ua/news/311113.html

УДК 338.4 (477)

Кічурчак Маріанна Василівна,
д-р екон. наук, професор,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0000-0002-1927-5704

ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В СЕКТОРІ ІНФОРМАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ: ДО І ПІД ЧАС ВІЙНИ

Для розширення обсягів виробництва, техніко-технологічної модернізації та виходу на нові ринки збуту продукції у секторі інформація та комунікація важливим чинником є інвестиції. Для суб'єктів господарювання у цьому секторі це формує підґрунтя для підвищення продуктивності праці, впровадження інновацій, появи нових цифрових продуктів та зміцнення конкурентних позицій на ринку. Водночас військова агресія росії проти України позначилася на інвестиційній активності суб'єктів господарювання у секторі інформації та комунікації в національній економіці та її регіонах. Відповідно, виникає потреба в оцінці головних тенденцій інвестування в цьому секторі української до і під час війни в Україні.

На науково-методологічному рівні цей аналіз дає можливість поглибити існуючі оцінки до розвитку підприємництва у секторі інформація та комунікація в економіці України та країн ЄС, започатковані у попередніх дослідженнях. Визначено, що завдяки активному впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій у виробництво суспільних благ відбувається підвищення його ефективності та поліпшується взаємодія з їх споживачами [1, с. 9]. З'ясовано, що суб'єкти господарювання у секторі інформації та комунікації в країнах ЄС беруть активну участь в структурних змінах та посилюють позиції креативних індустрій та креативної економіки [2, с. 119; 3, с. 402]. Оцінено місце і роль сектора інформації та комунікації у просторовому розвитку та повоєнній розбудові креативної економіки в Україні та її регіонах [4, с. 18; 5, с. 14]. З огляду на це доцільно визначити особливості інвестицій у секторі інформація та комунікація, які здійснюють українські підприємці в Україні та її регіонах.

Таблиця 1 – Капітальні інвестиції в основний капітал у секторі інформації та комунікації за регіонами України

Область	Капітальні інвестиції, тис. грн			Темпи приросту капітальних інвестицій, % до попер. року		Капітальні інвестиції, % від загального обсягу			Капітальні інвестиції, тис. грн. на 1 суб'єкта господарювання	
	2020	**2021**	**2022**	**2021**	**2022**	**2020**	**2021**	**2022**	**2020**	**2021**
Вінницька	168629	215233	339123	27,6	57,6	0,80	1,07	2,01	25,65	26,95
Волинська	11206	7688	14990	-31,4	95	0,05	0,04	0,09	4,37	2,41
Дніпропетровська	91068	127349	295480	39,8	132	0,43	0,63	1,75	4,85	5,61
Донецька	1446349	2053795	4647	42	-99,8	6,84	10,20	0,03	330,90	417,69
Житомирська	11983	12351	10430	3,1	-15,6	0,06	0,06	0,06	2,88	2,46
Закарпатська	8522	7073	10417	-17	47,3	0,04	0,04	0,06	3,69	2,31
Запорізька	94858	15758	37324	-83,4	136,9	0,45	0,08	0,22	12,05	1,65
Івано-Франківська	24596	27885	35071	13,4	25,8	0,12	0,14	0,21	5,85	5,19
Київська	17465	59626	30233	241,4	-49,3	0,08	0,30	0,18	1,36	3,76
Кіровоградська	10155	16869	28104	66,1	66,6	0,05	0,08	0,17	3,99	5,42
Луганська	3242	30098	к/с	828,4	…	0,02	0,15	…	2,31	19,80
Львівська	184429	246511	294548	33,7	19,5	0,87	1,22	1,75	7,96	8,47
Миколаївська	18901	18093	8267	-4,3	-54,3	0,09	0,09	0,05	3,28	2,60
Одеська	207484	137355	141498	-33,8	3,0	0,98	0,68	0,84	17,63	9,48
Полтавська	63657	68436	53948	7,5	-21,2	0,30	0,34	0,32	13,18	11,44
Рівненська	1432	3113	34746	117,4	1016,2	0,01	0,02	0,21	0,45	0,78
Сумська	15046	12123	18194	-19,4	50,1	0,07	0,06	0,11	4,54	2,91
Тернопільська	28293	38880	58025	37,4	49,2	0,13	0,19	0,34	10,34	11,19
Харківська	157081	339401	184554	116,1	-45,6	0,74	1,69	1,09	5,11	9,25
Херсонська	11367	10412	к/с	-8,4	…	0,05	0,05	…	3,78	2,88
Хмельницька	7197	7126	16227	-1	127,7	0,03	0,04	0,10	2,01	1,59
Черкаська	19916	30269	27092	52	-10,5	0,09	0,15	0,16	3,55	4,49
Чернівецька	12563	21159	14539	68,4	-31,3	0,06	0,11	0,09	5,26	7,13
Чернігівська	3164	4179	6915	32,1	65,5	0,01	0,02	0,04	0,83	0,89
м. Київ	18526136	16617342	15205497	-10,3	-8,5	87,62	82,56	90,13	295,50	223,19

Джерело: складено автором за даними [6].

Згідно з даними табл. 1 у 2020-2022 рр. існували просторові відмінності в діловій активності суб'єктів господарювання України у секторі інформація та комунікація за обсягами інвестицій. Фактично, монопольні позиції за капітальними інвестиціями в основний капітал у цьому секторі займає м. Київ. До війни у розрізі регіонів України суб'єкти підприємництва у секторі інформація та комунікація найактивніше інвестували у Донецькій, Львівській, Одеській, Харківській та Вінницькій областях. Після початку війни відбулися суттєві зміни, Донецька область поступилася лідерством Дніпропетровській області.

Також війна позначилася на темпах приросту капітальних інвестицій у секторі інформація та комунікація у регіональному розрізі. У 2021 р. існували регіони із дуже високими темпами приросту обсягів капітальних інвестицій та регіони з від'ємними темпами приросту. У 2021-2022 рр. фіксували від'ємні темпи прирості капітальних інвестицій в основний капітал у секторі інформація та комунікація в м. Київ та Миколаївській областях. Під час війни зміна суб'єктами господарювання у секторі інформація та комунікація векторів інвестування за регіонами України зумовлена чинниками безпекового характеру та підходами до релокації бізнесу. Відзначимо, що в середньому на 1 суб'єкт господарювання в цьому секторі присутні регіональні диспропорції в обсягах капітальних інвестицій. Чинниками цього є складність та багатофакторність ухвалення рішень суб'єктами господарювання щодо інвестування у секторі інформація та комунікація за регіонами України.

Отже, в економіці України та її регіонах існували суперечливі тренди капітальних інвестицій в основний капітал у секторі інформація та комунікація. Виявлено, що в Україні у 2021-2022 рр. наявні просторові відмінності за темпами приросту, часткою капітальних інвестицій та на одного суб'єкта господарювання. Перспективи зростання обсягів капітальних інвестицій у секторі інформація та комунікація залежать від ситуації на фронті, поточних макроекономічних умов і характеру попиту на цифрові послуги в Україні та за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кічурчак М. Теоретико-методологічні засади впливу сектору інформаційно-комунікаційних технологій на відтворення суспільних благ у національній економіці. *Економічний простір*. 2021. Вип. 175. С. 7–12. DOI : https://doi.org/10.32782/2224-6282/175-1

2. Кічурчак М. Структурні зміни в секторі інформації та комунікації в системі креативної економіки країн ЄС: досвід для України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 115–130. DOI : https://doi.org/10.15407/eip2022.03.115

3. Kichurchak M. Information and communication technologies sector development as a factor of forming creative industries in the European Union countries: experience for Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). С. 399–408. DOI : https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3934

4. Кічурчак М. Вплив сектору інформації та комунікації на просторовий розвиток і пост-воєнну відбудову креативних індустрій в економіці України. *Економічний форум*. 2023. № 1(3). С. 12–21. DOI : https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2023-3-2

5. Kichurchak M. Information and communication sector at the core of Ukraine's creative economy: assessing the structure of intercorrelations for sustainable development and postwar recovery. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2023. Вип. 49. С. 3–18. DOI : http://dx.doi.org/10.30970/meu.2023.49.0.4901

6. Державна служба статистики України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

УДК 330.3:334(477)

Небрат Вікторія Василівна,
д-р. екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-5419-3181

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СОЛІДАРИЗМУ В ЕКОНОМІЦІ ВОЄННОГО ЧАСУ

1. Війна й економіка

Для вирішення головного завдання – вистояти у війні з рф – Україні необхідно мобілізувати внутрішні ресурси. Передумовами для цього є, по-перше, консолідація суспільства на засадах соціальної солідарності та національної згоди; по-друге, трансформація економічної моделі для забезпечення ефективного поєднання державного управління та ринково-конкурентних механізмів регулювання.

У політичному дискурсі, офіційних урядових документах, ЗМІ та фаховій літературі триває уникнення терміну «воєнна економіка» щодо України, проте вже значно частіше поряд із завданнями відбудови наголошується на викликах війни. Це засвідчує загальне усвідомлення необхідності вироблення та реалізації економічної моделі, що відповідала б умовам і завданням оборони країни та захисту державності. Разом з тим, поширені вирази «економіка воєнного часу», «економічний розвиток під час та після війни» мають істотно інше змістовне наповнення, ніж «воєнна економіка». Насамперед, вони не містять якісної ознаки економічної моделі, яка б вказувала на надзвичайний стан, імперативні загрози, мобілізаційний характер. Відтак досі на державному рівні не озвучений заклик до максимальної активізації внутрішніх ресурсів, у тому числі, підприємницьких, для того, щоб вистояти й перемогти.

В економіці України вже відбулися і далі розгортаються зміни, які обумовлені як самою збройною агресією рф, так і наслідками цієї агресії. Зокрема, повномасштабне вторгнення призвело до руйнування виробничих потужностей, енергетичної, логістичної та транспортної інфраструктур, численних людських жертв, окупації значної частини території. Наслідками

стали падіння обсягу виробництва, масова міграція та вимушене внутрішнє переміщення людей, скорочення споживчого попиту, зменшення можливостей експорту. Відповіддю стали заходи економічної політики держави, які, своєю чергою, суттєво вплинули на стан підприємницького сектору та рівень підприємницької активності.

2. Держава і ринок

На початковому етапі трансформації економічної політики – у перші місяці після початку повномасштабного вторгнення рф – було запроваджено заходи обмеження ринку. Конкретними вимушеними заходами, які, відповідно до введення воєнного стану, змінили умови ведення підприємницької діяльності стали обмеження пересування людей (заборона на виїзд з країни чоловіків призовного віку); руху капіталу, товарів, а також обмеження вільного ціноутворення. Разом з тим, було вжито кроків для релокації підприємств із метою їх збереження та відновлення діяльності, бронювання працівників окремих підприємств, соціальної адаптації та економічної інтеграції вимушених переселенців. Високу адаптаційну спроможність виявили бізнеси у секторі ІКТ, зокрема завдяки розвитку дистанційних моделей зайнятості. Загалом, урядові заходи сприяли національній соціально-економічній консолідації перед викликами агресії.

На наступному етапі зміна умов підприємництва була обумовлена розгортанням міжнародної фінансової допомоги та послабленням урядової політики обмежень ринку. Істотну роль для ревіталізації підприємництва мали державні фінансові програми, зокрема «Доступні кредити 5-7-9%», яку реалізує Фонд розвитку підприємництва; програми допомоги від держави для власників пошкодженого житла є-Відновлення, є-Оселя та ін. Це сприяло адаптації бізнесу до нових умов, створювало попит як рушій економічної активності та забезпечувало інвестиційне підживлення в умовах критичного дефіциту фінансових ресурсів. Не дивлячись на численні проблеми, український бізнес не тільки вистояв, але й почав досить активно розвиватись у 2023 році. Тобто завдяки зовнішній фінансовій підтримці та внутрішній самоорганізації відбулося певне пристосування підприємницького середовища, що забезпечило не тільки збереження та відтворення бізнесу в критичних, ризикованих умовах ведення господарської діяльності, а й макроекономічну стійкість.

На теперішньому етапі почався процес переналаштування економіки не лише до *умов*, а й до *вимог* воєнного часу. Хоча очевидно, що ці зміни відбуваються із запізненням і все ще не мають загального системного

характеру. Разом з тим, все більше підприємницьких структур включаються у виробництво та постачання зброї для ЗСУ, що є реакцією на брак боєприпасів, недостатність озброєння. Чотири з п'яти компаній ОПК – це недержавні підприємства [1, с. 20]. Питання підтримки української армії, організації та реалізації волонтерських проєктів, фінансування закупівлі медичного обладнання, фармацевтичної продукції, комплектуючих до високотехнологічного озброєння та засобів ведення розвідки тощо включаються до стратегічного бізнес-менеджменту. Як свідчать оцінки діяльності промислових і сільськогосподарських підприємств, бізнесу в сфері ІТ та інших галузях, - вони продовжують підтримувати і розвивати свою роботу, виходячи на нові ринки, диверсифікуючи продукти та інвестуючи в технології. Незважаючи на всі перешкоди, 30% компаній планують зростання, а 36% планує збільшити кількість персоналу [2].

3. Економічна самоорганізація населення

Важливим аспектом змін підприємницького сектора в умовах війни є розвиток неформальної економіки як форми виживання й самозабезпечення населення. Зокрема, як свідчить досвід територіальних громад, які опинилися в зоні бойових дій і в окупації, на перший план вийшли питання забезпечення мешканців продуктами харчування, теплом, електроенергією. У період активних бойових дій, коли були порушені засоби комунікації, зруйнована транспортно-логістична та енергетична інфраструктура, потенціал місцевих громад реалізувався через створені механізми взаємодопомоги. Це створило підґрунтя для подальшого розвитку *соціального підприємництва* як форми залучення потенціалу раніше незадіяних ресурсів (оптимізація використання домашніх господарств, продукції присадибних ділянок, зменшення втрат сільськогосподарської сировини), способу вирішення соціальних проблем (жіноча та молодіжна зайнятість, психологічна підтримка через включення до суспільно значущої діяльності), забезпечення економічного ефекту (ринкова реалізація продукції, отримання доходу) та створення на цій основі сталої соціальної екосистеми. Ці процеси істотно впливають на потенціалоутворюючий простір регіональної економіки [3].

Пріоритетним напрямком місцевого підприємництва стала власна переробка місцевої сировини. Зокрема, отримав новий імпульс розвиток крафтового виробництва. Адже створення локальних коротких ланцюгів переробки агропродукції сімейними селянськими господарствами – це не тільки продовольче самозабезпечення, а й можливість виробляти на продаж. Таким чином в умовах війни відбулася активізація різних форм господарської

солідаризації, зокрема, через об'єднання для спільного користування послугами один одного, розвиток дрібного сімейного виробництва, соціального підприємництва. Також набули нового змісту і масштабів форми шерінгової економіки, пов'язані з спільним користуванням обмеженими ресурсами. В умовах війни поряд із розвитком коворкінгу і краудфандингу для забезпечення бізнесу сформувалися фандрейзингові платформи для фінансування волонтерської діяльності. Таким чином підприємницький процес супроводжується відродженням віри у силу спільнот.

4. Великий бізнес

Корпоративний сектор економіки України характеризується концентрацією в низькотехнологічних експортоорієнтованих галузях [4, p. 192-198]. Тому окупація Донбасу та частини південних областей, блокування чорноморських портів призвели до масштабних втрат і стискання цього сектору економіки. Останнім часом відзначається тренд повільного зростання металургійного виробництва, проте, порівняно з січнем 2022 р. у квітні 2024 р. виробництво сталі становило лише 38,38%, чавуну – 33,52%, прокату – 34,73%. Частковому відновленню металургійного виробництва значною мірою сприяло відкриття морських шляхів для експорту гірничо-металургійної продукції. Експорт Україною зернових та олійних культур у першому кварталі 2024 р. сягнув рівня 2021 р. [5]. Разом з тим, вимушене скорочення виробництва та експорту аграрної та промислової сировини вказує на імперативну необхідність структурної трансформації підприємницького сектора економіки та зміни економічної траєкторії розвитку загалом. Для цього необхідна послідовна політика залучення великого бізнесу до реалізації загальнонаціональної стратегії перемоги та відбудови [6, с. 77-79].

5. Тренди і перспективи

Розвиток підприємництва в Україні під час війни демонструє низку трендів, визначення яких дозволяє сформулювати перспективні напрями та пріоритетні завдання для уряду, місцевих громад та бізнесу.

Актуальною формою акумуляції та оптимізації використання обмежених ресурсів є *розвиток шерінгової економіки*. Цей тренд зародився і поширювався в контексті відповідального споживання та екологізації економіки. Проте в умовах повномасштабної війни краудфандинг (інвестиційний шерінг) став засобом акумуляції ресурсів у т.ч. для фінансування волонтерських проєктів; коворкінг забезпечує робочими місцями сотні тисяч працівників при відсутності стабільного електропостачання, а також ВПО, які втратили власні робочі місця; райдшерінг значною мірою компенсує

провали в умовах війни традиційного транспортного забезпечення тощо. Сформувалися шерінгові інтернет-платформи як основа шерінг-економіки, комерціалізації спільного користування та розвитку підприємництва у новому форматі. Краудворкінг відкриває безмежні можливості співпраці на основі інтернет-комунікації та кооперації інтелектуальних зусиль. Проте реалізація потенціалу шерінгу та масштабування успішних практик потребує високого рівня ІКТ і доступності відповідної інфраструктури – піринговых соціальних мереж та широкосмугового мобільного Інтернету.

Навіть в умовах війни істотною рисою підприємництва залишається *інноваційність*. Це, зокрема, виявляється в розробці та виготовленні нових видів товарів, у т. ч. подвійного призначення. Беручи до уваги, що інновації є незалежним фактором виробництва, який створює нову додану вартість, завдяки підприємницькому сектору в Україні триває процес формування нової інноваційної (креативної) економіки. Разом з тим, для підтримки прогресивних структурно-технологічних зрушень і реалізації шансу перейти на вищі уклади, необхідна державна науково-технічна, структурно-інноваційна політика, що вимагає ресурсного забезпечення у тому числі на основі потенціалу фіскальної солідарності.

Соціальні стратегії великих корпорацій та розвиток соціального підприємництва виступають ефективними механізмами солідаризації суспільства і бізнесу. В умовах скорочення трудового потенціалу та форсованого зростання потреби в соціальних послугах, що обумовлено абсолютним і відносним збільшенням кількості осіб з інвалідністю, людей похилого віку, ВПО, а також втратою членів родини, житла, роботи підприємницький сектор має взяти на себе більше соціальних функцій у частині соціально-трудової інклюзії, навчання та професійної перепідготовки, забезпечення умов гідної праці, соціальної адаптації комбатантів та ін.

Включення приватного підприємництва у *забезпечення оборонних потреб*, у т. ч. у високотехнологічних секторах, у виробництві комплектуючих, спорядження, медикаментів, харчування і т.п. визначає необхідність імплементації мобілізаційно-партнерської моделі ведення бізнесу. Інтеграція малого і середнього бізнесу до *проєктів відбудови*, які здійснюються і плануються з міжнародними організаціями, до урядових, регіональних та місцевих проєктів, є механізмом солідаризації та згуртування суспільства, а також чинником зміцнення економіки.

Таким чином, в умовах війни економіка України та її підприємницький сектор постали перед серйозними викликами і зазнали адаптаційної

трансформації. Соціальна солідаризація населення вже виявила свій економічний потенціал. Успішні практики потребують масштабування, а перспективні форми – урядової підтримки. Лише поєднання локальної господарської самоорганізації та активності з державною політикою вертикальної згуртованості може забезпечити подолання соціально-гуманітарних викликів війни, стійкість економіки та захист української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутченко М., Фещенко Р. Сила зброї. *New Voice (NV).* 2024. № 1(382). Лютий.

2. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL : https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analityka/

3. Paradigm of the Transformation of Potential-Forming Space Under the Impact of Intellectual-Innovation Determinants / Khanin S., Derhaliuk M., Stavroyany S., Kudlasevych O., Didkivska L. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. V. 22 No. 1. P. 340–346. URL : http://paper.ijcsns.org/07_book/202201/20220148.pdf

4. Slyvka T., Nebrat V., Bodnarchuk T. The role of joint stock companies in the structural change of Ukraine's economy. *Ekonomia I Prawo. Economics and Law*. 2023. 22(1). P. 191–205. DOI : https://doi.org/10.12775/EiP.2023.011

5. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни / Центр економічної стратегії. 2024. 15 травня. URL : https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/

6. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2022. 305 с. : табл., рис. URL : http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vidnovlennja-ta-reconstrukcsja-povojennoji-economiky.pdf

УДК 338.1:338.2

Пустовойт Олег Валентинович,
д-р екон. наук., с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2095-064X

ОКРЕМІ ПРІОРИТЕТИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

За час військової агресії РФ проти України значна частина інфраструктурних і промислових об'єктів була повністю зруйнована або зазнала пошкоджень. Їх швидке відновлення можливе шляхом залучення міжнародної допомоги. Однак світовий досвід свідчить, що вона не завжди справляла вагомий вплив на повоєнну відбудову країн. Знання про це породжує актуальну наукову проблему: за яких умов можна максимізувати ефективність використання міжнародної допомоги для прискореного відновлення української економіки після закінчення війни ? Для її вирішення були розроблені окремі наукові підходи, які коротко можна подати так.

Вихідні положення економічного аналізу

Для економічного аналізу використано такий понятійний апарат:

1. Технологічна складність (*technological complexity*) продукції – набір властивостей, що надаються товарам залежно від технологій їх виробництва;

2. Експортна продукція підвищеної технологічної складності (*export products of increased technological complexity*) – експортні товари, одинична вартість яких є більшою порівняно з величиною одиничної вартості сукупності товарів, що імпортуються до країни.

Методика економічного аналізу базується на таких вихідних положеннях:

- Рівень технологічної складності продукції опосередковано можна оцінити за допомогою індексу вартості одиниці продукції, тобто одиничної вартості (*unit value index – UV*). Індекс зазвичай розраховують у доларах за 1 кг ваги певного товару або товарної групи. Одиничну вартість сукупності всіх товарних груп експортної / імпортної продукції країни описують за допомогою індексів UV*iX* і UV*iM*, де X, M – сукупний експорт, імпорт

товарів країни; *і* – країна, що аналізується. Економічний сенс порівняння зазначених індексів базується на припущенні, що сировина і напівфабрикати мають меншу одиничну вартість, ніж продукція з більшим набором корисних властивостей, отриманих за допомогою досконаліших або унікальних технологій.

Основні результати дослідження

У 2022 р. в Україні ВВП зменшився на 28,8 %, у 2023 р. – зріс на 5,3 %, а в 2024 р. його приріст, відповідно до прогнозу МВФ, уповільниться до 3–4 %. Якщо припустити, що надалі позитивна динаміка ВВП збережеться у середньому на рівні 3,5% на рік, то можна очікувати, що протягом наступних *восьми років* вітчизняне виробництво досягне довоєнного рівня. При цьому варто розуміти, що Україна «відновиться» як одна з найбідніших європейських країн, тому що останні впродовж зазначеного часу продовжать свій розвиток. Чи може бути змінений цей сценарій подій? Економічна історія багатьох країн, які пройшли війни, свідчить, що Україна має шанс суттєво скоротити період повоєнного відновлення економіки, у випадку ефективного використання допомоги, обсяги та джерела якої сьогодні активно дискутуються в країнах ЄС та США.

Сучасні знання про міжнародну допомогу почали формуватися в 1960-х роках. У 2000 р. американські науковці Крейг Бернсайд та Девід Доллар зібрали докази про те, що допомога прискорює економічне зростання країн, що розвиваються за умови, якщо їх уряди *здійснюють порівняно кращу фіскальну, монетарну та торговельну політику, а також досягають успіхів у формуванні інституту верховенства права*. Ознаками вдалих дій урядовців у зазначених напрямах є низький рівень дефіциту бюджету та інфляції, вільна торгівля та ефективне функціонування інституту верховенства права [1]. Згодом, досліджуючи статистичні дані, британська науковиця Анке Хеффлер виявила, що в країнах, які зазнали втрат від воєнної агресії, близько 56 % міжнародної допомоги спрямовувалося на відновлення економічної та соціальної інфраструктури і лише 8 % – на відбудову зруйнованого виробництва [2, с. 11].

Результати вивчення історичного досвіду України дають підставу *висунути припущення*, що в повоєнний період вплив міжнародної допомоги на відновлення та зростання економіки можна суттєво збільшити, якщо в країні буде запроваджена порівняно краща не лише фіскальна, монетарна, зовнішньоторговельна, інституційна, а й *структурна політика*, спрямована на модернізацію (осучаснення) виробництва, підвищення рівня технологічної складності експортної продукції (далі – *політика структурної модернізації*).

Підставою для висунення наведеного припущення слугували такі факти. У довоєнний період українській економіці була притаманна *експортно-сировинна модель розвитку*. Під її впливом економіка перетворилася в нестійку до зовнішньоекономічних шоків систему, неспроможну витрати на імпорт покривати за рахунок експортних доходів та підтримувати високі темпи зростання. Зокрема, за даними Світового банку в 2006–2021 рр. негативне середньорічне сальдо зовнішньої торгівлі становило близько 5,2 % від ВВП, що стало однією з причин зменшення середньорічних темпів зростання економіки до 0,25 % [3] та швидкого накопичення в ній зовнішнього боргу.

Наведені тенденції можна пояснити докладніше на прикладі періоду посткризового відновлення економіки в 2016–2021 рр., використавши для цього оцінки технологічної складності продукції. Так у зазначений період в Україні середньорічна величина індексу вартості одиниці продукції сукупного товарного імпорту UV*im* становила 0,78 дол. США / кг, а сукупного товарного експорту – UV*ix*, – 0,31 дол. США / кг [4, с. 85]. Це означало, що технологічна складність імпорту була в 2,5 раза вищою, ніж українського товарного експорту. Тому експортні доходи не покривали витрати на закупівлю імпортної продукції. Внаслідок цього виникало від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами в обсягах 6,56–14,26 млрд дол. США, що уповільнювало економічне зростання.

У повоєнний період зазначена проблема знову набуде актуальності, тому що українська економіка буде тяжіти до відновлення свого розвитку в межах експортно-сировинної моделі. Вже сьогодні для її становлення існують такі об'єктивні умови: наявні великі запаси природних ресурсів (металеві руди, землі сільськогосподарського призначення тощо), постійно зростаючий попит на сировинних міжнародних ринках, зменшення обсягу внутрішнього ринку через міграцію за кордон близько 14 % населення та один із найменших в Європі рівень витрат на оплату праці (у довоєнний період середня погодинна вартість робочої сили становила близько 5,2 євро), який буде стримувати швидке повернення вимушених мігрантів в Україну. Відновлення експортно-сировинної моделі розвитку української економіки неминуче збільшить ризики її повернення до низьких темпів зростання та розширення періоду повоєнної відбудови.

Уникнути наведених ризиків можна шляхом розроблення політики структурної модернізації. Її заходами варто передбачити спрямування частини міжнародної допомоги в галузі, які спроможні в короткі терміни

відновити та/або збільшити продаж на зовнішніх ринках продукції, що підвищить загальний рівень технологічної складності українського товарного експорту та відповідно його ринкову вартість відносно імпорту. У результаті експортні доходи зможуть в більшому обсязі покривати валютні витрати на імпорт, що зумовить скорочення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами, підвищення темпів зростання економіки та доходів населення, підприємств і держави. Розрахунки свідчать, що, якби в 2021 р. в Україні одинична вартість товарного експорту становила не 0,42, а 0,45 дол. США/кг, то зростання економіки могло б становити не 3,5, а 6,7 %. Досягнення таких темпів зростання у повоєнний період дало б змогу час відновлення економіки до рівня 2021 р. скоротити майже на 40%, тобто *з 8 до 5 років.*

Для визначення пріоритетних напрямів відновлення та розширення експортного виробництва в межах політики структурної модернізації, варто використати такі критерії. Зокрема, встановити, що пріоритетними видами економічної діяльності варто визнати ті, що в довоєнний період забезпечували експорт продукції, яка мала: 1) високу не цінову, а ціннісну (якісну) конкурентоспроможність; 2) порівняно вагому частку в структурі вітчизняного та світового товарного; 3) підвищену технологічну складність. Використання зазначених ознак дало змогу встановити, що до складу такої продукції входили: проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники, кабелі волоконно-оптичні (код УКТЗЕД 8544); електронагрівальні прилади та апарати (код УКТЗЕД 8516); двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни (код УКТЗЕД 8411); судна, призначені для перевезення людей або вантажів; буксири та судна-штовхачі (код УКТЗЕД 8901); яхти й інші плавучі засоби для дозвілля або спорту (код УКТЗЕД 8903); електрообладнання звукове або візуальне сигналізаційне (код УКТЗЕД 8831); частини літальних апаратів товарної позиції 8801 або 8802 (код УКТЗЕД); турбіни на водяній парі та інші парові турбіни (код УКТЗЕД 8406) [4, с. 86–87]. У 2022 р. в Україні експорт цих груп продукції скоротився до 33,7 – 81,5 % порівняно з попереднім роком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Burnside C., Dollar D. Aid, Policies, and Growth: Revisiting the Evidence. *World Bank policy research paper*. March 2004. No. 2834. 35 p. URL : https://dukespace.lib.duke.edu/dspace/bitstream/handle/10161/2032/Burnside_aid_policies_and_growth.pdf;jsessionid=6D2FE8A62C6A8BC91DA542A6F696E5C6?sequence=1

2. Hoeffler A. Growth, aid and policies in countries recovering from war. *OECD development co-operation working paper*. 2012. No. 1. 21 p. URL : https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/WP1%20Growth%20Aid%20and%20Policies.pdf

3. World Bank. World development indicators: GDP growth (annual %). Washington DC. URL : https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators

4. Пустовойт О. В. Повоєнна економіка України: міжнародна допомога та політика зростання. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 75–98.

УДК 338.2

Рудаченко Ольга Олександрівна,
д-р екон. наук, доцент,
Харківський національний
університет міського господарства
імені О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0001-9597-5748

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ВОЄННИЙ ПЕРІОД

За різними оцінками, в Україні налічується близько 1000 соціальних підприємств. Частину або весь свій прибуток вони спрямовують на підтримку громадських та благодійних організацій, а також на фінансування певних послуг для малозахищених верств населення.

Таким чином, соціалізація бізнесу в Україні набуває все більшої значущості сьогодні. Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні до 2030 року, соціально відповідальний бізнес визначається як відповідальна поведінка суб'єктів господарювання щодо їхніх рішень і дій, що впливають на суспільство та довкілля [1]. Це сприяє сталому розвитку суспільства, забезпеченню добробуту населення, відповідає законодавству та міжнародним стандартам, і інтегрується у діяльність суб'єктів господарювання [2].

Перед війною тренди в сфері соціального підприємництва в Україні мали такі характеристики:

1. Зростання уваги до сталого розвитку. Українські компанії стали більш свідомо впроваджувати цілі сталого розвитку у свої корпоративні та соціальні стратегії. Вони почали складати соціальні звіти відповідно до цих цілей, пріоритетом стали економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку підприємств.

2. Розширення соціальних ініціатив. Якщо на початку 2000-х соціальні ініціативи та поняття соціальної відповідальності бізнесу сприймалися з нерозумінням і навіть ворожістю, то з 2015 року компанії активно долучалися до різноманітних соціальних проектів. Вони підтримували місцеві спільноти, освіту, здоров'я, культуру тощо, бачачи в цьому інвестиції в майбутній кадровий потенціал та створення сприятливого середовища.

3. Вплив глобальних трендів. Український бізнес почав більше уваги приділяти дотриманню прав людини, впроваджувати принципи гендерної рівності та зменшувати викиди парникових газів.

4. Активізація впровадження стандартів. Українські підприємства почали активно впроваджувати стандарти корпоративної соціальної відповідальності, з'явилися національні документи для регулювання цієї сфери.

5. Врахування практик соціальної відповідальності споживачами та інвесторами. Споживачі та інвестори все більше звертають увагу на соціальну відповідальність компаній. Це стимулювало підприємства активізувати свою діяльність у цьому напрямку, а інвестори почали вимагати не лише фінансових, але й соціальних звітів.

Однак із початком повномасштабного вторгнення соціальна відповідальність бізнесу змінила свій напрямок. Підприємці передавали майно, приміщення та автотранспорт на підтримку армії та оборону своїх міст, фінансували військові підрозділи, особливо територіальну оборону, екіпіровка якої часто здійснювалася за рахунок бізнесу. Вони забезпечували безкоштовне харчування, ремонт техніки, пересилку товарів, а також надавали будівельні матеріали для облаштування блокпостів та укриттів.

Згідно з опитуванням Дія.Бізнес, проведеним у вересні 2023 року, щодо того, як українські підприємці допомагають у війні [3]:

- 68,5% підтримують ЗСУ;
- 47,8% допомагають працівникам та їхнім сім'ям;
- 19,2% реалізують гуманітарні проекти;
- 17,6% працевлаштовують внутрішньо переміщених осіб;
- 12,3% допомагають у відновленні регіону або громади;
- 12,6% не мають можливості надавати допомогу.

Таким чином, соціальна відповідальність українського бізнесу зараз характеризується пріоритетом забезпечення безпеки як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. До активних соціальних бізнесів в Україні також належить ветеранський бізнес.

У Верховній Раді України зареєстровано законопроєкт №10258 [4], який спрямований на створення сприятливих умов для ветеранського підприємництва та вирішення проблем реінтеграції ветеранів у цивільне життя. Законопроєкт визначає "суб'єктами ветеранського підприємництва" ветеранів війни, членів їхніх родин, а також членів родин загиблих (померлих) ветеранів війни та Захисників чи Захисниць України, які мають статус фізичних осіб-підприємців і займаються самостійною професійною діяльністю,

зареєстровані відповідно до законодавства як самозайняті особи. Цей законопроєкт має потенціал стати потужним стимулом для економіки. Ветерани, які відкривають власний бізнес, створюють нові робочі місця, сприяють інноваціям і збільшують податкові надходження. Вони також можуть зробити значний внесок у ВВП країни, як це відбувається в США. Заохочення ветеранського підприємництва може стати одним із ключових чинників відновлення та зростання української економіки після війни.

В Україні навіть створено мапу ветеранських бізнесів [5], яка постійно оновлюється. Всі бізнеси на цій мапі верифіковані Українським ветеранським фондом. Наразі на мапі представлено близько 400 бізнесів, які отримали фінансову підтримку від фонду за конкурсними програмами. У подальшому на інтерактивній мапі планують відобразити також проекти з мікрофінансування, що охоплять до 1000 ФОПів.

Отже, ветеранський бізнес має потенціал стати одним із ключових рушіїв трансформацій у соціальному підприємництві України, стимулюючи створення нових підприємств та розвиток інноваційних напрямків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смачило В. В., Халіна В. Ю. Соціальне підприємництво як інтегративний інструмент сталого розвитку України: європейський досвід. *Інфраструктура ринку.* 2017. Вип. 6. С. 76–82.

2. Рудаченко О. О., Коненко В. В. Соціальне підприємництво як основа сталого розвитку територіальних громад. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. Вип. 11. DOI : https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-03-13

3. Ініціативи попередніх хвиль досліджень бізнесу ініціативи з відновлення економіки. URL : https://business.diia.gov.ua/uploads/6/33080-stan_ta_potrebi_biznesu_v_umovah_vijni_rezul_tati_opituvanna_v_serpni.pdf

4. Ветеранський бізнес пропонують врегулювати окремим законом / LIGAZAKON. 2023. URL : https://biz.ligazakon.net/news/223546_veteranskiy-bznes-proponuyut-vregulyuvati-okremim-zakonom

5. Карта ветеранських бізнесів. URL : https://veteranfund.com.ua/projects/lun-reg/

УДК 65.012.32

Слюсарева Людмила Валеріївна,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6845-9307

РОЗВИТОК БІЗНЕСУ У ВОЄННІЙ УКРАЇНІ: АНАЛІТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У надзвичайно складних умовах сьогодення інтеграції України з ЄС (через повномасштабне вторгнення рф в Україну, активні військові дії в північно-східних і південних регіонах країни та фінансову нестабільність в державі) український бізнес вже третій рік поспіль продовжує працювати. Саме початок війни у 2022 р. завдав нищівного удару українському бізнесу. Як стверджує інформаційне джерело [1], загальні втрати малого та середнього бізнесу склали більше 83 млрд. доларів США (внаслідок пошкодження або ж фізичного знищення виробництв та їх потужностей, вимушеної релокації підприємств). Близько 10 мільйонів населення країни переїхали з окупованих територій у більш безпечні регіони, при цьому, частина з них отримала статус внутрішньо переміщених осіб, а більшість мігрувала за кордон.

Однак, не дивлячись на наявність численних проблем, бізнес в Україні зміг не лише вистояти, але й започаткував новий етап свого активного розвитку у 2023 році. Поряд із невеликими стартапами, до нових умов досить швидко пристосувався також і бізнес великих підприємств. Оцінивши діяльність підприємств, які виробляють і реалізують продукцію, виконують роботи та надають послуги в будівництві, транспортній галузі, сфері ІТ та інших галузях, можна констатувати, що вони продовжують розвивати свій бізнес, виходячи, при цьому, на нові ринки, диверсифікуючи продукти та інвестуючи в технології.

Практичний досвід підтверджує, що в умовах війни найкраще вистояв ІТ-сектор. За інформацією джерела [1], жоден з українських проектів не було закрито, багато з них отримали додаткові інвестиції та мали великий попит на українському і міжнародному ринках. Серед таких можна назвати проекти Skyworker, Trinetix, RevMyWork та інші.

Дослідники зазначають, що серед основних проблем з якими стикається сьогодні малий та середній бізнес в Україні (за даними опитування «Ведення бізнесу у воєнній Україні» Американської торгівельної палати в Україні і члена палати компанії Citi Україна) найголовнішими наразі є [2]:

– ракетні атаки на бізнес-активи підприємств та об'єкти критичної інфраструктури;

– здоров'я робітників підприємств та їх емоційний і психічний стан;

– зниження економічної та фінансової спроможності населення і його споживчої активності;

– дефіцит енергетичних ресурсів і паливно-мастильних матеріалів (у зв'язку із масштабним руйнуванням і пошкодженням енергетичної інфраструктури за одночасного їх здорожчання); доступ до водо- та теплопостачання, засобів мобільного зв'язку та повноцінне користування цими не дешевими під час війни в країні послугами;

– збереження топ-кадрів і залучення кваліфікованих працівників робітничих професій (через мобілізаційні процеси та міграцію робочої сили за межі країни);

– проблеми із наявністю транспортних і логістичних послуг.

Окрім цього, як важливі чинники, що заважають в умовах війни здійснювати бізнес, представники малого і середнього бізнесу називають:

– посилення тиску з боку державних органів і регуляторні виклики (що обумовлено змінами в податковому та митному законодавстві);

– процвітання корупції, яка в Україні набула ознак системного явища. Цей факт визнаний керівництвом держави за офіційними документами, як явище, що процвітає й поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, укорінюючись, тим самим, все глибше у повсякденність в якості основного, швидкого та найдієвішого протиправного засобу вирішення питань чи досягнення певних цілей. До того ж, за масштабами поширення корупція в Україні, де йде війна, загрожує національній безпеці країни.

Як відзначають джерела окремих інформаційних видань [1], «…потреби малого та середнього бізнесу переважною кількістю підприємців вирішувались самостійно». Тобто, з початку війни, значною чисельністю підприємств для підтримки їх бізнесової діяльності вживались заходи, основними серед якими стали:

– вимушена релокація сотень малих і середніх підприємств, а також їх працюючого бізнесу за програмою підтримки держави стратегічних

підприємств, які виробляють товари першої необхідності (хліб, їжу, питну воду, одяг) для забезпечення потреб цивільного населення та перевезення їх з небезпечних територій в більш безпечне місце як у межах країни, так і за кордон;

– адаптація продукції та послуг підприємств малого і середнього бізнесу до сучасних потреб, де їхня діяльність перекваліфікувалась на забезпечення населення товарами й послугами, що мають підвищений попит саме зараз (виробництво продукції тривалого зберігання, пошив одягу для військових Збройних сил України, виробництво безпілотних літальних апаратів тощо);

– збільшення обсягів продукції й товарів на імпорт внаслідок скорочення внутрішніх ринків збуту, що зумовлено окупацією окремих територій східного та південного регіонів країни; суттєвого зниження платоспроможності більшої частини населення; призупинення експорту товарів до країн-агресорів;

– вирішення питання нестачі (внаслідок мобілізаційних процесів та міграції робочої сили за межі країни) кваліфікованого кадрового персоналу та працівників робітничих професій шляхом працевлаштування жінок працездатного віку, молодих фахівців без практичного досвіду роботи та ветеранів війни;

– отримання пільгових кредитів умовах через участь підприємств малого і середнього бізнесу в державних, регіональних чи міжнародних програмах здешевлення кредитів для підприємців.

Отже, все вище викладене дозволяє констатувати, що розвиток бізнесу в Україні відбувається завдячуючи винахідливості та стійкості самих підприємців, які, навіть, попри складних часів не готові закрити власну справу. До того ж, незважаючи на безліч перелічених вище перешкод та не зазначених деяких інших факторів негативного впливу, за прогнозами аналітиків, серед функціонуючих сьогодні в країні (понад два млн. ФОПів) бізнесових структур, 30% із них планує зростання бізнесу, а 36% – передбачає збільшити чисельність працюючого персоналу [1].

При цьому, як зазначають в дослідженнях аналітики, важливу роль в зміцненні економіки в воєнній Україні відіграв стрімкий розвиток бізнесу ветеранів. Саме підприємці-ветерани АТО та члени їх родин започаткували велику кількість малих і середніх підприємств з виробництва сільськогосподарської продукції та продукції/виробів переробної галузі: молочно-м’ясної, овоче-плодово-ягідної, насіння олійних культур; шкіряно-галантерейних

виробів; косметичної продукції тощо), а також надання послуг різного спрямування (харчування, кав'ярні та пекарні; будівництва, інфраструктури, логістичного та побутового обслуговування населення; фінансові, страхові, юридичні, медичні, освітні, ін.).

Як прогнозують аналітики, саме ветеранський бізнес має стати рушійним кроком для відновлення українського бізнесу та зміцнення економіки країни в майбутньому. Це дозволить створити нові робочі місця, прискорити соціальну адаптацію та повернути до стабільного життя сотні тисяч ветеранів і членів їх родин. До того ж, реалізація перспектив економічного розвитку країни через ветеранський підприємницький бізнес, на нашу думку, стане можливою за умови створення сприятливих умов його розвитку як державою, так і приватними бізнес-компаніями. Найважливішим, при цьому, залишається питання фінансування бізнесу. Його джерелами можуть бути: інвестування, гранти, кредитування, допомога донорів тощо.

Відомо, що інвестування в малий та середній бізнес відбувається на різних рівнях. Існують державні грантові програми, які пропонують кошти на певних умовах для відкриття нового або ж підтримки існуючого бізнесу. Фінансування бізнесу через гранти – це одне із найефективніших джерел. В Україні за допомогою грантів було реалізовано понад сім тисяч бізнес-проектів (перукарні, пекарні, кав'ярні, малі виробництва тощо). Одним серед найбільших грантових проектів став проект «Власна справа», де ветерани й члени їх родин отримують кошти на відкриття бізнесу за програмою «Варто» від Українського ветеранського фонду та шляхом державних гарантій за програмами «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» [4], «єРобота» [5]; інші грантові програми від органів влади та міжнародних організацій. Окрім цього, інвестувати також можуть і приватні особи, наприклад, шляхом придбання приватних ветеранських облігацій через громадську організацію «Асоціація підприємців-ветеранів АТО» та фінансову компанію «К2000» [3]. Взаємовигідність такого проекту інвестування очевидна: підприємець отримує фінансову підтримку й можливість розвивати свою справу, а власник облігацій – стабільні доходи у вигляді дивідендів.

Загалом, такі гранти дозволяють реалізувати бізнес-ініціативи підприємця, висуваючи, одночасно, певні свої умови і вимоги до нього. Так, зокрема, отримувачем коштів має бути розроблений детальний бізнес-план, діяльність здійснюватися як мінімум три роки, створена встановлена кількість робочих місць (у разі не виконання цієї умови, учасник проєкту зобов'язаний повернути кошти), бути регулярно підзвітним державі тощо.

Поряд із вищезгаданими грантами, проектами і програмами інвестування малого та середнього бізнесу в Україні як альтернативу його фінансування використовують кошти іноземних інвесторів, кредити і міжнародну підтримку.

На жаль, сьогодні закордонні компанії дещо обережно ставляться до інвестицій в малий і середній український бізнес, оскільки відсутні механізми та гарантії їх вкладення. Однак, визнаючи великий інвестиційний потенціал країни, Європейська бізнес-асоціація (EBA) та асоціація Global Business for Ukraine (GB4U) спільно з компанією Ukraine Invest створили інвестиційну мапу країни для компаній, які мають масштабні плани інвестувати в Україну у майбутньому.

Щодо кредитування бізнесу, то це також є проблемою в Україні, оскільки умови отримання коштів і відсоткові ставки за користування ними залишаються високими. При цьому, кредитний попит бізнесу залишається дуже великим. Близько 50% підприємств малого і середнього бізнесу зауважують, що для розвитку вони потребують додаткового фінансування. З метою поліпшення умов кредитування бізнесу започаткована державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Завдяки їй більш ніж 50 тисяч підприємств отримати понад 154 мільярди гривень. До участі у цій програмі задіяні 45 українських банків із 65. Найбільшими реципієнтами стали сільське господарство, торгівля та промисловість [1]. Наразі в Україні майже відсутні ринки капіталу, приватні інвестиційні фонди майже не зацікавлені у розвитку малого та середнього бізнесу, венчурні інвестори віддають перевагу технологічним стартапам. Тобто, загалом, існуючий інвестиційний сектор у розвитку бізнесу має велике значення і є перспективним. Його пріоритетними напрямками визначені: енергоефективні заходи, переробна галузь, підтримка бізнесу на зруйнованих територіях.

Особлива роль у фінансуванні українського бізнесу належить міжнародній підтримці. Так, за інформацією Урядового порталу [6], український бізнес отримав від міжнародних партнерів більш ніж 4 млрд євро. Зокрема, сектор приватного бізнесу від міжнародних фінансових організацій, агенцій розвитку та донорів отримав допомогу як у вигляді прямого фінансування, так і у розподілі кредитних ризиків і гарантів, грантів, донорської допомоги, страхування воєнних ризиків в сумі 2,7 млрд. євро, також підписані ліміти ще на 1,5 млрд. євро [6]. При цьому, як зазначається в джерелі [6], найбільшу підтримку під час війни український бізнес отримав від Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) – 1,7 млрд. євро;

Європейського інвестиційного банку (ЄБІ) – 1,2 млрд. євро; Міжнародної фінансової корпорації (IFS) – 397,9 млн. євро; Кредитної установи для відбудови (KfW державного банку Уряду Німеччини) – 214,6 млн. євро; Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) – 182,0 млн. євро.

Стосовно загальних перспектив ведення бізнесу та можливих інвестицій в Україну в майбутньому, то за інформацією джерела [2], у 38% респондентів (які представлені керівниками компаній-членів Палати та їх топменеджментом) прогноз оптимістичний, 46% опитаних виразили нейтральне ставлення, а у 16% прогноз песимістичний. Що стосується, безпосередньо, власників підприємств малого та середнього бізнесу, то вони у питанні перспектив розвитку бізнесу налаштовані, здебільшого, досить оптимістично. Так, 56% планує продовжувати підтримку бізнесу; 30% – налаштовані на розширення бізнесу; 8% – передбачає збільшити кількість партнерів по бізнесу; 4% – планує диверсифікувати послуги/товари, а 2% – збирається вийти на новий ринок та опановувати його в подальшому [1].

Таким чином, можна узагальнити, що незважаючи на повномасштабну війну країни-агресора рф, безліч інших перешкод та факторів негативного впливу, малий і середній бізнес в Україні продовжує працювати та розвиватися. Важливу роль в зміцненні економіки в воєнній Україні відіграв стрімкий розвиток ветеранського бізнесу. Саме підприємці-ветерани АТО та члени їх родин започаткували велику кількість малих і середніх підприємств в галузі виробництва та переробки сільгосппродукції, будівництва, інфраструктури, логістики та надання послуг різного спрямування (харчування, кав'ярні та пекарні; фінансові, юридичні, медичні, освітні). Вважаємо, що реалізація перспектив економічного розвитку країни через підприємницький бізнес ветеранів стане можливою за умови створення сприятливих умов його розвитку як державою, так і приватними бізнес-компаніями, особливо, в питанні фінансування через гранти, інвестування, кредитування, допомогу донорів. Це вселяє оптимізм в українську бізнес-спільноту та налаштовує більшу її половину на продовження та розширення бізнесу в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 р. URL : https://finstream.ua/ (дата звернення: 10.05.2024).

2. 86 % компаній повністю функціонують після двох років повномасштабної війни росії в Україні – результати останнього опитування Американської торговельної палати в Україні та Citi Україна. URL : https://chamber.ua/ua/news/ (дата звернення: 12.05.2024).

3. Залучення інвестицій у приватні ветеранські облігації: підсумки та плани на 2024 рік. URL : https://finstream.ua/ (дата звернення: 12.05.2024).

4. Державні програми «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в умовах воєнного стану / Міністерство фінансів України. URL : https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 13.05.2024).

5. «єРобота»: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL : https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobot (дата звернення: 15.05.2024).

6. Діюча міжнародна підтримка українського приватного сектору складає понад 4 млрд євро. *Урядовий портал.* URL : https://www.kmu.gov.ua/ (дата звернення: 15.05.2024).

УДК 65.012.32

Смачило Валентина Володимирівна,
д-р екон. наук, професор
ORCID ID 0000-0002-6153-1564;
Корольов Євген,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова,
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливим моментом в процесі відновлення підприємницької діяльності є ідентифікація проблем, визначення їх пріоритетності та розроблення шляхів їх вирішення. Сучасне становище підприємництва в Україні, його стан, потреби, проблеми та перспективи розвитку характеризуються швидкими змінами та тотальною невизначеністю. Відсутність оперативної статистичної достовірної інформації, яка б забезпечила коректність прийняття управлінських рішень на всіх рівнях господарювання, ускладнює аналітику в цій сфері. Тому, основною інформаційною базою стають опитування, серед яких можна виділити три основні:

1) Дослідження стану та потреб бізнесу в Україні (Дія.Бізнес, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, Advanter Group) (1) [1];

2) Український бізнес під час війни (Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій») (2) [2];

3) Щомісячні опитування підприємств України (Національний банк України) (3) [2].

На основі аналізу результатів трьох опитувань, можемо сформувати карту проблем та викликів, з якими стикаються підприємці з України в 2023 р.

Перш за все, це невизначеність пов’язана з воєнними діями та їх наслідками, що не дозволяє бізнесу прогнозувати свої дії та ситуацію на внутрішньому ринку. Формувати стратегію в умовах невизначенності на українському ринку складно, легше сформувати стратегічне бачення масштабування

бізнесу на зовнішньому ринку. Також воєнні дії провокують перебої з електро-, водо- або тепло-постачанням, що загрожує стабільній роботі. Інший аспект, провокующий невизначеність - непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу – 47,7%. І це виражається через: Перешкоди з боку регуляторних та/чи фіскальних органів – 30,1%; Високі податки та збори - 27,9%; Відсутність необхідної підтримки на рівні України – 16,9%

Другий виклик, які відмічають українські підприємці – зростання вартості сировини та матеріалів. Така ситуація пов'язана, як з інфляційними процесами, так і з значними трансформаціями, які відбулися в багатьох галузях: розірвання ланцюжків постачань, зміна постачальників, логістичні проблеми.

Третій фактор – безпековий. Небезпечність працювати змінюється залежно від регіону, найбільше потерпають регіони, що межують з тимчасово окупованими територіями та російською федерацією. Зокрема, Херсонська, Харківська області. Наприклад, ракета до Харкова летить менше 1-2 хвилин залежно від типу ракети. Шансів сховатися немає. Нещодавня жахлива трагедія з терміналом Нової Пошти, де на роботі загинуло 7осіб, а всього постраждало 22 особи..

Четверта група викликів – фінансова – брак обігових коштів чи взагалі відсутність достатнього капіталу. Питання дешевих і доступних фінансових ресурсів ніколи не була легкою для бізнесу в Україні. Ставки за кредити завжди сягали понад 20%. Перед війною зявилася програма пільгового фінансування 5-7-9%, яка була поновлена після війни, але, на жаль, не доступна всією територією України, передусім, через безпекову ситуацію. Про що говорить оцінка недоступності кредитних коштів, в т.ч. 5-7-9 – 20,2% респондентів. Аналогічна ситуація з державними грантами - недоступність грантових програм, які оголошені урядом підтверджується 15,9% опитаних респондентів. Наприклад, в Харківській області. Де юре, програми поширюються на цей регіон, але, під час прийняття рішення щодо ухвалення фінансування відіграє роль безпековий фактор, який грає не на користь підприємця.

Величезною перепоною для залучення іноземних інвестицій є ризики, які викликані війною – ніхто не може дати гарантію, що щойнозбудований об'єкт не буде зруйнований під час чергової ракетної атаки, і інвестор, не встигне отримати очікувані прибутки від вкладень. Тому керівництво України проводить перемовини з різноманітними міжнародними страховими

агенціями щодо страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні, що є необхідною передумовою залучення іноземних інвестицій [4]. Адже необхідні обсяги для відновлення коливаються за різними оцінками від 411 до 750 млрд дол. США [5] і продовжують зростати. Це потребує участі міжнародних партнерів та адаптації законодавства до нових вимог. В результаті проведених перемовин щодо залучення страхових компаній, проєкт М10 Львівський Industrial Park отримав страхування від Міжнародного агентства з гарантування інвестицій Всесвітнього банку MIGA, з яким тривалий час велися перемовини українським урядом. Умовами страхування передбачається покриття воєнних ризиків протягом 10 років з гарантією 9,1 млн. дол [6].

Особливу увагу хотілось приділити виклику, актуальність якого значно зросла в 2023р. порівняно з 2022р. – проблеми з кадрами, яких не вистачає. Якщо минулого року дана проблема не входила в топ 5 проблем за різними опитуваннями, то в 2023р. вона посідає 4-5 місце.

Зростаюча проблема кадрового забезпечення діяльності – виїзд, смертність, мобілізація, неповрененням, виїзд молоді на навчання за кордон. Слід відмітити, що цей виклик буде зростати в довгостроковій перспективі, передусім через неповренення молоді. Хоча, під час опитувань респонденти зазначають, що готові повертатися. В той же час динаміка такого опитування свідчить, що відсоток бажаючих повернутися поступово зменшується, багато зявляється невизначеності, адже люди звикають жити, адаптуються, багатьом нікуди просто повертатися, поки триває. І тут як замкнене коло – поки триває війна – нікуди повертатися, і чим довше вона триває, тим менше шансів, що люди повернуться.

Остання група проблем, яка присутня і в 2022 і в 2023 році, пов’язана з недостатнім попитом на ринку України, що виникає через відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку – 47,6%.

Її причинами є зменшення території України внаслідок окупації, скорочення чисельності населення через міграцію та окупацію, а також купівельної спроможності населення через скорочення рівня доходів. Відповідно, українські підприємці не мають іншого виходу як вихід на зовнішні ринки.

Підсумовуючи, можна сказати, що український бізнес стикається з численними викликами та проблемами, до яких швидко адаптується. Дослідження проаналізувало три основні опитування, проведені в Україні щодо стану підприємництва, його потреб та викликів, з якими стикаються

підприємці. Відмічаємо, що більшість підприємців відмічають таку проблему як непрогнозованість та непередбачуваність ситуації, що заважає бізнесу формувати стратегії розвитку та робить діяльність неефективною. Затяжний характер війни, яким вже зараз характеризується стан військових дій в Україні (на відміну від минулого, 2022р.) провокує актуалізацію стратегічно орієнтованих проблем, до яких можна віднести і дефіцит кадрів. Ця проблема зростає в усіх опитуваннях і має коріння ще в довоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в серпні 2023. URL : https://business.diia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-serpni

2. Український бізнес під час війни. 2023. Вересень. URL : http://surl.li/putqt

3. Щомісячне опитування підприємств України. 2023. Жовтень. URL : http://surl.li/putqs

4. Смачило В. В., Димченко О. В., Тараруєв Ю. О. Стан та тенденції інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва в Україні. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки»*. Міжнародний науковий журнал. 2023. № 10. DOI : https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9248

5. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/strakhuvannya-investytsiy-vid-voyennykh-ryzykiv-v-ukrayini

6. URL : https://tvoemisto.tv/news/industrialnyy_park_u_lvovi_otrymav_strahuvannya_vid_voiennyy_ryzykiv_155489.html

УДК 338.432

Шубравська Олена Василівна,
д-р екон. наук, професор,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2109-9308

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Проблеми українських аграріїв в усіх сегментах сільгоспвиробництва у цілому подібні. Так, у цьому контексті завжди відзначаються макроекономічна нестабільність, обмеженість фінансових ресурсів, негативний вплив змін клімату, незадовільна логістика, неефективний маркетинг, нерозвиненість виробництв з переробки тощо. Очевидно, що у нинішній період повномасштабної війни усі зазначені проблеми ще більше загострилися. Крім того до них додалися й масштабні втрати, пов'язані з веденням воєнних дій, мінуванням й окупацією території країни, міграцією населення. Так, було пошкоджено і втрачено техніку й інші активи, зруйновано інфраструктуру для зберігання вирощеної продукції, порушено системи зрошення, велика частина господарств перебуває під обстрілами або окупована.

Внаслідок втрати територій і відповідного зменшення виробництва, вимушеної міграції населення України, зниження доходів тих, що залишилися, та зростання споживчих цін суттєво скоротилися фонди споживання продовольчої продукції практично усіх її основних видів. Водночас експорт не зміг суттєво покращити ситуацію на внутрішньому ринку через руйнування логістики на початку війни та у подальшому – через проблеми з морськими перевезеннями та блокуванням західних кордонів країнами-сусідами. Це призвело до збільшення термінів поставки продукції від моменту її замовлення, ускладнення маршрутів доставки, та відповідно – до різкого зростання вартості логістики і зниження цінової конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках та втрат українських виробників.

До всього з початком повномасштабного вторгнення держава припинила фінансування діючих до війни програм з розвитку агровиробництва. У зв'язку зі скасуванням державного фінансування, в Україні через профільне міністерство реалізовувалися грантові програми для вітчизняних

підприємств за підтримки західних партнерів. Проте отримати таке фінансування змогла лише невелика частина виробників.

Зараз програми грантового фінансування, у т.ч. й за рахунок державних коштів, частково відновлені. Зокрема, у 2024 р. сільгоспвиробники можуть розраховувати на отримання грантів: від ФАО на відновлення українських фермерів (на умовах співфінансування для фермерів Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей з метою зміцнення національних ланцюгів створення вартості та постачання), від Мінагрополітики України (на побудову модульних теплиць (за умови створення не менше, ніж 40 робочих місць) та на закладання садів (виключно для ФОПів і юросіб та на умовах створення робочих місць), від Міжнародної гуманітарної організації Mercy Corps на фінансову допомогу домогосподарствам, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, та дрібним фермерам, які постраждали під час війни (для виробників Донецької, Запорізької, Миколаївської та Херсонської областей) [1].

Наразі агровиробники, яким вдалося втримати позиції у 2022 р. і навіть дещо їх покращити у 2023 р., все ж відчувають брак коштів, зокрема для придбання якісного посадкового матеріалу, а також для купівлі потрібних засобів догляду за посівами, у т.ч. і матеріально-технічних. Оскільки препарати для захисту рослин, як і відповідна техніка, мають переважно імпортне походження, їх придбання в умовах знецінення національної валюти стає для виробників проблемним і спонукає переходити до використання у роботі дешевших аналогів, що негативно позначається на обсягах і якості отримуваних урожаїв. Тут варто також відзначити й критичну проблему вимкнення електроенергії, що змушує виробників витрачатися на генератори і, відповідно, збільшувати собівартість продукції.

Крім проблем у ресурсному забезпеченні виробництва обмеженість фінансових ресурсів аграріїв перешкоджає їм налагодити повномасштабну доробку отриманої продукції (її миття, сортування/калібрування, належне пакування), а також її первинну переробку (сушіння, заморожування, сублімування), що б дозволило збільшувати додану вартість і прибутки виробників.

Аграрне виробництво, як відомо, великою мірою залежить від природно-кліматичних умов. Відповідно, несприятливі кліматичні явища і їх нинішнє стрімке наростання створюють суттєві проблеми для стійкості розвитку сектору. Це – збільшення повторюваності та посилення суворості посух у вегетаційний період; збільшення повторюваності стихійних гідрометеорологічних явищ у теплий період року (сильних дощів, гроз, смерчів,

шквалів, граду та ін.); зміна характеру опадів у вегетаційний період (зменшення частоти і збільшення інтенсивності їх випадіння), що перешкоджає ефективному накопиченню ґрунтової вологи, погіршує умови збирання врожаю та якість продукції; підвищення частоти та інтенсивності пізніх весняних заморозків; відсутність стійкого снігового покриву (малосніжність зим), що в умовах періодичного значного зниження температури збільшує ризики вимерзання сільгоспкультур [2, с. 51]. Посилити стійкість виробництва до несприятливих кліматичних проявів, як і скоротити при цьому викиди від нього парникових газів, можливо шляхом застосування спеціальних кліматично орієнтованих сільськогосподарських практик, що вимагатиме опанування аграріями відповідних агротехнологій і залучення додаткових фінансових ресурсів.

До проблем з матеріально-технічним забезпеченням сільгоспвиробників у воєнний період додаються й виклики, пов'язані зі скороченням відповідного попиту населення України (у т.ч. й через його виїзд за межі держави) та високим рівнем експортної залежності виробництва на тлі невідповідності значної частини вирощуваної (переважно малими виробниками) продукції вимогам світового ринку.

Відплив населення за кордон внаслідок бойових дій призвів також до дефіциту робітників у галузі, що особливо відчутно стосовно висококваліфікованих спеціалістів, спроможних забезпечувати належне виконання технологічних процесів, а також стосовно сезонних працівників (зазвичай, жінок) і чоловіків, задіяних у виконанні фізично важкої праці (через мобілізацію).

Тісно корелює з такою проблемою і низький рівень згуртованості вітчизняних малих виробників, що є необхідним для координації їхніх дій, підвищення ефективності діяльності, формування ринкових партій якісної продукції, отримання коштів державного фінансування, інноваційного розвитку тощо.

Чимало проблем може принести вітчизняним аграріям й очікуване приєднання до ЄС, а також необхідність врахування у своїй діяльності норм Європейського зеленого курсу (Green Deal) [3]. У контексті виконання зазначених вимог українським виробникам насамперед потрібно забезпечити виконання нормативів належної сільськогосподарської практики (Global GAP [4]) та отримання відповідних сертифікатів. Ідеться також і про дотримання у короткостроковій перспективі жорстких екологічних вимог з метою зниження викидів вуглецю у результаті агрогосподарювання та мінімізації

впливу виробничих процесів на навколишнє середовище за рахунок використання органічних добрив, ощадливих систем поливу, відновлюваних джерел енергії тощо. У цьому зв'язку ймовірними для українських агровиробників є ризики зниження урожайності, зменшення випуску продукції, підвищення її собівартості і пов'язаних з усім цим фінансових втрат. Водночас передбачається отримання довгострокових позитивів у розрізі кліматичної й екологічної складових стійкості сільгоспвиробництва.

Отже, у зв'язку з війною усі традиційні проблеми українських виробників суттєво загострилися, а також додалися виклики, пов'язані з веденням бойових дій та відповідними втратами. Зважаючи на усе зазначене, у період повоєнного відновлення в України немає альтернативи розвитку сільгоспвиробництва на принципах стійкості. Такий підхід обумовлений й активізацією євроінтеграційних процесів після отримання Україною 23 червня 2023 р. статусу кандидата у члени ЄС. У цьому зв'язку питання сталого розвитку, низьковуглецевої стратегії, європейського Green Deal мають бути пріоритетними при визначенні Україною перспектив аграрного виробництва та формуванні політики їх досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сердюк О. Якими грантами можуть скористатися аграрії у 2024 р. URL : https://agro.expertus.com.ua/10012693

2. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Сценарні оцінки розвитку сільськогосподарського виробництва України в умовах кліматичних змін та екологічних обмежень. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 49–60.

3. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. URL : https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

4. Global smart farm assurance solutions. URL : https://www.globalgap.org/

УДК 330.101.542

Боровік Любов Володимирівна,
д-р екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-7200-0497;
Осадча Тетяна Юріївна,
здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний університет,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID 0009-0009-4772-443X

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвиток підприємництва в Україні набуває неабиякого значення для економічного зростання країни. Тому цей напрям є основою для відбудови нашої держави.

Так як з початку повномасштабного вторгнення на територію України країни-агресора, кількість діючих підприємств значного скоротилася через певні причини неможливості виконання подальшої роботи.

Як свідчать дані рисунка 1, серед діючих підприємств найбільшу частку займають малі підприємства – приблизно 95%; на рівні 5% можна побачити кількість діючих за величиною середніх підприємств; найменшу частку серед усіх діючих підприємств становлять великі підприємства – приблизно 0,1-0,2%. Також за даними рисунка 1 можна побачити, що кількість середніх підприємств зросла на 1%, проте кількість малих підприємств у 2022 році скоротилася порівняно з попередніми роками приблизно на 1%. Та спостерігаючи за безпековою ситуацією на території країни, можна припустити, що показники кількості діючих підприємств будуть і надалі скорочуватися. На це вплине і безпека в країні, і загальний рівень життя, і наявність купівельної спроможності населення та ще деякі інші фактори.

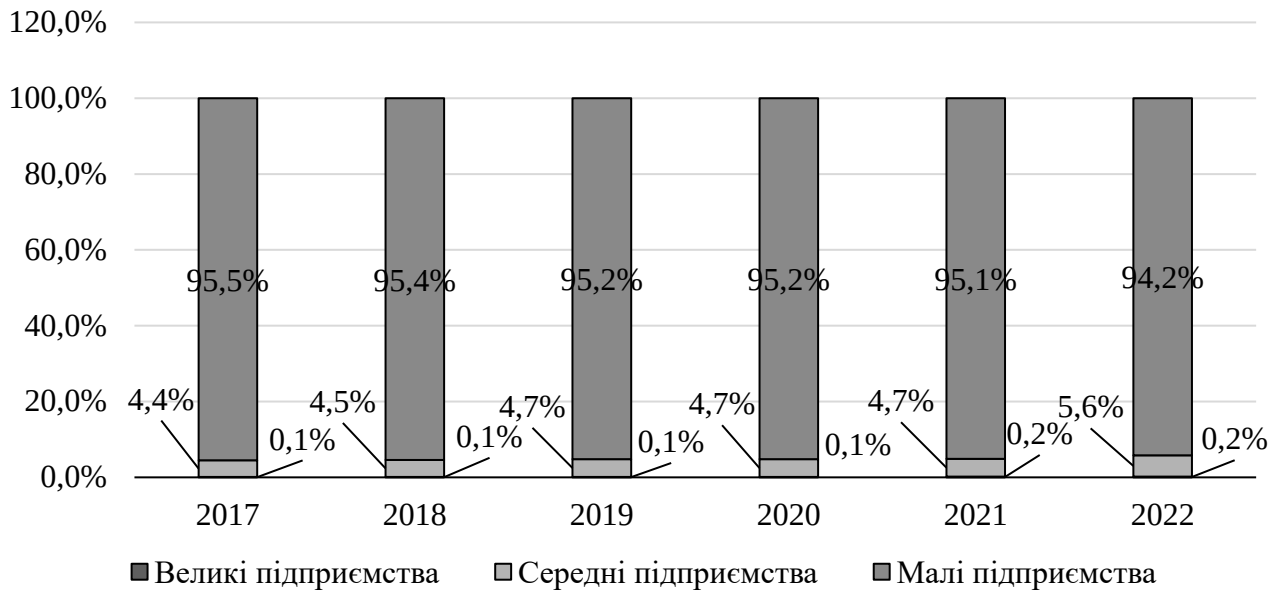

Рисунок 1 – Структура діючих підприємств в Україні за 2017–2022 роки
Джерело: складено авторами за даними [1].

Тому питання розвитку підприємництва має стати пріоритетним для держави і необхідно створити такі життєздатні умови, що сприятимуть процвітанню вже діючих підприємств, стимулюватимуть відкриття нових галузей підприємництва та створення нових робочих місць для росту повоєнної економіки країни.

Актуальними є допомога держави для бізнесу у питаннях подолання наслідків повномасштабної війни. Серед таких виділяють:

- надання пільгового кредитування;
- надання грантів для розвитку власної справи;
- формування привабливого інвестиційного середовища для залучення внутрішніх і зовнішніх інвесторів;
- створення індустріальних парків з готовими інженерними комунікаціями;
- надання податкових пільг тощо.

Експерти Національного інституту стратегічних досліджень стверджують, що станом на серпень 2023 року серед інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні виокремлюють саме фінансову, освітню підтримку бізнесу та підтримка бізнесу у сфері дерегуляції. Як свідчать результати дії Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», суб'єкти підприємницької діяльності отримали від банківських установ

71013 кредитів на загальну суму 229,5 млрд. грн. для розвитку та підтримки власної справи [2]. Також в Україні запроваджуються все більше грантових програм для відновлення, конкурентоспроможності та інтернаціоналізації малого та середнього бізнесу. Такі грантові програми фінансуються Європейським Союзом, Німеччиною, США та іншими розвиненими країнами .

Ще одним видом підтримки підприємницької діяльності на території України є надання освітньо-грантових програм, метою яких є проведення комплексів офлайн-заходів для малого та середнього бізнесу. Під час таких заходів підприємці можуть отримати необхідні знання та фінансову підтримку задля забезпечення робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та економічного розвитку тих регіонів на які буде розповсюджено такі програми. Актуальним залишається і питання оптимізація сфери будівництва, так як масштаби руйнування на території країни колосальні [2].

Тому уряду необхідно постійно зосереджувати свої зусилля на підтримці розвитку бізнесу як під час війни, так і у повоєнні роки. Варто спрямовувати і розширювати можливості для кредитування бізнесу, збільшення кількості програм для започаткування власної справи та відновлення підприємств, збереження робочих місць та сплата податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровік Л. В., Осадча Т. Ю. Підприємництво як основа стабілізації економіки у повоєнний час : монографія. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. С. 176–188.

2. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-ukrayini-serpen (дата звернення: 26.05.2024).

УДК 338.124

Ангелко Ірина Володимирівна,
канд. екон. наук, доцент,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0000-0003-2098-9170

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України вплинуло на всі сфери суспільного життя. Не винятком було і вітчизняне підприємництво. Саме воно зазнало чималих змін, стикнулося з раніше невідомими викликами та загрозами. Останні у сукупності вплинули не лише на зниження ділової активності діючих суб'єктів підприємництва, масштаби їх фінансових та майнових втрат, але й на кількісний склад. Так, у перший рік війни, за офіційними даними, повністю припинили свою роботу понад 220 тис. суб'єктів підприємництва (рис. 1), інші ж – змушені були адаптуватися до сучасних викликів та умов невизначеності [1, с. 11–12].

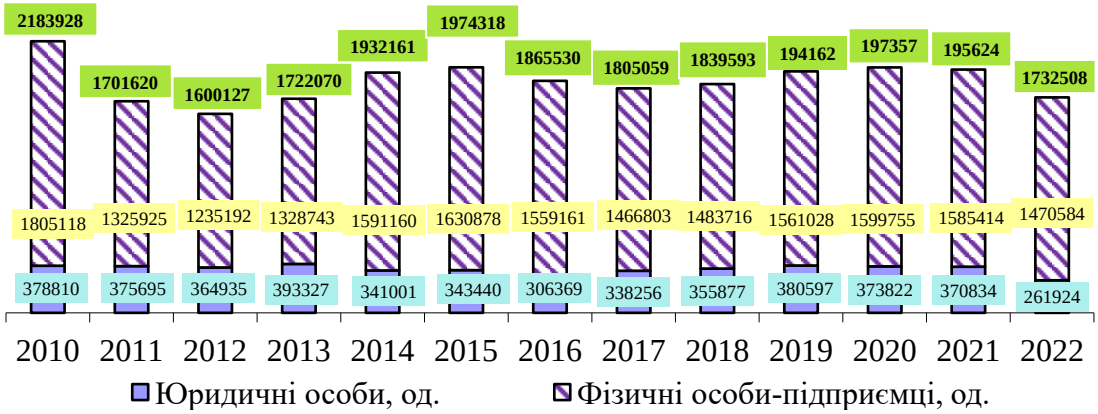

Рисунок 1 – Динаміка діючих суб'єктів підприємництва упродовж 2010–2022 рр.

Джерело: складено автором за даними [2].

Ключовими перешкодами на шляху розвитку підприємництва під час війни виявилися проблеми ліквідності, викликані зниженням попиту на продукцію, що призвело до зменшення грошових потоків від продажів,

а також непередбачуваність ситуації в країні. До того ж, важливими залишаються фінансові проблеми, зокрема відсутність достатнього капіталу, непередбачуваність дій держави через часті та незрозумілі зміни «правил гри», а також перешкоди з боку регуляторних і фіскальних органів. Основними проблемами у взаємовідносинах із владою є блокування податкових накладних і порушення ланцюгів постачань через неефективну, тривалу й дорогу логістику. Для підприємств, що працюють у критично важливих сферах, додатковими проблемами є мобілізація та відстрочка працівників.

Попри численні труднощі, спричинені триваючою війною, українське підприємництво виявило вражаючу стійкість та здатність адаптуватися до умов невизначеності. Багато суб'єктів підприємництва самостійно подолали втрати і повернулися до звичного режиму роботи в нових реаліях, тоді як інші скористалися різноманітними грантовими та кредитними програмами.

Варто зазначити, що з початку війни держава активно підтримувала підприємництво, впроваджуючи різноманітні заходи для його стабілізації та розвитку. Зокрема, останні включали фінансову підтримку, спрощення податкового та митного режимів, скасування деяких нормативних актів, ліцензування та введення мораторію на державні перевірки. Для надання актуальної інформації про зміни в законодавстві та роз'яснення практичних питань, було створено інформаційну та консультаційну підтримку підприємців. Ці послуги надаються через різні інструменти, зокрема гарячі лінії, такі як віртуальний центр Дія.Бізнес, та чат-боти, наприклад, чат-боти Державної податкової інспекції та Міністерства економіки України.

Ключову роль у підтримці суб'єктів підприємництва відіграли та відіграють державні грантові та кредитні програми. За офіційними даними, від початку війни понад 14 тисяч українців отримали фінансову підтримку від держави у вигляді грантів для започаткування власної справи або розширення бізнесу за проектом єРобота. Водночас, від липня 2022 року держава інвестувала 7,1 мільярда гривень у розвиток підприємництва через ці гранти, що допомогло тисячам малих і середніх суб'єктів підприємництва створити понад 40 тисяч нових робочих місць по всій країні [3].

У 2024 році уряд планує розширити програми підтримки підприємництва, виділивши 18 мільярдів гривень на продовження програми доступного кредитування за ставками 5-7-9%. Також планується надати 14 тисяч мікрогрантів для малого бізнесу на суму до 250 тисяч гривень та 1 тисячу грантів для переробних підприємств на суму до 8 мільйонів гривень [4].

Найпоширеніші державні грантові програми включають [5]:

- грант для ветеранів та їхніх сімей (до 1 мільйона гривень). Надається Мінекономіки України;
- грант для переробних підприємств (до 8 мільйонів гривень). Надається Мінекономіки України;
- грант на теплиці (до 7 мільйонів гривень за 2 га). Надається Мінагрополітики;
- грант на власну справу (від 50 тисяч до 250 тисяч гривень). Надається Державною службою зайнятості;
- грант на сад (від 140 тисяч до 400 тисяч гривень за 1 га, але не більше 70% вартості проєкту), Надається Мінагрополітики.

Таким чином, діяльність уряду спрямована на відновлення економіки під час війни, включає різні механізми підтримки підприємництва та адаптації до сучасних умов. Уряд впроваджує заходи для відновлення економіки на звільнених територіях, підтримує вітчизняних виробників та розвиває ключові галузі, що мають значний потенціал для економічного зростання України. Ці галузі не лише створюють високу додану вартість, але й є ключовими елементами економічного прогресу незалежної української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангелко І. В. Особливості розвитку підприємництва в умовах воєнного стану та економічної невизначеності країни. *Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності* : зб. наук. пр. ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції науковців та здобувачів вищої освіти, м. Кам'янець-Подільський, 17 квітня 2024 року. Кам'янець-Подільський : Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2024. С. 11–13.

2. Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

3. єРобота: понад 14 000 підприємців отримали від держави гранти на розвиток бізнесу. URL : https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e19ed500-b0fe-4c43-a7e9-86d9a7b5362b&title=Robota-Ponad14-000

4. У 2024 році бізнес зможе отримати від держави 15 тисяч грантів на розвиток / Мінекономіки. URL : https://acc.cv.ua/news/ukraine/u-2024-roci-biznes-zmozhe-otrimati-vid-derzhavi-15-tisyach-grantiv-na-rozvitok---minekonomiki-98588

5. Якими грантами можуть скористатися аграрії у 2024 році. URL : https://agro.expertus.com.ua/10012693

УДК 338.1

Біла Ірина Сергіївна,
канд. екон. наук, доцент,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2000-6198

БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ЩО ДОПОМАГАЄ ВИЖИТИ?

Негативні наслідки збройної агресії рф важко всебічно проаналізувати, але однозначно можна стверджувати, що війна зумовила економічний спад, гуманітарну кризу, соціальні потрясіння в суспільстві, вплинула на характер, мету та мотиви діяльності економічних агентів. Вітчизняний бізнес з 2022 року стикається із безпрецедентними викликами через повномасштабне вторгнення росії. За даними KSE Institute, станом на січень 2024 року, втрати промисловості та підприємств складали $13,1 млрд; було зруйновано або пошкоджено 78 малих, середніх та великих приватних підприємств, а також 348 держпідприємств [1].

Серед негативних наслідків впливу війни на бізнес можна назвати: втрати персоналу і збільшення дефіциту висококваліфікованих кадрів; зменшення рівня завантаженості виробничих потужностей; енергетичні проблеми, які зумовлені обстрілами енергетичної інфраструктури; зміна логістики; непомірні втрати металургійних підприємств; звуження інвестиційного попиту; значні втрати агросектору [2].

Проте, навіть в цих складних умовах, багато підприємств знаходять шляхи не лише вижити, але й розвиватися, і саме ці аспекти потребують дослідження. Серед факторів, які допомагають українському бізнесу виживати в умовах війни, на наше переконання, варто виокремити:

1. *Адаптивність та стійкість* – вітчизняні підприємці продемонстрували неймовірну здатність адаптуватися до мінливих умов. Останнє відбулося в тому числі за рахунок:

- змін у діяльності, щоб відповідати новим потребам ринку. Так, за даними Європейської бізнес-асоціації, 44% компаній вдалися до адаптації свого асортименту товарів і послуг до потреб ринку, більшість компаній

перейшли на короткострокове стратегічне планування. А серед найпріоритетніших завдань, над якими бізнес працює є адаптація стратегії та фокусу бізнесу під актуальні потреби ринку – 25% відповідей; пошук нових логістичних шляхів і постачальників – 23% [3];

- релокації підприємств, з метою швидкого відновлення діяльності. Так, станом на 18.03.2024 р. в Україні було зафіксовано 18 944 переїзди бізнесу з одного регіону в інший. Тими, хто найчастіше переїжджають є компанії у сфері оптової торгівлі – 39,4% від загальної кількості, компанії у сфері будівництва та нерухомості – 6% та 4,4% відповідно [4];

- змін у логістиці через повне припинення авіаційного сполучення, часткове блокування морських портів. Відбулося збільшення навантаження на перевезення суходолом (залізницею та автодорогами) – в структурі вантажної логістики 70% обсягів перевезень морського транспорту перейшло на сухопутний; реалізацію частини обсягів взяли на себе порти Дунайського кластеру; відбувся регіональний перерозподіл в логістичних схемах [5]. Ще одним із елементів логістичної інфраструктури є складські приміщення. За даними урядового офісу із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest, внаслідок повномасштабної російської агресії в Україні, зокрема, знищено і пошкоджено 22% складських приміщень. Якщо до повномасштабної російської агресії в Україні було понад 2,5 млн кв.м. складської інфраструктури, переважна більшість – на Київщині, після повномасштабного вторгнення було повністю або частково знищено приблизно 382 тисячі кв.м. складських площ. Вражаючим є те, що частину зруйнованих логістичних комплексів вже відбудовано [6].

2. *Програми підтримки з боку держави та міжнародних організацій*. Варто згадати про податкові стимули, які діяли у перший рік війни – Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р., яким для фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб з оборотом до 10 млрд грн запроваджувався єдиний податок з обороту у 2% (із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів); встановлювалася добровільна сплата єдиного податку для фізичних осіб підприємців 1-ї та 2-ї груп; було передбачено звільнення від акцизу з пального, мораторій на перевірки тощо. І не дивлячись на те, що деякі означені ініціативи були скасовані з 1.06.23 р., вони стали підтримкою для бізнесового сектору напочатку повномасштабної війни [7].

Потужним інструментом фінансової підтримкою є програма «Доступні кредити 5-7-9», як протягом повномасштабної війни у 2022-2023 рр. набула безпрецедентно високої ролі для боргового фінансування підприємств на тлі уповільнення банківського кредитування на ринкових умовах. Так, станом на грудень 2023 р. близько 40% чистого гривневого кредитного портфеля банків України складали кредити за пільговими ставками в рамках згаданої Програми, а за словами голови Фонду розвитку підприємництва, 90% нових кредитів для бізнесу за час повномасштабної війни були видані саме в межах Програми [8]. У Держбюджеті на 2024 рік закладено 18 млрд грн на реалізацію цієї програми із визначенням пріоритетних напрямів фінансування – стимулювання переробної галузі, кредитування енергоефективних заходів та підтримка бізнесу на територіях, які зазнали найбільших руйнувань [9].

Важливою державною грантовою програмою для стимулювання бізнесу в умовах війни є урядовий проєкт «єРобота», що передбачає надання грантів для започаткування, розвитку та навчання бізнесу. Проєкт втілюється за такими шістьма напрямами: мікрогранти для створення власного бізнесу («Власна справа»); гранти для розвитку переробного підприємства; державне фінансування закладки саду; кошти для розвитку тепличного господарства; гранти на реалізацію стартапу, в тому числі у сфері ІТ; кошти на навчання за ІТ-спеціальностями. Саме завдяки мікрогрантам вдалося стимулювати створення чи розвиток понад 7000 бізнесів по всій країні. На 2024 рік держава запланувала видати 12700 мікрогрантів на суму понад 3,5 млрд грн та 1,4 млрд грн для переробних підприємств, на створення теплиць, садівництво або ягідництво [9].

Серед міжнародних програм як фінансової, так і консалтингової підтримки бізнесу слід відмітити наступні: Програми USAID («З підтримки безперервності та відновлення бізнесу», AGRO, «Інвестиції для стійкості бізнесу», «Конкурентоспроможна економіка України»); Програма підтримки економічної стійкості України від Міжнародної гуманітарної організації Mercy Corps; Проєкт «Розвиток малих та середніх підприємств: економічна інтеграція внутрішньо переміщених осіб та відновлення бізнесу», що фінансується Німеччиною (BMZ) через Банк розвитку KfW; Програма UNIC грантової підтримки українського середнього та малого бізнесу від EU4Business; фінансування ЄС і країн-донорів через Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР); конкурси «ReadyForEU» від Європейської Комісії тощо. Ці та інші міжнародні організації забезпечують українським

підприємствам ресурси та знання, необхідні для того, щоб продовжувати свою діяльність, створювати робочі місця та сприяти економічному відновленню країни.

Важливими аспектами функціонування і розвитку також, на нашу думку, є: об'єднання бізнесу з метою підтримки один одного, поширення передового досвіду, ресурсів та контактів; використання онлайн-технологій, які дозволяють охопити ширшу аудиторію, продовжувати свою діяльність; орієнтація на експорт, яка дозволила підприємствам диверсифікувати свою діяльність та зменшити залежність від внутрішнього ринку; відкритість до нових ідей тощо. Важливо розуміти, що саме завдяки названим і іншим аспектам виживання, вітчизняний бізнес має всі шанси відновитися після перемоги у війні із рф.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже $155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. URL : https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku

2. Біла І., Ілюхіна В. Економіка війни в Україні: наслідки та можливі конкурентні переваги в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-160

3. Як український бізнес виживає в умовах війни? URL : https://visitukraine.today/uk/blog/1810/how-does-ukrainian-business-survive-the-war

4. Релокація бізнесу: Куди найчастіше переїжджають компанії. URL : https://minfin.com.ua/ua/2024/03/28/124025362/

5. Настич І. Логістика в Україні: зміна фокуса та перспективи відновлення. URL : https://propertytimes.com.ua/industrialnaya _nedvizhemost/ logistika _v_ukrayini_zmina_fokusa_ta_perspektivi_vidnovlennya

6. Обух В. Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3700927-logisticna-skladova-povoennogo-vidnovlenna-pidhodi-ta-posuk-resursiv.html

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text

8. Державна програма підтримки бізнесу «Доступні кредити 5-7-9%»: у пошуках оптимального дизайну. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3836803-derzavna-programa-pidtrimki-biznesu-dostupni-krediti-579-u-posukah-optimalnogo-dizajnu.html

9. Свириденко Ю. Допомога бізнесу на понад 41 млрд грн. Міністерка економіки Юлія Свириденко про шість основних економічних програм у проєкті держбюджету-2024. URL : https://forbes.ua/money/ dopomoga-biznesu-na-ponad-41-mlrd-griven-ministerka-ekonomiki-yuliya-sviridenko-pro-shist-osnovnikh-ekonomichnikh-program-u-proekti-derzhbyudzhetu-2024-26092023-16256

УДК 331.101.3

Дмитрук Сергій Миколайович,
канд. екон. наук
ORCID ID 0000-0002-0958-5848;
Боброва Єлизавета Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний економічнийуніверситет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність і результативність бізнесу залежить від численних чинників, серед яких є і відповідність сучасним тенденціям та їх інтеграція до усіх сфер діяльності. Однією з таких є філософія менеджменту персоналу, яка полягає у застосуванні підходу до управління, що сфокусований як на кожну окрему людину, так і на організацію в цілому. Її метою є створення такого простору, що сприяє комфорту у взаємодії та участі в діяльності компанії, а також відкриває можливості самовираження [1, с. 461].

Так, пандемія та воєнні дії на території нашої країни внесли і продовжують вносити свої корективи у більшість економічних і соціальних процесів. Мають вони вплив і на зміни в мотиваційній політиці працівників. Не секрет, що з початком війни у багатьох працівників змінилися пріоритети та цінності; і те, що раніше було зовсім неважливим, зараз набуває нового значення. Очевидно, наш світ видозмінюється на очах і постає зовсім в нових формах, реформуючи систему мотивації під вимоги часу та потреби персоналу [2, с. 168].

Очевидно, що в умовах воєнного стану мотивація до праці зазнає значних змін під впливом багатьох чинників. Війна створює екстремальні умови, що змушують людей діяти і мислити інакше, ніж у мирний час. Важливо розуміти, які чинники впливають на мотивацію в таких умовах, щоб ефективно підтримувати бойовий дух і забезпечувати функціонування як суспільства в цілому, так і компанії зокрема.

Першим і, можливо, найважливішим чинником є патріотизм і національна ідентичність. У воєнний час ці почуття часто загострюються, адже люди об'єднуються для захисту своєї країни, своєї культури і своїх рідних. Патріотичні настрої можуть мотивувати на самопожертву, героїчні вчинки та високий рівень стійкості у важких умовах. Важливою складовою цього чинника є інформаційна політика держави, яка через засоби масової інформації та освітні програми може зміцнювати патріотичний дух. Отже, патріотизм і національна ідентичність є потужними мотиваційними чинниками. Сприяють вони і підвищенню ефективності праці працівників, адже кожен усвідомлює свою роль в досягненні загальної мети.

Крім того, соціальна підтримка, на наш погляд, є важливим мотиваційним чинником в умовах воєнного стану. Працівники, відчуваючи, що вони не самотні в ці важкі часи, що їх підтримує компанія, здатні підвищувати свою ефективність праці. Зараз, як ніколи, важливо забезпечити можливість для людей підтримувати контакти з близькими, отримувати підтримку від громади та уникати соціальної ізоляції.

Наголосимо, що у важкі часи працівники потребують й психологічної підтримки, яка допомагає впоратися зі стресом, страхом та тривогою. Спілкування з колегами, участь у групових терапіях та консультації з психологами, які все частіше з'являються в штаті компаній, сприяють зниженню емоційного напруження і підтримують моральний дух.

Психологічна безпека включає зниження рівня стресу, підтримку психологічного здоров'я та надання допомоги у подоланні травматичних переживань. Психологічна підтримка допомагає людям зберігати емоційну стійкість і здатність до адекватного реагування на стресові ситуації.

Доступ до достовірної та актуальної інформації є критично важливим під час війни. Люди мають знати про безпекову ситуацію, місця укриття, можливості евакуації та отримання допомоги. Прозорість і оперативність у наданні інформації допомагають уникнути паніки і приймати зважені рішення.

Очевидно, що відчуття безпеки та захищеності також впливає на мотивацію. В умовах постійної загрози працівники прагнуть знайти способи захисту для себе і своїх близьких, а робочі питання відсуваються на другий план. Дії, спрямовані на забезпечення безпеки, можуть включати як фізичні заходи (облаштування укриттів, евакуація), так і психологічну підтримку (консультації, інформаційні кампанії). Відчуття захищеності допомагає зменшити стрес і підтримувати продуктивність та мотивацію.

Традиційні матеріальні стимули, такі як фінансова підтримка, забезпечення необхідними ресурсами, є також важливими чинниками мотивації в умовах воєнного стану. Люди, які знають, що їхні базові потреби будуть задоволені, можуть зосередитися на виконанні своїх завдань і функціональних обов'язків.

Отже, мотивація в умовах воєнного стану формується під впливом складного комплексу чинників, серед яких патріотизм, соціальна підтримка, безпека, матеріальні стимули тощо. Розуміння та врахування цих чинників дозволяє впливати на поведінку працівників і сприяти підвищенню їх ефективності праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вонберг Т., Штільгойз О. Інструменти мотивації персоналу: виклики сучасності. *Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту* : збірник тез доповідей Міжнарод. наук.-практ. конф., м. Харків, 20–22 вересня 2023 р. / ХНУ імені В. Н. Каразіна. Харків, 2023. С. 461–462.

2. Вонберг Т. В., Мотчана Е. М. Динаміка мотиваційних важелів під впливом пандемії. *Проблеми економіки*. 2021. № 3. С. 167–174. URL : https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-3-167-174

УДК 330.338

Дульська Ірина Василівна,
канд. екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2657-8375

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СЕКТОРІ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ

В умовах втрати значної частини виробничих та людських ресурсів внаслідок збройної агресії рф проти України суттєво впали доходи державного та місцевих бюджетів, в т.ч. валютні, а витрати на ЗСУ та соціальні цілі значно зросли. За умови впровадження релевантних інструментів оподаткування та підтримки розвитку ці втрати достатньо швидко частково може замістити цифровізація розвитку креативних індустрій (КІ), де основним засобом виробництва доданої вартості виступають творчі та інтелектуальні здібності людини (матеріальна і нематеріальна культурна спадщина, мистецтво, медіа, аудіовізуальний сектор, функціональна творчість) [1, с. 14].

Для цього країна має хороші передумови. Україна попри втрати все ще має високий потенціал людського капіталу завдяки широкому доступу до освіти, відносно високому рівню технічної освіти, незважаючи на цифрові розриви в частині доступу населення до цифрової інфраструктури. У 2019-2021 рр. доступ населення до інтернету зріс з 88,0 до 91,8%. Позитивною була динаміка набуття цифрових компетентностей населенням: якщо в 2019 р. базові та просунуті цифрові навички мало 47% населення, низькі – 15,1%, то в 2021 р., відповідно, 52,2 та 11,2 %; середній дохід працівників із цифровими навичками становив 45 тис. грн, що в 5,36 рази більше, ніж у працівників без цих навичок. 88% українців користувалися мережею Інтернет останні 3 місяці, 93% серед них робили це щоденно, 53% населення України віком 18-70 років здійснювали платежі та онлайн-покупки, що на 13% більше, ніж у 2019 р. Для реалізації себе у КІ важливі навички створення цифрового контенту: створення та редагування нового вмісту (від обробки тексту до зображень та відео); інтеграції та переробки попередніх

знань та змісту; створення творчих виразів, ЗМІ та програмування; вміння застосовувати права та ліцензії на інтелектуальну власність. Опитування Мінцифри показало, що в Україні одну з перерахованих навичок за останні 3 місяці застосовувало 17,7% населення, більше однієї – 36,8%, відповідно, для молоді віком 10-17 років – 11,5 й 77,0%. Навички створення цифрового контенту застосовували, відповідно, 20,7 і 45,8% працюючих та 12,8 і 21,8% непрацюючих, що створює хороші перспективи формальної та малоформальної цифрової зайнятості в галузях сектору КІ [2].

Крім регулярного підприємництва в секторі КІ з формально зайнятими, що переважно мають статус ФОП і меншою мірою зайняті за гіг-контрактами (менш формалізованими) з ясною формою оподаткування є великий перелік напрямів КІ-підприємництва за системою фрілансу, що приносять кріейторам нерегулярний дохід за роботи, замовлення на які можна отримати на більше ніж 100 онлайн-біржах, job-порталах, в соцмережах, на фриланс-біржах, від блогерів та підприємців. Налагоджена екосистема аутсорсингу. Так, українська фріланс-біржа Freelancehunt, найбільший сервіс фрілансу в Україні, до війни забезпечував частковою або повною зайнятістю 25-40 тис. фрілансерів на рік, продовжує активно працювати, на ній діє 11 категорій за 128 напрямками діяльності, щодня публікується 150-200 завдань. Ця цифра буде зростати, оскільки Freelancehunt активно просуває сервіс на ринки Європи, США, Канади та Ізраїля. Ринок фрілансу в Україні – одна з найстійкіших ніш, оскільки виконавці виконують замовлення віддалено – можуть це робити в умовах релокейту. Українські фрілансери активно виходять і на закордонні біржі, наприклад Upwork або Fiverr. Для них з’явилося більше можливостей, адже обидві платформи перестали працювати на ринках країн-агресорів. Зарплати ІТ-фрілансерів: до $500 – 74,8%, до $1 тис. – 15,8%, $1-2 тис. – 6,1%; $2-3 тис. – 2,0%. Серед спеціалістів з доходами $500-1000, не для всіх фріланс – головне джерело прибутку. Понад 50% мають додаткові можливості заробітку [3].

Групи замовних креативних робіт: спеціалізований функціональний фріланс (ІТ-завдання в сфері програмування, архітектури задач та інженіринга, мобільних додатків, аудіо-відео, адміністрування, просування, аутсорсингу та консалтингу, арт та дизайну тощо; транскрибація, участь в онлайн-опитуваннях, таргетинг, арбітраж трафіку, перепродаж доменних імен, тестування сайтів і застосунків, онлайн-заняття з дітьми), продаж інтелектуального контенту (переклад, публікація е-книг, продаж фото та відео, обробка фото, створення подкасту та презентацій, розробка та продаж

PR-матеріалів, розробка дизайну, розробка мобільних додатків, онлайн-реклама в блозі, монтаж відео, озвучка відео- та аудіоконтенту, написання музики й аудіоефектів, створення власних курсів), робота з контентом (набір тексту, рерайтинг), робота з сайтами (створення сайту, відеоблогу та їх просування; контент-менеджмент сайтів, розміщення посилань на партнерські програми за відсоток їх доходу, платні підписки на сайт), робота у соцмережах (створення, адміністрування і розвиток спільнот (пабліків); SMM (social media marketing, маркетинг в соціальних мережах), адміністрування акаунтів у соцмережах), заробіток на криптовалюті (майнінг, торгівля криптовалютою) [4] та ін.

Українці не тільки масово переглядають відеохостингові сервіси, соцмережі та месенджери (YouTube, Google Play, App Store, Twitter, Instagram, Tik-Tok, Facebook, X (колишній Twitter) тощо), а й масово розміщують на них свій творчий продукт, отримуючи дохід від монетизації переглядів за рахунок платних підписок, донатів, реклами, партнерських програм. Найбільш популярні до війни відеохостинги серед українців від 18 років був YouTube – 23,5 млн користувачів, Facebook – 16,4 млн, Instagram – 15,8 млн, TikTok – 12 млн. Великий дохід мають найпопулярніші в Україні YouTube-блогери Д. Гордон (80,5 млн фоловерів), 1,4 млрд. переглядів), Д. Комаров (3,8 млн та 1,1 млрд, відповідно), ін. Середина рейтингу має доходи до $10 тис. на місяць.

Українці також отримують дохід від реалізації своїх ремісничих виробів на міжнародній платформі Etsy, peer-to-peer веб-сайті е-комерції, що фокусується на оригінальних виробах ручної роботи та вінтажних речах і матеріалах, унікальних товарах обмеженого випуску. Крім того хендмейд-товари з України широко представлені на інтернет-сервісах е-комерції eBay та Amazon.

У зв'язку з цим у парламенті зареєстровано законопроект, що передбачає реєстрацію і оподаткування нерегулярних видів діяльності [5], під який часто підпадає діяльність у сфері КІ, перерахованих вище. Згідно його, необхідно зареєструвати відповідний рахунок і декларувати доходи від нерегулярної діяльності, що надходитиме на цей рахунок. Якщо особа отримає від своєї додаткової діяльності річний дохід менше 153 мінімальних зарплат, він оподатковуватиметься під 6%, решта – за ставкою ПДФО 18%.

Однак, при отриманні доходів через інтернет від іноземних компаній можуть виникати проблеми комплаєнсу щодо податків та авторського права, оскільки іноді українське законодавство не співпадає з іноземним.

Зокрема, в Податковому кодексі Україні роялті визначено як винагорода за використання (надання права на використання) об'єкта права інтелектуальної власності. В той же час там зазначений перелік платежів за використання інтелектуальної власності, що не є роялті, однак їх творці часто отримують такий дохід через відеохостингові платформи або через онлайн-біржі від замовників. Так, Google готує інформаційний звіт про податок на дохід за рік, що подає інформацію лише для декларації з ПДФО і не дає право вимагати податкову пільгу. В разі питань Google рекомендує звернутися до свого консультанта з оподаткування, якого має мало хто з українських творців (кріейторів), а інституцій з юридичної допомоги авторам в цих випадках не створено, тоді як Державна податкова служба моніторить соціальні мережі, інтернет-майданчики у пошуках порушників податкового законодавства [6].

Отже, з огляду на потенціал сектору КІ в збільшенні зайнятості населення, збільшенні їх доходів та податкових відрахувань різні інституції на своєму рівні можуть допомогти в розвитку сектору. Так, бізнес в умовах певного вакууму статистики (є брак статистики цифровізації галузей КІ, дуже обмежено можна відслідковувати експорт сектору по галузям) може замовляти дослідження різних аспектів розвитку КІ, здійснювати спонсорську підтримку та інвестиції в КІ-бізнес; держава – запроваджувати консультаційні хаби для гіг-підпримців з питань податків тощо (все це хаотично присутнє в інтернеті, але тут потрібна цільова допомога), курси з підвищення відповідних цифрових компетенцій в КІ, благодійні платформи з навчання та перенавчання та менторські сесії з експертами для осіб, що через війну потрапили в складне становище; органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства – надавати організаційну та благодійну підтримку соціально вразливим верствам, що хочуть і мають для цього здібності стати самозайнятими в КІ, з метою збільшення доходів і податкових відрахувань до бюджетів громад регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. United Nations / UNCTAD. Creative Economy Report. 2008. С. 14. URL : https://unctad.org/system/files/official-document/ditc20082cer_en.pdf

2. Цифрова грамотність населення України: звіт за результатами загальнонаціонального опитування / Міністерство цифрової трансформації. 2021. URL : https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf

3. Пальчинська Л. До війни забезпечували роботою до 40 000 фрілансерів на рік. Не збираємося зменшувати оберти і зараз. Як працює Freelancehunt / AIN.UA. 2022. 18 бер. URL : https://ain.ua/2022/03/18/freelancehunt-v-umovah-viyny/

4. Жученя К. Робота в інтернеті: 40 найкращих способів заробітку онлайн / Happy Monday. 2021. 13 трав. URL : https://happymonday.ua/zarabotok-v-internete-30-sposobov-online

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо запровадження спеціального режиму оподаткування доходів, отриманих фізичними особами від здійснення окремих видів діяльності : проєкт Закону України від 20 жовтня 2023 р. № 10166. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=77021

6. Податки на доходи в інтернеті / UTEKA : вебсайт. Єфімов&Партнери. адвокати-аудитори-податкові консультанти. 2021. 16 квіт. URL : https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-xozyajstvennye-operacii-9-nalogi-na-doxody-v-internete

УДК 334.72:338.22(477)

Калач Ганна Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6031-0591

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Технологічне підприємництво лежить в центрі багатьох важливих дискусій, які стосуються створення та розвитку фірм, регіонального економічного розвитку, визначення інноваційних та інвестиційних напрямів розвитку. Проте, якщо не буде створено загальноприйнятого визначення технологічного підприємництва, важко буде визначити національні стратегічні пріоритети у сфері технологічного підприємництва.

У дослідженні польських науковців, зазначено, що академічна увага технологічному підприємництву переважно приділяється такими галузями науки як підприємництво, менеджмент та облік, інженерія, економіка, економетрика та фінанси. Інші галузі науки не перевищили рівень 25% від загального обсягу. Автори статті дійшли висновку, що більшість дослідників під терміном «технологічне підприємництво» розуміють діяльність малих і середніх фірм, які створюють, постачають і володіють новими технологіями. Технологічним підприємництвом називають також діяльність інституцій, що залучають інвестиції в нові технології [1, с. 12].

Технологічне підприємництво – це інвестиції в проект, який об'єднує та розгортає спеціалізованих осіб і різнорідні активи, які тісно пов'язані з досягненнями в наукових і технологічних знаннях, з метою створення та отримання цінності для фірми [2, с. 5].

Українські науковці виокремлюють два основних підходи до визначення поняття «технологічне підприємництво»:

1. Розгляд технологічного підприємництва, як синоніму високотехнологічного підприємництва. Цієї точки зору додержується основна маса дослідників, які базуються на класичному розумінні підприємництва, як новатора та комбінатора ресурсів.

2. Розгляд технологічного підприємництва, як specialist technology suppliers – «спеціалізованих постачальників технології», або як підприємницьку діяльність, що ґрунтується на трансформації фундаментальних

наукових знань у технології, які є економічно ефективними і такими, які можна застосовувати у промислових масштабах [3, с. 33].

Таким чином, термін "технологічне підприємництво" в науковому середовищі і серед практиків використовується як синонім "високотехнологічного підприємництва".

Що стосується класифікації підприємництва з точки зору напрямків застосування нових технологій та галузей., на наш погляд, доцільно застосувати підхід OECD [4], а як доповнення або як альтернативу використовувати такі поняття як FinTech (Financial Technology), EdTech (Educational Technology), MilTech (Military Technology), MedTech (Medical Technology) тощо. Деякі технології розвиваються настільки швидко, що не мають усталеної класифікації або окремого виду діяльності — наприклад напрямок штучного інтелекту (ШІ / англ. AI) або генеративного штучного інтелекту (ГШІ / англ. GAI).

Розглядаючи стратегічні пріоритети розвитку технологічного підприємництва в Україні, варто розуміти ті пріоритети, які визначено на світовому рівні. 29–30 квітня 2023 р. в Японії, у м. Хіросіма відбулось засідання міністрів цифровізації – G7 Digital and Tech Ministers' Meeting 2023. Під час засідання ключова увага була приділена принципам управління новими технологіями. Учасники обговорили цифровізацію суспільства, транскордонну передачу даних, використання штучного інтелекту, забезпечення стійкої цифрової інфраструктури та виклики у сфері кібербезпеки. Окрему сесію засідання присвячено: впливу російської війни проти України на світову економіку; інноваційним рішенням у протидії атакам агресора [5]. У частині цифровізації визнано, що цифрові інновації, прискорені новими технологіями та інноваційними моделями управління, здатні розблокувати інклюзивне економічне зростання та сталий розвиток суспільства на засадах прозорості, відкритості, справедливості, неупередженості, конфіденційності та інклюзивності [6].

Більшість дослідників визнають необхідність активної участі та державного стимулювання розвитку технологічного сектору економіки. При цьому зазначають, що часто основною рушійною силою стає необхідність створення виробництва високотехнологічної зброї та товарів військового призначення, для чого залучаються передові технології та спеціалісти з інших країн та поступово проводиться локалізація виробництв. На наступних етапах розвитку спеціалісти та виробництва перепрофілюються в виробництво цивільних технологічних товарів, комп'ютерної та офісної техніки, програмної продукції та обладнання.

Україна має усі ресурси, щоб стати провідним експортером технологічних продуктів. Проте, основною перешкодою технологічної трансформації підприємницького сектору України є недосконаліть процесів державного регулювання. На сьогодні у сфері державного регулювання видів господарської діяльності виявлено понад 1000 інструментів, серед яких: 528 дозволів, 224 ліцензії, 157 погоджень, 145 висновків, 121 свідоцтво, 55 декларацій, 42 повідомлення, 23 посвідчення. Відповідно, за такої кількості інструментів регулювання започатковувати і вести бізнес доволі непросто [7].

З метою дерегуляції підприємницької діяльності та прискорення технологічного розвитку економіки в Україні створена Міжвідомча робоча група з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності (МРГ). Розглянуто 12 ініціатив з оптимізації та переведення інструментів державного регулювання бізнесу в електронну форму за такими напрямами, як: агросфера, будівництво, медицина, транспорт, відновлення тощо [8]. Лише за перші три місяці роботи МРГ ухвалено рішення щодо оптимізації та зацифрування регуляторних інструментів, які належать до сфер управління Мінекономіки (38), Міндовкілля (57), Мінінфраструктури (41), МОЗ (24), Міністерства культури та інформаційної політики (27), МОН (13), Держкіно (3), Мінмолодьспорту (6). Отже, є потреба пришвидшити елементи імплементації нової моделі розвитку України як неодмінного складника європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Walicka M., Zemigala M., Czemiel-Grzybowska V. Technology entrepreneurship – State of the art and Futur chellennges. *Eurasian Journal of Social Sciences.* 2015. № 3(4). Pp. 10–21. URL : https://www.researchgate.net/publication/284217311_Technology_Entrepreneurship_-_State_of_the_Art_and_Future_Challenges

2. Bailetti, T. Technology entrepreneurship: Overview, definition, and distinctive aspects. *Technology Innovation Management Review.* 2012. № 2(2). Pp. 5–12.

3. Бутенко А. І., Шлафман Н. Л., Бондаренко О. В. Концепція формування системи технологічного підприємництва в Україні. *Економічний вісник Донбасу.* 2017. № 1 (47). С. 31–38.

4. Hatzichronoglou T. Revision of the High-Technology Sector and Product Classification. Paris : OECD Publishing, 1997. URL : https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/revision-of-the-high-technology-sector-and-product-classification_134337307632

5. Мінцифра взяла участь у засіданні міністрів цифровізації G7. URL : https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-vzyala-uchast-u-zasidanni-mini…

6. Ministerial Declaration The G7 Digital and Tech Ministers' Meeting 30 April 2023. URL : https://g7digital-tech-2023.go.jp/topics/pdf/pdf_20230430/ministerial_d…

7. Запрацювала Міжвідомча робоча група з питань прискореного перегляду інструментів держрегулювання. URL : https://brdo.com.ua/news/zapratsyuvala-mizhvidomcha-robocha-grupa-z-pytan-pryskorenogo-pereglyadu-instrumentiv-derzhregulyuvannya/

8. Посилюємо кіберзахист: Уряд ухвалив механізм проведення Bug Bounty. URL : https://thedigital.gov.ua/news/posilyuemo-kiberzakhist-uryad-ukhvaliv-m…

УДК 658.1

Мельничук Ганна Сергіївна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-0640-0334

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна російська агресія та бойові дії на значній території України призвели до втрати ринків збуту продукції, скорочення внутрішнього попиту у зв'язку з величезною кількістю осіб, вимушених мігрувати за кордон, відтоку кадрів, руйнування ланцюгів постачання, блокади портів, енергетичної кризи, знищення приміщень (виробничих, складських) та обладнання, що в сукупності вкрай погіршило умови функціонування бізнесу в країні. За оцінками експертів, втрати малого та середнього українського бізнесу внаслідок війни склали більше 83 млрд дол США [1].

Однак, не зважаючи на всі несприятливі обставини та загрози, понад 66 % малих і середніх суб'єктів підприємництва продовжили працювати в Україні у воєнний час. Згідно результатів проведеного «Advanter» дослідження, на кінець 2023 р. залишались все ще зупиненими або практично не працюючими 9,6 % малих і середніх підприємств. Багато підприємств переорієнтували свою діяльність на виготовлення товарів подвійного призначення або обладнання для військових, посилили волонтерську роботу та надання гуманітарної допомоги. Варто відзначити й те, що було зафіксовано початок роботи сотень нових підприємств саме з початком російської агресії [2]. А у 2023 р. в середньому протягом місяця реєструвалось близько 25 тис. нових підприємців. Чимало малих і середніх підприємств різного профілю було започатковано ветеранами та членами їх родин [1]. Згідно з дослідженням Opendatabot, в цілому у 2023 р. відкрилося понад 300 тис. ФОП та приблизно 40 тис. підприємств. Кількість підприємців зросла у м. Києві, Львівській та Дніпропетровській областях [3].

Наразі ведення бізнесу в Україні супроводжується рядом серйозних проблем і загроз, пов'язаних із безпековою ситуацією, економічною та політичною нестабільністю в країні, корупцією, зниженням купівельної спроможності та споживчої активності українців [4], нестачею кваліфікованих

кадрів, логістикою та транспортом тощо [1]. До числа найголовніших проблем, з якою стикається більшість підприємців, належить проблема наявності необхідного обсягу фінансових ресурсів і доступу до джерел фінансування. Результати проведеного Advanter Group дослідження засвідчили, що 535 українських компаній, CEO та власники підприємств, до числа першорядних проблем розвитку бізнесу під час війни відносять відсутність достатнього капіталу [4]. 48 % підприємств малого та середнього бізнесу для подальшого розвитку потрібне додаткове фінансування.

В умовах недостатності власних коштів для фінансування діяльності, підприємці вимушені залучати ресурси із ззовні. У зв'язку з цим кредитний попит малого та середнього бізнесу є досить великим. Однак умови отримання кредитів, відсоткові ставки залишаються високими, що робить кредитування недоступним для багатьох суб'єктів бізнесу.

В цілях поліпшення для бізнесу умов кредитування державою було започатковано програму «Доступні кредити 5-7-9%». В ній взяли участь 45 українських банків. Найбільшими реципієнтами стали підприємства таких видів діяльності як сільське господарство, промисловість та торгівля [1]. З моменту старту цієї програми і станом на початок вересня 2023 р., суб'єкти підприємництва отримали від банків 71013 кредитів на суму 229,5 млрд грн, з яких 48113 – від державних банків на суму 101,01 млрд грн. У рамках програми було надано кредити сільськогосподарським товаровиробникам, на антивоєнні цілі, антикризові заходи, на інвестиції, на рефінансування раніше отриманих кредитів тощо [5]. Однак, за словами Д. Гетманцева, голови Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики, наразі суто цієї державної програми кредитування вже недостатньо для розвитку бізнесу, тому вкрай важливо працювати над розширенням комерційного кредитування [6].

Вагому роль у фінансовій підтримці малого та середнього бізнесу під час війни відіграють грантові програми. Зокрема, варто відзначити одну з таких державних програм грантової підтримки бізнесу – «єРобота». Станом на початок 2024 р. понад 11 тис. українців отримали від держави гранти на відкриття власної справи або розвиток бізнесу (масштабування, запуск нових напрямків діяльності). Кількість заявок на цю державну програму підтримки постійно зростає. Водночас зростає й обсяг наданих грантів, зокрема у 2023 р. їх надано втричі більше, порівняно з минулим роком. В цілому за час роботи цієї програми, державою було надано більш як 6,5 млрд грн грантів для розвитку підприємництва, а на 2024 р. визначено ще 9 млрд грн [2].

Дослідники зазначають про ефективність такого способу фінансування бізнесу в Україні як шляхом надання грантів. Адже завдяки цьому було реалізовано понад 7000 бізнес-проектів. Серед вагомих грантових проектів в Україні варто відзначити й такі як, проект «Власна справа», програма «Варто» від Українського ветеранського фонду тощо. Станом на літо 2023 р. було видано більше 7500 грантів на суму понад 1,8 млрд грн [1].

Окрім державних програм фінансової підтримки, для малого та середнього бізнесу нині доступні також грантові кошти міжнародних фондів та організацій, від урядів країн-партнерів України, зокрема ЄС [2]. Відзначимо потужну програму EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП», яку було започатковано за сприяння Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства економіки України. Ця програма реалізується німецькою федеральною компанією GIZ за фінансування уряду Німеччини та ЄС. Сума одного гранту за програмою складає до 10 тис. євро, а термін його використання – шість місяців з моменту отримання. Подати заявку на грант можуть українські бізнеси, що були зареєстровані не пізніше 31.12.2019 р., які постраждали через бойові дії (й можуть підтвердити збитки, яких зазнали) або тимчасово релокувалися в інші регіони, але продовжують здійснювати господарську діяльність. Умовами програми чітко прописано сфери діяльності та цільове призначення гранту [5]. Від початку російської агресії через програму EU4Business вже було проведено п’ять грантових конкурсів, в межах яких надано понад 5,5 млн євро для понад 1100 українських малих і середніх підприємств [2].

За підтримки USAID у рамках проєкту «Зміцнення громадської довіри (UCBI)» розпочато реалізацію освітньо-грантової програми «Міцність» на суму 60 тис. дол. США. Її метою є надання допомоги малим і середнім підприємцям, які постраждали від війни у Дніпропетровській, Харківській та Одеській областях. Програмою передбачено проведення комплексу офлайн-заходів в центрах підтримки підприємців «Дія.Бізнес» в Харкові, Одесі та Кривому Розі. Це дозволить 60 малим і середнім підприємствам здобути необхідні знання, а 20 найпрогресивніших учасників проєкту, за результатами програми, зможуть отримати фінансову допомогу в сумі 3 тис. дол. США кожний. Ці кошти вони зможуть використати для закупівлі нового обладнання, поповнення запасів сировини, ремонту приміщення, інших витрат [5].

Згідно даних Урядового порталу від міжнародних партнерів український бізнес одержав понад 4 млрд євро. Наразі в процесі реалізації знаходяться проекти на 2,7 млрд євро та підписані ліміти ще на 1,5 млрд євро [1]. Д. Гетьманцев зазначає про те, що на даний час є чимало домовленостей з міжнародними партнерами, зокрема з МІГА і ЄБРР, щодо підтримки українського бізнесу. Але ці програми наразі є поодинокими випадками й для забезпечення системності підтримки бізнесу потребують масштабування [6].

В цілому, незважаючи на наявність різних програм фінансової підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, залишається ряд проблем, які потрібно вирішувати для подальшого ефективного розвитку цього сектору економіки. Їх розв'язання, зокрема, можливо шляхом: подальшого надання прямої фінансової підтримки, зниження податкового тиску на бізнес, формування сприятливих умов для одержання комерційних кредитів, започаткування нових державних грантових програм й розширення діючих, розвитку співпраці з міжнародними організаціями та фондами, сприяння залученню іноземного капіталу тощо. В умовах воєнного стану розвиток малого та середнього бізнесу в Україні потребує комплексного підходу та злагоджених дій органів державної влади, бізнесу та громадськості, проведення ряду реформ, спрощення процедури отримання дозволів і ліцензій, подолання корупції. В сукупності окреслені заходи допоможуть покращити бізнес-клімат в Україні, залучити нових інвесторів, активізувати роботу малого та середнього бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. 2023. 30 жовтня. URL : https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analityka/

2. Ливч Д. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. *Економічна правда.* 2024. 2 лютого. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/

3. Сухорукова Г. Регіональний бізнес в Україні: досвід, можливості та перешкоди. URL : https://hub.kyivstar.ua/articles/regionalnij-biznes-v-ukrayini-dosvid-mozhlivosti-ta-pereshkodi

4. Мельникова О. А. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні під час воєнного стану. *Економіка та підприємництво* : зб. наук. пр. / редкол. : І. М. Рєпіна (голов. ред.) та ін. ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2023. Вип. 50. С. 102–113. URL : https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/40864

5. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні / НІСД. 2023. Серпень. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-ukrayini-serpen

6. Доступ до фінансів під час війни: що варто знати бізнесу. 2024. 13 лютого. URL : https://eba.com.ua/dostup-do-finansiv-pid-chas-vijny-shho-varto-znaty-biznesu/

УДК 640.43

Ніколайчук Ольга Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID 0000-0002-7197-4713;
Тригуб Ольга,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського,
м. Донецьк, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вітчизняний ресторанний бізнес протягом останніх років переживає непрості часи. Не встигла галузь оговтатися від пандемічних наслідків, як отримала потужного удару по своїй діяльності внаслідок повномасштабної війни. Багато підприємств ресторанного бізнесу опинилися в районах активних бойових дій і були змушені евакуюватися в безпечніші райони. Сьогодні криза ресторанного бізнесу спричинена війною, змушує ресторанну індустрію виходити із зони комфорту та шукати інноваційні методи розвитку та роботи.

Згідно з дослідженням, проведеним компанією з автоматизації ресторанів Poster, під час війни ресторанний бізнес скоротився з 36500 до 32000 закладів. Незважаючи на обстріл цивільної інфраструктури та відключення світла, масового закриття об'єктів у 2022 році не відбулося, але це позначилося на доходах. У деяких регіонах зниження склало до 15%.

Кількість ресторанів ФОП та ТОВ у 2023 році зросла на 70% в порівнянні з 2022 роком – з 8059 до 13721, що відбулося внаслідок появи нових закладів і розширення найбільших мереж, в основному за рахунок використання франчайзингу і фуд-кортів в торгових центрах [1].

У 2023 р. спостерігалася значна регіональна диференціація розвитку ресторанного бізнесу. Лідери розвитку ресторанного ринку – Київ та Львів. В 2023 році відкривалось досить багато закладів, наприклад в Києві близько 350, у Львові – близько 150. Частина з цих закладів закрилась в тому ж році, а за зиму 2023-2024 рр. за прогнозами закрилася приблизно 10 % [2].

У 2023 році українські заклади харчування намагалися утримати ціни, зберегти команди та адаптуватися до зміни поведінки споживачів — про це свідчить дослідження від компанії з автоматизації закладів Poster.

У середньому в другому півріччі 2023-го виручка закладів громадського харчування зросла на 30%, відвідуваність — на 10%, а середній чек — на 18%. Найбільший приріст доходності зафіксовано для ресторанів, де виручка зрослая на 37%, а середній чек — на 23%. На другому місці кав'ярні — 31% і 19% відповідно. У трійці лідерів також бари — у них виручка зросла на 28%, а середній чек — на 12% [3–4].

За даними Poster, 42% опитаних рестораторів зазначили більш низький рівень показників роботи у 2023 році у порівнянні з очікуваними, 44% підприємців відмітили відповідність реальних та прогнозованих результатів, а 16% рестораторів зафіксували перевищення реальних показників над очікуваними [3–4].

За даними Poster, 47% опитаних рестораторів відмітили наявність значних проблем з пошуком кадрів та збереженням команди. В той же час 42% підприємців зазначили незмінність чисельності персоналу, 30% — залучили нових співробітників, а 27% — зменшили команди.

Щодо показників рентабельності, то 38% рестораторів зафіксували зниження рентабельності бізнесу у 2023 році. Майже така ж кількість зазначає, що рентабельність їх закладів не змінилася. 25% опитаних відмітили зростання рентабельності. Більш ніж половина опитаних мала середню рентабельність бізнесу у 10-20%, а 13% взагалі не отримували прибуток у 2023 році [3–4].

Таким чином, зважаючи на реалії сьогодення, основними напрямами оптимізації діяльності та розвитку закладів ресторанного вітчизняного бізнесу є:

1. Оптимізація витрат та пошук напрямів приросту рентабельності закладів, використання засад циркулярної економіки та сталого розвитку.
2. Розвиток простих форматів ресторанного бізнесу – кав’ярні, заклади шаурми, суші, бари тощо.
3. Змішана кухня в ресторанах. Цей тренд актуальний багато років, особливо в регіонах та у спальних районах великих міст [2].
4. Організація івентів для збільшення доходів. На думку Є. Клопотенка, івенти, особливо соціального та культурного спрямування мають відбуватися навіть під час війни, що допомогає згуртувати людей навколо важливих тем, допомогати збройним силам [5].

5. Розвиток закладів української кухні.

6. Впровадження новітніх інформаційних технологій, що автоматизують бізнес-процеси та є важливим аспектом удосконалення управління розвитком закладів ресторанного господарства.

7. Активні маркетингові заходи, застосування інтернет-маркетингу, залучення нових груп споживачів, забезпечення якості та підвищення конкурентоспроможності продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Підсумки 2023 року: найбільші ресторанні мережі за кількістю точок. URL : https://rau.ua/novyni/pidsumki-2023-roku-restaurant/

2. Насонова О. 10 ключових трендів ресторанного бізнесу в 2023 році. URL : https://rau.ua/novyni/olga-nasonova-10-trendiv-2023/

3. Що з бізнесом? Головне про стан економіки та компаній за січень 2024. URL : https://hub.kyivstar.ua/articles/shho-z-biznesom-golovne-pro-stan-ekonomiki-ta-kompanij-za-sichen-2024

4. Як змінилася виручка, середній чек та відвідуваність закладів. Підсумки 2023 року від Poster. URL : https://joinposter.com/ua/blog/management/pidsumky-2023-roku-vid-poster?ref=pidsumky_2023_roku_vid_poster&utm_source=reve&utm_medium=telegram&utm_campaign=pidsumky_2023_roku_vid_poster

5. Клопотенко Є. Ресторанний бізнес – це дуже важка й високооперацийна річ. URL : https://www.komersant.info/yevhen-klopotenko-restorannyy-biznes-tse-duzhe-vazhka-y-vysokooperatsiyna-rich/

УДК 330.3

Підопригора Лариса Антонівна,
канд. екон. наук, доцент,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0008-5347-5583

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В економіці України державні підприємства продовжують відігравати важливу роль. Небезпеки воєнного часу та необхідність ухвалювати швидкі рішення для підтримки життєздатності економіки та соціальної сфери зумовили значне зростання ролі державних компаній в економіці. А в спільноті дослідників актуалізувалися дискусії щодо ролі державних підприємств у воєнній та повоєнній економіці.

Напередодні повномасштабної війни держава залишалася найбільшим власником та роботодавцем:

- вартість активів державних підприємств на кінець 2021 року становила 1,7 трлн грн (приблизно 13% вартості усіх активів українських підприємств, це порівнювано 40% ВВП);
- кількість зайнятих становила 715 тис. працівників [2].

Наразі в Україні близько 3,5 тис державних підприємств, без урахування комунальних підприємств, кількість яких перевищує 13 тис. [3]. Завданням урядової Реформи управління державною власністю визначено зробити управління державними підприємствми ефективним і професійним, а основними напрямками реформи є зменшення кількості підприємств у державній власності через приватизацію нестратегічних підприємств та покращення управління в підприємствах, які залишились у власності держави, через впровадження найкращих світових практик, зокрема на принципах корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1]. У зв'язку з цим, у планах держави зменшення своєї частки до 5% за кілька років. Тому Уряд передає нестратегічні підприємства у Фонд державного майна для приватизації або ліквідації. За останні 2 роки до Фонду держмайна передали майже 450 підприємств [1]. Традиційним впродовж останніх десятиліть аргументом цього називається

менша ефективність (рентабельність) державних підприємств у порівнянні з приватними.

На практиці ми бачимо зворотню тенденцію – після 24 лютого 2022 року роль державних підприємств в економіці України суттєво зросла. Державні підприємства присутні саме в тих секторах економіки, які створюють її інфраструктуру. Це природні і неприродні монополії, від чого залежить функціонування економіки. Робота цих державних підприємств стала визначальною у воєнний час. Так, зокрема, "Укрзалізниця" з 24 лютого 2022 року здійснює евакуацію населення, "Укрпошта" організовує поштовий зв'язок навіть у щойно деокупованих містах та селах, а державні банки забезпечують стабільну роботу фінансової системи, доступ українців до своїх коштів та отримання допомоги.

А також держава присутня здебільшого в капіталомістких галузях, тому участь стає великою. При тому, що націоналізація російських активів реалізована не повною мірою і стосувалася переважно майна, а не підприємств, держава за час великої війни наростила вплив на економіку і прийняла в управління низку важливих об'єктів. Наприклад, "Нафтогаз" через Агентство з розшуку та управління активами (АРМА) отримав в управління 26 облгазів, зокрема, облгази Дмитра Фірташа, а також мережу пов'язаних з колишнім депутатом та кумом Путіна Віктором Медведчуком АЗС Glusco. На базі останніх державний гігант запустив власну мережу U.GO [3]. Останнім прикладом зростання ролі держави на ринку є відчуження державою на воєнні потреби "Мотор Січі", "Запоріжтрансформатора", "АвтоКрАЗу", "Укрнафти" та "Укртатнафти" (Кременчуцький НПЗ). Усі вони тепер перебуватимуть в управлінні Міноборони щонайменше до закінчення війни. Зрозуміло, що наразі виробництво зброї також зосереджене, переважно, у державному секторі ("Укроборонпром"), а приватизація підприємств, що забезпечують обороноздатність держави, заборонена законом. Найближчим часом відповідні зміни очікуються в банківському секторі у вигляді націоналізації Альфа-банку. І такі рішення можуть повторюватися. Зважаючи на такі тенденції, до закінчення війни держава може акумулювати значно більше активів, ніж було у неї до 24 лютого 2024 року. Хоча, слід зазначити, що окремі приклади вагомої ролі у забезпеченні життєздатності економіки демострують і приватні компанії. Зокрема, мова йде про мобільний та поштовий зв'язок, забезпечення енергопостачання попри постійні ворожі обстріли інфраструктури, роботу морських портів, доступ до банківських послуг тощо.

Отже, в умовах війни, коли ринкові умови викривлені, роль державного підприємництва зростає. Але експерти звертають увагу на важливість недопущення утвердження державного капіталізму після війни та створення умов для розвитку приватного підприємництва та інвестування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реформа управління держвласністю. URL : https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=dd071a48-27ce-444d-9166-2ba90c89a43f&title=ReformaUpravlinniaDerzhvlasnistiu
2. Роль державних підприємств у повоєнному відновленні. URL : https://case-ukraine.com.ua/publications/rol-derzhavnyh-pidpryyemstv-u-povoyennomu-vidnovlenni/
3. Усе в державу. Україна збільшує кількість власних підприємств, але це не добре. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2022/11/15/693846/

УДК 347.214.2, 338.24

Ружинська Наталія Олексіївна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0002-6424-2928;
Корж Марина Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1475-6429

НАСЛІДКИ РУЙНУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ І НЕЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ ТА СТАН ЗАБОРГОВАНОСТІ ПЕРЕД ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення в дію воєнного стану, значні руйнування житлового фонду та цивільної інфраструктури, знищення об’єктів критичної інфраструктури усе це обумовлює масштабну кризу як у сфері житлово-комунального господарства, так і в сфері нерухомості майже по всіх регіонах України, навіть у тих, що знаходяться далеко від зони бойових дій. Значні руйнування житлового фонду та адміністративних будівель, цивільної інфраструктури як в північних, східних так і в південних областях України, а також по всій території свідчить про те, що житлово-комунальна сфера терміново вимагає реалізації значного комплексу заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня захисту та підтримки об'єктів інфраструктури й надання якісних послуг підприємствами житлово-комунального господарства, і ця проблема практично не має можливостей і часу для її вирішення або відкладання.

Масштабні руйнування української нерухомості значно перевищують обсяги введеного в експлуатацію житлового фонду в перод 2018-2023 рр. Масовані ракетні обстріли та неможливість підрахунку збитків в окупованих регіонах дають підстави стверджувати, що обсяги знищення будуть ще більшими [1].

Після 24 лютого 2022 року практично всі забудовники призупинили роботу з будівництва житла на кілька тижнів, а деякі не відновили свою роботу й досі. Це наклало свій відбиток на загальну площу введеного в експлуатацію житлового фонду в 2022 році в обсязі 7,1 млн кв. м, а це 18 300 приватних будинків і 74 300 квартир, що на 38% менше, ніж у 2021 році. Це призвело до скорочення обсягів пропозиції майже по всій території

України. Особливо гостро відчутна ця проблема в східних і південних областях де обсяг введеного в експлуатацію житлового фонду впав на 70-90% порівняно з 2021 роком. Разом з тим знизилась і кількість нових житлових проектів. Будівництво розпочиналось лише за умови затверджених та з початковим фінансуванням проектів.

До кінця 2022 року ситуація із будівництвом житла ще зазнала ускладнень у зв'язку із відключенням електроенергії. Деякі забудовники вимушені були призупинити будівництво і як наслідок це призвело до зниження обсягів будівництва [2].

За оприлюдненими даними Державної служби статистики кількість квартир в житлових будинках прийнятих в експлуатацію має тенденцію до зниження в період 2021-2023 рр. На 41% знизилась кількість квартир прийнятих в експлуатацію порівнюючи 2023 та 2021 рр., що прямо впливає на отримання послуг від підприємств житлово-комунального господарства [3].

Загострення та масштабування проблем у сфері житлово-комунального господарства через значні пошкодження та знищення житлового та нежитлового фонду, адміністративних будівель, об'єктів інфраструктури вказує на те, що вся житлово-комунальна сфера вимагає нагальної реалізації комплексу заходів, «спрямованих на забезпечення належного рівня захисту та підтримки об'єктів інфраструктури й надання якісних житлово-комунальних послуг, і ця проблема практично не має резервів часу для її вирішення або відкладання» [4].

Київською Школою Економіки оприлюднено дані оцінки обсягів руйнування та/або пошкодження об'єктів нерухомості та прямих збитків завданих об'єктам нерухомості (табл. 1).

З даних табл. 1 видно, що обсяги зруйнованої або пошкодженої нерухомості за період з 24.02.2022 по 01.01.2024 стрімко зростають. Також на стрімке зростання зруйнованої або пошкодженої нерухомості впливають систематичні бомбардування суверенної території України.

Розглядаючи заборгованість за спожиті житлово-комунальні послуги перед підприємствами житлово-комунального господарства слід зазначити, що найбільшим боржником є населення. Так, під час пандемії COVID-19 та до повномасштабного вторгнення російської федерації борг населення за спожиті житлово-комунальні послуги за видами послуг станом на 31.12.21 становив 73656,4212 млн грн (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях та даних, що не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності) [3].

Таблиця 1 – Динаміка обсягів зруйнованих або пошкоджених об'єктів нерухомості України

Показники	Період станом на				
	06.2022	09.2022	03.2023	06.2023	01.2024
загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду, тис. шт	121	135,8	153,8	162,2	250
Із них					
приватних (індивідуальних) будинків, тис. шт	107,8	119,9	136	147,8	222,6
багатоквартирних будинків, тис. шт	13,1	15,6	17,5	19,1	27,0
гуртожитків, тис. шт	0,1	0,2	0,3	0,35	0,53
Об'єкти сфери охорони здоров'я	779	978	1216	1230	1284
Об'єкти сфери соціальної підтримки	56	141	154	159	160
Об'єкти сфери освіти і науки	2054	2539	3170	3465	3809
Об'єкти релігійних, культурних установ, закладів спорту, туризму	683	1157	2655	2659	4028

Джерело: складено авторами за даними [5].

Прочинаючи з 2022 року інформацію щодо заборгованості оприлюднює Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Так, за даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України загальна сума заборгованості населення за спожиті комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії) за 2022 рік становить 36813,7 млн грн [7].

Сума заборгованості за спожиті населенням житлово-комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії; без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей)) в 2022 році становить: 28351,2 млн грн боргу за постачання тепла та гарячої води; 7085,9 млн грн – за централізоване водопостачання та водовідведення; 1376,6 млн грн – за поводження з відходами; 3639,6 млн грн – за управління багатоквартирним будинком [7].

Сума заборгованості за спожиті населенням комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії; без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та частини Херсонської

областей)) в 2023 році становить 43464,2 млн грн: 30091,4 млн грн боргу за постачання тепла та гарячої води; 8606,3 млн грн – за централізоване водопостачання та водовідведення; 1766,5 млн грн – за поводження з відходами [7].

Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України оприлюднило загальну суму заборгованості населення за спожиті комунальні послуги (без урахування послуг з постачання та розподілу природного газу, постачання та розподілу електричної енергії) станом на 01.12.2023 – 39403,6 млн грн ці дані наведені без урахування тимчасово окупованої території (Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей) тобто реальна сума заборгованості набагато вища [7].

З огляду на викладене вище слід зазначити, підприємства житлово-комунального господарства зазнали значного збитку. Бо наслідком руйнування житлової та нежитлової нерухомості є несплата комунальних послуг споживачами підприємствам житлово-комунального господарства. А також наразі не відомо чи відбудеться погашення отриманих до руйнування нерухомості, але не сплачених комунальних послуг споживачами чия нерухомість зазнала фізичного руйнування та знищення.

Тому на сьогодні особливо гостро відчувається потреба в переведенні всієї сукупності видів діяльності житлово-комунального господарства в режим беззбиткового функціонування без зниження якості житлово-комунальних послуг та безпечного проживання їх споживачів, що є однією з найважливіших задач національного масштабу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нерухомість: масштаби руйнувань в Україні перевищують обсяги житла, яке ввели в експлуатацію за 7 років. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/14/698010/

2. Будівництво скоротилося, попит обвалився, але ціни не падають. Дослідження ринку нерухомості під час війни від Ernst & Young. URL : https://forbes.ua/money/budivnitstva-ne-zapuskayutsya-popitu-nemae-ale-tsini-ne-padayut-doslidzhennya-rinku-nerukhomosti-pid-chas-viyni-vid-ernst-amp-young-13032023-12337?fbclid=IwAR069COCccCXYaKfCdic4UdooWDpPkpM5JpxNo20ZmIeN4DX_O3kFb5zE0U

3. Державна служба статистики України. Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг за видами послуг. URL : https://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.03.2024).

4. Безус В. О. Інноваційні інструменти управління розвитком житлово-комунального господарства міста. URL : https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/academic_board/spets-al-zovan-vchen-for-the-sake-of/dis.pdf

5. Київська Школа Економіки. «Росія заплатить». Проєкт зі збору, оцінки й аналізу інформації про матеріальні втрати України від війни з Росією. URL : https://kse.ua/ua/russia-will-pay/

6. Ружинська Н. О. Аналіз стану заборгованості населення за надані послуги перед підприємствами житлово-комунального господарства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3778

7. Міністерство розвитку громад та інфраструктури територій. Стан оплати комунальних послуг. URL : https://mtu.gov.ua/content/12-oplata-naselennnyam-spozhitih-poslug.html

УДК 331.5

Самолюк Наталія Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-8693-8558;
Денисюк Сергій Ігорович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

КЛЮЧОВІ НАВИЧКИ НА РИНКУ ПРАЦІ

Ефективність бізнесу значною мірою залежить від професіоналізму його персоналу, рівня кваліфікації, здібностей та вмінь найманих працівників. Постійні трансформації зовнішнього середовища функціонування бізнесу призводять до зміни переліку компетенцій, котрими мають володіти працівники для забезпечення конкурентоспроможності компанії.

Дослідження World Economic Forum «Future of Jobs Report 2023» показало, що найактуальнішими у 2023 році були навички, що відносилися до:

1) блоку пізнавальних: аналітичне та творче мислення;
2) блоку самоефективності: стійкість, гнучкість, спритність; мотивація та самосвідомість; допитливість і навчання впродовж життя; надійність та увага до деталей;
3) блоку технологічних (технологічна грамотність);
4) блоку «робота з іншими»: емпатія та активне слухання; лідерство та соціальний вплив
5) блоку управлінських (контроль якості).

Загалом основні навички, необхідні працівникам, за результатами дослідження «Future of Jobs Report 2023» проілюстровано на рисунку 1 [1].

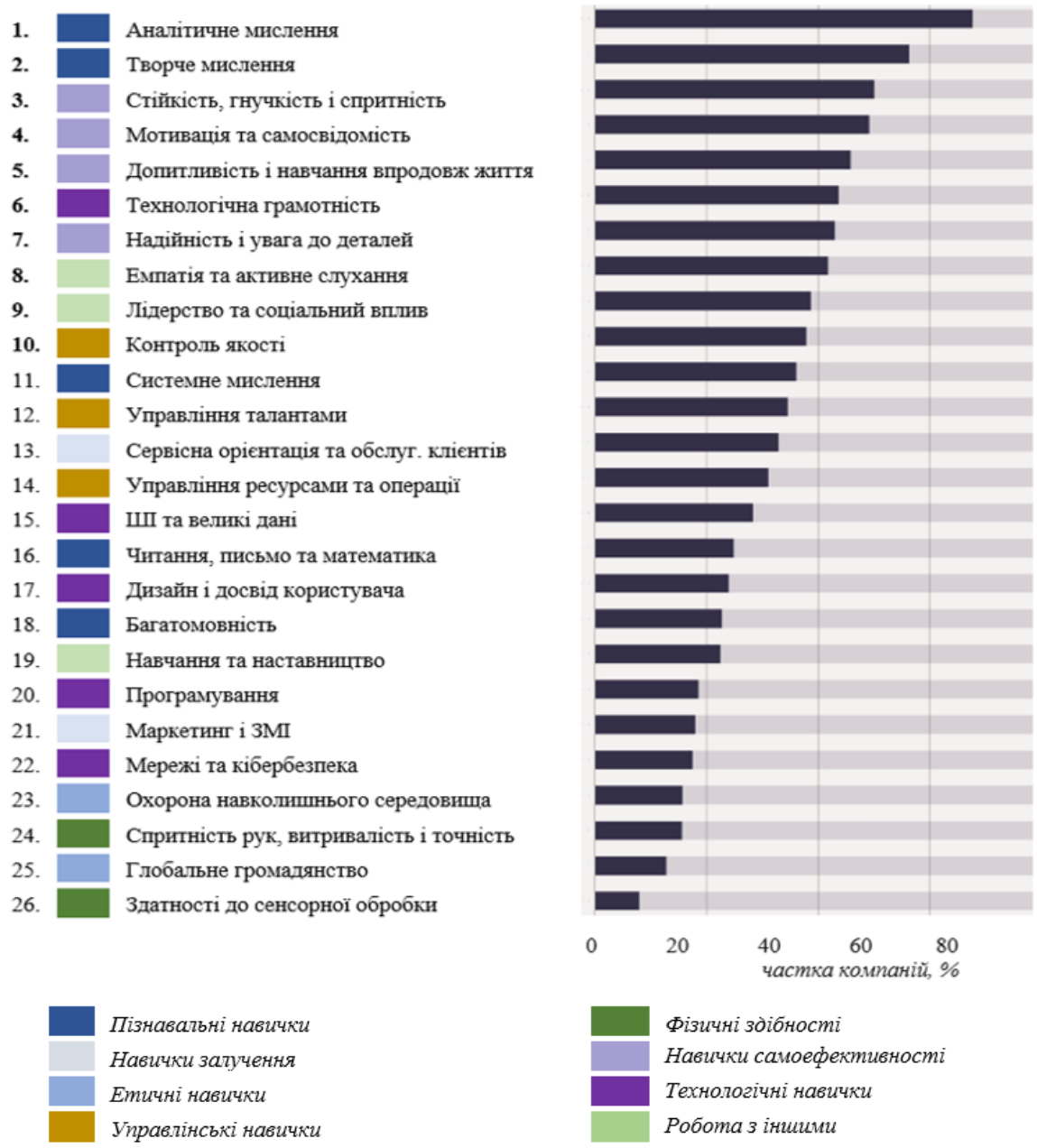

Рисунок 1 – Рейтинг навичок, необхідних працівникам у 2023 році
Джерело: складено за даними [1].

Оскільки з часом потреба в одних навичках працівників може відпасти, а в інших активізуватися, то компанії змушені забезпечувати безперервність розвитку свого персоналу, в тому числі через розробку нових чи удосконалення наявних навчальних програми. У Future of Jobs Report 2023 компанії відмітили, що 41% їх працівників пройшли навчання з метою заповнення прогалин у їх навичка. Наприклад, це стосується такої навички як роботи з ШІ та великими даними, яка стане обов'язковим soft-скілом і буде сприйматися як належне.

На сьогодні в Україні 3/4 роботодавців відчувають дефіцит кадрів. Такими є висновки дослідження ринку праці України, проведеного у серпні 2023 р. – квітні 2024 р. Європейською Бізнес Асоціацією в партнерстві експерткою з аналітики ринку праці Т. Пашкіною. У дослідженні взяли участь 109 фахівців зі сфери управління персоналом [2].

На запитання «Які основні навички потрібні будуть у 2024-2025 роках?» було акцентовано увагу на таких, як [2]: стрес-менеджмент та стресостійкість; самоорганізація; адаптивність та гнучкість; емоційний інтелект; людяність; готовність навчатись; знання іноземних мов; робота з новими технологіями та ШІ; критичне мислення; ефективна комунікація; управління змінами. Як бачимо, результати дослідження включають майже такий самий набір основних навичок, що був і у Future of Jobs Report 2023.

Крім того, варто відмітити, що в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів на ринку праці України, розробка ефективної стратегії перекваліфікації та підвищення кваліфікації має важливе значення для максимізації ефективності бізнесу. В тому числі це зумовлено і тим, що за оцінками Міністерства у справах ветеранів після перемоги до цивільного життя повернеться близько 3 млн ветеранів війни. Це вимагатиме масштабних процесів з реінтеграції та рескілінгу великої кількості потенційних працівників. При цьому, роботодавці повинні будуть зайняти у них дуже відповідальну роль [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Future of Jobs Report 2023 / World Economic Forum. URL : https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/in-full/4-skills-outlook/#4-skills-outlook

2. Три чверті роботодавців відчувають дефіцит кадрів в Україні / European Business Association. URL : https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadriv-v-ukrayini/

3. Муран Р. Ці 4 тренди будуть ключовими на ринку праці у 2024-му / Vector. URL : https://vctr.media/ua/czi-4-trendi-budut-klyuchovimi-na-rinku-praczi-210474/

УДК 330

Андрухович Дана Романівна,
здобувачка третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0004-6338-968X

УКРАЇНСЬКА БІЗНЕС-СПІЛЬНОТА ЯК ПОТЕНЦІЙНІ ОДЕРЖУВАЧІ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ

Потенціал кризи завжди присутній, і всі сектори бізнесу можуть сильно постраждати, незалежно від того, чи є подія політичною, економічною, війною чи стихійною катастрофою.

В умовах воєнних дій в Україні відбулося різке падіння економіки та результатів діяльності підприємництва. Проте державна підтримка та допомога Європейських держав дозволили відновити та зберегти діяльність суб'єктів господарювання навіть у воєнний час. Підтримка з боку держави була націлена на створення умов для ведення бізнесу, які сприяли зниженню податкового навантаження, митного оформлення та інше. Фінансування інвестиційних проектів з боку іноземних інвесторів дозволили утримувати малий та середній бізнес, забезпечити робочими місцями населення [1]. Реалізація збалансованої державної політики на підтримку малого бізнесу є важливим елементом сучасної економічної стратегії в публічному секторі. У сучасних умовах, коли світ стежить за економічними та соціальними трансформаціями, державна підтримка визначається як ключовий фактор успіху для малого бізнесу. Державна підтримка малого бізнесу - система державних заходів фінансово кредитного, кадрового, інституційного, інформаційного забезпечення розвитку бізнесу з метою стимулювання економіки та підвищення добробуту населення. Елементи державної підтримки малого бізнесу можуть включати фінансові інструменти, такі як надання кредитів за сприянням державних банків, субсидії, гранти або пільгові кредитні умови. Крім того, держава може надавати консультаційну підтримку, освітні програми, а також сприяти доступу до ринків та закупівельних процедур [2, с. 38]. Постійно відбувається адаптація державних програм з метою стимулювання найважливіших напрямів діяльності бізнесу, які можуть сприяти відновленню підприємств, котрі найбільше постраждали від війни,

а також стати засобами підтримки. Упроваджуються інструменти для підвищення зручності адміністрування податків та покращення діалогу бізнесу з контролюючими органами. Можна виокремити ключові тренди фінансової підтримки бізнесу на початку 2024 р., що сприяли зміцненню стійкості підприємництва в умовах війни. Від початку старту грантової програми «Власна справа» переможцями стали вже майже 15 тис. українців, які отримають мікрогранти на старт або розвиток свого бізнесу. Загальна сума інвестицій держави в мале підприємництво через гранти за цією програмою становить 3,5 млрд грн. Це тисячі нових підприємств, які збільшили обсяги виробництва, розширили асортимент продукції чи послуг, опанували нові напрями діяльності. Очікується створення понад 30 тис. нових робочих місць в усіх регіонах країни. Понад 1 млрд грн отримувачі грантів уже повернули державі у вигляді сплачених податків та зборів до бюджету. Важливим є ветеранський компонент грантової програми «Власна справа». Станом на 20 березня 2024 р. переможцями стали вже 407 ветеранів та членів родин учасників бойових дій. Загалом переможці для розвитку власного бізнесу отримають гранти на суму 178 млн грн, 57 % – це гранти до 500 тис. грн. За період дії воєнного стану в Україні, який було запроваджено 24 лютого 2022 р., станом на 01 квітня 2024 р. в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %» видано 49 940 кредитів на суму 200,1 млрд грн (із них держбанки надали 37 262 кредити на суму 101,8 млрд грн), із яких: 16,07 млрд грн - на інвестиційні цілі; 56,52 млрд грн - на фінансування оборотного капіталу; 36,97 млрд грн - кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 11,56 млрд грн - на переробку сільськогосподарської продукції; 57,44 млрд грн - на антивоєнні цілі; 8,49 млрд грн - кредитування в зоні високого воєнного ризику. Усього з моменту старту Програми підписано 84 762 кредитні договори на суму 289,7 млрд грн (із них держбанки уклали 57 738 договорів на суму 128,5 млрд грн) [3].

Уряд України за поданням Мінагрополітики ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва». Тепер релоковані підприємства, які отримали державну підтримку за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %», зможуть пролонгувати свої кредити. Така можливість надається підприємствам, що станом на 24 лютого 2022 р. були розміщені на територіях, які наразі визнано як: території активних бойових дій (для яких не визначена дата завершення бойових дій); території активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси (для яких не визначена дата завершення

бойових дій); тимчасово окуповані території (для яких не визначена дата завершення тимчасової окупації) [3]. Варто сказати про державну підтримка у сфері податкового адміністрування, а саме Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства» [4]. Законом, зокрема: передбачено скасування відповідальності за помилкове зазначення платником податків у платіжних документах неправильного бюджетного рахунку отримувача коштів (за умови своєчасної сплати); розширено перелік випадків можливої взаємодії платника податків із контролюючим органом у режимі відеоконференції (крім розгляду матеріалів скарг та перевірок на процедури взаємного узгодження); скорочено строки бюджетного відшкодування податку на додану вартість; надано можливість ураховувати прохання платника податків про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій, реєстрації платником податку на додану вартість і єдиного податку не лише при державній реєстрації нової юридичної особи, а й під час подання заяви про державну реєстрацію змін до відомостей про юридичну особу; скасовано обмеження для платників мінімального податкового зобов'язання щодо строку для звернення про проведення звірки даних, який наразі становить лише тридцять днів із дня вручення ППР [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гонтарева І. В., Євтушенко В. А., Михайленко Д. Г. Особливості розвитку підприємництва в умовах військових дій та повоєнного відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2023. № 7. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-04 (дата звернення: 23.04.2024).

2. Державна підтримка відновлення малого підприємництва в Україні в післявоєнний період: галузевий аспект / В. Стрілець та ін. *Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Економіка та менеджмент.* 2023. № 57. URL : https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-57-5 (дата звернення: 07.05.2024).

3. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні / Національний інститут стратегічних досліджень. 2024. Березень. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-ukrayini-berezen (дата звернення: 07.05.2024).

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення онлайн-комунікації з платниками податків та уточнення окремих положень законодавства : Закон України від 23.02.2024 № 3603-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3603-20#Text (дата звернення: 08.05.2024).

УДК 334.722:364.48

Браунагель Андрій Валерійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-3231-5181

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО У ВОЄННИЙ ЧАС

Соціальне підприємництво є сучасним явищем вирішення соціальних, екологічних та інших проблем через прибуткові підприємства. Соціальне підприємництво виділяє акцент на просуванні соціальної цінності та розвитку, а не на фінансових прибутках.

В умовах війни та подальшого повоєнного відновлення, дослідження соціального підприємництва набуває надзвичайно важливого значення. По-перше, війна спричиняє масштабні соціальні та економічні потрясіння, включаючи зростання безробіття, погіршення житлових умов, знищення інфраструктури та зниження рівня життя, а соціальні підприємства можуть ефективно відповідати на ці виклики, пропонуючи стійкі та інноваційні рішення, що сприяють стабілізації та розвитку місцевих громад.

По-друге, в умовах війни особливо страждають вразливі верстви населення, такі як біженці, внутрішньо переміщені особи, ветерани та родини загиблих, і саме соціальні підприємства можуть надавати підтримку цим групам через створення робочих місць, надання послуг та ініціативи з соціальної інтеграції.

По-третє, війна підриває традиційні економічні моделі, тому інноваційні підходи, які використовують соціальні підприємці, можуть бути критично важливими для відновлення та розвитку економіки. Роль соціальних підприємств стає надважливою, оскільки вони є каталізаторами для впровадження нових технологій та бізнес-моделей, що сприяють економічній стійкості.

По-четверте, в дотримуються екологічної відповідальності. Оскільки, соціальні підприємства можуть допомогти зменшити цей вплив через впровадження стійких практик та ініціатив з відновлення екосистем.

По-п’яте, просувають соціальну цінність та розвиток. Соціальні підприємства сприяють зміцненню соціальної згуртованості, підвищенню рівня довіри в суспільстві та підтримці соціального капіталу.

По-шосте, в класичній моделі розвитку соціального підприємництва, вони співпрацюють з урядами, міжнародними організаціями та громадськими організаціями для реалізації програм з гуманітарної допомоги, реконструкції та розвитку. Вони можуть забезпечити гнучкість і ефективність в умовах обмежених ресурсів і мінливих обставин.

Соціальними підприємцями керує бажання покращити суспільство, і вони дотримуються високих стандартів ефективності (Gutterman, 2022) [1]. Як зазначає, С. Кумар [2] поняття соціального підприємництва є широким і охоплює низку організацій і видів діяльності, воно розглядається як засіб досягнення стійких соціальних змін (Nicholls, 2008) [3], і викликає зростаючий інтерес як в академічному, так і в практичному контексті (Desa, 2010) [4]. Ключ до соціального підприємництва полягає у визнанні та використанні можливостей, які створюють соціальну цінність (Certo, 2008) [5].

Розглядаючи моделі соціального підприємництва П. Кулик та В. Гурочкіна [6] розкрили особливості поведінки суспільства в умовах емерджентних ринків, що може сприяти розробці ефективних моделей соціального підприємництва. В умовах емерджентності виникають нові типи види та характеристики, наприклад, соціальна франшиза, яка сьогодні характеризується як передання досвіду громадської організації.

Отже, доцільно пригадати про Urban Space 100, як перший в Україні громадський ресторан. Колишній завод, за задумом Филюка, став масштабною базою для розвитку місцевого бізнесу і культури та мотивуватиме повертатися з-за кордону українських емігрантів. Діяльність платформи спрямована на чотири напрями: нова економіка, сучасне мистецтво, неформальна освіта та урбаністика. Прибуток такого соціального підприємства направляється винятково на реалізацію проектів розвитку міста.

Гарною практикою з Бельгії соціального підприємництва у воєнний час визнано «APOPO» [7] (скорочення від Anti-Persoonsmijnen Ontmijnende Product Ontwikkeling – «розвиток продуктів виявлення протипіхотних мін») – зареєстрована бельгійська неурядова організація, яка готує гамбійських хом’якових («сумчастих») щурів для пошуку і виявлення протипіхотних мін та бацил туберкульозу. За допомогою щурів понад 8 млн кв. м землі було очищено від близько 1 000 мін. Щури також виявили понад 7 000 хворих на туберкульоз, багато з яких не мало такого діагнозу від місцевих

клінік. Барт Вітєнс (Bart Weetjens) [8], засновник «APOPO», дійшов висновку, що найбільшою перешкодою для очищення замінованих земельних ділянок від наземних мін була висока вартість технологій, які передбачали використання дорогого устаткування і навчених собак. Для країн, нашпигованих мінами, придбати розмінувальні машини було досить складно. Водночас вага собак робила їх вразливими і збільшувала ймовірність вибуху мін. Розчищення мінних полів відбувалося дуже повільно.

Барт Вітєнс [8] тримав у дитинстві щурів як домашніх тварин і знав, що вони – розумні та піддаються тренуванню. Їх можна навчити винюхувати міни. Окрім того, вони мають невелику вагу, і навіть якщо пацюк наступить на міну, детонації не відбудеться. На навчання кожного щура, яке триває близько 7 місяців, витрачається в середньому 7 770 доларів. Це – утричі менше, ніж на навчання собаки. Після завершення навчального курсу щурів відправляють до різних країн, де є мінні поля. Неофіційна назва підготовлених щурів – «Hero Rat» («щур-герой»). Підготовка щурів за цією програмою розпочалась у 1997 році в Бельгії, з 2000 року штаб-квартира «APOPO» розташована в Танзанії. З 2003 року організація діє в Мозамбіку, де 30 щурів від початку проведення операції виявили 1 500 мін і повернули населенню цієї країни 2,5 млн кв. м (250 га) території. Країни та організації можуть скористатися послугами «APOPO», щоб очистити землю від мін, із меншими витратами, ніж це було, можливо, раніше. Барт Вітєнс також навчив своїх щурів винюхувати туберкульоз у мокроті. Це – дешева і легкодоступна «технологія», що дає змогу віддаленим, ізольованим клінікам діагностувати туберкульоз, у результаті чого пацієнти можуть отримувати лікування якомога раніше.

Ми вважаємо, що соціальне підприємництво у воєнний час є важливим інструментом для підтримки населення та відновлення економіки. Кращими світовими практиками визнано:

1. Refugee Company (Нідерланди), яка підтримує біженців, надаючи їм роботу та можливості для професійного розвитку та працюють у галузях громадського харчування, виробництва та обслуговування подій.

2. Proximity Designs (М'янма), що розробляє та впроваджує доступні інженерні рішення для сільського господарства. Здійснюють підтримку фермерів у зонах конфлікту шляхом надання доступних технологій для підвищення врожаїв та доходів.

3. Humanwire (США) – платформа, що дозволяє людям напряму допомагати біженцям, надаючи фінансову та матеріальну підтримку. Впровадили краудфандинг для забезпечення конкретних потреб біженців, таких як житло, освіта та медична допомога.

4. Sanergy (Кенія), яке займається створенням та обслуговуванням санітарних рішень у міських нетрях. Напрям забезпечення чистої та безпечної санітарії у районах з високою щільністю населення, що постраждали від конфліктів або міграції.

5. PeacePlayers International (США), що використовує спорт для об'єднання молоді з конфліктних регіонів. Популяризація баскетболу як засобу для розвитку лідерських якостей, взаєморозуміння та співпраці серед молоді з різних етнічних груп.

6. Samasource (Кенія, Уганда), що забезпечує роботу в цифровій сфері для людей з малозабезпечених регіонів. Здійснюють надання роботи у сфері ІТ для молоді з постраждалих від конфліктів регіонів, що допомагає знизити рівень бідності та сприяти економічному розвитку.

7. Techfugees (Міжнародний), яка використовує технології для вирішення проблем біженців. Створення та впровадження технологічних рішень для освіти, житла, здоров'я та зайнятості біженців.

8. Re:Coded (Ірак, Туреччина), що надає ІТ-освіту та можливості для працевлаштування молоді з постраждалих від конфліктів регіонів. Організація курсів програмування та підтримка стартапів серед молоді, що сприяє їх економічній інтеграції та розвитку.

Ці приклади демонструють, як соціальні підприємства ефективно вирішують різноманітні проблеми, які виникають у воєнний час, підтримуючи населення та сприяючи відновленню та розвитку постраждалих регіонів. Отже, вивчення соціального підприємництва в умовах війни є актуальним через його потенціал у сприянні соціальній стабільності, економічному відновленню та екологічній стійкості. Соціальні підприємства відіграють ключову роль у подоланні наслідків війни та створенні передумов для тривалого та сталого розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gutterman, Alan, Social Entrepreneurship (June 02, 2024). URL : https://ssrn.com/abstract=4192876 ; http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4192876

2. Kumar, S. (2013). Social Entrepreneurship: A Conceptual Framework.

3. Nicholls, A. (2008). Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change.

4. Desa, G. (2010). Social Entrepreneurship: Snapshots of a Research Field in Emergence.

5. Certo, S. T., & Miller, T. L. (2008). Social entrepreneurship: Key issues and concepts. *Business Horizons.* 51, 267–271.

6. Intensifying Use of Big Data for Emerging Markets in Society 5.0 / Kulyk P., Hurochkina V., Patsai B., Voronkova O., Hordei O. *Proceedings of the 10th International Conference on Monitoring, Modeling & Management of Emergent Economy* (M^3E^2), 15–17.11.2022. URL : https://m3e2.ccjournals.eu/2022/m3e22022/paper09.pdf

7. APOPO. URL : https://www.apopo.org/en

8. Аналітичний звіт для проєкту «EU4Youth. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. 2020. URL : https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf

9. Про соціальні підприємства : проєкт Закону України від 23.04.2015 № 2710 / Інформаційне агенство «ЛІГА:ЗАКОН». URL : https://ips.ligazakon.net/document/JH23A00A?an=218

10. Матеріали робочої групи «Розвиток законодавства у галузі соціального підприємництва» в рамках проєкту Координатора проєктів ОБСЄ в Україні «Запобігання торгівлі людьми в Україні шляхом посилення економічних можливостей представників груп ризику». URL : https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/417257.pdf

УДК 338.1

Калініченко Дмитро Ігоревич,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0008-8922-7573

РОЛЬ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В СТИМУЛЮВАННІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Наслідки воєнного часу можуть створювати величезні виклики для загального добробуту країни, порушуючи повсякденну економічну діяльність та сталі соціальні структури, вони руйнують глобальні моделі та системи, які створювались роками. Але окрім безумовних негативних аспектів, такі виклики також дають імпульс унікальним можливостям для підприємництва, яке може відігравати ключову роль у стійкості, адаптації та, зрештою, відновленні економічних процесів країни.

Під час війни традиційні види економічної діяльності страждають внаслідок руйнування, переміщення та невизначеності. В ідеальних моделях, підприємницький кластер може заповнити ці прогалини, впроваджуючи інноваційні рішення та нові бізнес-моделі, які швидко адаптуються до мінливих обставин. Прикладом цього може слугувати виробництво товарів першої необхідності або надання критично важливих послуг, тим самим стабілізуючи економіку країни.

Окрім того, однією з найбільш важливих місій, яку покликаний вирішити підприємницький кластер – дефіцит робочих місць[1]. Бізнес допомагає полегшити економічне навантаження на постраждале населення сприяючи стабілізації доходів. Створення робочих місць має вирішальне значення для громад, де звичайні можливості працевлаштування зменшилися внаслідок ведення бойових дій.

Умови воєнного часу вимагають інновацій. Такий підхід може варіюватися від розробки нових технологій для посилення безпеки та зв'язку до створення продуктів, що задовольняють нагальні потреби населення у воєнний час, таких як мобільні укриття, медикаменти та продукти харчування.

Важливою складовою залишається і розвиток соціального підприємництва, які ставлять на перше місце соціальний вплив, а не фінансову вигоду. Такі компанії вирішують конкретні соціальні проблеми, що загострилися внаслідок конфлікту, такі як охорона здоров'я, освіта та житло. Орієнтуючись на ці сфери, соціальні підприємства сприяють підвищенню добробуту та відновленню постраждалого населення.

У даному контексті саме поведінкова економіка може відігравати вирішальну роль у розвитку підприємництва в Україні, особливо під час кризових ситуацій, таких як війна.

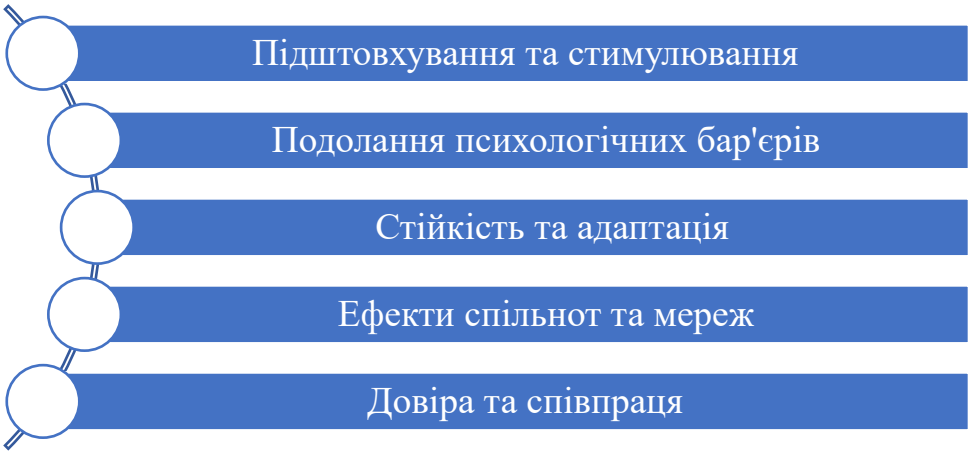

Рисунок 1 – Роль поведінкової економіки у стимулюванні підприємництва
Джерело: складено автором за даними [2].

Розуміючи, як люди приймають рішення в умовах стресу, підприємці можуть адаптувати свої стратегії та рішення для ефективного охоплення цільового ринку. Опираючись на висновки “теорії підштовхування” підприємці в Україні можуть розробляти заходи, які можуть спрямувати людей до певного вибору, вигідного як для них самих, так і для суспільства. Наприклад, даний механізм можна використовувати для заохочення підприємництва, інвестицій у місцевий бізнес або прийняття інноваційних рішень.

Поведінкова економіка може допомогти підприємцям в Україні зрозуміти, як люди сприймають і реагують на ризик під час конфлікту. Визнаючи ставлення людей до ризику, підприємці можуть розробляти бізнес-моделі та стратегії, які пом'якшують сприйняття ризиків та заохочують участь у підприємницькій діяльності.

Під час війни довіра та співпраця між окремими особами та бізнесом є життєво важливими для економічної стійкості. Поведінкові дослідження можуть дати уявлення про побудову та зміцнення довірчих відносин, а також посилення співпраці між підприємцями, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами екосистеми.

Загалом, використовуючи принципи поведінкової економіки, підприємці в Україні можуть долати виклики війни, стимулювати економічне зростання та сприяти стійкості й відновленню економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2018). *War and Entrepreneurship: Evidence from Ukraine*. EBRD Working Paper No. 220.
2. Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291.

УДК 334.73

Кожухівський Олександр Сергійович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0003-1668-7855

ПІДТРИМКА ТА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СЕКТОРІ HORECA: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА ПРИВАТНІ ІНІЦІАТИВИ

Під час війни стійкість і здатність до адаптації економіки країни піддаються випробуванню, особливо в секторах, які безпосередньо впливають на засоби до існування та добробут її громадян. Сектор гостинності, ресторанів і кафе (HoReCa), стоїть перед серйозними викликами. Таким чином, ця робота спрямована на дослідження важливості та застосування соціального підприємництва в контексті сектору HoReCa в Україні під час повномасштабної війни.

Соціальне підприємництво – це динамічний сектор економіки, що поєднує комерційну діяльність з вирішенням актуальних соціальних проблем [1, с. 2]. Також соціальне підприємництво можна визначити як спосіб ведення бізнесу, основною метою якого є позитивний соціальний вплив, точніше у вирішенні соціальних проблем за допомогою стійких і прибуткових підприємств. Оскільки війна руйнує не тільки населені пункти, а й цілі сектори економіки, сектор HoReCa має чудовий шанс втілити соціальне підприємництво як ключову бізнес-модель не лише для підтримки бізнес-операцій, але й відіграти ключову роль у вирішенні суспільних проблем та забезпеченні основними засобами за покращення умов життя багатьох українців.

Ця стаття пропонує розуміння того, як державне регулювання та приватні дії працюють разом для підтримки соціального підприємництва в сегменті HoReCa під час війни. Таким чином, можна визначити деякі характеристики різних урядових і неурядових заходів, щоб проілюструвати, як державна політика може сприяти приватним інноваціям, коли, у свою

чергу, приватна діяльність може зміцнювати та покращувати результати державної політики. Ці дії посилюють не тільки реагування на надзвичайні ситуації під час конфлікту, але й дають орієнтири в майбутнє та створюють основу для кращого та сталого розвитку на післявоєнному етапі.

Державна політика відіграє ключову роль у формуванні соціального підприємництва, особливо в таких життєво важливих секторах, як готельний бізнес, ресторани та кафе (HoReCa). У контексті України, в умовах триваючого військового конфлікту, ця політика має вирішальне значення для того, щоб бізнес міг не тільки вижити, але й зробити позитивний внесок у суспільство.

Український уряд ініціював різноманітні програми, спрямовані на стимулювання розвитку бізнесу, особливо малого та середнього бізнесу, у сегменті HoReCa. Такі ініціативи в основному спрямовані на надання фінансової допомоги, юридичного супроводу та інших основних бізнес-послуг, які є важливими в моменти кризи.

Фінансова підтримка: Соціальні підприємства сприяють розвитку місцевих ініціатив, підтримуючи соціально значущі сфери. Генерування робочих місць стимулює розвиток підприємництва та сприяє наповненню місцевого бюджету. Споживачі схильні надавати перевагу продукції та послугам соціальних підприємств, роблячи таким чином особистий вклад у підтримку вразливих груп населення. Крім того, соціальні підприємства можуть стати своєрідними центрами для залучення громадськості у роботу з післявоєнного відновлення територій. Також спеціальні гранти були надані для можливостей працевлаштування внутрішньо переміщених осіб через конфлікти або для діяльності в зонах, охоплених військовими конфліктами [2, с. 3].

Регуляторне полегшення: усвідомлюючи адміністративну тяганину, яка може перешкоджати розвитку нового бізнесу, уряд переглянув і пом’якшив вимоги до ліцензування та дозволів лише для соціально корисної діяльності.

Розвиток потенціалу: Пропонуються різноманітні курси та семінари, щоб допомогти стартапам застосувати практики, які мають позитивний вплив на суспільство в цілому, з посиланням на цілі соціального підприємництва в рамках сектору HoReCa. Ці ініціативи необхідно часто запускати за підтримки міжнародних неурядових організацій та місцевих неурядових організацій.

Само собою зрозуміло, що триваюча війна впливає на реалізацію цієї політики. Деякі із загроз включають порушення ланцюга постачання, питання безпеки та нестабільність економіки створюють великі перешкоди для будь-яких викликів.

Це особливо стосується нашого аналізу державної політики в секторі HoReCa, де вкрай важливо визначити фактичні вимоги, які можуть вплинути на його успіх. Тому офіційні особи та власники бізнесу постійно ведуть діалог за підтримки галузевих асоціацій і торгово-промислових палат, щоб вжиті заходи були здійсненними та корисними.

Приватні ініціативи в секторі HoReCa відіграють вирішальну роль у доповненні та підвищенні ефективності державної політики, спрямованої на сприяння соціальному підприємництву. Можна спостерігати, що підприємці та компанії України впроваджують різноманітні заходи та інноваційні кроки, які забезпечують стабільне функціонування компаній та їх суттєву роль у підтримці та розвитку громад. Наприклад, серія кав'ярень у Києві запустила акцію із заохоченням того, щоб частину витрачених грошей направили на відновлення шкіл у постраждалих від війни районах. Це чудова практика, яка не лише створює лояльність, але й бере участь у процесі відновлення громад. Так само ресторан в Одесі надав своє приміщення для розташування вечірньої школи, та надаючи необхідну підтримку.

Таким чином, дві стратегії – одна, що виконується приватним сектором, а інша – державними органами, доповнюють одна одну з метою покращення процесу підтримки соціального підприємництва. Деякі заклади HoReCa вирішили приєднатися до урядових ініціатив, щоб поширити та збільшити свої зусилля. Наприклад, залучення компанії мережі ресторанів та державного агентства зайнятості допомогло біженцям отримати роботу, а отже, це модель успішної співпраці державного та приватного секторів.

Оскільки ці ініціативи є частиною експериментальної розробки, їхня ефективність і стійкість у довгостроковій перспективі все ще невизначені, а також сумнівна здатність чітко визначити їхній вплив на суспільство в довгостроковій перспективі. Оцінка соціального впливу цих ініціатив на людей має вирішальне значення для оцінки їх ефективності та для формулювання заходів підвищення стійкості, де це необхідно.

Під час війни – соціальність – це перш за все про відповідальність та про здатність реагувати на гострі суспільні проблеми. Дослідження Gradus Research свідчить, що зараз 44% українців при ухваленні рішення про покупку звертають увагу на те, чи допомагає бізнес армії, а для 21% громадян є важливою волонтер-ська діяльність працівників компанії [3, с. 1–4].

Важлива роль соціального підприємництва в контексті HoReCa має велике значення для покращення ситуації в місцевих громадах, особливо в умовах збройного протистояння в Україні. Таким чином, можна зрозуміти,

що включення соціальних цілей підприємств HoReCa у свої системи цінностей служить підтримці економічної стабільності та порядку в суспільстві. Ці підприємства беруть на себе роль значущих зацікавлених сторін у місцевій соціальній та економічній структурі, пропонуючи можливості роботи, вирішуючи проблеми маргіналізації та допомагаючи в розвитку ініціатив.

Вакансії, які пропонуються в бізнесі HoReCa, є життєво важливими для людей, які постраждали від конфлікту, оскільки соціально орієнтовані підприємства можуть допомогти людям адаптуватися до нових умов життя.. Крім того, більшість із цих підприємств виходять за рамки суворого надання економічної допомоги компанії та надають соціальні послуги, включаючи послуги з навчання та інтеграції, які допомагають групам біженців та ветеранів реінтегруватися в суспільство.

Крім того, місцеві та соціальні наслідки цих зусиль також сприяють покращенню такої інфраструктури та послуг у суспільстві. Беручи участь або починаючи проекти розвитку громади, компанії HoReCa позитивно впливають на якість доступних зручностей і просторів, які зазвичай зазнають деградації внаслідок негативних подій та руйнувань.

Проаналізувавши поточний стан України та війну в країні, важливо визнати, що соціальне підприємництво у сфері HoReCa ніколи так не потребувало допомоги. Підвищення ефективності соціального підприємництва потребує не лише підвищення рівня підтримки та апробації методик як державного, так і неурядового секторів. Майбутня політика повинна докладати зусиль для кращої підтримки інфраструктури соціальних підприємств за рахунок збільшення фінансування, розробки більш ефективних програм навчання та кращої координації співпраці між урядом і бізнес-колами.

Оцінка представленого кейсу та аналіз наявної літератури підтверджують, що інтеграція соціального підприємництва в сектор HoReca є високоефективним інструментом для підтримки ділової активності не лише у воєнний час, а й для розвитку соціально-економічного відновлення України. Завдяки позитивній взаємодії між державною політикою та приватними зацікавленими сторонами була створена міцна та ефективна структура, яка сприяє зростанню громад і стабільності в суспільстві. Що стосується подальшого розвитку, то надзвичайно важливо буде зміцнювати та розвивати цей симбіоз і залишатися вірним посиленню ролі соціального підприємництва, спрямованого на підтримку відбудови єдиної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочарнікова А. Соціальний бізнес заробляє гроші, але витрачає їх на громаду. 2021. URL : https://apostrophe.ua/ua/article/business/2021-06-15/sotsialnoe-predpriyatie-otlichaetsya-ot-obyichnogo-otvetom-na-vopros-chto-delat-s-dohodami/40200

2. Бойда С. Соціальне підприємництво як інструмент післявоєнної відбудови економіки україни. *Економіка та суспільство*. 2023. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-25

3. Бочарніка А. Соціальне підприємництво. URL : https://apostrophe.ua/ua/article/business/2021-06-15/sotsialnoe-predpriyatie-otlichaetsya-ot-obyichnogo-otvetom-na-vopros-chto-delat-s-dohodami/40200

УДК 65.012.32

Компанієць Володимир Іванович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0006-3362-4743

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЗАСОБИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Жорстока агресія росії проти України спричинила незворотні руйнування в економіці країни та суттєво ускладнила ведення бізнесу. Сьогодні українські підприємці змушені долати численні перешкоди, потребуючи негайного втручання та комплексного їх вирішення за участю держави, об'єднаних зусиль бізнес-спільноти, залучення іноземних інвестицій, впровадження інноваційних технологій. Саме тому, сучасному українському бізнесу необхідно швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та володіти достовірною й повною інформацією про ключові зміни на ринку. Окрім цього, успішним підприємствам необхідно вивести виробництво на високо-технологічний рівень, коли всі бізнес-процеси будуть скоординовані й доведені до повного автоматизму та активного впровадження таких передових ІТ-технологій як IoT (інтернет-речей), хмарні та мобільні технології, GPS та аналітичні програми для управління тощо.

Виходячи з цих ключових позицій, які необхідні для вирішення проблем здійснення підприємницької діяльності в умовах війни та підвищення конкурентоздатності бізнесу, вважаємо за доцільне приділити увагу розгляду проблем, з якими стикаються сьогодні підприємства малого та середнього бізнесу в Україні. Так, знайомлячись із узагальненою інформацією щодо поточної діяльності окремих підприємств / компаній [8; 5; 3], варто зазначити, що деякі із них (близько 12 % стартапів) були вимушені закритися; окремі, навпаки, підлаштувалися під обставини або ж змінили вид діяльності (як, наприклад, мережа закладів швидкого харчування почала надавати гуманітарну допомогу); дехто (у відповідності до вимог воєнного часу та використовуючи гранти, власні кошти або невеликі інвестиції), відкрив нову прибуткову справу і реєстрація нових бізнесів станом на серпень 2022 р. перевищила показники довоєнного періоду. Підприємці знаходили

можливості для відкриття справи навіть під час обстрілів та повітряних тривог. При цьому, багато бізнесів проявили сильну незалежність, не звертаючись за допомогою до міжнародних чи державних програм підтримки. Завдяки послабленню державою податкового тягара для підприємств, бізнес зміг наростити фінансові резерви і вже у жовтні 2022 р. 73 % компаній мали достатньо коштів для продовження своєї діяльності. До того ж, попри складнощі, 36 % компаній планували розширювати штат у 2023-2024 рр.

Загалом, серед усіх проблем українського бізнесу можна виділити п’ять найголовніших: війна та небезпека; зменшення купівельної спроможності населення; неактуальність товарів певних категорій; логістика та проблеми з кредитуванням.

Звісно, що головною проблемою бізнесу в Україні сьогодні є військова агресія РФ (прямі військові дії, окупація, ракетні обстріли, блекаути) та її очевидні фактори, які впливають на всі сектори економіки (дефіцит бюджету, зміна торговельного балансу, девальвація тощо). За таких обставин та з метою мінімізації ризиків можливе вимушене переміщення (релокація) підприємств малого і середнього бізнесу до більш безпечних регіонів. Попри загрозу для існування бізнес намагається тримати удар, розвивається, зберігає робочі місця та платить податки [1].

Іншим негативним чинником, з яким зараз стикається малий та середній бізнес в Україні стала міграція робочої сили (переважно, жінок) за кордон і зменшення купівельної спроможності населення в країні. Так, за даними ООН, статус тимчасового захисту у країнах Європи отримали близько 4,9 млн українських біженців. Відповідно, найбільше постраждали напрями бізнесу, в яких головна цільова аудиторія була жінки 20–40 років, що проживали в обласних та районних центрах. Просідання бізнесу в сегментах “середній мінус” і “середній плюс”, адже люди економлять або відкладають купівлю на потім [2].

Саме тому, як можливий напрям вирішення цієї проблеми, багато бізнесових компаній розглядають трансформацію та пошук свого покупця в більш дорожчому сегменті, оскільки дехто демпінгує, щоб мати хоча б якусь оборотність капіталу. Поряд з цим, багато компаній намагаються вийти на нові ринки за кордоном, але про історії успіху зараз говорити рано, адже це довгий і капіталомісткий процес. Навіть лідери своїх індустрій – «Нова Пошта», Uklon, Monobank, Liki24 – з великими труднощами намагаються вийти на ринки зарубіжних країн, що ж тоді вести мову про розвиток підприємств малого та середнього бізнесу [1].

Окрім цього, як проблемний чинник, що заважає українським підприємствам в умовах війни здійснювати бізнес є неактуальність товарів і послуг певних категорій сучасним потребам. Так, на початку вторгнення більшість підприємств, окрім критичної інфраструктури, долучилися до волонтерської діяльності та надавали фінансову допомогу або власні товари для переселенців. Дехто продовжує це робити й дотепер. Коли шок перших місяців минув, бізнеси почали відновлювати роботу, але не всім це вдалося зробити швидко й повноцінно. Певні сфери стали неактуальними: організація великих івентів, конференцій, весільних церемоній, кіновиробництво, туризм, авіаперельоти, постраждала й індустрія розваг [4]. Як показав практичний досвід, вирішити цю проблему деякі сфери бізнесу змогли через відновлення після перших місяців війни, коли пройшов шок і покупці (споживачі) продовжили й надалі купувати товари й користуватися послугами. Деяким компаніям, навпаки, щоб зайняти нішу, потрібно змінити вектор та адаптуватися під певні умови. Так, весільні церемонії та івенти стали камернішими та з дотримання правил безпеки; сьогоднішній туризм орієнтований на внутрішній ринок і, переважно, на жінок із дітьми; авіакомпанії релокувалися за кордон. Через зниження купівельної спроможності населення країни індустрія розваг і товари не першої необхідності серед українців не в пріоритеті, але позитивна тенденція зберігається.

Великою проблемою розвитку бізнесу в Україні сьогодні залишається логістика. Імпорт та експорт український бізнес здійснював через південні порти, які наразі не працюють. Відповідно, все навантаження змістилося на західний кордон, автомобільну та залізничну інфраструктуру. Це суттєво збільшило строки доставки, а головне – істотно подорожчала вартість перевезень, що лягло в підвищення ціни самого товару [3]. Як альтернативний варіант вирішення ситуації показали компанії під час паливної кризи (весни-літа 2022 р.) Держава зменшила податкове й акцизне навантаження для паливних операторів, а вони власними силами фрахтували паливні термінали, купували нафтовози та контрактували паливо по всій Європі. Завдяки такій синергії вдалося повністю задовольнити попит і заново відновити стратегічну індустрію. Кооперація держави та приватних підприємців, якщо є спільна велика мета, може сприяти позитивним зрушенням [4].

Варто зазначити також, що питання кредитування бізнесу в Україні також визначено як проблемне та таке, що потребує вирішення. Важлива роль у цьому відводиться Національному банку України, який зміг утримати всю фінансову систему, зберегти курсову стабільність і наростити

рекордні золото-валютні резерви. Проте більшість бізнесів не мають оборотних коштів та доступу до кредитування, а державна програма кредитів під 5-7-9% задовольняє вузький зріз економіки. Саме тому, як альтернативу фінансування українського бізнесу можна розглядати інші способи залучення коштів: іноземних інвесторів, подаватися на державні гранти, відкривати збори на платформах, використовувати кредити і міжнародну підтримку [5].

Таким чином, все вище викладене дозволило зробити узагальнюючий висновок, що вирішення цих проблем і їх імплементація до сучасних обставин допоможе багатьом українським підприємствам під час війни визначити джерела їх конкурентних переваг та досягти в майбутньому зазначених цілей. Незважаючи на те, що український бізнес зазнав значних труднощів через повномасштабну війну, багато підприємств змогли адаптуватися до складних умов та, навіть, досягти успіху на сучасному етапі. Підприємці знаходять можливості для розвитку, навіть, в умовах конфлікту, проявляючи ініціативу та незалежність. Війна створює нові виклики, але й відкриває нові можливості для тих, хто готовий адаптуватися та шукати нові рішення. Поки триває вторгнення, проблеми українського бізнесу залишаться й можуть поглиблюватися, тому варто розраховувати на будь-які варіанти розвитку подій і бути готовими до ухвалення кризових рішень. Саме тому важливо, щоб український уряд та міжнародна спільнота продовжували надавати підтримку українському бізнесу, щоб він міг оговтатися від війни та стати рушійною силою відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куз’якіна О. Небезпека, дефіцит кадрів та логістика: що турбує український бізнес під час війни? *Forbes Україна.* 2024. 28 лютого. URL : https://forbes.ua/ (дата звернення: 20.05.2024).

2. Український бізнес назвав головні проблеми у відносинах із владою / Mind. 2023. URL : https://mind.ua/ (дата звернення: 20.05.2024).

3. Як війна змінює український бізнес. URL : https://forbes.ua/ (дата звернення: 23.05.2024).

4. Український бізнес під час війни: вижити та перемогти. URL : https://suspilne.media/ (дата звернення: 25.05.2024).

5. Лозовенко Т. 10 уроків для українського бізнесу з часів війни. URL : https://www.pravda.com.ua/ (дата звернення: 10.05.2024).

6. Скрипаль А. Інвестування в Україну під час війни. TRANS.INFO. URL : https://trans.info/ua/investuvannya-v-ukrayinu-pid-chas-viyny-327240 (дата звернення: 10.05.2024).

7. Гирич С. В. Проблеми підприємств торгівлі в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка та суспільство.* 2024. Випуск 59.

8. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. 7(3), 07. URL : https://doi.org/10.51599/2023.07.03.07 (дата звернення: 17.05.2024).

УДК 336.027:338.24

Крутилін Станіслав Ігорович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009 0005 3289 1172

ПЛАТФОРМНА ЗАЙНЯТІСТЬ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Цифровізація економіки та швидкий розвиток платформних бізнес моделей та платформної зайнятості стали ключовими трендами сучасності, що генерує принципово новий «порядок денний» як в світовому, так і в національному суспільно-політичному та науковому дискурсі щодо майбутнього світу праці. Фактично, на сучасному ринку праці формується принципово новий тип соціально-трудових відносин – платформна зайнятість.

Перед тим як розглянути вплив платформної зайнятості на підприємницьку діяльність в Україні, слід насамперед розглянути сутність та зміст поняття «платформна зайнятість». Платформна зайнятість - це така форма працевлаштування, за якої організації або окремі особи використовують цифрову платформу для доступу до інших організацій або окремих осіб для вирішення конкретних проблем або надання певних послуг в обмін на оплату.

Цифрова трудова платформа в свою чергу це будь-яка фізична або юридична особа, що надає комерційну послугу, яка відповідає всім наступним вимогам [1]:

- вона надається, принаймні частково, на відстані за допомогою електронних засобів, таких як веб-сайт або мобільний додаток;
- надається на вимогу отримувача послуги;
- вона передбачає організацію роботи, що виконується фізичними особами, незалежно від того, чи виконується ця робота онлайн, чи у певному місці.

Тоді платформний працівник (або працівник платформи) означає будь-яку особу, яка виконує роботу на платформі, яка має трудовий договір або трудові відносини згідно з чинним законодавством.

На глобальному рівні основним каталізатором росту платформної зайнятості слала пандемія Covid-19, коли багато країн впровадили віддалену роботу та звернулися до фрілансерів для виконання завдань. Це призвело до стрімкого зростання попиту на віддалену працю та активізації ринку цифрових робочих платформ. Нещодавні дослідження показують, що цифрові робочі платформи зростають в середньому на 20 % щороку [2].

Платформну зайнятість можна умовно поділити на: прив'язану до місцезнаходження та незалежну від місцезнаходження. До першого типу відносяться ті види роботи, які вимагають перебування виконавців та замовників в одному місці для виконання роботи, наприклад, водій, який надає свій автомобіль через таку платформу, як Uber, Uklon чи Bolt, або кур'єр Glovo та UberEats, клінери які отримують замовлення на надомне прибирання через handy.com, спеціалісти з дрібного ремонту та ін. Друга категорія охоплює ті ринки, де робота не залежить від того, чи перебувають замовники і виконавці в одному географічному просторі, наприклад, дизайнер в Україні редагує фотографії для клієнта в США через платформу на кшталт Upwork або Fiverr [3]. Щодо платформної праці прив’язаної до місцезнаходження слід зазначити що такі працівники мають набагато меньше гнучкості та меньше автономії у виборі типу роботи. Уряди західних країн працюють над уточненням класифікації таких працівників, та намагаються прирівняти таких працівників до працевлаштованих платформою, щоби перенести соціальне забезпечення на платформені компанії. Тому у цій доповіді доцільно розглядати тільки платформну зайнятість не прив'язану до місцезнаходження.

Розглянемо кон'юнктуру глобального ринку платформної праці. Пропозиція послуг забезпечується працівниками (фрілансерами) а також невеликими агенствами з усього світу, а попит у свою чергу приватними клієнтами та компаніями з усього світу. Проте розподіл попиту і пропозиції по різним країнам не є рівномірним. За даними Індексу онлайн праці [4], Сполучені Штати є найбільшим споживачем платформної праці, беручи на себе більше 41 % глобального попиту, залишаючи далеко позаду решту країн. Україна в цьому сегменті складає лише 0.6 % попиту, що в першу чергу продиктовано експортною орієнтованістю IT сегменту в нашій країні.

Згідно індексу онлайн праці найбільшим попитом користуються розробники програмного забезпечення та веб розробники (39.3%), спеціалісти креативних спеціальностей такі як дизайнери, іллюстратори, відеографи (20.8%), спеціалісти з введення даних (14 %) [4].

Щодо пропозиції платформної праці, Україна займає набагато сильніші позиції, постачаючи 3.4 % всього об'єму фріланс послуг, займаючи

6 позицію за цим показником у світі та 1 в Європі [4]. Тож Україна є досить серйозним гравцем на глобальному платформної праці. Повторюючи глобальні тенденції ринку фрілансу, популярність такої діяльності в Україні тільки зростає, а кількість фрілансерів постійно збільшується.

З початком повномасштабного вторгнення ринок праці України зазнав багато змін. Через окупацію територій України та руйнуванню підприємств та інфраструктури значна кількість населення втратила можливість працювати за місцем проживання, а понад 250 000 українців перейшли на роботу онлайн, оскільки для багатьох це була єдина можливість заробляти гроші [5].

Ринок замовлень і проектів на цифрових трудових платформах в Україні у перші дні впав на 90–95 %, але так само стрімко почав відновлюватися. Уже у квітні 2022 року кількість українських платформних працівників перевищила показники 2021. Працівники платформ навчилися жити в такі турбулентні часи та швидко адаптуватися до змін, тому зараз бачимо не тільки стрімке відновлення і водночас зростання ринку [6].

За підсумком 2023 року експорт IT послуг (найбільший сектор платформної праці) від українських фахівців склав близько $6.7 млрд [7]. Це 12.8 % від усього експорту України, або майже 4% ВВП, що є досить значною сумою для національної економіки.

Українські працівники платформ під час війни змогли втримати попит на свої послуги на високому рівні. У перші місяці 2023 року попит на їхні послуги зріс на 84 % проти минулого року. Сервіс Freelancehunt у своєму дослідженні прогнозує що доля платформних працівників серед працездатного населення може досягати 15-20 % [6].

Отже, українські працівники платформ продемонстрували високий рівень адаптації та гнучкості в умовах турбулентності та невизначеності спочатку під час пандемії Covid-19, а потім і під час повномасштабного вторгнення, що сприяло збереженню та навіть зростанню попиту на їхні послуги та сприяло активізації підприємницької діяльності в Україні. Експорт IT послуг від українських фахівців склав значні 4% ВВП, що відображає важливість цього сектору для національної економіки.

До факторів, які впливають на розвиток платформної праці в Україні та збільшення кількості платформних працівників можна віднести:

- досить сприятливе середовище для платформних працівників, високий попит на глобальному ринку, сприятлива політика та легкий доступ до платіжних рішень. Так компанія Payoneer відніслa Україну до топ-5 найкращих країн для роботи через цифрові платформи;

- розробка програмного забезпечення та дизайн — найпопулярніші категорії, на які є попит серед світового бізнесу та велика кількість високоякісних спеціалістів в Україні;

- закордонний малий та середній бізнес намагається оптимізувати витрати та все частіше частіше віддають перевагу працівникам платформ, ніж постійним співробітникам — усе це тільки прискорює зростання попиту;

- завдяки розвитку технологій та зростанню зв'язків між країнами, закордонні компанії та підприємці стають усе більш відкритими для того щоб віддавати великі проекти працівникам платформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. European foundation for the improvement of living and working conditions. *European industrial relations dictionary*. 2022. URL : https://www.eurofound.europa.eu/en/european-industrial-relations-dictionary/platform-work (date of access: 28.05.2024).

2. Kässi O., Lehdonvirta V. Online labour index: measuring the online gig economy for policy and research. *Technological forecasting and social change*. 2018. Vol. 137. P. 241–248. URL : https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.056 (date of access: 28.05.2024).

3. Alvarez de la Vega J. C., Cecchinato M. E., Rooksby J. "Why lose control?" A study of freelancers' experiences with gig economy platforms. *CHI conference on human factors in computing systems (CHI '21)*, Yokohama, 8–13 May 2021. URL : https://researchportal.northumbria.ac.uk/ws/portalfiles/portal/53731946/chi21b_sub7788_cam_i16.pdf.

4. The online labour index 2020. *Online Labour Observatory*. URL : http://onlinelabourobservatory.org/oli-demand/ (date of access: 28.05.2024).

5. Дзюба О. 5 тенденцій, як ринок фрилансу України буде змінюватися в наступні кілька років / Dev.ua. URL : https://dev.ua/news/5-tendentsii-iak-rynok-frylansu-ukrainy-bude-zminiuvatysia-v-nastupni-kilka-rokiv (дата звернення: 28.05.2024).

6. Як півтора року війни змінили ринок фрилансу: заробіток, пошук роботи та зайнятість. *Економічна правда*. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2023/09/6/703966/ (дата звернення: 28.05.2024).

7. Сабадишина Ю. Річний обсяг IT-експорту України вперше знизився. Це плато чи погіршення ситуації? – Аналітика й думки експертів / Dou.ua. URL : https://dou.ua/lenta/articles/it-export-2023/ (дата звернення: 28.05.2024).

УДК 316.4:338.242.4(470+477)

Липкань Андрій Юрійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0005-7730-3071

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Стан економічного розвитку країни можливо статистично оцінити за динамікою реального валового внутрішнього продукту (ВВП). Очевидно, що висхідна динаміка реального ВВП свідчить про економічне зростання, а низхідна – про економічний спад. Щорічні зміни (коливання) реального ВВП відбуваються під впливом значної кількості факторів-стимулів та загроз, які можна поділити на ендогенні, тобто події, процеси, явища, що відбуваються незалежно ззовні економічної системи України, але які чинять на економічний розвиток безпосередній чи опосередкований вплив [1]; екзогенні – події, процеси, явища внутрісистемного характеру, що відбуваються в країні та на які економічні суб'єкти здатні впливати своїми діями, беручи на себе відповідальність за прийняті рішення.

Є підстави вважати, що в історії України найбільш складним і критичним періодом розвитку національної економіки є період російсько-української війни, оскільки він характеризується значно більшою кількістю коливань реального ВВП, порівняно з попередніми періодами [2]. Щоб статистично довести це, виокремимо 2 однакових періоди – 10-річний період російсько-української війни з початку 2014 до кінця 2023 р., який буде основним для нашого дослідження (т. з. експериментальний) та попередній 10-річний період 2004–2013 рр. (т. з. контрольний). Головним індикатором і оціночним показником слід взяти ланцюговий індекс фізичного обсягу ВВП (табл. 1), який відображає реальну щорічну динаміку ВВП, за якою можна визначити ступінь коливання досліджуваного показника, обчисливши значення коефіцієнта варіації (var):

$$\text{var} = \frac{\sigma}{\overline{X}} \cdot 100\ \%, \qquad (1)$$

де σ – середнє квадратичне відхилення досліджуваної сукупності;

$\overline{X}$ – середнє арифметичне усіх значень сукупності.

Таблиця 1 – Ланцюгові значення індексу фізичного обсягу ВВП України за 1991–2023 рр.

Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП	Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП	Роки	Індекс фізичного обсягу ВВП
1991	0,913	2002	1,053	2013	1,000
1992	0,901	2003	1,095	2014	0,934
1993	0,858	2004	1,118	2015	0,902
1994	0,771	2005	1,031	2016	1,024
1995	0,878	2006	1,076	2017	1,024
1996	0,900	2007	1,082	2018	1,035
1997	0,970	2008	1,022	2019	1,032
1998	0,981	2009	0,849	2020	0,962
1999	0,998	2010	1,041	2021	1,034
2000	1,059	2011	1,055	2022	0,712
2001	1,088	2012	1,002	2023	1,053

Джерело: сформовано за даними, наведеними у [3].

У табл. 1 зведено усі ланцюгові значення індексу фізичного обсягу ВВП України, які показують на скільки пунктів змінився (збільшився або зменшився) обсяг ВВП поточного року, порівняно з обсягом ВВП минулого року. Тобто, коли значення показника перевищувало 1, відбувалося реальне економічне зростання, а коли було меншим 1 – спад. Аналізуючи наведені у табл. 1 дані, слід відзначити роки, в які показник набув крайніх значень – 2004 р., коли річний темп приросту обсягу реального ВВП сягнув свого історичного максимуму +11,8 % і 2022 р., коли річний темп приросту обсягу реального ВВП сягнув свого історичного мінімуму –28,8 %. Примітно, що річний спад 2009 р. через Велику Рецесію склав –15,1 %, спад початку російсько-української війни 2014 р. –6,6 %, 2015 р. –9,8 %, а спад 2020 р. через коронакризу COVID–19 – всього –3,8 %.

На основі даних табл. 1, для доведення існування найгіршого стану розвитку національної економіки упродовж експериментального періоду 2014–2023 рр., спричиненого насамперед ендогенними факторами-загрозами російсько-української війни економічній безпеці України, реалізовано розрахунок і порівняння коефіцієнтів варіації з іншими періодами (табл. 2).

Таблиця 2 – Розрахунок коефіцієнта варіації

Показник	Значення показника за період, роки:		
	2014–2023	2004–2013	1991–2023
1. Середнє квадратичне відхилення	0,1040	0,0728	0,0954
2. Середнє арифметичне	0,9712	1,0276	0,9834
3. Коефіцієнт варіації, %	10,7126	7,0892	9,7003

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними, наведеними у табл. 1.

Як видно з даних табл. 2.2, коефіцієнт варіації ланцюгового індексу фізичного обсягу ВВП за 1991–2023 рр. склав 9,7 %, що вказує на слабку середньорічну волатильність показника упродовж усього періоду незалежності України. Середньорічна волатильність під час російсько-української війни та коронакризи 2014–2023 рр. сягнула історичного максимуму в 10,7 %, що доводить гіпотезу про найбільш складний і критичний період розвитку національної економіки нашої країни під час російсько-української війни. При цьому контрольний період 2004–2013 рр. характеризувався на 3,6 % нижчою середньорічною волатильність реального ВВП України.

Отже, вплив загроз національній безпеці на динаміку економічного розвитку України упродовж російсько-української війни був негативним і руйнівним, у зв’язку з чим виникає необхідність дослідити ступінь такого впливу, що стане перспективою подальших досліджень автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартиненко В. В. Оцінка впливу глобалізації на стан економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 10. С. 35–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_7 (дата звернення: 01.05.2024).

2. Липкань А. Ю. Загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 3(92). С. 45–59. DOI : https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-3-7

3. Статистична інформація / Державна служба статистики України. 2024. URL : https://ukrstat.gov.ua (дата звернення: 01.05.2024).

УДК 658

Плахотнюк Володимир Віталійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-8555-0698

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Війна в Україні, яка розпочалась у квітні 2014 року змусила підприємства південно-східних областей та АР Крим знаходити шляхи збереження своєї господарської діяльності, зокрема шляхом здійснення релокації. Пожвавлення війни у лютому 2022 року стало поштовхом до масштабної релокації підприємств в Україні з прикордонних областей (Волинська, Рівненька, Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Полтавська, Луганська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська, Кіровоградська області та м. Київ). Основними регіонами для переміщення підприємств стали центральні та західні області України, частина підприємств змогли продовжити свою діяльність закордоном.

Зазначимо, що у вітчизняній науковій практиці питання релокації та його вплив на соціально-економічну сферу є відносно новим явищем, тому ґрунтовних досліджень в даному напрямку ще не було проведено. Релокація – це фізичне переміщення працюючого бізнесу (у т.ч. офісних приміщень, працівників, виробничих потужностей) з однієї території на іншу. В практиці господарювання виокремлюють повну релокацію, часткову релокацію, внутрішню та міжнародну релокацію [1].

Підприємства, які перебувають на прифронтових територіях опинилися у критичній загрозі подальшому веденню своєї діяльності. Серед основних причин релокації бізнесу в Україні варто зазначити бажання підприємців далі продовжити свою діяльність (зберегти власну справу), підтримувати економіку України (зокрема, через сплачені податки, створені робочі місця, ВВП) [2], бажання зберегти робочі місця (частина підприємств переїжджала також із колективом, зберігаючи кадровий потенціал), також варто відмітити можливість перспективи фінансової допомоги релокованого підприємства військовим [3].

Основними регіонами куди перемістилися релоковані підприємства стали дев'ять областей у Центральній та Західній Україні: Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська. Більшість підприємств, які евакуюються до більш безпечних областей України, зіштовхуються із наступними проблемами: труднощі або ж взагалі нестача житла для працівників у місцях дислокації після переїзду та брак складських приміщень; дефіцит достатніх майданчиків для виробництва та високі ціни на оренду; порушення логістики та труднощі щодо її відновлення; недостатня кількість сировини; пошук нових ринків збуту в стресових умовах ринку.

Факторами, які впливають на рішення про релокацію в українських реаліях є найперше близькість до державного кордону, зручні логістичні ланцюги, потенційні ринки збуту, наявність приміщень для оренду відповідно виду діяльності, місцеві програми підтримки релокованих підприємств [4]. Проте, існує низка стримуючих для відновлення та розвитку бізнесу факторів: невизначеність щодо термінів та сценарії розвитку війни, обмеженість ресурсів й доступу до них, проблеми з логістикою, кваліфікованими кадрами та падіння платоспроможного попиту на внутрішньому ринку.

Головними перевагами для вітчизняної економіки від релокації в Україні є можливість зберегти працюючий бізнес, забезпечити податкові надходження в бюджети територіальних громад, забезпечити концентрацію підприємств у менш розвинутих регіонах та зниження відтоку робочої сили у прикордонних територіях [5]. Але поряд із виокремленими перевагами існує велика ймовірність формування нерівномірного економічного і соціального розвитку українських територій.

Після проведення релокації підприємства зустрілися з низкою проблем, які умовно можна поділити на: економічні, організаційні, демографічні та логістичні (рис 1).

Процес релокації малого підприємництва з небезпечних регіонів у безпечні продовжується. Якщо говорити про узгодження релокації на регіональному рівні, то можемо спостерігати конкуренцію між приймаючими областями. Оскільки, збільшення кількості підприємств має позитивний вплив на покращення регіональної економіки, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, сприяє покращенню фінансового та соціального забезпечення, кожна область намагається зацікавити підприємця перемістити свій бізнес на її територію [6].

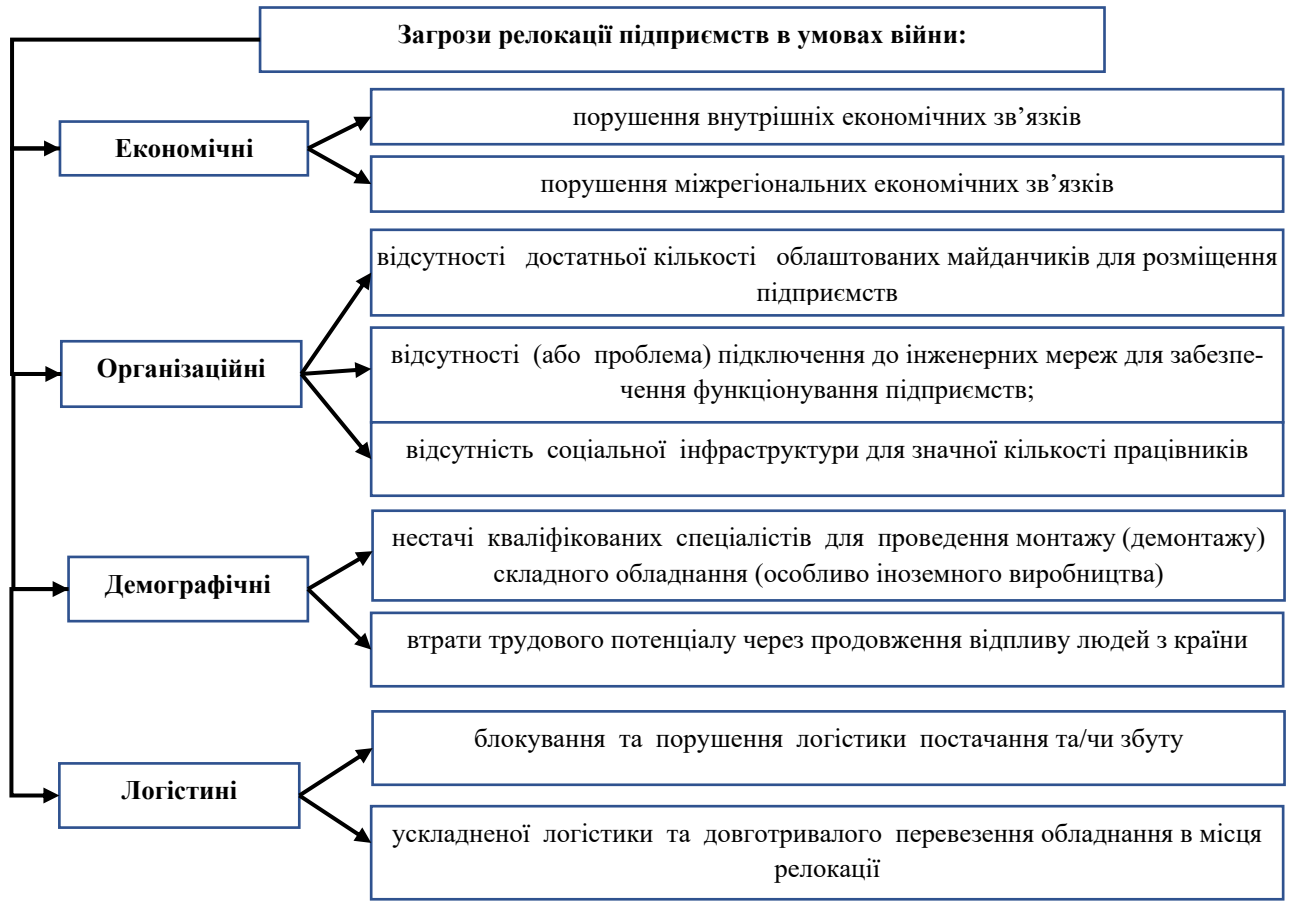

Рисунок 1 – Загрози проведенню релокації підприємств в умовах війни

Джерело: складено автором на основі [5; 6].

Відповідно до частини 8 статті 45 Бюджетного кодексу України, якщо суб'єкт господарювання змінює своє поточне місцезнаходження та реєструється як платник податків у іншому місці, то з початку нового бюджетного періоду він сплачує податки та збори за місцем теперішньої реєстрації [7]. Отже, з нового календарного року такі підприємства припинили сплату податків до областей, з яких вони виїхали, внаслідок чого скоротяться доходи бюджетів відповідних областей.

Відносно безпечні регіони, у які перемістилися підприємства, навпаки почнуть отримувати додатковий притік доходів за рахунок податків та надходжень і зростання ВВП. Однак має пройти певний час з моменту припинення роботи в одній області та відновлення своєї діяльності в іншому. Це пояснюється тим, що підприємства мають встановити своє обладнання, доукомплектувати штат робітників, налагодити логістику, знайти канали збуту тощо.

У довгостроковій перспективі такі відтоки підприємств можуть негативно вплинути на регіональну фінансову стабільність. В перспективі держава має звертати увагу на проблеми такого типу. Але оскільки бойові дії становлять високий ризик для підприємницької діяльності, важко реалізувати будь-яку стратегію підтримки прибутковості бюджету, особливо на прифронтових територіях, відповідно, залишається лише продовжувати покривати місцевий дефіцит за рахунок бюджету вищого рівня у вигляді офіційних трансфертів.

Приймаючи релокований бізнес, у регіоні не повинні забувати про основні напрямки його розвитку, оскільки, крім поповнення бюджету податками, діяльність підприємства має відповідати стратегії розвитку регіону. Наприклад, якщо місцевість є екологічним туристичним регіоном як Закарпаття, розташування підприємства зі «шкідливим» виробництвом буде суперечити принципам розвитку туризму [8]. Кожен регіон має з максимальною користю використати свої особливості для вдалого розвитку підприємництва та розбудови регіону, враховуючи їх під час прийому релокованих підприємств.

Отже, релокація підприємств дала змогу зберегти виробничий потенціал країни, робочі місця, а також здатність наповнювати державну казну за рахунок податків і зборів, що є вкрай важливим фактором підтримки економіки регіонів та держави загалом. Зі сторони органів місцевого самоврядування, необхідним є створення відповідних умов для оперативного переміщення і облаштування підприємств/виробничих майданчиків, які цього потребують, за рахунок грантів, програм пільгового кредитування, а також супроводу та допомоги в налагодженні комунікацій з органами місцевої влади.

Пріоритетами регіональної політики розвитку релокованого бізнесу та нівелювання відповідних загроз є допомога галузям і окремим підприємствам за такими напрямами: високотехнологічний бізнес, здатний забезпечити інноваційний розвиток економіки загалом і прогресивним енергоефективним технологічним обладнанням провідні сектори економіки; галузі, продукція яких безпосередньо сприятиме розвитку внутрішнього ринку та імпортозаміщенню; інтеграція всіх регіонів і забезпечення цілісності країни; вирішення проблем депресивних територій; сприяння транскордонному регіональному співробітництву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Encyclopedia of Small Business. Relocation. URL : https://www.referenceforbusiness.com/small/Qu-Sm/Relocation.html

2. Чуприна А. Релокація бізнесу: Державна підтримка та досвід компаній. URL : https://eba.com.ua/relokatsiya-biznesu-derzhavna-pidtrymka-ta-dosvid-kompanij/

3. Мульска О. П., Васильців Т. Г., Бараняк І. Є. Релокація бізнесу в області карпатського регіону України в умовах війни: інструменти підтримки та нівелювання загроз соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 2 (154). DOI : https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-2-5

4. Гайдучок А. Релокація бізнесу під час війни: що врахувати / Mitrax. 2022. URL : https://mitrax.com.ua/uk/blog/relokacziya-biznesu-pid-chas-vijni-shho-vrahuvati/

5. Терещук А. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС / LIGA ZAKON, 2022. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/213880_relokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s

6. Булкот О. Особливості релокації бізнесу українськими підприємствами в умовах війни. Рекомендовано радою ГО «Інститут транскордонних ініціатив» (протокол 3-ЗП від 18.05.2023) (2023): 42.

7. Бюджетний кодекс України / Офіційний вебпортал парламенту України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17/ed20150920

8. Коробка С. В. Особливості релокації малого підприємництва в умовах війни *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. 7.

УДК 346.22:332.021

Розум Олександр Олександрович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-5256-4114

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ І БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Під час війни ключовим завданням держави є максимально можлива підтримка обороноздатності країни та її перемога у війні. Важливим чинником у цій ситуації є стійкість української економіки і підприємництва, як джерела фінансових і інших матеріальних ресурсів.

Зараз фінансова підтримка України у значній мірі забезпечується зарубіжними партнерами, але існують ризики нестабільності надходження такої допомоги або її припинення. За умови, якщо українська економіка перестане ефективно функціонувати та забезпечувати суспільство і Збройні Сили України (далі – ЗСУ) усім необхідним, у тому складі заробітною платою, виникне реальна загроза руйнування ЗСУ та навіть існування України, як держави.

За інформацією вищого військового керівництва України у грудні 2023 року потреби оборони обумовлювали необхідність додаткової мобілізації 450-500 тисяч українців [1].

18 травня 2024 року набув чинності Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (далі – Закон № 3633), який змінив правові основи мобілізації, у тому складі і кваліфікованого персоналу установ, організацій і підприємств України [2].

Цей чинник обумовив певну загрозу функціонування української економіки, яка отримала потужний удар з початку збройної агресії та на даний час стикнулась з ризиками відтоку кваліфікованого персоналу в результаті мобілізації.

У такій ситуації важливою є збалансованість економічних та безпекових аспектів державної політики, за умови якої можливо залучити до війська необхідну кількість людей, не зупинити роботу бізнесу та збільшити дохід бюджету. Розвиток економіки і обороноздатність не протирічать одне одному, а навпаки - саме економічна стійкість і зростання економіки дозволить фінансувати та забезпечити обороноздатність країни. Фінансування ЗСУ відбувається з державного бюджету майже повністю за рахунок коштів платників податків. Отже підприємець не може протиставлятися військовому. Це два ключових суб'єкти майбутньої перемоги України [3].

За даними експертів Advanter Group на даний час вже мобілізовані раніше працюючі у «білому бізнесі» 10 % чоловіків. За наступні півтора - два роки планується мобілізувати додатково ще 10 %. На думку експертів, мобілізація 25 % працівників може призвести до втрати половини обороту українського бізнесу. Це відповідно відіб'ється на надходженнях до державного бюджету та може призвести до економічної катастрофи. Разом з цим збільшення кількості додатково мобілізованих чоловіків більше 230 тис. з високою вірогідністю обумовить масове закриття українських підприємств [3].

Заміщення працівників, які були мобілізовані до ЗСУ, істотно ускладнюється через дефіцит кадрів на ринку. Це обумовлює необхідність розробки та впровадження таких механізмів мобілізації і бронювання, які передбачають зменшення негативного впливу на економічну активність в країні. Фактично, мобілізуючи додатково 10 % держава має захистити бронюванням від 30 до 50% працюючих «в білу» чоловіків.

У зв'язку з державними намірами жорсткої мобілізації на українському ринку праці посилюється «тінізація». Так, на січень 2024 року через побоювання мобілізації 14,6 % працівників українських підприємств вже звільнилися [3].

Україна швидко стикається з дефіцитом кадрів у всіх сферах. Через вимогу реєстрації чоловіків у військкоматах для офіційного працевлаштування на ринку праці вже виник дефіцит кваліфікованих кадрів, набуває поширення неофіційне працевлаштування, рівень тіньової зайнятості досяг понад 20 % від загальної кількості працюючого населення, що призводить до втрат держбюджету.

Отже існує необхідність нових підходів до мобілізаційних процесів та іншої моделі мобілізації, яка одночасно забезпечить потреби оборони та стійкість економіки під час війни. Так модель має використовувати можливості кожного громадянина найбільш ефективно для суспільного блага,

дозволити проводити мобілізацію у необхідних військово та економічно обґрунтованих обсягах.

Під час розгляду поправок до проекту Закону № 3633 в суспільстві та парламенті тривала дискусія щодо запровадження такого підходу до мобілізації, який би передбачав окрім бронювання критично важливих працівників (і в критично важливих галузях) також механізм економічного бронювання фахівців, які отримують зарплату більше 30 тис. грн. За розрахунками експертів такий підхід міг сприяти додатковим надходженням до бюджету більше 160 млрд. грн. через детінізацію зарплат. Ця модель могла б забезпечити додаткову мобілізацію та зберегти робочі місця.

Наведені вище пропозиції не були закріплені в правових приписах Закону № 3633. Разом з цим відповідно до пп. 1 п. 3 Прикінцевих та перехідних положень Закону регламентовано Кабінету Міністрів України у місячний строк прийняти нормативно-правові акти у тому числі визначити з урахуванням рекомендацій комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання національної безпеки, критерії, на основі яких відповідні підприємства, установи та організації будуть віднесені до критично важливих для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливих для забезпечення потреб ЗСУ, інших військових формувань в особливий період, а їх працівники підлягатимуть бронюванню.

Отже, на нашу думку, Кабінет Міністрів України відповідно до Закону № 3633 має правові підстави видати відповідні нормативно-правові акти, у яких врахувати рекомендації експертів та, зокрема, передбачити наступне.

1. Сплату податків та внесків, як критерій до надання права бронювання. Забезпечити при цьому доступність опції бронювання в разі сплати визначеного рівня податків та середнього рівня ЗП по компанії, а також доступність опції самостійного бронювання ФОПів при умові сплати вищих податків за схемою авансування або добровільних внесків. При цьому поріг суми податків або добровільних внесків має бути розраховано так, щоб скористатись бронюванням могло не більше 40 % працюючих чоловіків, але сума додаткового доходу бюджету в результаті наближалася до 200 млрд грн на рік, або перевищувала її.

2. Надання дозволу бізнесу самостійно обирати кого бронювати за умови виконання певних критеріїв. Наприклад, керівництво бізнесу, після отримання права на бронювання, самостійно обиратиме кого бронювати в

межах квоти 50 %. Це дозволить мобілізовувати 10% не критичних співробітників, але зберігати ядро бізнесу.

Аналогічну позицію 17 травня 2024 року оприлюднив і Міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров [4]. Він наголосив, що ІТ-працівників потрібно обов'язково бронювати від мобілізації, аргументувавши це тим, що в Україні 700 тисяч заброньованих людей, і тільки 4 тисячі — з ІТ-компаній. Частка ІТ у ВВП країни майже 5 %. Торік від сфери до держбюджету надійшло 20,8 млрд гривень податків. Це на 3,1 млрд гривень більше, ніж у 2022 році. Один ІТ-спеціаліст, який працює, створює та зберігає майже три робочі місця в економіці. Очільник Мінцифри зазначив, що всього у сфері ІТ працює понад 300 тисяч співробітників, а з них, згідно з постановою Кабміну від 27 січня 2023 р. № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» [5] заброньовано тільки 1,5 %.

Підсумовуючи викладене, вважаємо доцільним наголосити на тому, що збалансованість економічних та безпекових аспектів державної політики, зокрема в контексті мобілізації, є важливим чинником стійкості економіки і підприємництва країни під час війни. У зв'зку з цим ця наукова проблематика потребує подальшого наукового дослідження, опрацювання отриманих результатів та розробки обгрунтованих пропозицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поляковська Т. «Потрібні демобілізаційні процеси»: Зеленський висловився про додаткову мобілізацію» / УНІАН. 2023. 19 грудень. URL : https://www.unian.ua/society/mobilizaciya-v-ukrajini-zelenskiy-vislovivsya-pro-dodatkoviy-prizov-12488319.html

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку : Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. *Голос України.* 2024. № 16.

3. Длігач А. «Економічна модель мобілізації – тест на ефективність держави» / Економічна правда. 2024. 15 березня. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2024/03/15/711234/

4. Козир В. «Федоров аргументував, чому ІТ-працівників потрібно обов'язково бронювати від мобілізації» / Novyny.live. 2024. 17 травня. URL : https://mobilizatsiya.novyny.live/fedorov-argumentuvav-chomu-it-pratsivnikiv-potribno-oboviazkovo-broniuvati-vid-mobilizatsiyi-173585.html

5. Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час : постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#Text

УДК 330.1

Солодкий Володимир Васильович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0007-4541-0547

РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ

Важливим фактором перемоги в сучасній війні з агресором, а згодом і в післявоєнної відбудови економіки, мають стати інновації в різноманітні сектори економіки та регіони. Останні дослідження українських вчених Небрат В.В., Бондарчук Т.Л., Яцкевич І.В., Омельяненко В.А., Омельяненко О.М., Підоричева І.Ю., Миценко І.М. проводяться відносно післявоєнної відбудови економіки або окремих секторів економіки різних держав, які пережили військові дії або окупацію території та можливість застосування досвіду цих країн нашою державою.

Особливістю сучасної війни є її технологічність – використання з перших днів безпілотних апаратів, налагодження випуску власних БПЛА, впровадження штучного інтелекту при визначенні цілей, моделювання військових операцій на різному рівні, розвиток систем керування боєм та обізнаності на полі бою.

Технологічний бізнес на момент широкомасштабного вторгнення активно розвивався, збільшуючи об’єми послуг на 10% щороку та займаючи в 2021 році 3 місце в структурі валютних надходжень після сільськогосподарської продукції та експорту металів. Сфера мала пільги в сплаті ПДВ, податків з найманих працівників[1] і орієнтувалась передусім на міжнародних замовників.

Наслідком військових дій для технологічного сектору України в 2023 році стало суттєве падіння об’ємів експорту комп’ютерних послуг – на 8,5% до 6,7 млрд. дол. США та зниженням частки в загальному експорті послуг

[1] Більшість персоналу технологічних компаній були і залишаються оформлені як підприємці, з якими укладаються договори підряду і які сплачуються єдиний податок.

до 42% або на 3,3% від рівня 2022 року [1]. При цьому структура замовників не змінюється вже декілька років – США складають майже 40%, далі – Мальта 8,4%, Сполучене королівство 8,0%, Кіпр 5,4% та Ізраїль 4,4%. ІТ галузь в 2023 році є другим за важливістю джерелом валютної виручки для української економіки після експорту продовольчих товарів.

Дослідження «IT-Research-Ukraine-2023», проведене Львівським ІТ кластером та Міністерством цифрової трансформації свідчить [2, ст. 54], що 92% компаній підтримують реалізацію проєктів, що наближають перемогу (wartime projects), при цьому самооцінка стану компаній погіршилась з 78% до 41%.

Для зменшення негативного впливу військових дій та подальшого розвитку технологічного сектору Міністерство цифрової трансформації продовжує розвивати спеціальний податковий режим «Дія.City», куди вже приєднались більше 1000 компаній та стартапів, а по прогнозам [3] – їх кількість може збільшитись до 5000. Основними чинниками, які впливають на рішення стати резидентом спеціального податкового режиму є:

- можливість бронювання до 50% військовозобов'язаних працівників
- вибір сплати податку на прибуток 18% або на виведений капітал 9%;
- можливість укладення гіг-контракту з працівниками зі ставкою податку на доходи фізичних осіб на рівні 5%.

Оцінка ефективності впровадження «Дія.Сіті» потребує детального дослідження, оскільки зростання сплати податків резидентами особливого режиму необхідно порівнювати з обсягом податкових пільг, очікуваними надходженнями, вартістю адміністрування податків. Крім того, збільшення податків від ІТ компаній також викликане відміною з 2023 року пільги щодо ПДВ – так за 3 квартали 2023 року резиденти «Дія.Сіті» сплатили 763 млн. грн. податку на додану вартість, або на 87% більше у порівнянні з 2022 роком [4].

Переведення працівників технологічних компаній з підприємців на гіг-контракти не є стандартом ринку та стосується передусім компаній з міжнародними замовниками, за оцінками [2, ст. 27] лише 7,6% відсотків персоналу в 2023 році працювали за гіг-контрактами, тоді як майже 79% працівників – за договорами підряду як ФОП.

В 2023 році зазнала суттєвих трансформацій вся екосистема інновацій – державна підтримка проводиться передусім «військового» напрямку. Починаючи з 2023 року запрацював кластер Brave1 [5] та акселератор інноваційного розвитку Міністерства оборони України [6]. Це дозволило суттєво

спростити процеси надання дозволів, збільшити кількість допущених зразків озброєнь та об'єднати всіх учасників впровадження новацій. Пріоритетами роботи компаній, що працюють в оборонному кластері є модернізація існуючих боєприпасів, створення нового типу озброєнь, випуск БПЛА та дистанційних систем (в тому числі, що обладнанні штучним інтелектом), захист РЕБ/РЕР, розвідка, кібероборона, автоматизація процесів в Міністерстві оборони та Збройних силах України. Схематично процес впровадження нових військових технологій можна зображено на рис. 1.

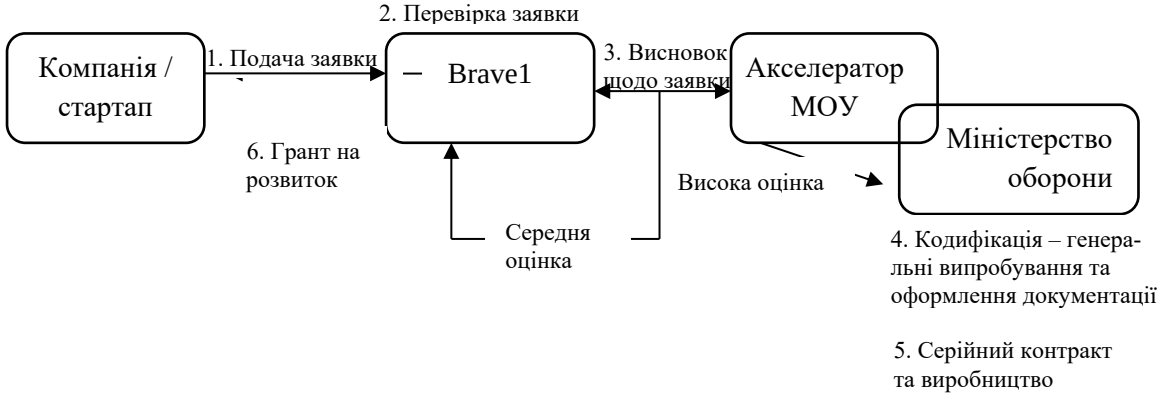

Рисунок 1 – Процес впровадження нових озброєнь військовому кластері Brave1

Джерело: складено автором на основі [7].

За 2023 рік держава видала 186 грантів на впровадження нових озброєнь на суму 3,2 млн дол. США, що явно недостатньо, враховуючи технологічний стан ворога та масштаби війни. В планах на 2024 рік – збільшити грантову підтримку до 37,5 млн дол. США [7].

Оцінювати ефективність роботи оборонного кластеру та державних інвестицій неможливо, оскільки більшість проєктів та досліджень відносяться до військової таємниці та недоступні для аналізу. За відкритою інформацією зареєстровано 1700 розробок, і лише 60 – держава готова контрактувати або контрактує.

Робота в технологічному секторі є і залишиться бажаною для більшості молодих та досвідчених спеціалістів. Так, середній дохід в галузі технічного спеціаліста становить 4217 дол. США в місяць, нетехнічного спеціаліста – 2322 дол. США [2]. Для порівняння – середня заробітна плата в Україні в 2023 році становила 16837 грн. або 443 дол. США (по курсу Національного банку України) [8]. Такий розрив доходів створює умови для перетікання спеціалістів в технологічні компанії та дефіциту технічного персоналу в інших секторах економіки.

Подальший розвиток технологічних компаній та стартапів буде відповідати характеру військових дій та світовим тенденціям розвитку. Слід очікувати суттєвого збільшення кількості проєктів для адаптації та реабілітації військових, які повертаються до цивільного життя, зокрема – психологічної і медичної допомоги, протезування, програми перекваліфікації і навчання, грантів для відкриття та розширення бізнесу. Очікуваним рішенням є створення за участі держави нового кластеру щодо роботи з цивільними потребами військових ветеранів, в тому числі – акселератора, спеціалізованого фонду або фондів за напрямками – ментальне та фізичне здоров'я, перенавчання та отримання роботи, фонди для розвитку ветеранського бізнесу.

Окремо можна виділити напрям впровадження штучного інтелекту в цивільні та військові проєкти. Перспективні напрямки його використання – автономні системи виявлення та враження військових цілей в безпілотних апаратах, аналіз великих масивів інформації, адаптивні програми навчання та отримання кваліфікації, персональні помічники щодо покращення психологічного стану, захист від кіберзагроз та шахрайства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистика зовнішнього сектору / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1

2. Дослідження «IT Research Ukraine 2023: Адаптивність та стійкість під час війни». URL : https://itcluster.lviv.ua/wp-content/uploads/2023/12/it-research-ukraine-2023-public-ua.pdf

3. Молодковець М. Підсумки двох років «Дія.City»: 8,5 млрд грн сплачених податків у 2023 році та 100 компаній defense-tech. 2024. 9 лютого. URL : https://ain.ua/2024/02/09/dva-roky-diia-city/

4. Балашова Л. Резиденти «Дія.City» за три квартали сплатили на 2 млрд грн більше податків, ніж за весь минулий рік. 2023. 28 грудня. URL : https://forbes.ua/innovations/rezidenti-diyacity-za-tri-kvartali-splatili-na-2-mlrd-grn-bilshe-podatkiv-nizh-za-ves-minuliy-rik-tse-vse-shche-kaplya-v-mori-vid-usikh-it-podatkiv-v-ukraini-28122023-18204

5. BRAVE1 – Кластер підтримки Defense Tech розробок в Україні. URL : https://brave1.gov.ua/

6. Акселератор Міністерства оборони України. URL : https://mil-tech.gov.ua/

7. Мірошниченко Б. Brave1 у 12 разів збільшить гранти на військові розробки. Як працює головний техно-кластер української армії? 2024. 7 травня. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2024/05/7/713353/

8. Пенсійний фонд України. Середня заробітна плата в 2023 р. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2023/

СЕКЦІЯ 3
ПОВОЄННА ДЕКОМПРЕСІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ: ДРАЙВЕРИ Й ОБМЕЖЕННЯ

УДК 338.2

Лазебник Лариса Леонідівна,
д-р екон. наук, професор
ORCID ID 0000-0003-2234-4093;
Соколова Ольга Миколаївна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7061-3692

МОДЕЛЬ TRIPLE HELIX ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

Після російського вторгнення 24 лютого 2022 року економіка України функціонує в умовах війни. Втрати людського капіталу, виробничого та інфраструктурного потенціалу, житлового фонду величезні і вони зростають щодня. Водночас після перших місяців війни стало зрозуміло, що рф не змогла і вже не зможе реалізувати свої плани по захопленню України. Звільнення частини окупованих територій, стабілізація воєнного становища, активна підтримка цивілізованого світу дозволили українцям з більшим оптимізмом дивитися у майбутнє. Ці обставини дають шанс не тільки на відбудову зруйнованого війною, а здійснити структурні реформи, перейти від спеціалізації на виробництві аграрно-сировинної продукції до продукції переробної промисловості з високою доданою вартістю. Особлива роль у цьому належить інноваціям. Як слушно зауважив професор Б. Данилишин: «Суспільства, які вчасно не проводять потрібні інновації просто зникають із мапи світу, стикнувшись із викликами, на які у них просто немає відповіді» [1].

У експертному середовищі є одностайне усвідомлення, що відновлення економіки України має ґрунтуватись на розвиненому промисловому виробництві у продуктовому, організаційному та технологічному плані.

Адже промисловість - це основа будь-якої економіки розвинутих країн світу. На початку 2023 р. економіка України повернулася до відновлення, зокрема, промислове виробництво зросло на 5,9%. У 2024 р. зростання промислового виробництва продовжує набирати обертів. Так, за січень-березень 2024 р. індекс промислового виробництва становив 111,2% до аналогічного показника 2023 р. [2].

Як засвідчує світовий досвід, одним із ефективних способів розбудови сучасного промислового виробництва є створення індустріальних парків. Індустріальний парк - це територія, яку уряд або приватна компанія розробляє та управляє з метою забезпечення підтримки та сприяння промисловому виробництву. Вони зазвичай знаходяться на околицях міст або на підприємницьких зонах, щоб зменшити вплив промислового виробництва на населення. Індустріальні парки можуть відрізнятися за масштабами, кількістю підприємств, чисельність працівників тощо. Проте спільним є спеціалізація на високотехнологічних виробництвах.

Зазначимо, що роками індустріальні парки в Україні переживали глибокий застій. Ідею перетворити Україну в індустріальну країну з десятками новітніх промислових точок було вирішено реанімувати. Приводом стала реєстрація та розгляд у Верховній Раді законопроєктів № 5688 та № 5689, які покликані запустити найпоширеніший у світі інструмент залучення інвестицій та стимулювання промислового інноваційного розвитку. Після підписання Президентом України цих двох законопроєктів (21 червня і 15 липня 2022 року) вона набули форми законів і передбачають низку фіскальних стимулів для залучення інвестицій у створення індустріальних парків. На 01.04.2024 в Україні зареєстровано 77 індустріальних парків, протягом 2024 року до Реєстру було включено 7 нових парків, тоді як 4 були виключені [3]. Водночас заступник голови парламентського комітету з питань економічного розвитку Д. Кисилевський зазначає, що майже половина індустріальних парків не працюють [4]. Отже, питання не в кількості зареєстрованих індустріальних парків, а в їх ефективному функціонуванні, налагодженні нових інноваційних і конкурентних виробництв з фокусом на сектори смарт-спеціалізації.

Ефективна інноваційна діяльність не може відбуватися без активної взаємодії між підприємствами та науково-дослідними установами. В Україні цей механізм партнерства є недостатнім для якісних структурних перетворень в економіці. Одним з ефективних інструментів підвищення інноваційної складової діяльності індустріальних парків є гармонійна співпраця бізнесу (підприємницьких структур) з вищими навчальними закладами

(далі - ВНЗ), академічними і галузевими науково-дослідними інститутами (далі НДІ) (наука) та владою. Це доведено в багатьох країнах світу на прикладі використання запропонованої Г. Іцковіцем моделі Triple Helix (потрійної спіралі), яка описує відносини між ключовими учасниками: влада-бізнес-наука (таблиця 1).

Таблиця 1 – Суб'єкти та складові моделі Triple Helix

Складові моделі	Взаємодіючі суб'єкти		
	ВНЗ, НДІ	Держава (орган державної влади, орган місцевого самоврядування)	Підприємницькі структури
Наука	Розробка фундаментальних та прикладних наукових ідей	Фінансування фундаментальних та прикладних досліджень; підтримка просування та дифузії інновацій	Співфінансування науково-дослідного та науково-освітнього сектору
Технології	Розробка нових технологічних рішень		Науково-виробничі кооперації (колаборації), впровадження, використання та просування інновацій
Інновації	Створення прототипів продукції		

Джерело: складено авторами самостійно.

З таблиці 1 видно, що складові моделі «Triple Helix» формують простір знань, інновацій та кооперації. Простір знань охоплює розвиток, поширення та використання ідей, технологій та інновацій. Інноваційний простір охоплює діяльність підприємницьких структур, включених до інноваційних процесів та процесів взаємодії з іншими суб'єктами моделі потрійної спіралі. Простір взаємодії включає орган державної влади чи місцевого самоврядування, які об'єднують компоненти моделі «Triple Helix» для обговорення та оцінки пропозицій, обміну ресурсами та просування спільних інвестиційних проєктів.

Модель «Triple Helix» передбачає не тільки взаємозв'язок суб'єктів, а й зближення і навіть часткову взаємозамінність їх функцій:

– придбання підприємствами освітніх функцій, а ВНЗ і НДІ підприємницьких функцій: здійснення спільної маркетингової діяльності, створення власних дочірніх підприємств та навчальних центрів тощо;

– функції держави розширюються від безпосереднього фінансування фундаментальної академічної науки до посередництва між підприємствами та ВНЗ з метою розвитку та активізації їх взаємодії.

За принципами моделі «Triple Helix» в Україні працює науковий парк «Київська політехніка». За юридичною формою це корпорація. Науковий парк «Київська політехніка» – це платформа для перетворення наукових досягнень в інноваційні рішення та середовище для просування наукомістких технологій шляхом об'єднання наукових і виробничих потужностей на базі КПІ ім. Ігоря Сікорського з міжнародними та українськими високотехнологічними компаніями та інвесторами. Пріоритетними напрямами діяльності є: нові технології виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу; нові технології та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики; технології високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки; технології транспортування енергії, впровадження енергоефективних ресурсозберігаючих технологій та альтернативних джерел енергії [5].

В Київській області зареєстровано 12 індустріальних парків. Це найбільша мережа по всій Україні, яка може стати локомотивом інноваційного розвитку області.

У Стратегії розвитку Київської області на 2021-2027 роки зазначено, що пріоритетом є підтримка інноваційно орієнтованих секторів економіки, які нададуть поштовх модернізації та техніко- технологічному переоснащенню промислових підприємств, розвитку наукомістких, енерго- та екологоефективних і високотехнологічних виробництв. Зусилля обласної влади будуть зосереджені на підвищенні інноваційної складової діяльності індустріальних парків з фокусом на напрями смарт-спеціалізації та з використанням сучасних інструментів інноваційної політики, зокрема, у рамках впровадження моделі взаємовигідного партнерства потрійної спіралі «місцеві органи влади-бізнес-наука» [6, с. 127–129].

Отже, інноваційність є одним із ключових принципів розвитку підприємництва в умовах післявоєнної відбудови економіки. Сьогоднішні історичні виклики, з якими стикнулась Україна, дають можливість вибудувати

нову систему взаємовідносин науки, бізнесу і влади, підвищити її значимість у прийнятті суспільно-значущих рішень, посиленні обороноздатності країни, формулюванні національних стратегій розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилишин Б. Про роль національної науки у відродженні України. URL : https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/515894_pro_rol_natsionalnoi_nauki.html

2. Державна служба статистики / Офіційний вебсайт. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

3. Індустріальні парки: гайд для інвесторів. *Урядовий портал.* 2024. 18 квітня. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/industrialni-parky-haid-dlia-investoriv

4. Кисилевський Д. Непрацюючі індустріальні парки виключать з реєстру. URL : https://sluga-narodu.com/dmytro-kysylevskyy-nepratsiuiuchi-industrialni-parky-vykliuchat-z-reiestru/

5. Науковий парк «Київська політехніка» / Офіційний вебсайт. URL : https://scipark.kpi.ua/

6. Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки. URL : https://koda.gov.ua/kiivshhina/rozvytok-regionu/strategiya-rozvytku/

УДК 658.1(477)

Минчинська Ірина Василівна,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

РОЗВИТОК ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розвиток жіночого підприємництва у світі розглядається як важливий фактор економічного зростання, створення нових робочих місць, забезпечення гендерної рівності, соціальної інклюзії [1]. Відповідно до проведеного опитування щодо важливості підтримки жінок-підприємців країнах ЄС, яке проводилося Європейським інвестиційним банком (*англ. European Investment Bank*), встановлено, що компанії які очолюють жінки досягають вищих екологічних, соціальних та управлінських показників, підтримують підвищення кваліфікації своїх працівників, інвестуючи в їх навчання [2].

Жіноче підприємництво розглядається як чинник інклюзивного економічного зростання. Зокрема, в країнах «Великої сімки» надають все більше уваги жіночому підприємництву оскільки вважається що вищий рівень підприємницької діяльності серед жінок може сприяти інноваціям, створенню робочих місць, соціальній інтеграції та інклюзивності. В результаті чого глобальний ВВП може зрости на 2 % або на 1,5 трлн доларів США [1].

Жіноче підприємництво відіграє важливу роль у забезпеченні економічної стійкості та відновленні України. Жінки-підприємці демонструють високу адаптивність до кризових умов, вони часто ініціюють соціально відповідальні проекти, спрямовані на підтримку місцевих громад, що особливо важливо у воєнний час. Крім того, жіночі підприємства що орієнтовані на інновації та використання нових бізнес-моделей сприяють підвищенню конкурентоспроможності української економіки.

В умовах повномасштабної військової агресії ситуація щодо участі жінок у громадсько-політичній та бізнесовій сфері суттєво змінилася. На сьогоднішній день жінки більше беруть участь у суспільних та політичних процесах, секторах безпеки та оборони, бізнесі [3]. Мобілізація чоловіків до сил оборони України у зв'язку з повномасштабною військовою агресією змінює гендерні ролі в українському суспільстві, що спонукає жінок до здійснення підприємницької діяльності: «У ці складні часи на українських жінок покладена велика місія – вони не лише опікуються своїми сім'ями, а й започатковують та розвивають бізнеси, наближаючи нашу країну до перемоги на економічному фронті», – Катерина Маркевич, менеджерка з економічного розвитку програми «Мріємо та діємо» IREX Ukraine [4].

Як свідчать статистичні дані, питома вага зареєстрованих жінками юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності має тенденцію до зростання з 2020 р., крім 2022 р. (рис. 1).

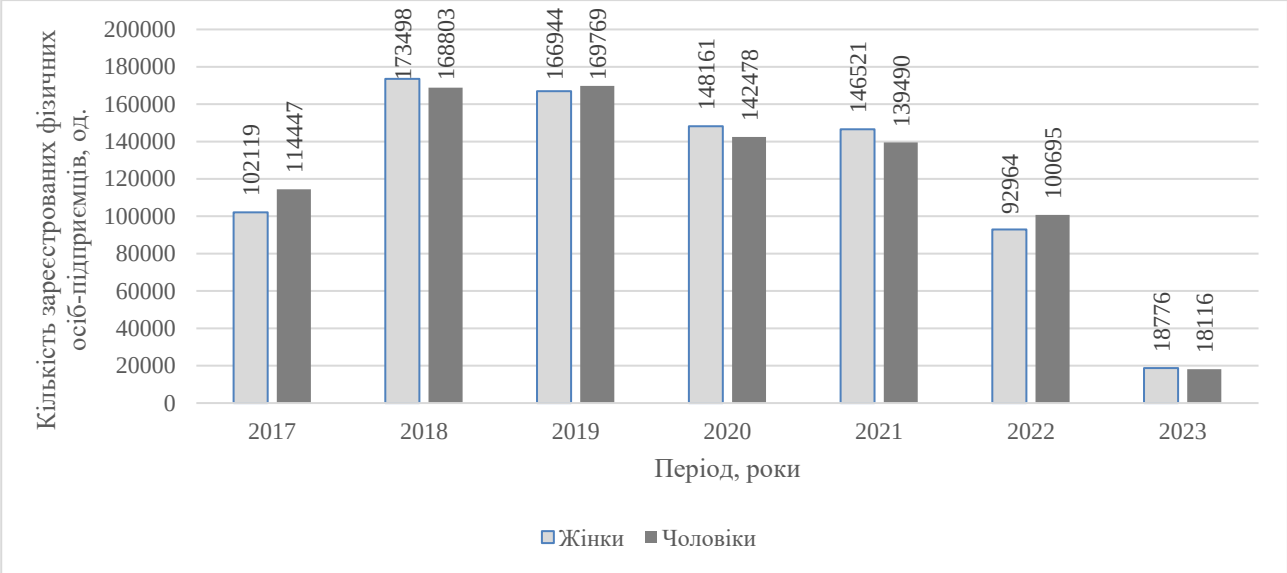

Рисунок 1 – Кількість зареєстрованих юридичних осіб з розподілом за ознакою статі керівника впродовж 2017–2023 рр.

Джерело: складено за даними [5].

Проте ситуація із жінками на чолі компаній як щодо діяльності діючих юридичних осіб (табл. 1), так і щодо реєстрації нових, не така позитивна (табл. 2).

Таблиця 1 – Кількість зареєстрованих юридичних осіб в Україні, керівниками яких є жінки

Показник	Станом на				
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Кількість юридичних осіб, керівниками яких є жінки, од.	1350627	1395448	420668	427973	-
Частка юридичних осіб, керівниками яких є жінки, у % до загальної кількості	28,9	29,2	29,3	29,2	-

Джерело: складено за даними [6].

Питома вага юридичних осіб, керівниками яких є жінки протягом 2019-2022 рр. в середньому складала 29%. Якщо питома вага жінок на чолі компаній з 2019 р. залишається сталою – в середньому 29%, то кількість новостворених юридичних осіб в Україні, керівниками яких є жінки зменшується (табл. 2).

Таблиця 2 – Кількість новостворених юридичних осіб в Україні, керівниками яких є жінки

Показник	Період		
	2021	2022	2023 (січень-лютий)
Кількість юридичних осіб, керівниками яких є жінки, од.	18708	9405	1614

Джерело: складено за даними [5].

З 2017 р. спостерігається зростання частки жінок, які здійснювали реєстрацію ФОП. У 2020–2021 рр. жінками було започатковано 51 % нових бізнесів, проте повномасштабна війна дещо зменшила цей показник. Загалом протягом 2022 р. жінки зареєстрували понад 93 тисячі ФОП, що складає 48% від загальної кількості новостворених малих бізнесів [7].

Розвиток жіночого підприємництва в Україні в умовах повномасштабної війни набуває особливого значення, оскільки жінки-підприємці демонструють високу стійкість та здатність адаптуватися до нових реалій. Війна спричинила значні виклики для бізнесу, такі як втрата майна та виробничих потужностей, перебої в матеріально-технічному постачанні та скорочення ринків збуту. Проте, незважаючи на це, багато жінок-підприємців успішно

реорганізували свої бізнеси, використовуючи інноваційні підходи та цифрові технології для продовження діяльності. Багато нових бізнесів було започатковано жінками вже під час «великої» війни з 2022 р., про що свідчать наведені вище статистичні дані. Жінки-підприємці активно залучаються до соціальних ініціатив, підтримують місцеві громади та надають допомогу постраждалим від війни.

Значення жіночого підприємництва в Україні в умовах повоєнної відбудови економіки є ще більш важливим для забезпечення сталого економічного зростання та соціальної стабільності. Жінки-підприємці, які під час повномасштабного російського вторгнення продовжили здійснювати підприємницьку діяльність, а також ті, які тільки започаткували власний бізнес, проявили високу стійкість та адаптивність, показали свою спроможність стати рушійною силою в процесі відновлення країни. Тому, жіноче підприємництво буде виступати одним з важливих елементів стратегії повоєнного економічного відновлення України, сприяючи стійкості та процвітанню національної економіки. Тому, підтримка жіночого підприємництва на державному та міжнародному рівнях через освітні програми та консультаційну допомогу, фінансові гранти буде виступати важливим фактором успішної відбудови економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смаль В. Аналітичне дослідження «Інклюзивний розвиток бізнесу: жіноче підприємництво» / Проєкт міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» 2018. URL : https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/490/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf.

2. Support for female entrepreneurs: Survey evidence for why it makes sense. *European Investment Bank.* 2022. 2 Nov. 52 p. (PDF/EN). DOI 10.2867/854252 ; URL : https://www.eib.org/attachments/lucalli/support_for_female_entrepreneurs_en.pdf

3. Тінін Д. Г. Деякі аспекти гендерної рівності у воєнний час: як війна змінює роль жінок у суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО.* 2023. Вип. 80, част. 2. URL : https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/71-1.pdf

4. Фінал онлайн-програми UWE Hub 4.0: Час розпочати власну справу. *Громадський простір.* 2024. 17 квітня. URL : https://www.prostir.ua/?news=final-onlajn-prohramy-uwe-hub-4-0-chas-rozpochaty-vlasnu-spravu

5. Кожен другий малий бізнес в Україні відкривають жінки. Як велика війна змінила гендерний розподіл підприємців? / Опендатабот. 2016–2024. URL : https://opendatabot.ua/analytics/businesswoman-in-war-2022

6. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника / Держстат України. 1998–2023. URL : https://csrv2.ukrstat.gov.ua/edrpoy/ukr/EDRPU_2023/ks_opfg/arh_ks_opfg_23.htm

7. Жарикова А. Кожен другий ФОП у 2023 році відкрили жінки. *Економічна правда.* 2023. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2023/03/8/697805/

УДК 338.242:330:334:658.8

Немировська Оксана Вікторівна,
канд. екон. наук, докторант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-1955-6132

ПЕРЕЗАПУСК ГРОМАДСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ СТОСУНКІВ ТА РОЗБУДОВА РЕГІОНАЛЬНИХ КЛАСТЕРІВ: ПАРАДИГМА УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГУ ТЕРИТОРІЙ

Величезна кількість евакуйованих людей з зони бойових дій до тилових областей, мобілізація великої частини населення у Збройні сили України, падіння доходів більшості верств населення, злам сталих економічних зв'язків, зупинка роботи безлічі підприємств, обсяги зруйнованого майна та кількості втрачених життів, безперервні обстріли, шалене напруження суспільства заради перемоги та повернення земель – все це ставить дискусію шляхів повоєнного життя на високий та відповідальний рівень.

Переходячи від традиційного підходу до управління, що базується на адміністративних та економічних механізмах, до інноваційних підходів, в основі яких лежить маркетинг територій, відкривається новий потенціал для створення економічної вартості та розвитку місцевих громад.

Для оцінки потенціалу території та визначення цільових груп споживачів використовуються різноманітні моделі, такі як GE/McKinsey, BCG, графічні моделі та інші. SWOT-аналіз і PEST-аналіз дозволяють ідентифікувати сильні та слабкі сторони, а також можливості та загрози для певної території. Застосування стратегічних та збалансованих маркетингових підходів в підсумку сприяє реалізації повного потенціалу партнерства, сприяючи росту і розвитку територій [6, с. 26].

Територіальні громади в разі ефективної реалізації задумів планують отримати певні вигоди, передусім, це за рахунок того, що притаманно усім кластерним об'єднанням – географічної концентрації – вона діє як сильний магніт, притягаючи талановитих людей та спеціалізованих висококваліфікованих працівників.

По-друге, це інший ринок праці і умов працевлаштування.

Владні та громадські інституції набувають нових ролей у сценарії «Кластер». Якщо зараз у великої кількості українських громад спілкування між органами влади і бізнесом проходять по умовній лінії «сплатив/не сплатив податки», а іноді по лінії укладання.

Кластерна модель також пропонує інші умови для залучення інвестицій в регіон. Зрозуміло, що ризики при інвестуванні в окремий об'єкт нижчі там де, активно розвиваються супутні сервіси, в тому числі, послуги, там де зростає туристичний потік, де головним стрижнем розвитку є опора на власне коріння, на власні сили, де інвестиції та спільні дії мають сталий довготривалий ефект.

Окремим надбанням саме кластерного розвитку в майбутньому становиться спільний поведінковий код, спільна мова, спільне розуміння, бо одночасно велика спільнота учасників розвивається та створює безліч соціальних контактів всередині кластеру.

Слід додати, що притаманна саме кластерній моделі висока швидкість інформаційних потоків підвищує темпи поширення нововведень. Всередині кластеру скоріше накопичуються знання з маркетингу, технологій та спеціалізовані види інформації. Як правило, в середині кластеру доступ до інформації краще організований і вимагає менших витрат.

Теоретики кластерної моделі розвитку стверджують що «навіть якщо на рівні країни кластер не має великої ваги, він має величезне значення для людей, що тут живуть» .

Кластери можуть стати інвестиційно привабливими, як зрозумілі організації для бізнесу з Європейського Союзу через те, що кластери дають комплементарний результат і швидкий приріст економічно-соціальних показників.

Європейський Союз нині функціонує як спільний простір об'єднаних економік, як терени збалансованих та взаємоузгоджених процедур, як територія, де активно функціонують наддержавні інституції, як території, де майже без обмежень рухаються фінансові та трудові ресурси. Для нас, звісно, було б надважливим завданням знайти приклади використання кластерної моделі якраз у повоєнному відновленні.

Проте у мирній Європі, як свідчить практика, у процесі пошуку ефективних інструментів у відновленні економік країн ЄС після пандемії COVID-19, найпотужнішим важелем було визнано саме використання кластерного підходу у пожвавленні життя.

ЄС виніс уроки з кризи для загального промислового підходу та обрав шлях, який дозволив компаніям будь-якого розміру повністю оговтатися від кризи, бути більш стійкими до майбутніх потрясінь та стати стійкими та глобально конкурентоспроможними. Слід визначити, що для відновлення економіки була запроваджена та реалізована програма проєкту COSME під назвою «COVID-19 Recovery Through Sustainable Tourism Growth and SME Support» [4].

Європейська комісія при впровадженні цього економічного інструменту була націлена на відновлення екосистеми туризму шляхом надання підтримки, в тому числі за посередництва консорціумів організацій відповідних зацікавлених сторін туристичної індустрії. Їх метою були цифрова та екологічна трансформація туристичних компаній, стимулювання інновацій, стійкості та якості вздовж туристичного ланцюжка вартості.

Служби Європейської комісії визначили 14 індустріальних екосистем: туризм, мобільність-транспорт-автомобілебудування, аерокосмічна промисловість і оборона, будівництво, агропродовольча промисловість, енергоємні галузі, текстильна промисловість, творчі та культурні індустрії, цифрові технології, відновлювані джерела енергії, електроніка, роздрібна торгівля, близькість і соціальна економіка та охорона здоров'я.

Кластери є дуже важливою частиною кожної з цих промислових екосистем. В кластерах працюють більш ніж 25 % працівників всього Євросоюзу, в тому числі в 76 кластерах гостинності та туризму – більше 51 % (2020 р.). Кластери позитивно впливають на економіку Європи. Існує чимало доказів того, що компанії в бізнес об’єднаннях є більш інноваційними, ніж ті, що працюють поодинці, створюють більше та кращі робочі місця, проводять більше досліджень ринку, реєструють більше міжнародних патентів тощо [5].

Саме від кластерної форми економіки європейські інституції очікують на міжрегіональну (interregional) колаборацію та сталий індустріальний розвиток [2].

В європейській практиці серед адресних програм підтримки сільського туризму діють програми фонду «Євразія», міжнародного фонду «Відродження», ініціативи Європейської федерації сільського зеленого туризму «Єврожітс», міжнародна екологічна програма TACIS [3].

Зараз в умовах війни важко уявити розвиток агротуризму на українських землях проте перспективи їх розвитку мають обговорюватися на основі наявного міжнародного досвіду, реалізованих проєктів в Україні, наробок вітчизняних кластерних ініціатив шляхом об’єднання розрізнених

підприємств, зусиль місцевої влади та державного фінансування кластерних ініціатив. Ми впевнені, що саме зараз потрібно будувати бачення розвитку громад і регіонів, аби маючи візії і конкретні плани після завершення війни створювати нові економічні зони і посилювати ті напрацювання, які ми закладаємо як фундамент сьогодні.

Отже, основна ідея ґрунтується на створенні кластеру, що об'єднує громади та підприємства з різних сфер діяльності. Це сприяє ефективному використанню ресурсів та забезпечує взаємовигідну співпрацю між учасниками. Інтеграція потенціалу внутрішньо переміщених осіб дозволяє залучити додаткові ресурси та здійснити соціальну інтеграцію. Відтак, такий підхід підвищує спроможність учасників кластеру до розвитку, сприяє створенню нових можливостей для бізнесу та підтримує економічний зріст на рівні спільноти. Додатково, такий кластер може стати платформою для інноваційних ідей та сприяти виробничій і технологічній модернізації учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Green, A., Grace, D., & Perkins, H. City branding research and practice: An integrative review. *Journal of Brand Management*. 2016. № 23. Pp. 252–272. URL : https://doi.org/10.1057/bm.2016.8 (accessed: 20.10.2023).
2. EU Cluster Portal. URL : https://ec.europa.eu/growth/smes/cluster_en
3. European Cluster Observatory. URL : http://www.clusterobservatory.eu/index.html
4. European Foundation for Cluster Excellence. URL : http://www.clusterexcellence.org
5. Матеріали Українського кластерного альянсу. URL : https://www.clusters.org.ua/
6. Немировська О. В., Слюсарева Л. В. Перспективи використання стратегій територіального маркетингу для України. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2023. Випуск 4 (93)/2023. С. 25–32. DOI : https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-4-4
7. Немировська О. В. Маркетинг територій як фасилітатор розвитку партнерства між державним та приватним секторами. *Інфраструктура ринку* : електронний науково-практичний журнал. 2023. Випуск 75/2023. URL : http://www.market-infr.od.ua/uk/75-2023

УДК 330.368+338.45]:[94+330]

Кудласевич Ольга Миколаївна,
канд. екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2411-9471

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО: ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Виклики воєнного часу та повоєнної відбудови посилюють злободенність макроекономічної стійкості, актуалізують проблему тіньової економіки. Історія тіньової економіки видозмінювалася, удосконалювалася, проте явища неформального сектора притаманні будь-якому суспільству та країні, незалежно від рівня її розвитку, відрізняючись лише масштабами і формами прояву. Ще за часів Стародавнього Світу виділяють добросовісну та недобросовісну економіку, залежно від існуючих на той час соціально-етичних та релігійних норм. Еволюція суспільно-економічних відносин та індустріалізація призвели до збільшення тіньової ділової активності й зростання форм її прояву. Так, поряд з легальним цеховим ремеслом з'являються «розпорошені» мануфактури, одночасно із морськими перевезеннями виникає піратство [1, с. 49].

У сучасній науці, на межі 60–70-х років XX ст., першими західними ученими, які закцентували увагу на процесах тіньової економіки стали К. Харт [2] та Е. де Сото [3]. Зарубіжні дослідники Г. Абадінскі, Дж. Арвай, Д. Блейдс, Б. Даллаго, А. Ділнот, Е. де Сото, Л. Ебергард, Р. Клітгаард, Б. Контіні, К. Макафі, П. Мауро, К. Моріс, С. Роз-Аккерман, С. Роттенберг, В. Танзі, У. Тіссен, Е. Фейг, К. Харт, П. Гутманн розглядають тіньову економіку через її вимір, що більше стосується практичних завдань: формулювання рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та коригування соціально-економічної політики [4, с. 49].

У вивчення теоретичних та практичних аспектів тіньової економічної діяльності здійснили свій внесок й сучасні українські дослідники, зокрема О. Турчинов [5], В. Попович [6], З. Варналій [7], В. Мандибура [8], С. Мочерний [9], О. Ярмоленко [10] та інші.

На теренах сучасної України для періоду з 1917 р. до початку 1950-х рр. за умов жорсткого контролю за економікою держави було практично неможливо отримувати нелегальні доходи. Однак, деякі тіньової процеси існували і неофіційна економіка забезпечувала населення необхідними дефіцитними товарами. Починаючи з середини 1920-х рр. чітко окреслилася тенденція до придушення радянською владою індивідуальної господарської діяльності, таким чином з легального сектора економіки підприємництво практично було витіснене та перейшло на нелегальне становище [11, с. 412–413].

В економічній системі державного монополізму 1930–1980-х рр. незаконне підприємництво існувало у різноманітних формах: дрібний сервіс; написання курсових і дипломних робіт «на замовлення»; репетиторство; в'язання та індивідуальне пошиття одягу та інші види послуг і робіт. Однією з форм реалізації підприємницької ініціативи поза законом було виробництво й реалізація додаткової продукції з сировини та матеріалів, вкрадених або списаних на державних підприємствах. Працювали також бригади будівельників і ремонтників (т.зв. «шабашники»), які виконували відповідні роботи в приватному порядку. У 1970–1980-х роках масового характеру набуло також вирощування ранніх овочів і ягід у парниках і теплицях з метою продажу [11, с. 413–414].

Тіньова економіка радянської держави певною мірою стала основою для реалізації підприємництва в період переходу до ринку. Багато хто в її межах накопичив капітал, потім вклав його як у легальну господарську діяльність, так і в нелегальний бізнес.

Прискорене формування тіньової економіки в СРСР розпочалося на початку 1960-х рр., коли Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про реорганізацію промислової кооперації» було ліквідовано та заборонено кустарні промисли, їх місце поступово зайняли т.зв. «тіньовики» – нелегальні підприємці.

Наприкінці 1980-х рр. неформальний оборот економіки СРСР становив приблизно від 200 до 500 мільярдів крб. на рік. Так, протягом 1950–1980 рр. почався етап збільшення частки сектора тіньової економіки до 60% офіційного ВВП. Насамперед тінізація економіки йшла шляхом розкрадання державного майна та державних коштів. Підприємці намагалися реалізувати свій комерційний досвід через спекуляцію під прикриттям колгоспної та комісійної торгівлі, перебуваючи в «тіні» вони успішно конкурували з

державним сектором. Конкурентоспроможність незаконного підприємництва сприяла його орієнтації на попит, гнучкість виробництва, високий обіг капіталу. Суперечлива політика тотального одержавлення економіки спричинила активізацію діяльності тіньових підприємців [11, с. 416].

Основними причинами зростання тіньового сектора в СРСР стали такі: загальне одержавлення власності; гіперцентралізація народногосподарського комплексу; недосконалість господарського механізму, адміністративно-командні форми управління економікою; непаритетні та неврівноважені ціни; заборони щодо індивідуальної трудової та комерційної діяльності, що базуються на приватній власності; довільні податки; недоліки правового регулювання господарської діяльності, що залишають значні можливості для злочинних дій або провокують до них; недостатність офіційних стимулів і мотивів до трудової діяльності громадян та виробничої діяльності підприємств; значний товарний дефіцит, який був наслідком зазначених вад і викликав на це відповідну реакцію – підприємливих людей [12, с. 79].

З розпадом СРСР розпочався новий етап тіньової економіки (розквіт бандитизму, рекету та «чорних ринків»), адже не було розроблено нового законодавства та управлінський апарат перебував у процесі переформування. В Україні у першій половині 90-х рр. питання про тіньову економіку та боротьбу з нею не ставилося взагалі, її астрономічні масштаби охоплювали всі сфери функціонування суспільства. Найбільший вплив на процес формування і функціонування влади мали лобістські групи, пов’язані з експлуатацією державної власності, які використовували владу для встановлення особистого контролю над підприємствами, що перебували у власності держави лише номінально.

Протягом 1994–1997 рр. відбулося формування міжнародних тіньових потоків, для цього етапу були характерні надзвичайно високі податкові ставки, масове виведення тіньового капіталу за кордон. На початку 2000-х рр. основними способами для незаконного збагачення стали податкові пільги, «адресна» приватизація, доступ до дешевих енергоносіїв. Поряд з цим, набуває розвитку економічна кіберзлочинність, а саме: масове запровадження комп’ютерних систем, використання Інтернету, зростаюча частка «електронних» грошей сприяє новим способам ухилення від декларування доходів, сплати податків.

З розвитком міжнародних зв'язків та інтеграції України до світового економічного простору істотно зросла частка кримінальних проявів нелегальних видів доходів, зокрема міжнародної та зовнішньоекономічної складових кримінальних фінансових операцій. Кримінальний характер діяльності підприємств, що контролюються міжнародними кримінальними структурами корпоративного типу, сприяє формуванню конкурентних переваг перед офіційно діючим бізнесом.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що особливості вітчизняної тіньової економіки та специфіка підприємницької діяльності є наслідком становлення та розвитку за радянських часів. За умов адміністративно-командної планової системи господарювання в колишньому СРСР тіньові відносини стали підґрунтям для організованої гри без правил, злочинності та корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов С. О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні. *Вісник НАДУ.* 2015. № 3. С. 47–54.

2. Hart, K. Informal Urban Income Opportunities and Urban Employment in Ghana. *Journal of Modern African Studies.* 1973. № 11. С. 61–90.

3. Soto, H. de. The other path: the economic answer to terrorism. New York : Basic Books, 2002. URL : https://mind.ua/books/233-inshij-shlyah-nevidima-revolyuciya-u-tretomu-sviti

4. Кудласевич О. М. Новик Т. В. Тіньова економіка: теоретичні аспекти. *Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ».* 2024. № 5(9). С. 43–50. URL : https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/1843/1877

5. Турчинов О. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. К. : Арт.Ек, 1995.

6. Попович В. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки. Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2001.

7. Варналій З. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації. К. : НІСД, 2006.

8. Мандибура В. Тіньова економіка України як об'єкт спеціального наукового дослідження. Київ, 1998.

9. Мочерний С. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3. Видавничий центр «Академія», 2002.

10. Ярмоленко А. Тіньова економіка. *Політика і час*. 1996. № 5. С. 51–54.

11. Підприємництво в Україні: історико-інституційний аналіз : монографія / Небрат В. В. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук В. В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України». Київ : Афіна [друк], 2019. 531 с. : рис., табл.

12. Предборський В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології : монографія. К. : Кондор, 2005. 614 с.

УДК 338.054.23:334.02

Чумаченко Ольга Григорівна,
канд. екон. наук, доцент,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0003-3404-3976

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 р .в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд доларів. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн осіб змушені були покинути свої домівки. Більше 7 млн осіб опинилися за межею бідності, а рівень бідності сягнув 24 % населення [1].

Загальні втрати України, пов'язані з руйнування інфраструктури та втратою економічного потенціалу, складають 4 млрд дол. в день.

За методологією "Rapid Damage and Needs Assessments" (RDNA2) Світового банку пошкодження (damage) – це прямі втрати від знищення чи ушкодження фізичних активів та інфраструктури, що виражені в грошовій формі, на основі вартості заміни чи ремонту втрачених активів за цінами, діючими до початку війни, а потреби (needs) – це вартість відновлення довоєнної нормальності через проведення таких робіт як ремонт, відбудова й реалізація зусиль щодо модернізації, підвищення енергоефективності, з урахуванням інфляції, підвищення страхових премій, ін. Потреби обраховуються за поточними ринковими цінами на момент проведення оцінки [2].

За оцінками Світового банку і його партнерів пошкодження або прямі втрати від першого року війни складають: житловий сектор (38 % сумарних пошкоджень), транспорт (26 %), енергетика (8 %), промисловість і торгівля (8 %), сільське господарство (7 %) [2].

За рік російсько-української війни руйнувань і пошкоджень зазнали - 1,4 житлових приміщень (окремих квартир, будинків), серед них 135 тис. – приватних будинків і 39 тис. гуртожитків. У загальній сумі потреб на відновлення (410,6 млрд доларів) транспортний сектор займає 22%, житловий сектор 17%, енергетика 11%, сфера соціального захисту і життєдіяльності 10%, боротьба з небезпечними ситуаціями 9%, сільське господарство 7% [2].

Суттєвими є й демографічні втрати від воєнних дій, які поки що важко оцінити. Але за результатами дослідження ЄБРР у світі навіть через 25 років після закінчення воєн населення постраждалих країн залишалося помітно меншим, ніж у співставних країнах без збройних конфліктів. Основними складовими цих втрат є жертви військових дій, відтік біженців і зменшення народжуваності. За даними ЄБРР у середньому воєнні події призводять до падіння ВВП на душу населення на 9% відносно довоєнного рівня. Однак найбільш деструктивні і масштабні війни закінчувалися падінням ВВП на душу населення на 40-70% (Transition Report 2022-23) [2].

Суттєвих втрат від війни зазнала українська промисловість. За 2022 р. промислове виробництво України впало на 38%. А сума збитків у промисловості і торгівлі оцінюється фахівцями Світового банку в 10,9 млрд доларів. При цьому потреби у відновленні для цих секторів на період до 2033 року складають 23,2 млрд дол. США. 80% із цієї суми – це прогнозовані витрати на відбудову і модернізацію виробничих приміщень, машин і обладнання, відновлення складських запасів [3].

Пошкоджено низку підприємств. Найбільші їх – «Азовсталь», ММК ім. Ілліча, «Сєвєродонецький Азот», Авдіївський коксохімічний завод, «Енергомашспецсталь» та інші; виникли збої в ланцюжках постачання, проблеми з логістикою; впало внутрішнє споживання.

Україна втратила до 50% економіки та відновиться до довоєнного рівня лише через 5 років. Ми фактично втратили десятиліття. Більше того, в Україні вже не доводиться говорити про кліматичні цілі на 2030 рік. Плани зниження викидів провалилися, якщо говорити про вуглеродомісткість. Потрібен перегляд цілей NDC-2 (національно визначений внесок відповідно до Паризької угоди).

Деструктивні наслідки війни проявляються не лише в економіці та соціальній сфері, а й у фінансовій системі В Україні в 2022 році середньорічна інфляція становила 20,2%, що майже відповідає середньорічному рівню інфляції в 9 європейських країнах, найбільш постраждалих від ІІ світової війни (20,1%). Монетарне фінансування дефіциту бюджету обсягом 8% ВВП за 2022 рік не вплинуло істотним чином на прискорення темпів інфляції, оскільки розширення гривневої пропозиції стерилізувалося валютними інтервенціями НБУ за рахунок міжнародних резервів. Поповнювалися офіційні резерви знову ж таки іноземними позиками і грантами. За 2022 рік Україна отримала понад 32 млрд доларів зовнішньої допомоги від офіційних донорів. Структура джерел фінансування державних витрат України у

2022 р. виглядає наступним чином: 41% витрат було профінансовано податковими і неподатковими доходами бюджету, 35% - зовнішніми позиками і грантами, 13% - монетарним фінансуванням і 9% - залученням позик на внутрішньому ринку [4].

До особливостей економіки постіндустріального суспільства належить: 1) Сектор послуг неможливо «переставити» на військові рейки. Економіка існує в форматі суспільства споживання; 2) в індустріальній економіці первинний сектор-добича, вторинний – промисловість, с/х, третій сектор –послуги; 3) ВВП формується в основному за рахунок сфери послуг (США - 78%, Європа - 73, Україна - 60%). В результаті сектор послуг повинен генерувати доходи; 4) ВПК вимагає значної кількості суміжних галузей (переробки, обробки, машинобудування та технічної освіти) [4].

Основними факторами підтримки економіки можна вважати: 1. Бюджетну політику (державні витрати, програми); 2) Монетарну політику (низька відсоткова ставка, доступ до кредитів, через будівництво кошти заходять в економіку); 3. Підвищення споживання (зростання зарплати, виплати); 4. Створення умов для збільшення інвестицій внутрішнього бізнесу в реальний сектор.

Лише комплексний підхід до розвитку країни; відповідальність за рішення та точне бачення завдань та цілей на рівні держави з визначення пріоритетних сфер; запровадження податкових пільг окремих галузей економіки; створення спеціальних економічних зон; підвищення інвестиційної привабливості галузей державної економіки можуть стати гарантією інвестицій у реальний сектор економіки України. Реальний сектор дає доходи, які стають базою для становлення національної економіки. Саме з цієї причини він визначає спрямованість господарської сфери країни, а також рівень її розвитку та стійкість до змін.

Однак у період нестабільності питання інвестицій у РСЕ (реальний сектор економіки) набуває двозначного характеру: економіка вимагає грошей для розвитку, а вкладники не поспішають і чекають сприятливого моменту для вкладень. Варто також згадати, що інвестиції в реальний сектор — це найчастіше довгострокова перспектива з віддачею у кілька років. Важливою умовою повноцінного повоєнного розвитку для України може стати локалізація виробництва — щонайменше 60% продукції має вироблятися всередині країни.

Для країни, що відновлюється після війни, важливі моніторинг і контроль фінансових потоків, спрямованих на розвиток промисловості. Це допомагає уникнути зосередження коштів у руках однієї корпорації чи фірми, які опікуватимуться лише власними доходами. Щось схоже сталося в Італії

після закінчення Другої світової війни. Тоді значною часткою фінансових активів заволоділи представники великого бізнесу та окремих кланів, що сповільнило економічний розвиток країни.

В Боснії та Герцеговині, після завершення Боснійської війни (1992–1995 роки), не відбулося значного економічного зростання, незважаючи на фінансову та різноманітну ресурсну допомогу від інших країн, які прагнули допомогти країні в майбутньому інтегруватися до Європи. Серед помилок того часу називали нестачу загальної стратегії розвитку, відсутність єдиного центру для координації програм реконструкції, дублювання зусиль різних організацій, нецільове використання коштів, низький управлінський потенціал владних органів тощо.

Відновлення країни – це не лише відновлення фізичних об'єктів. Вже зараз Україна потребує кваліфікованих та досвідчених працівників, а після перемоги це питання стане ще більш нагальним.

Національна економіка формується із сукупності двох факторів: динаміки розвитку та рентабельності виробничих компаній. З цієї причини стан реального сектора економіки постійно слід перевіряти за шістьма основними характеристиками: ВНП (валовий національний продукт, ВВП (валовий внутрішній продукт), рівень чистого економічного добробуту, рівень національного багатства, рівень національного доходу, структура виробництва за галузями. Всі ці показники слід враховувати при зіставленні ризиків та вигод під час планування капітальних вкладень та інвестиційної діяльності в економіці післявоєнного періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Урядовий портал. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukrainy-svitovyi-bank-ievropeiska-komisiia-ta-oon-prezentuvaly-zvit-shchodo-zbytkiv-ukrainy-zavdanykh-rf-za-rik-viiny (дата звернення: 20.05.2024).

2. Фінансово-економічні наслідки війни. URL : https://www.google.com/search?q=%E2%80%9CRapid+Damage+and+Needs+Assessments%E2%80%9D (дата звернення: 21.05.2024).

3. Оцінка потреб України на відновлення та відбудову. URL : https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/03/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment (дата звернення: 25.05.2024).

4. Обсяги, джерела та форми грошової підтримки. URL : https://iaa.org.ua/articles/obsyagy-dzherela-ta-formy-groshovoyi-pidtrymky-yaku-ukrayina-ochikuye-otrymaty-2023-roku-vid-inozemnyh-partneriv (дата звернення: 20.05.2024).

УДК 338.23

Шелудько Елла Ігорівна,
канд. екон. наук, с.н.с.
ORCID ID 0000-0002-4329-063X;
Завгородня Марія Юріївна,
канд. екон. наук,
науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-9190-6403

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ СЕКТОРУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Стратегічне планування в Україні має низку недоліків й потребує законодавчого оновлення та побудови повноцінної системи стратегічного управління на національному, регіональному і галузевому рівнях. Його актуалізація зумовлена глобальною невизначеністю, загостренням ризиків та потребує застосування концепції BANI [1] в стратегічному аналізі. Швидкі зміни, що несуть у собі високі ризики для майбутнього розвитку, потребують відповідного осмислення, розуміння, передбачення та формування майбутнього, запровадження стратегічного менеджменту для визначення цілей і тенденцій розвитку, завдань управління і шляхів вирішення цих завдань, а також концентрації навколо них наявного потенціалу і ресурсів.

Практика стратегічного управління свідчить про необхідність підвищення кваліфікації державних службовців та менеджерів з стратегічного менеджменту. В Наказі Національного агентства України з питань державної служби № 133-23 від 23.08.2023 серед пріоритетних напрямів підвищення кваліфікації зазначені: стратегічне управління та планування; стратегічні комунікації; управління змінами та прийняття ефективних рішень. Але на 2024р. на рівні голів місцевих державних адміністрацій напрям підвищення кваліфікації щодо стратегічного управління та планування не згадується. Існує необхідність сприяти підвищенню кваліфікації менеджерів, вдосконаленню їхніх навичок використання новітніх методів й програмного забезпечення для прийняття рішень, отримання консультацій у галузевих експертів, навчання на майстер-класах розвитку критичного мислення та

лідерських якостей для випереджального мислення у контексті концепції BANI. Це означає мати уміння бачити перспективи для відбудови, перебудови або добудови екосистем; мати здатність до саморозвитку й розвитку емоційного інтелекту, сприймати інформацію, здатність до інтуїтивного схоплювання.

Розроблення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року (далі – Стратегія) є одним із важливих елементів Плану відновлення України (Ukraine Facility Plan). Адже саме малі і середні підприємства володіють гнучкістю, здатністю швидко пристосовуватися до динамічної кон'юнктури ринку та адаптуватися до нових реалій, стають засобом самореалізації громадян, забезпечують створення робочих місць, наповнюють ринок продукцією, випробовують інноваційні підходи до ведення бізнесу тощо [2]. Стратегія має відповісти на питання, чи зможуть сьогодні МСП докласти зусиль для підтримки процесу реформ в Україні та які з європейських трендів є актуальними для нашої країни в стані війни.

Загальною вадою вітчизняних стратегічних документів (і даний проєкт не є виключенням) є занадто малий горизонт стратегічного планування. Трирічний період характерний для функціональних стратегічних планів, в той час як міжнародний досвід свідчить про середній період планування для економічних сегментів або галузей економіки в 5-7 або 7-10 років. Крім того, секторальний документ за термінами дії має бути прив'язаний до стратегічного документу сфери вищої ієрархії, оскільки таким чином досягається взаємозв'язок і взаємоузгодженість. Отже, даний стратегічний документ повинен співвідноситись з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року та Національною економічною стратегією 2030.

Задля підтримки економічної стійкості, відновлення та зростання України, створення кращих умов для розвитку українських МСП в контексті вступу до ЄС в Стратегії слід акцентувати увагу на можливостях створення нових робочих місць, на оцінці потенційних можливостей працевлаштування та самозайнятості, дослідженні навичок серед потенційних бенефіціарів (ВПО, осіб, які втратили роботу, репатріантів); аналізі професійно-технічних навчальних програм з розвитку підприємництва, що має відбуватись у співпраці з відповідними місцевими освітніми установами.

Дефіцит робочої сили та радикальна зміна робітничих й інженерних професій, що потребує нових навичок і знань актуалізують напрям Reskilling Upskilling промислових МСП. В ЄС подібні програми координуються як на рівні пан-європейських програм, так і національних стратегій.

В Україні такі процеси на державному рівні не були реалізовані й значні дисбаланси, які існували й раніше в системі підготовки кадрів, війна відразу загострила [3, с. 86]. В цій царині чимало кращих практик вже існує на рівні окремих бізнес-спільнот.

Для підтримки розвитку МСП набуває поширення процес створення загальнонаціональних платформ за участі іноземних та українських підприємств, серед яких:

– Комунікативна платформа з технічного регулювання в Україні (надає можливість отримати відповіді на актуальні питання щодо створення якісної продукції, що відповідає національним та міжнародним стандартам);

– Leverist – платформа з пошуку бізнес-партнерів у країнах ЄС, що допомагає українським компаніям знаходити нових покупців, постачальників;

– Портал Дія.Бізнес.Експорт надає актуальні новини про програми та можливості для бізнесу, доступ до Каталогу українських експортерів;

– Всеукраїнська економічна платформа «Зроблено в Україні». Мета дії платформи: просування промислової адженди в Україні; забезпечення прозорості комунікацій між підприємцями та владою; об'єднання зусиль влади та бізнесу (з особливим наголосом на комунікаціях з МСП); втілення ініціативи спільного законотворення стейкхолдерами вітчизняного сектору підприємництва. Для забезпечення ефективного функціонування Всеукраїнської економічної платформи доцільно передбачити створення відповідної цифрової екосистеми, що поєднує моделі B2B, B2G, B2C і інтеграцію з існуючими державними платформами Дія, Прозоро, Трембіта.

На порядку денному постає розвиток кластерної ініціативи за провідної ролі підприємців та співпраці широкого кола гравців відповідного економічного сектору – МСП, великих підприємств, університетів, наукових установ та лабораторій, інкубаторів, центрів трансферу технологій. Кластери підвищують продуктивність праці розташованих у цьому районі підприємств; визначають напрямок та швидкість впровадження інновацій; сприяють появі нових видів комерційної діяльності. Вітчизняні кластери значно менші за європейські (середній розмір 20-30 учасників) та слабші по ресурсам. Відтак, якщо в Європі на формування сильного кластера - лідера регіону чи галузі йде до 10 років, то у нас стратегічний менеджмент, концентрація ресурсів та підтримка його державою стають ключовими умовами.

Зважаючи на ризики воєнного часу, залучення та спілкування з експертами з ЄС для бізнес-кіл ускладнюється, зокрема, в частині допомоги у наближенні до стандартів ЄС та обмежень щодо отримання досвіду,

необхідного для адаптації нормативних актів до стандартів ЄС, проведення навчальних тренінгів за межами країни.

В свою чергу, розроблення секторальних стратегій промислового розвитку має стати важливим інструментом посилення партнерства між органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, бізнесом, широким колом освітніх, наукових установ та організацій громадянського суспільства. Важливою ланкою в екосистемі розроблення, прийняття та реалізації необхідних управлінських рішень є співпраця з владою, зокрема у вирішенні проблем екології, створенні робочих місць та закріпленні кадрів. Залучати бізнес до розробки нормативно-правових актів доцільно із використанням таких механізмів як участь у робочих групах та громадських обговореннях, що сприятиме спільному, інклюзивному підходу.

Сфері підприємництва вкрай потрібен стратегічний документ, що закріплює бачення бажаного майбутнього стану сектору, визначає основний курс державної політики та «точки» зосередження суспільних ресурсів й зусиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чалюк Ю. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST TA BANI світу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI 10.32782/2524-0072/2022-36-21

2. Мініна В. Провідники економічного прогресу: роль малих і середніх підприємств у зростанні зайнятості та доходів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI 10.32782/2524-0072/2023-50-30

3. Інструментарій збереження та розвитку інтелектуального кадрового потенціалу промисловості / Дейнеко Л. В., Шелудько Е. І., Завгородня М. Ю., Галаєва Л. В. *Український соціум.* 2022. № 3(82). С. 84–105. DOI 10.15407/socium2022.03.084

УДК 330.341.1:60+61

Груздова Тетяна Валентинівна,
молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-6681-8858

СЕКТОР ФАРМАЦЕВТИКИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ЯК ОДНА ІЗ ПРІОРИТЕТНИХ ГАЛУЗЕЙ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ[1]

Сектор фармацевтики та біотехнології є однією із приоритетних сфер економіки країн, що розвиваються та є одним із інструментів посилення конкурентоспроможності національних економік та можливість впливати на розв'язання глобальних проблем суспільства (за експертними оцінками обсяг світового ринку біотехнологій в 2022 році оцінюється в 331,2 млрд доларів США, а за оптимістичними прогнозами до 2028 року досягне 734, 9 млрд доларів США, внесок до валової доданої вартості становить 50-70 млрд доларів США) [1].

Найактивніше біотехнології використовуються в традиційних секторах економіки (промисловості, сільському господарстві, медицині та інших. Дослідження ринку на галузевому рівні показали, що впровадження та застосування біотехнологій найбільш активно відбуваються у фармацевтичному секторі та визначають його як один із найбільш інвестиційно привабливих сегментів економіки.

Що ж стосується України, то, попри пандемію COVID-19, а потім і російську воєнну агресію у 2022 році, що завдала важкого удару по вітчизняним виробникам фармацевтичної галузі, фармацевтична галузь не тільки зберегла виробничі ресурси, а й змогла відновити ключові показники. Як свідчать результати дослідження експорту / імпорту вітчизняної фармацевтичної продукції (рис. 1), експорт фармацевтичної продукції у 2023 році порівняно навіть із показниками до початку російського вторгнення в

[1] Тези підготовлено в межах відомчої наукової теми ДУ Інститут економіки та прогнозування НАН України «Відновлення та розвиток науково-інноваційного потенціалу України у повоєнний період» (шифр теми № 3.1.7.157; № ДР 0123U100631).

Україну з 2020 роком зросла. Так, у 2020 році експорт фармацевтичної продукції складав 268,2 млрд дол. США, то у 2023 році він вже складає 278,7 млрд дол. США, хоча у 2022 року проти 2020 року спостерігалася тенденція до незначного зменшення експорту – на майже 1 %. У той же час спостерігається тенденція до зниження імпорту фармацевтичної продукції з 2020 роком на 1,2 %. Проте, потрібно зазначити, що імпорт фармацевтичної продукції у 2023 році перевищує експорт майже у 8 разів. Окрім того, виробники фармацевтичної продукції України значною мірою залежать від імпорту фармацевтичної продукції (субстанції, допоміжні речовини, пакувальні матеріали та ін.), особливо субстанцій, закупівля яких є стратегічно важливою для вітчизняних виробників, оскільки значна частина фармацевтичної продукції виробляється на основі субстанцій та має прямий вплив на собівартість готової продукції. Для ефективності виробництва фармацевтичної продукції Міністерства охорони здоров'я протягом періоду дії воєнного стану та/або протягом 6 міс з дня припинення або скасування воєнного стану суб'єктам господарювання дозволено використовувати субстанції альтернативних виробників, у тому числі незареєстрованих в Україні.

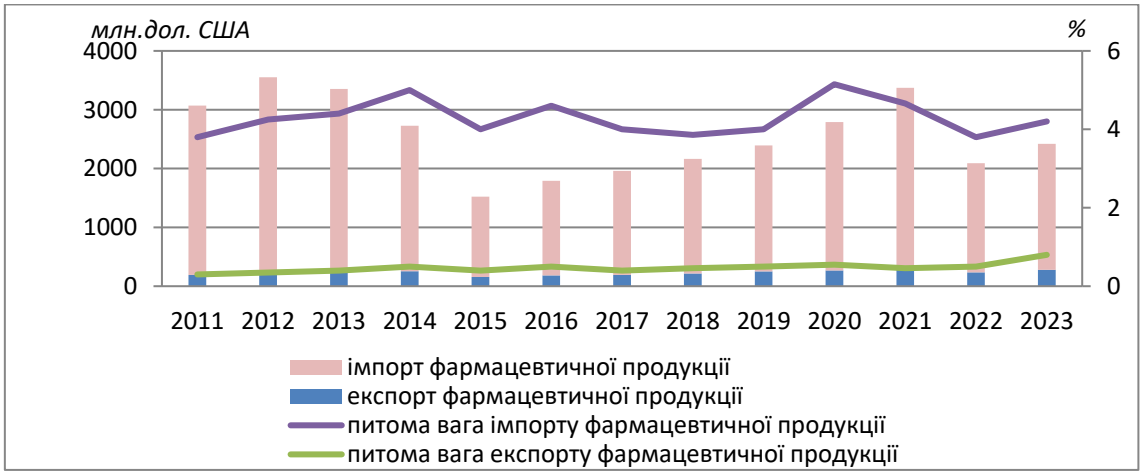

Рисунок 1 – Динаміка експорту-імпорту вітчизняної фармацевтичної галузі за 2011–2023 рр., млн дол. США

Джерело: складено за даними статистичного збірника «Зовнішня торгівля України товарами та послугами» за 2011–2022 рр., експрес-випуск Державної служби статистики України за 2024 рік. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/

За даними Державного експертного центру Міністерства охорони здоров'я України станом на 29.05.2024 було зареєстровано 14981 лікарських засобів, із них: 11802 готових лікарських засобів, з яких майже 70% іноземного виробництва та 1978 субстанцій, з яких понад 84% іноземного виробництва [2]. Це свідчить про наповнення українського фармацевтичного

ринку продукцією іноземного виробництва. Окрім того, фармацевтичний ринок України сформувався як ринок відтворених інновацій, тобто генеричних лікарських засобів. Частка вітчизняного виробництва на ринку імунобіотехнологічних препаратів становить лише 9%, а сектор промислової біотехнології розвинений іще менше.

Наразі в Україні працює понад 150 фармацевтичних підприємств. Найбільші вітчизняні виробники фармацевтичної продукції, які займають понад 50% фармацевтичного ринку виробників України, а саме: ПАТ "Фармак", Корпорація «Артеріум», АТ "Фармацевтична фірма "Дарниця", ПАТ «Київський вітамінний завод». Підприємства оперують великим портфелем лікарських засобів. Це ендокринологічні, гастроентерологічні, кардіологічні, неврологічні, гінекологічні, протизастудні та інші медичні препарати. ПАТ «Фармак» у 2023-му інвестувала у свій розвиток близько 1,5 млрд грн, із них майже 600 млн грн — у дослідження і розробки нових лікарських форм. Наприкінці цього року підприємство планує запустити виробництво в ЄС — у Барселоні (Іспанія).

Що стосується кадрового потенціалу фармацевтичної галузі, то завдяки переходу більшості фармацевтичних підприємств ще задовго до російської воєнної агресії на процеси автоматизації та диджиталізації дозволило ще у 2019 році із-за пандемії COVID-19 перевести частину працівників на віддалену роботу, оскільки значна кількість проєктів працює автоматично й у цифровому форматі. Окрім того, такими підприємствами як ПАТ «Фармак» та АТ "Фармацевтична фірма "Дарниця" проводяться заходи щодо підготовки та залучення студентів до праці на виробництві. Так, ПАТ «Фармак» у 2023 році у листопаді стартував курс-інтенсив Farmak ChemPRO. Це навчальна програма, у рамках якої студенти хімічних спеціальностей здобули практичні навички роботи в лабораторії підприємства на сучасному обладнанні. У квітні 2024 року після завершення навчання вісім із дванадцяти студентів були запрошені для роботи на підприємство [3]. АТ "Фармацевтична фірма "Дарниця" розпочала цикл лекцій для студентів факультету біомедичної інженерії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Експерти підприємства розглянуть питання щодо практичних аспектів роботи фармацевтичної галузі, що є дуже корисним для якісної підготовки майбутніх фахівців з біомедичної інженерії [4].

Застосовування біотехнологій дозволяє вирішувати багато проблем нашого часу, зокрема, пов’язаних із діагностикою та лікуванням рідкісних

або небезпечних хвороб; Виробництво вітчизняної інноваційної фармацевтичної продукції орієнтоване на виготовлення препаратів імунобіологічного профілю, серед яких значне місце посідають препарати з плазми донорської крові людини. створення імунобіологічних препаратів, профілактичних вакцин із застосуванням нано і біотехнологій; виготовлення лікарських засобів із плазми донорської крові людини; розроблення препаратів із використанням ліпосомальних технологій; виготовлення біопрепаратів на основі стовбурових клітин; створення лікарських препаратів (антибіотики, вакцини тощо) із використанням нано і біотехнологій (генно-інженерне одержання ліків, гормонів, біологічно активних речовин) для лікування рідкісних хвороб (Гоше, фенілкетонурія, мукополісахаридоз, гемофілія, муковісцидоз тощо);створення ветеринарних препаратів та вакцин із використанн ям біотехнологій для лікування різних хвороб у тварин тощоУ харчовій промисловості біотехнології застосовуються, зокрема, для виробництва білково-вітамінних концентратів. недостатністю продовольчого забезпечення; запобіганням забрудненню навколишнього середовища тощо. Виробництво електроенергії України за рахунок використання біомаси у складі відновлювальних джерел енергії становить менше 1%, Це свідчить про низькій рівень застосування біотехнологій у різних галузях національної економіки України.

З вищевикладеного, можна зробити висновок, що незважаючи на наслідки російської воєнної агресії (руйнування вирбничих потужностей, пошкодження та мародерство на складах, логістичні труднощі, відтік кваліфікованих кадрів; паливної кризи, енергетичної кризи) фармацевтична промисловість продовжує розробляти та виготовляти інноваційні лікарські препарати, проводить заходи щодо залучення студентів до праці на підприємствах фармацевтичної галузі, а саме приймати участь у розробках та дослідженнях інноваційних лікарських препаратів; активізовують участь вітчизняних фахівців у міжнародних програмах та проектах фармацевтичної сфери; розробляють нові логістичні маршрути для покращення експорту та імпорту фармацевтичної продукції; намагаються знайти альтернативні енергетичні засоби для безперебійного постачання підприємствам фармацевтичної промисловості електроенергії під час віялових відключень; освоюють нові терапевтичні ніші; розробляють нові фармацевтичні продукти із застосуванням біотехнологій; розширюють географію експорту для реалізації готової продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Biotechnology Market: A Deep Dive into the Latest Market Trends, and Industrial Segmentation. URL : https://www.linkedin.com/pulse/biotechnology-market-deep-dive-latest-trends-industrial-pmw4e

2. Державний реєстр лікарських засобів України / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України. URL : http://www.drlz.com.ua/

3. Не чекати на спеціалістів, а формувати їх: як «Фармак» сприяє підготовці хіміків і фармацевтів. URL : https://farmak.ua/news/ne-chekati-na-speczialistiv-a-formuvati-yih-yak-farmak-spriyae-pidgotovczi-himikiv-i-farmaczevtiv/

4. «Дарниця» розпочинає цикл лекцій для студентів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL : https://darnytsia.ua/press-center/novini-kompan/darnitsya-rozpochinaie-tsikl-lektsiy-dlya-studentiv-natsionalnogo-tekhnichnogo-universitetu-ukrayini-kiyivskiy-politekhnichniy-institut-imeni-igorya-sikorskogo

УДК 658.2:794.8

Домanський Анатолій Олександрович,
МХП ПрАТ,
Power BI Engineer,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0004-2644-3501

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ГЕЙМДЕВ ІНДУСТРІЇ

Видання комп'ютерних ігор – це один з видів економічної діяльності, які належать до креативної індустрії [8]. В бізнес середовищі ця діяльність називається Геймдев *(від англ. GameDev, що перекладається як Game Development)*. Визначення поняття «Геймдев» узагальнено нам в табл. 1.

Таблиця 1 – Визначення поняття геймдев

Gamedev – це процес створення відеоігор, що включає програмування, дизайн, мистецтво, аудіо, інтерфейс користувача та письмо [7, с. 152]
Геймдев – це складний процес, що вимагає поєднання технічних знань і творчого підходу [6, с. 3]
GameDev – це загальний термін для всієї галузі, яка займається виробництвом та розповсюдженням відеоігор на різних платформах [1]

Джерело: складено автором за даними [7, с. 152; 6, с. 3; 1].

Критично проаналізувавши наведені визначення, можна стверджувати, що геймдев індустрія охоплює компанії, що займаються процесом виробництва відеоігор від створення ідеї відеогри до її просування просування на ринку. З метою більш якісного розкриття цього поняття пропонуємо наступне визначення даного поняття: Геймдев – це комплексний процес розробки відеоігор, який охоплює в собі створення концепцій, сценарію, арт- та саунд- дизайну, програмування, тестування, просування, випуску та підтримки гри. Як синонім, «Геймдев індустрії» можна використовувати поняття «Ігрова індустрія».

Згідно даних консалтингової компанії NEWZOO [4], кількість гравців у відеоігри у світі перевищило 3.31 мільярди осіб на 2023 р. зі зростанням +4.3%

до попереднього року [4, с. 18]. Тобто споживачами відеоігор є 41,4% від всього населення земної кулі. Темпи зростання мають тенденцію до зменшення, проте тенденція зростання кількості гравців все ще залишається позитивною (рис. 1).

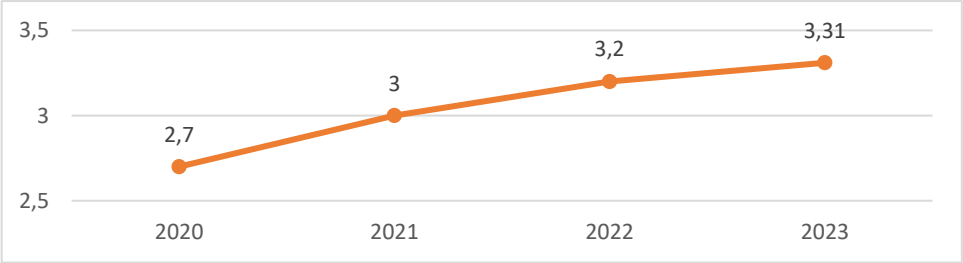

Рисунок 1 – Динаміка кількості гравців в геймдев індустрії, млрд осіб
Джерело: складено автором за даними [2–5].

Глобальний обсяг доходів в геймдев індустрії (рис. 2). За останні 4 роки коливається в обсязі 179.1-192.7 млрд дол. США без чіткої тенденції до зростання.

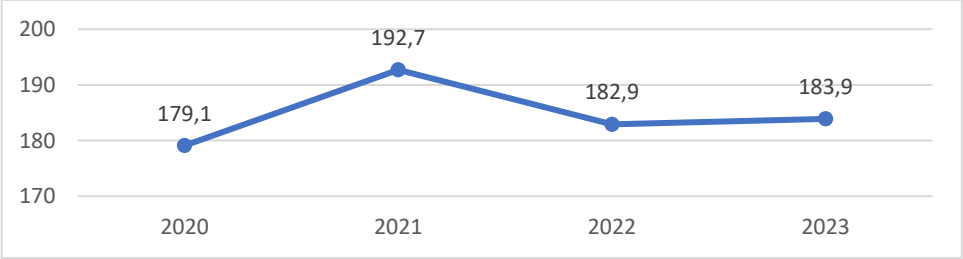

Рисунок 2 – Динаміка глобального доходу в геймдев індустрії, млрд дол. США
Джерело: складено автором за даними [2–5].

В умовах постійного збільшення кількості гравців та стабільного рівня глобального доходу ігрова індустріє є перспективним напрямком для створення бізнесу. Це особливо в умовах війни через те, що продукт є інтелектуальним та вимагає лише наявності кваліфікованих кадрів, з якими є можливість працювати віддалено по всьому світу без необхідності фізичної взаємодії, а сам продукт можна зберігати на іноземних серверах без ризику його фізичного знищення.

Зважаючи на викладене вище фактори з метою полегшення створення стартапів у геймдев галузі вважаю за необхідність систематизувати сучасні підходи до створення відеоігор.

Так, у роботі [7, с. 152] запропонований алгоритм створення комп'ютерної гри: Проектування гри → Створення арт-концепції → Розробка механік гри → Створення графічних ресурсів → Розробка рівнів → Розробка звукової доріжки → Тестування та відлагодження → Випуск гри.

На наш погляд, даний алгоритм чудово підходить для опису технічних етапів, проте його практична реалізації вимагає його доповнення та доопрацювання. Зокрема, він не охоплює питання маркетингу, взаємодії з аудиторією, локалізації та просування відеогри. Запропоновані лінійна послідовність дій, хоча окремі види робіт доцільно робити паралельно. З'являється конфлікт черговості певних видів робіт, а саме, що має виготовлятися першим: сценарій, саунд-дизайн або арт-концепція.

Метою моїх подальших досліджень буде наукове обґрунтування процесу розробки відеоігор, яке б сприяло їх кращій комерціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Halyna Mysnyk. Game Developer – що потрібно знати про професію? No Fluff Jobs Ukraine. URL : https://nofluffjobs.com/uk/log/robota-v-it/gamedev-what-is-the-job/ (дата звернення: 28.05.2024).
2. NEWZOO. Global Games Market Report 2020. URL : https://resources.newzoo.com/hubfs/Reports/Games/2020_Newzoo_Free_Global_Games_Market_Report.pdf (дата звернення: 28.05.2024).
3. NEWZOO. Global Games Market Report 2021 / Free Version. URL : https://resources.newzoo.com/hubfs/Reports/Games/2021_Newzoo_Free_Global_Games_Market_Report.pdf (дата звернення: 28.05.2024).
4. NEWZOO. Global Games Market Report 2023 / Free Version | Updated May 2024. URL : https://resources.newzoo.com/hubfs/Reports/Games/2023_Newzoo_Free_Global_Games_Market_Report.pdf (дата звернення: 28.05.2024).
5. NEWZOO. Global Games Market Report 2023 / Free Version. URL : https://resources.newzoo.com/hubfs/Reports/Games/2022_Newzoo_Free_Global_Games_Market_Report.pdf (дата звернення: 28.05.2024).
6. Гівчак К. Л., Мартинюк Г. В. Геймдев та культура відеоігор. Кваліфікаційна робота. URL : https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/ 123456789/3781/1/%D0%9A%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0_%D0%93%D1%96%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BA.pdf

7. Гуска Д. І., Лещук С. О. Алгоритм розробки комп'ютерної гри. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : збірник тез. 2024. С. 152. URL : https://lib.iitta.gov.ua/740555/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C_2024.pdf

8. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.04.2019 № 265-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text

УДК 368:631:330.3

Дрозд Владислав Олександрович,
здобувач третього ((PhD)
рівня вищої освіти,
Уманський національний
університет садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0008-0979-7382

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Агрострахування відіграє вирішальну роль у стабілізації української економіки, особливо з огляду на значну залежність країни від сільського господарства. Україна, яку часто називають «житницею Європи», отримує значну частину свого ВВП від аграрного сектору, який також є основним роботодавцем в країні. Цей сектор за своєю природою схильний до різних ризиків, включаючи погодні явища, шкідників та хвороби, які можуть призвести до значних фінансових втрат. В умовах такої непередбачуваності сільськогосподарське страхування набуває важливого значення для зменшення фінансових ризиків, з якими зіштовхуються фермери, забезпечуючи їм можливість продовжувати свою діяльність навіть після несприятливих подій.

Важливість сільськогосподарського страхування в Україні також посилюється ширшими економічними наслідками стабільності сільського господарства. Страхування дозволяє аграріям отримати фінансування, оскільки кредитори, як правило, більш охоче надають кошти тим, хто управляє своїми ризиками за допомогою страхування. Крім того, воно сприяє інвестиціям у більш ризиковані та прибуткові сільськогосподарські практики, що потенційно може призвести до підвищення продуктивності та інновацій у секторі.

Розробка та впровадження ефективних моделей аграрного страхування в Україні обумовлені не лише потребою захисту аграріїв від потенційних ризиків, але й забезпеченням довгострокової стабільності та сталого розвитку аграрного сектору, що є ключем до збереження та підвищення економічного добробуту країни.

Таким чином, аналіз викликів та перспектив розвитку аграрного страхування в Україні є актуальним і важливим завданням для наукової роботи, результати якої можуть допомогти у формуванні ефективних політик і стратегій у цій галузі.

Однак розвиток сільськогосподарського страхування в Україні зіштовхується з низкою проблем. До них відносяться недостатня обізнаність фермерів про переваги страхування, недостатня державна підтримка або субсидії, а також обмежена доступність спеціалізованих страхових продуктів, що відповідають специфічним потребам різних типів сільськогосподарських підприємств.

Крім того, війна додає ще один рівень складності, впливаючи як на розрахунки ризиків для цілей страхування, так і на загальну стабільність страхового ринку.

Однією з головних проблем є низький рівень проникнення продуктів сільськогосподарського страхування серед аграріїв. Багато фермерів або не знають про наявність та переваги сільськогосподарського страхування, або скептично ставляться до його цінності. Цей скептицизм часто ґрунтується на відсутності розуміння того, як страхові продукти можуть пом’якшити фінансові ризики, пов’язані з сільським господарством.

Водночас продукти агрострахування часто сприймаються як дорогі, що робить їх менш привабливими для малих і середніх підприємств, які домінують в сільськогосподарському секторі України. Висока вартість частково зумовлена високим ризиком, пов’язаним із страхуванням сільськогосподарської діяльності, на яку значною мірою впливають погодні умови та інші неконтрольовані фактори. Разом з тим більшість пропозицій страхування є загальними і не враховують різноманітні потреби різних культур, худоби та сільськогосподарських методів.

Слабкі інституційні рамки не забезпечують необхідної підтримки чи стимулів як для страховиків, так і для аграріїв, щоб активніше залучатися до страхування.

Незважаючи на ці виклики, перспективи розвитку сільськогосподарського страхування в Україні є багатообіцяючими .Ініціативи з підвищення обізнаності та освіти серед фермерів у поєднанні з більш активною державною політикою підтримки сільськогосподарського страхування можуть сприяти широкому впровадженню цих фінансових продуктів. Освіта та обізнаність є ключовими для зміни уявлень про переваги страхування. Надання чіткої та доступної інформації може демістифікувати страхування та

показати його цінність в управлінні ризиками. Крім того, запровадження інноваційних моделей страхування, таких як індексне страхування, яке виплачує відшкодування на основі заздалегідь визначеного індексу (наприклад, рівня опадів), а не індивідуальних збитків, могло б забезпечити більш доступні та економічно ефективні варіанти покриття.

Крім того, сильніша регулятивна підтримка може забезпечити стабільне середовище для роботи страхових компаній і заохотити інвестиції в страховий сектор. Це включає кращі рамки політики та механізми забезпечення. Субсидії можуть знизити витратний бар'єр для фермерів, зробивши страхування більш доступним і привабливим. Цей підхід виявився успішним в інших країнах для посилення проникнення страхування в сільськогосподарський сектор.

Водночас, використання сучасних технологій, таких як супутникові зображення та блокчейн, може покращити оцінку ризиків, зменшити витрати та підвищити прозорість та ефективність процесів страхування, зробивши їх більш надійними та менш схильними до шахрайства.

Отже, розвиток агрострахування в Україні перебуває на переломному етапі. Для забезпечення зростання та стійкості цього сектору вкрай важливо застосувати багатогранний підхід. Цей підхід має поєднувати державну підтримку, адаптовані страхові продукти, освітні ініціативи, інноваційні моделі, більш жорстке регулювання та передові технології.

Вирішуючи конкретні проблеми та використовуючи потенційні можливості в українському контексті, сільськогосподарське страхування може стати ключовим інструментом у підвищенні стійкості та продуктивності аграрного сектору. Це, в свою чергу, сприятиме загальній економічній стабільності та зростанню країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Непочатенко О. О, Прокопчук О. Т., Мальований М. І. Інноваційні підходи до використання потенціалу агрострахування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2021. Вип. 98, ч. 2. С. 6–20.

2. Осіпова А. А. Агрострахування як складова продовольчої безпеки. *Вдосконалення фінансово-кредитного механізму забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору економіки, сільських територій України та країн V-4* : збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Дубляни, 2 червня 2022 р. Ч. І. Дубляни : ЛНУП, 2022. С. 84–87.

УДК 338.436

Ковальчук Олександр Сергійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Уманський національний
університет садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0008-2793-626X

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аграрний сектор в Україні є однією із ключових галузей економіки, яка відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, створенні робочих місць та формуванні експортного потенціалу. Зважаючи на сучасні виклики та тенденції, важливо розглядати та аналізувати можливості для підвищення ефективності та конкурентоспроможності аграрного сектору. Обґрунтування стратегічних напрямів такого розвитку дозволяє виявити потенційні можливості та проблемні питання, які постають перед сільськогосподарськими підприємствами та галузевими організаціями.

Стратегія повинна визначати найбільш ефективні та раціональні напрями використання потенціалу галузі, що забезпечить успішний розвиток та конкурентоспроможність на ринку. Вибір системи стратегій є достатньо складним процесом, оскільки аграрні підприємства функціонують у непередбачуваному середовищі, тому виникає необхідність постійного моніторингу ринку, прогнозування зовнішніх та внутрішніх чинників, аналізу конкурентів та побудови можливих моделей ринкової поведінки [1, с. 64].

Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору вимагає зосередження на збалансованому підході до розвитку аграрного сектору, який враховує економічні, соціальні, екологічні та технологічні фактори розвитку галузі. Науковці виділяють ряд специфічних чинників, що справляють вплив на конкурентоспроможність аграрного сектору економіки, насамперед [2, с. 570]:

– зростання міського населення й поглиблення урбанізації, яке призводить до втрати земель для сільськогосподарського використання та впливає на доступність і площу оброблюваних земельних ділянок;

– технологічні інновації – впровадження новітніх технологій в аграрний сектор, таких, як сучасні методи обробітку ґрунту, автоматизація процесів вирощування та збирання врожаю, сприяє підвищенню продуктивності і зниженню витрат;

– наявність високоякісної та ефективної інфраструктури, зокрема транспортної, логістичної та енергетичної, що є важливим для забезпечення доступу до ринків збуту та ефективної доставки продукції;

– нестабільна політична ситуація, що призводить до невизначеності в галузі законодавства, змін у фіскальній політиці, та впливає на інвестиції та розвиток аграрного сектору;

– державна підтримка сільського господарства – субсидії, кредитування, програми розвитку та інші заходи, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва.

– умови міжнародної торгівлі – тарифи, квоти, міжнародні договори та угоди, що впливають на конкурентоспроможність аграрного сектору, визначаючи доступ до зовнішніх ринків.

Ці чинники взаємодіють, визначаючи успіх аграрного сектору на внутрішньому та міжнародному ринках. Комплексний підхід до формування стратегії підвищення конкурентоспроможності аграрної галузі з урахуванням виділених факторів створює підґрунтя для посилення здатності успішно конкурувати за можливість освоєння нових цільових ринків. Виходячи з цього, стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України мають орієнтуватись на забезпечення його стійкого та інноваційного розвитку, що відповідатиме сучасним викликам та потребам ринку (табл. 1).

Таблиця 1 – Стратегічні напрями та засоби підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України

Напрями	Засоби
1	2
Підвищення продуктивності та ефективності виробництва	• впровадження сучасних сільськогосподарських технологій та інноваційних методів обробітку ґрунту для збільшення врожайності та зниження витрат. • розвиток гібридних та генетично модифікованих сортів культур з метою підвищення стійкості до шкідників та стресових умов.

Продовження таблиці 1

1	2
Стимулювання інвестицій та розвиток інфраструктури	• залучення інвестицій у розвиток сільського господарства шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення фінансових ресурсів. • розвиток транспортної, логістичної та енергетичної інфраструктури для забезпечення швидкої та ефективної доставки сільськогосподарської продукції до ринків збуту.
Підтримка малого та середнього бізнесу	• надання фінансової та консультативної підтримки малим та середнім сільськогосподарським підприємствам. • забезпечення доступу до технологій та навчальних програм для підвищення кваліфікації фермерів та аграріїв.
Розвиток екологічної стійкості	• впровадження методів землеробства, які зменшують негативний вплив сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище. • сприяння органічному сільському господарству та агроекологічним практикам для збереження родючості ґрунтів та біорізноманіття.
Розвиток експортного потенціалу	• розширення ринків збуту та диверсифікація експортних напрямків. • продовження впровадження міжнародних стандартів якості та безпеки продукції для забезпечення доступу до високорозвинених ринків.
Підтримка розвитку сільських територій	• забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг на сільських територіях. • розвиток інфраструктури сільськогосподарських об'єктів, включаючи агротуризм та сільські кооперативи

Враховуючи важливість аграрного сектору для економіки країни та зростаючу конкуренцію на світовому ринку, визначення стратегічних напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі сприятиме його успішній адаптації до сучасних викликів, а їх реалізація забезпечить стабільне зростання галузі в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Желуденко К. Теоретичні підходи до формування стратегій конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. № 7. С. 57–66.

2. Юхименко П. І., Бабицька О. О., Приходько Т. В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору економіки. *Економіка і суспільство.* 2018. Вип. 16. С. 566–574. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/86.pdf

УДК 332.1

Протопопов Дмитро Якович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
ПВНЗ Європейський університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0008-8522-7488

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ІНІЦІАТИВА ЯК ДРАЙВЕР РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ ПІСЛЯ ДЕОКУПАЦІЇ

Розпочате повномасштабне військове вторгнення в Україну призвело до окупації деяких регіонів. Збройні Сили України провівши успішні військові операції проти окупаційних військ агресора змогли деокупувати раніше захоплені регіони.

Після деокупації та повернення законної Української влади в регіони, основними її завданнями стали: забезпечення стабільності, безпеки та відновлення нормального життя.

Основними же завданнями, які влада повинна вирішити в процесі відновлення після деокупації це: забезпечення безпеки регіону, відновлення інфраструктури регіону, гуманітарна допомога населенню регіону, відновлення економіки регіону, політична та адміністративна стабілізація в регіоні, соціальна і культурна реінтеграція в регіоні та міжнародна співпраця задля допомоги регіону.

При виконання вказаних завдань обов'язково необхідно враховувати виконання указу Президента України щодо забезпечення дотримання Цілей Сталого Розвитку України (далі – ЦСР) на період до 2030 року [2, ст. 1] та їх конкретизації у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [1, ст. 2; 4] де було визначено 17 ЦСР України, 86 завдань та розроблено 183 індикатора.

Таким чином ці завдання повинні бути викладені у рамках ЦСР, а саме наступні завдання:

1. ЦСР 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці»:

- реструктуризація та відновлення медичних закладів та послуг для забезпечення доступу до якісної медичної допомоги всім мешканцям регіону;

- психологічна та психіатрична підтримка для постраждалих від війни.

2. ЦСР 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх»:

- забезпечення доступу до якісної освіти для всіх мешканців регіону, включаючи дітей, молодь та дорослих;

- відновлення та підтримка шкіл, університетів та навчальних закладів, щоб забезпечити сталу освітню систему в регіоні.

3. ЦСР 6 «Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією»:

- відновлення та захист водних ресурсів регіону, включаючи річки, озера та водойми;

- реалізація програм з ефективного використання водних ресурсів та захисту від забруднення.

4. ЦСР 7 «Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх»:

- реформування енергетичної інфраструктури регіону для забезпечення стійкого та ефективного використання енергоресурсів;

- підтримка відновлення та розвитку відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна та вітрова енергія.

5. ЦСР 8 «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»:

- стимулювання економічного розвитку регіону через інвестиції, створення робочих місць та розвиток малих та середніх підприємств;

- підтримка розвитку інноваційних та конкурентоспроможних галузей економіки.

Для виконання владаю вказаних економічних, соціальних та екологічних завдань та одночасним досягненням ЦСР необхідно вишукувати інноваційні рішення де підприємництво відіграє важливу роль та може запропонувати такі рішення:

1. ЦСР 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці»:

- медичні інновації: підприємці можуть розробляти нові ліки, медичні пристрої та послуги, що покращують доступ до медичної допомоги та підвищують якість медичних послуг;

- охорона здоров'я на місцях: соціальні підприємства забезпечуватиме медичні послуги у віддалених та недостатньо обслуговуваних районах регіону.

2. ЦСР 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх»:

- EdTech: підприємці можуть створювати освітні платформи та інструменти, що забезпечують доступ до якісної освіти для дітей та дорослих незалежно від їх місця проживання;

- навчання підприємництву: програми навчання підприємництву допомагають людям розвивати навички, необхідні для створення власного бізнесу та досягнення успіху.

3. ЦСР 6 «Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією»:

- інноваційні технології для очищення води: підприємці розроблятиме та впроваджуватиме нові технології для очищення води, такі як фільтраційні системи, методи дезінфекції та переробки;

- раціональне використання водних ресурсів: підприємці сприятиме ефективному та раціональному використанню водних ресурсів через розробку та впровадження водозберігаючих технологій та методів управління водними ресурсами через: крапельне зрошення в сільському господарстві, переробку води у промислових процесах.

4. ЦСР 7 «Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх»:

- відновлювані джерела енергії: підприємці інвестуватиме у розвиток сонячної, вітрової та інших видів відновлюваної енергії, що знижує залежність від викопних видів палива;

- енергоефективні технології: впровадження підприємцями інноваційних рішень для підвищення енергоефективності зменшать витрати на енергію та зменшить вплив на довкілля.

5. ЦСР 8 «Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх»:

- розвиток малого та середнього бізнесу: підтримка малого та середнього бізнесу є ключовою для створення робочих місць і стимулювання економічного зростання;

- створення робочих місць: підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, що допомагає підвищити рівень життя;

- соціальне підприємництво: підприємці створюватиме бізнеси, орієнтовані на соціальний вплив, які сприяють на покращення економічних умов;
- інклюзивний ринок праці: підприємці створювати інклюзивні робочі місця, забезпечуючи рівні можливості для всіх груп населення.

Таким чином можливо констатувати, що підприємництво відіграє важливу роль у досягнення поставлених завдань перед владою при деокупації регіонів та досягнення ЦСР.

Але для більш якісної віддачи підприємництва йому необхідні сприятливі умови діяльності, які також необхідно створювати владі регіону та країни вже сьогодні. До таких драйверов поліпшення умов діяльності підприємництва можливо віднести:

- державна підтримка та реформи: впровадження стимулюючих програм і податкових пільг для малого і середнього бізнесу та інституційні реформи для поліпшення бізнес-клімату;
- інвестиції та фінансові ресурси: доступ до міжнародних грантів, доступ до кредитів для відновлення бізнесу, можливість приватних інвестиції в перспективні проекти;
- інфраструктурні проекти та технологічні інновації: створення індустріальних парків і зон економічного розвитку, створення інноваційних хабів і стартап-інкубаторів.

Таким чином розглянувши завдання влади при деокупації регіонів та чинники які можуть допомогти їх виконати можливо констатувати, що підприємництво є одним із важливіших драйверов для їх виконання при умові взаємної взаємодії та створення сприятливих умов для їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінет Міністрів України від 03.03.2021 № 179: станом на 4 трав. 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text (дата звернення: 24.05.2024).

2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 24.05.2024).

UDC 338.1:658

Процко Ярослав Олегович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0000-7649-245X

ECONOMIC OPPORTUNITIES OF IT COMPANIES DURING THE WAR

One of the characteristic features of the transformation of the economy in the context of globalization and the development of the information society, there is a revision of existing doctrines and formation of modern decision-making concepts. In this context, it is of particular importance building a digital economy that enables financial and other services online, therefore, it fundamentally changes the traditional views on various economic processes and relations in society [1, p. 100].

New opportunities for attracting external financing can become an alternative to traditional methods and a driving force for the development of the entrepreneurial sector, increasing the number of startups and the amount of financing of economic entities in general during the war. Investigating the role of FinTech innovations in the IT sector, special attention should be paid to the creation of conditions for increasing the financial inclusion of small and medium-sized business entities.

The purpose of the work is to investigate the economic possibilities of IT companies in the conditions of war.

The development of information technologies created the basis for the formation of new tools for the redistribution of financial resources between economic entities, creating an alternative to traditional financial mediation in the form of specialized online platforms. Attracting funds both for financing investment projects and obtaining loans to replenish working capital through such platforms is gaining more and more popularity every year. In the conditions of war and shortage of financial resources, which most enterprises face, the study of alternative models of online financing and the possibilities of their use in Ukraine can become a significant component of increasing the level of financial support for IT business.

A significant trend of the last few years has been the growing role of alternative online financing in the financial support of individuals and legal entities. Types of online financing that can be used by small businesses to increase their fixed and working capital are the following [2; 3]:

- peer-to-peer loans – attracting loan funds from individuals and legal entities without the participation of a traditional financial intermediary through online platforms;

- balance sheet loans for business - business lending through online platforms, in which the loan amount is directly debited from the balance sheet of the institution serving the platform;

- equity crowdfunding – receiving funds from an investor in exchange for company shares, dividends or the right to participate in management;

- crowdfunding with a non-financial reward - attracting funds for an investment or other project on the condition that there is no monetary payment for the use of financial resources and instead providing a non-financial reward for the providers of funds, which can take different forms: priority receipt of the product after its production, receipt of the product at a better price or with other benefits;

- crowdfunding on the terms of profit sharing - receiving funds from the investor on the terms of paying him part of the income or profit from the implementation of the project in the form of dividends, royalties, etc., with the recipient of the funds retaining control over the project (business);

- crowdfunding with no reward - raising funds on a free and non-refundable basis, in which the recipients of financial resources do not bear any obligations to donors;

– financing of receivables (online factoring) – sale by the enterprise of its invoices to individuals and legal entities through online platforms;

- loans mediated by the use of debt securities - sale of over-the-counter unsecured debt securities to individual and institutional investors online.

When using crowdfunding and peering business entities take on additional risks with online platforms. Also, by posting information on a crowdfunding platform for receiving investments for an innovative project is the responsibility of the enterprise informational risk, because his innovative idea can be used by another entity [4, p. 182].

The choice of projects for investment is carried out by the investor based on personal preferences, values and interests. The most popular projects that receive the most funding are the projects of IT companies in the field of creating comics and graphic novels, charity projects, game development and experimental projects.

The importance of analysis and forecasting of resource, technological and financial constraints and barriers in the conditions of uncertainty of long-term prospects increases [5, p. 5].

The current state of financial support of enterprises is characterized by the dominance of traditional sources of financing, namely, own and equivalent financial resources. However, models of alternative online business financing are becoming more and more important in the financial support of enterprises.

Thus, obtaining full financing through an online platform depends on many factors, which can be summarized into three groups: platform factors, borrower factors, and lender factors. Factors depending on the borrower (topic of the business project, projected rates of return, loan repayment and interest payment terms, project profile, advertising) can and should be managed by the economic entity to increase the probability of obtaining full financing.

REFERENCES

1. Rumyk, I. Digital economy: innovation and technologies. Business model innovation in the digital economy : monograph. Pussi, Estonia: OÜ Scientific Center of Innovative Research, 2023. 208, [99–120] p. DOI : https://doi.org/10.36690/BM-ID-EU

2. Pushing Boundaries: The 2015 UK Alternative Finance Industry Report / Zhang B., Baeck P., Ziegler T., Bone J., Garvey K. Cambridge Centre for Alternative Finance, 2016. URL : https://www.jbs.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/research/centres/alternative-finance/downloads/2015-uk-alternative-finance-industry-report.pdf

3. Sustaining momentum: the 2nd European alternative finance industry report / Zhang B., Wardrop R., Ziegler T., Lui A. & others. Cambridge Centre for Alternative Finance, 2016. URL : https://www.jbs.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/research/centres/alternative-finance/downloads/2016-european-alternative-finance-report-sustaining-momentum.pdf

4. Rumyk, I., & Melnichenko, I. Development of innovative business companies and Fintech industry in the digital economy. The development of innovations and financial technology in the digital economy : monograph. OÜ Scientific Center of Innovative Research, 2023. 230, [170–188] p. DOI : https://doi.org/10.36690/DIFTDE-2023-170-188

5. Rumyk, I. Modeling the impact of economic indicators on food security. *Economics, Finance and Management Review*. 2021. Vol. 2. P. 4–13. https://doi.org/10.36690/2674-5208- 2021-2-4

УДК 338.45

Резнік Сергій Вікторович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-4917-5058

ПРОМИСЛОВІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ

Війна сильно вплинула на економіку України, підірвавши роботу більшості промислових компаній. Порівняно з довоєнним рівнем завантаження виробничих потужностей в більше ніж 75%, в період військового стану знизився до 45-50%. У разі підвищення попиту підприємства готові збільшити оборот приблизно на 50% [1].

Велика кількість промислових підприємств та організацій опинилась у зоні активних бойових дій, що призвело до значних втрат та руйнувань. Проте підприємства, розташовані далеко від обстрілів, страждають не менше, зокрема проблем з логістикою, нестачі сировини.

Отож, пропонуємо проаналізувати динаміку кількості діючих промислових компаній в Україні (рис. 1).

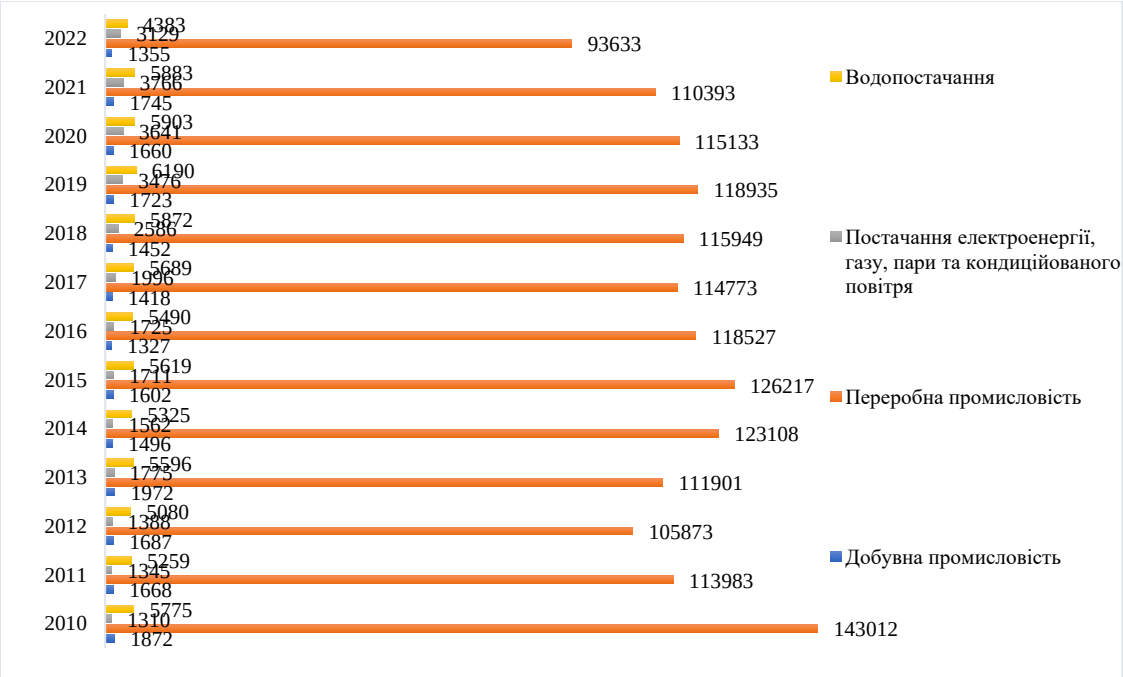

Рисунок 1 – Динаміка кількості промислових компаній за сферою діяльності за період 2010–2022 рр.

Джерело: [2].

Отож, ми бачимо, що віна вплинула на скорочення кількості всіх промислових компаній, особливо гостро торкнулась переробної промисловості, кількість компаній в 2022 році зменшилось на 16760 в порівнянні з 2021 року та водопостачання, в 2022 році кількість компаній зменшилась на 1500.

Наступним проведемо аналіз виручки від реалізації за сферою діяльності промислових компаній (рис. 2).

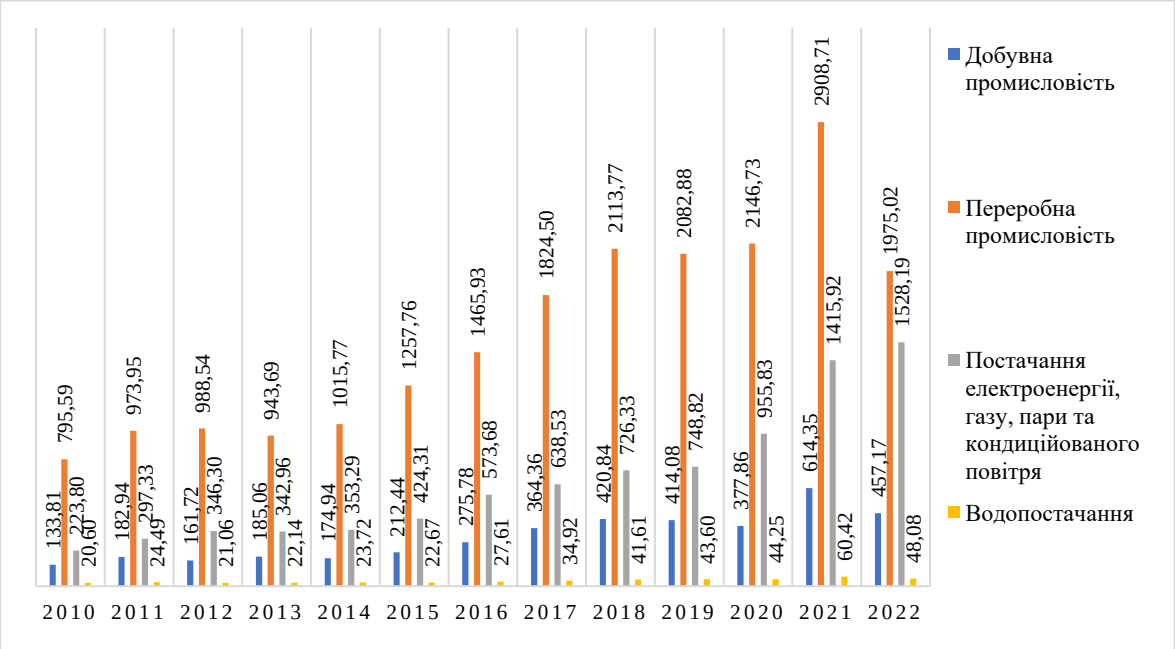

Рисунок 2 – Динаміка виручки від реалізації промислових компаній за сферою діяльності за період 2010-2022 рр., млрд грн

Джерело: [2].

Отож, ми бачимо, що найбільше постраждали компанії в сфері добувної та переробної промисловості, а саме концентрація таких компаній була в східній частині України, яка зараз знаходиться від окупацією. Виручка компаній в сфері постачання електроенергії, газу та пари, виросла в 2022 році в порівнянні з минулий період, що свідчить про ріст попиту на послуг цих компаній.

Як ми бачимо, віна призвело до скорочення кількості компаній, що власне і вплинуло на загальні показники виручки від реалізації, які в 2022 році мали гірше значення ніж в період Пандемії 2020 року.

Для покращення діяльності промислових компаній та їхнього відновлення, нами пропонується впровадити інноваційну стратегію, яка базуватиметься на впровадження цифрових технологій та технологій штучного інтелекту в бізнес-процеси компаній.

Візуалізація стратегія наведена на рисунку 3.

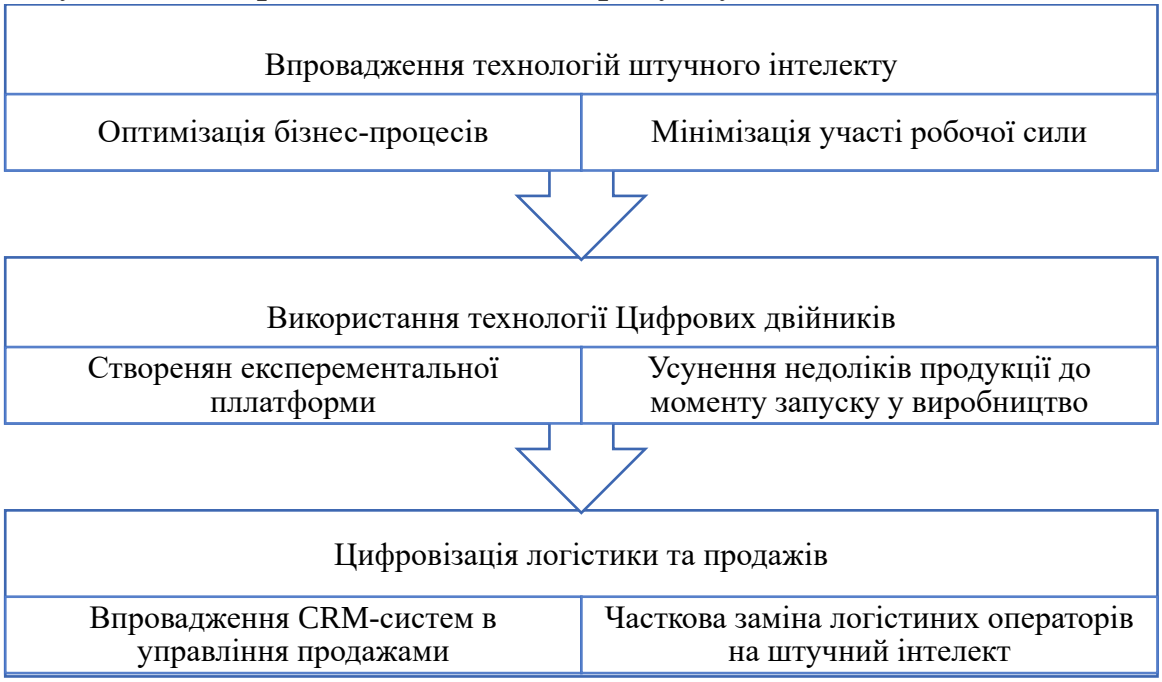

Рисунок 3 – Інноваційна стратегія розвитку промислових компаній
Джерело: створено автором.

На нашу думку, розроблена інноваційна стратегія буде ефективною промислових підприємств, якщо компанія отримає наступні результати:

– Отримає збільшення продажів після провадження інноваційного напрямку стратегії;

– Мінімізує витрати на перевезення після встановлення штучного інтелекту;

– Зменшить витрати на оплату праці працівникам, після їхньої часткової заміни на штучний інтелект;

– Зменшить залишки на складах магазину та відходи від товарів, які не продаються;

– Збільшить чистий прибуток через оптимізацію виробничих процесів»;

– Підвищить свій імідж на ринку як новатора.

Саме отримання вище перерахованих результатів і характеризувати ефективність пропонованої інноваційної стратегії розвитку промислових підприємств, адже метою будь-якої інноваційної стратегії є отримання вигоди для компанії, тобто збільшенні прибутку.

Основний результат запропонованої стратегії – це мінімізація витрат на бізнес процеси та їх оптимізація. Інноваційністю стратегії стане впровадження штучного інтелекту, який дозволить замінити працівників на виробничих ділянках та технології «цифровий двійник», що позитивно вплине на загальні витрати промислових підприємств. В загальному, можу зробити комплексний висновок, що запропонована нами стратегія підвищить імідж промислових підприємств на ринку України так і за її межами як новаторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діяльність вітчизняних підприємств під час війни в Україні: дослідження реального стану та потреб (липень 2022). К. : Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2022. 23 с.

2. Статистка. Діяльність підприємств. 2023 URL : https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 09.05.2024).

3. Гурочкіна В. В. Інноваційний потенціал та активізація емерджентних властивостей для цілей розвитку промислового підприємства. *Соціальна економіка.* 2020. № 60. DOI : https://doi.org/10.26565/2524-2547-2020-60-0920

4. Гурочкіна В. В. Механізми розвитку промислових підприємств в емерджентній економіці : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2020. 336 с. URL : http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6603/1/6759_IR.pdf

УДК 338.246.8:3.071.2

Уманців Владислав Юрійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Національний транспортний
університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-3071-7622

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Значні руйнування національного економічного потенціалу є одним з найбільш негативних наслідків війни. В сучасних умовах Україна втрачає людський капітал, важливі ресурси, а об'єкти інфраструктури зазнають значних руйнувань. Зменшуються також фінансові можливості й знижується конкурентоспроможність підприємств. Відновлення та докорінна перебудова української економіки постають основними завданнями на післявоєнний період. За таких умов проблематику повоєнного відновлення слід розглядати перш за все у контексті пошуку нових можливостей для економічного розвитку країни, вихід на нові ринки збуту українськими компаніями, створення можливостей для виробництва продукції зі значною часткою доданої вартості на засадах високотехнологічного інноваційного виробництва.

Війна в Україні призвела до масштабних руйнувань всієї інфраструктури. Логічним кроком має бути акцент на процесах відновлення виключно на основі новітніх технологій. Проте цьому перешкоджатиме й брак кваліфікованих фахівців, спроможних генерувати і поширювати інновації. Значне зниження рівня добробуту домашніх господарств істотно загострює проблему ефективного попиту на нові товари і послуги, фокусуючи попит передусім на предметах першої необхідності. Внаслідок цього інноваційний процес стикатиметься з феноменом недостатнього попиту на товари, які є доволі дорогими у початкові періоди освоєння ринку [1; 2].

Завдання повоєнного відновлення як економіки у цілому, так і її інфраструктурних складових є надзвичайно важливими. Відновлення економіки України потребуватиме вдосконалення структури виробництва, залучення іноземних інвестицій, стимулювання розвитку високотехнологічних

галузей та видів економічної діяльності. Успішне здійснення повоєнного відновлення має враховувати також й пошук оптимальних рішень, спроможних забезпечити сталий розвиток України в майбутньому.

Повоєнне відновлення економіки може здійснюватися на основі виважених стратегій. Такі стратегії, окрім іншого, мають передбачати формування можливостей для повернення мігрантів, забезпечення належних умов життя, розв'язання низки соціально-економічних проблем, що виникли внаслідок війни, відбудову об'єктів інфраструктури. Важливе місце у цьому аспекті відводиться пошукові конкретних джерел та розробленню механізмів забезпечення такого відновлення [1; 2].

Саме тому при реалізації плану відновлення економіки України велика увага має бути приділена програмам та заходам зі збільшення числа робочих місць та розширення можливостей для самозайнятості. Потенційними джерелами повоєнної відбудови України можуть бути урядова підтримка, міжнародна технічна допомога перш за все у формі грантів, репарації, іноземні інвестиції, кредити міжнародних фінансових інституцій [2; 3].

Під час відновлення в різних регіонах України виникне потреба у робочій силі для подолання наслідків збройної агресії та відбудови інфраструктури, виробничих потужностей, житлового фонду тощо. Це, своєю чергою, обумовить потребу у внутрішньому переміщенні працівників. У цьому зв'язку актуальним є здійснення структурних трансформацій економіки, що будуть пов'язаними з реструктуризацією ринку праці відповідно до нових вимог [2].

Слід звернути увагу на перспективи зменшення впливу негативних наслідків війни на ринок праці в Україні на основі спільних ініціатив з міжнародними суб'єктами для підтримання зайнятості. Важливим аспектом є також зростання чисельності українських фахівців, які працюють на дистанційних засадах у розвинених країнах, розроблення заходів з підтримки підприємницьких ініціатив та впровадження програм для перепідготовки безробітних [3; 4].

Розроблення й успішна реалізація стратегії відновлення України потребують практичного врахування проблем і особливостей економічного розвитку, які сформувалися ще до повномасштабної війни. До таких проблем можна віднести деформовану структуру економіки з домінуванням низькотехнологічних та сировинних галузей, використання ресурсо- та енергозатратних моделей виробництва, деформація конкурентного середовища, слабкість механізмів капіталотворення та захисту прав власності, зовнішню

міграцію населення, значну територіальну розбалансованість соціально-економічного розвитку. Розв'язання цих проблем шляхом впровадження системних реформ і зміни моделі економічного розвитку є актуальним завданням подальшого розвитку України [3; 4].

У цьому зв'язку важливими складовими повоєнного відновлення економіки є виявлення проблем, що стримують економічний розвиток та розроблення програм національної модернізації. Відновлення економіки має ґрунтуватися також на використанні можливостей євроінтеграційних перспектив України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Орел Ю. Л., Прочан А. О., Нестеренко О. П. Перспективи післявоєнного відновлення економіки України: реалії сьогодення. *Академічні візії.* 2024. Вип. 31. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1060/940

2. Ослунд А., Кубілюс А. Відбудова, реформування та вступ України до ЄС / перекл. з англ. А. Ковальчука. Львів : Видавництво Старого Лева, 2024. 144 с.

3. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: аналіт. доп. ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2024. 104 с.

4. Мельникова М., Бойченко М., Кочешкова І. Управління розвитком промислових територій: циркулярність, публічність, екологічність : монографія. Київ : Ін-т екон. пром-сті НАН України, 2023. 174 с.

УДК 330.341.1

Яківченко Андрій Миколайович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Національний авіаційний
університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-5125-6407

МАРКЕТИНГ У КРИЗОВІ ЧАСИ: ЗМІНИ ПІДХОДІВ У КОМУНІКАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ

Маркетингові комунікації у державному секторі під час кризових явищ відіграють критично важливу роль та мають вирішальне значення у посиленні суспільної підтримки уряду країни. Маркетингові комунікації сприяють ефективному інформуванню населення, підтримці довіри громадян та координації зусиль для подолання кризи. Основними ключовими аспектами, що підкреслюють значимість маркетингових комунікацій у державному секторі є оперативне та точне інформування громадян про поточну ситуацію, заходи безпеки, наявні ресурси та можливості допомоги. Ефективна комунікація допомагає запобігти паніці та поширенню дезінформації. Вона сприяє посиленню довіри до влади, прозорості, а її регулярність зміцнюють довіру населення до державних установ.

Досліджувана тема є актуальною з позиції забезпечення синергії дій та використання ресурсів для досягнення ефективної комунікації, яка сприятиме координації зусиль між різними державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Під час кризи важливо підтримувати моральний дух населення, поширюючи позитивні історії, успіхи та плани на майбутнє. Важливим інструментом стають маркетингові комунікації у державному секторі, які підкреслюють єдність та співпрацю, сприяють соціальній згуртованості.

Державні маркетингові комунікації сприяють мобілізації внутрішніх та міжнародних ресурсів, залучаючи донорів, волонтерів та інші організації до підтримки зусиль у подоланні кризи. Зворотний зв’язок від громадян допомагає державним органам швидко адаптувати свою політику та заходи

до змінних умов кризи. А використання соціальних мереж та інших каналів комунікації дозволяє отримувати актуальні дані та реагувати на потреби населення.

Під час кризи маркетингові комунікації в державному секторі є ключовими для забезпечення ефективного управління, підтримки суспільного порядку та зменшення негативних наслідків кризи. У випадку бізнес середовища та підприємницьких структур, маркетингові комунікації мають бути спрямовані на адаптацію до мінливих змін та мінімізацію наслідків кризи. Таким чином, ефективна комунікація допомагає державі діяти прозоро, ефективно та на благо своїх громадян, а бізнесу відновлювати свій потенціал.

Д. Томсе та Б. Сой [1] зазначають, що в часи кризових явищ, коли ресурси для маркетингової комунікації дуже обмежені, а вимоги щодо максимізації повернення інвестицій значні, використання соціальних мереж дозволяє компаніям використовувати їх як перевагу для ефективної комунікації з користувачами. Т. Нур [2] охарактеризував особливості маркетингових комунікацій під час кризових явищ як ознаку економічного заощадження підприємства, оскільки зазвичай підприємства починають скорочувати витрати, одночасно скорочуючи маркетинговий бюджет. Тому соціальні мережі залишаються цінним інструментом для ефективної комунікації, а компанії мають зосередитися на чіткості та характері узгоджених операційних і стратегічних процесів, в тому чисті і при зборі інтелектуальної інформації.

Х. Флорес, В. С. Ернандес, А. Е. Вільянуева [3] у своєму дослідженні проаналізували приклад урядової комунікації у кризовій ситуації, відому як SEMAR-Frida Sofía (переклад з англ. Фріда Софія), яка виникла внаслідок землетрусу в Мексиці 19 вересня 2014 року. На основі методології, запропонованої Грайсом, автори проаналізували усний та письмовий дискурс головних представників урядової установи Secretaria de Marina (SEMAR) з метою встановлення їхньої дискурсивної відповідальності в контексті кризи. Авторами визначено, що дана комунікація інституцій вимагає нової парадигми дискурсивної відповідальності, яка відмовляється від традиційних комунікаційних практик, які мало відповідають реальності та поточним суспільним потребам. При цьому особливо важливо, щоб вони стикалися зі сценаріями комунікативної кризи з повідомленнями, які демонструють сутність, солідність, конгруентність і впевненість, таким чином досягаючи ефективної комунікації. Це сприятиме інтерпретації результатів вчинених

дій організацій, основною характеристикою яких є постійний та чесний діалог між суб'єктом та його представниками, та дозволить більш чутливо керувати кризою при менший прихильності до інституцій.

Сідні Т. Андерсон та Джеффрі Е. Андерсон [4] зазначають, що маркетинг відіграє важливу роль у просуванні відповідального споживання під час криз і пропонують у своєму дослідженні запровадити концепцію соціально відповідального споживання, орієнтованого на споживача (CCSRC - consumer-centric socially responsible consumption). Андреа Ф. Гутаускас, Ракель Вальдес трактують відповідальну комунікацію в кризових ситуаціях як базис стійкості іміджу бренду. Науковці Р. Настасе-Аниш та А. Баба [5] мають подобні докази того, що у державному секторі реагування на кризи та комунікацію покращують за допомогою маркетингового підходу до відносин.

С. Кампо та Р. Гонсалес [6] зазначають, що «відповідальне спілкування можна розуміти як діалог організацій із громадськістю, в рамках якого будують механізм взаємозв'язків між особою/організацією/компанією та громадою, з якого слідують процеси та виникають ефекти». Автори виділяють відповідальну комунікацію, яка характеризується прозорістю та діалогом, як надзвичайно важливим елементом побудови репутації компанії, яка складається не тільки з суми нематеріальних активів, а й здатності повідомляти то ці активи зацікавленим сторонам.

Отже, відповідальні маркетингові комунікації в державному секторі характеризують інтеграційну систему соціальних, трудових та екологічних проблем, яка інтерпретується як дискурсивна відповідальність державних інституцій у полі промоції та ідентифікує шляхи вирішення зазначених проблем у своїй діяльності. Інтеграційна система включає інтеграцію прав людини на засадах поваги, як посиленої імперативності, а не лише простої сприйнятливості чи чутливості до домінуючих проблем, перелічених вище.

Відповідне трудове, соціальне чи екологічне законодавство є обов'язковим у кожному випадку та моменті суспільного життя, відповідно, передує добровільному рішенню прийнятої на себе соціальної відповідальності в державному секторі. Тому слід пам'ятати, що так само є обов'язковим дотримання текстів про права людини.

Відповідальна маркетингова комунікація знаходиться в структурі складних відносин між різними суб'єктами, залученими до виробництва, управління та взаємодії з державними органами. Крім того, відносини визначені як діалогічні, мають носити професійний характер та висококваліфіковану

семантику. Діалог - це про рівність, горизонтальність, участь, ефективну взаємодію, серед інших якостей. Лише в контексті відповідального спілкування набувають значення поняття прозорості та взаємної відповідальності, тобто співвідповідальності.

В умовах українських реалій воєнного часу відповідальні комунікації в державному секторі відіграють вирішальну роль у забезпеченні безпеки, стабільності та підтримки громадян. В Україні, протягом 2022-2024 років, було впроваджено кілька прикладів ефективних та відповідальних комунікацій, які сприяли збереженню суспільного порядку та підтримці морального духу населення. Основними напрямами комунікацій є:

1. Регулярні відеозвернення Президента України, які транслюються національними каналами та в соціальних мережах, забезпечують населення актуальною інформацією про воєнні дії, заходи безпеки та державну підтримку. Такі звернення сприяють підтримці морального духу громадян та демонструють прозорість дій уряду.

2. Щоденні офіційні повідомлення від Міністерства оборони України, брифінги щодо ситуації на фронті, втрат ворога, та успіхів українських військ. Міністерство оборони активно використовує соціальні мережі для поширення інформації, що дозволяє оперативно інформувати населення та контрольно спростовувати фейкові новини.

3. Публікація оперативної інформації про повітряні тривоги, обстріли та інші надзвичайні ситуації від Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), які регулярно надають рекомендації щодо дій у разі небезпеки, що допомагає зменшити ризики для життя та здоров’я громадян.

4. Відповідальні комунікації щодо надходження та розподілу гуманітарної допомоги. Інформація про отримані ресурси та їхнє використання публікується на офіційних сайтах та в соціальних мережах, що забезпечує прозорість і довіру до дій уряду.

5. Інформаційні кампанії з кібербезпеки від урядових організацій, наприклад, Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України. Громадянам надаються рекомендації щодо захисту особистих даних та уникнення кібератак.

6. Спільні комунікації з міжнародними партнерами. Це демонструє підтримку України на міжнародній арені та інформує громадян про міжнародну допомогу та співпрацю.

7. Платформи для зворотного зв’язку, використання онлайн-платформ та гарячих ліній для отримання зворотного зв’язку від громадян.

Це дозволяє державним органам швидко реагувати на запити та проблеми населення, що особливо важливо в умовах війни.

8. Комунікації щодо соціальних ініціатив та підтримки волонтерських рухів. Інформація про потреби фронту та цивільного населення допомагає координувати зусилля волонтерів та ефективно використовувати ресурси.

Ці кейси підкреслюють важливість відповідальних та прозорих комунікацій у державному секторі під час воєнного стану в Україні. Ефективна комунікація забезпечує підтримку населення, зміцнює довіру до уряду та сприяє координації зусиль для подолання кризових ситуацій.

В загальному, слід виділити важливість та необхідність державним інституціям розробляти процедури, політику та посібники з відповідальної комунікації у кризових ситуаціях, але, перш за все, пропагувати її для представників державних інституцій щодо спілкування в критичному середовищі, ситуації, яка набуває нових вимірів, враховуючи концепцію відповідального спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tomse, D., & Snoj, B. (2014). Marketing communication on social networks: Solution in the times of crisis. *Marketing Science.* 45, 131–138.

2. Noor, T. (2022). Reviewing the Challenging Factors of Survival During COVID 19 Uncertainty. *International Journal on Social Science, Economics and Art.*

3. Flores, H. G., Hernández, V. S., & Villanueva, A. E. (2019). COMUNICACIÓN GUBERNAMENTAL RESPONSABLE EN SITUACIONES DE CRISIS: EL CASO DE FRIDA SOFÍA. *Perspectivas de la comunicación*. 2019. Vol. 12. No 2. Pp. 127–153.

4. Anderson, S. T., & Anderson, J. E. (2020). Leave some for me! The role of marketing in influencing responsible consumption during times of crisis. *Journal of Strategic Marketing.* 30, 703–721.

5. Nastase-Anysz, R., & Baba, A. (2020). Public Sector Intervention in a Period of Crisis: Study Based on Applied Relationship Marketing Principles. *European Research Studies Journal.* 23, 923–935.

6. Campo, S. D., & Martín, R. G. (2012). La comunicación en el marco de la Responsabilidad Social: bases para una definición de Comunicación Responsable. *International Journal of Communication Research.* 06, 14–31.

СЕКЦІЯ 4
ПЕРЕДОВІ ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ

УДК 336.7:338.2

Кіндзерський Юрій Вікторович,
д-р екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-4432-6526

ПЕРЕДУМОВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАНКУ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТРУКТУРНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Перед Україною стоїть низка складних завдань щодо забезпечення стійкого функціонування економіки під час війни та ефективної протидії російській агресії, повоєнного відновлення економіки, спрямованого не лише на подолання збитків, спричинених війною і повернення на довоєнний рівень, але і на якісну модернізацію національного господарства і переструктурування виробництва задля усунення технологічної і економічної відсталості країни. Уряд України у розв’язанні цих питань покладає занадто великі і не зовсім виправдані сподівання на зовнішню донорську допомогу від іноземних країн, міжнародних фінансових організацій та фондів, приватних компаній, ігноруючи при цьому наявні внутрішні ресурси і можливості.

Зауважимо, що іноземна допомога буде спрямовуватись переважно на відновлення зруйнованого війною, оскільки її обсяги вже зараз оцінюються виходячи виключно із завданих збитків. Водночас, проблеми подолання відсталості виробництва, його переструктурування і модернізації на новій технологічній основі залишатимуться поза увагою іноземних донорів, а країні пропонують зберегти нинішню аграрну і сировинну спеціалізацію. Наприклад, вже зараз ЄБРР радить уряду закріпити за Україною роль

«ресурсного центру Європи» [1]. Крім того, відсутність мотивації у іноземців вкладати кошти у розбудову нових високотехнологічних сфер в Україні пов’язано не лише із надвисоким рівнем ризикованості і невизначеності перспектив їх діяльності через постійну воєнну загрозу, але і через їх небажання перетворити Україну на зайвого конкурента для розвинених країн в умовах перенасичених товарних ринків.

Таким чином у вирішенні проблеми технологічної модернізації і переструктурування вітчизняного виробництва Україна може покладатися виключно на власні зусилля і ресурси, не сподіваючись на зовнішню допомогу і зацікавленість іноземних інвесторів. При цьому також не варто розраховувати на вітчизняну приватну ініціативу і приватний фінансовий ресурс у забезпеченні переструктурування в умовах зруйнованих і паралізованих війною чи взагалі нерозвинених і відсутніх ринків, "короткого" горизонту планування діяльності суб’єктів, що домінує не лише у воєнний, але і у мирний час, і відповідного дефіциту "довгих" кредитних грошей на здійснення масштабних і складних інвестиційних проектів зі значними строками окупності і ризиками реалізації.

У цьому зв’язку виникає об’єктивна потреба в таких державних інститутах, які дозволять, з одного боку, акумулювати значні грошові ресурси, а з іншого – сконцентрувати ці ресурси на розвиткові пріоритетних галузей і сфер виробництва за одночасного підвищення їхньої доступності і зменшення вартості для позичальників. У світовій практиці до подібних інститутів належать державні банки розвитку, інвестиційні, структурні, регіональні, суверенні фонди тощо. Серед них найбільш поширеними є банки розвитку (БР). Їх діяльність спрямована на довгострокове фінансування проектів, що створюють значні позитивні зовнішні соціально-економічні ефекти, але не можуть бути повністю профінансовані приватним сектором [2]. До сфер, у яких зосереджені інтереси БР, належать економічна й соціальна інфраструктура (енергетика, транспорт, зв'язок, іригація, житлове будівництво, охорона здоров'я, освіта), капіталомісткі галузі промисловості (нафтовидобування, металургія, хімія, нафтохімія, машинобудування тощо), сільське господарство. Вони відіграли ключову роль у післявоєнному відновленні економік країн Європи (Німеччина, Італія) та Азії (Японія). Пізніше їхнім коштом було здійснено технологічне переозброєння енергетики, автомобілебудування, рибної промисловості в Японії, профінансовані проекти з енергозбереження, розвитку комунальної інфраструктури та житлового будівництва в Німеччині. Нині на банки розвитку урядами провідних

розвинених країн покладається нова функція – фінансове забезпечення дослідницької та інноваційної діяльності, починаючи з її ранніх етапів, підтримка просування проривних радикальних високоризикових інноваційних продуктів і технологій, створення принципово нових сфер виробництва і нових ринків інноваційної продукції, в тому числі за напрямами досягнення Цілей сталого розвитку, забезпечення зеленого переходу, циркулярного виробництва тощо [3].

В Україні, за даними НБУ, станом на 1 травня 2024 р. діють 63 банки, 6 з яких належать державі, – Приватбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк, Сенсбанк, Перший інвестиційний банк [4]. При цьому на держбанки припадає 53,6% загальних активів банківського сектору або майже 1,9 трлн грн (близько 29% від ВВП 2023 р.). У ведені своєї господарської діяльності і отриманні прибутків вітчизняні держбанки нічим не відрізняються від приватних комерційних банків, тому уряд ставить питання про приватизацію частини з них. Водночас зауважимо, що альтернативою приватизації може і має бути перетворення існуючих державних банків (усіх або частини з них) на єдиний державний банк розвитку України (на кшталт німецького Банку реконструкції KfW) з відокремленими структурними підрозділами відповідно до специфіки функціональних завдань, які будуть на нього покладені у питаннях розбудови окремих галузей, сфер, регіонів тощо. Зараз для України поки що є унікальний шанс створити такий банк без особливих адміністративних зусиль і пошуку значних фінансових ресурсів для забезпечення його діяльності. Водночас після приватизації держбанків цей шанс буде втрачений, а перспективи подолати відсталість і розбудувати нову високотехнологічну економіку, в тому числі сподіваючись на іноземний капітал, будуть нереалістичними.

У процесі формування українського державного банку розвитку, з огляду на досвід діяльності таких установ у зарубіжних країнах, слід одразу закласти у його організаційну модель ряд відмінностей від комерційних банків, аби не дублювати діяльність останніх, витісняючи їх із ринку, та відповідати своєму функціональному призначенню. Зокрема цей банк повинен:

– мати специфічний механізм мобілізації довгострокових ресурсів. Їх доцільно формувати за рахунок капітальних видатків бюджету, доходів від приватизації державного майна (особливо враховуючи постійне декларування урядом необхідності інвестиційного використання коштів від приватизації), емісійних та кредитних коштів НБУ, довгострокових кредитів комерційних банків, отриманих під державні гарантії на виконання державних

інвестиційних програм, залучених урядом кредитів від іноземних та міжнародних фінансових організацій, коштів від емісії середньострокових і довгострокових ОВДП, призначених на покриття бюджетного дефіциту, емісії власних інвестиційних облігацій;

– створювати особливий механізм довгострокового інвестування в основний капітал реального сектора, наприклад через прямі довгострокові та облігаційні кредити, вклади в акціонерний капітал, емісійні та фондові операції;

– у своїй діяльності виходити із загальнодержавних інтересів і завдань соціально-економічної політики, не переслідувати мети одержання прибутку за одночасного слідування принципу беззбитковості; надавати гарантії іншим фінансовим інститутам щодо повернення кредитів, перерозподіляючи тим самим їх кредитний ризик та стимулюючи до розширення кредитування;

– працювати у комерційно непривабливих сферах, тим самим не створювати конкуренції комерційним банкам. Основний акцент у кредитуванні робити на пріоритетних об'єктах соціального й економічного розвитку – неприбуткових, малоприбуткових, капіталомістких, з тривалим строком окупності й високими ризиками втрати коштів;

– отримати систему інституційних привілей під виконання перелічених завдань.

Діяльність державного банку розвитку в Україні як під час війни, так і у період повоєнної відбудови, доцільно спрямувати на вирішення таких стратегічних завдань:

– фінансове забезпечення проектів, здійснюваних у рамках реалізації державної інвестиційної політики; розширення доступу національних компаній до довгострокового фінансування на прийнятних для останнього умовах, формування національного ринку довгострокового капіталу;

– експертиза та фінансування інвестиційних проектів у пріоритетних галузях і сферах, нових галузях, розвиток яких матиме стратегічне значення у перспективі, але нині стримується «провалами ринку»;

– розміщення цільових інвестиційних державних позик та відкриття гарантованих державою депозитів для залучення коштів населення з їхньою подальшою трансформацією в довгострокові інвестиційні ресурси;

– реалізація інвестиційних проектів, направлених на вирівнювання регіональних диспропорцій;

– фінансова, кредитна та гарантійна підтримка поточної та інвестиційної діяльності малого і середнього бізнесу;

– підтримка зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів;

– кредитування підприємств реального сектора, що зазнають тимчасового дефіциту оборотних коштів з одночасним здійсненням розрахунково-касового обслуговування цих підприємств;

– виконання агентських функцій при реалізації інвестиційних проектів, фінансованих міжнародними фінансовими організаціями; надання гарантій по залучених суб'єктами кредитах від закордонних або вітчизняних фінансових організацій;

– підвищення частки кредитів, що надаються на технологічну модернізацію, фінансування програм із підвищення кваліфікації персоналу підприємств, удосконалення систем управління й підвищення продуктивності праці;

– консалтинг підприємств щодо їхнього розвитку, реструктуризації, залучення кредитів, емісії цінних паперів.

Активна участь вітчизняного банку розвитку в економічних перетвореннях має бути забезпечена через:

– переважну підтримку не окремих галузей, а конкретних технологій і виробництв нових продуктів, освоєння яких забезпечить значні позитивні зовнішні ефекти;

– тісну взаємодію з бізнесом в ухваленні рішень при збереженні достатньої автономії банку. Формами такої взаємодії можуть бути координаційні дорадчі органи при банкові із представників уряду й приватного бізнесу, спільна експертиза перспективних інвестиційних проектів, участь представників бізнесу у раді директорів банку;

– надання переваги приватно-державному партнерству в реалізації завдань з метою своєчасного запобігання неефективному вкладенню державних коштів, підвищення загальної інвестиційної активності приватного сектора та захисту інвестицій від макроекономічних і політичних ризиків;

– вибудовування системи управління банком на основі аналізу отриманих результатів та створення механізмів протидії ймовірним ризикам; незалежний зовнішній контроль за діяльністю банку.

У вирішенні основних завдань вітчизняний банк розвитку повинен взаємодіяти з профільними органами влади й долучатися до розроблення й ухвалення ними відповідних господарських рішень. Саме такий підхід, на нашу думку, дозволить вирішити проблеми фінансово-інвестиційного забезпечення повоєнної відбудови, подолання відсталості, модернізації і розвитку економіки на новій технологічній основі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прем'єр-міністр, Офіс реформ та ЄБРР обговорили співпрацю у відновленні та впровадженні реформ. *Урядовий портал.* 2023. 17 квітня. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/premier-ministr-ofis-reform-ta-iebrr-obhovoryly-spivpratsiu-u-vidnovlenni-ta-vprovadzhenni-reform

2. Griffith-Jones S., Ocampo J. A. The Future of National Development Banks / Brazil's National Economic and Social Development Bank. 2017. 448 p. URL : https://policydialogue.org/files/events/background-materials/The-Future-of-National-Development-Banks-Publication-Draft.pdf

3. Mazzucato M., Penna C. Beyond Market Failures: The Market Creating and Shaping Roles of State Investment Banks. *Institute for New Economic Thinking. Working Paper*. 2015. № 7. 43 p. URL : https://www.ineteconomics.org/uploads/papers/WP7-Mazzucato.pdf

4. Огляд банківського сектору / Національний банк України. 2024. 13 с. Травень. URL : https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-traven-2024-roku

УДК 336.7

Корнівська Валерія Олегівна,
д-р екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0348-0404

ЦИФРОВІ ФІНАНСИ У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Війна наріжним чином вплинула на українське інституційне середовище, поставивши його на воєнні рейки, кардинальним чином трансформувавши фінансово-інституційний клімат. За російської агресії проти України відбулася глибока модифікація суспільних потреб, яка робить наріжною та невідворотною цифрову стратегію розвитку для забезпечення економічної діяльності. Вирішальне значення в умовах інтенсивних воєнних дій показали цифрові фінансові продукти. Водночас слід брати до уваги, що активізація на шляху реалізації цифрової стратегії черевата зростаючими ризиками не тільки технологічного характеру, але й інституційного.

Прогнози розвитку глобального світу фінансів свідчать, що майбутнє за цифровими платформами, на яких представлено весь перелік актуальних фінансових послуг: від відкриття депозитного рахунку до задоволення кредитного попиту. Розвивається світ вбудованих фінансів, - непомітно, зручно, щільно інтегрованих у повсякденне буття споживачів на основі клієнтоорієнтованого підходу. Про активізацію світового руху до домінування вбудованих цифрових фінансів свідчать як характер споживчих витрат, так і управлінська поведінка малих та середніх підприємств: більше третини світових карткових витрат здійснюються в Інтернеті; третина малих і середніх компаній покладаються на цифрові програмні рішення для управління своїм бізнесом.

Підтриманий активною державною політикою, світ цифрових вбудованих фінансів розвивається в Україні. Як свідчать дані НБУ, 9 із 10 транзакцій з платіжними картками сьогодні є безконтактними, при цьому у 2019 році лише третина безготівкових операцій здійснювалася за допомогою мобільних пристроїв.

За розвитком цифрового банкінгу, необанкінгу, операціями з криптовалютою та їх інституціоналізацією, – Україна знаходиться серед країн авангардного цифрового розвитку. За обсягами оплат цифровими картками зі смартфонів та інших NFC-гаджетів Україна знаходиться у першій п'ятірці країн разом з Австралією, Великою Британією, Нідерландами та США [1].

Водночас слід враховувати, що подальший рух у цьому напрямку актуалізує ризики цифрового розвитку. Досвід впровадження цифрових фінансів у країнах, що розвиваються, доводить, що доступність, швидкість та дистанційність цифрових фінансових послуг, зокрема, кредитування – це фактор зростання боргового навантаження на населення, що збільшує споживання у кредит, спричиняючи фінансову дестабілізацію не тільки на рівні окремих домогосподарств, а й на рівні держави. Ризики клієнтоорієнтованих фінансів проявляються також у зростаючому впливі надавачів фінансових послуг у якості координаторів соціального та економічного буття споживачів послуг. При цьому відбувається втрачання фінансової суб'єктності споживачами фінансових послуг внаслідок делегування прийняття фінансових рішень надавачам послуг.

Для здійснення ефективного реконструктивного процесу необхідною є гармонізація цифрової споживчої та інвестиційної фінансової активності, з одного боку, а з іншого – збереження нецифрових фінансових альтернатив забезпечення циркуляції ліквідності в економічному просторі.

У цьому зв'язку необхідно на основі всебічного аналізу існуючого у світі досвіду досліджувати соціально-економічні ефекти цифрового інвестування; виявляти можливості створення цифрових платформ як центрів формування екосистем, у яких відбуватиметься процес реконструктивного інвестування; у контексті забезпечення безпеки та транспарентності інвестування аналізувати можливості впровадження цифрової валюти. Водночас необхідно брати до уваги ризики згасання нецифрових альтернатив фінансового доступу та шляхи їх мінімізації.

Слід враховувати, що межі ефективності цифрових трансформацій у фінансовій сфері визначаються, у тому числі, інституційним середовищем, яке надає інституційний запит на трансформації. Для забезпечення повоєнного відновлення в сучасних умовах важливим є врахування інституційних особливостей фінансово-кредитного розвитку в Україні, а саме – феномену інверсійності.

Інверсійність у фінансовому просторі української економіки проявилася у тому, що повною мірою не сформувавши класичного фінансового ринку, спрямованого на задоволення потреб споживачів фінансових послуг,

Україна "перескочила" на цифровий рівень, де активно впроваджуються фінансова інклюзія населення, цифровий банкінг, безготівкова економіка на тлі явної банківської домінанти по відношенню до пересічного споживача фінансових послуг.

Історично сформоване домінування банківських установ по відношенню до споживача фінансових послуг в цифрову епоху підкріплено особливими механізмами реалізації економічної діяльності на основі переваги безготівкових розрахунків. За цих умов взаємодія з банківською установою є єдиним механізмом організації циркуляції ліквідності на умовах, що встановлюються банківською установою, яка не налаштована на економічний альтруїзм та розвиває моделі діяльності, що обіцяють максимум економічного зиску. Для України процес цифрового переходу у фінансовому секторі несе як істотні перспективи, так і значні виклики. Активізація цифрового розвитку фінансового сектору нашої країни зумовила формування тенденцій, за яких фінансові установи, укорінюючи свій домінантний стан в фінансово-інституційному середовищі, можуть бути нейтральними до процесів економічного відновлення, навіть створюватимуть певні ризики для реконструктивного процесу.

Зокрема, триває перетворення інститутів фінансового посередництва з інститутів перерозподілу фінансових ресурсів у платіжних агентів, чому сприяє саме цифровий розвиток і формування нових, притаманних саме йому, бізнес-моделей. Кредитна активність банківських установ, зокрема кредитування підприємств, відходить на другий план, уступаючи місце комісійній діяльності. Тому організація повоєнного інвестиційного процесу у таких умовах залежить тільки від адекватної державної політики.

Перешкодою для організації повоєнного відновлювального процесу є також усталений зв'язок між українськими банками та державою, який проявляється в активному інвестуванні банків у державні цінні папери, що негативно впливає на процеси кредитування, відволікаючи фінансові ресурси, роблячи інститути фінансового посередництва «інститутами у собі». Проблемою для реконструктивного процесу є стратегічно ризиковий фінансово-інституційний клімат, що базується на асиметричності інформації, відсутності чітких, несуперечливих регуляторних меж для організації діяльності цифрових фінансових установ на тлі їх опортунізму та необізнаності споживачів послуг.

Стратегічно ризиковим є також рух до формування повністю безготівкової економіки та активізація на шляху до впровадження цифрової валюти центрального банку без врахування потреб споживачів та наявного платіжного ландшафту. Революційність подібних трансформацій може зіграти згубну роль для нашої економіки. Тому вкрай важливо враховувати національні інтереси, реалії воєнного стану, перспективи довгострокової повоєнної фінансово-економічної нестабільності і наявний платіжний ландшафт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколовська І. BNPL, вбудовані фінанси та автоматизація бізнесу – перспективні фінтех-новації, які змінять наше життя. 2024. URL : https://proit.org.ua/bnpl-vbudovani-finansi-ta-avtomatizatsiia-bizniesu-pierspiektivni-fintiekh-novatsiyi-iaki-zminiat-nashie-zhittia/

УДК 657:658.1

Савастєєва Оксана Миколаївна,
д-р екон. наук, доцент,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0000-0002-7356-8890

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ДО ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ

Фінансовий аналіз виступає важливим аспектом управління фінансами для бізнесу та інвестування. Це процес побудови математичних представлень фінансових операцій для того, щоб з'ясувати, які фінансові рішення найбільш ефективні для прибутковості та стійкості бізнесу. Сучасні технології та програмні засоби дозволяють фахівцям здійснювати більш точний і оперативний фінансовий аналіз, що є важливим інструментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

В сучасних умовах автоматизація процесів фінансового аналізу через переведення в площину комп'ютерних технологій всіх основних процесів фінансового аналізу для отримання і обробки необхідної інформації для прийняття рішень осмислено та швидко в режимі реального часу [1].

Активне запровадження інноваційних підходів до організації фінансового аналізу відбувається через посилення технологічної інфраструктури разом з інтеграцією до хмарних платформ. Хмарні розрахунки дають змогу зберігати та обробляти фінансову інформацію в онлайн-режимі, що спрощує спільну роботу над окремими аспектами фінансово-аналітичної роботи та створює необмеженість територіального доступу, що значно полегшує організацію роботи і формує актуальні вихідні дані для фінансового аналізу. Ключовими аспектами застосування хмарних технологій у фінансовому аналізі є:

- необмеженість територіального доступу: хмарні технології дозволяють звертатися до фінансової інформації та будувати фінансові моделі з будь-якого місця, де є доступ до мережі, що особливо корисно для міжнародних команд і тих аналітиків, хто працює в режимі віддаленої роботи;

- спільне використання аналітичної інформації: хмарні технології дають можливість декільком користувачам одночасно використовувати фінансово-аналітичні дані без необхідності здійснювати складний обмін файлами, що, в свою чергу, покращує комунікаційну складову;
- оптимізація операційних витрат на аналітичну інфраструктуру: замість необхідності обслуговувати великі обчислювальні сервери і зберігати значні обсяги інформації на місцевих серверах, компанії можуть використовувати інфраструктуру хмарних постачальників, що дозволяє суттєво знизити операційні витрати;
- резервне копіювання та захист інформації: більшість хмарних постачальників пропонують високий рівень безпеки та резервного копіювання інформації, що може бути важливим для захисту фінансово-аналітичних даних від втрати або пошкодження.

За словами Шиш А. М., «використання хмарних технологій у бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі в Європі характеризується декількома ключовими особливостями, які відрізняють їхнє застосування від інших регіонів, включаючи Україну. Сучасний європейський ринок хмарних технологій значно розвиненіший, завдяки вищому рівню технологічної інтеграції та інновацій у сфері розвитку. Європейські компанії активно використовують хмарні платформи для автоматизації бухгалтерського обліку, підвищення ефективності обробки даних та впровадження передових методів аналізу фінансової інформації [2].

Отже, діюча політика сприяє збільшенню продуктивності та оптимізації витрат у бізнес-процесах. Компанії демонструють високий рівень вимог до безпеки інформації, що обумовлено загальними регулятивними нормами, такими як, наприклад, Загальний регламент захисту даних (GDPR), який вимагає від хмарних сервісів дотримання жорстких стандартів конфіденційності і захисту інформації. Актуальною характеристикою процесу застосування хмарних технологій у Європі, виступає акцент на міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку, такі як Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS). Західноєвропейські компанії часто функціонують на міжнародних ринках, тому їх хмарні фінансово-облікові системи мають бути гнучкими і адаптованими до різноманітних стандартів звітності та обліку, що потребує від хмарних платформ можливостей щодо легкої інтеграції із різними фінансовими системами. До того ж існує чітке спрямування на екологічну стійкість і корпоративну соціальну відповідальність, що також здійснює вплив на вибір та використання хмарних технологій.

Хмарні технології активно запроваджуються у бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі у всіх країнах світу, трансформуючи традиційні підходи до цих важливих бізнес-функцій. В Україні зазначений процес також набуває все більшої актуальності, хоча і має власні специфічні ознаки та ризики. Сучасний стан розвитку хмарних технологій дозволяє вітчизняним компаніям в складних умовах війни використовувати потрібну інфраструктуру без необхідності здійснювати суттєві капіталовкладення у фізичне обладнання. Водночас, в контексті ведення бухгалтерського обліку зазначене означає можливість оперативного масштабування ресурсів у часи пікових робочих навантажень, наприклад, під час формування податкової звітності або завершення фінансового року.

Головною перевагою хмарних технологій виступає їх здатність забезпечувати миттєвий доступ до фінансової інформації та аналітичних інструментів, незалежно від місця знаходження користувача. Даний підхід забезпечує великі можливості з метою оптимізації аналітичних процедур, зокрема, через автоматизацію рутинних операцій і підвищення точності формування фінансової звітності.

В межах вітчизняних реалій використання хмарних рішень у сфері фінансового аналізу зустрічає певні перешкоди, які виникають, зокрема, через незадовільний рівень IT-інфраструктури, законодавчі обмеження в контексті національних нормативно-правових документів, а також через необхідність адаптації до специфічних характеристик місцевого бізнес-середовища.

Підсумовуючи викладене і спираючись на результати попередніх наукових досліджень щодо використання технологій штучного інтелекту в облікових системах [3], потрібно зазначити наступне. Однією з ключових відмінностей застосування хмарних технологій в Україні порівняно з іншими світовими країнами виступає потреба щодо їх адаптації до національних регуляторних вимог. Наприклад, українське правове поле вимагає чіткого дотримання правил зберігання і обробки персональної інформації, що впливає на вибір хмарних платформ для здійснення фінансового аналізу. Водночас надзвичайно актуальним є питання забезпечення захисту інформації від несанкціонованого доступу, особливо, в контексті зростаючих кіберзагроз. В українському просторі, де кібербезпека поки знаходиться на стадії розвитку, зазначене формує додаткові виклики для компаній, які вирішують перейти на використання хмарних технологій. Також важливим є питання інтеграції хмарних систем до існуючих програм фінансового і управлінського обліку та відповідних баз даних, що може вимагати досить суттєвих ресурсних вкладень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савастєєва О. М., Тюрин О. В. Порівняльний аналіз програмних продуктів для фінансового аналізу підприємств та оцінки проєктів. *Перспективи регулювання соціально-економічних процесів в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 жовтня 2023 року. Одеса : Олді+, 2023. С. 138–143.

2. Шиш А. М. Хмарні технології у бухгалтерському обліку та фінансовому аналізі в Україні: аналіз відмінностей та стратегії адаптації до місцевого контексту. URL : https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/13/10 (дата звернення: 26.05.2024).

3. Савастєєва О. М. Використання технологій штучного інтелекту в системі управлінського обліку бізнес-суб'єктів. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 28–29 березня 2024 р. Полтава, 2024. С. 306–309.

УДК 004.6

Сунцова Олеся Олександрівна,
д-р екон. наук, професор,
академік Академії економічних наук України,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, України
ORCID ID 0000-0002-3854-7939

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН У ЗМІНІ СТРУКТУРИ ВВП КРАЇНИ

Блокчейн – це технологія, розроблена для підтримки епохи дисрупції інформації. Вона пропонує альтернативне рішення, яке може представляти дані або набір даних, які постійно зростають. Кожен блок містить криптографічний хеш, відмітку часу та інформацію про транзакції з попереднього блоку. Кожен блок пов'язаний між собою, тому якщо ви хочете змінити один блок, вам доведеться змінити інший. Кожен блок залишається підключеним до мережі і математично перевіряє копію блокчейну з копією інших мереж. Як реєстр транзакцій, Блокчейн дозволяє не лише використання криптовалют, але й інших цифрових валют та цифрових активів. Нематеріальні активи, такі як будинки, автомобілі, земля тощо. Однією з переваг використання блокчейну є можливість торгувати майже будь-яким цінними речами, які можна відстежувати, зменшуючи ризики та витрати для всіх зацікавлених сторін. Блокчейн має характеристики безпеки, стійкості та програмованої можливості, які є характеристиками протоколу консенсусу, що може бути використаний (AC Nugraha, 2020) [1–12].

Згідно з H Yulianton, RCN Santi, K Hadiono, S Mulyani (2018), Блокчейн - це колекція блоків, які з'єднані (зв'язані) між собою і містять інформацію про події, які відбулися. Ключовою технологією блокчейну є здатність відстежувати розподілену базу даних. Простіше кажучи, розвиток технології блокчейн пройшов три етапи: блокчейн 1.0, який спочатку став відзначним подією в історії цифрових валют, потім блокчейн 2.0 як подальший розвиток цифрової економіки, і нарешті блокчейн 3.0 як розвиток цифрової економіки, перетворення від валютного економіки до асоціації або цифрового суспільства [1–12].

Незважаючи на те, що блокчейн вже використовується як альтернатива складовим монетарної бази, чим змінює її структуру всередині певної країни, більшість досліджень сфокусовані на оглядах літератури та надають інформацію для практиків та наукових колективів. Отже, ця стаття ставить перед собою завдання зменшити розрив шляхом розробки моделі для виявлення викривлень у структурі монетарної бази під впливом блокчейну. Як ефективно використовувати блокчейн все ще досліджується. Як результат, робота багатьох компаній, які використовують технології блокчейн для оплат є вразливою до технічних проблем. Технологія блокчейн використовується для вирішення цієї проблеми та забезпечення обміну даними між відповідними зацікавленими сторонами.

У цифрову епоху управління та фінансове облік повинні зазнати змін. Для забезпечення прозорості та відповідальності в управлінні фінансами регіонів необхідні стандарти обліку при складанні фінансових звітів, щоб звіти та результати діяльності уряду відображали прозорість та відповідальність у фінансовому управлінні. У досягненні покращення якості діяльності уряду часто виникають дуже складні проблеми, особливо при здійсненні операцій, які потребують спеціальних умов для аналізу видимих проблем, щоб досягти чітких цілей. Часто виникають проблеми, такі як адміністративні помилки, корупція, що призводять до того, що фінансове управління не відповідає очікуванням. Тому потрібні рішення для вирішення цього. Недоліки у прозорості та відповідальності у фінансовому обліку регіонів досі існують через те, що під час складання фінансових звітів багато посадових осіб, що відповідають за фінансове управління, ще не повністю розуміють свої обов'язки та функції. Крім того, система обліку, яка зараз використовується, все ще досить легко піддається втручанню, а не помилкове ведення обліку створює можливість і надає можливість для осіб, які бажають здійснювати шахрайство, таке як корупція. (N. Mokoginta, L. Lambey, 2017) [1–12].

Відбуваються зміни підході до формування монетарної політики. Традиційно монетарна політика країни здійснюється через центральний банк, який контролює емісію грошей та регулює ставки відсотків. Використання технології блокчейн може змінити цей підхід, дозволяючи створювати цифрові валюти, що базуються на блокчейні, та розподіляти їх безпосередньо між учасниками системи, обминаючи традиційних посередників.

В Україні блокчейн технологія поступово набуває популярності, і в цей час спостерігається зростання інтересу до неї як з боку бізнесу, так і з боку уряду та громадськості. Проте точні дані про кількість операцій не завжди збираються та публікуються в регулярному режимі.

Розробимо економіко-математичну модель впливу блокчейну на об'єм та структуру монетарної бази певної країни. Нехай *MB_t* – об'єм монетарної бази країни в час *t, MB_t-1* – об'єм монетарної бази країни в попередній час *t-1*.

Тоді можна сформулювати модель впливу блокчейну на об'єм монетарної бази як:

$$MB\_t = MB\_t\text{-}1 + Delta\ MB\_блокчейн, \qquad (1)$$

де *Delta MB_блокчейн* – зміна об'єму монетарної бази, спричинена впровадженням блокчейну. Ця зміна може бути позитивною або негативною, в залежності від конкретних обставин та реалізації блокчейн проектів.

Щоб розширити цю модель, можна врахувати фактори, що впливають на зміну обсягу монетарної бази через впровадження блокчейну, такі як:

- емісія цифрової валюти: впровадження цифрових валют на базі блокчейну може призвести до збільшення монетарної бази, оскільки нові одиниці цифрової валюти будуть створюватися;

- операційні витрати та ефективність: витрати на операції з блокчейну (такі як транзакційні витрати) та ефективність впровадження можуть впливати на зміну монетарної бази.

- вплив на фінансову систему: зміна управління та структура фінансової системи країни через впровадження блокчейну може мати вплив на рівень ліквідності та обсяг грошей у системі.

Ця модель може бути доповнена та адаптована відповідно до конкретних умов та обставин країни, а також змін у блокчейн-проектах та регулюванні.

Для побудови регресійної моделі впливу блокчейну та інших факторів на ВВП певної країни на основі моделі Кобба-Дугласа, спочатку нам потрібно сформулювати саму модель Кобба-Дугласа. Модель Кобба-Дугласа використовується для опису виробничої функції країни та зазвичай має такий вигляд:

$$Y = A\ cdot\ K^{alpha}\ cdot\ L^{beta}, \qquad (2)$$

де:

- *Y* - валовий внутрішній продукт (ВВП),
- *A* - технологічний прогрес,
- *K* - капітал,
- *L* - праця,
- *alpha* та *beta* - еластичності виробництва по капіталу та праці відповідно.

Тепер додамо до цієї моделі вплив блокчейну та інших факторів, наприклад, інвестицій у блокчейн, кількості робочої сили та інших економічних факторів. Результатом буде регресійна модель:

$$ln(Y) = beta\_0 + beta\_1 \cdot ln(K) + beta\_2 \cdot ln(L) + beta\_3 \cdot Blockchain + beta\_4 \cdot Other\ factors + varepsilon, \quad (3)$$

де:
- *Y* - валовий внутрішній продукт (логарифмований),
- *K* - капітал (логарифмований),
- *L* - праця (логарифмована),
- *Blockchain* - показник впливу блокчейну,
- *Other factors* - інші економічні фактори,
- *beta_0, beta_1, beta_2, beta_3, beta_4* - коефіцієнти регресії,
- *varepsilon* - помилка моделі.

Для розрахунку показника Blockcain здійснимо триетапне моделювання всіх видів впливу технології блокчейн на наявними статистичними даними за період 2000-2023 роки, результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Триетапне моделювання для визначення зведеного показника впливу блокчейн на монетарну базу та ВВП
(розрахунок за 123 країнами за період 2000–2023 рр.)

Модель 1: МНК, на базі спостережень 1-123
Залежна змінна: monetaryaggregates

	Коефіцієнт	*Ст. Похибка*	*t-статистика*	*p-значення*	
const	8,57272e+09	2,68730e-05	3,190e+014	<0,0001	***
THs	−1,22467e+08	3,88488e-07	−3,152e+014	<0,0001	***
Blockchain	65,7117	0,000000	5,588e+016	<0,0001	***
Country	2,03486e-08	4,07525e-08	0,4993	0,6185	
MBCUSD	−5,99714e-09	7,25947e-09	−0,8261	0,4104	

Середнє зал. змін.	1,97e+10	Ст. Відх. зал. змін.	8,04e+10
Сума кв. залишків	2,92e-08	С.П. регресії	0,000016
R-квадрат	1,000000	Скориг. R-квадрат	1,000000
Лог. Правдоподібн.	1188,440	Крит. Акайке	−2366,879
Крит. Шварца	−2352,818	Крит. Хеннана-Куїнна	−2361,168

Модель 2: МЗНК, на базі спостережень 1-123 (n = 123)
Пропущені або неповні спостереження виключено: 1
Залежна змінна: Blockchain
Змінна використана як набір вагових коефіцієнтів: GDP

	Коефіцієнт	*Ст. Похибка*	*t-статистика*	*p-значення*	
const	−412179	600563	−0,6863	0,4938	
monetaryaggregates	0,0152184	1,41066e-06	1,079e+004	<0,0001	***
Country	4914,87	9782,92	0,5024	0,6163	

Статистика на базі зважених даних:

Сума кв. залишків	9,76e+26	С.П. регресії	2,86e+12
R-квадрат	0,999999	Скориг. R-квадрат	0,999999
F(2, 119)	58674037	P-значення (F)	0,000000
Лог. Правдоподібн.	−3670,924	Крит. Акайке	7347,849
Крит. Шварца	7356,261	Крит. Хеннана-Куїнна	7351,265

Статистика на базі вихідних даних:

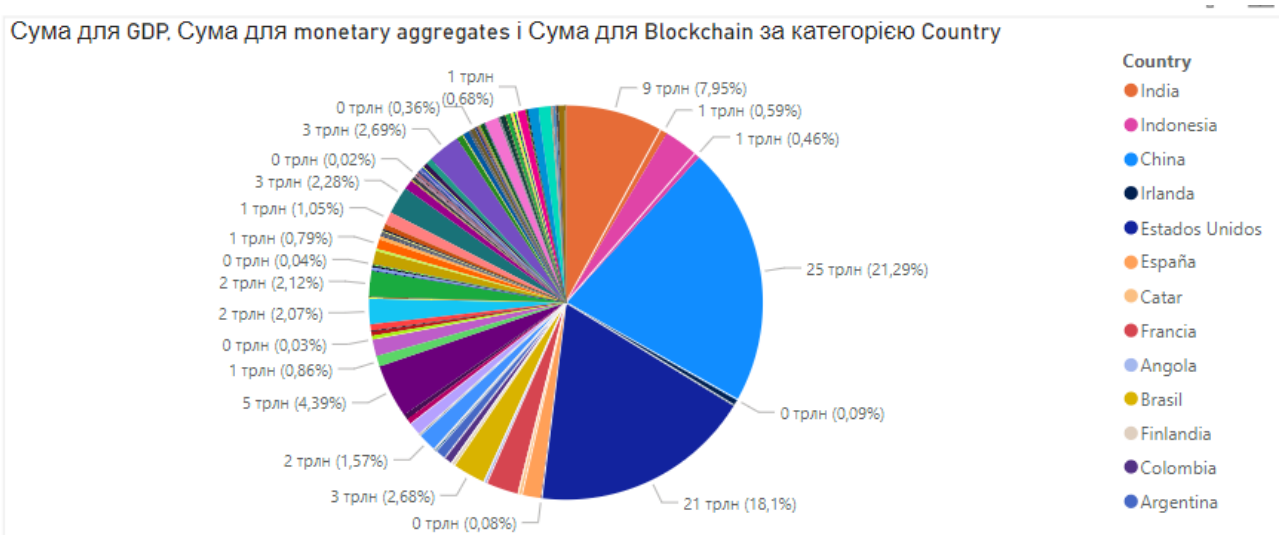
Середнє зал. змін.	3,00e+08	Ст. Відх. зал. змін.	1,23e+09
Сума кв. залишків	5,80e+15	С.П. регресії	6978648

Модель 3: Метод найменших модулів, на базі спостережень 1-123 (n = 122)
Пропущені або неповні спостереження виключено: 1
Залежна змінна: Blockchain

	Коефіцієнт	*Ст. Похибка*	*t-статистика*	*p-значення*	
const	5,86144e+07	2,30742e+07	2,540	0,0124	**
Country	−732695	291425	−2,514	0,0133	**
GDP	6,29614e-05	6,81581e-05	0,9238	0,3575	

Медіана зал. змін.	11065176	Ст. Відх. зал. змін.	1,23e+09
Сума абс. похибок	3,14e+10	Сума кв. залишків	1,71e+20
Лог. Правдоподібн.	−2569,233	Крит. Акайке	5144,466
Крит. Шварца	5152,878	Крит. Хеннана-Куїнна	5147,883

Візуально за країнами вплив блокчейну за цією моделлю предаставлено на рис. 1.

Country	Сума для GDP	Сума для monetary aggregates	Сума для Blockchain
Francia	3048000000000	73200568000	1 113 966 243,82
Angola	203868000000	65217280000	992 476 567,04
Brasil	3128000000000	61284170000	932 622 499,06
Finlandia	275545000000	54127900019	823 718 382,49
Colombia	754645000000	45125177332	686 714 948,64
Argentina	986134000000	30376619800	462 271 400,12
Guatemala	152734000000	26748863000	407 064 197,13
Armenia	39613000000	25827831700	393 047 942,81
Canadá	1832000000000	25684000000	390 859 112,00
Costa Rica	109260000000	25631000556	390 052 566,46
Australia	1279000000000	23502660300	357 663 484,45
Austria	484698000000	20526603000	312 373 844,45
Усього	**114322526000000**	**2421049891548**	**36 767 125 131,48**

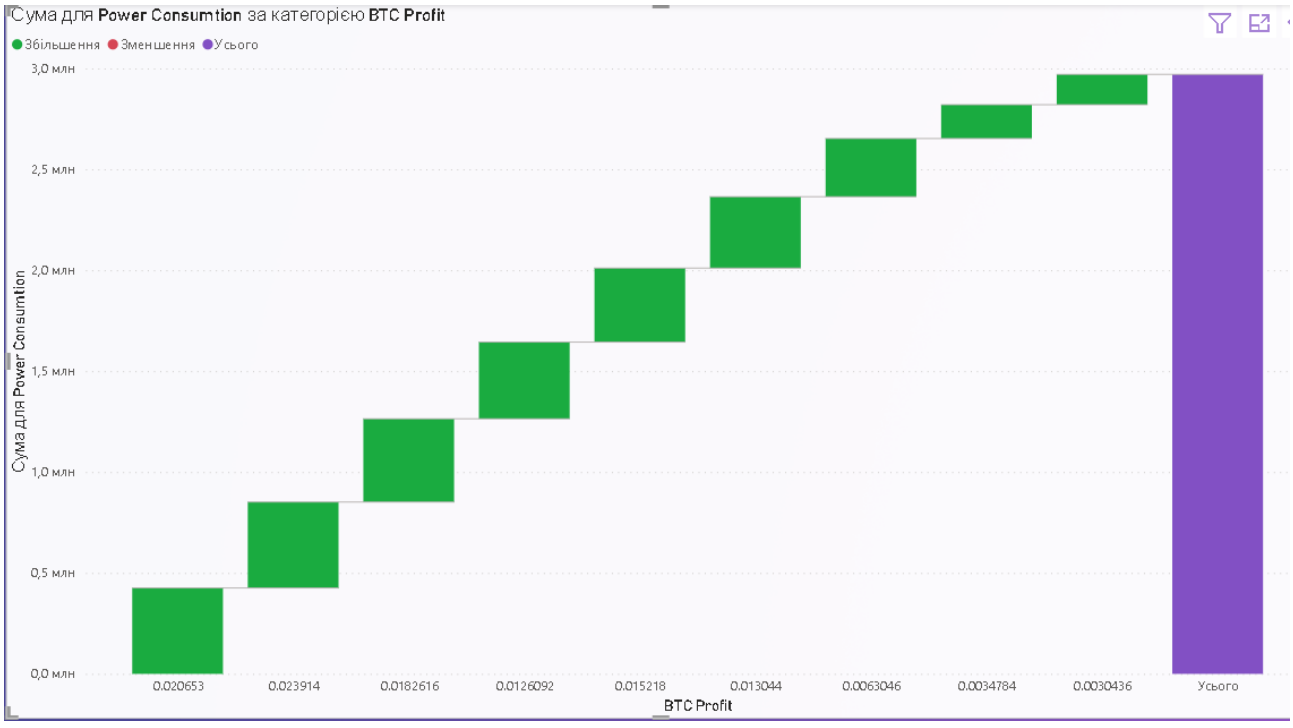

Рисунок 1 – Вплив блокчейну на структуру монетарної бази та ВВП країн (авторська розробка на основі панельних даних до моделі)

Ця модель дозволяє оцінити вплив блокчейну та інших факторів на ВВП країни, враховуючи їхній взаємозв'язок з капіталом та працею за допомогою модифікації моделі Кобба-Дугласа.

Технологія блокчейн має великий потенціал для зміни структури монетарної бази країни, забезпечуючи ефективність, прозорість та нові можливості для управління фінансовою системою. Однак успішна імплементація цієї технології вимагає уважного аналізу ризиків та викликів, а також розробки ефективних стратегій регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Suntsova, O. (2024). Role of blockchain technology in changing the structure of a country's monetary base and GDP. *Financial and Credit Systems: Prospects for Development*. 1(12), 24–36. URL : https://doi.org/10.26565/2786-4995-2024-1-03 Role of blockchain technology in changing the structure of a country's monetary base and GDP | Financial and credit systems: prospects for development (karazin.ua)

2. Suntsova O. O. (2023). Management and Measurement of Digital Risk in Business. Information Systems and Technologies for Managing Socio-Economic Processes in Economic Sectors: Collective Monograph / edited by Tereshchenko L. O. B. : UGI. Pp. 100–147. DOI 10.5281/zenodo.7924086 ; URL : https://zenodo.org/record/7924086#.ZFy2MBHP1PY [in Ukraine].

3. Suntsova O. O. (2023). Econometric Forecasting of Socio-Economic Processes in a Globalized World Amidst Military Uncertainty Financial Space of Ukraine in the Context of Globalization and Deglobalization Transformations: Monograph / Edited by Dr. Sc. in Economics, Professor, Distinguished Scientist of Ukraine S. V. Onyshko. Irpin : State Tax University. P. 126–158 DOI 10.5281/zenodo.8386114 ; URL : https://zenodo.org/record/8386114 [in Ukraine].

4. Suntsova O. O. (2022). Assessment of the impact of financial technologies and virtual assets on economic growth of the country BUSINESS, INNOVATIONS, MANAGEMENT: PROBLEMS AND PROSPECTS. Pp. 139–140. DOI 10.5281/zenodo.7556751 ; URL : http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271927/267573 ; https://www.researchgate.net/publication/367310698_OCINUVANNA_VPLIVU_FINANSOVIH_TEHNOLOGIJ_TA_VIRTUALNIH_AKTIVIV_NA_EKONOMICNE_ZROSTANNA_KRAINI [in Ukraine].

УДК 338.2:330.3

Бреус Світлана Василівна,
д-р екон. наук, професор
ORCID ID 0000-0003-0624-0219;
Сірук Олександр Миколайович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
ПВНЗ Європейський університет,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0000-1962-1833

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

У сучасних умовах цифрова трансформація охоплює усі сфери життєдіяльності суспільства та усі сектори економіки, є одночасно інструментом й спонукальним чинником формування конкурентних переваг як суб'єктів господарювання, так і регіонів та держави в цілому. Розвиток інформаційних технологій значним чином впливає на усі сфери бізнесу та призводить до переформатування бізнес-моделей компаній, й зокрема сфери торгівлі як сателіта й у той же час сполучної ланки між виробниками та споживачами, що є особливо актуальним в умовах Великої війни.

На початку повномасштабної війни багато компаній опинилися у повній невизначеності, що стосувалося, наряду з іншим, загальних напрямів ведення бізнесу, а відтак, кардинальної зміни бізнес-процесів й загалом бізнес-моделей компаній. Багато бізнес-процесів суб'єктів господарювання зазнали суттєвих змін, які стосувались їх комерційної діяльності в умовах цифровізації бізнесу на усіх ринках й зокрема ринку автотоварів, як то: призупинення охопних компаній та активностей, націлених на впізнаваність бренду. Позитивним у цьому контексті слід вважати те, що наприкінці березня 2023 року бізнес на неокупованих та деокупованих територіях почав відновлюватись. Були запущені PR та перформанс кампанії для залучення нових постачальників товарів та послуг на комерційні тендери. Як результат, відбулось зростання показника участі нових користувачів у комерційних торгах; перехід від переважно розважального контенту та всього, що

може стати на перешкоді швидкому отриманню актуальної інформації зі стрічки новин; надання доступу користувачам до інформації, здатної забезпечити їм важливі соціальні переваги у результаті ознайомлення з актуальним в умовах повномасштабної війни контентом, можливостями щодо підвищення рівня свідомості громадян та підприємців, як то: інформація про закупівлі під час воєнного стану, відкриття та розширення бізнесу (підбір приміщень від держави та ідей щодо їх використання), зміни у законодавстві, підвищення рівня обізнаності споживачів у результаті отримання ними кваліфікованих консультацій менеджерів, юристів тощо; активізація благодійницької діяльності організацій, як то: організація благодійних аукціонів та участь в них (метою їх є перенаправлення залучених коштів на підтримку ЗСУ); покращення можливостей щодо отримання допомоги з пошуку торгів, на яких будуть зібрані тендери за категоріями для відновлення України шляхом об'єднання сторінок в єдиний агрегатор торгів на відбудову України (на ньому зібрані актуальні закупівлі товарів, послуг і робіт, що стосуються ремонту й будівництва різних об'єктів у населених пунктах); зміна маркетингових інструментів в умовах скорочення бюджетів, результатом чого стала трансформація реклами у її класичному розумінні з відповідним перенесенням акцентів у контенті на допомогу ЗСУ та в цілому Україні у результаті пожвавлення бізнес активності на ринку тощо [1–2].

У результаті цього та, як наслідок, відбулось переформатування вимог та усвідомлення процесу здійснення комерційної діяльності суб'єктів господарювання, зокрема у сфері торгівлі як невід'ємної складової суспільного життя, що актуалізувало потребу у підвищенні рівня комунікативної активності таких компаній і, як наслідок, перебудови бізнес-процесів та трансформації їх бізнес-моделей. За нових реалій відбулась докорінна переоцінка технік, технологій, методів, прийомів, способів тощо ведення бізнесу на ринку загалом та авторинку зокрема, що було певною мірою викликано потребою у його стратифікації з урахуванням тенденцій й відповідним визначенням векторів розвитку задля формування стратегії розвитку конкурентних переваг суб'єктів господарювання у сфері торгівлі в умовах цифровізації бізнесу. Як наслідок, виникає постійна перманентна потреба у визначенні, ранжуванні, оновленні та формуванні набору ключових показників ефективності ведення бізнесу (так званих KPI), які одночасно можуть слугувати у якості індикаторів ефективності здійснення діяльності суб'єктів господарювання, зокрема у сфері торгівлі, та сигналом для всього цивілізованого світу про важливість вкладення інвестицій в український бізнес [1; 3].

З урахуванням вищенаведеного можна констатувати, що нагальна потреба у формуванні KPI з урахуванням важливості розвитку сфери торгівлі як інструменту та опосередкованої зброї у боротьбі з агресором у повоєнний період та у період післявоєнного відновлення економіки України сприятиме формуванню власного організаційно-економічного інструментарію ведення бізнесу та, як наслідок, підвищенню рівня економічного розвитку суб'єктів господарювання у сфері торгівлі в умовах цифровізації бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Луцьк, 29 лютого 2024 р. / заг. ред. та упорядк. : І. О. Цимбалюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 6,29 Мб.

2. Маркетинг в умовах війни – інтерв'ю з командою Digital Marketing SmartTender. URL : https://smarttender.biz/blog/view/marketing-v-umovah-viyni-interv-yu-z-komandoyu-digital-marketing-smarttender/

3. Breus S., Ivanenko A. Advertising management as an important component of business success in the post-war economic recovery of Ukraine. *Innovative scientific research: theory and practice :* the 10th International scientific and practical conference, November 21–24, 2023. Stockholm, Sweden. International Science Group. 2023. 516, [80–85] p.

УДК 351.824.1

Вербицька Галина Любомирівна,
канд. екон. наук, доцент,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0009-0009-3212-7392

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Державне фінансування відіграє ключову роль у стимулюванні інноваційних процесів на підприємствах, забезпечуючи необхідні ресурси для досліджень і розробок, знижуючи фінансові ризики, пов'язані з впровадженням нових технологій, та створюючи сприятливі умови для розвитку інноваційного потенціалу національної економіки. Короткострокова економічна зацікавленість суб’єктів господарювання у швидкому отриманні доходу часто витісняє актуальні завдання науково-технічного розвитку промисловості, що створює перешкоди для довгострокового економічного зростання. Це особливо критично, оскільки в сучасних умовах економічне зростання перебуває у прямій залежності від здатності економічної системи створювати та ефективно використовувати інновації. Державне фінансування інноваційних процесів може виступати важливим інструментом для подолання цього конфлікту, сприяючи стійкому розвитку через підтримку науково-дослідних робіт та технологічних проривів.

Світовий досвід свідчить, що стійкого соціально-економічного розвитку досягають країни, здатні формувати, ефективно реалізувати та цілеспрямовано розвивати свої конкурентні переваги. При цьому існує нагальна необхідність інтегрувати концепцію конкурентоспроможності та практику її моніторингу та стимулювання в повсякденну діяльність уряду та всіх органів влади [1, с. 190]. Це означає, що держава повинна не лише виділяти кошти на інновації, але й створювати сприятливі умови для їх впровадження та використання.

Державна підтримка інноваційного розвитку в Україні має різні форми, такі як пряме бюджетне фінансування, кредитна політика, митні та

податкові заходи, створення спеціалізованих інноваційних фінансово-кредитних установ і надання гарантій комерційним банкам, які фінансують інноваційні проєкти. Однак, бюджетне фінансування інновацій є обмежене і недостатньо задовольняє потреби підприємств [2].

Державне фінансування інновацій є важливим інструментом у розвитку економіки країни, оскільки воно дозволяє забезпечити необхідні ресурси для створення нових продуктів і технологій, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств на ринку. Цей процес може відбуватися за допомогою таких фінансових механізмів:

- гранти – найбільш поширена форма державної підтримки інноваційних підприємств в усьому світі, яка може надаватися у двох видах: 1) прямі гранти – це державні кошти, що отримує підприємство для реалізації конкретних інноваційних проєктів, спрямованих на розвиток нових продуктів чи технологій; 2) конкурсні гранти присуджуються за результатами конкурсів, у яких оцінюється потенціал запропонованих проектів, що дозволяє виділяти фінансування найбільш перспективним та інноваційним ідеям;
- податкові пільги – важливий інструмент стимулювання інноваційної діяльності. Зниження податків дозволяє зменшити податковий тягар для підприємств, які активно займаються інноваціями, тим самим збільшуючи їхні фінансові ресурси для досліджень та розробок. Податкові кредити передбачають пряме повернення частини витрат, понесених підприємствами на інновації, що додатково стимулює їх до інвестування у нові технології. Прискорена амортизація надає можливість швидше списати вартість інноваційних активів на витрати, знижуючи податкове навантаження на підприємства в короткостроковій перспективі;
- субсидії на інновації – це фінансові стимули, які держава надає підприємствам для підтримки їхньої інноваційної діяльності. Ці субсидії можуть приймати різні форми, але дві найпоширеніші: 1) прямі субсидії, що надаються державою для часткового фінансування інноваційних проєктів, тим самим зменшуючи фінансові ризики для підприємств; 2) відсоткові субсидії допомагають підприємствам зменшити вартість кредитів, наданих для фінансування інноваційної діяльності, компенсуючи частину відсотків за такими кредитами;
- фінансування інноваційної інфраструктури – це процес забезпечення ресурсами екосистеми, яка сприяє інноваціям, який включає в себе інвестування в такі елементи, як: науково-дослідні центри, університети, технопарки, бізнес-інкубатори, венчурні фонди;

- державне фінансування венчурного капіталу – це інвестування державних коштів у венчурні фонди або інноваційні компанії, яке допомагає підтримати розвиток новаторських технологій і продуктів венчурних підприємств для зміцнення конкурентоспроможності країни в глобальному світі.

В Україні назріла потреба у розробці чіткої державної стратегії та конкретних заходів щодо активізації інноваційної діяльності. Відсутність такої стратегії загрожує подальшим занепадом виробництва, посиленням залежності економіки від розвинутих країн та втратою конкурентоспроможності українських підприємств на світових ринках. Також важливо розвивати систему освіти, що сприятиме залученню та утриманню кваліфікованих кадрів в Україні. Необхідно підтримувати державні ініціативи в галузі STEM-освіти, залучення молоді до наукових досліджень та розвитку технічних інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Покришка Д. С. Технологічна конкурентоспроможність національної економіки як чинник економічної безпеки України : дис. … канд. екон. наук : 21.04.01. Київ, 2021. 303 с.

2. Ковальчук В. М. Аналіз тенденцій інноваційного розвитку національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3290/3214 (дата звернення: 20.05.2024).

УДК 330

Колядич Олександр Іванович,
канд. екон. наук, доцент,
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8166-5263

РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЯК ЧИННИК СТАБІЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

На даний момент стан розвитку бізнесу в Україні здійснюється у несприятливому середовищі, та залишається на незадовільному рівні. Така ситуація викликана рядом зовнішніх і внутрішніх проблем, що гальмують розвиток підприємництва. Однією з найгостріших проблем є нестача енергетичних потужностей, викликана знищенням значної частки генеруючих потужностей під час регулярних обстрілів з боку агресора – РФ.

Альтернативою традиційних джерел енергії може стати розвиток відновлюваної енергетики, як під час, так і після війни.

В сучасному світі відновлювана енергетика виступає однією з ключових стратегічних галузей, яка визначає не лише енергетичну, а й економічну та екологічну політику багатьох країн. Використання відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова, гідроенергетика та інші, стає необхідним кроком у забезпеченні стійкого розвитку та зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище [1].

Відновлювана енергетика є ключовою для сталого розвитку, зменшення залежності від імпорту енергії та поліпшення екологічної ситуації в Україні. В умовах військової агресії Росії розвиток цієї галузі набуває особливої важливості для забезпечення енергетичної безпеки та економічного зростання країни.

Вагомими завданнями, які вирішуються на сьогодні провідними фахівцями є аналіз впливу відновлюваної енергетики на інноваційну трансформацію економіки України.

Україна активно розвиває відновлювані джерела енергії (ВДЕ) з метою диверсифікації енергетичного міксу та зменшення залежності від імпорту. Основні джерела ВДЕ включають сонячну, вітрову, гідроенергетику та біомасу:

- Сонячна енергетика: Україна має великий потенціал завдяки численним сонячним дням. Станом на кінець 2021 року, потужність сонячних електростанцій значно зросла.
- Вітрова енергетика: Значний потенціал, особливо в прибережних районах. Встановлені потужності також зростають, хоча бойові дії негативно вплинули на цей сектор.
- Гідроенергетика: Розвиток малих гідроелектростанцій особливо перспективний, але обмежується технічними та екологічними факторами.
- Біомаса: Використання сільськогосподарських відходів та деревини для виробництва енергії, хоча розвиток гальмується економічними та технічними труднощами [1].

На кінець 2021 року загальна потужність сектору ВДЕ становила 9,6559 МВт. Війна суттєво пошкодила понад 30-40 % встановлених потужностей ВДЕ в регіонах активних бойових дій, зокрема вітроелектростанцій і біоенергетичних станцій. Це призвело до значного зниження виробництва енергії з відновлюваних джерел [2].

Загалом, відновлювана енергетика в Україні має значний потенціал, але стикається з викликами через війну та необхідність додаткових інвестицій для подальшого розвитку.

Відновлювана енергетика відіграє важливу роль в економіці України, зокрема в таких аспектах:

- **Зменшення залежності від імпорту енергоресурсів**: Розвиток ВДЕ сприяє зниженню залежності від імпорту газу та інших традиційних енергоресурсів, що покращує енергетичну безпеку країни.
- **Економічне зростання та створення робочих місць**: Інвестиції у ВДЕ стимулюють економічний розвиток, створюють нові робочі місця в будівництві, обслуговуванні та управлінні енергетичними об'єктами.
- **Залучення інвестицій**: Розвиток ВДЕ приваблює як внутрішні, так і зовнішні інвестиції, що сприяє покращенню фінансового стану та технологічного рівня країни.
- **Екологічні переваги**: ВДЕ допомагають зменшити викиди парникових газів та інші забруднення, що позитивно впливає на здоров'я населення та знижує екологічні витрати.

- **Інноваційна трансформація**: Впровадження новітніх технологій у ВДЕ сприяє загальному інноваційному розвитку, підвищуючи конкурентоспроможність економіки.

Загалом, відновлювана енергетика має значний позитивний вплив на економіку України, сприяючи її сталому розвитку та екологічній безпеці [4].

Інновації у відновлюваній енергетиці України сприяють підвищенню ефективності та стабільності енергетичної системи:

- **Технологічні інновації**: Впровадження новітніх технологій, таких як передові сонячні панелі, ефективніші вітротурбіни та сучасні біоенергетичні установки, підвищують продуктивність і надійність ВДЕ.
- **Інтелектуальні енергосистеми**: Використання смарт-мереж та систем управління енергією дозволяє ефективно інтегрувати ВДЕ в загальну енергетичну мережу, оптимізуючи виробництво та споживання енергії.
- **Зберігання енергії**: Розвиток технологій зберігання енергії, зокрема акумуляторних систем, забезпечує стабільність постачання енергії навіть за умов нерівномірного виробництва ВДЕ.
- **Дослідження та розвиток**: Активна участь у наукових дослідженнях і розробках нових рішень у галузі ВДЕ, що сприяє постійному вдосконаленню технологій та зниженню витрат.
- **Міжнародна співпраця**: Участь у міжнародних проєктах і партнерствах сприяє обміну знаннями та технологіями, що прискорює розвиток інновацій в Україні.

Інноваційні аспекти відновлюваної енергетики забезпечують сталий розвиток, підвищують енергоефективність і сприяють екологічній безпеці України [6].

Відновлювана енергетика є ключовим фактором сталого розвитку бізнесу України, зменшуючи залежність від імпорту енергоресурсів, сприяючи економічному зростанню, створенню робочих місць та поліпшенню екологічної ситуації. Інновації у цій галузі забезпечують підвищення ефективності та стабільності енергетичної системи. В умовах військової агресії розвиток ВДЕ є критично важливим для енергетичної безпеки та відновлення економіки [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт на тему відновлювальної енергетики в Україні від BDO in Ukraine – BDO / Міжнародна аудиторська компанія BDO – BDO. URL :

https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2023/analytical-report-on-the-ukrainian-renewable-energy-sector (дата звернення: 10.05.2024).

2. Відновлювана енергетика: шлях до економічного процвітання чи причина енергетичної кризи в Україні / Heinrich Böll Stiftung. Київ – Україна. URL : https://ua.boell.org/uk/2020/05/13/vidnovlyuvana-energetika-shlyakh-do-ekonomichnogo-procvitannya-chi-prichina (дата звернення: 10.05.2024).

3. Відновлювана енергія в Україні: як змінилися потужності. *Слово і Діло*. 2021. URL : https://www.slovoidilo.ua/2021/08/10/infografika/suspilstvo/vidnovlyuvana-enerhiya-ukrayini-yak-zminylysya-potuzhnosti (дата звернення: 10.05.2024).

4. Відновлювана енергетика – ключ до відбудови економіки та енергетичної незалежності України. *Економічна правда*. 2022. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/21/686045/ (дата звернення: 10.05.2024).

5. Савченко О. Проблеми та перспективи розвитку відновлюваної енергетики в 2024 році / Think brave / *Останні новини бізнесу України*. URL : https://biz.ligazakon.net/analitycs/227024_problemi-ta-perspektivi-rozvitku-vdnovlyuvano-energetiki-v-2024-rots (дата звернення: 10.05.2024).

6. Миколюк О. Окремі аспекти інноваційного розвитку відновлюваної енергетики України. *Інвестиційно-інноваційна діяльність*. 2019. С. 123–132. URL : https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/31e3d75c-c10f-4f57-9db0-8481c47487a4/content (дата звернення: 10.05.2024).

УДК 336.71:330.131.7

Федина Віта Віталіївна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0002-3916-5932;
Тимощук Лілія Миколаївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна

ЗАСОБИ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

До повномасштабного вторгнення росії вітчизняна банківська система мала високий рівень капіталізації. Війна спричинила значне зростання кредитного ризику в кредитному портфелі банків. Спочатку вимоги до оцінки кредитного ризику були послаблені на початку повномасштабного вторгнення, але їх відновлення влітку спонукало банки оцінити реальну якість своїх активів та відобразити кредитний ризик. Це означає, що банки були змушені уважно переглянути свій кредитний портфель, оцінити його на предмет можливих проблемних активів та зробити відповідні корективи в своїх фінансових звітах, щоб відобразити реальний ризик для інвесторів та ринкових учасників.

Зменшення кредитного ризику - це набір заходів, які кредитори вживають для зниження ризику втрат через можливі дефолти з виплати відсотків та основної суми боргу. Наслідки дефолтів можуть бути різними, - від малих до суттєвих втрат доходу для кредиторів. Тому постійний моніторинг після надання кредиту та розробка стратегій обмеження ризиків у відповідних галузях є основними тактичними прийомами для зменшення кредитного ризику. Зменшення кредитного ризику полягає в тому, що кредитні установи уникають різкого зростання дефолтів та непрацюючих активів, які можуть негативно впливати на їхню фінансову стійкість. Впровадження надійних практик зменшення кредитного ризику дозволяє кредиторам захистити свої кредитні портфелі й досягти фінансової стабільності [1].

Концентрація кредитного ризику проявляється у великій кількості кредитів, наданих одному позичальникові або групі пов'язаних позичальників, а також у залежності боржників від конкретної кредитної установи чи певних галузей економіки або географічних регіонів. Також це може виникнути внаслідок існування інших зобов'язань, які зроблять позичальників вразливими перед одними і тими ж економічними чинниками.

Система управління та мінімізації кредитних ризиків має бути збалансованою, що вимагає виконання наступних дій:

– розробку кредитної політики, виділення цілей та завдань банку у сфері кредитування;

– формування апарату управління кредитним ризиком;

– аналіз фінансового становища позичальника, його платоспроможності;

– вивчення кредитної історії позичальника, його репутації;

– розробку та підписання кредитного договору;

– вивчення та аналіз ризиків неповернення кредитів;

– кредитний моніторинг клієнта та всього кредитного портфеля;

– роботу з повернення прострочених та сумнівних позичок, а також організацію роботи з реалізації застав [2].

Банки застосовують різноманітні прийоми та заходи для зниження кредитних ризиків, такі як диверсифікація, встановлення лімітів, використання страхування та розподіл ризиків [3].

Метод диверсифікації включає розподіл кредитного портфеля між різноманітними позичальниками, що відрізняються за різними характеристиками та умовами діяльності, такими як галузь економіки, географічне розташування тощо. Існують три основні види диверсифікації: галузева, географічна та портфельна.

Лімітування визначається як встановлення максимально допустимих обсягів позичок, що дозволяє обмежити ризики.

Страхування виступає ефективним засобом для зменшення впливу кредитних ризиків. Це може бути здійснене через самострахування або укладання страхових угод, де страхувальник сплачує премію з метою отримання виплати в разі настання певних обставин, передбачених угодою, від страховика [4].

Можна виокремити наступні методи мінімізації кредитного ризику:

Кредитний скоринг – це метод, який банки використовують для оцінки платоспроможності клієнтів. Він базується на аналізі даних про

наявних та потенційних клієнтів з метою визначення ризиків, пов'язаних з кредитуванням. Використання цього методу дозволяє знизити рівень неповернення кредитів, що сприяє більш ефективному управлінню кредитним портфелем.

Створення резерву - це процес накопичення коштів, які призначаються для відшкодування можливих неповернених кредитів. Цей резерв допомагає банкам зменшити вплив неповернення кредитів на їх фінансову стійкість, оскільки він забезпечує фінансовий захист у випадку непередбачуваних обставин або змін у фінансовій поведінці позичальників [5].

Отже, ефективне управління кредитними ризиками є критично важливим для фінансової стійкості та успішності банків. Чіткий розподіл обов'язків та використання різноманітних стратегій, таких як диверсифікація портфеля, лімітування, страхування, кредитний скоринг та створення резерву, сприяють зменшенню ризиків та підвищенню ефективності управління кредитним процесом. Дотримання цих підходів дозволяє банкам досягати стійкості та стабільності у складних економічних умовах, забезпечуючи одночасно задоволення потреб клієнтів та максимізацію прибутків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What is Credit Risk Mitigation? – 3 Steps to Implement. URL : https://finbox.in/blog/credit-risk-mitigation

2. Ковальчук Є. І. Способи мінімізації кредитного ризику в банках. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2022 року / упоряд. О. А. Іващенко. Київ : Інтерсервіс, 2022. С. 227–229.

3. Федина В. В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223–228.

4. Коваль К. С. Мінімізація кредитного ризику. Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, м. Вінниця, 27–28 квітня 2020 р. URL : https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2020/paper/view/8870

5. Рибак О. М., Бірюк В. С. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфелю. *Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / НАУ. 2022. С. 84–87.

УДК 352; 338

Анфілов Дмитро Юрійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-3271-7324

КОНЦЕПЦІЯ «НЕРДИСТАНІВ» ЯК ШЛЯХ ДО SMART-РОЗВИТКУ МІСТ І ТЕРИТОРІЙ

Сталий розвиток міських територій стає дедалі актуальнішою темою для досліджень і практичної діяльності, особливо в контексті інновацій та соціального підприємництва. Головними глобальними трансформаційними визнано на Форумі «Майбутні можливості 2020» в Еміратах шість трендів:

1. Ексабайтна економіка: гіперз'єднані пристрої, дані та люди;
2. Економіка добробуту: переосмислення здоров'я;
3. Нульова чиста економія: масштабовані рішення з низьким вмістом вуглецю;
4. Циркулярна економіка: не витрачайте, не бажайте;
5. Економіка біозростання: нове сільське господарство та біоматеріали;
6. Економіка вражень (досвіду): від власності до користування.

Для сталого розвитку міст підтримуємо світову тенденцію щодо моделі, пов'язаних з розвитком технологій, є ексабайтова економіка («Exabyte Economy») та економіка вражень («Experience Economy»).

Серед головних характеристик ексабайтової системи господарювання в містах майбутнього – гіперпов'язані пристрої, дані та люди; медична діагностика за допомогою пристроїв та аналізу даних; smart-пристрої в енергосистемах і будинках; спрямування мережевих даних у режимі реального часу через пристрої для оптимізації використання ресурсів та зменшення витрат у ланцюгах створення вартості. 1 ексабайт дорівнює 1 квінтільйон байт (1018 байт) [2].

Через призму ексабайтової економіки та базових складових гіперпов'язані пристрої, дані та люди, в останньому пропонуємо розглянути концепцію «нердів» та «нердистанів». Концепція «нерди» та їх вплив на розвиток міських територій дозволяє виявити зв'язок між урбаністичними

процесами та людським капіталом. Для цього наведемо досвід успішних «нердистанів». Р. Флорида, П. Адлер, К. Кінг, і К. Мелландер [4] виділяють зв'язок між урбаністичним процесом і підприємництвом. Десятиліттями вважалося, що діяльність стартапів зазвичай зосереджується в приміських офісних парках або «nerdistans», як у Каліфорнійській Кремнієвій долині. Технологічні стартапи все частіше концентруються у великих глобальних містах і метрополітенах, а також у густонаселених міських кварталах або районах у цих містах. По суті, місто є організаційною платформою для підприємницької діяльності, об'єднуючи таланти, знання, капітал та інші активи, необхідні для її здійснення. В. Гурочкіна [3, 8] виділяє зв'язок між розвитком Суспільства 5.0. та емерджентними ринками та смарт технологіями.

Нердістани «nerdistans» (англ. «nerd» – людина, яка захоплена наукою, технологією, інженерією або математикою, англ «stan» – місце або регіон) розуміється як опис сучасних технологічних хабів або центрів інновацій, де зосереджені висококваліфіковані працівники в галузі інформаційних технологій, інженерії, науки і технологій.

Концепція «нердистанів» з часом еволюціонувала, а сам термін «nerd» зазнав трансформації з соціального ізгоя на мейнстрімного персонажа «ботанік» К. Лане [9]. Автор теоретизує, що стереотип ботанік більше, ніж будь-який інший, розкриває складні стосунки західної культури зі світом, де домінують технології. Ця еволюція пов'язана зі зв'язком західної культури з технологією. Високоінтелектуальні та наукові особи, яких часто називають «nerd», відіграють вирішальну роль у розвитку сучасних технологічних центрів, як зазначає Д. Форест [5]. Автор зазначає, що розвиток мозку «nerd» осіб або ботанів, дозволяє їм маніпулювати дуже абстрактними поняттями, такими як математика чи фізика. Особистісні риси таких осіб можуть бути неправильно зрозумілими та непопулярними, проте слід виділити надзвичайну потребу в таких особах на даному етапі історії нашого суспільства.

Світ інтернету та комп'ютерних мереж ще більше сприяв формуванню nerd центрів, як зазначає С. Сагалер [12]. Теоретичний базис терміну «nerd» також розширив П. Макфедріс, який виділив зростаючий вплив такого типу людей на міський розвиток [10]. Роль архітектури та міждисциплінарних досліджень у розвитку цих центрів також є значною, підтримав цю думку А. Форсит [6]. Додатково виділив Г. Роуз, що поява нейроморфних обчислень і нейропроцесорних конструкцій ще більше сформувала ландшафт цих технологічних центрів [11]. А С. Кеммерер підкреслив, що

нарешті, розробка таких систем, як Neofonie NERD, яка використовує підхід векторної просторової моделі для усунення неоднозначності, підкреслює постійні інновації в цих nerd хабах або нердистанах [7]. Основними прикладами нердистанів є: Кремнієва долина (Silicon Valley), Ізраїль – «Нація стартапів», Китайські технологічні хаби, Індія - Бенгалуру (Bangalore), Європейські технологічні хаби.

Отже, нердістани продовжують розвиватися та з'являтися по всьому світу, сприяючи глобальним інноваціям і технологічному прогресу. Вони стають центрами залучення талантів, інвестицій і нових ідей, що визначають майбутнє глобальної економіки.

Сталий розвиток міських територій в контексті інновацій та соціального підприємництва стає дедалі важливішим, особливо враховуючи глобальні тренди, визначені на Форумі «Майбутні можливості 2020» в Еміратах. Міста відіграють ключову роль у розвитку цих моделей, слугуючи платформами для підприємницької діяльності та об’єднуючи таланти, знання та капітал.

Міські просторові політики, що використовують концепцію нердистанів та смарт підприємництва, можуть значно сприяти сталому розвитку міських територій. Таким чином, підтримка світових тенденцій, пов'язаних з розвитком технологій, та впровадження інноваційних підходів до міського планування є критично важливими для забезпечення сталого розвитку та процвітання міст у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко А. О. Упровадження концепції «Smart City» в управління великими містами України : монографія. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа», 2023. 196 с. ISBN 978-617-8126-59-9 ; DOI 10.36074/Andriienko-monograph.2023

2. Future Possibilities Report 2020. *United Nations and Government of United Arab Emirates*. 2020. 68 p. URL : https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/20200720_un75_uae_futurepossibilitiesreport.pdf

3. Гурочкіна В., Рєзнік С. Деякі аспекти розвитку смарт промисловості України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 39. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-58

4. Florida R., Adler P., King K., Mellander C. The City as Startup Machine: The Urban Underpinnings of Modern Entrepreneurship. The Urban Book Series. 2019.

5. Forrest D. V. Nerds, or neuroevolutionary rostral developers: a contribution to the future of characterology. *The Journal of the American Academy of Psychoanalysis.* 1988. V. 164. P. 491–511.

6. Forsyth A. The rise of the nerds? Interdisciplinary research and architecture. *International Journal of Architectural Research: Archnet-IJAR.* 2007. V. 1. P. 177–182.

7. Kemmerer S., Großmann B., Müller C., Adolphs P., Ehrig H. The neofonie NERD system at the ERD challenge 2014. ERD '14.

8. Kulyk P., Hurochkina V., Patsai B., Voronkova O., Hordei O. Intensifying Use of Big Data for Emerging Markets in Society 5.0. *Proceedings of the 10th International Conference on Monitoring, Modeling & Management of Emergent Economy* (M^3E^2). 2022. 15–17.11. URL : https://m3e2.ccjournals.eu/2022/m3e22022/paper09.pdf

9. Lane K. E. How Was the Nerd or Geek Born. 2018.

10. Mcfedries P. Technically speaking: Homo Nerdus. *IEEE Spectrum.* 2008. 45, 24–24.

11. A system design perspective on neuromorphic computer processors / Rose G. S., Shawkat M. S., Foshie A. Z., Murray J. J., Adnan M. M. *Neuromorphic Computing and Engineering.* 2021. 1. DOI 10.1088/2634-4386/ac24f5

12. Segaller S. Nerds 2.0.1: A Brief History of the Internet. 1998.

УДК 330.3

Качковський Олександр Дмитрович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0000-7051-7724

РОЛЬ ОНОВЛЕННЯ ПАРКУ ВАНТАЖНИХ ЛОКОМОТИВІВ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ АТ «УКРЗАЛІЗНИЦЯ»

В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році залізниця стала і продовжує залишатися однією з найбільш важливих галузей транспортної інфраструктури, яка потребує великих зусиль для забезпечення якісних, ефективних та безперебійних послуг.

Сьогодні однією з головних проблем, з якими стикаються компанії залізничної галузі в Україні в умовах мобілізаційної економіки, є нестача фінансових та матеріальних ресурсів, а також економічних втрат, пов'язаних зі значних падінням обсягів перевезень.

АТ «Укрзалізниця» – державне підприємство, яке підпорядковується Міністерству інфраструктури України, утвореному шляхом реорганізації Міністерства транспорту та зв'язку України. АТ «Укрзалізниця» є ключовим елементом транспортної інфраструктури України, що забезпечує перевезення вантажів та пасажирів по всій країні. В умовах мобілізаційної економіки ефективне функціонування залізничного транспорту набуває критичного значення.

Завдяки наявності розвинутої залізничної мережі та інтенсивної її експлуатації АТ «Укрзалізниця» за останні п'ятнадцять довоєнних років активно розвивалося та було монопольним і державо важливим підприємством для економічного розвитку та діяльності країни. До початку воєнних дій загальна протяжність її доріг сягала 22 тисячі кілометрів, де працювало 230 тисяч співробітників, а АТ «Укрзалізниця» було одним з найбільших роботодавців країни [1].

Ще до початку активних воєнних дій вантажний локомотивний парк АТ «Укрзалізниця» складався переважно з застарілих локомотивів, які вже відпрацювали свій експлуатаційний ресурс з середнім ступенем зношеності в 97%. На початок 2022 року 519 локомотивів з перепробігами потребували капітального ремонту [2].

Високий середній вік наявних локомотивів призводить до значних експлуатаційних витрат, високої частоти поломок, зниженої ефективності перевезень та непродуктивних втрат.

Незважаючи на військові дії та умови мобілізаційної економіки протягом 2023 року АТ «Укрзалізниця» вдалося виконати ремонти 86 локомотивів, задіяних у вантажних перевезеннях. Зокрема, у минулому році компанія відремонтувала 37 дизельних локомотивів та 49 електровозів [3].

Проте, навіть з урахуванням проведення значної кількості ремонтів, відбувається списання за віком значної кількості локомотивів вантажного парку АТ «Укрзалізниця», а також тих локомотивів, які не підлягають відновленню через ступінь зношеності та критичність наявних поломок. Технічними спеціалістами АТ «Укрзалізниця» прогнозується, що навіть при теперішньому рівні вантажних перевезень через декілька років виникне значний дефіцит локомотивної тяги та недовиконання обсягів перевезень для задоволення потреб національної економіки, цивільного населення та збройних сил України. Тому наразі стає очевидною необхідність пошуку шляхів оновлення вантажного парку АТ «Укрзалізниця».

Умови мобілізаційної економіки вимагають концентрації державних ресурсів на військових потребах, що обмежує можливості фінансування оновлення вантажного локомотивного парку. Це потребує пошуку альтернативних джерел фінансування, таких як міжнародні кредити, гранти, приватні інвестиції тощо.

В травні 2025 року стало відомо [4], що АТ «Укрзалізниця» збирається придбати 80 електричних локомотивів за гроші Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та інвестиційного гранту від уряду США у рамках проєкту Світового банку з відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC). Зазначається, що загальна сума закупівлі – 480 млн євро, з яких 300 млн євро – від ЄБРР і 190 млн доларів – від США. Метою проєкту є закупка та поставка до 80 електричних магістральних локомотивів подвійного живлення (постійний і змінний струм) з мінімальною робочою швидкістю 120 км/год.

Крім того, АТ «Укрзалізниця» отримає кредитне фінансування на придбання 40 тепловозів виробництва американського концерну Wabtec. Кошти зголосився надати експортно-імпортний банк США (US EXIM Bank) [5]. Голова правління АТ «Укрзалізниця» Євген Лященко наголосив, що угода з US EXIM Bank є останнім кроком до того, щоб завершити перемовини з виробником і перейти до підписання договору щодо передачі локомотивів.

Реалізація взазначених проєктів у найближчі роки повинна значно підвищити ефективність перевезень. Зокрема, спеціалісти АТ «Укрзалізниця» прогнозують, що надходження та впровадження нових локомотивів замість старих повинно значно зменшити витрати компанії на проведення ремонтів, зменшити загальне споживання електроенергії та дизельного палива через більшу ефективність нових локомотивів, оптимізувати чисельність персоналу та не допустити виникнення недовиконання планових обсягів перевезень.

Однак імплементація таких значних та глобальних проєктів, як оновлення вантажного парку локомотивів АТ «Укрзалізниця» в умовах сьогодення є складним завданням через низку факторів, таких як значна невизначеність та складна прогнозованість обсягів майбутніх перевезень, дефіцит кваліфікованого персоналу, загроза знищення ремонтних активів тощо.

Для успішної модернізації локомотивного парку необхідно забезпечити високий рівень підготовки наявних працівників та пошуку нових, дефіцит яких нажаль маємо вже сьогодні. Це може включати як навчання на базі вітчизняних підприємств, так і стажування за кордоном, що дозволить оволодіти новітніми технологіями та методиками обслуговування сучасних локомотивів.

Також слід приділити увагу оптимізації логістичних процесів: впровадження сучасних інформаційних систем управління транспортом дозволить підвищити ефективність використання локомотивного парку. Це включає автоматизацію планування маршрутів, моніторинг стану техніки в режимі реального часу та оптимізацію розподілу ресурсів.

Держава в свою чергу має відіграти ключову роль у підтримці процесу оновлення вантажного локомотивного парку АТ «Укрзалізниця». Це має включати як фінансову підтримку, так і сприяння в залученні додаткових міжнародних інвестицій. Одним із прикладів підтримки може стати звільнення від сплати ПДВ при реалізації проєкту оновлення вантажного парку локомотивів – сума ПДВ при реалізації такого масштабного проєкту наразі може складати декілька мільярдів гривень.

Зважаючи на вищевикладене, оновлення парку вантажних локомотивів є критично важливим для підвищення ефективності роботи АТ «Укрзалізниця» в умовах мобілізаційної економіки. Це завдання потребує комплексного підходу, який включає залучення фінансування, співпрацю з міжнародними партнерами, оптимізацію логістичних процесів підвищення рівня підготовки кадрів тощо. Забезпечення державної підтримки та сприяння міжнародному співробітництву є ключовими факторами для успішного виконання цього завдання. В умовах війни оновлення локомотивного парку сприятиме не лише економічній стійкості, але й підвищенню обороноздатності України. Лише таким чином можна забезпечити стабільне та ефективне функціонування залізничного транспорту, що є вкрай важливим елементом національної безпеки та економічної стабільності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна: долю війни вирішує залізниця? DW.COM. URL : https://www.dw.com/uk/ukraina-doliu-viiny-vyrishuie-zaliznytsia/a-61738803 (дата звернення: 20.05.2024).

2. Зношеність локомотивного парку «Укрзалізниці» становить 97 % / GMK.CENTER. URL : https://gmk.center/ua/news/znoshenist-lokomotivnogo-parku-ukrzaliznici-stanovit-97/ (дата звернення: 20.05.2024).

3. «Укрзалізниця» відремонтувала 86 локомотивів в 2023 році / CFTS.ORG.UA. URL : https://cfts.org.ua/news/2024/02/02/ukrzaliznitsya_vidremontuvala_86_lokomotiviv_v_2023_rotsi_78062 (дата звернення: 20.05.2023).

4. «Укрзалізниця» оголосила тендер на придбання 80 електричних локомотивів / DELO.UA. URL : https://delo.ua/transport/ukrzaliznicya-ogolosila-tender-na-pridbannya-80-elektricnix-lokomotiviv-432635/ (дата звернення: 20.05.2023).

5. Експортно-імпортний банк США надасть Укрзалізниці позику $157 млн для придбання 40 дизельних локомотивів / DELO.UA. URL : https://delo.ua/transport/ukrzaliznicya-otrimaje-156-milioniv-kreditu-na-pridbannya-shhe-40-amerikanskix-lokomotiviv-431015/ (дата звернення: 20.05.2023).

УДК 336.77

Коляденко Роман Сергійович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0001-0029-8818

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ

Неефективне функціонування існуючих механізмів фінансування об'єктів житлової нерухомості та надмірна будівельна пропозиція на ринку нерухомості призводять до того, що такі питання, як фінансування житла, акумулювання та трансформації коштів приватних заощаджень в інвестиційні ресурси, забезпечення населення доступним житлом є актуальним напрямом сучасних наукових досліджень. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну спричинило руйнування житлової, бізнес та промислової інфраструктури, автомобільних доріг та сільського господарства. Відбудова втраченого від війни житлового фонду в Україні триватиме щонайменше десяток років.

Звертаємо увагу, що розвиток ринку нерухомості є прямим відображенням того, як працює економіка країни. Сьогодні, ця взаємодія вливає на подальший розвиток української економіки. Саме по тому як відновлюється ринок нерухомості, можна відслідковувати відновлення економічної складової [1].

В сучасних умовах реформа фіскальної децентралізації в значній мірі сприяє створенню та реалізації різноманітних житлових програм, що обумовлює необхідність подальшого вдосконалення діючих механізмів фінансування будівництва житла.

Чинне вітчизняне законодавство (Закон України «Про інвестиційну діяльність») чітко визначає учасників житлового будівництва, їх гарантії та регламентує процеси його фінансування, а саме: «інвестування та фінансування будівництва об'єктів житлового будівництва з використанням недержавних коштів, залучених від фізичних та юридичних осіб, у тому числі в управління, може здійснюватися виключно через фонди фінансування

будівництва, фонди операцій з нерухомістю, інститути спільного інвестування, а також шляхом емісії цільових облігацій підприємств, виконання зобов'язань, за якими здійснюється шляхом передачі об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва» [2].

Так, найбільш популярний механізм фінансування будівництва житлової нерухомості – це фонд фінансування будівництва (ФФБ), діяльність якого регламентована Законом [3]. Розрізняють фонди двох видів: тип А (характерний для великих забудовників, у силу того, що вони самі спроможні визначати всі споживчі характеристики об'єкта, а всі ризики недостатнього залучення коштів від інвесторів приймає на себе забудовник) і тип Б (не набув широкого застосування на ринку будівництва житла в Україні, оскільки управитель не охоче бере на себе ризики недофінансування будівництва, та й забудовник, своєю чергою, не зацікавлений залишити за собою лише будівельні функції). Діяльність ФФБ спрямована на отримання довірителем житла у власність. При цьому, шляхом укладання договору інвестор передає кошти в довірчу власність управителю з метою фінансування житлової нерухомості. Ключовою перевагою даного механізму фінансування є забезпечення зобов'язання забудовника перед управителем іпотекою. Окрім того, по кожному об'єкту будівництва між управителем і забудовником укладається договір уступки майнових прав, у випадку порушення якого управителю доручається виконання функцій забудовника, у тому числі право передоручити їх виконання третій особі (тобто, фактично, поміняти забудовника) [3].

15 серпня 2022 року було прийнято Закон України № 2518-IX «Про гарантування речових прав на майбутні об'єкти нерухомості», який увійшов в силу 10 жовтня того ж року (далі – «Закон № 2518») [4]. Цей законодавчий акт мав за мету, перш за все, підвищити прозорість у сфері незавершеного будівництва нерухомості та встановити ефективні інструменти захисту прав інвесторів. Такі ініціативи набувають особливої актуальності на тлі нестабільності ринку нерухомості та складнощів, які принесла воєнна ситуація для бізнесу та інвесторів в Україні. Положення Закону № 2518 поширюються на проєкти будівництва об'єктів будь-якого функціонального призначення (житлове та нежитлове, окремо розміщене чи вбудоване / прибудоване), будь-якої категорії складності, незалежно від того, хто є їх замовником будівництва, і на земель-них ділянках якого цільового призначення вони реалізуються.

Іншим, вартим уваги механізмом фінансування житлового будівництва є цільові облігації, випуск яких чітко регламентований НКЦПФР. Цільові будівельні облігації не передбачають процентного доходу і не залежать від цінових коливань на ринку. Купуючи цільові облігації, інвестор отримує право через обумовлений термін обміняти цінний папір на право власності на житло. Потрібний для отримання квартири пакет цінних паперів забудовники дозволяють накопичувати поступово [5].

Інститут спільного інвестування (ІСІ) є ще одним законним механізмом фінансування будівництва житла та являє собою корпоративний, або пайовий, фонд, що є формою колективного інвестування, при якій засоби учасників об'єднуються й інвестуються управляючою компанією в різні активи з метою отримання доходу інвесторами [5].

Залучення коштів для будівництва згідно з Законом № 2518-IX можна здійснювати за допомогою таких механізмів:

– укладення договорів про участь в фонді фінансування будівництва (ФФБ);

– укладення договорів купівлі-продажу майбутнього об'єкту нерухомості (МОН);

– емісія цільових корпоративних облігацій [4].

Вказані вимоги не поширюються на випадки фінансування об'єктів, що споруджуються виключно за власні, кредитні або позикові кошти замовника будівництва та/або девелопера будівництва.

Слід зауважити, що в переліку відсутні інститути спільного інвестування, в зв'язку із чим виникає закономірне питання щодо їх прав на пряме чи опосередковане залучення (інвестування, фінансування) коштів від фізичних та юридичних осіб.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що в Україні, на превеликий жаль, на сьогодні не існує механізму фінансування будівництва житла, який би повністю захищав інвестора від ризиків втрати нерухомості чи коштів, які за неї сплачені. Надаючи перевагу певному механізму фінансування житлового будівництва, потрібно врахувати, що кожен з них має свої особливості, зважити на їх слабкі та сильні сторони в кожному конкретному випадку. Для захисту своїх інтересів у процесі фінансування будівництва/придбання житла інвестор зобов'язаний сам контролювати роботу обраного механізму, адже сучасна система інституційного забезпечення функціонування сфери житлового будівництва є надто громіздкою та суперечливою. Кожен із варіантів інвестиційної стратегії в сфері

будівництва воло-діє як перевагами, так і недоліками для інвесторів та забудовників. Для девелопера критично важливим є вибір найбільш ефективного механізму залучення інвестицій, що має значний вплив на фінансовий результат реалізації проєкту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поморцева О. Є., Кобзан С. М. Будівництво та ринок нерухомості. Проблеми та тенденції. Будівництво та ринок нерухомості. Проблеми та тенденції. *Publishing House «European Scientific Platform»*. 2022. С. 73–81.
2. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/ show/1560-12/page
3. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном під час будівництва житла та операціях із нерухомістю : Закон України від 19.06.2003 № 978-IV. URL : https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/978-15
4. Про гарантування речових прав на об’єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому : Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX / База даних «Законодавство України». URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2518-20#Text
5. Юркевич О. М. Розвиток форм фінансування житлового будівництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2017. № 21. С. 30–34.
6. Возняк Г. В. Сучасні механізми фінансування будівництва житла в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *БІЗНЕСІНФОРМ.* 2019. № 8. С. 111–116.

УДК 338.2

Поліщук Юрій Анатолійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0006-7323-5953

ДЕСТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ ТА РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОТИДІЇ ЇХ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ

Сучасний світ стрімко змінюється, і бізнес стикається з безліччю дестабілізаційних економічних викликів, які ставлять під загрозу його стійкість, успішний розвиток та саме існування. Україна знаходиться на передньому краї руйнівних змін, що драматично впливає на роботу сфери бізнесу. Падіння вкладу бізнесу у ВВП України склало 60% (з 132 млрд дол. до 53 млрд дол.). За цими цифрами стоять великі проблеми з якими стикається щодня український бізнес. Ця доповідь досліджує цю проблематику, аналізуючи сучасні глобальні суперечності, їх вплив на бізнес, а також роль цифрової трансформації у протидії цим викликам.

Світ сьогодні переживає ряд серйозних глобальних суперечностей, які мають значний вплив на економіку та бізнес. До цих суперечностей належать:

- Геополітична напруженість: Зростання напруженості між світовими державами, такі як війна в Україні, призводить до санкцій, торгівельних війн та інших дестабілізуючих факторів.

- Економічна нерівність: Розрив між багатими та бідними країнами та людьми в межах однієї країни зростає, що призводить до соціальних заворушень та політичної нестабільності.

- Зміна клімату: Зміна клімату та її наслідки, такі як екстремальні погодні явища, потепління та підвищення рівня моря, завдають шкоди економіці та інфраструктурі [1].

- Пандемії: Пандемії, такі як COVID-19, призводять до локдаунів, перебоїв у ланцюгах постачання та інших економічних збитків.

- Технологічні перевороти: Швидкий розвиток штучного інтелекту, робототехніки та інших нових технологій призводить до втрати робочих місць та структурних змін в економіці

Ці суперечності створюють ряд загроз для бізнесу. Нестабільне політичне та економічне середовище робить ведення бізнесу ризикованим та складним. Глобальні кризи, такі як пандемії та війни, можуть призвести до перебоїв у ланцюгах постачання, що робить доставку товарів та сировини складним та дорогим. Зростання цін на енергоносії, сировину та інші ресурси робить ведення бізнесу більш дорогим та нестабільним.

Крім безпосередньо бізнесу глобальні виклики мають вплив на поведінку споживачів - зміну споживчого попиту, зміну поведінки споживачів, що в свою чергу має вплив на бізнес - може призвести до втрати клієнтів та зниження продажів.

В наслідок швидких технологічних змін у бізнеса виникає необхідність адаптації до нових технологій, що потрібно робити швидко, щоб залишатися конкурентоспроможним, незважаючи на великі інвестиції, а також втрати, які відбуваються внаслідок відмови від існуючих налагоджених процесів.

Війна в Україні окрім вказаних глобальних викликів, створила безпрецедентні виклики для бізнесу в нашій країні. Ці виклики включають:

- Прямі руйнування: Військові дії призвели до руйнування інфраструктури, виробництв та підприємств торгівлі, що робить ведення бізнесу неможливим у багатьох регіонах. Загальні прямі збитки підприємств на початок 2024 року оцінюються у $13,1 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано активи щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, а також державних підприємств, плюс десятки тисяч малих приватних [2, ст. 12].
- Переміщення людей: Мільйони людей були змушені покинути свої домівки, що призвело до дефіциту робочої сили та перебоїв у ланцюгах постачання. В 2024 році Україна знаходиться в критичній ситуації щодо дефіциту робочої сили. З 2021 по 2023 рік робоча сила у віці 15-70 років скоротилася більш ніж на чверть. З основних причин - міграція, демографічні втрати та окупація. Майже половину цього скорочення забезпечило вибуття з робочої сили зовнішніх мігрантів. Значну роль (близько 40% від скорочення робочої сили у 2023 році порівняно з 2021 роком) мали демографічні втрати та окупація, а також перехід до економічно неактивного населення (через вірогідні труднощі з пошуком роботи для ВПО, необхідність догляду за іншими членами родини, збільшення кількості пенсіонерів, брак навичок, що затребувані на ринку праці) [3, ст. 25].

- Відволікання великої кількості людей з економіки на захист країни в ЗСУ, що рахується в сотнях тисяч людей.
- Зростання цін на енергоносії та сировину: Війна в Україні призвела до зростання цін на енергоносії та сировину, що робить ведення бізнесу більш дорогим.
- Підвищення ризиків: Невизначеність щодо розвитку подій в Україні робить ведення бізнесу ризикованим, складним та непрогнозованим. Внаслідок такої непрогнозованості різко скоротились інвестиції в економіку України.

Цифрова трансформація може допомогти бізнесу протистояти дестабілізаційним викликам і пришвидшити адаптацію до мінливих умов діяльності. Цифрові технології можуть допомогти бізнесу стати більш гнучким. Наприклад, хмарні технології дозволяють бізнесу швидко масштабувати свою ІТ-інфраструктуру вгору або вниз в залежності від потреб, а також зберігати свої нематеріальні активи, такі як інформаційна система, база клієнтів, сайт за межами України і уникнути ризику її руйнувань чи знищення.

Цифрові технології також можуть допомогти бізнесу вирішити питання з гострим дефіцитом кадрів через підвищення ефективності операцій та скоротити витрати часу і людського ресурсу на одиницю продукту. Крім того, технології дозволяють використовувати віддалену роботу і залучати досвідчених співробітників, що виїхали за кордон, до роботи компанії і забезпечення безперервності у діяльності і збереження досвіду.

Завдяки цифровим технологіям бізнес може частково вирішити питання зниження попиту в Україні і вийти на нові ринки та клієнтів. Наприклад, глобальні онлайн-платформи дозволяють бізнесу продавати свою продукцію та послуги по всьому світу. Що дозволяє збільшити потенційний ринок, на якому працює компанія, в сотні разів. Українські бізнеси після початку повномасштабного вторгнення почали широку експансію за межами України - в Європі, США та інших країнах.

Важливим фактором в умовах військових дій є розконцентрація активів та децентралізація діяльності компанії. До прикладу, для торговельних компаній національного масштабу можна перейти від роботи з одним централізованим складом товарів до мережі регіональних складів. Ризик втрати всіх товарів зникає, і, навіть, при знищенні одного з складів, це не призводить до зупинки роботи компанії чи її закриття. Звичайно, для реалізації такого сценарію без втрати якості і швидкості роботи, без цифрових технологій не обійтись. Вони можуть забезпечити швидке розгортання роботи складу і його інтеграцію в загальну систему бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Oecd economic-outlook / may-2024. URL : https://www.oecd.org/economic-outlook/may-2024/

2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Звіт Київська школа економіки. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

3. Інфляційний звіт НБУ. 2024. Квітень URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7

СЕКЦІЯ 5
ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ, АУДИТУ Й ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 339.522

Гурочкіна Вікторія Вікторівна,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна,
доцент «Центр українських студій
у Варшавському економічному
університеті SGH»
і Зеленогурському університеті,
Президент Фундації «Українська
наукова діаспора в Польщі»,
Польща
ORCID ID 0000-0001-8869-0189

КОНТРОЛЬОВАНІ ІНОЗЕМНІ КОМПАНІЇ: НЮАНСИ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО МАЙНОВИЙ СТАН І ДОХОДИ МІГРАНТІВ

Концепція контрольованих іноземних компаній (КІК) є ключовим аспектом міжнародного податкового законодавства, спрямованого на запобігання ухилення від сплати податків шляхом розмивання доходів від іноземних компаній. Це особливо актуально в контексті економічної глобалізації та використання КІК як інструментів ухилення від сплати податків.

У звіті 2015 BEPS Action 3 [3] викладені рекомендовані підходи до розробки правил контрольованих іноземних компаній (КІК) для забезпечення оподаткування певних категорій доходів MNE (multinational enterprise) в юрисдикції материнської компанії з метою протидії певним офшорним структурам, які призводять до відсутності або безстрокова відстрочка оподаткування. Комплексні та ефективні правила КІК призводять до зменшення

стимулів переміщувати прибутки з ринкової юрисдикції в юрисдикцію з низькими податками.

Контрольована іноземна корпорація (англ. Controlled Foreign Corporation(CFCs) є продуктом на тлі глобального інтегрованого управління транснаціональними корпораціями. З огляду на те, що податковий тягар корпорацій різниться в різних країнах, КІК завжди використовуються як міжнародні інструменти ухилення від сплати податків транснаціональними корпораціями та їхніми акціонерами за допомогою затримки податкових платежів [7]. Впровадження та ефективність правил КІК відрізняються в різних країнах, причому Болгарія, рф та Індонезія запровадили свої власні режими. С. Дулевський [4] зазначає, що Болгарія як держава-член ЄС, зобов'язана дотримуватися та застосовувати європейське законодавство, включно з податковим законодавством. Водночас, виходячи з принципу суверенітету, Болгарія проводить власну внутрішню політику. Правила КІК є симбіозом права, економіки та бухгалтерського обліку. У національному законодавстві Болгарії вони характеризуються численними проблемами як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Н. Рахай [6] розкриває у своїй науковій праці подобну позицію своєї країни. Так, однією з форм ухилення від сплати податків в Індонезії є схема КІК, у спробах ухилення від сплати податків шляхом затримки визнання доходів від капіталу, отриманого за кордоном (особливо в країнах податкових гаваней), для оподаткування всередині країни. Практика ухилення від сплати податків за цією схемою підриває державні доходи від податкового сектору. Для Індонезії, яка вважає податкові надходження першорядною державою, це викликає серйозне занепокоєння. Тому, щоб протистояти практиці ухилення від сплати податків, Індонезії вводить правила КІК. Правила КІК в Індонезії кілька разів оновлювалися, щоб закрити ці можливості для ухилення від сплати податків, а також забезпечити державні доходи від податкового сектору.

В українському податковому законодавстві дана категорія трактується ширше, тобто виходить за межі MNE.

Контрольована іноземна компанії (КІК) – це юридична особа, зареєстрована в іноземній державі або території, яка визнається такою, що знаходиться під контролем фізичної або юридичної особи – резидента України. Контролюючою особою є фізична особа або юридична особа – резиденти України, що є прямими або опосередкованими власниками (контролерами) контрольованої іноземної компанії [1].

Відповідно до ст. 39 Податкового кодексу України [2] фізична особа – резидент України або юридична особа – резидент України зобов'язана повідомляти контролюючий орган про:

- кожне безпосереднє або опосередковане набуття частки в іноземній компанії;
- початок здійснення контролю над іноземною компанією;
- заснування, створення або набуття майнових прав на частку в активах та їх відчуження;
- ліквідацію або відчуження майнових прав на частку в активах, доходах чи прибутку утворення без статусу юридичної особи.

За умов наявності контрольної іноземної компанії під контролем резидента України – фізичної або юридичної особи подається «Додаток КІК» до річної податкової декларації про майновий стан і доходи (податковій декларації).

З 01.01.2023 є зобов'язанням контролюючої особи подання повного Звіту про контрольовані іноземні компанії у формі додатку КІК. Важливо підкреслити, що відповідно до п. 13.4 ст. 13 ПКУ суми податків та зборів, сплачені за межами України, зараховуються під час розрахунку податків та зборів в Україні за правилами, встановленими ПКУ. Проте нюансом є те, що зазначений іноземний дохід є об'єктом оподаткування військовим збором (пп. 1.2 п. 16 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ). Оскільки фактично військовий збір не сплачується з доходів податкових резидентів України в інших країнах, по причині його відсутності в країні перебування мігранта. На прикладі Польщі, за умов наявного підтвердження податкової декларації (PIT 37) суми податків та зборів, які були сплачені у бюджет Польщі, зараховуються під час розрахунку податків та зборів в Україні при поданні декларації про доходи, тільки крім військового збору за ставкою 1,5 % (що розраховується та сплачується за декларацією платником податку). А особи, які зареєстрували юридичну особу на території іншої країни долучають до декларації про доходи додаток КІК. Відповідно до п. 120.7 ст. 120 ПКУ неподання контролюючою особою додатку КІК обтяжується штрафом у обсязі 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи.

Стосовно Польщі, кожен п,ятнадцятий бізнес у Польщі відкривають громадяни України. У 2022-2023 роках громадяни України заснували в Польщі 44,5 тис. компаній і ведуть активну підприємницьку діяльність. Крім того, одним із пунктів, який найпростіше виконати для отримання

карти Побиту в Польщі є започаткування підприємницької діяльності. Всього кількість підприємств, які активно працюють та розвивають свій бізнес станом на кінець 2023 року в Польщі досягла 299,3 тисячі підприємств. Це означає, що українські компанії вже становлять майже 15 % компаній в Польщі.

Відповідно до п. 120.7 ст. 120 ПКУ неподання контролюючою особою додатку КІК обтяжується штрафом у обсязі 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатної особи (З 1 січня 2024 р. прожитковий мінімум в Україні становить 2 920 грн).

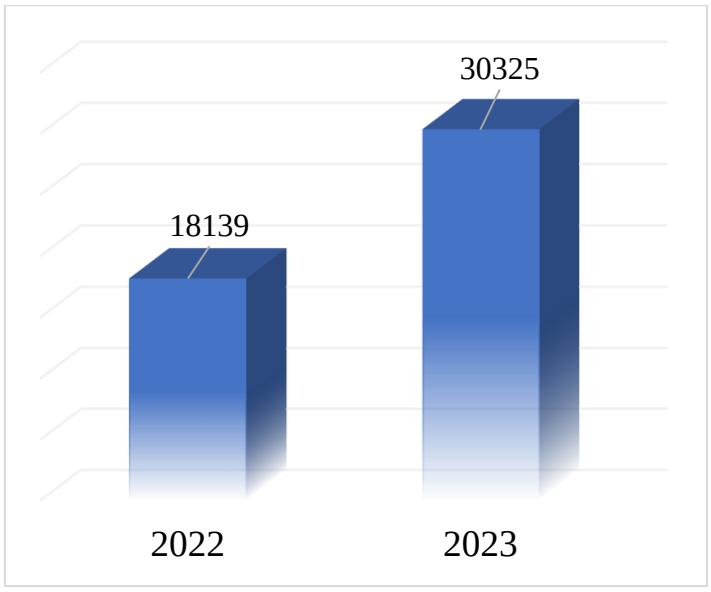

Рисунок 1 – Кількість зареєстрованих підприємств українцями в Польщі
Джерело: сформовано автором за даними [5].

Враховуючи вищезазначене, з однієї сторони виникає питання чи усвідомлюють українські воєнні мігранти, які знаходяться в різних країнах світу відповідальність за ігнорування декларування іноземних доходів та чи розуміють для себе тип податкової відповідальності за несолідарний фіскальний вибір податкового резидентства.

Можна, звичайно, довести на підставі декларації особи про наявність у неї центру (особистих та економічних) інтересів в Польщі та отриманням свідоцтва про податкове резидентство. Детально представлено інформацію на конференції [8] про вимоги та процеси декларування доходів українських біженців та різницю у податковому резидентстві в Польщі «необмеженої податкової відповідальності» й в Україні «необмеженої податкової відповідальності» та «з обмеженою податковою відповідальністю» у стані невизначеності.

Проте слід пам'ятати, що при виборі податкового резидентства в країні перебування механізм буде працювати в зворотному порядку – виникає обов'язковість декларування мігрантами доходів з кожної країни де б вони його не отримували.

Думаю, що слова про патріотизм, національну ідентичність та підтримку Батьківщини воєнним мігрантом потрібно оцінювати через призму фіскальної солідарності, податкової та соціальної відповідальності з Батьківщиною. Вибір за кожним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Контрольована іноземна компанії / Пресслужба Державної податкової служби України. 2023. 17 лютого. URL : https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/655502.html

2. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755–17

3. About the Dataset Controlled Foreign Company (CFC) Rules. URL : https://qdd.oecd.org/subject.aspx?Subject=CFC

4. Dulevski Stoycho, Some Issues Regarding the Bulgarian Controlled Foreign Companies' Rules. *Godishnik na UNSS*. 2020, issue 2. URL : https://EconPapers.repec.org/RePEc:nwe:godish:y:2020:i:2:p:79-96

5. Statystyka strukturalna przedsiębiorstw. URL : https://stat.gov.pl/ obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiebiorstwa-niefinansowe/statystyka-strukturalna-przedsiebiorstw-w-2021-roku,38,3.html

6. Ning Rahayu, Ning Rahayu «Perkembangan Control Foreign Corporation (CFC) Rules di Indonesiadalam Upaya Mengamankan Penerimaan Negara dari Sektor Pajak». *Jurnal Vokasi Indonesia*. 2017. Vol. 5: No. 2. Article 8. URL : https://scholarhub.ui.ac.id/jvi/vol5/iss2/8

7. Xiang-li Y. An International Comparative Study of Controlled Foreign Corporation Laws and Regulations. *Shenzhen University Journal*. 2009.

8. Гурочкіна В. В. Декларування доходів українських біженців за кордоном: конституційний обов'язок громадян чи соціальна відповідальність? *Синергетичні драйвери розвитку обліку, податкового аудиту та бізнес-аналітики* : ІІІ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Ірпінь, 14 травня 2024 р. / Державний податковий університет. Ірпінь, 2024.

УДК 657

Гриліцька Анжела Вікторівна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-6793-2142;
Кравченко Владислав Васильович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

ЗАСОБИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РЕАЛІЗАЦІЇ ТОВАРІВ

Облік реалізації товарів відіграє ключову роль у функціонуванні будь-якого підприємства, що здійснює торгівельну або виробничу діяльність. Ця складна система включає в себе реєстрацію всіх операцій з продажу товарів, від відвантаження до остаточної угоди з клієнтом. Облік реалізації товарів визначається не лише як метод управління фінансовими потоками, але й як засіб для аналізу ринкових тенденцій, формування стратегій продажу та вдосконалення процесів виробництва. Враховуючи постійні зміни у сучасному бізнес-середовищі, пошук ефективних методів обліку реалізації товарів є актуальною та важливою задачею для кожного підприємства.

Облік реалізації товарів є важливою складовою бухгалтерського обліку підприємства і включає в себе ряд процедур та відповідальних за них документів [1]. Для здійснення цього обліку необхідно мати ясне розуміння базових концепцій та правил бухгалтерського обліку, а також оволодіти практичними навичками ведення обліку на основі узгоджених методик і нормативних актів.

Першим кроком у веденні обліку реалізації товарів є визначення їх собівартості, що включає в себе витрати на виробництво або закупівлю товарів, витрати на їх транспортування, упаковку та інші додаткові витрати, пов'язані з їхньою реалізацією. Одночасно з цим, слід звернути увагу на облік податку на додану вартість (ПДВ), оскільки цей показник має велике значення для подальшого фінансового аналізу та планування діяльності підприємства [2].

Під час обліку реалізації товарів необхідно враховувати різні практичні ситуації, які можуть виникнути у процесі торгівлі, такі як продаж товарів у роздріб, продаж за зниженою ціною, експорт товарів, продаж за договорами комісії та інші [3]. Кожна з цих ситуацій потребує використання відповідних методів обліку та правильного оформлення документації.

Для забезпечення надійності та достовірності обліку реалізації товарів, важливо також вести облік доставки товарів покупцям, облік збитків від крадіжки товарів, облік рекламної роздачі товарів та інші аспекти, які можуть вплинути на фінансовий стан підприємства.

Невід'ємною частиною обліку реалізації товарів є також використання спеціалізованих програмних засобів, які дозволяють автоматизувати багато процесів та спростити ведення обліку, забезпечуючи точність та швидкість обробки інформації.

Загалом, облік реалізації товарів є складним та багатогранним процесом, який вимагає уважного аналізу, системності та високого рівня професійної підготовки бухгалтерів та фахівців у галузі фінансів. Використання сучасних методів та технологій у комбінації з глибоким розумінням бухгалтерських принципів дозволить забезпечити ефективний облік реалізації товарів та оптимізувати фінансові процеси підприємства.

Удосконалення обліку реалізації товарів - це невід'ємна складова ефективного управління комерційною діяльністю підприємства. В контексті мінливої економічної та технологічної обстановки, а також зростаючих вимог споживачів, важливо постійно вдосконалювати процеси обліку, щоб забезпечити точність, швидкість та надійність інформації про реалізацію товарів.

Одним із шляхів удосконалення обліку реалізації товарів є впровадження сучасних інформаційних систем. Використання спеціалізованих програмних засобів дозволяє автоматизувати багато процесів, пов'язаних з обліком реалізації, що сприяє зменшенню ймовірності помилок та підвищує швидкість обробки інформації.

Додатковим кроком до удосконалення може стати аналіз та оптимізація процесів управління запасами. Це включає в себе зменшення часу на замовлення товарів, підвищення точності прогнозування попиту, а також оптимізацію розміщення запасів на складах, що може зменшити витрати на утримання запасів.

Ще одним ефективним шляхом удосконалення обліку реалізації товарів є впровадження системи контролю якості. Забезпечення якості товарів

на кожному етапі їхнього переміщення від постачальника до кінцевого споживача дозволить уникнути непередбачених ситуацій і зберегти довіру споживачів до бренду підприємства.

Паралельно з впровадженням нових технологій та підходів, важливо підвищувати кваліфікацію персоналу, який відповідає за облік реалізації товарів. Навчання співробітників у сфері сучасних методів управління запасами, аналізу даних та контролю якості допоможе підвищити ефективність їхньої роботи та забезпечити високий рівень професіоналізму в цій сфері.

На кожному етапі удосконалення обліку реалізації товарів важливо враховувати конкретні потреби та характеристики підприємства, а також динаміку ринкових умов. Тільки системний підхід та постійне вдосконалення дозволять підприємству ефективно конкурувати на ринку та забезпечувати задоволення потреб своїх клієнтів.

Додатковою стратегією удосконалення обліку реалізації товарів може стати впровадження системи аналізу даних та прогнозування. Застосування алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту дозволить виявляти тенденції в споживчому попиті, розпізнавати сценарії та прогнозувати майбутні тенденції. Це дозволить підприємствам більш точно прогнозувати обсяги продажів, оптимізувати складські запаси та планувати виробничі потужності заздалегідь.

Окрім технологічних інновацій, важливо також звернути увагу на зміну організаційної культури в підприємстві. Створення відкритої та інноваційної атмосфери сприятиме активнішому залученню персоналу до процесів удосконалення обліку реалізації товарів. Залучення працівників до пошуку та впровадження нових ідей та методів може стати додатковим джерелом інновацій та підвищити загальну ефективність управління.

Необхідно також зазначити, що впровадження будь-яких нових методів удосконалення обліку реалізації товарів повинно супроводжуватися системою моніторингу та оцінки результатів. Аналіз ефективності впроваджених змін дозволить вчасно виявляти проблеми та недоліки, а також коригувати стратегію розвитку.

Отже, удосконалення обліку реалізації товарів є невід'ємною частиною стратегії розвитку будь-якого підприємства. Застосування сучасних технологій, оптимізація процесів та залучення персоналу до активної участі можуть значно підвищити конкурентоспроможність підприємства на ринку та забезпечити його стабільний розвиток у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Меліхова Т. О., Чакалова Н. С., Мисливка К. А. Удосконалення обліку доходів від реалізації товарів, як інструмент ефективного управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6888 ; DOI 10.32702/2307-2105-2019.2.38

2. Колумбет О. П., Малиневська Д. П. Особливості обліку руху товарів на підприємствах оптової торгівлі. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 905–908.

3. Тичук Т. О. Оцінка об'єктів бухгалтерського обліку (на прикладі підприємств торгівлі) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Київський національний торговельно-економічний ун-т. Київ, 2020. 235 с.

УДК 347.73:336.222

Калита Тетяна Анатоліївна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0008-6387-1889

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ НА СПРОЩЕНІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Як відомо малий і середній бізнес (далі – МСБ) був і залишається рушійною силою економічного зростання будь-якої розвинутої країни. Мікро-, малі та середні підприємства (далі – ММСП) є основою економіки України, вони становлять 99,98 відсотка всіх суб'єктів господарювання в Україні, забезпечують 74 відсотки всіх робочих місць і створюють 64 відсотки вартості.[1] Підприємства МСБ відзначаються великою економічною гнучкістю, що дає змогу задовольняти різноманітний попит населення, що в свою чергу стимулює регіональний розвиток. Також такі підприємства дають нові робочі місця та здорову ринкову конкуренцію. А натомість саме цей сегмент суб'єктів господарювання (далі – СГ) відзначається найбільшою вразливістю при глобальних катаклізмах, таких як обвал світової банківської системи, короновірусна криза, і, наразі, війна з російською агресією, яка триває вже три роки поспіль.

Більша частина ММСП є платниками податків на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності через велике податкове навантаження і низькі економічні ефекти від господарської діяльності. Спрощена система оподаткування дає малим та середнім підприємствам та підприємцям ряд податкових преференцій, таких як заміна основних податків, податку на прибуток, податку на додану вартість, в деяких випадках податку на доходи фізичних осіб при оптимізації податків на підприємстві, на сплату єдиного податку.

За даними Державної служби статистики у 2022 році тільки кількість ФОП-ів зменшилася на 114 830 одиниць порівняно з 2021 роком (було 1 585 414 од. (це 81 % від всіх СГ), стало 1 470 584 од.(це 84 % від всіх СГ).

Якщо порівнювати із загальною системою оподаткування, то упродовж 2023 року кількість платників податку на додану вартість в Україні скоротилася на 20,2 тис. осіб, при цьому кількість платників податків на спрощеній системі оподаткування зросла на понад 100 тис. [2].

Відповідно до даних ДПС, на 1 січня 2024 року в Україні було 250,7 тис. платників ПДВ (без врахування ФОП-ів третьої групи, які зареєстровані платниками цього податку), тоді як торік ця кількість становила 260,9 тисячі.

Кількість платників на спрощеній системі оподаткування протягом 2023 року зросла з 1,68 млн до 1,75 млн осіб. Зокрема, ФОП першої групи – з 207,7 тис. до 210,4 тис., ФОП 2 групи – з 555,3 тис. до 601,8 тис., ФОП 3 група (неплатники ПДВ) – з 897 тис. до 918,1 тис. Водночас ФОП 3 групи, які зареєстровані платниками ПДВ в Україні навпаки поменшало – з 26,3 тис. до 25,3 тис. осіб.

За даними податківців, за останні чотири роки кількість ФОП-ів в Україні зросла на 202,6 тис. платників податків. Водночас кількість платників ПДВ (без урахування ФОП, які зареєстровані платниками цього податку) за останні чотири роки скоротилася на 27,4 тис. платників податків.

У першому кварталі 2024 року відкрили понад 74 тисячі нових ФОП-ів, що на 33,6% більше, ніж за відповідний період торік та на 18% більше, аніж до початку повномасштабного вторгнення у 2021 році [3].

Найбільше нових підприємств-ФОПів відкрилося у м. Києві, тільки за І квартал зареєструвалося 10 252 нових бізнесів (це 13,8% від загальної кількості підприємств). На другому місці по відкриттю ФОПів є Дніпропетровщина - 6,8 тисяч новостворених бізнесів, і потім йде Київська область, це 5,7 тисяч нових ФОПів.

Бачимо, що не дивлячись на продовження воєнного стану в країні кількість платників податків на спрощеній системі оподаткування стрімко зростає. Цьому перш за все благотворно сприяло те податкове стимулювання, яке держава запровадила з початку повномаштабного вторгнення російської федерації на тереторію України. Це й податкові пільги на період війни для спрощенців, відстрочення граничних меж подання звітності та сплати податків, анулювання можливості застосування штрафних санкцій та нарахування пені за неподання або несвоєчасне подання податкової звітності (сплату податків), тощо. Законом України від 15.03.2022 № 2120-IX *(законопроєкт 7137-Д)* для підтримки українського бізнесу в умовах війни оновлено спрощену систему оподаткування та надано пільги із сплати

податків. Згідно з цим законом сплачувати єдиний податок могли не лише ФОПи-«спрощенці», але й великі підприємства за новими ставками. Для цього Законом на період воєнного стану для платників, що перебувають на 3 групі єдиного податку було збільшено ліміт річного доходу з 7 млн 600 тис гривень до 10 млрд гривень, і знято обмеження щодо кількості працівників. Ставка становила 2% від обороту незалежно від виду діяльності (виняток становить діяльність, пов'язана з підакцизними товарами, гральним бізнесом, обміном валют та видобуток і реалізація корисних копалин, банки, страхові компанії, ломбарди ФОП, юрособи-нерезиденти та ін.). ПДВ на цей період не нараховувалося і не сплачувалося. В свою чергу ФОП-ам 1, 2 груп було надано право добровільно не сплачувати єдиний податок. Також ФОП-и як на спрощеній, та і на загальній системі оподаткування, особи, які провадять незалежну професійну діяльність та члени фермерського господарства звільнялися від сплати ЄСВ за себе. Ця норма стартувала з 1 березня 2022 року і припиняє дію через рік після закінчення воєнного стану. «Спрощенцям» 2, 3 груп дозволили не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників, тому що такі суми будуть сплачені з коштів держбюджету. Протягом воєнного стану та 3 місяці потому штрафи та пеня з ЄСВ не стягувалися, а перевірки не проводяться [4].

Але фіскальна ефективність спрощенців, не дивлячись на такі податкові послаблення, залишає бажати кращого. Про це говорять статистичні данні Міністерства фінансів України (далі – Мінфін) – за 2021 рік податкових платежів від єдиного податку до зведеного бюджету України надійшло у розмірі 46282, 4 млн грн (це складає 2, 78 % від всіх податкових надходжень за 2021 рік), за 2022 рік податкових платежів від єдиного податку до зведеного бюджету України надійшло у розмірі 47226,1 млн грн (це складає 2,15 % від всіх податкових надходжень за 2022 рік), за 2023 рік податкових платежів від єдиного податку до зведеного бюджету України надійшло у розмірі 55805,4 млн грн (це складає 1, 80 % від всіх податкових надходжень за 2023 рік), за 5 місяців 2024 року податкових платежів від єдиного податку до зведеного бюджету України надійшло у розмірі 31179, 9 млн грн (це складає 2,48 % від всіх податкових надходжень за даний період). Як видно з представленої аналітики податкових платежів від єдиного податку динаміка податкових надходжень є низхідною за період надання податкових пільг. Тому можна зробити висновок, що всупереч тому, що кількість платників податків спрощеної системи оподаткування збільшилася за аналізуємий період, податкові надходження навпаки зменшилися.

Так, експерти вважають, що зведення до мінімуму обов'язкових податків та зборів, на початку війни, призвело вже до колосальних правопорушень законодавчих норм керівниками підприємств та їх бухгалтерами. Такий стан речей є наслідком економічних ефектів які негативно відобразилися на бізнесі (скорочення, закриття, руйнація, тощо), а отже керівництво окрім компенсації рівня недоотриманого прибутку, ймовірно, створило такі умови, щоб відійти від будь-якого виду оподаткування бізнесу. Однією із причин цьому є відсутність поміж суб'єктів господарювання податкової культури та етики. Саме для мінімізації фактів ухилення чи уникнення від оподаткування органами влади було прийнято правильне рішення про повернення податкових перевірок, а також знову введення зобов'язання сплати єдиного податку для 1, 2 груп спрощеної системи оподаткування з обов'язковим поданням податкової звітності. І саме це призвело до обурення у деякіх кол дрібних підприємців спрощеної системи оподаткування, тому що при отриманні надприбутків(400 000–500 000 тис. грн) ці суб'єкти господарювання могли не сплачувати взагалі податки.

Підприємці мають зрозуміти важливість тих коштів, які вони сплачують до бюджету, тим самим це створить податкову культуру та етику, яка є необхідною для повноцінного (з мінімальним ризиком викривлення даних у звітності) забезпечення державою тих функцій, які на неї покладені.

Вважаємо, що потрібно реформувати спрощену систему оподаткування в контексті виконання Національної стратегії доходів до 2030 року. Тобто необхідно поступово переводити МСБ на прогресивну шкалу оподаткування відповідно до отриманих доходів, що підвисило би фіскальну ефективність єдиного податку.

Проте перед такими змінами варто спочатку почати здійснювати пропаганду «Добросовісного платника податків» у соціальних мережах та на сайтах державних органів влади. Так би мовити, створювати підґрунтя для подальших податкових змін [5].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що в таких надскладних умовах потрібні такі податкові стимули, які дають МСБ розвиватися, але є багато недоліків у податкових новаціях, що були введені на підтримку малого та середнього бізнесу. Це призвело до зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів, які зараз надзвичайно потрібні для фінансування оборонної діяльності країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. URL : undp-ua-smb-2024.pdf
2. Вінокуров Я. Торік в Україні поменшало платників ПДВ, але побільшало ФОПів – ДПС. *Економічна правда.* 2024. 2 квітня.
3. Платформа Опендатабот (opendatabot.ua).
4. Нові податкові пільги для ФОПів та підприємств в умовах війни. URL : tax.gov.ua
5. Мірошниченко О. В., Монастирук М. В. Перспективи розвитку спрощеної системи оподаткування в умовах невизначеності. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка».* 2022. № 4. URL : Miroshnychenko_single_tax.pdf; jsessionid=6A1A15F327EF50B5038C9C5D2796A5ED (sumdu.edu.ua)

УДК 336.2

Осадчук Світлана Вікторівна,
канд. держ. упр., доцент,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0000-0002-9591-1565

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Єдиний податок є основним податком для суб'єктів малого підприємництва та одним з основних джерел надходжень місцевих бюджетів. В умовах воєнного часу, в 2022 році даний податок зазнав суттєвих змін. Законом України від 15 березня 2022 року № 2120-IX [1] було передбачено встановлення особливостей оподаткування єдиним податком. Даним законом були внесені зміни до ПКУ, зокрема, підрозділ 8 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ, був доповнений новим п. 9. Отже, згідно із зазначеним п. 9, тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, було передбачено:

- можливість не сплачувати єдиний податок фізичними особами – підприємцями – платниками 1 та 2 груп на усій території країни з 1 квітня 2022 року до припинення воєнного стану;
- зменшено ставки єдиного податку для платників 3 групи до 2% від доходу;
- збільшено для платників 3 групи межі доходу до 10 млрд. грн. на рік та зняття обмежень по кількості найманих працівників;
- розширено коло платників, що можуть знаходитись на спрощеній системі оподаткування - на 3 групі за рахунок юридичних осіб – суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми.

Передбачалось, що втрати бюджетів місцевого самоврядування через встановлення окремих преференцій в оподаткуванні платників єдиним податком, в тому числі і земельним податком, могли бути компенсовані за рахунок збільшення надходжень по платниках із більшими обсягами річного доходу. Надходження по єдиному податку за січень-листопад 2022 р. склали 47,2 млрд грн (частка податку 9% в загальних доходах місцевих

бюджетів). На надходження єдиного податку суттєво вплинули зміни до податкового законодавства, насамперед Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX [2]. Суб'єктам господарювання із значними доходами, що є представниками великого бізнесу, було надано право переходити на спрощену систему оподаткування, при цьому передбачалась сплата єдиного податку в розмірі 2% (ставку знижено із 5 до 2 %) замість сплати податку на прибуток (за ставкою 18%). В результаті, значна частина суб'єктів господарювання обрала спрощену систему оподаткування та сплату єдиного податку замість податку на прибуток, що, в свою чергу, забезпечило приріст даного виду надходжень. При цьому, змінились терміни сплати єдиного податку. Так, якщо раніше сплата проводилась поквартально (протягом 50 днів після закінчення звітного кварталу), то в 2022 р. сплата єдиного податку здійснювалась помісячно (протягом 30 днів після закінчення звітного місяця).

Воєнні дії в нашій країні значно вплинули на надходження єдиного податку по регіонам країни насамперед через релокацію бізнесу. Приріст надходжень по єдиному податку в 2022 році найбільше спостерігався в західних регіонах: Львівська обл. +18,4%; Волинська обл. +9,8%; Івано-Франківська обл., Хмельницька обл.+8,2%. Зниження надходжень по єдиному податку спостерігалось відповідно в Чернігівській (-9,6%), Миколаївській (-10,5%), Запорізькій (-25,3%), Харківській (-13,5%), більше, ніж на 40% в Херсонській, Донецькій та Луганській областях.

Загальні надходження єдиного податку по Україні за результатами 2023 року становили 55,8 млрд грн, що на 18,2%, або на 8,6 млрд грн, більше, ніж за попередній 2022 рік. До бюджетів територіальних громад Одеської області за 2023 р. надійшло єдиного податку в сумі 3452,7 млн грн, що на 24% більше в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Всі територіальні громади області в 2023 р. мали значимі надходження по єдиному податку, в тому числі сільські, де більшість надходжень по єдиному податку забезпечують сільськогосподарські товаровиробники, платники єдиного податку четвертої групи. Крім того, така динаміка збільшення надходжень може свідчити про поступове відновлення та збільшення ділової активності суб'єктів підприємництва.

Позитивно вплинули на збільшення надходжень зміни до законодавства, які діяли в період з 1 квітня 2022 по 31 липня 2023 рр., які, насамперед передбачали можливість сплати єдиного податку суб'єктам середнього і великого підприємництва за ставкою 2% доходу, визначеного відповідно до ст. 292 ПКУ. Вказані пільгові умови були відмінені з 1 серпня 2023 року

Законом України від 30 червня 2023 року № 3219-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» [3]. Передбачається, що дані зміни не матимуть позитивного впливу на надходження єдиного податку в 2024 році.

Вищенаведене свідчить, що єдиний податок залишається основним для суб'єктів малого підприємництва. З початку воєнного часу держава намагалась підтримати підприємництво, зменшуючи податкове навантаження. Суб'єкти малого підприємництва є найбільш чисельною ланкою з поміж інших суб'єктів господарювання і потребують уваги та дієвої підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2142-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30 червня 2023 року № 3219-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text

УДК 336.02

Таращенко Володимир Анатолійович,
канд. екон. наук, доцент, докторант,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-4873-982X

УСУНЕННЯ СХЕМ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТІВ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Майже кожен платник податків зацікавлений в мінімізації своїх податкових платежів. Для бюджету України втрати від ухилення від сплати податків складають значні суми, а тому оперативне виявлення існуючих та попередження потенційних схем ухилення від сплати податків є одним із головних завдань податкової безпеки держави. Варто зважати на той факт, що даний напрямок діяльності податкової служби, котра безпосередньо згідно своїх функціональних завдань відповідає за податкову безпеку країни, здатний оперативно мобілізовувати до бюджету значні суми податкових надходжень, не підвищуючи при цьому фіскальний тиск на економіку.

В умовах війни внаслідок браку коштів уряд зазнає складнощів із виконанням своїх зобов'язань. Стає очевидним пошук урядом шляхів додаткової мобілізації фінансових ресурсів до бюджету. Позитивним для економіки є те, що, попри окремі заклики парламентарів, в умовах гострого дефіциту бюджету уряд не вдався до підвищення ставок ключових податків. Щоправда, цьому сприяє міжнародна фінансова допомога: «У 2023 році Європейський Союз є найбільшим донором прямої бюджетної підтримки. 18 млрд євро забезпечили більше 45% потреби у зовнішньому фінансуванні на поточний рік…. від початку повномасштабної війни загальний обсяг бюджетної підтримки від ЄС сягнув 26 млрд євро» [1]. Ще більшої допомоги в 2023 році було отримано від США – приблизно 23 млрд дол. [2].

Зазначена допомога не створює додаткове податкове навантаження на економіку, а тому є більш прийнятною для України на противагу тимчасовому підвищенню ПДВ чи податку на доходи фізичних осіб/підприємств, що досить часто практикують в світі з метою оздоровлення системи державних фінансів.

Поряд з цим, в арсеналі заходів уряду по наповненню бюджету все ще залишається актуальним напрямок, здатний забезпечити об'ємний ресурс податкових надходжень, - усунення схем ухилення від оподаткування. За окремими оцінками втрати бюджету від схем (по їх видам) складають:

зарплати в «конвертах» - 110-150 млрд грн;
сірий імпорт, контрабанда – 68-120 млрд грн;
офшорні схеми – 15-35 млрд грн;
тіньовий ринок оренди с/г землі – 10-46,5 млрд грн;
контрафакт – 12-20 млрд грн;
скрутки – 24-30 млрд грн;
конвертаційні центри – 17-25 млрд грн;
ФОП замість найму – 6-10 млрд грн;
заниження оборотів ФОП – 1-6,3 млрд грн [3].

Закономірно, що завдання перекриття таких схем має стати пріоритетом для забезпечення податкової безпеки України.

З метою боротьби з ухиляннням від оподаткування в податковому законодавстві доцільно:

а) законодавчо (передусім в Податковому кодексі) обмежити можливість застосування схем як ухилення від оподаткування, так і мінімізації;

б) розширити повноваження контролюючих органів, які б дозволили більш оперативно реагувати на усунення або попередження застосування таких схем.

Якщо варіант б) є, на наш погляд, в певній мірі питанням політичної волі вітчизняних законотворців (оскільки необхідні непопулярні для влади законодавчі рішення у сфері повноважень податкових органів), варіант а) є більш складним у своєму вирішенні. Для його реалізації потребують вивчення особливості, які зумовлюють національну специфіку використання інструментів уникнення податків:

структура економіки;
специфіка великого «олігархічного» бізнесу;
наявність привабливої для малого бізнесу ССО [4].

До інструментів ухилення від оподаткування варто віднести ухилення від оподаткування:

за допомогою офшорних схем;
зі сплати ПДВ;
від сплати податків через порушення митних правил та контрабанду;
за допомогою спрощеної системи оподаткування;
за допомогою інших схем (конвертаційні центри, контрафакт)

Отже, мінімізація оподаткування в українських реаліях значною мірою спрямована лише на ухилення від оподаткування, що, в свою чергу, зменшує податкові надходження в бюджет держави та загрожує її податковій безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. У 2023 році Україна отримала 18 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС, майже половину від загального обсягу зовнішнього фінансування бюджету / Міністерство фінансів України. URL : https://mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_eur_18_billion_in_macro-financial_assistance_from_the_eu_in_2023_almost_half_of_the_total_external_budget_financing-4353 (дата звернення: 16.05.2024).
2. У 2023 році США надали Україні допомоги приблизно на 24 млрд дол. *Урядовий портал* : єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/mzs-pidsumky-2023 (дата звернення: 16.05.2024).
3. Хто в Україні найбільше ухиляється від сплати податків. *Економічна правда*. 2021. 25 листопада. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/25/680088/

УДК 336.64

Ткаченко Ірина Петрівна,
канд. екон. наук, доцент,
Економіко-технологічний інститут
імені Роберта Ельворті,
м. Кропивницький, Україна
ORCID ID 0000-0001-5425-5330

ЗБАЛАНСУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ: БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ ПІДХОДІВ І БІНАРНІСТЬ ЗВ'ЯЗКІВ

Збалансування джерел фінансування оборотного капіталу суб'єктів господарювання є необхідною умовою досягнення та підтримання достатнього рівня фінансової рівноваги, платоспроможності та ліквідності, які визначаються правилами фінансування, до яких відносяться золоте правило фінансування, золоте правило балансу, правило вертикальної структури капіталу, що базуються на досягненні певних співвідношень окремих статей балансу.

Однак, як свідчать результати досліджень, застосування різних методів оцінки співвідношень та розрахунків можуть давати різні результати, а таким чином, і суперечливі висновки. За даними фінансової звітності підприємства ХХХ, яке відчуває дефіцит оборотних коштів за 2023 рік проведено оцінку виконання правил фінансування, результати якого зведені в таблицях 1-3.

Як видно з розрахунків, *умови золотого правила фінансування виконуються*, а це виконання має забезпечити підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність. Однак, фінансова рівновага за цих умов забезпечується, якщо виконуються вимоги розрахунково-платіжної дисципліни, за рахунок надходжень від операційної та інвестиційної діяльності своєчасно та в повному обсязі вивільняється іммобілізований капітал та існує можливість пролонгації термінів погашення зобов'язань. *Умови золотого правила балансу*, яке розглядають як більш конкретизовану форму правила конгруентності термінів виконання зобов'язань, також виконуються. Однак, і в цьому випадку проблеми збалансування джерел фінансування не можуть бути вирішені за умов порушення розрахунково-платіжної дисципліни, яке в довгостроковому періоді свідчитиме про потенційну неплатоспроможність підприємства.

Таблиця 1 – Виконання умов золотого правила фінансування

Показники	1.01.2022	31.12.2023
Довгострокові активи	258625	274737
Короткострокові активи	218721	191103
Довгострокові пасиви	410136	418542
Короткострокові пасиви	67210	47298
$\frac{\text{Довгострокові активи}}{\text{Довгострокові пасиви}} \leq 1$	0,63	0,66
$\frac{\text{Короткострокові активи}}{\text{Короткострокові пасиви}} \geq 1$	3,25	4,04

Джерело: складено автором за даними звітності ХХХ.

Таблиця 2 – Виконання умов золотого правила балансу

	Показники	1.01.2022	31.12.2023
1	Необоротні активи	258625	274737
2	Довгострокові оборотні активи	96135	81778
3	р.1+ р.2	354760	356515
4	Власний капітал	409825	418292
5	Довгострокові позички	311	250
6	Довгострокові пасиви (р.4 + р.5)	410136	418542
7	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові позички}}{\text{Необоротні активи}} \geq 1$	1,59	1,52
6	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові позички}}{\text{Необоротні активи} + \text{Довгострокові оборотні активи}} \geq 1$	1,16	1,17

Джерело: складено автором за даними звітності ХХХ.

Правило вертикальної структури капіталу, яке вимагає дотримання певних співвідношень власного та позичкового капіталу підприємства (значень коефіцієнтів незалежності та заборгованості) коли загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, виконується.

Слід зазначити, що при формуванні структури капіталу рекомендовано враховувати середньогалузеві значення коефіцієнтів заборгованості та автономності підприємств. Варто підкреслити, що і визначення наявності власного оборотного капіталу (частки оборотного капіталу профінансованого за рахунок власного капіталу, якого достатньо для покриття найменш ліквідної частки оборотних активі - запасів) засвідчує абсолютний тип фінансової стійкості підприємства. Недостатнім є лише значення коефіцієнта маневреності власного капіталу. Оптимальним вважається його значення 0,5.

Таблиця 3 – Виконання умов правила вертикальної структури капіталу

	Показники	1.01.2022	31.12.2023
1	Джерела майна разом	477346	465840
2	Власний капітал	409825	418292
3	Позичковий капітал	67521	47548
4	Коефіцієнт заборгованості (р.3 / р.2)	0,16	0,11
5	Коефіцієнт автономії (р.2 / р.1)	0,86	0,90
6	Власний оборотний капітал (ВОК)	151200	143555
7	Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Мвк)	0,37	0,34

Джерело: складено автором за даними звітності ХХХ.

Вважаємо доцільним застосування методу розподілу джерел і використання коштів підприємства на довгострокові й короткострокові. Оптимальна структура джерел і використання коштів підприємств, представлена на рисунку 1, визначає наступний розподіл: за рахунок довгострокових джерел фінансується не більше 80% необоротних активів і біля 20% оборотних активів [1, с. 168].

Джерела	***Використання***
довгострокові	***довгострокове***
короткострокові	***короткострокове***

Рисунок 1 – Оптимальна структура джерел і використання коштів

Джерело: складено автором за даними [1].

Таблиця 4 – Розподіл джерел і використання коштів ХХХ в 2023 році

	Джерела		***Використання***	
1	***2***		***3***	
Довгострокові	нематеріальні активи	*433*	незавершені кап. інвестиції	*24728*
	основні засоби	*9484*	довгострокові інвестиції	*3667*
	інвестиційна нерухомість	*2314*		
	довгостр. дебіт заборгованість	*52*		
	Разом довгострокові джерела	***12283***	***Разом довгострокове використання***	***28395***

Продовження таблиці 4

1	*2*		*3*	
Короткострокові	виробничі запаси	*730*	незавершене виробництво	*3613*
	готова продукція	*17240*	дебіторська заборгованість за виданими авансами	*1864*
	дебіторська заборгованість по товарних операціях	*19826*	дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	*4924*
	нерозподілений прибуток	*8487*	інші види дебіторської заборгованості	*69*
	кредиторська заборгованість по товарних операціях	*11121*	інший додатковий капітал	*20*
	кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	*116*	довгострокові зобов'язання та забезпечення	*61*
	розрахунками зі страхування	*154*	короткострокові кредити банків	*29857*
	розрахунками з оплати праці	*336*	поточна кредит. заборгованість за одержаними авансами	*3186*
	поточні забезпечення	*1432*	інші поточні зобов'язання	*28*
			кошти	*-292*
	Разом короткострокові джерела	***59734***	***Разом короткострокове використання***	***43622***
	Разом джерела коштів	***72017***	***Разом використання коштів***	***72017***

Джерела	***Використання***
довгострокові 12283 тис. грн.	***довгострокове 28395 тис. грн. (12283 +16112)***
короткострокові 59734 тис. грн. (43622 +16112)	***короткострокове 43622 тис. грн. (59734 – 16112)***

16112 тис. грн

Рисунок 2 – Джерела та використання
грошових коштів ХХХ за 2023 рік

Джерело: складено автором за даними звітності ХХХ.

Розрахунки зведені в таблиці 4 та на рисунку 2 свідчать про дефіцит довгострокових джерел фінансування, який становить 56,7% (16112 ÷ 28395 × 100 %), перекрито за рахунок короткострокових джерел. Відволікати дефіцитних кошти з поточного обігу навіть на здійснення інвестицій неприпустимо. Джерелами капітального інвестування є власний капітал, довгостроковий залучений та запозичений капітал. Існує ще один провідний принцип фінансування підприємства, який вимагає, щоб відношення короткострокових джерел і використання відповідало коефіцієнту поточної ліквідності на початок року [2, с. 228]. Таким чином, аналізоване підприємство порушило основні принципи формування потоку коштів, що може викликати зниження ліквідності й фінансової стабільності підприємства. Підтвердженням цих висновків є моделювання операційного та фінансового циклів, представлене на рисунку 3. Період фінансового циклу 119 днів характеризує період відволікання з обігу власних оборотних коштів.

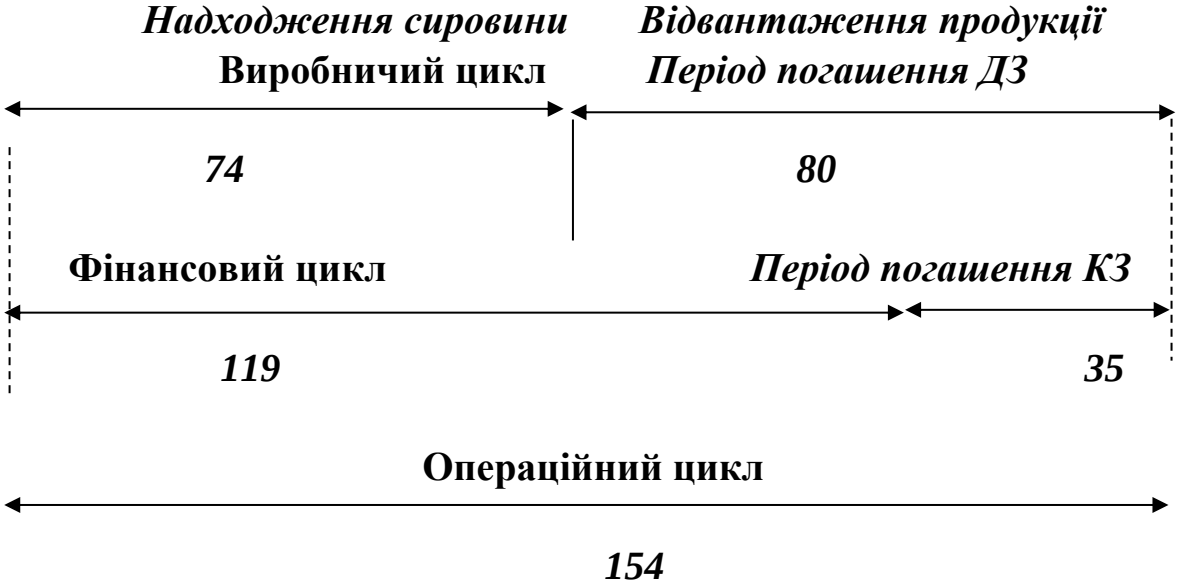

Рисунок 3 – Моделювання операційного, фінансового циклів ХХХ
Джерело: складено автором за даними звітності ХХХ.

Таким чином, керівництву підприємства слід використовувати бінарність зв'язків щодо оптимізації структури балансу, застосовуючи багатоваріантні підходи до збалансування джерел фінансування активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / ред. І. П. Ткаченко. Кропивницький : Імекс – ЛТД, 2023. 346 с.
2. Ткаченко І. П. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2013. 358 с.

УДК 336.22

Романюк Максим Миколайович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009 0006 8618 4622

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

В умовах повномасштабної війни з країною-агресором росією, яка триває вже більше двох років в Україні, уряд докладає значних зусиль для розвитку економіки та для того, щоб бізнес, незважаючи ні на що, продовжував працювати, платити податки та наповнювати державний бюджет. Особливого значення в таких складних умовах набуває підвищення відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності щодо виконання ними своїх податкових зобов'язань. При цьому необхідно дотримуватись балансу інтересів платників податків та органів влади та управління. Для забезпечення дотримання платниками податків виконання ними податкових зобов'язань уряд повинен створити сприятливі умови для їх виконання.

Податкова дисципліна та культура сплати податків суб'єктів оподаткування як в даний час так і до війни знаходяться не на належному рівні. Як справедливо зазначають вчені: «по-перше, у населення достатньо низький рівень переконання в необхідності сплати податків та по-друге, не достатній зворотній зв'язок між платником податків і державою» [3].

На переконання науковців та експертів в сфері оподаткування, на податкову дисципліну суб'єктів підприємницької діяльності негативно впливає те, що вітчизняне податкове законодавство, яке є досить складним для розуміння та виконання, постійно змінюється. Нестабільність податкового законодавства підтверджується постійними змінами та доповненнями до Податкового кодексу України (далі - ПКУ), починаючи з моменту його прийняття, тобто з грудня 2020 року [4]. А з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну ситуація тільки ускладнилась. Так, після 24.02.2022 вносяться зміни до ПКУ, які носять непослідовний та несистемний характер, що підтверджують і самі працівники Державної податкової служби України (далі – ДПСУ) [1].

Крім того, в умовах правового режиму воєнного стану посилився також надмірний контроль з боку податкової, а це тільки ускладнює взаємовідносини платників податків з податковою службою, рівень оцінки діяльності якої в суспільстві є досить низьким [5]. Тому така податкова політика держави призводить то того, що для суб'єктів господарювання процес сплати податків та звітності ускладнюється, адже їм потрібно постійно вивчати зміни та доповнення до чинного податкового законодавства, а також з'ясовувати та вирішувати складні питання оподаткування, витрачати на це чимало зусиль та навіть фінансових ресурсів (платні консультації фахівців в сфері оподаткування).

Варто зауважити, що для підвищення рівня податкової дисципліни суб'єктів підприємницької діяльності, податкові органи повинні застосовувати інструменти, які мають бути спрямовані не лише на контроль та примус, а й на добровільну сплату податків. Для цього необхідно формувати позитивну податкову культуру та відповідно створити сприятливі умови, які б дозволяли швидко і зручно виконувати податкові обов'язки.

Україна вибрала інтеграційний вектор руху до Європейського Союзу (далі – ЄС) та взяла зобов'язання адаптувати вітчизняне податкове законодавство до стандартів ЄС. Необхідно зазначити, що європейські підходи у взаєминах між платниками податків та органами влади і управління вирізняються високим рівнем взаєморозуміння та професіоналізму. Так, в практиці країн ЄС застосовуються комплексні підходи стимулювання добровільної сплати податків та зменшення випадків невиконання чи/або часткового невиконання платниками своїх податкових зобов'язань. Основний наголос в країнах ЄС робиться на використанні методу переконання, тобто на ставленні до платників податків з боку податкової адміністрації не як до правопорушників, а як до клієнтів, а це, в свою чергу, підвищує почуття громадянського обов'язку та відповідно їхню податкову культуру і податкову дисципліну.

Крім того, стратегічні пріоритети розвитку податкової свідомості та підвищення рівня податкової дисципліни європейських суб'єктів підприємництва сконцентровані на розширенні застосування ІТ-технологій та інформаційного забезпечення контролю оподаткування як всередині країни так і за її межами з метою встановлення автоматичного обміну податковою інформацією між країнами членами ЄС.

Варто навести приклад скандинавських платників податків, які є найсумліннішими серед країн ЄС, не дивлячись на те, що вони мають досить високе податкове навантаження (45,7 % у Данії, 38,8 % у Норвегії, 43,31 % у Фінляндії, 44,39 % у Швеції) [6].

Експерти пояснюють таку високу податкову дисципліну тим, що:

по-перше, скандинавські держави є одними із найбільш соціально орієнтованих серед країн-членів ЄС. Так, мінімум 1/3 держаного бюджету цих держав витрачається на соціальний захист громадян (від 10 до 15 % йде на охорону здоров'я і стільки ж іде на освіту);

по-друге, скандинавські платники податків сприймають їх не як неминуче зло, а як усвідомлену необхідність та можливість зробити свою державу більш цивілізованою. А контроль над виконанням податкових зобов'язань може здійснюватися як зі сторони держави, так і з боку звичайних громадян;

по-третє, комфортність взаємин платників податків із податковими органами полягає у простоті подання декларацій; створенні комплексної поінформованості платників про чинне податкове законодавство, про їх обов'язки, права тощо за допомогою сайтів, які забезпечені не лише текстовою інформацією та інфографікою, але й докладними та доступними для розуміння відеоматеріалами [2].

Таким чином, для забезпечення високого рівня податкової дисципліни суб'єктів підприємницької діяльності в Україні недостатньо реформувати та вносити зміни та доповнення до податкового законодавства, здійснювати контрольні та примусові заходів з боку держави, а потрібно щоб було ще й сприяння з боку платників. Відношення суб'єктів підприємницької діяльності до виконання своїх податкових зобов'язань в значній мірі залежить від того, чи є взаєморозуміння, зворотній зв'язок та надання зручних сервісних послуг з боку податкової служби.

Використання досвіду країн ЄС щодо побудови доброзичливих, довірливих та взаємовигідних відносин між податковою службою і платниками податків сприятиме усвідомленню виконання суб'єктами господарювання податкових зобов'язань перед державою, формуванню у них високого рівня податкової дисципліни, змінить стосунки з недовірливих та неприязних в бік партнерських, що в цілому буде сприяти економічній стабільності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лекарь С. І., Риженкова К. В. Адміністративно-правове регулювання податкової сфери під час дії правового режиму воєнного стану. *Український економічний часопис.* 2023. № 2. URL : https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/261/248

2. Мельник Л. О. Податкова культура: зарубіжний досвід. *ВІСНИК ХНТУ*. 2022. № 4(83). URL : https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.4.28

3. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 420 с.

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

5. Прокопенко І. А. Податкова культура та її вплив на підвищення рівня податкових надходжень. *Міжнародний науковий журнал «Інтерна-ука». Серія: «Економічні науки».* 2023. № 4. URL : https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-4-8820

6. Tax revenue trends 1965–2019. OECD iLibrary. URL : https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4de4270b-en/index

УДК 336.228.3

Савченко Сергій Олександрович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-9766-4433

ПРО ПОВЕДІНКОВУ ПОДАТКОВУ ЕКОНОМІКУ

У 2017 р. Річард Талер (*Richard H. Thaler*) отримав Нобелівську премію за дослідження у галузі поведінкової економіки. Це була перша премія з економіки з таким чітким формулюванням, але вона була не зовсім не перша за своєю сутністю. Дослідники вважають, що серед лауреатів з економіки першим поведінковим економістом став Герберт Саймон (*Herbert A. Simon)* у 1978 р. за дослідження прийняття рішень у бізнес-організаціях. Опісля було ще кілька осіб, які отримали Нобелівську премію в різні роки, кожен з яких певною мірою вніс свій вклад у цей напрям наукових досліджень — це Моріс Алле (*Maurice Félix Charles Allais)*, іменем якого називається парадокс в теорії прийняття рішень, Райнхард Зельтен (*Reinhard Selten)*, який багато зусиль приклав для розвитку експериментальної економіки, Даніель Канеман (*Daniel Kahneman*), психолог за фахом, який широко застосовував психологічні методи в економічній науці та Вернон Сміт (*Vernon L. Smith*), що разом з Канеманом отримав в 2002 р. Нобелівську премію, за затвердження лабораторних експериментів як інструменту емпіричного аналізу в економіці, Роберт Шиллер (*Robert James Shiller*), який досліджував поведінкові фінанси та інші.

Поведінкова економіка вивчає реальну поведінку людей при прийнятті економічних рішень та шукає психологічні пояснення відхиленням від традиційних раціоналістичних моделей, розкриваючи складну природу економічної поведінки [1, с. 3]. У традиційній неокласичній економічній науці не прийнято було звертати увагу на психологічний реалізм у прийнятті рішень, оскільки вважалося, що психологічні фактори є випадковими та тимчасовими, внаслідок чого вони не мають такої прогностичної сили, як економічні стимули в раціональних моделях прийняття рішень. Тобто, поведінковий підхід в економіці полягає в тому, що традиційні припущення про те, як люди формують і виражають свої переваги −як абсолютно раціональні,

повністю самостійні та націлені на максимізацію корисності особи −не є точним відображенням їх справжніх думок і реальних мотивів вибору. Поведінкові економісти стверджують, що припущення щодо раціональності людської поведінки часто і регулярно порушуються, причому порушуються очевидним і передбачуваним способом. Наразі зібрано достатньо даних про конкретні поведінкові особливості при прийнятті рішень, такі як ментальний облік, відмова від втрат, асиметрична оцінка зміни добробуту, евристика доступності, гіперболічне дисконтування тощо.

Наразі поведінкова економіка знаходить все більше застосування в різних сферах наукових досліджень, пов'язаних з поглибленням уявлень про економічну поведінку і вибудовуванням моделей щодо того, як саме люди приймають рішення та як реагують на стимули. Результати поведінкових досліджень можуть бути використані у сфері оподаткування.

Після з'ясування природи і визначальних факторів поведінкової економіки фокус нашої уваги має бути переміщений до сутності економіки оподаткування. В основі економіки оподаткування лежить розуміння впливу оподаткування на загальний добробут. Вона вивчає взаємозв'язок між якістю та кількістю державних товарів і послуг та податковими цінами, які прямо чи опосередковано окремі громадяни повинні за них платити [2, с. 3]. Поведінковий вимір економіки оподаткування пов'язаний з отриманням висновків про те, як люди реагують на податки. Він потрібен для кращого розуміння рушійних факторів, які лежать в основі людської реакції на оподаткування, їх взаємодії з особливостями існуючої системи збору податків та дотримання податкового законодавства. Ми окреслимо окремі ідеї та моделі, які були сформульовані науковцями під час дослідження цього суміжного напрямку – поведінкової економіки та економіки оподаткування – поведінкової податкової економіки.

Як науковий напрям «поведінкова податкова економіка» була запроваджена наприкінці 20-го століття [3; 4]. Наразі існує багато досліджень, які використовують підхід поведінкової економіки для розуміння поведінки платників податків [5; 6; 7; 8; 9; 10]. Наприклад, Weber T. O., Fooken J., Herrmann B. [5]. стверджували, що поведінкова економіка є правильним підходом до розуміння поведінки у сфері податкового відповідальності. На їх думку, дотримання податкових вимог не можна розглядати лише з раціональних міркувань, співставляючи вигоди та збитки. Є інші фактори, які впливають на те, чому платники податків стають відповідальними або невідповідальними, а саме поведінкові упередження.

Згідно з Pompian M. M. [6], поведінкові упередження можна об'єднати у дві групи, а саме емоційні упередження та когнітивні упередження. Когнітивне упередження −це прийняття рішення за допомогою певного правила для обробки інформації або фактів, тоді як емоційне упередження - це прийняття рішення на основі почуттів або емоцій.

У контексті дотримання податкових вимог, поведінкові упередження можуть проявлятися, наприклад, через такі когнітивні упередження як упередження підтвердження, стадна поведінка та фреймінг. Упередження підтвердження – це схильність особи шукати інформацію, яка підтверджує його думку або ігнорувати інформацію, яка її спростовує. Так, платники податків, які не дотримуються податкового законодавства, віддадуть перевагу публікаціям, в яких стверджуватиметься про корумпованість держапарату, непрозорість податкової системи тощо.

Стадна поведінка − це схильність людини наслідувати інших при прийнятті податкових рішень. Наявність громадських, спортивних, естрадних, релігійних або політичних лідерів, які уникають / мінімізують податкові платежі, може стати взірцем недотримання податкових вимог для інших платників податків. Натомість, інформування про достатньо великі суми сплачених податків лідерами громадських думок може спонукати і пересічних платників переглянути своє ставлення до податкової мінімізації.

Рівень дотримання податкових вимог зміцнюється, коли відбувається ефект фреймінгу. Ефект фреймінгу — це когнітивне упередження, яке впливає на прийняття рішень при зміні формату або контексту подання інформації. Це упередження має велике значення в сфері оподаткування. Sniderman P.M., Theriault S.M. [7] писали, що чисельні групи громадян можна легко змістити з однієї сторони питання на протилежну, залежно від того, як конкретно буде сформульоване питання. Класичний приклад ефекту фреймінгу: інформація, представлена в мас-медіа, яка говорить, що «85% платників податків сплачують податки вчасно», може спонукати людину стати відповідальним платником податків. Навпаки, повідомлення, що «15% платників податків сплачують податки із запізненням», може стати для когось додатковим стимулом не дотримуватися податкових вимог.

Підводячи підсумок, зазначимо, що застосування поведінкової економіки в оподаткуванні створює нові можливості для удосконалень цієї сфери, але і формує нові виклики. Для з'ясування дій, які спроможні призвести до прогресу в оподаткуванні, важливо насамперед зрозуміти психологічні ідеї,

агреговані на широкому рівні, з позиції перевірки реалістичності стандартних припущень, які вони представляють. Можливості, які зараз з'являються завдяки цифровізації, дозволяють широко використовувати такі інструменти, як лабораторні та польові експерименти. Саме експериментальне середовище в потенціалі можливостей спроможне знайти конкретні відповіді на питання взаємодії з особливостями існуючої системи оподаткування та формування потрібних упереджень, щоб люди стали відповідальними платниками податків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов В. В. Роль поведінкової економіки в розумінні прийняття економічних рішень. *Академічні візії*. 2024. Випуск 28/2024. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.10691679

2. Winer, Stanley L., The Political Economy of Taxation: Power, Structure, Redistribution', in Roger D. Congleton, Bernard Grofman, and Stefan Voigt (eds). *The Oxford Handbook of Public Choice.* 2019. Volume 2. Oxford Handbooks (online edn, Oxford Academic, 11 Feb. 2019). URL : https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190469771.013.22

3. Blount, S. (1995). When Social Outcomes Aren't Fair: The Effect of Causal Attributions on Preferences. *Organizational Behavior and Human Decision Processes.* 63, 131–144.

4. Slemrod, J. (1995). Income Creation or Income Shifting? Behavioral Responses to the Tax Reform Act of 1986. *The American Economic Review*. 85(2), 175–180. URL : http://www.jstor.org/stable/2117914

5. Weber, T. O., Fooken, J., & Herrmann, B. (2014). Behavioural economics and taxation. European Commission Taxation Papers.

6. Pompian, M. M. (2006). Behavioral finance and wealth management. How to Build Optimal Portfolios That Account for Investor Biases, New Jersey.

7. Sniderman, P. M., & Theriault, S. M. (2004). The structure of political argument and the logic of issue framing. In Studies in public opinion: Attitudes, non-attitudes, measurement error,and change. Princeton University Press.

8. Slemrod, J. (2010). Old George Orwell Got It Backward: Some Thoughts on Behavioral Tax Economics. *FinanzArchiv / Public Finance Analysis*. 66(1), 15–33. URL : http://www.jstor.org/stable/40913244

9. Congdon, William; Kling, Jeffrey R. and Mullainathan, Sendhil. Behavioral Economics and Tax Policy NBER Working Paper № 15328 September 2009. URL : https://www.nber.org/system/files/working_papers/w15328/w15328.pdf

10. Torgler, B. (2022). Behavioral Taxation: Opportunities and Challenges. *FinanzArchiv (FA).* Volume 78. Issue 1–2, pp. 5–43 (39). URL : https://www.mohrsiebeck.com/en/article/behavioral-taxation-opportunities-and-challenges-101628fa-2022-0003?no_cache=1

УДК 336.22

Царьов Олександр Володимирович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORSID ID 0009-0002-7682-3284

ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ CRS

Одним із напрямів на шляху України до європейського співтовариства є реалізація планів BEPS, одним із яких є інкорпорація до міжнародної системи автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки за стандартами CRS. Такі стандарти звітності є ключовим інструментом в імплементації норм вітчизняного законодавства у податковій сфері і міжнародними зобов'язаннями, які Україна, як член Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією, взяла на себе.

Стандарт щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей - CRS (Common Reporting Standard) – це міжнародний стандарт, схвалений Радою ОЕСР 15 липня 2014 року, який вимагає від країн, які його імплементують, здійснювати збір інформації про фінансові рахунки власників цих рахунків та щорічно обмінюватись отриманою інформацією з юрисдикціями-партнерами в рамках Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки (Multilateral Competent Authority Agreement on Automatic Exchange of Financial Account Information) [1].

Відповідно з CRS, фінансові установи країни-учасниці зобов'язані здійснювати належну комплексну перевірку своїх фінансових рахунків і поміж власників цих рахунків виявляти осіб, які є податковими резидентами інших юрисдикцій-партнерів щодо обміну фінансовою інформацією.

До Стандарту CRS наразі приєдналися більше 110 країн світу і кількість резидентів-учасників постійно зростає. Наприклад, вони впроваджені в усіх країнах-членах Європейського Союзу і тому найближчим часом, як стверджують експерти, вони запрацюють і в Україні.

З метою дотримання вимог щодо забезпечення конфіденційності інформації та захисту даних ОЕСР розроблено певний набір інструментів щодо забезпечення конфіденційності обміну та систем управління інформаційною безпекою. Одним із є стандарт Міжнародної угоди про обмін, який містять положення про зобов'язання юрисдикцій-партнерів по обміну щодо конфіденційності та зберігання отриманої податкової інформації ідентично як і інформацію, зібраної відповідно до національного законодавства.

Другим важливим інструментом є загальні або сумісні технічні рішення для звітності та обміну інформацією і які є критично важливим елементом стандартизованої системи автоматичного обміну. Технічний формат звітності має бути стандартизованим, щоб можна було швидко та ефективно збирати інформацію, обмінюватися нею та обробляти її в економічно вигідний спосіб, а також щоб існували безпечні та сумісні методи передачі та шифрування даних [2].

Цей інструмент включає схему, яка буде використовуватися для обміну інформацією, і забезпечує стандарт щодо ІТ-аспектів захисту та конфіденційності даних, а також передачі та шифрування для безпечної передачі інформації в рамках Загального Стандарту Звітності. ІТ-аспекти захисту та конфіденційності даних, а також стандарти передачі та шифрування податкової інформації містяться в Коментарях до Розділів 3 та 5 Модельної угоди [2].

З метою приєднання України до цієї міжнародної системи автоматичного обміну інформацією уряд України ще у середині 2021 року надіслав лист до Секретаріату ОЕСР, яким офіційно висловив намір імплементувати Загальний стандарт звітності CRS та приєднатися до Багатосторонньої угоди CRS [3].

Багатостороння угода CRS містить перелік вимог, які Україна зобов'язана виконати для того, щоб угода почала діяти і щоб Україна могла надсилати та отримувати інформацію. Про виконання відповідних умов Україна повідомляє Секретаріат ОЕСР (координуючий орган за угодою) шляхом подання повідомлення. Однією з вимог угоди є надання повідомлення про те, що Юрисдикція має необхідне законодавство для впровадження Стандарту (підпункт 1(a) Розділу 7) [4].

Поряд з цим, із прийняттям та запровадженням таких змін, на перший план висувається необхідність створення належного рівня управління інформаційною безпекою на рівні країни, оскільки, платники податків мають бути впевнені, що відповідні контролюючі органи, обмінюючись їхньою податковою інформацією, мають створити всі необхідні умови з метою

дотримання найвищих стандартів її захисту. Вказані вимоги мають ґрунтуватися на нормативно-правовій базі, яка гарантує конфіденційність і належне використання інформації для взаємообміну та на високотехнологічній інформаційній системі захисту інформації, яка відповідає міжнародним стандартам та практикам.

Першим кроком України у цьому напрямку є приєднання у 2022 році Державної податкової служби України, як компетентного органу України, до Багатосторонньої угоди CRS, яка передбачає забезпечення відповідності національного законодавства та практики вимогам Загального стандарту звітності CRS [5].

Відповідно з цим, Державна податкова служба України буде отримувати інформацію щодо закордонних фінансових рахунків резидентів України. Натомість українські фінансові установи будуть надавати інформацію про фінансові рахунки нерезидентів країни. Такий обмін податковою інформацією буде відбуватися щороку.

Згідно з цим протягом 2023 року в національному податковому законодавстві активно розроблялися та удосконалювалися нормативно-правові акти, що необхідні для імплементації цих стандартів. Так, у березні 2023 року Верховна Рада України прийняла Закон України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо CRS, який набрав чинності вже у квітні цього ж року [6].

Даний Закон вносить зміни до Податкового кодексу України та доповнює його новою статтею 39-3, яка регулює права та обов’язки фінансових агентів, їх клієнтів (власників рахунків) та контролюючих органів (ДПС України) у зв’язку зі збором інформації про фінансові рахунки та автоматичного обміну цією інформацією з державами-партнерами за Багатосторонньою угодою CRS.

Цим Законом буде виконано одну із складових умов Міжнародної угоди про обмін, оскільки, саме стаття 39-3 ПКУ містить положення, що обмежують коло тих осіб, кому може передаватися інформація, якою обмінюються, та мету, де вона може використовуватися.

Проте, нова стаття 39-3 є лише частиною як ПКУ, так і податкового законодавства та, відповідно, всі підзаконні нормативно-правові акти, які будуть розроблені для забезпечення імплементації Багатосторонньої угоди CRS. А відповідно до цього, виключно Державна податкова служба України та Міністерство фінансів України будуть уповноважені давати роз’яснення з питань застосування податкового законодавства у порядку, визначеному

ПКУ. Цим Законом вводиться також і новий термін «Загальний стандарт звітності CRS», який, як і Багатостороння угода, містить пряме посилання на документ ОЕСР, включно з коментарем до даного Стандарту.

Отже, можна зазначити, що в Україні, організаційно-інституціональною та нормативною основою забезпечення впровадження автоматичного обміну податковою інформацією виступають документи ОЕСР, які були імплементовані у національне податкове законодавство.

Таким чином, Україною виконана одна із основних вимог Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки щодо надання повідомлення про те, що Юрисдикція має необхідне законодавство для забезпечення її конфіденційності і для впровадження Загального стандарту звітності - CRS (підпункт 1(a) Розділу 7 ОЕСР [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хан О. Автоматичний обмін податковою інформацією України та ЄС. URL : https://bloq.liqa.net

2. Стандарт щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей (друге видання) OECD / Міністерство фінансів України. 2017. URL : https:/mof.gov.ua

3. Про схвалення проекту Листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку стосовно впровадження Стандарту щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях : розпорядження КМУ від 18.08.2021 № 978-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua

4. Порядок застосування Загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки : наказ Міністерства фінансів України. № 282. URL : https:/mof.gov.ua

5. Багатостороння угода компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки. URL : https://tax.gov.ua/data/material/000/496/606248/MCAA_CRS_of_ts_yniy_pereklad.PDF

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки : Закон України від 20.03.2023 № 2970-IX. URL : https:/tax.gov.ua

7. Стандарт щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей (друге видання) OECD / Міністерство фінансів України. 2017. URL : https:/mof.gov.ua

УДК 336.22

Чирва Олександр Васильович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0005-5925-1212

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Економічна ситуація в Україні дає чіткий сигнал про те, що шлях приєднання до Європейського Союзу не буде простим. І не лише з точки зору діалогу з нашими партнерами та майбутніми конкурентами в Європі.

Україна має колосальне «домашнє завдання», яке безумовно має бути виконане на шляху до ЄС. За оцінкою урядового Офісу євроінтеграції, імплементація законодавства ЄС Україною визначена у переліку із більш ніж 27 000 актів, які потребують гармонізації. Кожне міністерство та відомство України отримає свій «пакет» нормативних актів, які потребують узгодження з нормами та вимогами Євросоюзу.

Окрім широко відомих громадськості та резонансних стандартів ЄС, як щодо судової чи антикорупційної системи, майбутня дорожня карта виконання стандартів Євросоюзу для України міститиме і такі блоки, як регулювання внутрішнього ринку, санітарні та фітосанітарні норми, аби українська агропродукція відповідала стандартам та нормам ЄС тощо.

Україні доведеться пройти складний шлях у сфері охорони навколишнього середовища, норми щодо якого доволі жорсткі в ЄС. Як відомо, навіть там останнім часом ця проблема викликала протести фермерів з вимогами переглянути темпи «зеленого переходу». У цих аспектах і сам ЄС знаходиться в процесі внутрішнього діалогу з усіма зацікавленими сторонами. Так само Україна має пройти складний шлях пошуку компромісу з власними виробниками, передовсім в індустріальній сфері та енергетиці, які роблять найбільший внесок в емісію CO2. Але і уникнути вирішення цих викликів ми не зможемо, адже дотримання «зелених стандартів» — неодмінна умова вільного доступу українських товарів на ринки не лише ЄС, але й інших країн — Україна буде «підтягуватись» до глобальних екологічних стандартів. Тож окрім складнощів та викликів, українські виробники отримуватимуть спрощений та розширений доступ на світові ринки.

За даними «Інституту економічних досліджень та політичних консультацій», існує необхідність першочергової гармонізації близько 3 000 норм законодавства із згаданих близько 27 000 до вимог ЄС. Із тих, що потребували імплементації 4400 Україна вже виконала 1400, залишилось ще 3000.

Законодавство ЄС містить 35 базових розділів. Вони охоплюють сферу від конкуренції, вільного руху товарів і послуг до ринків капіталу, соціальної, медійної та культурної політики.

Результати моніторингу гармонізації законодавства і стандартів України за 2023 рік, проведеного європейськими інституціями, вказує на чималу кількість напрямів, де Україна ще має працювати над досягненням прогресу. Звісно, зараз країна стикається з викликами воєнного часу, як, наприклад, неможливість проведення виборів. Але є сфери реформування, на які поточна ситуація не має безпосереднього пливу, тож ЄС чекатиме видимого прогресу [1].

Як, наприклад, реформа державного управління, де «досягнуто незначного прогресу… …реформа сповільнилася або зупинилась», хоча ЄС визнає високі досягнення у сфері цифровізації.

Децентралізація державного управління — «після успішного завершення територіальної частини децентралізації, інші елементи реформи ще мають бути завершені». В тому числі звіт вказує на необхідність зміцнення фінансової бази місцевої влади через удосконалення процедур адміністрування податків.

Європейський звіт про прогрес України у сфері гармонізації законодавства містить 69 згадувань щодо податків та оподаткування, включаючи ПДВ, акцизний податок та корпоративний податок. Але тут прогрес відзначений доволі скромно: «Україна має певний рівень підготовки у сфері оподаткування… Це забезпечує певний прогрес у цій сфері політики».

Серед зобов'язань України у черзі на виконання — досягнення належного поступу в адаптації законодавства з ПДВ та акцизного податку до директив ЄС. Тут слід зазначити, що акцизне оподаткування України вже частково відповідає acquis communautaire . Цей поступ може вийти на новий рівень: нещодавно Кабінет Міністрів зареєстрував у парламенті проект закону № 11090 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби» [2]. Ідеться про перегляд ставок акцизного податку в Україні у відповідності до стандартів ЄС та можливість заробити додаткові бали саме за параметром сумісності

податкових політик. Тут існує чітка та обов'язкова до виконання Директива Ради 2011/64/ЄС щодо структури та ставок акцизного податку, яка, зокрема, вимагає встановити мінімальний акциз на сигарети у розмірі 90 євро за 1000 штук. Уряд та Міністерство фінансів планує досягнути його в 2028 році та зафіксувати ці ставки в євро (замість гривні, як зараз). На додаток в українському акцизному законодавстві з'явиться прогресивна норма, яка діє в більшості країн ЄС, про впровадження диференційованого акцизу на тютюновмісні вироби для електричного нагрівання (ТВЕН), про що для країн-членів існує пряма рекомендація Єврокомісії.

Митне законодавство України Євросоюз також відзначає як «не повністю погоджене з законодавством ЄС» — без виконання цих стандартів та критеріїв наша країна не зможе бути частиною єдиного європейського ринку. Окрім того, Україні слід оновити законодавчі вимоги та гармонізувати їх з нормами ЄС у сфері захисту персональних даних.

І головне в гармонізації українського законодавства зі стандартами ЄС — це не лише перенесення у вітчизняне законодавство чітких правових норм та прямих імперативів, але й дотримання стандартів і цінностей. Без них реформи в інших сферах не гарантують членства в ЄС. Зокрема, Євросоюз визнає досягнення України у гуманітарній сфері, зокрема такі важливі реформи як новий закон про ЗМІ, ратифікацію Стамбульської конвенції та державну стратегію гендерної рівності, захист основоположних прав людини.

Не меншою цінністю ЄС бачить і принципи економічної політики загалом. У цій царині Україні також не вдасться уникнути реформ. У моніторинговому звіті ЄС вказано, що через наслідки повномасштабного вторгнення Росії, що триває, а також наявні структурні економічні проблеми, українська економіка перебуває між ранньою стадією та певним рівнем підготовки до створення функціонуючої ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Key funding of the 2023 Report on Ukraine. URL : https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5631

2. Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43855

СЕКЦІЯ 6
ЦИФРОВІ Й ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ

УДК 330.3

Єгоров Ігор Юрійович,
д-р екон. наук, професор, член-кор. НАН України,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-3829-6383

ОНОВЛЕНА СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ПОТРЕБА У ВНЕСЕННІ ЗМІН

Наприкінці 2023 року Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило проєкт нового варіанту Стратегії інноваційного розвитку України, реалізація якої розрахована до 2030 року. У розробці Стратегії взяли участь і інші центральні органи державної влади [1]. Необхідність оновлення Стратегії є очевидною, оскільки ситуація у країні внаслідок війни значно змінилися, що потребує суттєвого корегування змісту подібних документів. Крім того, попередній варіант Стратегії (2019 р.) мав значні недоліки, які не вдалося виправити при обговоренні до її прийняття.

Оновлений проєкт Стратегії значно відрізняється від Стратегії 2019 р., і містить низку позитивних ініціатив, з певним врахуванням можливостей розвитку інноваційної діяльності у поточній ситуації. В першу чергу це стосується чіткої орієнтації на запровадження інновацій, пов’язаних із процесами цифровізації економіки. Важливе місце у ньому займають питання підтримки малого інноваційного бізнесу. Стратегія доповнюється так званим Операційним планом, який за задумом авторів повинен конкретизувати напрями підтримки інноваторів. Це необхідний крок, адже поточна ситуація в галузі інновацій виглядає не досить обнадійливою, за винятком військової сфери, де реалізується низка успішних проєктів.

Офіційно Україна має значну кількість організацій з підтримки інновацій. Однак значна частина з цих організацій існує лише на папері. Немає офіційної інформації про діяльність більшості типів таких організацій. Існують лише загальні дані про їх кількість, показники результативності не наводяться.

Прикладом може бути ситуація із технопарками та науковими парками. З 16 технопарків практично не один наразі не працює, оскільки законодавство так і не було приведене у відповідність до потреб їх діяльності. В Україні формально налічується 21 науковий парк. Однак останні (досить обмежені) дані про стосувалися лише 15 з них. Але відомо, що загальні обсяги виконаних робіт із створення нових знань та інновацій залишаються невеликими (найкращий результат був зафіксований для наукового парку Київської політехніки багато років тому, ще у 2000х - приблизно два мільйони доларів на рік).

Лише в останній час ситуація почала змінюватися на краще. Були створені спеціалізовані фонди, зокрема Фонд стартапів, Національний фонд досліджень України, які можуть фінансувати інноваційні розробки і сприяти реалізації прав інтелектуальної власності (ІВ) розробників. Важливе місце серед таких організацій займає Центр підтримки технологій та інновацій (TICS), створений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності у кооперації з УКРНОІВІ. Центр надає широкий спектр послуг в галузі ІВ.

Що стосується структури витрат на інноваційну діяльність, то вони стали більш «диверсифікованими» з плином часу. Питома вага інвестицій в нове обладнання в загальних витратах на інноваційну діяльність дещо знизилася у порівнянні з 2000-2010 роками, але частка витрат на організаційні інновації по відношенню до загального обсягу витрат на інноваційну діяльність майже подвоїлася. У той же час, структура витрат характеризувалася і відверто негативними тенденціями: підприємства стали менше витрачати на власні дослідження і розробки та більше на придбання нових технологій із зовнішніх джерел, в тому числі за рахунок купівлі прав на ІВ. Як свідчать статистичні дані, найбільш сприятливими для реалізації інновацій в Україні все ще залишаються великі підприємства (з чисельністю працюючих понад 1000 осіб). Відзначимо, що левова частка замовлень на виконання досліджень і розробок стороннім виконавцям теж припадає на великі підприємства.

Проєкт оновленої Стратегії передбачає суттєве збільшення різноманітної підтримки організаціям, які замаються інноваціями. У той же час він містить низку недоліків, які необхідно виправити.

По-перше, поставлені у проекті стратегічні цілі потребують корекції. Серед них є «відверто галузеві», а є такі, що мають стосунок практично до всіх інших (наприклад, розвиток цифрових технологій в інтересах інших секторів). Крім того, цілі – це не самі технології, а певною мірою - результати їх застосування. Тому наведений у проекті перелік стратегічних цілей варто переглянути та скоротити, зосередивши увагу на напрямах дій, які будуть мати універсальне значення для всієї економіки.

По- друге, цілі Стратегії представлені у такому вигляді, що не дозволяють перевірити ступінь їх досягнення, за винятком, можливо, цілі 9, де наведено деякі конкретні параметри, які характеризують результати її реалізації. «Побажання» на кшталт «створити умови для застосування (або розвитку») чогось» є правильними, але, на наш погляд, абсолютно недостатніми. Варто визначити деякі цифрові та якісні параметри інноваційного розвитку, наприклад, перехід до більш високої групи в Інноваційному табло ЄС внаслідок реалізації запропонованої Стратегії, збільшення частки інноваційних компаній до певного рівня (його можна задати не в «точковому», а в інтервальному вигляді) і т. і. Що стосується саме цифровізації, то можна було б використати в якості індикаторів «бенчмаркінгу» значення найважливіших складових показника DESI (індекс цифрової економіки та суспільства ЄС). Взагалі моніторингу виконання Стратегії та статистичному забезпеченню цього процесу уваги практично не приділено.

По-третє, у Стратегії та в Операційному плані не визначені навіть орієнтовні розміри витрат на її реалізацію та джерела фінансування заходів для досягнення тих чи інших стратегічних цілей. Недостатньо уваги приділяється і механізмам досягнення наведених цілей: вони частково відображені в Операційному плані, але і План не містить важливих параметрів реалізації цілей (наприклад, пропозицій щодо орієнтовних рівнів оподаткування витрат на дослідження і розробки, спрямованих на створення та виготовлення інноваційної продукції).

По-четверте, структура та зміст окремих розділів Стратегії потребує перегляду. Так, приблизно чверть тексту займає «чистий» опис досвіду розвинених країн світу. Для основної частини Стратегії ця інформація не потрібна. Її варто оформити окремим додатком.

Крім того, певні недоліки існують у статистичних даних та їх інтерпретації. Витрати на інноваційну діяльність наводяться у Стратегії у поточних цінах, що не враховує інфляційні процеси. Первинні дані Держстату щодо витрат варто було б перерахувати у співставні ціни, щоб оцінити

реальні темпи падіння рівня відповідних значень відповідних показників. Щодо аналізу експорту, наведена «невтішна» інформація лише по експорту інноваційних товарів, хоча добре відомо, що Україна досягла певних успіхів саме в експорті високотехнологічних послуг (близько 40% загального експорту послуг). Цей експорт перевищив за фінансовими показниками експорт високотехнологічної промислової продукції. Крім того, темпи зростання такого експорту послуг були позитивними у період, що розглядався авторами Стратегії. Варто це взяти до уваги при визначенні подальшої спеціалізації національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уряд напрацьовує Стратегію інноваційного розвитку України до 2030 року. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-napratsovuie-stratehiiu-innovatsiinoho-rozvytku-ukrainy-do-2030-roku-premier-ministr

УДК 504.06:330.341

Купінець Лариса Євгенівна,
д-р екон. наук, професор
ORCID ID 0000-0001-9251-4014;
Шершун Ольга Миколаївна,
здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0000-0001-8595-269X

ЦИФРОВІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ УСУНЕННЯ СТРУКТУРНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ

Сучасний світ стикається з численними викликами, серед яких структурні диспропорції у підприємницькому секторі займають важливе місце. Ці диспропорції можуть проявлятися у вигляді нерівномірного розподілу ресурсів, відсутності доступу до сучасних технологій та ринків, а також неефективного управління екологічними аспектами діяльності підприємств. Цифрові та екологічні інновації стають ключовими інструментами для подолання цих проблем та створення більш збалансованої і стійкої економіки.

Цифрові технології кардинально змінюють підхід до ведення бізнесу. Автоматизація та оптимізація процесів дозволяють підприємствам зменшити витрати та підвищити продуктивність. Наприклад, використання систем управління ресурсами допомагає оптимізувати логістику, управління запасами та фінансами, що особливо важливо для малих та середніх підприємств, які мають обмежені ресурси. Електронна комерція відкриває нові можливості для виходу на глобальні ринки. Підприємства можуть легко продавати свої товари та послуги в будь-якій точці світу, мінімізуючи витрати на фізичну присутність. Це дозволяє не лише збільшити обсяги продажів, але й зменшити структурні диспропорції між регіонами з різним рівнем розвитку інфраструктури. Цифрові інновації також сприяють підвищенню якості обслуговування клієнтів. CRM-системи (Customer Relationship Management, управління взаємовідносинами з клієнтами) та аналітика

даних дозволяють підприємствам краще розуміти потреби своїх клієнтів та персоналізувати послуги, що підвищує рівень задоволеності споживачів та сприяє формуванню лояльної клієнтської бази.

У контексті ж зростаючої екологічної кризи, екологічні інновації також стають невід'ємною частиною сучасного підприємництва. Екологічна інновація (також відома як «екоінновація») – специфічна форма інновацій, спрямована на зменшення впливу продуктів і виробничих процесів на природне середовище [1]. Основними критеріями екологічних інновацій є [2]:

– науково-технічний прогрес (рішення проблем забезпечення паливно-енергетичними ресурсами та альтернативними джерелами енергії, екологічно чистими продуктами харчування, товарами народного споживання, новими матеріалами, ресурсозберігаючими технологіями тощо);

– практичне втілення (використання в промисловості, сільському господарстві, освіті, охороні здоров'я тощо);

– здатність задовольняти потреби за допомогою обміну (реалізованість на ринку).

Як приклад, використання енергоефективних технологій та відновлюваних джерел енергії дозволяє підприємствам знизити операційні витрати та залежність від викопного палива. Це не лише зменшує витрати, але й сприяє збереженню навколишнього середовища, що стає важливим аспектом для сучасних споживачів. Системи управління відходами та рециклінгу допомагають зменшити негативний вплив на довкілля та створювати додаткові джерела доходу через переробку відходів. Наприклад, використання вторинних ресурсів може значно знизити витрати на сировину, одночасно підвищуючи екологічну відповідальність підприємства. Розробка екологічно чистих продуктів та послуг також стає конкурентною перевагою. Споживачі все більше звертають увагу на екологічний вплив продукції, яку вони купують. Використання біорозкладних матеріалів, екологічно чистих технологій виробництва та екологічно дружніх упаковок допомагає підприємствам не лише відповідати на цей запит, але й підвищувати свою репутацію та лояльність клієнтів.

Як результат, цифрові та екологічні інновації, в якості інструментів усунення структурних диспропорцій підприємницького сектору, дозволяють знизити витрати на енергію, сировину та управління відходами, призводять до автоматизації процесів та впровадження новітніх технологій, підвищують продуктивність праці та ефективність управління ресурсами, підвищують здатність підприємств швидше адаптуватися до змін ринкових

умов та потреб споживачів, що робить їх більш конкурентоспроможними, а також підвищують репутацію підприємства та довіру з боку споживачів і партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мартієнко А. І., Бондаренко С. А. Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232

2. Нагиєва А., Зайченко М. Екологічні інновації: підтримка сталого розвитку процесів, продуктів та послуг. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-37

УДК 33.330

Молдаван Любов Василівна,
д-р екон. наук, професор,
заслужений економіст України,
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-5347-2699

АГРОЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В ПОВОЄННОМУ ВИКОРИСТАННІ ПРИРОДНОГО РЕСУРСУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Серед викликів, які аграріям прийдеться долати у процесі повоєнного становлення аграрного сектору економіки, системоформуючими виступають деградація ґрунтів, посилена вузькоспеціалізованим безсівозмінним землеробством і бойовими діями на значних площах сільськогосподарських угідь; зміна кліматичних умов, від яких, за науковими даними, волотильність урожаю залежить на 40-44%; затягування виконання завдань, визначених Цілями сталого розвитку у сфері сільського господарства на період до 2030 року; необхідність імплементації у правове поле і впровадження в практику положень Європейського зеленого курсу й інших документів екологічного спрямування, до чого зобов'язує інтеграція України у європейський простір.

Серед основних типів деградації виділяються дисбаланс поживних речовин, дегуміфікація, ерозія ґрунтів. За даними останнього обстеження, проведеного ДУ "Держґрунтоохорона", виніс з урожаєм поживних речовин з ґрунту перевищує їх повернення в господарствах Полісся на 50-80 кг/га, Лісостепу – на 35-90 кг/га, Степової зони – на 50-120 кг/га. Така ж тенденція і з виносом та поверненням в ґрунт гумусу, що обумовлено відсутністю у структурі посівних площ гумусоутворюючих багаторічних трав і низькою питомою вагою зернобобових культур, витіснених з виробництва у процесі переходу сільськогосподарських підприємств від сівозмінного полікультурного до вузькоспеціалізованого на виробництві експортоорієнтованих гумусопоглинаючих зернових і соняшнику, на які нині припадає від 75% в Поліссі до 95% посівних площ Степової зони. З витісненням кормових

культур у 8 разів зменшилося поголів'я худоби, що стало причиною зменшення внесення органічних добрив в господарствах Полісся і Лісостепу до 1 т/га, Степу – до 0,1 т/га проти 8 т/га до переходу на спрощене безсівозмінне землеробство. Поповнення органіки "зеленим добривом" практично відсутнє. Втрата гумусу знижує ефективність мінеральних добрив у 1,8-2 рази [1].

Дегуміфікація ґрунту у поєднанні із застосуванням індустріальних технологій його обробітку важковаговою технікою, що веде до переущільнення і руйнування ґрунтового покриву – наразі фіксується на площі більше 20 млн га, високим рівнем їх розораності та низькою лісистістю, зокрема полезахисною, яка при нормі 3,5% становить 1,5% і продовжує зменшуватися в результаті воєнних дій, виступають основними причинами посилення ерозійних процесів, які охоплюють до 46-50% оброблюваних земель. Через ерозію ґрунту країна втрачає щороку до 500 млн т ґрунту, що рівноцінно втраті 9-10 млн т умовного зерна.

Негативний екологічний стан земельного ресурсу посилюють зміни кліматичних умов. За даними спеціалістів Укргідрометцентру та Meteoblue (Швейцарія), підвищення середньорічної температури в Україні наближається до 2°С. У результаті переміщення агрокліматичних зон з півдня на північ сягає 200 км [2]. Наразі Степ наступає на Черкаську і наближується до Вінницької області, а Полісся все більше набуває умов Лісостепу. У Степовій зоні фіксується зниження опадів: у 2015-2020 рр. – від 10% у Кіровоградській до 25% у Донецькій областях. Південні області зони можуть наблизитися до клімату сухих субтропіків. У інших зонах зміни опадів незначні, але підвищення температури прискорює випаровування вологи. Негативно впливає на стан ґрунтів змінний характер опадів – короткочасні зливи і повені посилюють ерозійні процеси. Практично щороку фіксується міжфазове зміщення опадів, що веде до формування дефіциту вологи у кореневмісному шарі та зростання посушливості клімату.

Відновлення деградованих земель в умовах кліматичних змін – виклик як для виробників сільськогосподарської продукції, так і органів управління галуззю, науковців-аграріїв, оскільки потребує зміни підбору культур з дотриманням вимог закону плодозміни і перегляду структури посівних площ, переходу до нових ощадливих технологій обробітку ґрунту, виведення і впровадження нових сортів і гібридів. Ця робота ускладнюється невиконанням завдань, визначених Цілями сталого розвитку сільського господарства на період до 2030 року щодо відновлення деградованих земель

з використанням інноваційних технологій, збільшення площі земель органічного виробництва, підвищення рівня лісистості території країни, забезпечення порушеної вузькоспеціалізованим виробництвам збалансованості харчування людей відповідно фізіологічним потребам [3], що потребує у повоєнний період значних зусиль для досягнення поставлених цілей.

Складність змін, необхідних для відновлення і ефективного використання природного ресурсу вітчизняного аграрного сектору в умовах змін клімату, посилюється викликами, пов'язаними з його адаптацією до екологічно орієнтованої Спільної аграрної політики ЄС в процесі набуття Україною статусу члена європейського співтовариства.. Положення Європейського зеленого курсу й інших актів, які його доповнюють, спонукають і стимулюють перехід сільського господарства на агроекологічні засади. Інвестиції в природний капітал, включаючи екологічно безпечне сільське господарство, визнані одним із п'яти найбільш важливих стратегій його фінансового відновлення [4].

Модель агроекологічного сільського господарства передбачає застосування екологічної науки для формування стійких агросистем шляхом імітації природних процесів і забезпечення тим самим благотворної біологічної взаємодії і синергії між їх компонентами. Такий напрям виступає найбільш доступним, низьковитратним і екологічно релевантним для оптимізації використання і збереження продуктивності природного ресурсу сільського господарства.

Перехід на агроекологічне сільське господарство передбачає цілий комплекс взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих заходів, які сприяють формуванню сталих агроекосистем, зокрема: впровадження полікультурних сівозмін з насиченням їх покращуючими природне середовище культурами; підвищення біологічного потенціалу азотофіксуючої мікрофлори; залучення в господарсько-біологічний колообіг органічної речовини і елементів живлення рослинних наземних залишків і сидератів та органічних відходів тваринництва з одночасним зменшенням застосування мінеральних добрив; використання фізичних і біологічних на заміну хімічних методів боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур; застосування енергозберігаючих способів обробітку ґрунту; лісополосні полезахисні лісонасадження; взаємодію екології і селекції сільськогосподарських культур з метою їх адаптації до змінних кліматичних умов й інші.

Комбінація принципів і методів ведення агроекологічного сільського господарства проявляється в сучасних нових системах ведення сільськогосподарської діяльності. Органічне землеробство передбачає заміну внесення синтетичних мінеральних добрив "сівозмінним" добривом та органічними відходами тваринництва й інших джерел, максимальну відмову від застосування хімічних методів захисту рослин та від використання генетично модифікованих організмів, інші заходи, спрямовані, з одного боку, на створення "живого і здорового ґрунту" за рахунок підтримки і активізації його мікрофлори, підвищення біологічної активності, відновлення балансу поживних речовин і гумусу, з другого – на отримання якісної продукції без вмісту шкідливих для людини домішок. Стратегією ЄС до 2030 р. передбачено перейти до обробітку органічними методами на 25% сільськогосподарських земель [5]. Перехід від традиційного до органічного землеробства стимулюється фінансовою підтримкою як у перші п'ять років освоєння системи, так і в подальшому періоді. Біодинаміка – сучасна економічна та ефективна технологія органічного землеробства, яка дозволяє максимально швидко і найбільш результативно поновити мікробіологічний баланс ґрунту, відновити його структуру та природні властивості, накопичити гумус, підвищивши таким чином родючість ґрунту. Біодинамічні технології базуються на поєднанні переваг збалансованого та екстенсивного рослинництва і тваринництва з професійним використанням біологічних циклів рослин і тварин. Відмова від хімічних засобів та забезпечення балансу між патогенними і корисними мікроорганізмами, що позитивно впливає на відновлення родючості ґрунту та саморегуляцію в живій природі, лежать в основі ЕМ – технологій.

Агроекологічна сільськогосподарська діяльність дозволяє зберігати і нарощувати продуктивну силу угідь у довгостроковому періоді; сприяє покращенню харчування, забезпечуючи різноманітність продовольчих товарів значно кращої якості; сприяє адаптації до змін клімату, підвищує опірність сільськогосподарських систем та суттєво пом'якшує негативні наслідки екстремальних погодних умов і водночас впливає на пом'якшення змін клімату в результаті збільшення осілості вуглецю в ґрунтових органічних речовинах і надґрунтовій біомасі та зменшенню викидів парникових газів через скорочення використання енергії; зменшує масштаби бідності в сільських районах завдяки економії виробниками сільськогосподарської продукції на хімічних засобах виробництва й іншим факторам; сприяє

більш продуктивному навантаженню зайнятих у виробництві членів фермерських господарств і створенню нових робочих місць у процесі здійснення агроекологічних заходів.

Значення агроекологічного сільського господарства як шляху до сталого розвитку галузі визнається на міжнародному рівні, в документах ООН фіксуються рекомендації урядам щодо проведення політики підтримки агроекологічних методів виробництва [6]. З них актуальними для становлення вітчизняного сталого сільського господарства у повоєнний період з врахуванням складності зазначених вище викликів необхідно: передбачити перехід на агроекологічне сільське господарство в національних стратегіях повоєнного відновлення економіки; прийняти державну Програму консервації і відновлення родючості сильноеродованих та порушених земель з орієнтацією на виконання передбачених Цілями сталого розвитку завдань щодо виведення з обробітку порушених земель і зменшення розораності та з унормуванням управління ними, здійсненням орендних платежів їх власникам та компенсацією витрат на агроекологічні заходи (лісонасадження, залуження тощо); імплементувати у вітчизняну законодавчо-нормативну базу європейські акти та програми екологізації агровиробництва у поєднанні з механізмами контролю, спонукання і стимулювання ведення сільськогосподарської діяльності на засадах агроекології, зокрема, механізмами відповідальності підприємств за недотримання у процесі сільськогосподарської діяльності балансу поживних речовин і гумусу, встановлених норм щодо біологічних вимог чергування культур у сівозміні й інших, уведених у законодавчу практику країн ЄС; привести законодавчо-нормативні акти щодо органічного сільського господарства в частині, що стосується його стимулювання, у відповідність з аналогічними актами ЄС.

Інституалізація організаційно-правових і фінансових основ переходу на агроекологічне сільське господарство та освоєння його на практиці, як свідчить досвід європейських країн, потребує концентрації значних зусиль і не відразу приносить бажані результати. На це треба 10-15 років кропіткої роботи, однак віддача в майбутньому за рахунок відновлення, збереження і раціонального використання природного ресурсу сільського господарства буде стабільною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Третяк А. М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : монографія. Херсон : Грінь Д.С. 2012. 440 с.

2. Чурилова К. Через глобальне потепління агрокліматичні зони України посунулись на 200 км. ZAXID.NET. 2019. 5 березня. URL : https://zaxid.net/cherez_globalne_poteplinnya_agroklimatichni_zoni_ukrayini_posunulis_na_200_km_n1476891 (дата звернення: 09.05.2024).

3. UN (2018) The Sustainable Development Goals Report. New York, 2018 URL : https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2018/thesustainable development goalsreport2018en.pdfhttps://unstats.un.org/sdgs/files/report/2018/thesustainabledevelopmentgoalsreport2018-en.pdf (дата звернення: 03.05.2024).

4. EC (2019). The European Green Deal. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION. Brussels, 11.12.2019 COM (2019) 640 final. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN (дата звернення: 13.05.2024).

5. EU (2020). EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. Brussels, 20.5.2020. COM (2020) 380 final. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52020DC0380 (дата звернення: 13.05.2024).

6. GA UN (2010). Report submitted by the Special Rapporteur on the right to food, Olivier De Schutter. A/HRC/16/49.Geneva.20December2010. URL : https://digitallibrary.un.org/record/704715/files/A_HRC_16_49-EN.pdf (дата звернення: 13.05.2024).

УДК 35.077.6

Булгакова Олена Валеріївна,
канд. екон. наук, доцент,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кривий Ріг, Україна
ORCID ID 0000-0002-0893-3732

ІННОВАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

Розвиток паритетних взаємовідносин в системі публічного врядування між органами державної влади та бізнесом залишається актуальним завданням для сучасного українського суспільства, особливо в умовах війни. Загалом партнерство бізнесу і держави сприяє вирішенню соціально значущих проблем в сфері подолання бідності / безробіття та підвищення рівня якості життя, охорона та відновлення екології в цілому та окремих екосистем, які мають суттєвий вплив на здоров'я людини. Метою такої взаємодії для бізнесу є можливість реалізовувати складову соціальної відповідальності через спрямування фінансових та матеріальних ресурсів на підтримку медичної та освітньої сфери, гранти на освітні, соціальні або медичні проєкти, розвиток культурної сфери, та інвестувати в екологічно спрямовані технології.

На думку вчених, партнерство держави і бізнесу необхідно розглядати з позиції форм взаємодії. При цьому доцільно виділити три найбільш важливих форми партнерства: економічне партнерство; правове партнерство; організаційне партнерство [1].

Економічне партнерство передбачає здійснення спільної підприємницької діяльності державними органами та підприємницькими структурами, спрямованої на отримання неподаткового бюджетного доходу шляхом використання ресурсів підприємницького сектора [1].

Правове партнерство полягає у спільній організації процесу регулювання підприємницької діяльності з боку держави. Для цього підприємницькі структури можуть брати участь в робочих групах з розробки законодавства, створювати саморегульовані організації із залученням фахівців з органів державної влади, а також використовувати інші форми і методи державного впливу на розвиток бізнесу [1].

Організаційне партнерство являє собою різні форми участі представників однієї із сторін у структурних підрозділах іншого боку взаємодії. Наприклад, це може бути, з одного боку, участь представників держави в органах корпоративного управління підприємницької структури, а з іншого – участь представників бізнесу в органах, що впливають на прийняття державних рішень [1].

Громіздкий механізм партнерства держави і бізнесу, який наведено вище, охоплює широкий горизонт взаємовідносин окремого підприємства та складної системи державного управління. Така ситуація зовсім не сприяє швидкості процесів досягнення певного результату та висвітлює існуючий конфлікт, оскільки з одного боку для бізнесу швидкість отримання запланованого результату є критично важливим показником ефективності, а з іншого боку – громіздка та суворо ієрархізована система державного управління через наявність тривалих процедур не здатна забезпечити бажану динаміку відгуку на запити бізнесу, тому і швидкість процесів для державного сектору не є важливо критичним чинником.

Саме тому держава ухвалила в 2017 році «Концепцію розвитку електронного урядування в Україні», в якій зазначено, що «розвиток електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах спрямована на широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності. Адже саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування (далі - органи влади)» [3].

Також в цьому документі зазначено що «запровадження електронного урядування є базовою передумовою для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy)» [3].

Потужним драйвером удосконалення системи електронного врядування в Україні є Євроінтеграційні орієнтири, які визначають необхідність імплементації комплексу механізмів відповідно до європейських вимог, зокрема Digital Single Market Strategy for Europe. Позитивним є досить широке використання інструментів електронної демократії (електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські

бюджети) [2] Українські підприємці намагаються активно опановувати ринки країн ЄС та стикаються зі значною кількістю питань в сфері ведення бізнесу в цих країнах. Тому в цій царині бізнес с одного боку потребує оперативної підтримки з боку державницький інституцій України, а з іншого потребують можливості активно впливати на загальноєвропейську політику в сфері бізнесу. Тож механізм електронного врядування через запровадження інноваційних інструментів взаємодії бізнесу і держави є тим напрямом, який потребує розвитку.

За даними звіту Міністерства цифрової трансформації за 2023 рік виокремимо дані, які свідчать про динаміку взаємовідносин між бізнесом та державою. Так, загальна кількість користувачів застосунком «ДІЯ» становило 19,9 млн, що на 1,3 млн більше ніж у 2022 році. Пропонуються більше 30 послуг, що на 13 послуг більше ніж у 2022 році. Щодо користувачів бізнес представників зафіксовано 226 тис реєстрацій ФОП, 79 тис користувачів автоматично закрили ФОП, більше ніж 6 тис реєстрацій ТОВ. Більше 8 тис бізнесів та державних установ підключили сервіси ДІЇ, 15 тис партнерів співпрацюють з ДІЯ [4].

В Україні зберігається високий рівень запиту на користування державними електронними послугами. Наразі 64% респондентів (71% серед чоловіків і 58% серед жінок) відповіли, що за останній рік користувалися принаймні певними послугами. У 2022 році цей показник становив 63%, тож формально зміни - в межах похибки. Проте порівняно з показниками 2020 року (53%) відбулося зростання майже на 11%. Водночас за три роки спостережень рівень некористування знизився з 47 до 33% [5].

Важливим є і гендерний вимір: послугами користувалися 71% чоловіків та 58% жінок. Причому тенденція щодо вищого рівня користування серед чоловіків порівняно з жінками спостерігається серед усіх вікових категорій. Хоча чоловіки більше користуються майже всіма послугами, та найбільший розрив зафіксовано за пунктом «питання особистого транспорту» (серед чоловіків послугами цього типу загалом користувалися 30%, серед жінок - 9%) та (меншою мірою) у користуванні Дією (58% чоловіків проти 45% жінок). В контексті глобальних цілей України щодо подолання гендерних розривів та стереотипів у рамках кампаній з просування електронних державних послуг доцільно також робити акцент на гендерному компоненті, який підкреслює універсальну доступність до електронних державних послуг для жінок і чоловіків [5].

Слід звернути увагу, на те що зараз діяльність успішного бізнесу складно уявити без використання електронних інструментів ведення бізнесу та побудови бізнес процесів. Проте низький рівень розвитку загального електронного документообігу стає суттєвою перешкодою в гармонізації процесів взаємодії бізнесу та органів державного врядування. Саме тому необхідно приділяти більше уваги формуванню єдиної інтегрованої системи електронного документообігу, яка має охопити всі сфери взаємодії між громадянами та державною на всіх рівнях такої взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Узунов Ф. В. Види взаємодії бізнесу з органами державної влади та управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2013. № 8. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=611

2. Сенишин О. С., Ількив Н. В., Угольков Є. О. Стратегічні напрями взаємодії бізнесу, громадських організацій і держави в часи динамічних змін. *Економіка та Суспільство*. 2023. Вип. 56. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3042/2963/

3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text

4. Понад 30 послуг у Дії та розвиток Defence Tech: головні досягнення Мінцифри за 2023 рік / Урядовий портал : офіційний вебсайт. URL : https://www.kmu.gov.ua/news/ponad-30-posluh-u-dii-ta-rozvytok-defence-tech-holovni-dosiahnennia-mintsyfry-za-2023-rik

5. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг: аналітичний звіт. Київ, 2024. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-01/infographic-e-services-use-in-ukraine-2023.pdf

УДК 502.3:338.2:504.06

Воробйова Олександра Анатоліївна,
канд. екон. наук, с.н.с.,
ДУ «Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0009-0002-5520-242X

ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО НА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ

У вересні 2023 року відбувся Форум зі сталого розвитку (ISF2023 - International Sustainability Forum 2023), метою якого було розробити практичні механізми «зеленого переходу» із залученням усіх основних стейкхолдерів як всередині країни, так і за її межами. Підсумком цього масштабного міжнародного заходу стало формулювання основних принципів "Зеленої стратегії України" на наступні 20 років. Незабаром ця Стратегія буде представлена Уряду [1].

На теми «Зеленої економіки» та «Зеленого відновлення» проводиться багато форумів та конференцій на різних рівнях. Зелене відновлення проголошується фундаментом стратегії повоєнної відбудови. П'ятнадцятьма великими громадськими організаціями України у сфері захисту довкілля розроблено принципи, на яких має базуватися майбутнє відновлення країни [2]. А основною метою нової «зеленої» політики визначається баланс між інтересами громадськості, бізнесу та довкілля.

В січні 2024 року Всесвітнім економічним форумом було оприлюднено «Звіт про глобальні ризики 2024» [3]. Результати цього аналізу показують, що в найближчі десять років проблеми навколишнього середовища будуть домінувати серед глобальних ризиків. Це підкреслює надзвичайну важливість впровадження глобальної ініціативи зі сталого розвитку.

Відтак, післявоєнна відбудова нашої країни повинна ґрунтуватися на засадах сталого розвитку, Європейського зеленого курсу, з використанням передових екологічних інструментів (енергоефективні технології, зелена інфраструктура, стійке сільське господарство, циркулярна економіка, зелене будівництво тощо).

Важлива роль у післявоєнній відбудові України належить підприємництву. Воно водночас є ключовим елементом та каталізатором необхідних соціальних і економічних перетворень, відіграючи провідну роль у формуванні ефективної, конкурентоспроможної, соціально-орієнтованої економіки в умовах ринку. Однак слід розуміти, що у післявоєнний період традиційна підприємницька діяльність не матиме одразу необхідних організаційно-технічних, виробничих і трудових ресурсів для забезпечення безперервного функціонування.

Отже, оскільки масштабні зміни в напрямку екологізації економіки України є складними для суспільства, починати варто з малого – з екологічного підприємництва, яке визначено як один із механізмів реалізації Концепції сталого розвитку. Зокрема, з найменш капіталоємних його видів. Відправною точкою можуть стати природно-заповідні та прилеглі до них території. Тут, на наш погляд, екологічне підприємництво на основі природних ресурсів (які ми отримуємо від природи безкоштовно), завдяки зусиллям громадян і за підтримки держави, може стати двигуном екологічної економіки майбутнього.

Роль і значення розвитку екологічного підприємництва на природно-заповідних та прилеглих територіях обґрунтовуються такими перевагами:

Сприяння розвитку інноваційних практик сталого використання ресурсів і збереження природного середовища для забезпечення екологічної стабільності та збереження біорізноманіття.

Розвиток інфраструктури (енергетичної, транспортної, готельної та ін.) і сфери послуг (туристичних, освітніх, консультаційних тощо), що підвищить привабливість території та регіону загалом для відвідувачів та потенційних інвесторів.

Створення нових робочих місць і розвиток інших видів підприємництва на місцевому рівні, що зміцнить економіку громади та регіону.

Крім того, це сприятиме досягненню цілей Реформи управління природоохоронними територіями [4], започаткованої Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

Дані щодо позиції України в міжнародних рейтингах екологізації підтверджують важливість розвитку екологічного підприємництва на природно-заповідних та прилеглих територіях. Наприклад, в загальному рейтингу EPI-2024 [5] Україна посідає 52 місце, але займає 172 позицію зі 180 країн за критерієм «Біорізноманіття та середовище проживання» та 135 місце за критерієм «Індекс репрезентативності природоохоронних територій».

Очевидно, що розвиток екологічного підприємництва на природно-заповідних територіях має свої особливості через їх унікальний характер. Впровадження екологічних підприємницьких ініціатив на цих та суміжних територіях може сприяти збереженню навколишнього середовища, а також приносити певні економічні та соціальні вигоди, хоча існують і певні ризики. Екологічне підприємництво на природно-заповідних територіях може стати ключовим фактором для досягнення балансу між економічним розвитком і збереженням природних ресурсів та біорізноманіття.

Для цього необхідний комплексний підхід до управління та еколого-економічної організації взаємодії між установами природно-заповідного фонду, приватними підприємцями, органами влади та місцевим населенням. Об'єкти природно-заповідного фонду України слід розглядати як комплексні багатофункціональні території, а не лише з консервативної точки зору як природоохоронні зони. Еколого-економічні перетворення в суспільстві вимагають інноваційних підходів до розвитку цих об'єктів. Важливу роль у розвитку екологічного підприємництва на цих територіях відіграють державне регулювання та підтримка, а також партнерство з науковими, освітніми та громадськими організаціями.

На шляху розвитку екологічного підприємництва на природно-заповідних територіях України існує багато перешкод та інституційних пасток. Для вирішення цих проблем необхідно об'єднати зусилля влади, громадських організацій та інших зацікавлених сторін.

Таким чином, сучасний стан екологічного підприємництва в Україні та існуючі перешкоди на шляху його розвитку вимагають трансформаційних змін. Ці зміни повинні бути комплексними і охоплювати як внутрішні перетворення в підприємствах, так і співпрацю з іншими стейкхолдерами, включаючи суспільство, уряд та активістські групи. Це також потребує постійного моніторингу та адаптації до змінних умов і вимог ринку.

Відповідно, заходи щодо оптимізації природно-заповідного фонду повинні проводитися за зазначеними напрямками, а подальші дослідження в цій сфері залишаються актуальними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зелену стратегію України буде подано на розгляд уряду в найближчому майбутньому. URL : https://interfax.com.ua/news/greendeal/938037.html (дата звернення: 24.05.2024).

2. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. URL : https://www.dossier.org.ua/news/green-reconstruction-of-ukraine-civil-society-position/ (дата звернення: 24.05.2024).

3. Global Risks Report 2024. URL : https://www.weforum.org/ publications/ global-risks-report-2024/ (дата звернення: 24.05.2024).

4. Реформа управління природоохоронними територіями. URL : https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/upravlinnya-pryrodoohoronnymy-terytoriyamy/ (дата звернення: 24.05.2024).

5. 2022 Environmental Performance Index (EPI) Results. URL : https://epi.yale.edu/epi-results/2022/country/ukr (дата звернення: 24.05.2024).

УДК 330.1:335.01

Горбатюк Людмила Михайлівна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0002-6142-8233;
Борисенко Вікторія Вячеславівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», м. Полтава, Україна

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне російське вторгнення, яке розпочалося в лютому 2022 року, включно з підприємницькою діяльністю, занурило Україну в безпрецедентну кризу, завдавши серйозного впливу економічному ландшафту країни. Поки країна переживає ці складні часи, підприємства будь-якого розміру стикаються з величезними перешкодами, які загрожують їхньому виживанню та перспективами зростанню. Це стосується нестабільної економічної ситуації, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, порушення логістичних шляхів, втрати ринків збуту та робочої сили, обмеження або припинення діяльності підприємств.

На сьогоднішній день, економічні втрати – глобальні. Україна в 2022 році пережила глобальне падіння ВВП на 28,8 % [1]. З початком активних бойових дій велика кількість підприємств призупинила свою діяльність. Після двох років воєнного стану в країні більшість підприємств і не відновили свою діяльність.

Для ефективного вирішення проблем, з якими стикаються вітчизняні підприємства, вкрай важливо визначити ці проблеми та зрозуміти перешкоди. Непередбачуваність ситуації в Україні та на внутрішньому ринку займає перше місце серед перешкод, що ускладнює стратегічне планування та прийняття рішень.

Дефіцит платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку створює значну проблему, оскільки зниження купівельної спроможності та порушення ланцюгів постачання серйозно вплинули на споживчий попит.

Руйнування інфраструктури також суттєво впливає на логістику. Триваліші терміни виконання робіт, значні ризики та зростаючі витрати, стали нормою, оскільки підприємства стикаються з труднощами транспортування товарів і матеріалів через зруйновані війною шляхи. Відсутність достатнього капіталу є постійною перешкодою для підприємців, які прагнуть підтримувати та розширювати свою діяльність. Ці проблеми ускладнюють непередбачені дії держави, які можуть навмисно погіршити бізнес-клімат.

Ще однією серйозною перешкодою у підприємництві став дефіцит кваліфікованої робочої сили. Багато фахівців переїжджають або шукають альтернативні можливості роботи. Утримання та залучення кадрів стало складним завданням для компаній, оскільки вони конкурують із привабливістю стабільності та безпеки, які пропонують альтернативні кар'єрні шляхи.

Одну з ключових ролей у створенні сприятливих умов для розвитку підприємництва в умовах війни відіграє держава. Український уряд запроваджував низку заходів для полегшення навантаження на підприємців. Це стосувалося фінансової допомоги, а саме: надання підприємцям пільгових кредитів, грантів, податкових канікул, інші фінансові інструменти для забезпечення безперервності бізнесу.

Однією з помітних державних ініціатив є програма «єРобота» [2], яка надає реальні можливості мікрофінансування, у вигляді грантів як підприємцям-початківцям, так і існуючим підприємствам, які прагнуть розширити свою діяльність. В країні відбувалося створення спеціалізованих інформаційних ресурсів, проведення навчальних програм та надання консультацій з питань введення бізнесу в умовах війни.

Усвідомлюючи величезні ризики, з якими стикається український бізнес, міжнародна спільнота запропонувала допомогу. Завдяки партнертству з глобальними організаціями та успішній реалізації грантових можливостей підприємці отримують доступ до фінансування, досвіду зарубіжних країн та ресурсів, щоб розпочати чи відродити діяльність підприємств. Так, наприклад, програма від Європейського Союзу «Цифрова Європа» та ініціатива проєкту «Business Bridge – Ukraine-Ready4EU» [3] являються яскравими прикладами реальної допомоги українському бізнесу розвинути свою діяльність, шляхом виходу на нові ринки, налагодженні партнерства з європейськими країнами.

З метою відновлення Україні своїх економічних основ, формування нових «бізнес-альянсів» і партнерств матиме вирішальне значення для успіху підприємництва. Через порушення діяльності внутрішніх ринків і

фрагментацію ланцюгів постачання вітчизняні підприємці повинні досліджувати можливості інтеграції в європейські та глобальні ланцюги створення вартості.

Війна в Україні стимулює підприємців до використання інноваційних рішень та нових підприємницьких можливостей. Впровадження інновацій та пошук нових можливостей вимагає від бізнесу значних інвестицій, які можуть бути залучені від іноземних партнерів та певних грантів, ризику та готовності до експериментів.

Оскільки Україна намагається «постати з попелу» війни, її відновлення та розвиток бізнес-структур може базуватися на принципах Індустрії 4.0. Зазначена нами, зміна парадигми наголошує на застосуванні енергоефективних технологій, екологічно чистих методів виробництва, цифровізації та оптимізованому використанні енергії у всіх виробничих процесах. Цифрова трансформація українського бізнесу стала критичним імперативом повоєнного стану. Застосування цифрових технологій і розуміння на основі даних може відкрити нові шляхи для зростання, підвищення операційної ефективності та сприяти безперебійному навчанню населення. Від платформ електронної комерції до хмарних обчислень і аналізу даних, впровадження цифрових рішень дає підприємцям можливість швидко адаптуватися до мінливої динаміки ринку, оптимізувати розподіл ресурсів і залишатися попереду конкурентів.

Міністерством Фінансів України схвалений урядовий «План цифровізації» [4], який спрямований на виділення значних коштів на цифрову трансформацію України, сприяння середовищу для інновацій і технологічного прогресу в підприємницькій екосистемі.

Унікальну можливість закріпити принципи сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ) в основі вітчизняного підприємництва надають зусилля з реконструкції. Застосовуючи екологічно чисті практики, заохочуючи ефективне використання ресурсів і віддаючи пріоритет етичній поведінці бізнесу, підприємці можуть зробити внесок у створення більш стійкого та соціально відповідального економічного середовища. Інтеграція КСВ у бізнес-стратегії не тільки відповідає світовим тенденціям, але й покращує репутацію бренду, приваблює свідомих споживачів і сприяє довгостроковій життєздатності підприємств.

Спричинені війною збої, підкреслили важливість стійких ланцюгів постачання для успіху діяльності підприємництва. Диверсифікуючи мережі постачальників, впроваджуючи плани на випадок непередбачених обставин

і використовуючи передові технології, такі як блокчейн та Інтернет речей (IoT), компанії можуть не лише зменшити ризики, але й підвищити прозорість та безперебійну роботу поставок.

Незважаючи, на всі складні умови в Україні, чимало прикладів підприємств, які змогли не лише зберегти свій бізнес, а й продовжували розвивати свою діяльність в умовах війни (табл. 1).

Таблиця 1 – Підприємства, які успішно продовжують розвивати свою діяльність в Україні в умовах війни

Назва компанії	Їх характеристика
Нова Пошта	Провідний приватний оператор логістичних послуг, який швидко адаптувався до нових умов, розширив асортимент послуг та відкрив нові напрями доставки та діяльності, зокрема, у сфері E-commerce.
Укрпошта	Підприємство, яке швидко перебудувало свою логістичну мережу та запровадило нові послуги, зокрема, доставку гуманітарної допомоги. Це дозволило компанії не лише зберегти обсяги діяльності, а й розширити клієнтську базу.
Укроборонпром	Акціонерне товариство, яке консолідує провідні підприємства оборонно-промислового комплексу України. Під час війни підприємство значно збільшило випуск військової техніки та озброєння, задовільнивши потреби Збройних Сил України.

Ці та інші приклади демонструють, що навіть в умовах війни підприємці в Україні проявляють креативність, гнучкість та підприємницький дух, постійно знаходячи нові можливості для розвитку свого бізнесу.

Серед ключових викликів, з якими стикається Україна в умовах повоєнного відновлення, надзвичайно важливо виховувати підприємницьке мислення в українському суспільстві. Заохочення до ризику та підприємницького духу має стати пріоритетом. Необхідно сприяти розвитку інновацій, створюючи сприятливе середовище для виникнення нових бізнес-ідей та їх реалізації. Підтримка навчання впродовж життя, неперервного професійного розвитку та набуття підприємницьких навичок може стати ключовим фактором для процвітання нових підприємств. Важливу роль у цьому процесі відіграють освітні заклади, бізнес-інкубатори та стартап акселератори. Вони можуть «озброїти» людей необхідними знаннями, інструментам та ресурсами для втілення своїх підприємницьких задумів у реальність

Отже, шлях до відновлення для українського підприємництва, безсумнівно, важкий та тривалий. Проте, стійкість і рішучість бізнес-спільноти країни – незаперечені. Саме підприємці є рушійною силою економічного відродження України, яке неминуче настане після завершення війни. Тому важливо й надалі підтримувати та розвивати підприємницьку екосистему в країні, створюючи сприятливі для цього умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL : https://www.ukrstat.gov.ua/

2. єРобота. URL : https://erobota.diia.gov.ua/

3. Підтримка українських компаній в інтеграції до Єдиного ринку ЄС. URL : https://business.diia.gov.ua/businessbridge-ready4eu

4. Міністерство фінансів України / Офіційний вебсайт. URL : https://www.mof.gov.ua/uk/

УДК 338

Давиденко Сергій Васильович,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-0888-1941

ПРІОРИТЕТИ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗБУДОВИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Перехід на циркулярну модель економіки на сьогодні є домінуючою парадигмою розвитку та відповідних національних політик і стратегій багатьох країн світу. До фундаментальних характеристик циркулярності економіки відносяться безвідходність, ресурсоефективність та екологічність. Й стосовно екологічності йдеться про як мінімум нейтральний вплив на навколишнє середовище економічної діяльності, а як максимум - забезпечення екологічного відновлення та приросту природних ресурсів. Комплексність концепції циркулярності прямо узгоджується з концепцією екологічних інновацій (еко-інновацій), трактування яких еволюціонує саме в напрямі всеохопності та узгодженості на техніко-екологічному, соціально-економічному та організаційно- регуляторному рівнях.

Для обґрунтування пріоритетності стимулювання еко-інновацій важливо визначити їх характеристики на потенціал впливу на економічний розвиток.

В українському нормативно-правову полі екологічні інновації визначені як: види діяльності, спрямовані на поліпшення екологічних аспектів виробничої діяльності та екологічних характеристик продукції; нові виробничі процеси, нова продукція або послуги та нові методи управління та провадження господарської діяльності, використання або впровадження яких потенційно може запобігти або знизити ризики для навколишнього природного середовища протягом усього життєвого циклу відповідного виду діяльності [1]. Зазначимо, що таке трактування досить повно та точно підкреслює основні сучасні характеристики еко-інновацій - спроможність позитивного впливу на довкілля, реалізацію через нові продукти, послуги, методи управління та бізнесу на різних етапах життєвого циклу та ланцюгів створення доданої вартості.

У фахових іноземних та вітчизняних дослідженнях представлено різні дефініції еко-інновацій, які, передусім залежать від потенціалу їх застосування та оцінок результативності. Автори М. Пічлак (M. Pichlak) та А. Шромек (A. Szromek) досить вдало систематизували еволюцію концепції еко-інновацій та її визначень від вузького до широкого, стратегічного сприйняття [2]. Так, на першому етапі 1996-2000 рр. домінував підхід до трактування еко-інновацій як нових продуктів і послуг, що забезпечували створення доданої вартості без збільшення шкоди або зниження негативного впливу на довкілля. Тобто екологічні наслідки були базовою характеристикою та критерієм еко-інновацій. У 2001-2004 рр. до екологічної основи еко-інновацій додається критерій ресурсоефективності як невід'ємної характеристики, якій вони мають відповідати. Тобто такі інновації повинні бути спрямовані на створення таких продуктів та видів діяльності, які вже на етапі їх розроблення орієнтуватимуться на зменшення використання ресурсів, збільшення рівня їх переробки та усунення негативного впливу на довкілля.

На наступному етапі (2005-2009 рр.) екологічні та економічні характеристики еко-інновацій доповнюються соціальними та інституційними аспектами, тобто додатково акцентуються на важливості врахування відповідального споживання, впливу на зайнятість та ін.

Й, відповідно на сучасному етапі еко-інновації трактуються у широкому, стратегічному вимірі, й охоплюють взаємодію на рівні підприємств, конкурентного середовища, національних та міжнародних ринків, екологічних та суміжних інновацій та технологічних трансформацій. Сучасне розуміння еко-інновацій стає все більш комплексним і всеохопним з урахуванням нових кліматичних та екологічних викликів та умов, переходу на новий технологічний уклад, глобалізацію і формування нового конкурентного середовища та підпорядкування стратегій розвитку Цілям сталого розвитку, циркулярній економіці.

Наведена загальна еволюційність розуміння еко-інновацій ґрунтується на розширенні ефектів від впровадження таких інновацій, й обумовлює застосування їх групування за основними напрямами їх реалізації. Зокрема, виділяються технологічні (спрямовані на нові продукти та послуги, що є ресурсоефективними, екологічними), соціальні (передусім в частині формування екологічно відповідального споживання), організаційні (що оптимізують бізнес-процеси в частині використання ресурсів, переробки та продовження життєвого циклу) та регуляторні (щодо впровадження та масштабування застосування екологічних норм та стандартів) еко-інновації.

Враховуючи певні подібність соціальних, організаційних та регуляторних еко-інновацій за механізмами їх розробки і впровадження, пропонується виділяти технологічні та нетехнологічні еко-інновації [3]. А не менш важливим критерієм класифікації еко-інновацій є інтенсивність (руйнівний потенціал) їх впровадження. Відповідно, еко-інновації можуть бути послідовними та радикальними (руйнівними). Такий аспект еко-інновацій важливий як через можливі наслідки їх впровадження, так і через різну потребу в строках розробки і впровадження, обсягах фінансування, можливостях впровадження різними підприємствами та міждисциплінарних та міжгалузевих взаємозалежностях та впливах.

Зазначимо, що перевагами послідовних еко-інновацій є більша поширеність та доступність, можливість впровадження малим та середнім бізнесом, сприйнятність для традиційного бізнесу з тривалою конкурентною історією. Радикальні інновації дозволяють отримати більш помітний ефект та вплив на екологію, використання ресурсів, мають ширший вплив на суміжні сфери, а відповідно прискорюють перехід до циркулярної моделі економіки.

Експертами Програми навколишнього середовища ООН (UN environment programme - UNEP) виділяються такі основні переваги для підприємництва від екоінновації: нові інвестиційні можливості, підвищення продуктивності, розширення ринків збуту, збільшення доходів та рентабельності на всіх ланцюгах створення доданої вартості, випереджаючий перехід до екологічних норм і стандартів [4]. При цьому зазначається, що і безпосередньо підприємницькі ризики (обмеження сировини, цінові коливання, ризики втрат через природні чи технологічні події, недостатність кваліфікації працівників у реагуванні на нові виклики та загрози), й ринковий тиск (зростання попиту на екологічні продукти та послуги, вищі вимоги до соціальної та екологічної відповідальності бізнесу, переорієнтація інвестицій на інновацій на зелені, циркулярні технології та моделі бізнесу) та регуляторна політика (пріоритетність Цілей сталого розвитку, більш жорсткі екологічні норми і стандарти, переорієнтація державної підтримки на екологічно відповідальний та циркулярний бізнес) сприятимуть впровадженню еко-інновацій.

Можна зазначити, що загалом вони прямо сприяють трансформації бізнесу до вимог циркулярності в економіці. Крім того, еко-інновації мають додаткову перевагу як розширення можливостей для суб’єктів господарювання в отриманні державної чи грантової підтримки. Адже, як вже зазначалось, еко-інновації на сьогодні знаходяться у центрі державних політик багатьох

країн світу, які прагнуть до сталого розвитку. Це передусім є пріоритетом для ЄС, а відповідно, й для України та її євроінтеграційної стратегії.

Особливістю підходу до еко-інновацій з позицій безпосередніх результатів (передусім впливу на довкілля) є те, що такі ефекти можуть досягатися поза цільовою розробкою інновацій у сфері екології. Мотивованість до лише екологічних інновацій не розглядається багатьма експертами як необхідна чи достатня умова для досягнення еко-ефективності. В частині безпосередніх еко-інновацій, важливим аспектом є забезпечення захисту інтелектуальної власності, як мотиватора для новаторів бути активними та розуміти можливості комерціалізації своїх розробок та досягнень. Часто інновації в інших сферах призводитимуть до очікуваних еко-ефектів – переходу на нові, відновлювані джерела, скорочення використання ресурсів, продовження строків використання вже створених продуктів, збільшення рівня їх переробки, а звідси, мінімізації чи взагалі безвідходності в окремих сферах.

Загалом, комплексність сучасного трактування еко-інновацій потребує виваженого підходу до визначення пріоритетів їх стимулювання. При цьому необхідно дотримуватись таких ключових критеріїв при їх обґрунтуванні: - охоплення якнайширшого кола учасників (науковці, бізнес, споживачі/громадянське суспільство, держава); - сприяння поглибленню кооперації та взаємодії між учасниками; - підтвердженість впливу на підвищення рівня циркулярності; - дотримання балансу між послідовними та проривними технологіями; - потенційна можливість забезпечення швидкого відновлення національної економіки.

В умовах війни перехід на циркулярну модель економіки не лише не втрачає актуальності а й формує додаткові умови, або навіть тиск, як на бізнес, споживачів так і на державу.

Пріоритетні сфери впровадження еко-інновацій обумовлюються актуалізацією наслідками війни проблемами та завданнями: - усунення наслідків екологічних руйнувань та забруднень земельних та водних ресурсів; - відновлення житлового фонду; - побудову промисловості та інфраструктури на новій технологічній, а звідси ресурсній та організаційній основі, що відповідатиме кращим практикам циркулярності економіки.

Важливим завданням має стати підпорядкування усіх ініціатив державної підтримки бізнесу та програм відновлення України критеріям та стандартам циркулярності. Йдеться, зокрема, про:

- перехід системи державних закупівель на придбання екологічно та відповідно циркулярно ефективних товарів, робіт та послуг;

- забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність;
- розробку критеріїв можливого екологічного, економічного та соціального ефекту для пріоритетних напрямів інноваційної та науково-технічної діяльності;
- фокусування на підтримці компаній-новаторів, що займаються проривними технологіями у сферах енергетики, медицини, біотехнологій, логістики (зокрема, біорозкладної упаковки, стійкого пластику, зеленої енергетики, технологій раціонального виробництва, накопичення та споживання енергії, оптимізації та роботизації доставки, локалізації та персоніфікації виробництва);
- надання широкої підтримки бізнесу в інтеграції до міжнародних програм та проектів підтримки як екологічних, так і циркулярних інновацій та проектів;
- узгодження державних, регіональних та місцевих (на рівні територіальних громад) ініціатив та програм, спрямованих на формування сприятливого середовища та конструктивного тиску на підприємців та споживачів бути ініціаторами та споживачами еко-інновацій;
- поширення застосування індустріальних парків як центрів розробки і впровадження еко-інновацій та циркулярних бізнес-моделей;
- підтримку моделей стійких фінансів, тобто переорієнтацію фінансування (кредитів та інвестицій) у сталі проекти, для яких критерій прибутковості поступається пріоритетністю перед екологічними та циркулярними.

Загалом еко-інновації поширюватимуться на усі інноваційні процеси, виконуватимуть все більш вагому роль у формуванні циркулярної економіки як стратегічно безальтернативної моделі відбудови України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на охорону навколишнього природного середовища : постанова КМУ від 11.10.2021 № 1060. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-2021-%D0%BF#Text

2. Magdalena Pichlak, Adam R. Szromek (2021). Eco-Innovation, Sustainability and Business Model Innovation by Open Innovation Dynamics. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. Volume 7, Issue 2, June 2021, 149. DOI : https://doi.org/10.3390/joitmc7020149

3. Edgardo Sica (2018). The Financial Constraints of Eco-Innovation Companies Chapter 1: Defining eco-innovations: characteristics, typologies and socioeconomic approaches Monograph Chapter 31 Mar 2018. DOI : https://doi.org/10.4337/9781788111829.00007
4. Eco-Innovation. UNEP. URL : https://www.unep.org/eco-innovation

УДК 338.24, 504.06

Душкін Станіслав Сергійович,
канд. техн. наук, доцент,
Національний університет
цивільного захисту України,
м. Харків, Україна
ORCID ID 0000-0002-9345-9632

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Забезпечення екологічної безпеки залишається одним із найважливіших завдань людства, адже екологічні проблеми й далі супроводжують нас на шляху екологічного розвитку. Саме тому вкрай важливо шукати нові шляхи та інноваційні рішення для їх розв'язання. Передумовою виходу з еколого-економічної кризи є розробка і впровадження інновацій з високим ступенем екологічності та економічної ефективності (екологічні інновації, далі – екоінновації). Про важливість екологічних інновацій свідчать міжнародні програмні документи та статистичні дані. В цих документах екологічні інновації визначені як інструменти, що дозволяють:

– оптимізувати використання природних ресурсів з економічною вигодою;

– мінімізувати негативний вплив людської діяльності на довкілля;

– зміцнювати стійкість екосистем до антропогенного впливу.

Впровадження екоінновацій сприяє розвитку і розширенню ринку екологічних товарів і послуг.

В Україні активно реалізується низка екологічних реформ, серед них: реформа управління відходами (Закон №2320–IX) [1], законопроєкт, який імплементує 75-ту Директиву щодо промислового забруднення (Директива 2010/75/ЄС) [2; 3].

З метою подолання ресурсних обмежень, адаптації до змін клімату та посилення своїх позицій на міжнародних ринках, Україна розпочала процес трансформації економічної системи. Вагомим поштовхом у цьому напрямі стало підписання у 2014 році Угоди про Асоціацію між Україною і Європейським Союзом та імплементація її положень протягом наступних років.

У вересні 2015 року на Саміті зі сталого розвитку ООН було прийнято Глобальний Порядок денний до 2030 року [4]. Цей план дій становить собою амбітну програму трансформацій, спрямованих на досягнення сталого розвитку в усьому світі. Одним із ключових пріоритетів Порядку денного є перехід до моделі сталого споживання та виробництва (ССВ) [5]. ССВ передбачає ефективне використання природних ресурсів, мінімізацію відходів та забруднень, а також впровадження екологічно безпечних технологій та інновацій [6]. Цей підхід має на меті не лише зберегти довкілля, але й стимулювати економічне зростання та зайнятість, а також забезпечити доступ широких верств населення до результатів суспільного розвитку [7]. Україна, як і інші країни-члени ООН, взяла на себе зобов'язання щодо виконання завдань Глобального Порядку денного – 2030 та 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) [8]. Для реалізації цих цілей в Україні було проведено широкі консультації та визначено національні цілі, завдання та ключові індикатори їх досягнення до 2030 року [9].

Зобов’язання України, прийняті в рамках цієї ініціативи, включають:

– розроблення Плану дій з впровадження ресурсоефективності та чистого виробництва в промисловості та інших секторах економіки України в рамках Стратегії розвитку промисловості;

– розроблення Дорожньої карти розвитку в Україні моделі екоіндустріальних парків відповідно до принципів циркулярної економіки та ресурсоефективного виробництва;

– розроблення Дорожньої карти формування в Україні сталих державних закупівель;

– розроблення Стратегії низьковуглецевого розвитку до 2030 р.

Україна здійснила низку суттєвих кроків на шляху до розбудови засад «зеленої» економіки та «зеленого» зростання в країні:

– схвалено Національну стратегію управління відходами до 2030 р.;

– схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2035 р.;

– схвалено Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу.

Технологічне оновлення, інновації та створення сучасної розумної інфраструктури входять до складу обов’язкових компонент національних стратегій та програм переходу на оновлені модифікації концепції сталого розвитку, до яких по праву відносяться концепції зеленої економіки та зеленого зростання.

Екологічні інновації можна класифікувати за трьома основними напрямками: науково-технічний, управлінський та економічний. Науково-технічні інновації ґрунтуються на нових наукових та техніко-екологічних

розробках, управлінські – на нових організаційних рішеннях, а економічні – на нових ефективних економіко-екологічних моделях. Технології, які дозволяють ефективно розв'язувати екологічні проблеми, є комплексними і досить складними, що вимагає не тільки інноваційних інженерних ідей, а й інноваційних підходів в управлінні та організації життя суспільства. Цей підхід має стати основою екологічної політики України на всіх рівнях – як на національному, так і на регіональному. Зрозуміти роль екологічних інновацій у розвитку економіки регіонів України можна лише з урахуванням як науково-технологічних, так і адміністративних («управлінських») інноваційних рішень.

Залежно від сфери впровадження екологічних інновацій, вони бувають: технічні, організаційні, економічні та соціальні.

Основними критеріями екологічних інновацій є: науково-технічний прогрес, практичне втілення, та здатність задовольняти потреби за допомогою обміну [10].

На жаль, в Україні існує суперечність у сфері інноваційного розвитку: з одного боку значний інноваційний потенціал, з іншого – структура економіки та механізми господарювання не здатні його реалізувати. Проблему розвитку інноваційної екології не можна зводити лише до стану науки та її продуктивності. Основною перепоною на шляху до національної інноваційної економіки є питання підприємництва, зокрема низький рівень підприємницької активності в складних, наукомістких секторах бізнесу. Саме підприємці є ключовими учасниками інноваційної діяльності, вони несуть усі труднощі та ризики практичної реалізації інновацій. Без активного масового підприємництва наука, державні органи, правові, фінансові та торговельні інститути не зможуть самостійно сформувати інноваційну екоекономіку. Для розв'язання цих питань необхідний діалог між наукою, бізнесом та владою.

Розв'язання проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності покладається на державу, яка повинна діяти у двох напрямах: надавати пряму бюджетну підтримку та створювати ефективну систему стимулювання приватних інвестицій у науково-технічну сферу. Таким чином, екологічні технології не лише зберігають навколишнє середовище, але й є конкурентоспроможною галуззю економіки, одним із найважливіших напрямків її зростання. Будь-які заходи, що враховують екологічну складову як одну з пріоритетних, повинні підтримуватися та фінансово стимулюватися, на противагу відновленню застарілого та неефективного обладнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про управління відходами : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2023. № 17. Ст. 75. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text (дата звернення: 22.05.2024).

2. Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control). *Official Journal of the European Union.* 2010. L 334. URL : https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2010/75/oj (дата звернення: 22.05.2024).

3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю) 2010L0075 – UA – 06.01.2011 – 000.001. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text (дата звернення: 22.05.2024).

4. Резолюція 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». URL : https://www.un.org/ru/ga/ (дата звернення: 22.05.2024).

5. Ціль 12: Забезпечити сталі моделі споживання та виробництва. URL : https://ukraine.un.org/uk (дата звернення: 22.05.2024).

6. Майбутнє, якого ми хочемо: Пропозиції щодо Цілей сталого розвитку. URL : https://sdgs.un.org/goals (дата звернення: 22.05.2024).

7. Трансформація нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. URL : https://sdgs.un.org/goals (дата звернення: 22.05.2024).

8. Національна доповідь про Цілі сталого розвитку в Україні. URL : https://ukraine.un.org/uk/sdgs (дата звернення: 22.05.2024).

9. Про затвердження Національної стратегії зі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019 (дата звернення: 22.05.2024).

10. Мартієнко А. І., Бондаренко С. А. Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі. *Ефективна економіка* : електронний журнал. 2015. № 8. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232 (дата звернення: 22.05.2024).

УДК 338.1

Ляшенко Ганна Павлівна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-6560-9931

КВАНТОВА ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

Економіка і підприємництво – це поняття які між собою пов'язані. Економіка або економічні науки (від дав.-гр. οἶκος, oíkos – дім та дав.-гр. νομος – закон) – сукупність суспільних наукових дисциплін про господарство, а саме: виробництво, розподіл і споживання благ та послуг [1]. Підприємництво, підприємницька діяльність – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик, господарська діяльність задля досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

У XXI столітті економіка переживає трансформацію, впроваджує цифрові технології, штучний інтелект та системи взаємодії між економічними суб'єктами. Іменно в цей період часу відбувається квантовий перехід. Для того щоб зрозуміти сутність квантового переходу необхідно звернути увагу на квантову механіку. Квантова механіка зробила стрибок у фізиці і змінила світ. Такий же прорив потрібний й у економічних процесах.

Ось саме ці зміни оновлюють фундаментальні засади функціонування промислових підприємств і створюють нове ринкове середовище. Саме в цей період відбувається квантовий перехід, який актуалізує перебудову економічних систем. Квантовий перехід (англ. quantum transition) – самочинний дискретний перехід квантової системи з одного стану в інший (наприклад, випромінювання світлових квантів атомом), що відбувається між її стаціонарними енергетичними станами. Квантовий перехід з'явився при впровадженні ефективних інноваційних стратегій, які адаптують національні економіки до умов глобального ринку. Вивчення квантового переходу потребує вивчення фізичної науки, і підвищення темпів інновацій.

Одним із елементів квантового переходу є цифрова трансформація, яка активізує цифрові інструменти для взаємодії на ринках, прискорює рішення, трансформує розуміння економічного механізму підприємства в інноваційному процесі. Саме інновації створюють нові виробничі, комерційні, управлінські підходи, тобто прискорюють економічне зростання

підприємства, а також держави в цілому. Автор Joseph Alois Schumpeter на основі фундаментальних механізмів розвитку економіки та ролі економічних трансформацій сформулював теорію інновацій. Економічні трансформації передбачають руйнацію старих структур і створення нових та динамічний розвиток економіки. У своїй праці Joseph Alois Schumpeter визначає підприємців як силу розвитку інновацій і виділяє п'ять видів інновацій: нові продукти, нові методи виробництва, нові ринки, нові джерела сировини, нові організаційні форми. Сьогодні науковці у своїх дослідженнях орієнтовані на поступовий розвиток інновацій, але не враховують трансформацій, які відбуваються в результаті прориву новітніх технології. Тобто наукові праці в контексті квантової економіки враховують тільки теоретичні аспекти, а практичні аспекти не враховують (наприклад, практичні підходи щодо державної стратегії інтеграції квантової економіки та впровадження її в економічну систему). Також, слід відмітити, що в нинішній час проходить квантова революція, яка пов’язана із квантовими технологіями, які впроваджуються в глобальні економічні процеси і змінюють їх. Таким чином, квантова революція в постіндустріальній економіці та Інтернет змінюють структури глобальних ринків, а також вдосконалюються сучасні бізнес-моделі. На сьогодні всі управлінські процеси інноваціями, розвитком економки старіють. Вчені зазначають, що на технологічному прориві відбуваються фундаментальні зміни в економіці. Автори Peter N. Rampling, Ian A. Eddie [3 Peter N. Rampling. Quantum Economics in Today's World [Електронний ресурс] / Peter N. Rampling, Ian A. Eddie // ResearchGate GmbH. – 2019. – URL: (PDF) Quantum Economics in Today's World (researchgate.net)] висловлюють думку, що визначати квантову економіку необхідно на основі взаємозв'язку між мікро- та макроекономічними процесами глобального рівня. Квантова економіка пропонує розвиток економічної системи на підходах невизначеності та суперпозиції, тобто на принципах квантової фізики. Саме розуміння взаємозвязку квантової фізики і квантової економіки дозволить створити ефективні організаційні структури, сучасні економічні системи, бізнес-моделі, моделі управління тощо. Квантова економіка, під впливом радикальних інновацій, впливаає на різкий перехід економічної системи до іншого стану (наприклад, квантові обчислення впливають на фінансові ринки, при визначенні складних завдань оцінки ризиків; квантові методи прогнозують попит і керують запасами в логістиці; квантовий штучний інтелект ефективно прискорює відкриття ліків та персоналізованої медицини). Такі країни як США, ЄС і Китай претендують на лідерство в галузі квантової економіки.

Отже, квантові технології використовуються у великих корпораціях, компаніях, стартапах і т.д. В даних компаніях працюють над розробкою квантових алгоритмів, програмного забезпечення та додатків для квантових обчислень. Такі світові компанії, як: Microsoft, IBM Intel, Google вкладують інвестиції у розвиток технології квантових обчислень. Спеціальна література зазначає, що до 2029 року Північна Америка стане найбільшим регіональним ринком квантових технологій, Китай буде виступати лідером на ринку квантових технологій в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, Німеччина лідируватиме на європейському ринку. Дослідники вважають, що ринок квантових обчислень зросте з $1,3 млрд у 2024 році до $5,3 млрд до 2029 року. Попит на квантові обчислення зростає через додатки для фінансів, урядових ініціатив, технічних досягнень.

Слід відзначити, що у сьогоденні з’явилися новий науковий напрямок який об’єднав такі поняття як фізична економіка або еконофізика. Звичайно, до моменту офіційного народження еконофізики були роботи на стику економіки і фізики, але новий напрямок, як правило, формується тільки тоді, коли з'являються умови і виникає потреба в концентрації зусиль наукового співтовариства у цьому напрямі. Також, наукова літературва свідчить, що віднести до застосування ідей квантової механіки до економічних явищ, з'явилися ще в 1990 р.

Таким чином, про появу нової квантової еконофізики, як нового наукового напрямку, можна говорити лише зараз. Вчені-дослідники висловлюють думку про те, що нова кавтова еконофізика займається вирішення проблем математичного моделювання складних систем (є комплексний аналіз концептуальних основ сучасної теоретичної фізики, з урахуванням реальних досліджень соціально-економічних процесів).

Слід підвести підсумки, що для того щоб розвивався новий напрямок квантової еконофізики необхідно звести до мінімуму, або ліквідувати такі обмеження, а саме:

- невизначеність законодавства (чинні стандарти та норми не враховують специфічних особливостей квантових технологій);
- маштабні інвестиції на витрати, які пов’язані з розробкою та впровадженням (на початкових стадіях дані витрати збільшуються);
- ризики інформаційної безпеки (підприємствам необхідно опанувати нову техніку захисту інформації);
- нестача професійних кадрів (необхідно професійно підготувати фахівців з електроніки, квантової фізики, економіки та квантової технології).

Отже, розробка та застосування квантової економіки може підвищувати обмін знаннями, розробки правово-нормативних баз, міжнародне співробітництво в аспекті стандартизації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://uk.wikipedia.org>wiki>Економіка
2. URL : https://uk.wikipedia.org>wiki>Квантовий_перехід
3. Joseph Alois Schumpeter. The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. *Transaction Publishers.* 1983. URL : https://books.google.com.ua/books/about/The_Theory_of_Economic_Development.html?id=-OZwWcOGeOwC&redir_esc=y]
4. Peter N. Rampling, Ian A. Eddie [Peter N. Rampling. Quantum Economics in Today's World [Електронний ресурс] / Peter N. Rampling, Ian A. Eddie *ResearchGate GmbH.* 2019. URL : (PDF) Quantum Economics in Today's World (researchgate.net).
5. Global Quantum Computing Market by Offering, Deployment (On-Premises and Cloud), Application (Optimization, Simulation, Machine Learning), Technology (Trapped Ions, Quantum Annealing, Superconducting Qubits), End User and Region – Forecast to 2029. *Research and Markets.* 2024. URL : https://www.researchandmarkets.com/reports/5749398/global-quantum-computing-market-offering#rela2-5317365
6. Vaga T. The Coherent Market Hypothesis. *Financial Analysts Journal.* 1990. November / December, p. 36–49.

УДК 332

Марченко Ольга Іванівна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1301-6680

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ

Нестабільна економічна та політична ситуація в країні, зумовила потребу кожного промислового підприємства підвищувати результативність своєї діяльності. Одним із найбільш ефективних інструментів, який дозволяє виявити потенціал підвищення ефективності бізнесу в період військового вторгнення російської федерації є цифрова трансформація.

Розвиток цифрової трасформації України полягає у створенні економічних стимулів, мотивацій, попиту та формуванні можливостей щодо процесу цифровізації, продуктів та послуг серед вітчизняних секторів промисловості, сфери підприємництва, бізнесу та суспільства для їх ефективної діяльності, конкурентоспроможності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високо-технологічної продукції та добробуту населення [3].

Цифрова трансформація зумовлює безліч позитивних зрушень в економіці. Серед переваг цифровізації бізнесу необхідно зазначити наступні: спрощення ведення облікового процесу, поліпшення конкурентоспроможності діяльності підприємств, поліпшення сервісу електронного документообігу, поліпшення матеріального оснащення, оптимізація трудового потенціалу, зниження витрат і зростання продуктивності праці, поліпшення логістичних процесів. Можливість економії на транспортних витратах, забезпечення якісним відеозв’язком, застосування нетворкінгу й інших сучасних методів комунікації — альтернативні шляхи вирішення нагальних проблем компаній.

Цифрову трансформацію можна уявити як зміни, які спричинені трьома взаємопов’язаними силами: нові технології, нові бізнес-моделі, нові звички.

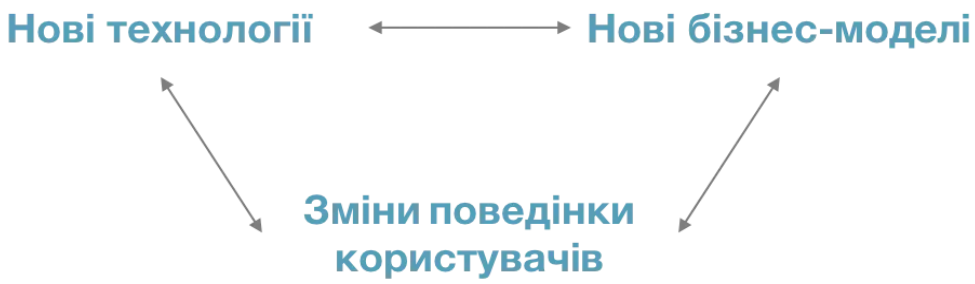

Рисунок 1 – Цифрова трансформація бізнесу

Цифрова трансформація змінює традиційні засади ведення бізнесу [1].

Головні причини:

1. Здешевлення запуску нових технологічних бізнесів.
2. Пришвидшення темпів поширення нових технологій
3. Ефективна робота з даними (insights) для прийняття управлінських рішень
4. Гнучкість сучасних компаній, зумовленя новими стилями роботи і фокусуванні на користувацьких потребах, а не на продуктах.

Цифрова трансформація відкриває перспективи запуску інноваційних технологій, які здатні забезпечити стійкість та інклюзивність національної економіки. Рух України в напрямі євроінтеграції з послідовним виконанням узятих на себе зобов'язань у рамах Угоди про асоціацію у сфері цифрової трансформації дає можливість трансформувати сектори економіки, збільшити різноманітність нових прикладних програм і комерційних послуг, а отже, стимулювати появу стартапів, які пропонують нові бізнес-моделі та продукти / послуги [4].

Посиленню цифрової стійкості бізнесу, пришвидшенню цифровізації процесів та підвищення їхньої ефективності у 2023–2024 рр. сприяє технологічна підтримка від одного з провідних світових виробників програмного забезпечення для управління бізнес-процесами SAP. Загальна сума допомоги компанії з 2022 р. становить понад 65 млн євро. Компанія розробляє рішення, які сприяють ефективній обробці даних та інформаційному потоку між організаціями. 2024 р. компанія планує інвестувати майже 2 млн євро в локалізацію своїх продуктів в Україні. Зокрема, нещодавно запущено рішення SAP ERP для середнього бізнесу GROW with SAP. Крім того, компанія допомагає зацифровувати процеси в Міністерстві оборони України, підтримує цифрову стійкість критичної інфраструктури та допомагає здійснювати ефективні медичні закупівлі. Окремий трек роботи з Україною –

підтримка вітчизняних стартапів і долучення до глобальних акселераторів SAP.iO, що дасть можливість українським експортерам безоплатно приєднатися до бізнес-мережі SAP Business Network та отримувати підтримку програмного забезпечення й хмарних сервісів до кінця першого кварталу 2024 р. [2].

Нині цифрові технології є одним із важливих рушіїв зростання та технологічного прориву світової економіки. Впровадження цифрових технологій сприяє зростанню конкурентоспроможності різних секторів світової економіки.

Створення сучасного цифрового простору є пріоритетним напрямком в бізнесі у найближчій перспективі. Цифровізація змінює бізнес-моделі підприємств, надає нові можливості для формування конкурентних переваг, отримання доходів і створення вартості, підвищення ефективності бізнес – процесів, а в подальшому – і до переходу до цифрового бізнесу, визначає певні задачі перед підприємствами, вирішення яких полягає у впровадженні новітніх методів роботи та цифрового управління з метою зростання прибутковості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховодов А. Цифрова трансформація та інновації: що це насправді? URL : https://medium.com/@untone/
2. Результати технологічної підтримки від SAP у 2023–2024: 65 мільйонів євро на підтримку цифрової стійкості та локалізації продуктів. URL : https://thedigital.gov.ua/news/rezultati-tekhnologichnoi-pidtrimki-vid-
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p/ed20180117#n23
4. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни / Національний інститут стратегічних досліджень. 2024. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-hruden

УДК 338.436:330.341

Діхтяренко Назар Володимирович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Уманський національний університет садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0002-3187-7919

ІННОВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ

Сучасний аграрний сектор постійно зазнає впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, які ставлять перед ним ряд викликів і спонукають до пошуку нових шляхів розвитку. У цьому контексті питання ролі інноваційних процесів набуває особливого значення. Інновації не лише стимулюють економічне зростання, а й впливають на ефективність виробництва, сталість сільськогосподарських систем, а також на збереження навколишнього середовища. Аграрний сектор постає перед завданням адаптації до швидкозмінних умов ринку, технологічних та екологічних викликів. Інноваційні процеси в сільському господарстві виявляються ключовими для реалізації стратегічних цілей сталого розвитку, підвищення продуктивності, забезпечення продовольчої безпеки та зменшення впливу на довкілля. Дослідження у цій сфері є важливим не лише для наукової спільноти, але й для сільськогосподарських практиків, політиків та громадськості загалом, оскільки воно сприяє формуванню ефективних стратегій розвитку аграрного сектору в умовах сучасної динамічної економіки та екологічних викликів.

Науковці підкреслюють, що процес упровадження інновацій у сільськогосподарське виробництво відбувається у взаємодії економічних і біологічних процесів, що обумовлює не тільки високу ризикованість інновацій та необхідність урахування природних факторів, але й вимагає особливого підходу до організації інноваційного процесу [1, с. 163]. Класифікація інновацій в сільському господарстві може бути проведена за різними критеріями, оскільки вони можуть виявлятися в різних аспектах аграрної діяльності.

Таблиця 1 – Класифікація інновацій
у сільськогосподарському виробництві

Ознака класифікації	Вид інновації
Біологічна	Новий сорт або гібрид рослин, порода чи вид тварин і птиці, створення рослин і тварин, стійких до хвороб і шкідників, несприятливих факторів навколишнього середовища
Технічна	Використання нового виду техніки, технології чи устаткування.
Технологічна	Нова технологія обробітку сільськогосподарських культур, нові технології у тваринництві, науково обґрунтовані системи землеробства і тваринництва, нова ресурсозбережувальна технологія виробництва і зберігання, с.-г. продукції.
Хімічна	Новий вид добрив, нові засоби захисту рослин.
Економічна	Нова форма організації, планування і управління, нова форма і механізми інноваційного розвитку підприємства.
Соціальна	Забезпечення сприятливих умов життя та відпочинку
Інновації в менеджменті	Нова форма організації й мотивації праці, новий метод ефективного управління персоналом
Маркетингова	Новий вихід на сегмент ринку, вдосконалення якості продукції та розширення асортименту, нові канали розповсюдження продукції

*Джерело: складено автором за [*2, с. 77*].*

Розвиток інновацій в аграрній сфері стикається з певними проблемами, одна з яких полягає у фінансуванні. Інноваційні проекти в сільському господарстві часто потребують значних вкладень на початкових етапах, але віддача може бути неочевидною або відкладеною у часі. Це створює ризики для інвесторів та сільськогосподарських підприємств. Сільське господарство залишається консервативною галуззю у багатьох країнах, і багато сільськогосподарських підприємств мають обмежені знання про нові технології. Навіть якщо інноваційні рішення доступні, їх впровадження може затримуватися через недостатню підготовку персоналу.

Перешкодою для активного розвитку інноваційних процесів в аграрному секторі часто стає те, що в галузі існують складні регуляторні вимоги, що ускладнюють впровадження нових технологій або методів. Наприклад, генетично модифіковані організми (ГМО) можуть бути під суворим контролем з боку законодавства у багатьох країнах.

Для впровадження інновацій потрібні не лише технології, а й доступ до відповідних ресурсів, таких як вода, земля, добрива, насіння тощо. Недостатність цих ресурсів або їх нерівномірний розподіл може ускладнювати впровадження інновацій у деяких регіонах. У багатьох сільських районах відсутня відповідна інфраструктура, яка б підтримувала впровадження інновацій, така як сучасні системи зрошення, системи зберігання чи транспортування продукції.

Щоб стимулювати прогрес у розв'язанні цих проблем, потрібні комплексні заходи, включаючи стимулювання інвестицій у дослідження та розвиток, сприяння освіті та підготовці персоналу, спрощення регуляторного середовища та розвиток аграрної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антощенкова В. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки».* 2021. № 2, том. 1. С. 161–170.

2. Маринченко Є. О. Інновації в галузі сільськогосподарського виробництва: зміст та класифікаційні ознаки. *Аграрні інновації*. 2023. № 22. С. 74–79.

УДК 330.334

Львова Ніна Вікторівна,
здобувачка третього (PhD)
рівня вищої освіти,
ДУ «Інститут ринку і
економіко-екологічних досліджень
НАН України»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0000-0002-8884-3154

ВІД ПЕРЕДОВОЇ АВТОМАТИЗАЦІЇ ДО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Цифрові інновації змінюють спосіб роботи компаній і урядів та пропонують широкий спектр можливостей для обох секторів.

У діловому світі цифрові інновації допомагають оптимізувати процеси, підвищити ефективність і покращити взаємодію з клієнтами. Наприклад, платформи електронної комерції дозволяють компаніям охопити більш глобальну аудиторію та розширити охоплення ринку. Платформи електронної комерції надають необхідні інструменти для створення та управління інтернет-магазинами. Ці платформи відрізняються за функціональністю, вартістю та рівнем підтримки, що дозволяє вибрати оптимальне рішення для будь-якого бізнесу. Ось основні параметри деяких з найбільш популярних і широко використовуваних платформ:

Shopify: Легкість використання: Підходить для початківців. Велика кількість шаблонів та інтеграцій. Підтримка безлічі платіжних систем.

WooCommerce: Плагін для WordPress, дозволяє використовувати всі можливості цієї CMS. Висока ступінь кастомізації. Широкий вибір розширень і плагінів.

Magento: Підходить для великих бізнесів. Висока гнучкість та масштабування.

Підтримка різних мов і валют.

BigCommerce: Добре підходить для швидкозростаючих бізнесів. Велика кількість вбудованих функцій. Висока продуктивність і безпека.

Електронна комерція Wix: Простий інтерфейс для створення сайтів. Підходить для малого і середнього бізнесу. Інтеграція з різними маркетинговими інструментами.

Squarespace: Красиві та професійні шаблони. Зручний конструктор сайтів. Якісна підтримка мобільних пристроїв.

PrestaShop: Безкоштовна і з відкритим вихідним кодом. Велика кількість модулів для кастомізації. Якісна підтримка міжнародної торгівлі.

OpenCart: Безкоштовна і з відкритим вихідним кодом. Проста у використанні та управлінні. Підтримка великої кількості розширень і тем [1, с. 280].

Вибір платформи залежить від розміру бізнесу, потреб у кастомізації, бюджету та технічних навичок команди. Крім того, вдосконалені інструменти аналітики можуть допомогти компаніям краще зрозуміти поведінку споживачів і приймати рішення на основі даних.

У державному секторі цифрові інновації можуть призвести до більш ефективного та прозорого управління. Наприклад, уряди можуть використовувати аналітику даних, щоб визначити сфери, які потребують покращення державних послуг, і ефективніше розподіляти ресурси. Цифрові платформи також сприяють більшому залученню та участі громадян у процесах прийняття рішень, трансформують способи взаємодії громадян з державними послугами. Ключовими напрямками і прикладами таких інновацій є [2, с. 23]:

1. Електронний уряд (e-Government):

Портали державних послуг: внутрішні портали, де громадяни можуть отримувати різні послуги онлайн, від оплати штрафів до подання заявок на отримання документів.

Електронні документи: використання цифрових посвідчень особистості та електронних паспортів для проходження процесів ідентифікації та аутентифікації.

2. Цифровізація адміністративних процесів:

Автоматизація роботи відомств: внутрішня система управління документами і процесами автоматизації.

Електронні архіви: Перехід на цифрове зберігання даних, що покращує доступ і обробку інформації.

3. Блокчейн:

Захист даних і прозорість: використання блокчейна для реєстрації угод з нерухомістю, голосування та інших важливих операцій, що забезпечує перевірку даних.

Голосування: Пілотні проекти електронного голосування на основі блокчейна, які забезпечують безпеку і прозорість виборчого процесу.

4. Штучний інтелект (ШІ) і машинне навчання:

Аналітика даних: Використання ШІ для аналізу великих обсягів даних, прогнозування та прийняття управлінських рішень.

Чат-боти та віртуальні помічники: Автоматизація підтримки громадян через чат-боти, які можуть відповідати на часті запитання та допомагати з навігацією по сайтам держпослуг.

5. *Інтернет речей (IoT):*

Розумні міста: Внутрішнє IoT для управління інфраструктурою міста, включаючи освітлення, транспорт, збір сміття та моніторинг стану навколишнього середовища.

Розумні мережі і комунальні послуги: Системи розумного урахування електроенергії, води і газу, які дозволяють оптимізувати споживання ресурсів.

6. *Кібербезпека:*

Захист даних громадян: Посилення заходів безпеки для захисту персональних даних і запобігання кібератакам на державні системи.

Едукація та обізнаність: Програми підвищення кіберграмотності серед державних службовців і громадян.

7. Хмарні технології:

Зберігання даних: Перехід на хмарні рішення для зберігання та обробки даних, що дозволяє гнучко масштабувати ресурси та знижувати витрати на інфраструктуру.

Сервіси та програми: Розробка та розгортання державних додатків та сервісів у хмарі для забезпечення високої доступності та продуктивності.

Сучасні технології зробили революцію у способах роботи, зробивши їх більш ефективними та реагуючими на зміни.

Основні сучасні технології включають в себе використання штучного інтелекту (ШІ) та машинного навчання. Ці технології дозволяють організаціям аналізувати величезні обсяги даних, автоматизувати рутинні завдання та приймати швидкі рішення. Додатки включають чат-ботів для обслуговування клієнтів, прогнозної аналітики та інтелектуальної автоматизації [3].

Програмне забезпечення для управління проектами: такі інструменти, як Asana, Trello та Basecamp, допомагають командам організовувати завдання, встановлювати пріоритети та ефективніше співпрацювати в проектах.

Програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM): такі платформи, як Salesforce, Microsoft Dynamics та HubSpot, допомагають компаніям керувати взаємодією з клієнтами, відстежувати потенційних клієнтів та аналізувати поведінку клієнтів для покращення стратегій продажу та маркетингу.

Системи планування ресурсів підприємства (ERP): Програмне забезпечення, таке як SAP, Oracle та Microsoft Dynamics, інтегрує різні бізнес-функції, такі як фінанси, закупівлі та управління персоналом, для оптимізації операцій та покращення процесу прийняття рішень. Інструменти бізнес-аналітики (BI) та аналітики. Програмне забезпечення, таке як Tableau, Power BI та Looker, дозволяє організаціям аналізувати дані, виявляти тенденції та приймати рішення на основі даних.

Інструменти для спільної роботи: такі платформи, як Slack, Microsoft Teams та Google Workspace, полегшують спілкування, спільне використання документів та спільну роботу в режимі реального часу між членами команди.

Пристрої Інтернету речей (IoT): пристрої IoT поєднують фізичні активи з цифровим світом, забезпечуючи моніторинг у реальному часі, збирання даних та автоматизацію різних процесів.

Роботизована автоматизація процесів (RPA): інструменти RPA, такі як UiPath, Blue Prism і Automation Anywhere, автоматизують завдання, що повторюються, засновані на правилах, вивільняючи співробітників, щоб вони могли зосередитися на більш стратегічній роботі.

Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR). Технології віртуальної та доповненої реальності можуть покращити навчання співробітників, дизайн та розробку продуктів, а також віддалену співпрацю, створюючи захоплюючий інтерактивний досвід.

Ці технології продовжують швидко розвиватися, і організації, які впроваджують та ефективно інтегрують їх у свою діяльність, мають більше можливостей для процвітання в умовах зростання конкуренції та складного бізнес-середовища. Цифрові інновації допомагають державним органам бути більш гнучкими, ефективними та орієнтованими на потреби громадян, сприяючи підвищенню якості життя та розвитку.

Загалом цифрові інновації створюють численні можливості для компаній і урядів для покращення своєї діяльності, покращення послуг і стимулювання економічного зростання.

Оскільки технології продовжують розвиватися, робота на випередження буде мати вирішальне значення для організацій, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними в умовах, що швидко змінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Public Sector Transformation through E-Government. Experiences from Europe and North America. (2017). Edited By Vishanth Weerakkody, Christopher G. Reddick. 280 p. ISBN 9781138115590

2. Mergel, I., Edelmann, N., et.al. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. Government Information Quarterly, 36(4), 101385. с. 23.

3. OECD updates AI Principles to stay abreast of rapid technological developments. URL : https://www.oecd.org/newsroom/oecd-updates-ai-principles-to-stay-abreast-of-rapid-technological-developments.htm

УДК 330.341

Мерзляков Антон В'ячеславович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0002-5221-2921

РОЛЬ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Бурхливий економічний розвиток багатьох країн світу призводить до експлуатації та нераціонального використання природних ресурсів, порушення законів самоочищення, відтворення екосистем землі. Наслідки такого ставлення до навколишнього середовища призводять до руйнування екології, втрати здатності до відновлення, що позначається на еколого-економічному стані регіону, розвитку техніки і виробництва, тривалості життя і здоров'я людей.

Більшість із компаній України ігнорують екологічні аспекти, що призводить до погіршення екологічної ситуації не лише в нашій країні, а й у всьому світі. Ситуацію ускладнює й те, що Україна знаходиться в стані війни. Значні руйнування продовжують відбуватися в інфраструктурі. Тому післявоєнна відбудова нашої країни повинна базуватися на принципах європейського зеленого курсу з використанням передових екологічних засобів. У повоєнній відбудові України надзвичайно важлива роль зеленої економіки [4].

Зелена економіка представляє собою інноваційний й стратегічний шлях розвитку глобальної, національної та регіональної економіки, де її основними пріоритетами є досягнення екологічних і соціальних ефектів, які спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання. У зв'язку з цим, можемо відзначити, що зелена економіка віддзеркалює сучасні вимоги щодо економічного розвитку, де підкреслюється необхідність врахування екологічних та соціальних аспектів для досягнення гармонії між економікою, суспільством та навколишнім середовищем [1]. Це цілісний підхід до економічного розвитку, спрямований на покращення добробуту людей та соціальної справедливості при одночасному зниженні екологічних ризиків та дефіциту природних ресурсів. Для України перехід до зеленої економіки означає впровадження сталих, циклічних та природоорієнтованих бізнес-практик, які

сприяють інноваціям, створенню робочих місць та підвищенню якості життя для всіх мешканців, особливо в період післявоєнної відбудови.

Використовуючи потенціал відновлюваної енергетики, просуваючи екологічно чисті види транспорту, впроваджуючи практики зеленого будівництва та інвестуючи у стале сільське господарство і туризм, Україна може відкрити безліч можливостей для економічного зростання та збереження довкілля. Від скорочення викидів вуглецю до збереження природних ресурсів та сприяння соціальній інтеграції — переваги зеленої економіки є багатогранними.

Для України у період післявоєнної відбудови її активність може стати імпульсом розвинути зелені ініціативи та відкрити нові можливості виробництва екологічно чистої продукції. У світі існують численні приклади успішного об'єднання молоді та бізнесу в зеленому напрямку, що свідчить про перспективи цього співробітництва.

Аналізуючи світові практики й економічні аспекти зеленої економіки, можемо констатувати, що Україна має необмежений потенціал лідера зелених технологій і сталого розвитку у світі. Серед головних факторів успіху — інвестиції в дослідження та розвиток зелених технологій. Такі країни, як Німеччина та Китай, уже вкладають мільярди доларів у відновлювальні джерела енергії та технології, що зменшують вплив на природу [2].

Компанії, які сповідують філософію зеленої економіки, – приклад того, як бізнес може працювати не лише для прибутку, але й збереження природи. Водночас Recycling & sustainability – це світовий тренд, розвиток якого в Україні сприятиме і зростанню інвестиційної привабливості нашої економіки.

Нещодавно уряд презентував План України для Ukraine Facility – програми фінансової підтримки відбудови та модернізації України від Євросоюзу протягом 2024-2027 рр. У Плані визначені кілька позитивних моментів, які можуть посприяти більш сталому відновленню України. Там зафіксоване зобов’язання проводити реконструкцію на основі низьковуглецевого, циркулярного та природозберігаючого підходу. Серед підходів до відбудови у Плані визначені кілька позитивних моментів. Йдеться про енерго- та ресурсоефективне будівництво та реконструкцію будівель; відновлення та модернізацію муніципальної інфраструктури (системи тепло-, водопостачання та водовідведення); підтримку проєктів виробництва зелених будівельних матеріалів відповідно до стандартів ЄС, альтернативних матеріалів тощо.

У секторі енергетики, крім енергоефективності у відбудові, заплановані реформи також включають, наприклад, покращення нормативно-правової бази для розвитку відновлюваної енергетики (ВДЕ), підвищення ефективності централізованого теплопостачання, енергоефективності в громадських будівлях, локалізацію виробництва енергетичного обладнання в Україні [3].

Зважаючи також на нещодавні російські обстріли та втрату майже усієї вугільної генерації, Україна потребує дешевших та швидших рішень для забезпечення наших енергетичних потреб. Чекати на нові атомні блоки у нашої країни просто немає часу. Натомість розподілена генерація з відновлюваних джерел доступна вже зараз навіть для окремих громад та споживачів та значно дешевша у втіленні.

Завдяки зеленій економіці Україна здатна виконати більшість вимог перед Європейським Союзом щоб стати його повноправним членом. Крім того, щоб успішно відбудувати нашу країну після війни також необхідно розвивати зелену економіку, оскільки нам вже потрібні інноваційні методи побудови економіки, будівництва, системи енергетики, відновлення якості ґрунтів, води, повітря, щоб відповідати сучасним потребам населення та боротися спільно з міжнародними партнерами зі змінами клімату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поясник Г. В. Роль екологічного підприємництва в умовах післявоєнної відбудови. *Економіка та суспільство.* 2023. Випуск 47. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-1

2. Зінчук Т., Паламарчук Т., Усюк Т. Діалектика розвитку «зеленої економіки» в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-86

3. Огороднік А. Нова екологічна візія України: зелена економіка як двигун інвестиційної привабливості. 2023. URL : https://lb.ua/economics/2023/10/28/581568_nova_ekologichna_viziya_ukraini.html

4. Центр екологічних ініціатив «Екодія» / Офіційний вебсайт. URL : https://ecoaction.org.ua/ukraina-vytrachatyme-50-mlrd-ievro.html

УДК 005.7

Міщенко Тарас Васильович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0007-9618-720X

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІННОВАЦІЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

«Четверта промислова революція» або «Індустрія 4.0» характеризується злиттям технологій, яке розмиває межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами [1], впровадження штучного інтелекту та автоматизація багатьох сфер людської діяльності, зокрема організацій, є важливими чинниками, що призводять до значних змін у процесах та практиках менеджменту. Це особливо знаходить відображення у процесах переходу світових економік від Індустрії 4.0 до Індустрії 5.0.

Оскільки організації все більше рухаються в напрямі диджиталізації своїх управлінський операцій, дуже важливо розуміти вплив штучного інтелекту на різні аспекти управління персоналом, такі як підтримка прийняття рішень, автоматизація виконання завдань, підвищення ефективності найму, покращення досвіду роботи та прогнозування кадрових проблем.

Розуміння того, як ці HR-функції впливають на аналіз і дизайн організаційної мережі, може дати уявлення про те, як організації можуть використовувати штучний інтелект для підвищення своєї загальної ефективності та результативності [2, с. 2].

Штучний інтелект може автоматизувати такі постійні завдання: ведення даних про співробітників, підготовка звітів тощо [3, с. 60]. Це може призвести до кращої розробки та впровадження HR-стратегії, а також до підвищення ефективності роботи талановитих співробітників та професійного досвіду. Підвищення ефективності та продуктивності, покращення якості роботи, економія коштів та підвищення адаптивності – лише деякі з переваг, які може принести автоматизація завдань за допомогою штучного інтелекту [4].

Вже сьогодні штучний інтелект може аналізувати великі обсяги даних про персонал, такі як резюме, оцінки роботи, дані про продуктивність тощо,

щоб допомогти HR-фахівцям приймати кращі обґрунтовані рішення щодо найму, навчання, мотивації та розвитку співробітників [5, с. 180–185]. Однією з ключових переваг використання штучного інтелекту в HR також є зменшення витрат у разі автоматизації процесів найму та зменшення ризиків, пов'язаних з прийомом на роботу працівників з недостатньо високим рівнем кваліфікації або навпаки, що також можна сприяти зменшенню витарт.

Системи на основі штучного інтелекту можуть сканувати резюме та заявки на роботу, щоб визначити відповідних кандидатів на основі заздалегідь визначених критеріїв, скорочуючи час і зусилля, необхідні для ручного відбору. ШІ також може аналізувати дані про кандидатів, щоб передбачити, хто з них з найбільшою ймовірністю досягне успіху на посаді, тим самим підвищуючи якість процесу підбору персоналу [6, с. 1–8].

Інструменти на основі штучного інтелекту також можуть допомогти у внутрішньому розвитку талантів, виявляючи працівників з високим потенціалом і пропонуючи їм персоналізовані плани навчання та розвитку, які краще відповідають їхнім індивідуальним потребам [7]. Можливість створювати власних чат-ботів на основі доступних технологій, як ChatGPT від компанії OpenAI, дозволяє організаціям реалізувати власних віртуальних помічників, що будуть відповідати на запити співробітників, надавати їм підтримку та допомагати розв’язувати проблемні ситуації. Такий підхід дозволяє пришвидшити введення співробітників у справи, їхнє навчання та подальший розвиток.

Ще одна сфера, де штучний інтелект може відігравати важливу роль, – це прогнозування проблем з кадровим забезпеченням. У процесі аналізування даних про працівників, алгоритми штучного інтелекту можуть виявляти закономірності та тенденції, які можуть свідчити про низьку залученість або високий рівень плинності кадрів, що загалом може допомогти фахівцям з управління персоналом вжити проактивних заходів для розв’язання цих проблем, як то, впровадити додаткові навчальні програми або покращити культуру на робочому місці [8, с. 38].

Зважаючи на заначене, слід констатувати, що штучний інтелект має значний потенціал для підвищення ефективності системи управління персоналом у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, підвищення ефективності роботи з кадрами та рівня досвіду співробітників, економії коштів, впровадження у практику кращих рішень щодо найму, навчання, мотивації та професійного розвитку працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Klaus Schwab. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. 2016. URL : http://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond

2. Umasankar Murugesan, Padmavathy Subramanian, Shefali Srivastava, Ashish Dwivedi. A study of Artificial Intelligence impacts on Human Resource Digitalization in Industry 4.0. *Decision Analytics Journal*. 2023. № 7. С. 2.

3. Impact of Artificial Intelligence on Recruitment and Selection of Information Technology Companies / Hemalatha A., Kumari P. B., Nawaz N., Gajenderan V. *In Proceedings – International Conference on Artificial Intelligence and Smart System.* 2021. С. 60. URL : https://doi.org/10.1109/ICAIS50930.2021.9396036

4. Czarnitzki D., Fernández G. P., Rammer C. Artificial intelligence and firm-level productivity, Discussion Paper, (22-005). *ZEW-Centre for European Economic Research*. 2022. URL : https://www.sciencedirect.com/ science/article/pii/S0167268123001531

5. Samsiah, Predicting academician publication performance using decision tree / Nazri M. Z. A., Ghani R. A., Abdullah S., Ayu M., Nor R. *Int. J. Recent Technol. Eng.* 2019. № 8 (2). С. 180–185. URL : http://refhub.elsevier.com/S2772-6622(23)00089-9/sb19

6. Jose, S. Innovation in recruitment and talent acquisition: A study on technologies and strategies adopted for talent management in IT sector. *International Journal of Marketing & Human Resource Management*. 2019. 10(3). С. 1–8. URL : https://doi.org/10.34218/IJMHRM.10.3.2019.001

7. Karaboga T. The impact of industry 4.0 on talent management practices: A systematic review. In Leadership perspectives on effective intergenerational communication and management. 2023. URL : https://doi.org/10.4018/978-1-6684-6140-2.ch004

8. Applications of fuzzy logic to reconfigure human resource management practices for promoting product innovation in formal and non-formal RandD firms / Kimseng T., Javed A., Jeenanunta C., Kohda Y. *J. Open Innov.: Technol. Mark. Complex.* 2020. 6 (2). С. 38. URL : https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853122004334

УДК 338

Неборачко Микола Едуардович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009-0003-9605-6278

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ДВІЙНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ КРАЇНИ ЗАГАЛОМ

За останні десятиліття цифрові технології стали невід'ємною частиною виробничих процесів, трансформуючи традиційні моделі виробництва та управління. Одним з інноваційних рішень, які здатні кардинально змінити парадигму сучасної промисловості, є впровадження цифрових двійників підприємств. Ці технології дозволяють відтворювати фізичні процеси у віртуальному середовищі, що відкриває безліч можливостей для оптимізації виробничих процесів, зменшення викидів парникових газів та ефективного управління ресурсами. Висвітливши основні дослідження у цій галузі, ця стаття розгляне потенціал цифрових двійників для забезпечення економічної стійкості країни та необхідність розробки відповідних політик і нормативно-правової бази для їх широкого впровадження.

Проблематику впровадження цифрових технологій в підприємницькому середовищі в Україні розглядають такі вчені, як: Дергачова Г. М. та Колешня Я. О. [1], Ванін В.В., Незенко А.Й. та Козлов С.О. [2], Дорошенко В. [3] та інші.

Цифрові двійники підприємств можуть стати ефективним інструментом забезпечення економічної стійкості країни в цілому. Згідно з дослідженнями зарубіжних та вітчизняних, цифрові двійники дозволяють відтворювати фізичні процеси у віртуальному середовищі, що сприяє оптимізації виробництва та технічного обслуговування [4]. Цифрові двійники можуть створювати стійку цінність у широкому спектрі додатків та контекстів [5], знижуючи викиди парникових газів будівель до 50%. У досліджені автори показують, що цифрові двійники є ефективним інструментом для

реалізації концепції розумного виробництва, оскільки вони дозволяють відтворювати фізичні процеси у віртуальному середовищі. Це сприяє оптимізації виробничих процесів та технічного обслуговування, що в свою чергу підвищує економічну стійкість підприємств. Вчені стверджують, що цифрові двійники можуть мати радикальний вплив на стійкість, якщо сама технологія буде стійкою та надійною.

Згідно з дослідженнями, цифрові двійники можуть використовуватися для моделювання альтернативних сценаріїв та реалізації найбільш ефективних з них для досягнення цілей сталого розвитку [4]. Це дозволяє компаніям виявляти області неефективного використання ресурсів та вживати відповідних коригувальних заходів для виконання своїх зобов'язань щодо звітності про клімат та ESG [6].

Дослідження показують, що стійке виробництво є важливим напрямком досліджень, оскільки воно спрямоване на зниження негативного впливу виробництва на навколишнє середовище. Зазначається, що для забезпечення стійкого виробництва [7] необхідна відповідна термінологія для характеристики та оцінки виробничих процесів.

Впровадження цифрових двійників підприємств є важливим кроком у напрямку забезпечення економічної стійкості країни. Ці технології дозволяють оптимізувати виробничі процеси, знижувати викиди парникових газів та ефективно управляти ресурсами, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності та ефективності підприємств. Дослідження показують, що цифрові двійники можуть стати ключовим інструментом для реалізації концепції розумного виробництва та досягнення цілей сталого розвитку. Вони дозволяють моделювати альтернативні сценарії, виявляти області неефективного використання ресурсів та розробляти відповідні коригувальні заходи. Проте для повного використання потенціалу цифрових двійників та забезпечення економічної стійкості країни необхідна відповідна політика в галузі цифровізації, розробка та впровадження відповідних стандартів та нормативно-правової бази, а також навчання кадрів у сфері цифрових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дергачова Г. М., Колешня Я. О. Цифрова трансформація бізнесу: сутність, ознаки, вимоги та технології. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».* 2020. Т. 1, № 17. URL : https://doi.org/10.20535/2307-5651.17.2020.216367 (дата звернення: 14.05.2024).

2. Vanin V., Nezenko A., Kozlov S. The approach to geometric models formation of a digital twin at the production stage. Modern problems of modeling. 2021. Vol. 22. P. 3–11. URL : https://doi.org/10.33842/22195203/2021/22/3/11 (date of access: 14.05.2024).

3. Doroshenko V. S. Methods of digitalization of foundry and metallurgical production: virtual engineering, digital twin, additive technologies. Metal and casting of Ukraine. 2021. Vol. 29, no. 3. P. 62–66. URL : https://doi.org/10.15407/steelcast2021.03.062 (date of access: 14.05.2024).

4. Rojek I., Mikołajewski D., Dostatni E. Digital twins in product lifecycle for sustainability in manufacturing and maintenance. Applied sciences. 2020. Vol. 11, no. 1. P. 31. URL : https://doi.org/10.3390/app11010031 (date of access: 14.05.2024).

5. Del Vecchio L. Digital twins: the link towards sustainability. techDetector. URL : https://techdetector.de/stories/digital-twins-the-link-towards-sustainability (date of access: 14.05.2024).

6. Law M. How digital twins unlock enterprises' sustainability efforts. Home of Technology News / Technology Magazine. URL : https://technologymagazine.com/articles/how-digital-twins-unlock-enterprises-sustainability-efforts (date of access: 14.05.2024).

УДК 323.321

Немировський Федір Валерійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
НТУ «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-5405-0159

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Економічна безпека суб'єктів господарювання – це система заходів, спрямованих на захист економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення стабільного функціонування і розвитку в умовах ринкової економіки. Вона включає в себе кілька ключових аспектів:

1. Фінансова безпека – включає захист фінансових ресурсів, управління ризиками, пов'язаними з фінансовою діяльністю, та забезпечення стабільного фінансового стану підприємства.
2. Інформаційна безпека – передбачає захист інформаційних ресурсів підприємства від несанкціонованого доступу, втрат, витоків або змін.
3. Правова безпека – стосується дотримання законодавства, забезпечення юридичного захисту інтересів підприємства та мінімізації юридичних ризиків.
4. Кадрова безпека – спрямована на захист підприємства від внутрішніх загроз, пов'язаних з персоналом, включаючи питання лояльності, компетентності та мотивації працівників.
5. Виробнича безпека – охоплює захист виробничих процесів, обладнання та технологій від загроз, що можуть вплинути на безперервність та ефективність виробництва.
6. Маркетингова безпека – включає захист ринкових позицій підприємства, збереження конкурентоспроможності та забезпечення стабільності ринкових відносин.
7. Екологічна безпека – забезпечення дотримання екологічних норм і стандартів, мінімізація негативного впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище.

Сучасне господарювання неможливе без інтенсивного використання інформаційних технологій (далі – ІТ), що стають ключовим елементом забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. ІТ стають основною складовою системи управління, надаючи суб'єктам господарювання інструменти для оперативного прийняття рішень та контролю за ключовими економічними процесами.

Однією з ключових функцій інформаційних технологій є забезпечення безпеки інформації та даних. Кіберзагрози та кібератаки стають невід'ємною частиною економічного середовища, і вірна система ІТ-захисту дозволяє попереджувати негативні наслідки.

У роботі Samoilenko Yu., Britchenko I., Levchenko Ia. (ed.) [3] зазначається, що в економічній науці поняття економічної безпеки розглядається як сукупність складових, серед яких виокремлюють інформаційну безпеку, яка пов'язана з процесами інформатизації діяльності суб'єктів економічних відносин та в сучасних умовах набули форми цифровізації, а також із захистом інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання будується насамперед у вигляді системи захисту інформації. Тому, враховуючи сучасні умови цифрової трансформації, доцільно виокремлювати цифрову безпеку суб'єктів господарювання, яка забезпечує економічні та інформаційні інтереси суб'єкта господарювання а в поточний період та його стратегічну економічну безпеку в довгостроковій перспективі на основі відповідних технологій, які відповідають теперішньому стану промислової революції (Індустрії 4.0).

Відповідно, якщо мова йде про інформаційну безпеку, то йдеться про набір процедур та інструментів, які захищають всю делікатну корпоративну інформацію від неправомірного використання, несанкціонованого доступу, псування або знищення. Вона включає безпеку на фізичному та корпоративному рівні, керування доступом і кібербезпеку. У цьому контексті інформаційна безпека забезпечується такими технологіями, які забезпечують захищений доступ до хмари, інструменти для виявлення обману, протидія загрозам у кінцевих точках, перевірка системи безпеки тощо (табл.1).

Дослідники Глобального центру цифрової трансформації бізнесу (Global Center For Digital Business Transformation (DBT Center) – ініціативи IMD і Cisco, яка об'єднує інновації та навчання для створення проривного бізнесу для цифрової ери, щоб пояснити вплив цифрової трансформації на підприємства та галузі, порівняли його із впливом виру (водоверті) [1].

Таблиця 1 – Елементи інформаційної безпеки суб’єкта господарювання

Назва елемента	Основна сутність елемента
Захист програм	Включає в себе вдосконалення коду, виявлення та усунення вразливостей, а також впровадження механізмів контролю доступу для запобігання несанкціонованому використанню програм. Цей елемент є критичним для забезпечення стійкості та безпеки інформаційних систем суб'єкта господарювання.
Захищеність хмари	Включає в себе шифрування, автентифікацію, контроль доступу та моніторинг, спрямовані на запобігання несанкціонованому доступу та забезпечення конфіденційності та цілісності інформації в хмарному середовищі. Захищеність хмари є ключовим аспектом для забезпечення безпеки даних.
Криптографія	Заснований на алгоритмі метод забезпечення захищеного спілкування, який полягає в тому, що певне повідомлення можуть переглядати та дешифрувати лише конкретні одержувачі.
Аварійне відновлення	Метод відновлення функціональних технологічних систем після стихійних лих, кібератак або інших порушень.
Реагування на інциденти	План організації для реагування на кібератаки, порушення безпеки даних та інші загрози, керування ними й усунення їхніх наслідків.
Убезпечення інфраструктури	Полягає в застосуванні заходів та технологій для захисту фізичних та віртуальних сховищ, мереж і обладнання від потенційних загроз. Безпека всієї технологічної інфраструктури суб'єкта господарювання, зокрема систем апаратного та програмного забезпечення.
Керування вразливостями	Процес виявлення, оцінювання й усунення вразливостей у кінцевих точках, програмному забезпеченні та системах організації.

Джерело: складено автором.

Подібні процеси відбуваються із суб’єктами господарювання та цілими галузями в процесі цифрової трансформації. Аналогія між обертальною силою виру та цифровою трансформацією, проведена дослідниками вказує на хаотичний та непередбачуваний характер цифрових змін у бізнес-середовищі. Подібно до об'єктів у вирі, суб'єкти господарювання та галузі впливають на цифрову трансформацію, де деякі процеси можуть швидко наближатись до центру, а інші рухатись окремо чи взаємодіяти, формуючи нові образи бізнесу. Зрозуміло, що цифрова трансформація є невід'ємною частиною розвитку будь-якого суб’єкта господарювання, а ІТ стають не лише інструментом для оптимізації процесів, але й ключовим фактором у реагуванні на виклики та загрози економічної невпевненості, допомагаючи суб'єктам господарювання будувати стійкі та конкурентоспроможні бізнес-моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bradley J., Loucks J., Macaulay J., Noronha A., Wade M. (June 2015) Digital Vortex: How Digital Disruption Is Redefining Industries. Global Center For Digital Business Transformation. An IMD and Cisco Initiative. URL : https://www.cisco.com/c/dam/en/us/solutions/collateral/industry-solutions/digital-vortex-report.pdf

2. Ilyash, O., Lupak, R., Kravchenko, M., Trofymenko, O., Duliaba, N., & Dzhadan, I. (2022). A forecasting model for assessing the influence of the components of technological growth on economic security. Business: Theory and Practice, 23(1), 175–186. URL : https://doi.org/10.3846/btp.2022.15298

3. Samoilenko Yu., Britchenko I., Levchenko Ia., Losonczi P., Bilichenko O., Bodnar O. (September, 2022). Economic Security of the Enterprise Within the Conditions of Digital Transformation. Economic Affairs, vol. 67, no. 04, pp. 619–629.

4. Варналій З. С., Буркалецька З. С., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення : монографія. Київ : Знання України, 2011. 299 с.

УДК 330.3

Остапенко Максим Сергійович,
здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-7074-3780

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасні тенденції у формуванні ефективності господарських систем та розвитку територій, включаючи сільські, реагують на нові виклики. Науково-технічний прогрес та зміна факторів, які впливають на глобальну економіку, викликали проблеми, пов'язані, зокрема, з нестачею доступу суспільства, громад та окремих осіб до вигід, що створюються в економіці. Досвід господарювання та взаємодії підприємств з соціумом, включаючи сільські території України, підтверджує, що традиційні економічні моделі вже не вирішують актуальних завдань. Суспільству потрібний розширений доступ до результатів підприємницької діяльності, а фактор інклюзії має стати ключовим для досягнення критеріїв побудови соціально відповідального бізнесу на селі з метою сприяння досягненню Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року [1].

Тому цифровізація стала невід'ємною частиною сучасного розвитку, проникаючи в усі сфери суспільного життя. Одним із найактуальніших напрямків є інклюзивна цифровізація, яка забезпечує рівні можливості для всіх соціальних груп, зокрема мешканців сільських територій. Сільські регіони часто залишаються на периферії технічного прогресу через низку об'єктивних причин, таких як віддаленість від великих міст, недостатньо розвинена інфраструктура та обмеженість ресурсів, що створює значні виклики, які потребують глибокого теоретичного осмислення та ефективних практичних рішень.

Перш за все доцільно розглянути поняття «інклюзивності» та «цифровізації». Так, інклюзивність передбачає забезпечення рівного доступу та участі всіх груп населення у суспільному житті, незалежно від їхнього соціального, економічного чи фізичного стану. Спільно з цим, цифровізація – це процес впровадження та використання цифрових технологій в усіх сферах діяльності суспільства.

У контексті дослідження даної теми, варто зазначити, що під сільськими територіями слід розуміти регіони, які знаходяться за межами міських агломерацій і характеризуються низькою щільністю населення, значною площею сільськогосподарських угідь, а також економікою, що здебільшого базується на аграрному секторі та природних ресурсах. Тому цілком доцільно погодитись, що для покращення доступності та якості адміністративних послуг, особливо у сільських районах, де необхідність у рівних можливостях є особливо великою, потрібні цифрові інновації. Саме це передбачає розвиток інфраструктури та створення можливостей для навчання і підтримки ефективного використання цифрових інструментів [2].

Цілком доцільно, що інклюзивна цифровізація являє собою процес впровадження та використання цифрових технологій у всіх сферах життя та діяльності з метою забезпечення рівного доступу, розширення прав і можливостей для всіх соціальних груп, а також підвищення залученості всіх територій, включаючи сільські райони, до загального розвитку. Відповідно, інклюзивна цифровізація сільських територій спрямована на подолання цифрового розриву, який існує між міськими та сільськими регіонами. Вона включає в себе забезпечення доступу до інтернету, розвиток цифрової грамотності населення, створення електронних сервісів для надання адміністративних послуг, а також підтримку цифрових інновацій у сільському господарстві та інших галузях економіки. Важливість цього процесу важко переоцінити, адже він сприяє підвищенню якості життя, стимулює економічний розвиток і сприяє соціальній інтеграції.

Слід звернути увагу на той факт, що інклюзивний розвиток охоплює ідеї та практики, спрямовані на забезпечення рівного доступу та участі всіх членів суспільства в соціальному, економічному та політичному житті. Він враховує різноманітність людського досвіду та аспектів ідентичності, включаючи фізичні, психічні, економічні та соціальні характеристики. Європейське правове поле поступово інтегрує ці принципи, втілюючи міжнародні норми у національну правову систему. Проте, для досягнення справжньої інклюзивності необхідно переосмислити не лише закони, але й сам підхід до розвитку, зосереджуючись не лише на технічному співробітництві та зростанні ВВП, а на справедливості, взаєморозумінні та екологічних обмеженнях [3].

Дослідженням виявилось, що інклюзивна цифровізація сільських територій в Україні зіштовхнулась з рядом викликів, зокрема:

1) низький рівень фінансування;

2) недостатня координація зусиль різних органів влади та зацікавлених сторін;

3) низький рівень усвідомлення населення;

4) відсутність навичок, необхідних для використання цифрових технологій;

5) небезпека кіберзагроз тощо.

Усі ці виклики вимагають комплексного підходу та спільних зусиль уряду, громадських організацій, бізнесу та активних членів громади. Зростання інклюзивної цифровізації на сільських територіях буде вимагати розробки і впровадження ефективних стратегій фінансування, політик координації, освітніх та інформаційних кампаній, а також заходів з підвищення кібербезпеки. Загальна мета полягає в створенні умов для сталого та рівноправного розвитку сільських громад, забезпеченням їхнього доступу до цифрових технологій та підвищенням якості життя мешканців.

Також важливо, що інклюзивна цифровізація може мати багато переваг для сільських територій, зокрема:

1) покращення доступу до освіти та інформації: можливість використання цифрових технологій для навчання, досліджень та доступу до інформації з різних джерел;

2) підвищення доступності послуг: використання цифрових технологій для доступу до державних послуг, онлайн-банкінгу, телемедицини та інших важливих послуг;

3) розвиток економіки: створення нових робочих місць, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу та покращення конкурентоспроможності сільських територій;

4) покращення якості життя: цифрові технології можуть допомогти людям покращити своє життя, наприклад, через доступ до онлайн-розваг, соціальних мереж та спілкування з друзями та родиною.

У світлі цих аспектів, інклюзивна цифровізація сільських територій є важливим елементом забезпечення сталого розвитку і підвищення якості життя сільського населення. Така концепція вимагає комплексного підходу та співпраці між урядовими органами, громадськими організаціями та приватним сектором для створення сприятливих умов для інклюзивного цифрового розвитку.

Таким чином, інклюзивна цифровізація сільських територій – це процес впровадження та використання цифрових технологій у сільських регіонах з метою забезпечення рівного доступу всіх жителів до цифрових

ресурсів і послуг. Вона спрямована на розвиток інфраструктури, надання освітніх можливостей, підтримку місцевих підприємств та сприяння соціальній інтеграції, з особливим акцентом на залучення вразливих і маргіналізованих груп населення для підвищення якості життя та економічного розвитку. Крім цього, впровадження інклюзивної цифровізації сільських територій є складним процесом, що потребує уваги до різноманітних соціальних, економічних, політичних та культурних аспектів. Врахування потреб та інтересів усіх верств населення і забезпечення їхнього рівного доступу до цифрових можливостей є важливим кроком у зміцненні сільських громад та забезпеченні сталого розвитку сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97–111. URL : https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_03_p_97_111.pdf

2. Бобух І. М., Щегель С. М. Інклюзивність розвитку регіонів України: оцінка, рейтинги та перспективи. *Регіональна економіка*. 2019. № 4. С. 36–52. URL : https://re.gov.ua/re201904/re201904_036_BobukhIM,ShchehelSM.pdf (дата звернення: 26.05.2024).

2. European perspective: сучасні виклики та можливості для України : кол. монографія / Цимбалюк І. О., Олійник Д. І., Кошкаров С. А. та ін. ; за заг. ред. : Н. В. Павліхи. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. URL : https://www.researchgate.net/publication/379732582_Monografia_EP_compressed (дата звернення: 26.05.2024).

УДК 004.8:338.45:658.5

Ханенко Михайло Борисовича,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0009 0007 9858 3249

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У сучасному світі, що швидко розвивається, промислові підприємства стикаються з численними викликами, пов'язаними з необхідністю підвищення ефективності виробничих процесів, оптимізації ресурсів та забезпечення високої якості продукції. Одним з найперспективніших підходів для досягнення цих цілей є впровадження технологій штучного інтелекту. Штучний інтелект відкриває нові горизонти для індустрії, забезпечуючи інноваційні рішення, які здатні трансформувати традиційні виробничі процеси.

Обсяг світового ринку штучного інтелекту у виробництві оцінюється в 3,2 млрд доларів США у 2023 році і, як очікується, досягне 20,8 млрд доларів США до 2028 року, що відповідає середньорічному темпу зростання на рівні 45,6% протягом прогнозованого періоду [3].

Застосування ШІ у промисловості включає широкий спектр технологій, таких як Machine learning, обробка великих даних (Big Data), Deep Learning (DL), генеративний ШІ, Natural language processing (NLP), Computer Vision, Aware Computing.

Оскільки сфери застосування ШІ продовжують розширюватися. ШІ може суттєво вплинути на сталий розвиток, продуктивність та економічне зростання [6].

ШІ має значний потенціал для підвищення продуктивності промислових підприємств. Основні сфери застосування ШІ у промисловості включають:

- Predictive Maintenance (предиктивне технічне обслуговування): Аналіз даних про стан обладнання за допомогою ШІ дозволяє виявити потенційні проблеми перш ніж вони призведуть до збоїв та оптимізувати графіки технічного обслуговування.

- Оптимізація виробничих процесів: Алгоритми ШІ можуть автоматизувати повторювані завдання, скорочуючи участь людини у фізичних процесах виробництва, підвищуючи безпеку та ефективність.
- Логістика та управління ланцюгами поставок: ШІ допомагає оптимізувати маршрути, транспортні засоби, запаси та інші аспекти логістики для скорочення витрат та підвищення ефективності.
- Контроль якості: ШІ-системи можуть візуально інспектувати продукцію на наявність дефектів, що допомагає гарантувати високу якість продукції.
- Енергозбереження: Оптимізація використання енергетичних ресурсів за допомогою ШІ дозволяє знижувати енергетичні витрати і підвищувати ефективність виробництва.
- Аналітика даних і прийняття рішень ШІ може аналізувати великі обсяги виробничих даних для визначення трендів, виявлення аномалій та надання рекомендацій щодо покращення процесів. Це допомагає керівникам ухвалювати обґрунтовані рішення на основі даних, що може суттєво підвищити ефективність підприємства.

Використання інновацій на основі ШІ сприяють збільшенню ефективності й оптимізації бізнес-процесів, спрямованих на підтримку конкурентоспроможності й сталого розвитку бізнесу [2].

Варто зазначити, що на сьогодні 35 % світових компаній використовують штучний інтелект у своїй діяльності. Серед усіх країн Китай має найвищий рівень впровадження ШІ у бізнес-процеси (близько 58% компаній). Наступною країною за поширенням штучного інтелекту є Індія, де 57% компаній використовують ШІ, за ними в рейтингу йде Канада, там 48% компаній використовують штучний інтелект. Один із найнижчих показників впровадження ШІ мають Сполучені Штати Америки, в країні лише 25% компаній використовують штучний інтелект [1].

Окремі приклади впровадження технологій штучного інтелекту у промислових підприємствах.

Компанія Siemens використовують аналітику на основі штучного інтелекту у своїх газових турбінах, щоб підвищити ефективність роботи та виявити потенційні проблеми перш ніж вони призведуть до збоїв подачі газу [4].

На заводах Foxconn використовується платформа Cloud Visual Inspection AI, що була представлена Google у 2021 році. Це технологія комп’ютерного зору для контролю якості виробів, яка радикально скорочує

обсяги браку та дефектів. Cloud Visual Inspection AI був спеціально розроблений для виробничого середовища і вирішує широкий спектр завдань в автомобільній, електронній, напівпровідниковій та промисловій галузях [5].

Використання ШІ для підвищення продуктивності промислових підприємств України представляє собою значний потенціал для економічного зростання та модернізації індустріального сектору країни. Однак впровадження ШІ в промислові сектори вимагає значних інвестицій, а також підготовки кваліфікованих кадрів, здатних працювати з новими технологіями. Важливою умовою для успішної інтеграції ШІ є також належна інфраструктура та підтримка з боку держави у вигляді стимулювання інновацій та створення сприятливих умов для розвитку технологічних стартапів.

Загалом, враховуючи глобальні тенденції та технологічний прогрес, впровадження ШІ на промислових підприємствах України можна розглядати як стратегічно важливий крок для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку та стійкого економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болквадзе Н., Братко О., Мигаль О. Впровадження штучного інтелекту в бізнес-діяльність компанії. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-81

2. Таранич А. В., Пелехацький Д. О. Використання штучного інтелекту в процесах стратегічного управління підприємствами. *Економіка України*. 2024. № 1. С. 54–65. URL : https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.01.054

3. URL : https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/artificial-intelligence-manufacturing-market-72679105.html

4. URL : https://www.siemens.com/global/en/company/stories/research-technologies/artificial-intelligence/artificial-intelligence-ai-in-gas-turbines.html

5. URL : https://cloud.google.com/solutions/visual-inspection-ai

6. Wang K.-L., Sun T.-T., Xu R.-Y. The impact of artificial intelligence on total factor productivity: empirical evidence from China’s manufacturing enterprises. Economic Change and Restructuring. 2022. URL : https://doi.org/10.1007/s10644-022-09467-4

УДК 336.71

Штельмах Олександр Васильович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти
ORCID ID 0009-0009-8347-8379;
Рябокучма Віталій Сергійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Уманський національний університет
садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0001-3078-9140

ІННОВАЦІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Зміни на ринку змушують організації швидко реагувати та адаптуватися до нових умов, що часто означає впровадження інновацій. Інновації мають багато визначень, але в першу чергу асоціюються з діяльністю, спрямованою на будь-які зміни, що ведуть до розвитку. Однак важливо пам'ятати, що не кожна зміна може одразу стати інновацією. Часто це довготривалий процес, який призводить до її створення. То що ж слід розуміти під інновацією? Які фактори сприяють, а які перешкоджають її виникненню?

Аналіз літератури свідчить, що інновація – це створення нових ідей, нових організаційних рішень або застосування існуючих рішень до нових ситуацій, що призводить до поліпшення продуктів, послуг, структур і, перш за все, конкурентної позиції. Ми погоджуємося з твердженням Ю. Неустроєва, що «*…інноваційний розвиток економіки збільшує можливість виживання економічної системи, її стійкість, адаптивність до зовнішніх та внутрішніх загроз*» [1].

Інновація від латинського innovatio означає оновлення. Схоже значення має термін і в розмовній мові – оновлення, щось нове. За Шумпетером, інновація – це втілення творчого винаходу в матеріальну реальність. Виходячи з теорії Шумпетера, інновацію можна розглядати не тільки як нову ідею або винахід, але і як сукупність процесів, що ведуть до втілення нової ідеї в реальність [2].

Наступні автори визначають інновацію у схожому сенсі. М. Портер включає в поняття інновації технологічні вдосконалення. Вони можуть проявлятися у зміні продукту або процесу, нових підходах до маркетингу, нових формах дистрибуції тощо [3]. П. Друкер розглядає інновацію як виведення на ринок чогось нового, що не має еквівалента і ще не зустрічалося на цьому ринку. На його думку, це особливий інструмент підприємців, який надає ресурсам нові можливості для створення багатства [4]. Таким чином, він розглядає його як важливу детермінанту розвитку підприємництва.

Різноманітність трактувань підтверджує, що важко однозначно визначити, що саме мається на увазі під терміном «інновація». В основу поділу інновацій можуть бути покладені різні критерії. Найчастіше згадуються: складність процесу, оригінальність змін, сектор або галузь, сфера впливу, можливі наслідки застосування інновації в компанії та вигоди, отримані в результаті її впровадження. Нижче наведено деякі типи інновацій.

Загальноприйнятим є поділ на продуктові, процесні та сервісні інновації. Продуктові інновації виводять на ринок нові або вдосконалені продукти. Процесні інновації найчастіше означають впровадження нових або значно вдосконалених методів виробництва. Вони, як правило, передбачають зміни в організації, технології, людських ресурсах, методах роботи, обладнанні або їх комбінації. З іншого боку, сервісні інновації – це впровадження на ринок послуги, яка пропонує нову вигоду або цінність для споживача.

Інші класифікації включають масштаб, ступінь новизни, складність, характер і вплив. Залежно від масштабу змін, які вони тягнуть за собою, їх можна розділити на

- революційні (передові технології, методи або концепції управління)
- значні (покращення процесів компанії)
- незначні (постійні покращення у веденні бізнесу).

За критерієм новизни розрізняють інновації, які є новими для світу, країни або цілої галузі чи компанії. За критерієм впливу, з іншого боку, пропонується розрізняти інновації, які відбуваються всередині та за межами компанії. Внутрішньофірмові інновації можуть бути унітарними і охоплювати лише одну сферу діяльності підприємства або синергетичними, що є протилежністю унітарним і впроваджують інновації в багатьох сферах діяльності підприємства.

З огляду на масштабність ефектів, які дають інновації, їх можна поділити на стратегічні та тактичні. Перші відносяться до довгострокової діяльності і служать для досягнення стратегічних цілей. Другі, з іншого боку,

стосуються всіх поточних змін у продуктах, технології виробництва та організації праці, які підвищують економічну ефективність і коригують існуючі тенденції.

Крім технічних інновацій, у ньому також визначено нетехнічні інновації, які в основному включають організаційні та управлінські інновації, такі як впровадження нових процесів або організаційних систем.

Підсумовуючи вищенаведене, можна сказати, що в сучасних умовах інновації є ключовим фактором розвитку підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Неустроєв Ю. Г. Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки. *Агросвіт*. 2021. № 7–8. С. 103–108.

2. Чухно А. А. Й. Шумпетер-засновник еволюційної економічної теорії. *Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка*. 2011. (579–580), 3–10.

3. Porter, M. E. (1997). Competitive strategy. *Measuring business excellence*. 1(2). Pp. 12–17.

4. Drucker, P. F. (1998). The discipline of innovation. *Harvard business review*. 76(6), 149–157.

СЕКЦІЯ 7
УКРАЇНА – ПРОСТІР МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ: ПОГЛЯД МОЛОДІ

УДК 330.3:334

Білявський Стєпан Віталійович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минчинська І. В.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет, м. Ірпінь Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

ВИХІД УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ НА РИНКИ ЄС З ПОЧАТКОМ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вихід українського бізнесу на ринок Європи є важливим аспектом економічного розвитку України. У 2022 р. після повномасштабного вторгнення близько 50% бізнесів припинило свою роботу, на сьогоднішній день майже 80% із них відновили свою діяльність. Більш того, за час повномасштабної війни українці відкрили 50 000 нових бізнесів. Протягом 2023 р. 76% українських підприємців планують розширення бізнесу, а деякі великі гравці навіть знаходять можливості для масштабування на міжнародному рівні [2].

Протягом останніх років спостерігається зростання торгівлі між Україною та Європейським Союзом. З початком повномасштабного вторгнення багато хто з підприємців прийняв рішення відкрити бізнес в ЄС. Та, за інформацією Польського економічного інституту (PIE), лише за 9 місяців 2022 р. в Польщі було відкрито 3600 нових компаній з українським капіталом та 10200 ФОПів. Польща не є винятком. Інші країни ЄС також відчули зростання присутності українського капіталу [1].

Розглянемо основні фактори сприяння виходу українського бізнесу на ринки Європи [3; 5]:

1. Доступ до великого ринку. Європейський Союз є одним з найбільших і найбагатших ринків у світі, що надає доступ до понад 500 мільйонів споживачів. Для українських компаній це означає можливість збільшити обсяги продажу та розширити клієнтську базу.

2. Переваги Угоди про асоціацію з ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи Поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA), значно спрощує торгівлю, зменшуючи тарифи та нетарифні бар'єри. Це створює сприятливі умови для українських товарів та послуг на європейському ринку.

3. Високі стандарти якості. Вихід на європейський ринок стимулює українські компанії до впровадження високих стандартів якості та відповідності міжнародним нормам. Це, у свою чергу, підвищує конкурентоспроможність продукції на глобальному рівні.

4. Інновації та технології. Європейський ринок сприяє впровадженню нових технологій та інновацій, що відкриває нові можливості для розвитку українських компаній. Це особливо актуально для ІТ-сектору, агропромислового комплексу та промисловості.

5. Доступ до фінансування та інвестицій. Європейські інвестиційні фонди та програми підтримки бізнесу надають можливість залучення капіталу для розвитку. Українські компанії можуть скористатися різними грантами, кредитними лініями та іншими фінансовими інструментами.

1. Проте, не зважаючи на переваги вихід на ринко ЄС також характеризується певними проблемами та бар'єрами для входу для вітчизняного бізнесу [5; 6]:

2. Правові бар'єри. ЄС має суворі регуляторні вимоги щодо якості продукції, безпеки та екологічних стандартів. Українські компанії мають адаптувати свої виробничі процеси та продукцію відповідно до цих вимог що вимагає великих інвестицій.

3. Високий рівень конкуренції. Європейський ринок є висококонкурентним, з великою кількістю місцевих та міжнародних гравців. Для успіху українські компанії мають пропонувати конкурентоспроможні продукти або послуги.

4. Логістика. Військові дії та економічна нестабільність можуть впливають на логістичні ланцюги та вартість транспортування. Важливо забезпечити надійні та ефективні логістичні рішення для своєчасної доставки продукції.

5. Брендинг та маркетингова стратегія. Для успішного виходу на європейський ринок важливо створити бренд та розробити стратегію маркетингу, яка буде відповідати потребам та очікуванням європейських споживачів.

Систематизуємо інформацію про переваги та недоліки, загрози та можливості виходу вітчизняного бізнесу на ринок ЄС за допомогою SWOT-аналізу (рис. 1).

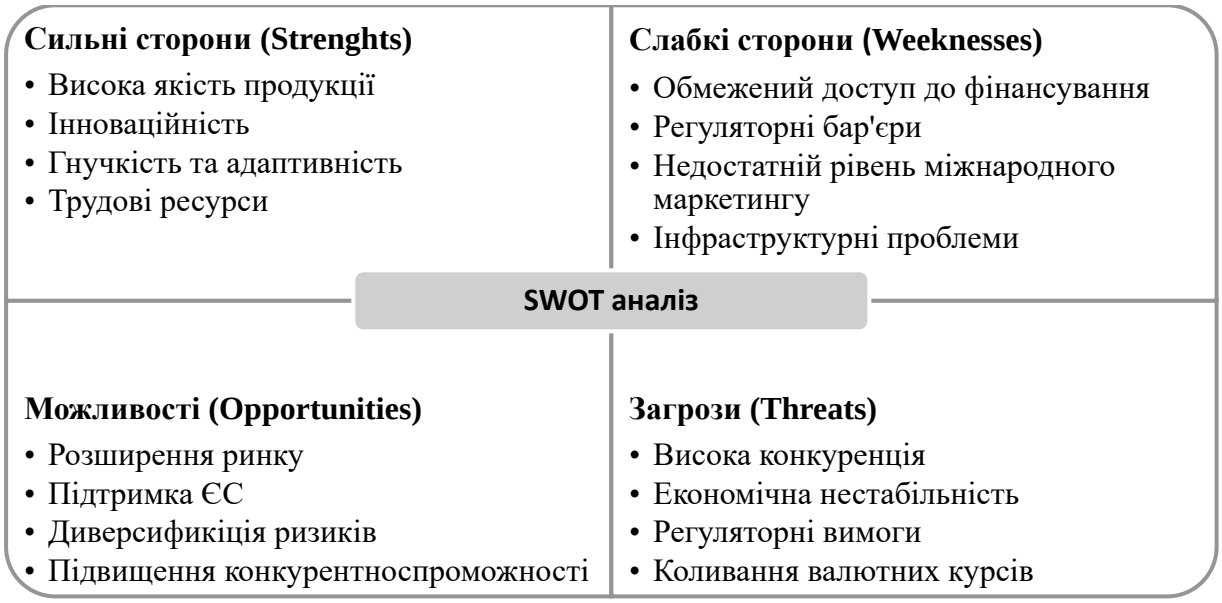

Рисунок 1 – SWOT-аналіз виходу українського бізнесу на ринок ЄС
Джерело: складено автором за даними [3–6].

Великі українські діаспори, що утворилися в європейських країнах через війну, стали для українського бізнесу своєрідним каталізатором для розширення своєї діяльності за межі України. Можна привести багато прикладів успішного функціонування вітчизняних підприємців на ринку Європи серед яких найбільш відомими є кейси наступних вітчизняних брендів [6]: «Львівські круасани» - з 2022 р. відкрили 8 пекарень у Польщі; «Чорноморка» - 3 ресторани у Молдові та Польщі, в процесі запуску також заклади в Словачинні, Болгарії та Великобританії; «Dnipro M» - відкрили 11 магазинів за франшизою (шість у Чехії, три в Польщі, по одному у Вірменії та Грузії), загалом планують відкрити 120 магазинів за кордоном; «Ajax Systems» – вихід на ринки Німеччини, Іспанії, Франції та інших країн ЄС. Продукти компанії користуються великим попитом завдяки високій якості та надійності; «Нова Пошта» – запуск послуг у Польщі та інших країнах ЄС, що дозволяє українським підприємцям швидше та ефективніше доставляти товари до

Європи; «Розетка» – збільшення обсягів продажів завдяки виходу на ринки Польщі та інших сусідніх країн.

Отже, вихід українських бізнесів на ринок Європи має значний потенціал і може сприяти довгостроковому економічному зростанню України. Сприяння цьому процесу з боку уряду, інвестиції в інновації та технології, а також адаптація до європейських стандартів є ключовими факторами для досягнення успіху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук А. Справжня євроінтеграція: як український бізнес інвестує в ЄС. URL : https://gmk.center/ua/posts/spravzhnya-ievrointegraciya-yak-ukrainskij-biznes-investuie-v-ies/
2. Смагіна А. Бізнес по-українськи за кордоном: як наші сервіс, їжа та алкоголь підкорюють європейські ринки. URL : https://rubryka.com/article/ukrayinskyj-biznes-za-kordonom/
3. Потічний Т. Бізнес у ЄС: як українським компаніям підкорити новий ринок. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/5/692220/
4. Обух В. Як українському бізнесу стати конкурентним на ринку ЄС. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3854259-ak-ukrainskomu-biznesu-stati-konkurentnim-na-rinku-es.html
5. Науменко Д., Булана О., Дяченко С. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни. URL : https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCEP+Ukraine's+integration+into+the+EU+internal+market+in+the+condition+of+war+challenges+and+opportunities+.pdf/ca22c1d7-45ee-3e2c-d874-bd8dfb1a1710?version=1.0&t=1686055086884
6. Петрушко Л. Українська хвиля. Знайомтеся: 40 вітчизняних компаній, які вперше вийшли на міжнародні ринки під час війни. URL : https://forbes.ua/company/ukrainska-khvilya-znayomtesya-40-vitchiznyanikh-kompaniy-yaki-vpershe-viyshli-na-mizhnarodni-rinki-pid-chas-viyni-22092023-16125

УДК 336.74:332.1

Боденчук Яна Олександрівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Кудельський В. Е.,
канд. екон. наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID 0000-0002-7252-6533

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного часу монетарна політика стає важливим інструментом управління економікою країни, спрямованим на збереження фінансової стабільності та зменшення негативних наслідків війни для національної валюти та фінансової системи загалом. Україна, знаходячись в умовах військового конфлікту, використовує різноманітні інструменти монетарної політики для забезпечення стабільності фінансового ринку та здійснення контролю над інфляцією, валютним курсом та іншими ключовими показниками економічної діяльності. Це дослідження спрямоване на аналіз монетарної політики в Україні в умовах воєнного часу.

Пріоритетом грошово-кредитної політики є досягнення та забезпечення цінової стабільності. Вона передбачає, швидше, незначний ріст цін, аніж стабільний. За стабільно низької інфляції доходи та заощадження українців захищені від знецінення і підприємці можуть здійснювати довгострокові інвестиції в національну економіку, тим самим сприяючи створенню великої кількості робочих місць.

На початку повномасштабного вторгнення у 2022 році було прийнято рішення посилити привабливість активів у національній валюті. Облікова ставка була підвищена до 25% річних, проте, було введено жорсткі валютні обмеження і ця стратегія не виправдала очікувань. Прогнозувалося зростання банківських депозитів завдяки стимулюванню високої процентної ставки. Але поєднання стрімкого фіскального стимулу у вигляді дефіциту

державних фінансів без урахування зовнішніх субсидій на доходи, який сягав 25,5% ВВП та фіксованого обмінного курсу призвело до накопичення коштів на рахунках клієнтів. При цьому процентні ставки за вкладами у банках не зростали через наплив великої кількості клієнтських коштів, які не могли в умовах ризиків воєнного стану знайти вихід у кредитуванні економіки. Під кінець 2022 року обсяг банкінгу в НБУ перевищив 500 млрд грн [1].

У 2023 році валютна ситуація на ринку була стійкою та регульованою: економіка зросла на 5%, інфляція становила близько 5%, золотовалютні резерви НБУ були на рекордному рівні (понад 40 млрд доларів). У першій половині 2023 року було внесено зміни в монетарну політику у вигляді посилення вимог банкам до обов'язкових резервів, проте без надходження прибутку. Згодом операційну структуру грошово-кредитної політики доповнили спеціальними тримісячними депозитними сертифікатами, які спрямовані на стимулювання довгострокових гривневих вкладів та процентних ставок за ними. Зрештою, НБУ все ще мав надію на реалізацію трансмісії відсоткової ставки, яка на той момент не змінювалася вже дев'ять місяців. Як наслідок, було втрачено чіткий напрям монетарної політики [2].

В умовах змін операційного дизайну підвищення резервних вимог до банків перетворилося у зниження процентних ставок. У перший тиждень 2023 року отримана банками ставка сягала 22%, проте, у квітні вона значно скоротилася на 8%, згодом ставка понизилася ще на 2%. Навесні почалося вирівнювання значення облікової ставки як базової ставки монетарної політики. До березня 2023 року ставка дисконту ідеально збігається з нормою поглинання надлишкової ліквідності.

У 2024 році рада директорів Національного банку вирішила зберегти облікову ставку на рівні 15%. Цей крок відповідає необхідності подальшої підтримки стабільності обмінного курсу та помірної інфляції до 2024 року. У 2024 році реальний ВВП зросте на 3,6%, головним чином за рахунок збереження високих бюджетних витрат у контексті очікуваної міжнародної допомоги на помірному рівні. Однак, економічне зростання буде нижчим, ніж минулого року, через очікуване скорочення врожаю та збільшення диспропорцій на ринку праці в умовах війни (рис. 1, 2) [3].

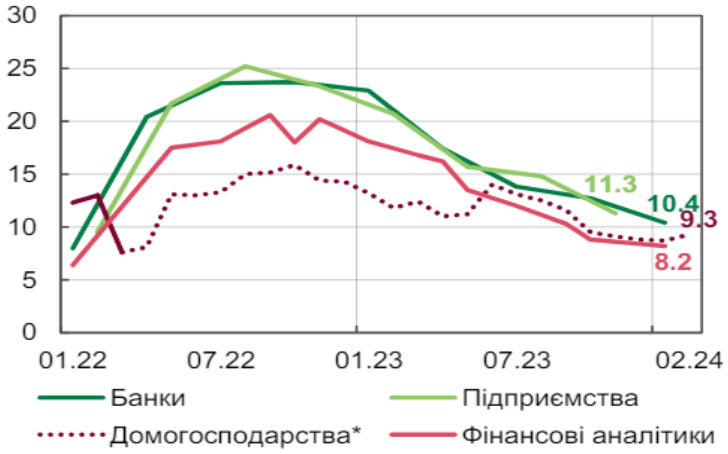

Рисунок 1 – Інфляційні очікування на наступні 12 місяців, %
Джерело: [3].

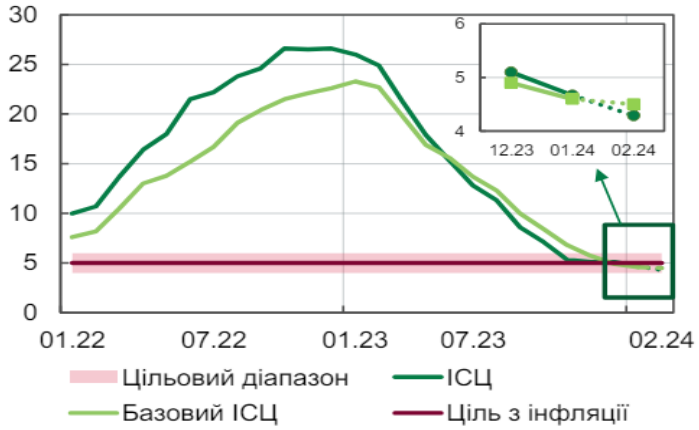

Рисунок 2 – Інфляція та інфляційна ціль, % р/р
Джерело: [3].

Зменшення інфляції зумовлене збільшенням пропозиції деяких продуктів харчування та впливом великого врожаю у 2023 році, забороною підвищення деяких ставок податку на житлово-комунальні послуги, а також уповільненням темпів зростання цін на нафту у світі. Базова інфляція також сповільнилася, але залишилася трохи вищою за очікування. Послабленню основного інфляційного тиску сприяє зниження тиску витрат на бізнес, особливо у сфері сировини та логістики, підтримання контрольованого статусу обмінного курсу на зовнішніх ринках та покращення інфляційних очікувань [3].

Отже, варто відзначити, що уряд України в реальних умовах війни активно впроваджує монетарні заходи, спрямовані на збереження фінансової стабільності, контроль інфляції та забезпечення ліквідності банківської системи. Зокрема, введення ряду заходів з регулювання грошового обігу,

встановлення лімітів на відкриті позиції банків на міжбанківському валютному ринку та інші інструменти монетарної політики допомагають зменшити негативний вплив воєнного конфлікту на фінансову стабільність країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блінов О. Чому Нацбанк креативив з монетарною політикою у 2023-му? Чи очікувати гнучкого обмінного курсу у 2024-му? / Forbes.ua. Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL : https://forbes.ua/
2. Фінансова стабільність: склалося краще, ніж прогнозували / Економічна правда. URL : https://www.epravda.com.ua/
3. Національний банк України зберіг облікову ставку на рівні 15 % / Національний банк України. URL : https://bank.gov.ua/

УДК 330.34(477)

Буй Юлія Вікторівна,
асистент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID ID 0000-0003-0096-2384

НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА

Рушійною силою розвитку освіти і науки, яка генерує, продукує та розповсюджує якісний інтелектуальний продукт є наукові кадри. Одним із основних напрямів дослідження наукового потенціалу регіону є аналіз та оцінка системи кадрового забезпечення, яка сприяє процесам інтеграції освіти і науки у європейський та світовий освітній простір. Наукові кадри в такому контексті виступають тим стратегічним ресурсом країни, який є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку регіону, забезпечення його конкурентоспроможності та інноваційної спрямованості.

У Івано-Франківській області кількість організацій, які здійснювали НДР серед усієї сукупності областей знаходиться на доволі низькому рівні. У 2021 р. відбулося суттєве зниження вищеозначених організацій у більшості областей нашої країни. Від кількості організацій, які виконують науково дослідні роботи та якісного складу наукових кадрів залежить розвиток освітнього та наукового потенціалу який генеруватиме, продукуватиме та поширюватиме ідеї, винаходи, нововведення, наукові розробки, патенти та інновації, що в свою чергу виступає простором для розвитку конкурентоспроможного бізнесу області. Згідно Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р. за Розпорядженням Кабінету міністрів України від 10 липня 2019 року № 526 визначено основні напрями, котрі покликані стабілізувати ситуацію із значним скороченням наукових кадрів та кількості організацій, які виконують науково дослідні роботи. Інтеграція України до світового економічного простору залежить від рівня освітнього та наукового потенціалу кожного регіону нашої держави, тому для забезпечення повноти дослідження доцільно проаналізувати показники діяльності наукових кадрів безпосередньо у Івано-Франківській області.

Дослідження структури кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, за галузями наук у Івано-Франківській області (рис. 1) показало, що найбільша питома вага кількості працівників у галузі технічні науки, проте починаючи з 2019 р. питома вага даної категорії працівників мала тенденцію до зменшення і у 2021 р. склала 38,65% порівняно з базовим 2017 р. 50,19%.

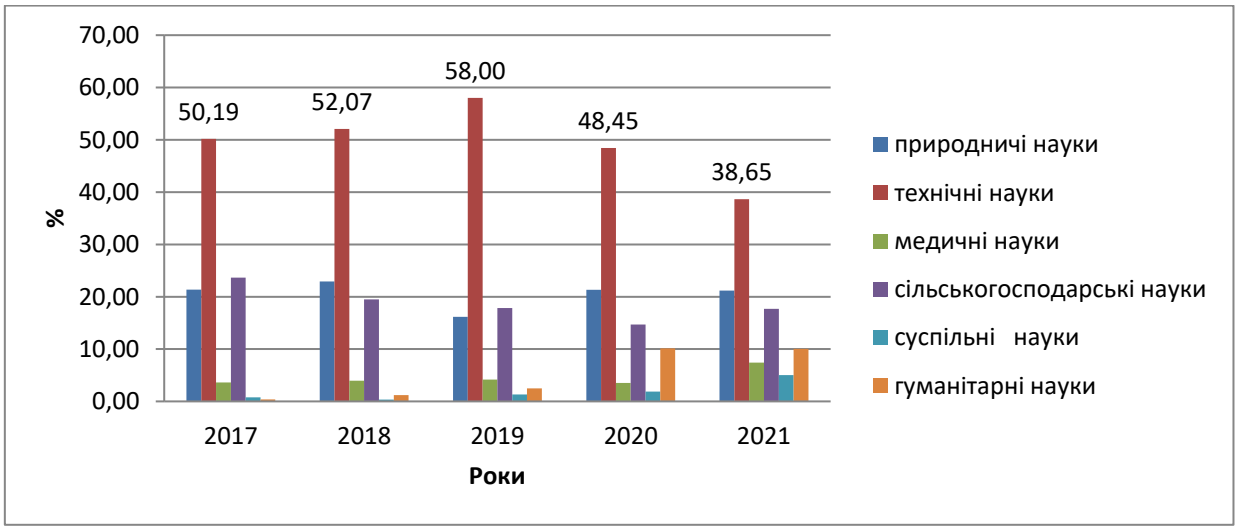

Рисунок 1 – Структура кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, за галузями наук у Івано-Франківській області

Джерело: розраховано автором за даними [1].

Щодо темпів росту (рис. 2) то значний приріст кількості працівників відбувся у галузях медичних, суспільних та гуманітарних у 2021 р. порівняно з базовим. У решти галузях спостерігаємо зменшення чисельності працівників, це зокрема природничі, технічні та сільськогосподарські науки.

Дослідження структури кількості дослідників, задіяних у виконанні НДР, за віком у досліджуваному регіоні (рис. 3) показав, що найбільшу питому вагу складають дослідники віком 30-34 років, проте їх частка протягом 2017-2021 рр. знижується, вагомою також є частка дослідників 35-39 років, де спостерігаємо позитивну тенденцію щодо збільшення їх частки. Частка дослідників від 25-29, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64 і 65 років і старше знаходяться приблизно на одному рівні, найменшу питому вагу складають дослідники до 25 років.

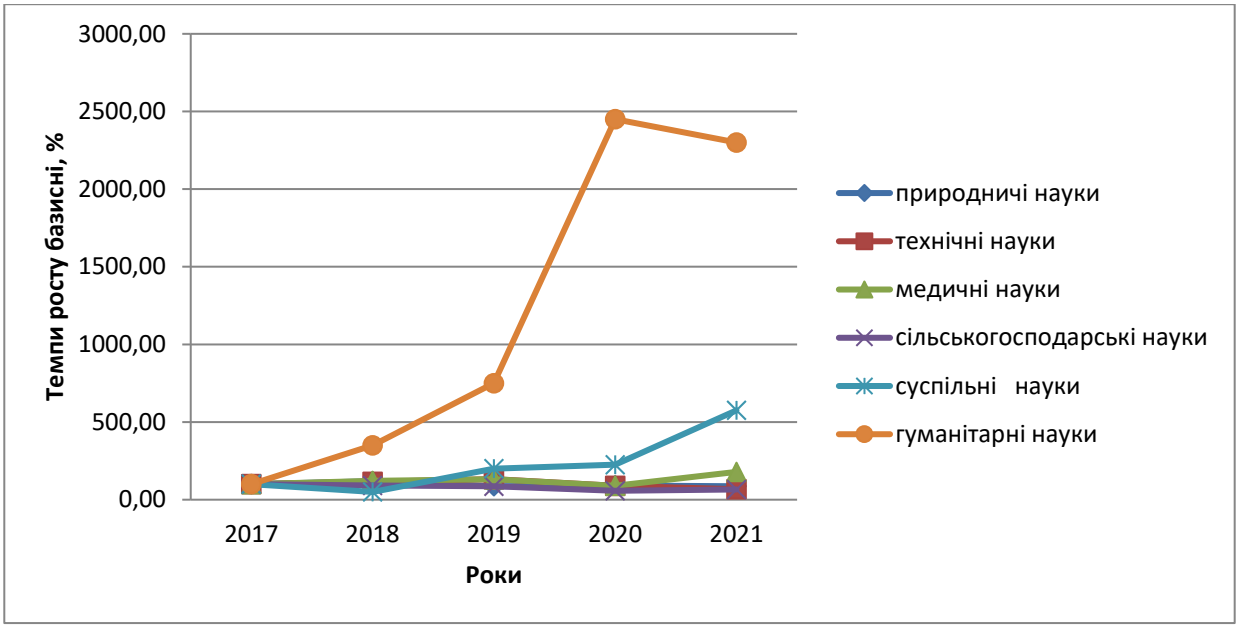

Рисунок 2 – Динаміка кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, за галузями наук у Івано-Франківській області

Джерело: розраховано автором за даними [1].

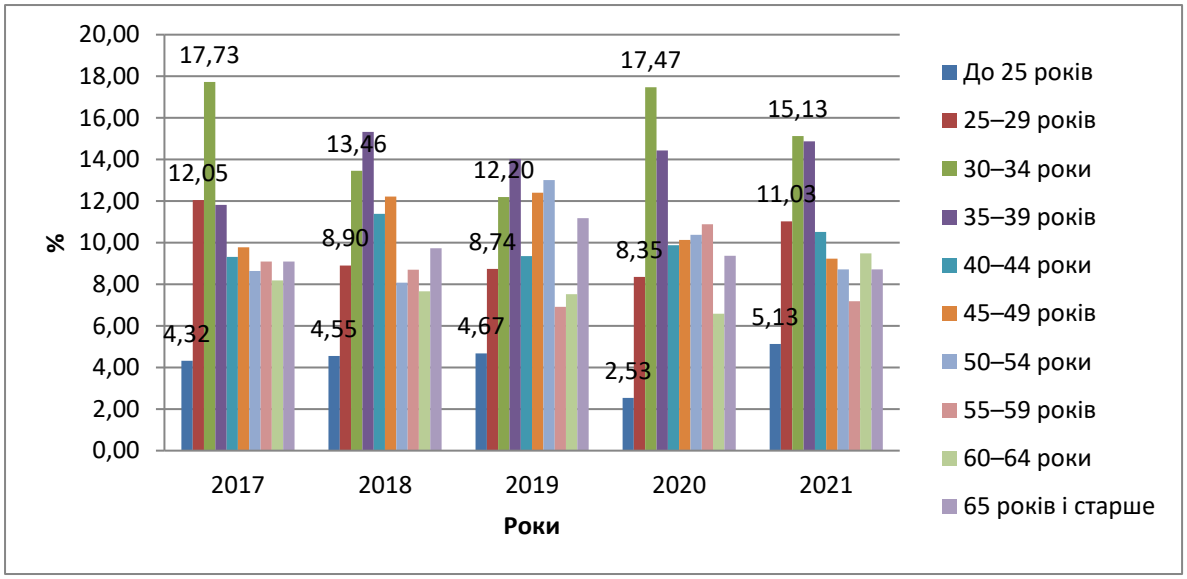

Рисунок 3 – Структура кількості дослідників, задіяних у виконанні НДР, за віком у Івано-Франківській області

Джерело: розраховано автором за даними [1].

Динаміка вищезазначеного показника (рис. 4) протягом досліджуваного періоду показала приріст дослідників 35-39 років – 111,54% та 60-64 роки – 102,78%. Усі решту вікові категорії працівників мали тенденцію до зменшення протягом останніх років, окрім 40–44 роки, динаміка даної вікової категорії дослідників залишилася незмінною.

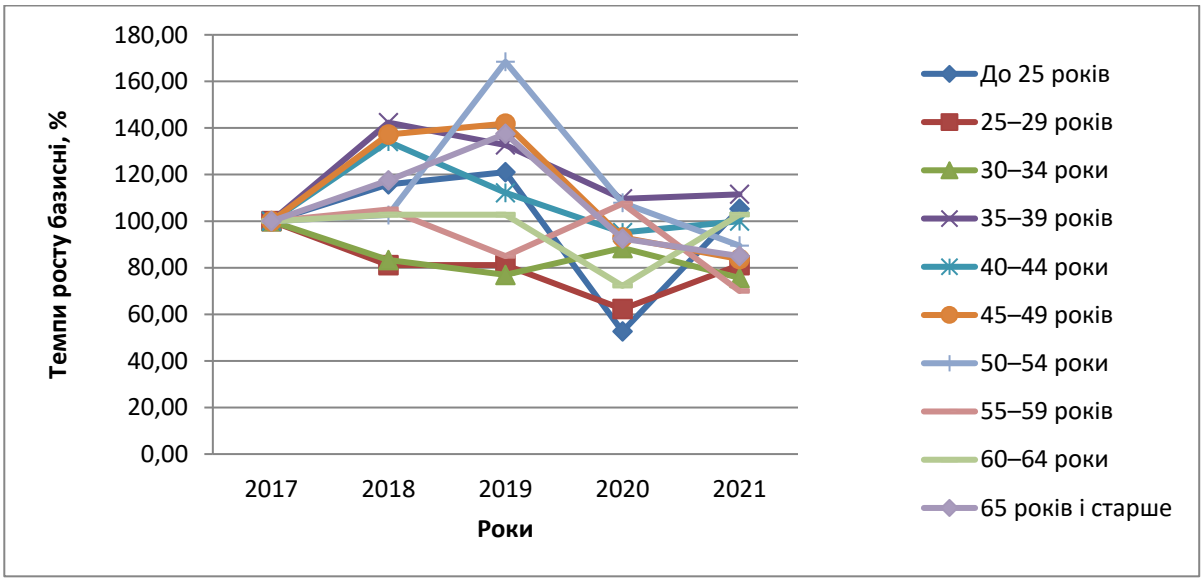

Рисунок 4 – Динаміка кількості дослідників, задіяних у виконанні НДР, за віком у Івано-Франківській області

Джерело: розраховано автором за даними [1].

Підсумовуючи результати нашого дослідження, варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду 2017-2021 рр. кількість працівників, задіяних у виконанні НДР мала тенденцію до скорочення; кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, за рівнем освіти також знизилася, кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, за галузями наук зменшилася, у кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, в еквіваленті повної зайнятості також відбулося скорочення працівників, кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, в еквіваленті повної зайнятості за рівнем освіти також знизилася, щодо кількості дослідників, задіяних у виконанні НДР, за віком у Івано-Франківській області то приріст дослідників відбувся у вікових категоріях до 25 років, 35-39 років та 60-64 роки.

Незважаючи на спадну тенденцію даних показників досліджуваний регіон має високий освітній та науковий потенціал для виконання науково-дослідної роботи, генерування, продукування та впровадження наукових розробок та інновацій. Скорочення кількості наукових кадрів останніми роками пояснюється тим, що витрати на фінансування освіти останніми роками було обмежено, внаслідок критичної ситуації викликаної пандемією Covid-19, окрім того вагома частка дослідників виїжджає за кордон або змінює рід діяльності через несприятливі умови праці та труднощі професійної реалізації. Основними напрямами стабілізації ситуації на регіональному рівні є формування передумов для збереження наявних та залучення молодих

наукових кадрів для виконання НДР, яке передбачатиме залучення інвестицій, фінансове стимулювання працівників, якісна підготовка фахівців, створення умов для розвитку науково-дослідних робіт. Наукові кадри є невід'ємним елементом соціально-економічного розвитку регіону, однак за відсутності матеріального стимулювання (при низькій оплаті праці) залучення молодих та утримання високопрофесійних дослідників є неможливим. Для забезпечення якісних трансформацій у Івано-Франківській області необхідно не лише усвідомлювати вагомість науково-дослідної сфери, але й реалізовувати конкретні заходи з боку державної та місцевої влади, які сприятимуть розвитку наукової сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. URL : https://ifstat.gov.ua

УДК 339.5(330:339.9)

Бурець Олександра Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ткачук Н. В.,
канд. екон. наук,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-3518-0449

ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ

Зовнішня торгівля є важливим компонентом економічного розвитку країни, оскільки вона сприяє збільшенню обсягів виробництва, розширенню ринків збуту та покращенню життєвого рівня населення. Цей процес передбачає обмін товарами та послугами між різними країнами, що дозволяє кожній стороні скористатися своїми конкурентними перевагами. Міжнародні господарські зв'язки сьогодні є першочерговими чинниками економічного зростання країни, ефективного національного виробництва, виступаючи механізмом налагодження зовнішньоторговельної діяльності. Економіка країни в жодному разі не може вважатись здоровою при відсутності господарсько-виробничого співтовариства у світовому просторі [3, с. 169].

Однією з ключових переваг зовнішньої торгівлі є можливість доступу до нових ринків для продажу товарів та послуг. Вільний доступ до зовнішніх ринків дозволяє компаніям збільшувати обсяги продажів, збільшувати прибуток та стимулювати розвиток бізнесу. Крім того, зовнішня торгівля сприяє обміну технологіями, ідеями та кращими практиками між країнами, що сприяє загальному економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності компаній.

Україна, як країна, що перебуває у військовому конфлікті на своїй території, стикається з серйозними викликами у галузі зовнішньої торгівлі. Цей конфлікт призвів до значних змін у торговельних відносинах та економічних показниках країни.

Військові дії в Україні значно вплинули на експортні можливості країни, оскільки основними галузями експорту традиційно були зернові культури та чорна металургія. Виробничі потужності цих секторів розташовані в регіонах, що потрапили під окупацію або стали місцем активних бойових дій, зокрема, на півдні та сході України.

За даними Державної служби статистики, у 2022 р. експорт товарів впав на 35,1 % проти попереднього року, а загальний обсяг експорту за рік склав приблизно 44,2 млрд доларів у вартісному вимірі. Імпорт постраждав не так суттєво, впавши «лише» на 24,1 %. Загальний обсяг імпорту товарів становив приблизно 55,3 млрд доларів. У підсумку грошові втрати за 2022 р. склали 23,9 млрд доларів для експорту та 17,6 млрд для імпорту відповідно [4].

Значний спад показників експорту та імпорту в 2022 р. був обумовлений, зокрема, припиненням торговельних зв'язків з росією через воєнні дії та заборону експорту товарів до цієї країни-агресора внаслідок постанови КМУ.

Найбільше падіння експорту в 2022 р. спостерігалося у наступних категоріях товарів: чорні метали – зменшення на 9,4 млрд, що становить 67,5 % порівняно з попереднім роком; руди, шлак і зола – відбулося зменшення на 4 млрд доларів, що складає 57,6 % порівняно з попереднім роком; та зернових культур – на 3,2 млрд, що становить 26,2 % порівняно з попереднім роком.

Падіння експорту в категоріях товарів, які вказані, насамперед, пов'язане з війною в Україні, особливо на сході та півдні (ці регіони історично були ключовими виробниками чорних металів, руд та зернових культур), що призвести до значного зниження виробництва та експорту цих товарів через руйнування інфраструктури, переривання ланцюга постачання, обмеження доступу до ринків тощо.

Водночас окремі експортні групи показали пожвавлення обороту. Зокрема, група «палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки» продемонструвала зростання експорту на 32,6 % (на 0,26 млрд доларів), а експорт «насіння і плодів олійних рослин» зріс на 54,4 % (на 1,3 млрд доларів) [4].

У 2022 р. внаслідок війни ситуація з зовнішньою торгівлею в певних областях України значно погіршилася. Наприклад, в Донецькій області спостерігається падіння експорту на 96 % та імпорту на 92,7 %. У Луганській області цифри також вражають: падіння експорту на 94,8 % та імпорту на 95,3 %. Внаслідок окупації значної частини Херсонської області спостерігається різке зниження обсягів як експорту, так і імпорту – на 86,2 %.

Утім окремі регіони, зокрема завдяки релокейту підприємств, продемонстрували пожвавлення зовнішньоекономічної діяльності у 2022 р. [4]. Черкаська область лідирує за показниками експорту, показавши зростання на 46,5 % порівняно з 2021 р. На другому місці за динамікою є Одеська область, де експорт збільшився на 41,4 %, а Чернівецька область закриває топ-3 із зростанням експорту на 38,3 % у порівнянні з попереднім роком.

Для того, щоб у повному обсязі проаналізувати вплив війни на зовнішню торгівлю, необхідно порівняти ще дані експорту та імпорту за 2023 р.

За підсумками 2023 р. в Україні зросли обсяги експорту та склали майже 100 млн тон товарів, а це на 112 тисяч тон більше, ніж у 2022 р. Але у вартісному вимірі показник впав на 18,7 % або 35,8 млрд доларів [2].

Українська економіка у 2023 р. переживає складні перетворення, деякі з яких виявилися втратними, але є й позитивні тенденції, які привертають увагу. Незважаючи на загальний спад експорту багатьох товарів, ринок меблів у 2023 р. порівняно з 2022 р. показує тенденцію до зростання обсягів на 11 %, а грошових надходжень – на 7 %. Також 2023 р. Україна в 1,7 рази більше експортувала цукру.

Більшість експортних показників української економіки у 2023 р. показали зниження виручки. Наприклад, найбільший за обсягом експортний товар, кукурудза, при зростанні фізичного обсягу на 5 %, приносив на 16,8 % менше прибутку, ніж рік тому. У 2023 р. з України було експортовано 26,2 млн тонн цієї зернової культури [2].

У 2023 р. надходження від експорту досягли одного з найнижчих значень за останні десять років через значні проблеми у логістиці.

Звістка про зростання експорту морським транспортом вражає своїми цифрами. У грудні вивезено на третину більше товарів, що склало 7 млн 340 тисяч тон, порівняно з листопадом цього ж року. Загалом за 2023 р. обсяг експорту морем збільшився на майже 1 млн тон у порівнянні з попереднім роком. Крім зерна, цим шляхом експортуються й інші товари, зокрема метал. Новий морський коридор сприяв зростанню вивезення напівфабрикатів на 40 % та прокату плоского на 45,3 % у грудні порівняно з листопадом 2023 р.

У той же час експорт автомобільним транспортом продовжує зменшуватися, переважно через блокування кордонів Польщею. У грудні спостерігалося зниження на 18,3 %, але за підсумками року втрати незначні – лише -0,7%. Наразі тривають перемовини на всіх рівнях для вирішення цієї проблеми [2].

Роль нашої країни в світовому торговому просторі внаслідок війни та окупації східних областей України вкрай обмежена. Україна зазнала серйозних втрат у зовнішній торгівлі, втративши значну частину свого ринку збуту та джерел сировини. Країна стала залежною від зовнішньої допомоги та міжнародної підтримки через складну економічну та політичну ситуацію.

Структура зовнішньої торгівлі України піддається серйозним викликам, оскільки деякі ринки закриті через конфлікт, а інші партнери можуть уникати співпраці через нестабільність. Це стимулює потребу у глибоких реформах як у внутрішній політиці, так і у зовнішньому економічному спрямуванні. Без негайних заходів для вирішення конфлікту та відновлення економіки східних областей України буде складно змінити позицію країни у світовому торговому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. URL : https://stat.gov.ua/ (дата звернення: 12.05.2024).

2. Зовнішня торгівля товарами України у 2023 році. URL : https://export.gov.ua/ (дата звернення: 12.05.2024).

3. Скиба Г. В. Актуальні проблеми зовнішньоторговельної політики України в сучасних умовах глобалізації світової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. С. 167–171.

4. Як війна вплинула на зовнішню торгівлю України. Підсумки 2022 року. URL : https://thepage.ua/ (дата звернення: 12.05.2024).

УДК 336.7

Вовкодав Валерія Олегівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ляшенко Г.П.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-6560-9931

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНИХ І ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власнику облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом емісії строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом емісії [1].

«Зелені» облігації – цінні папери з фіксованим доходом, залучені кошти з яких використовуються для фінансування нових або існуючих «зелених» проектів, наприклад, проекти боротьби із забрудненням, зміною клімату або виснаженням природних ресурсів [2, с. 89].

В умовах фінансової кризи, спричиненої війною в Україні, корпоративні облігації стають важливим інструментом для залучення довгострокового фінансування. Вони дозволяють підприємствам отримати значні кошти на реалізацію масштабних проектів і модернізацію виробництва. Також залучення капіталу через облігації допоможе зменшити залежність від банківського кредитування, яке, у свою чергу, може бути обмеженим або недоступним у кризових умовах. Крім того, випуск облігацій дає змогу компаніям гнучко налаштувати умови фінансування, зокрема терміни погашення і процентні ставки, відповідно до їх фінансових потреб.

Однією з ключових переваг використання корпоративних облігацій є можливість покращення кредитного рейтингу компанії. При успішному випуску облігацій підприємство підвищує свою репутацію серед інвесторів і

партнерів, адже це свідчить про фінансову стійкість компанії. Це, в свою чергу, може сприяти залученню додаткових інвестицій і полегшенню умов подальшого фінансування. Особливо це важливо в умовах нестабільності, коли довіра інвесторів до підприємства є вирішальним фактором його виживання і розвитку.

Прикладом компанії, яка першою випустила корпоративні облігації в Україні під час повномастшабної війни є «Нова пошта». Головною метою залучення коштів є фінансування інвестиційних проектів – розширення логістичної інфраструктури, а також розвиток ІТ – інфраструктури. До війни компанія вже двічі випускала облігації, які повністю погасила і продемонструвала інвесторам свою кредитоспроможність. Також це дозволить їй проявити себе стійкою і здатною до відновлення компанією.

У сучасних умовах також важливо враховувати можливості використання зелених облігацій, які дозволяють фінансувати екологічно орієнтовані проекти. Це може бути особливо актуальним для підприємств, які прагнуть знизити свій екологічний вплив і підвищити стійкість до змін клімату. Зелені облігації відкривають нові можливості для залучення інвесторів, зацікавлених у підтримці сталого розвитку. Впровадження зелених фінансових інструментів може сприяти не тільки економічному, але й екологічному відновленню України в післявоєнний період.

В Україні 1 липня 2021 набула чинності редакція закону «Про ринки капіталу і організовані товарні ринки», в якій запроваджено «зелені» облігації як самостійний підвид цінних паперів. Проект екологічного спрямування - це проект у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни, водних і земельних ресурсів, адаптації до змін клімату, а також інший проект, спрямований на захист навколишнього природного середовища, впровадження екологічних стандартів, скорочення викидів у навколишнє природне середовище [1].

Однією з головних переваг використання «зелених» облігацій є їх привабливість для широкого кола інвесторів, які надають пріоритет екологічним і соціально відповідальним інвестиціям. У світі зростає інтерес до ESG (екологічні, соціальні, управлінські) критеріїв, і інвестори все частіше шукають можливості вкласти свої кошти в проекти, які приносять не лише фінансову, а й екологічну вигоду. Для українських підприємств це відкриває нові перспективи залучення фінансування від міжнародних фінансових установ, фондів і приватних інвесторів, які підтримують екологічні ініціативи

Успішним прикладом випуску «зелених» облігацій в Україні є НЕК «Укренерго», які у 2021 році випустили їх на суму 825 млн доларів і вже у листопаді 2022 року, навіть попри військовий стан, здійснило першу виплату відсотків за цими облігаціями у розмірі 28,4 млн доларів.

Перспективи розвитку ринку корпоративних облігацій в Україні залежать від державної підтримки і регуляторної політики. Уряду важливо створювати сприятливі умови для випуску та обігу облігацій, включаючи стимулювання інвестицій і забезпечення прозорості ринку. Регуляторні зміни, спрямовані на покращення умов для емітентів та інвесторів, можуть значно підвищити привабливість цього інструменту фінансування. Така ж сама ситуація із «зеленими» облігаціями, адже в більшій мірі успіх цього ринку залежить від підтримки держави. А підтримка, в свою чергу, може полягати в пільгах для інвесторів, різного роду субсидіях для проектів, які фінансуються через «зелені» облігації і створенні державних програм гарантування ризиків. Такі заходи здатні підвищити довіру інвесторів і знизити фінансові ризики для емітентів «зелених» облігацій.

В цілому, поточна ситуація в Україні також надає можливість використовувати «зелені» облігації для відновлення і реконструкції постраждалих регіонів з акцентом на екологічну стійкість. Інвестиції в проекти відновлюваної енергетики, енергоефективності та екологічної інфраструктури можуть не тільки сприяти економічному відродженню, але й забезпечити довгострокові переваги для навколишнього середовища і суспільства. Це також допоможе Україні відповідати міжнародним стандартам та зобов'язанням у сфері екології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15
2. Ehlers T. and Packer F. Green bond finance and certification, BIS Quarterly Review, September, 2017. Pp. 89–104.
3. Financial club. Нова пошта розмістила облігації 800 млн грн. URL : https://finclub.net/ua/news/nova-poshta-rozmistyla-oblihatsii-na-800-mln-hrn.html
4. Кужелєв М., Стабіас С. Пріоритети розвитку ринку корпоративних цінних паперів в Україні. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 176 с.

УДК 331.108

Вонберг Тетяна Вікторівна,
канд. екон. наук, доцент
ORCID ID 0000-0001-5370-5467;
Дутко Владислав Русланович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ

Останні десятиліття організаційні процеси в управлінні персоналом докорінно змінюються у зв'язку із прогресивним розвитком технологій і підходів до менеджменту.

Однією із революційних тенденцій у царині менеджменту персоналу є, так зване, гібридне робоче середовище та мінлива робоча сила. Так, чисельність працівників, які працюють безпосередньо на робочому місці поступово скорочується за чисельністю. Сьогодні штат працівників став досить гібридним і він включає в себе різні комбінації спеціалістів і фахівців, які знаходяться на робочому місці або за його межами, працюючи віддалено, дистанційно. Вже нормою вважаються компанії, де штат працівників складається із офісних команд, керівного ланцюга, віддалених працівників та фрілансерів.

Разом із тим задля керування досить мінливими підрозділами працівників HR-спеціалісти використовують цифрові прилади, техніку, загальнодоступну мережу для постійної підтримки кожного працівника у незалежності від місця його розташування.

Другою із найпопулярніших тенденцій є дистанційний менеджмент персоналу. Враховуючи нову універсальну модель робочої сили та гібридне середовище HR-спеціаліст може застосовувати більш практичний метод управління персоналом навіть ще на початку добору нового працівника.

Даний формат роботи здавалось би зародився через пандемію коронавірусу в 2020 році, але, насправді є багато інших чинників, які пришвидшують розвиток даної тенденції і одним із них є залучення працівників до цифрових технологій із першого дня найму. Ведення працівниками

CRM-системи , участь у онлайн-конференціях тощо допомагають працівникам адаптуватись до більш автоматизованого процесу роботи.

Третьою відомою тенденцією розвитку менеджменту персоналу є оптимізація комунікації в масштабах всієї компанії. Керівники та HR-спеціалісти повинні налагоджувати зв'язки між усіма відділами компанії для організації позитивної комунікації. Розвиток комунікації є однією із найдавніших тенденцій у роботі спеціалістів з управління персоналу. Керівники або спеціалізовані працівники впорядковують інформацію для кожного працівника в організації, знаходять особистий підхід. Також, керівники відіграють важливу роль у розробці та впровадженні інструментів , які забезпечують злагоджену роботу всіх відділів. Такими інструментами можуть бути: створення чіткої комунікаційної структури, використання цифрових інструментів, моніторинг, залучення до комунікації вищого керівництва, засоби внутрішнього звітування тощо.

Четвертою тенденцією в розвитку управління персоналу варто підсвітити процеси управління персоналом за допомогою штучного інтелекту. За статистичними даними 42% великих компаній використовують штучний інтелект задля допомоги своїм HR-командам. Ба більше, чат-бот став вже одним із найпоширеніших способів комунікації й злагодження у колективі. Такий спосіб комунікації дозволяє уникнути зайвих звернень підлеглого до керівника і покращити злагодження колективу. Також штучний інтелект може застосовуватись під час добору персоналу. ШІ може використовуватися для автоматичного аналізу резюме та специфікацій вакансій, щоб підібрати найкращих кандидатів для певної посади. Він також може використовувати аналітичні дані, щоб спрогнозувати які кандидати найімовірніше залишать компанію протягом певного періоду.

Моніторинг і аналіз робочого процесу теж є цілком реальним завданням для ШІ та дозволяє в реальному часі відстежувати робочий процес і аналізувати стан справ у компанії, що дає можливість ухвалювати інформовані управлінські рішення. Оцінювання компетенцій штучним інтелектом дозволяє стежити за досягненнями працівників, аналізувати професійний розвиток та надавати рекомендації щодо навчання та підвищення кваліфікації.

П'ятою тенденцією варто виділити акцент на психічне здоров'я та благополуччя працівників. Психічне здоров'я опинилось в центрі уваги у зв'язку із дуже серйозною проблемою вигорання офісних працівників, які все своє життя активно працюють за власним монітором і мають дуже велику схильність до втрати мотивації. Отже, щоб працівники не втрачали

мотивації, більшість великих компаній розробляють стратегії підтримки морального духу працівників. Для забезпечення відповідно високого рівня розроблених стратегій залучають додатково групи спеціалістів у сфері психології , які проводять багато роботи із працівниками. Загальновідомо, що одна із країн, яка найбільше страждає від смертей на робочому місці та суїцидів, а також наявністю великої чисельності працівників з психічними розладами є Японія, де більшість населення є офісними працівниками. Дестабілізація в психічному здоров'ї офісних працівників настає часто через відсутність елементарної підтримки від керівництва та обтяжування рутинною роботою, яка не передбачає кар'єрного зростання та імпровізації.

Шостою тенденцією розвитку управління персоналом хочемо виокремити change management або управління змінами. Дана тенденція зародилась у сфері IT-технологій і добре трансформувалась і втілилась у інших сферах діяльності. У сфері менеджменту персоналу управління змінами полягає у якісному підході до застосування необхідних та ефективних інструментів для проведення змін у компанії. Потреба в змінах може виникати на різних рівнях організації , як і на рівні керівника , так і на рівні звичайного працівника. При чому, завданням HR-спеціаліста є правильно проаналізувати запити компанії щодо необхідних змін і реалізувати їх впровадження.

Сьомою тенденцією розвитку менеджменту персоналу зазначимо аналітику персоналу. Щоб реалізувати якісне управління гібридною та мінливою робочою силою необхідно застосувати усі можливі інструменти аналізу й вести чітку статистику над виконанням поставлених завдань.

Діджиталізація робочого процесу дає змогу вести електронну аналітику й прискорити реалізацію поставлених завдань. Прикладом ведення аналізу роботи працівників є застосування функцій програм для автоматизації бізнесу типу системи CRM. Даний метод дає змогу автоматично фіксувати виконання поставлених працівнику завдань, аналізувати його успішність і відповідно до цих даних проводити регулярну роботу над помилками й підвищення кваліфікації працівників. Також, крім цифрової аналітики HR-спеціаліст повинен самостійно відслідковувати рівень залученості працівників, злагодження роботи , особливо важливо проводити дану роботу із передовими працівниками , які виконують найскладніші завдання для забезпечення розвитку компанії.

Восьмою тенденцією у царині розвитку менеджменту персоналу виступає зміщення акцентів на постійне підвищення кваліфікації працівників. За даними Gartner, 51% керівників HR-відділів вважають управління навичками підлеглих своїм головним пріоритетом.

Нові технології змінюють робочі місця і змінюють посадові інструкції. Але в умовах дефіциту кваліфікованих кадрів компаніям необхідно інвестувати в перекваліфікацію своєї ж робочої сили. Здатність навчати працівників новим навичкам має вирішальне значення для утримання талантів і підвищення стійкості. На сьогодні існує безліч методів і стратегій перекваліфікації та покращення наявної кваліфікації працівників будь-яких відділів.

Найкращі методи навчання персоналу можуть включати в себе:

- Тренінги під керівництвом наставника
- Розбір різноманітних кейсів
- Вивчення нових стратегій роботи
- Практичне навчання та закріплення вивченої теоретичної інформації
- Лекції від спеціалізованих коучів
- Групові дискусії та ігри
- Специфічні управлінські вправи
- Тематичні дослідження тощо

Підсумовуючи, хотілося б наголосити, що кожна тенденція має власні темпи розвитку. Разом із тим, компанії, що бажають залишатися на ринку та розвиватися мають, як мінімум, слідкувати за основними тенденціями розвитку і, за можливістю, впроваджувати новинки світу digital [1, с. 317]. У іншому ж випадку компанія ризикує бути деградованою та відсталою на ринку порівняно із конкурентами. Отже, варто лаконічно та якісно сформувати портфель ефективних світових тенденцій розвитку управління персоналом та сумлінно їх дотримуватись. Тоді така стратегія дозволить компанії досягти висот і займати топ у рейтингу найрозвинутіших компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вонберг Т. В., Головко А. А. Рекрутинг персоналу в епоху діджиталізації. *Бізнес Інформ.* 2020. № 6. С. 313–318. URL : https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-313-318

УДК 338.5

Галацевич Назарій Сергійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Давиденко С. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-0888-1941

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Під час складної геополітичної ситуації та участі в тривалому збройному конфлікті перед державою постають важливі питання збереження економічного потенціалу країни, що неможливо без збереження та розвитку українського бізнесу. Для їх вирішення бізнес має успішно адаптуватись до нових умов воєнного стану. Особливо вразливими є сільськогосподарські підприємства, які з моменту повномасштабного вторгнення постійно перебувають під впливом багатьох негативних факторів, що суттєво впливають на собівартість продукції й, відповідно, прибутковість бізнесу загалом. Це підкреслює актуальність досліджень цієї проблематики.

Загалом вплив на собівартість проявляється шляхом її збільшення та зміни структури витрат, які несуть підприємства, працюючи в умовах воєнного стану. Важливою особливістю формування собівартості в таких умовах є те, що посилюються ризики втрати готової продукції, засобів виробництва та інфраструктури, що унеможливлюватиме відшкодування витрат, що включаються у собівартість, й відповідно отримання прибутків.

На думку багатьох експертів та дослідників, основними чинниками негативного впливу війни на підвищення собівартості продукції в сільськогосподарських підприємствах України є: зростання витрат на безпеку, підвищення цін на паливо та енергоносії, дефіцит і зростання цін на добрива та засоби захисту рослин, логістичні виклики, втрата робочої сили і т.д. Ці чинники комплексно впливають на економічну стабільність сільськогосподарського сектору, змушуючи підприємства шукати нові підходи до забезпечення

виробництва та збуту продукції. Їх аналіз дозволяє виокремити ключові ознаки та напрями їх впливу на собівартість продукції в сільськогосподарських підприємствах.

Перший впливовий чинник - це витрати на безпеку, адже сільськогосподарські підприємства змушені інвестувати в додаткові заходи для захисту своєї власності та продукції. В такі витрати можуть входити: установка огорож, охорони та відеоспостереження, які стали необхідністю через підвищені ризики мародерства та диверсій. Це суттєво підвищує загальні витрати на виробництво та впливає на прибутковість.

Другим важливим чинником, який негативно впливає на собівартість продукції це проблеми з енергопостачанням. Війна спричинила суттєві перебої з постачанням палива, що призвело до значного зростання цін. Це вплинуло на всі етапи виробництва: від обробки ґрунту до транспортування продукції. Наприклад, багато сільськогосподарської техніки, яка задіяна у виробництві та транспортуванні продукції функціонує на дизельному паливі, в той час як ціна на дизельне паливо зросла з 28 грн/літр у 2019 році до 53 грн/літр у 2024 році [1].

Третім чинником є дефіцит добрив і засобів захисту рослин, що виник через порушення логістичних ланцюгів і скорочення виробництва на окупованих територіях. Це призвело до значного збільшення витрат на їх придбання. Зростання цін найпростіше відслідкувати на прикладі карбаміду, як основного добрива для зернових та технічних культур. Його ціна зросла з 9000 грн/тонна у 2020 році до 22000 грн/тонна у 2023 році (рис. 1).

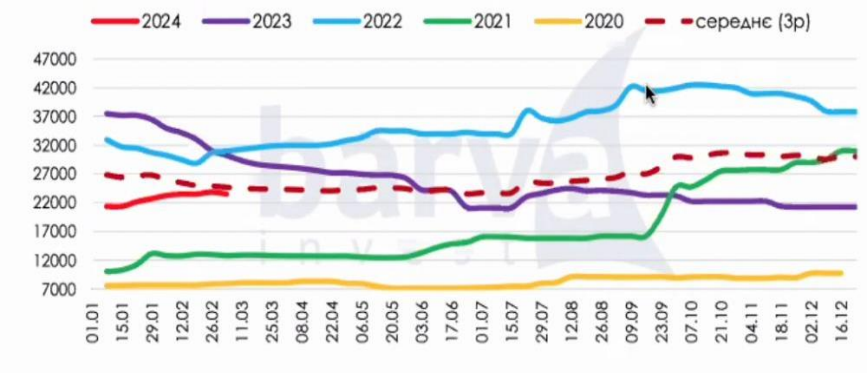

Рисунок 1 – Зміна цін на карбамід в Україні у 2020–2024 рр.
Джерело: [2].

Четвертим чинником являються нові логістичні виклики, які в основному обумовлені бойовими дії і блокуванням портів, що ускладнило транспортування продукції як всередині країни, так і на експорт. Додаткові витрати на пошук альтернативних маршрутів значно збільшили транспортні витрати.

П’ятим чинником, що здійснює негативний вплив на собівартість продукції є втрата робочої сили. Основними причинами такої втрати є мобілізація та міграція населення, що суттєво зменшило доступність робочої сили і відповідно призвело до підвищення зарплат для утримання персоналу. Витрати на заробітну плату на одного працівника у сільськогосподарському секторі зросли з 8000 грн/місяць у 2019 році до 14800 грн/місяць у 2023 році [3; 4].

Розглянемо конкретні приклади, як різні чинники, зумовлені війною, впливають на собівартість окремих видів сільськогосподарської продукції.

Підвищення витрат на виробництво через зростання цін на паливо та добрива суттєво вплинуло на виробництво зернових культур та підвищило собівартість продукції. Втрати у зерновому секторі оцінюються в мільярди доларів через зниження врожаїв та складнощі з експортом Також, ускладнений експорт знижує прибутковість аграрних підприємств, що виробляють пшеницю та кукурудзу [1].

Проблеми з переробкою та експортом олії, а також підвищення витрат на логістику та безпеку, негативно впливають на виробників соняшнику. Виробництво олії стало менш рентабельним через зростання витрат на транспортування та додаткові заходи безпеки [5].

Збільшення витрат на корми та ветеринарні препарати, а також втрата ринків збуту внаслідок бойових дій на сході країни значно ускладнили виробництво молочної продукції. Зменшення кількості молочних ферм та підвищення цін на корм призвели до зниження темпів виробництва молока [6].

Конкретизовані приклади наведені вище демонструють, як різні аспекти війни впливають на собівартість окремих видів сільськогосподарської продукції, підвищуючи витрати та ускладнюючи економічну діяльність аграрних підприємств.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що війна в Україні суттєво впливає передусім на зростання собівартості сільськогосподарської продукції та зміну її структури через різке збільшення витрат на безпеку, паливо, добрива, логістику та робочу силу. Ці чинники призводять до підвищення кінцевих цін на продукцію та зниження конкурентоспроможності українських виробників на світовому ринку. Комплексний підхід до аналізу цих чинників дозволяє краще розуміти економічні виклики, що стоять перед українським сільським господарством, та розробляти стратегії для їх подолання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як війна вплинула на сільське господарство України / ООН. 2023. URL : https://news.finance.ua/ua/svitovyy-bank-dopomozhe-ukraini-z-palyvom-na-posivnu.

2. Ціни на добрива перед посівною – чи подешевшає КАС і селітра. 2024. URL : https://kurkul.com/spetsproekty/1566-tsini-na-dobriva-pered-posivnoyu--chi-podeshevshaye-kas-i-selitra

3. Середня зарплата у сільському господарстві зросла до майже 13 тисяч / Мінагро. 2021. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3369322-seredna-zarplata-u-silskomu-gospodarstvi-zrosla-do-majze-13-tisac-minagro.html

4. Середня зарплата в Україні за рік зросла на 25 % / Держстат. 2023. URL : https://minfin.com.ua/ua/2023/11/09/115767252/

5. Вплив війни на українське сільське господарство. 2023. URL : https://kse.ua/ua/war-impacts-on-ukrainian-agriculture/

6. Українські молочні ферми показали світу надзвичайну стійкість під час війни. 2023. URL : https://harch.tech/2023/08/07/ukrayinski-molochni-fermi-pokazali-svitu-nadzvichaynu-stiykist-pid-chas-viyni/

УДК 330

Глухов Микита Олекійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0005-9330-3012

КОМПЛЕКСНИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На сьогоднішній день ринок інформаційних технологій (ІТ) відіграє ключову роль у розвитку економіки будь-якої країни. У сучасному світі ІТ-сектор стає каталізатором інновацій, економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності. В Україні цей ринок демонструє значний потенціал для зростання, враховуючи наявність висококваліфікованих фахівців, потужну освітню базу та зростаючий попит на ІТ-послуги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Однак для максимального використання цього потенціалу необхідний комплексний стратегічний аналіз, який дозволить виявити ключові фактори впливу та визначити перспективні напрями розвитку.

Нові технології, такі як: штучний інтелект (штучний інтелект (ШІ) є однією з найбільш перспективних та революційних технологій сучасності, яка змінює різні аспекти нашого життя та бізнесу. ШІ включає в себе створення систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як розпізнавання мови, візуальне сприйняття, прийняття рішень та обробка даних), блокчейн (це революційна технологія, яка змінює спосіб зберігання та обміну інформацією у цифровому середовищі. Вона являє собою децентралізовану, розподілену базу даних або реєстр, який використовується для запису транзакцій у захищеному, прозорому та незмінному вигляді), Інтернет речей (IoT) (Інтернет речей (IoT, *Internet of Things*) – це мережа фізичних об'єктів, які взаємодіють один з одним та з зовнішнім середовищем через Інтернет, обмінюючись даними. Ці об'єкти

можуть включати побутові пристрої, транспортні засоби, промислове обладнання, датчики, системи управління будівлями та інші. IoT дозволяє збирати, аналізувати та використовувати дані для покращення ефективності, автоматизації процесів та створення нових можливостей для бізнесу та повсякденного життя.) та хмарні обчислення, створюють нові можливості та виклики для ринку. Вітчизняні компанії повинні адаптуватися до цих змін, впроваджуючи інновації та розробляючи нові продукти та послуги.

Сектор інформаційних технологій (IT) впродовж кількох десятиліть продовжує привертати суспільну увагу, перетворившись на окремий економічний та соціокультурний феномен в Україні. Генераторами ажіотажу навколо галузі традиційно були не лише відносно висока середня зарплата в твердій валюті та низький поріг входу для активних молодих людей, а й шалені щорічні темпи зростання виручки, суттєва експортна орієнтація. А відтак - висока платоспроможність IT як сегменту, зокрема в очах банкірів та ріелторів.

Проте, попри життєстійкість, продемонстровану IT-ринком на початковому етапі повномасштабної війни, у 2023 році почали надходити невтішні сигнали стосовно погіршення низки індикаторів рекрутингу, ділової активності та фінансового стану ринку інформаційних технологій [2].

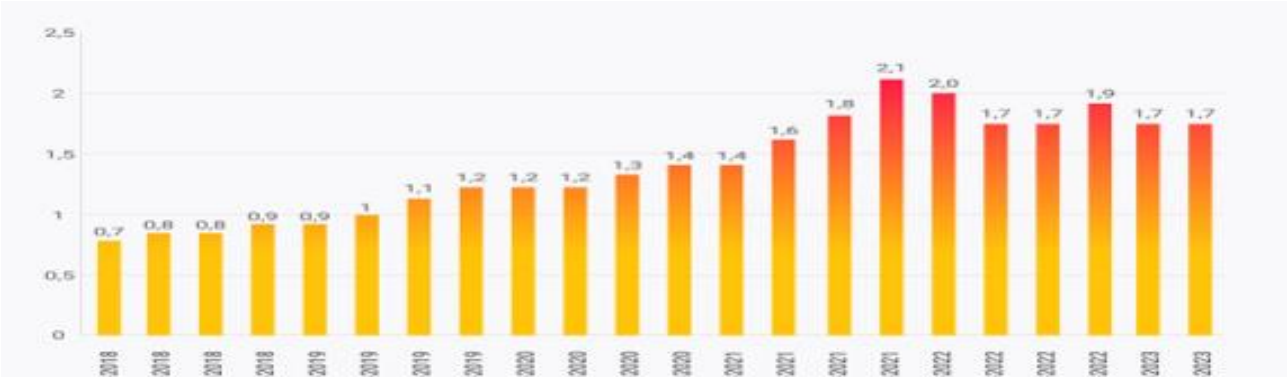

Рисунок 1 – Динаміка експорту IT-послуг в Україні за 2018–2023 рр.
Джерело: [2].

Як видно з рисунку, апогею даний показник IT-активності досягнув напередодні повномасштабного російського вторгнення у 4 кварталі 2021 року, коли в державу було заведено 2.1 млрд доларів США. В наступні роки середні обсяги експорту комп'ютерних послуг поступово знизились до рівня 1.7 млрд доларів, тобто рівень просадки обсягів квартальної експортної IT-виручки склав близько -20%.

І хоча частка сектору в загальному експорті товарів та послуг України за півтора роки війни зросла з 8.8% до 13.4%, наразі розгляд ІТ-сектору в якості локомотива нарощення експортних потужностей далекий від довоєнних оптимістичних очікувань.

Далі розглянемо основні перспективи розвитку вітчизняного ринку інформаційних технологій за відповідними напрямами:

1. Зростання попиту на ІТ-послуги та продукти. З кожним роком зростає попит на ІТ-послуги та продукти як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Українські ІТ-компанії дедалі частіше залучаються до міжнародних проектів, що відкриває нові можливості для експорту ІТ-послуг. Крім того, зростання внутрішнього попиту на цифрові рішення з боку бізнесу, урядових установ та приватних споживачів стимулює розвиток ринку. Це включає розвиток програмного забезпечення, кібербезпеки, хмарних рішень, military tech, мобільних додатків та інших технологічних інновацій.

2. Інновації та нові технології. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект (ШІ), блокчейн, Інтернет речей (IoT), великі дані (Big Data) та хмарні обчислення, відкриває нові горизонти для розвитку українського ІТ-ринку. Українські компанії активно працюють над розробкою інноваційних продуктів та рішень, що відповідають світовим тенденціям. Інвестиції у дослідження та розробки, а також підтримка стартапів сприяють створенню нових технологічних рішень, які можуть знайти застосування як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

3. Державна підтримка та інфраструктурний розвиток. Держава відіграє важливу роль у розвитку ІТ-ринку, забезпечуючи сприятливі умови для бізнесу та інвестицій. Прийняття законодавчих ініціатив, спрямованих на підтримку ІТ-сектору, розвиток інфраструктури, створення технологічних парків та спеціальних економічних зон для ІТ-компаній (Дія.City) стимулює зростання галузі. Крім того, розвиток цифрової інфраструктури та доступ до високошвидкісного інтернету є важливими чинниками, що сприяють поширенню ІТ-технологій у різних регіонах країни (рис. 2).

Рисунок 2 – Мета, маркери, стратегічні пріоритети та результативність державної політики розвитку ІТ-сфери

Джерело: [1].

4. Розвиток людського капіталу. Україна має високий потенціал у розвитку людського капіталу завдяки значній кількості освітніх закладів, що готують ІТ-фахівців, а також наявності різноманітних програм перекваліфікації та підвищення кваліфікації. Співпраця між університетами та ІТ-компаніями, розвиток програм стажування та практик дозволяє готувати висококваліфікованих спеціалістів, які відповідають вимогам ринку. Інвестиції у освіту та професійний розвиток є важливими складовими стійкого розвитку ІТ-галузі.

Отже, перспективи розвитку вітчизняного ринку інформаційних технологій є надзвичайно сприятливими завдяки поєднанню високої якості людського капіталу, зростання попиту на ІТ-послуги, активного впровадження новітніх технологій та підтримки з боку держави.

Для максимального використання цих перспектив необхідно:

– продовжувати інвестувати у ІТ-освіту – є ключовим аспектом для забезпечення довгострокового розвитку економіки, підвищення конкурентоспроможності країни та адаптації до швидких технологічних змін. У сучасному світі, де інформаційні технології відіграють вирішальну роль у всіх

сферах життя, підготовка кваліфікованих ІТ-спеціалістів стає пріоритетним завданням. Розширення доступу до ІТ-освіти дозволяє залучити більше молодих людей до вивчення технологій, що сприяє розвитку ІТ-галузі в цілому. Інвестування в ІТ-освіту є критично важливим для забезпечення сталого розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Розширення доступу до ІТ-освіти, підвищення її якості, створення відповідної інфраструктури, співпраця з бізнесом та підтримка інновацій та досліджень є ключовими напрямками для досягнення цих цілей. Лише комплексний підхід до інвестування в ІТ-освіту дозволить підготувати кваліфікованих фахівців, які здатні адаптуватися до швидких технологічних змін та сприяти розвитку інформаційних технологій в Україні);

– продовжувати інвестувати у інновації та інфраструктуру;

– сприяти створенню сприятливого бізнес-середовища для ІТ-компаній через створення відповідної законодавчої бази є важливим кроком для забезпечення захисту прав бізнесу та стабільності ІТ-галузі; створення спеціалізованих технологічних парків, де компанії можуть співпрацювати та обмінюватися ідеями; надання грантів та субсидій для інноваційних проектів та досліджень у сфері ІТ та ін. Це дозволить Україні зміцнити свої позиції на глобальному ІТ-ринку та забезпечити стійке економічне зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карий О. І., Гальків Л. І., Цапулич А. Ю. Розвиток ІТ-сфери України: чинники та напрями активізації. URL : https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/may/23587/210488verstka-44-57.pdf

2. Розвиток ІТ в Україні: поточна ситуація та перспективи. URL : https://blog.youcontrol.market/rozvitok-it-v-ukrayini-potochna-situatsiia-ta-pierspiektivi/

УДК 330

Грищенко Софія Василівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Гурочкіна В. В.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-8869-0189

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ЯК ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Сьогодні очевидним є той факт, що для забезпечення економічного розвитку суб'єкта господарювання необхідно не лише забезпечити стабільність показників конкурентоспроможності, але й впроваджувати заходи для їх підвищення.

Для того, щоб провести оптимальну оцінку рівня конкурентоспроможності підприємств, перш за все, потрібно усвідомити та зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки у системі «конкурентоспроможність – фактори», обґрунтовано відібрати основні фактори, які визначають цю економічну категорію, а також здійснити пошук відповідної статистичної інформації.

Підвищення конкурентоспроможності є процесом змін, який вимагає управління та стратегічного підходу. Для ефективного функціонування підприємства необхідно розробляти стратегію підвищення конкурентоспроможності з урахуванням всіх аспектів сприяння та протидії.

О.П. Єлець розглядав «конкурентні переваги» як основні фактори успіху, які надають підприємству переваги перед конкурентами (іншими галузями). Ці переваги можуть виявлятися, наприклад, у здобутті інвестицій завдяки вищій прибутковості або швидшому обороту капіталу. За О.П. Єлець такі конкурентні переваги можна поділити на два основних види:

– зменшення витрат;
– диференціація товарів [1, с. 55].

Під час своїх досліджень О.П. Єлець встановив, що конкурентна перевага залежить від наявності та ефективного використання ресурсів, доступних у підприємстві. Важливо зауважити, що комбінація ключових факторів успіху не є стабільною і універсальною для всіх галузей промисловості. Кожна галузь має свої власні специфічні вимоги до такої комбінації факторів.

Конкурентну перевагу визнають як ефективність використання ресурсів, яка вимірюється рентабельністю виробництва. Такі переваги існують, коли підприємство може досягати рентабельності, яка перевищує середнє значення для своєї галузі або сегменту ринку. Конкурентну перевагу визначає набір характеристик і властивостей товару або послуги, які дозволяють перевершити конкурентів [1, с. 10].

Портер вказує, що для оцінки рівня конкурентної переваги необхідно порівнювати з відповідним підприємством-лідером. За певних умов, таких як однаковий стадії життєвого циклу товару або однаковий характер виробництва, рівень конкурентної переваги може бути оцінений як відношення рентабельності виробництва даної компанії до відповідного показника лідера, розрахованого на певну дату.

Існують два напрями, якими підприємство може досягти конкурентних переваг:

1) створення внутрішніх конкурентних переваг шляхом того, що організація стає виробником з найнижчим рівнем собівартості в своїй галузі;

2) диференціація продукції (послуг) організації у тих напрямках, які цінуються покупцями настільки, що вони готові заплатити найвищу ціну за їхнє володіння.

Згідно з теорією конкурентних переваг, подібні висновки роблять Д. Кемпбелл, Дж. Стоунхаус і Б. Х'юстон. Якщо прибуток організації перевищує прибуток конкурентів, це свідчить про наявність у неї конкурентної переваги. Вищі доходи відкривають можливості для інвестування нерозподіленого прибутку у майбутні проекти, що підтримує лідерство на ринку відповідної галузі. Якщо перевага зберігається протягом тривалого періоду, можна говорити про «стійку конкурентну перевагу» [2, с. 32].

Н. Красностанова та П. Маков'єєв визначають наступні фактори конкурентоздатності організації:

1. Науково-технічна робота: якість проведених наукових досліджень; можливість впровадження інновацій у виробничий процес; розробка нових товарів; рівень володіння існуючими технологіями.

2. Виробництво: зниження собівартості продукції (досягнення економії на масштабах виробництва); якість виробів (зменшення кількості дефектів, зниження потреби в ремонті); ефективне використання виробничих потужностей; вигідне розташування підприємства; доступ до кваліфікованої робочої сили; висока продуктивність праці; можливість виготовлення різних моделей продукції різних розмірів; здатність задовольняти замовлення споживачів.

3. Маркетинг: широка мережа оптових дистриб'юторів; широкий охоплення роздрібної торгівлі; власні роздрібні точки; ефективний контроль над витратами на реалізацію; швидка доставка; висока кваліфікація персоналу у відділі реалізації; доступна система технічної підтримки для клієнтів під час покупок і використання товарів; точне виконання замовлень (мінімум помилок та повернень); різноманітність моделей; вміння продавців; привабливий дизайн упаковки; надання гарантій для покупців.

4. Персонал: експертиза у контролі якості; компетентність у дизайні; знання технологій; навички створення ефективної реклами; швидкий перехід нових товарів з розробки до виробництва.

5. Організація: ефективні інформаційні системи; здатність швидко реагувати на змінну ринкову ситуацію; значний досвід та ноу-хау у менеджменті.

6. Інші фактори: позитивний імідж; загальні низькі витрати; вигідне розташування; привітні та компетентні співробітники; доступ до фінансових ринків; наявність патентів [3, с. 55].

Т.Б. Харченко також зазначає, що конкурентоспроможність організації є функцією всіх її внутрішніх ресурсів [4, с. 72]:

$$КСП = f\{П, Н, Т, Ф, М, У\}, \quad (1.1)$$

де КСП – конкурентоспроможність організації;

П – персонал;

Н – науково-дослідна база;

Т – техніко-технологічна база;

Ф – фінанси;

М – маркетинг;

У – управління (загальний менеджмент).

У вищезазначеній формулі (1.1) елементи {П, Н, … , У} виконують роль як внутрішніх, так і зовнішніх факторів-симптомів, за допомогою яких можна визначити рівень конкурентоспроможності організації. Значення

окремих техніко-технологічних, фінансових, економічних та інших показників і коефіцієнтів сприяють уточненню діагностики такого складного поняття, як конкурентоспроможність.

Існує ряд методів і прийомів для аналізу конкурентних переваг організації, які ґрунтуються на використанні матричних методів або експертної думки фахівців у відповідній галузі промисловості. Ці методи включають модель Бостонської консультативної групи, метод «ланцюжка цінності» від Портера, а також методи PIMS, LOTS, GAP, «Мак-Кінзі», SWOT-аналіз та інші.

Основні користувачі інформації щодо конкурентоспроможності організації, за думкою Н. Тарнавської, включають споживачі продукції (послуг), конкурентів, персонал, власників та менеджмент підприємства, а також інвесторів [5, с. 103]. Сфери їхніх інтересів відображені у полігармонійній теоретичній моделі конкурентоспроможності підприємства:

– для споживачів продукції (послуг) - здатність задовольняти їх потреби, які переважають над потребами конкурентів за необхідним набором параметрів, і можливість залучення споживача до формування бізнес-процесу;

– для конкурентів - здатність створювати поточні та стратегічні конкурентні переваги;

– для персоналу (теперішнього і потенційного) -

конкурентоспроможність системи винагород і переваг, яка формує привабливість підприємства як місця для реалізації трудового (включаючи креативний) потенціалу працівника та забезпечує очевидні перспективи розширення мотиваційних стимулів для активізації трудової діяльності;

– для власників і менеджменту підприємства - здатність попереднього формування і використання системи знань, навичок і вмінь, що спільно з споживачем сприяють створенню продукту, що випереджає за часом теперішніх і потенційних конкурентів;

– для інвесторів (включаючи потенційних), кредиторів та партнерів - важливість наявності вагомих ознак, які є пріоритетними для власників, за умови стратегічної та інноваційної орієнтації потенціалу конкурентоспроможності (спрямованість на створення нових ринків та розширення існуючих) та високоякісного менеджменту, що забезпечує ефективне використання як власних, так і залучених ресурсів, а також гнучкість підприємства як економічної системи в умовах наявного конкурентного середовища [5, с. 102].

Таким чином, для досягнення та підтримки конкурентних переваг підприємству необхідно орієнтуватися на комплексний підхід, враховуючи різні аспекти діяльності та специфічні вимоги своєї галузі. Важливо зазначити, що не існує універсальної формули для досягнення конкурентної переваги. Кожне підприємство має свої сильні та слабкі сторони, тому йому необхідно розробляти власну стратегію розвитку, з урахуванням специфіки своєї діяльності та ринкового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єлець О. П. Сутність конкуренції та конкурентоспроможності підприємства. URL : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_082.pdf (дата звернення: 24.04.2020).
2. Кемпбелл Д. Стратегічний менеджмент : підручник. 2003. 336 с.
3. Красностанова Н. Е. Стратегічний аналіз і оцінка конкурентоспроможності промислового виробництва. *Фінансова консультація.* 2001. № 21–22. С. 55–59.
4. Харченко Т. Б. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як засіб ринкового реформування економіки. АПЕ. 2003. № 2. С. 70–73.
5. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Тернопільський екон. ун-т. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.

УДК 330.332:339.727.22

Громіка Кирило Олексійович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минчинська І. В.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

До початку повномасштабної військової агресії з боку росії у 2022 р. Україна, як і будь-яка інша країна працювала над питанням підвищення інвестиційної привабливості та залучення інвестицій. Економічний ландшафт України характеризувався значним потенціалом до зростання інвестиційної привабливості завдяки низці трудовому, природному, інфраструктурному, виробничому, інноваційному, інституціональному, фінансовому та споживчий потенціалу країни [1, с. 171]. Такі ключові сектори, такі як сільське господарство, ІТ, виробництво та відновлювана енергетика, приваблювали значні прямі іноземні інвестиції завдяки стратегічному географічному розташуванню країни, кваліфікованій робочій силі та зростаючій інтеграції з ринками Європейського Союзу. Однак повномасштабні воєнні дії серйозно порушили цю траєкторію, створивши безпрецедентні виклики як для економічної стабільності України, так і для її інвестиційної привабливості. Тому важливо визначити вплив триваючої військової агресії на інвестиційну привабливість України. Досліджуючи як безпосередні, так і віддалені наслідки, маємо на меті виявити проблеми які існують в цій сфері та можливі перспективи покращення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів.

Важливість цієї теми важко переоцінити в поточному контексті забезпечення економічної стабільності та відновлення України. Оскільки Україна бореться з руйнівними наслідками війни, розуміння та вирішення проблем інвестиційної привабливості має вирішальне значення для сприяння

економічній стійкості та забезпечення сталого зростання. Іноземні інвестиції відіграють життєво важливу роль у відбудові інфраструктури, відродженні промисловості та підтримці створення робочих місць, що є важливим для відновлення країни та її довгострокового процвітання.

Стан інвестиційного клімату в Україні відображає динаміка іноземного інвестування в українську економіку. Протягом 2002–2023 рр. ми можемо спостерігати, що критичні спади спостерігалися в роки ескалації військово-політичного конфлікту на сході України, а також у період жорсткої карантинної політики у зв'язку з пандемією Covid-19 (рис. 1).

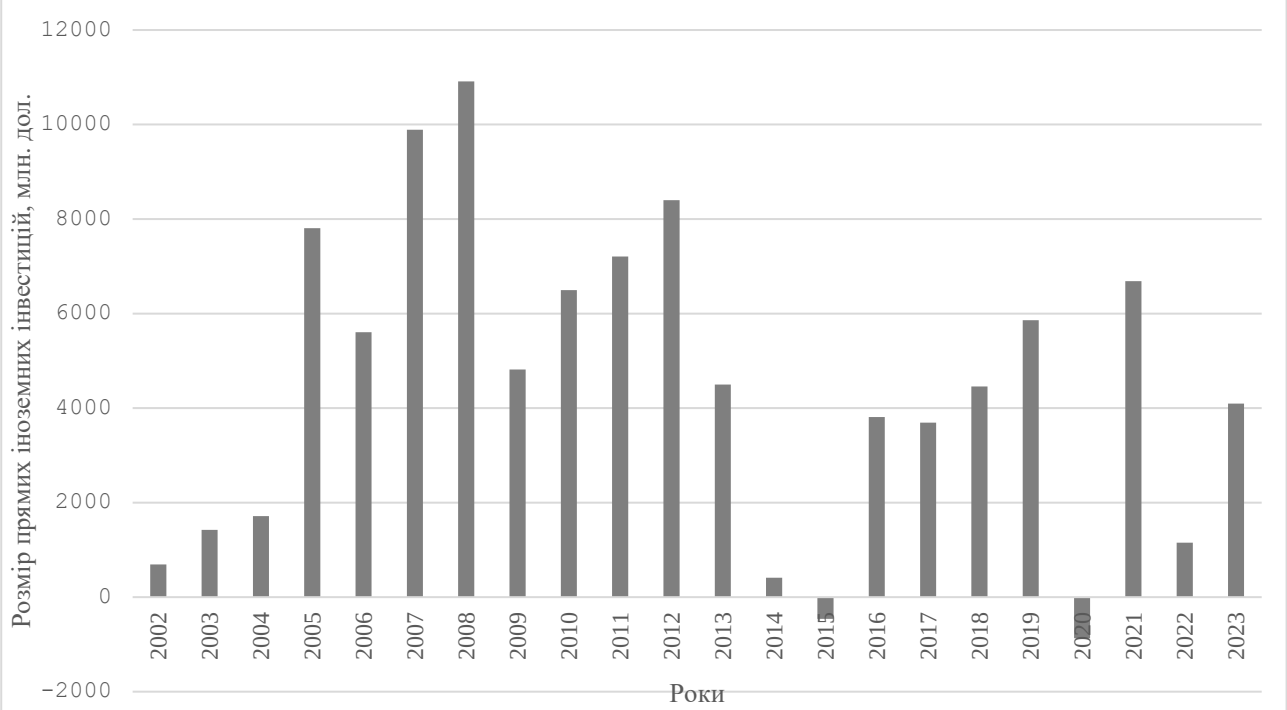

Рисунок 1 – Розмір прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн дол. упродовж 2002–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [2].

Інвестиційна привабливість країни складається з багатьох факторів і має досить суб'єктивний характер. Дуже часто окремий інвестор приймає рішення, на основі власних міркувань. Існує багато способів якісного та кількісного оцінювання інвестиційного клімату. Вони базуються на різних економічних, політичних та фінансових показниках на основі яких складається інвестиційний рейтинг. Розглянемо показники інвестиційного рейтингу України (рис. 1) на основі рейтингу Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА).

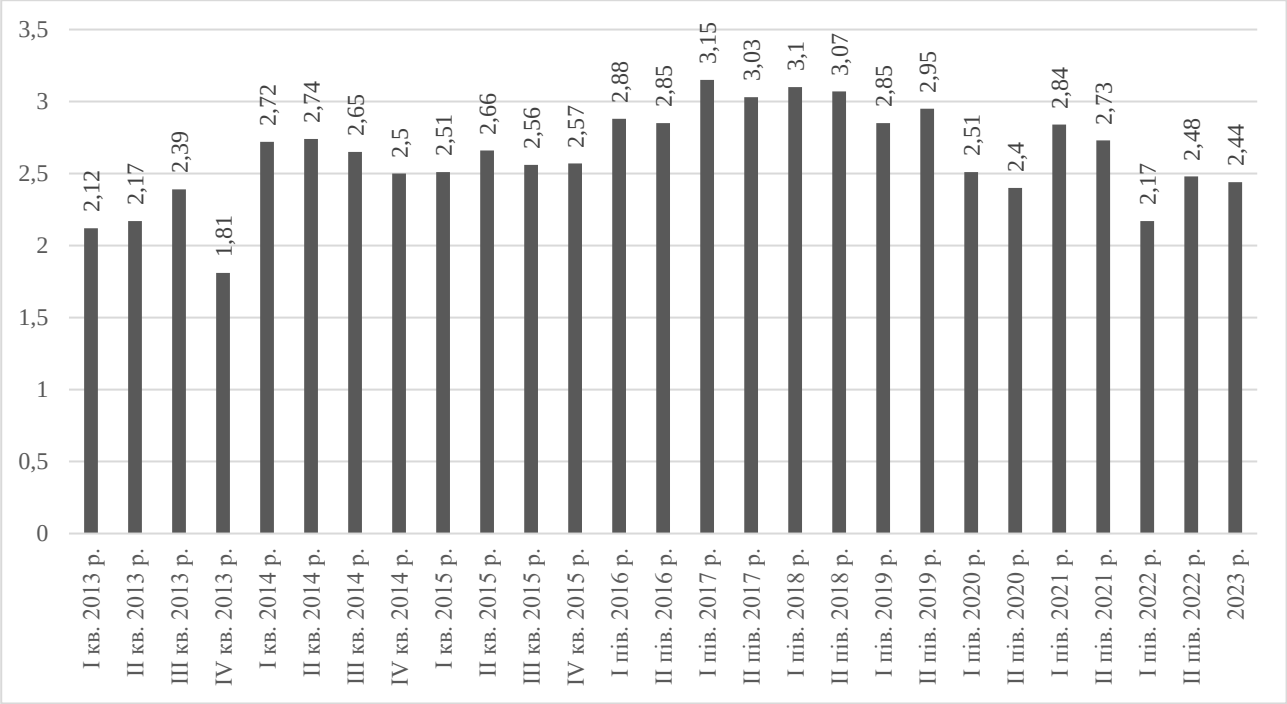

Рисунок 2 – Динаміка рейтингу інвестиційної привабливості України впродовж 2013–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [3, с. 34].

Отже, можемо спостерігати зниження рейтингу інвестиційної привабливості України в 2022-2023 рр. з початком повномасштабного вторгнення росії.

Оцінка поточного стану інвестиційного клімату залишається на низькому рівні. Відповідно до оцінок експерів, інвестиційний клімат в Україні є несприятливим. Повномасштабна воєнна агресія росії проти України є головним чинником негативного впливу на інвестиційний клімат через атаки на українську енергосистему, високий рівень ризику руйнувань внаслідок обстрілів, нестачу робочої сили внаслідок мобілізації, також негативно впливає на інвестиційний клімат корупція [3, с. 36; 4].

Проте, мають місце і позитивні фактори впливу на інвестиційний клімат України - статус країни, як кандидата до ЄС; скасування мит та квот на експорт з України; транспортний безвіз з країнами ЄС; відстрочення сплати податкових та митних платежів, а також подачі звітності; включення української енергосистеми до об’єднаної енергосистеми Європи [1, с. 173].

Постконфліктне відновлення економіки України, швидше за все, залежатиме від стратегії, яка має поєднувати негайну гуманітарну допомогу з довгостроковими зусиллями з відновлення. Стратегічне розташування країни, багаті природні ресурси та висококваліфікована робоча сила будуть ключовими активами на цьому етапі відновлення.

Увага буде в першу чергу зосереджуватися на відбудові інфраструктури, включаючи транспортні мережі, енергетичні об'єкти та телекомунікації і міжнародна допомога та інвестиції в даному контексті будуть відігравати вирішальну роль. Очікується, що значну роль та внесок будуть відігравати Європейський Союз, Світовий банк та інших світові фінансові установи. Ці інвестиції не лише відновлять довоєнний потенціал, а й модернізують інфраструктуру України для підвищення ефективності та стійкості.

Очікується, що такі ключові сектори, як сільське господарство, технології та виробництво, будуть провідними щодо інвестування. Щоб залучити та утримати іноземні інвестиції, Україні потрібно буде продовжити та поглибити реформи, спрямовані на покращення управління, зменшення корупції та посилення верховенства права. Прозора та стабільна нормативна база буде важливою для того, щоб забезпечити інвесторам впевненість, необхідну для залучення довгострокового капіталу. Післявоєнне відновлення прискорить економічну інтеграцію України з Європейським Союзом. Впровадження стандартів і практик ЄС відкриє нові ринки для українських товарів і послуг, посилюючи торгівлю та інвестиційні потоки. Узгодження з нормативно-правовою базою ЄС також зробить Україну більш привабливою для європейських інвесторів.

Отже, майбутні перспективи економічного відновлення України та інвестиційного клімату після конфлікту є обережно оптимістичними. Завдяки суттєвій міжнародній підтримці, безперервним зусиллям щодо реформ і стратегічній зосередженості на ключових секторах Україна має потенціал не лише відновитися, але й стати більш сильною та стійкіою економікою. Інвестиційна привабливість України значною мірою залежатиме від її здатності створити безпечне, прозоре та сприятливе для бізнесу середовище, яке зможе залучати та підтримувати довгострокові іноземні інвестиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нікольчук Ю. М. Інвестиційна привабливість України: основні тенденції, проблеми та ключові вектори вирішення [Текст] / Ю. М. Нікольчук, О. О. Лопатовська. *Innovation and Sustainability.* 2023. № 1. С. 164–175.

2. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/ (дата звернення: 14.05.2024).

3. Гуцан Т. Г., Мельникова О. В. Тенденції інвестиційної привабливості України в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник.* Т. : ТНТУ, 2024. Том 87, № 2. С. 30–39.

4. Тимошенко Н., Вишневська А. Аналіз інвестиційної привабливості економіки України. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. 2023. URL : http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/272016 (дата звернення: 16.05.2024).

УДК 338.012

Гурочкін Артур Володимирович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Гурочкіна В. В.,
д-р екон. наук, професор
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-8869-0189

ІТ-БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ

Український ІТ-бізнес зіткнувся зі значними труднощами через повномасштабне вторгнення рф та територію незалежної України, що призвело до тенденції переміщення в безпечніші регіони України та інші країни світу. Серед усіх регіонів України, саме Карпатський регіон став ключовим центром для переміщеного бізнесу, держава надає підтримку та стимулює цей процес О. Мульська [1]. Проте переміщенню виробничих компаній перешкоджають різноманітні загрози та виклики, зокрема розрив економічних зв'язків та проблеми логістики [2]. Конкурентоспроможність ІТ-підприємств під час війни та післявоєнного відновлення є складним питанням, як підкреслюється низкою досліджень. Б. Косович, А. Орліковська, П. Поврозник [3] наголошують на необхідності стратегічної адаптації та інновацій для підтримки конкурентоспроможності під час війни, при цьому П. Скок, Ю. Сотник [4] конкретно визначає ефективність ринку, інноваційний потенціал і нематеріальні активи як ключові показники. О.Денісюк., О. Куликов[5] далі досліджують виклики, з якими стикаються ІТ-компанії у воєнний час, зокрема необхідність безпечного інноваційного розвитку та вплив неекономічних факторів, таких як пандемія. І. Фоміна, А. Звонцов [6] підкреслюють важливість людських ресурсів, причому пропонують створити систему управління знаннями.

Полякова Ю.В., Шайда О.Є., Миронова М.І., Крутяк М.Б. [7] визнають міжнародний ІТ-аутсорсинг визначено як потенційний напрямок розвитку української ІТ-галузі. На нашу думку, це залишається в умовах війни потенційно та стратегічно важливим. А враховуючи експертну думку П. Дудкін, О. Дудкіна, В. Паляниця [7], що успішне переміщення бізнесу

вимагає ретельного планування та врахування різних факторів, у тому числі фінансових і матеріально-технічних аспектів слід зазначити, що релокація відбувалась у критичних умовах і на ретельне планування часу не було для прийняття рішень. Частина української ІТ-галузі переміщена за кордон і відбулась значна активізація та зростання обсягів випущеної продукції, зосереджуючись на міжнародному сорсингу та аутсорсингу. Війна призвела до міграції деяких ІТ-фахівців за кордон, зокрема до Західної Європи та Великобританії В. Барвінок [8]. Тому ту можна підкреслити про виняткову здатність швидко адаптуватися до змін ІТ-компаній. Завдяки цьому ІТ-галузь продовжує надавати експортні послуги для підтримки економіки України, хоча і в зменшеному обсязі. Крім того, багато ІТ-компаній з українськими корінням використали складні воєнні умови як можливість для розширення свого бізнесу на міжнародному рівні. Вони почали освоювати нові ринки, зокрема Польщі, Румунії та інших країн Східної Європи, що в перспективі обіцяє позитивні результати для глобального розвитку ІТ. Наприклад, компанія Alcor з ІТ-сфери розширили географію послуг на Польщу, Румунію та Східну Європу. Це стало справжнім викликом для юридичної команди, яка чудово справляється і швидко нарощує свою експертизу в міжнародному праві.

З метою підтримки ІТ-Індустрії в Україні запроваджено регулятором спеціальний правовий режим Дія.City: правовий режим, створений для стимулювання розвитку галузі. Запровадження Дія.City має на меті збільшення кількості ІТ-компаній, залучення міжнародних фахівців, підвищення конкурентоспроможності, стимулювання економічного зростання, збільшення надходжень до державного бюджету через розширення ІТ-сектора та збільшення кількості робочих місць. Отже, Дія.City був запущений у лютому 2022 року з метою надання сприятливих умов для функціонування та зростання технологічних компаній. Основні аспекти цього режиму включають податкові пільги, гнучкі умови праці, захист прав інтелектуальної власності та інші стимули для підприємств і фахівців у сфері інформаційних технологій.

Основні Переваги Дія.City є податкові пільги:

- знижені ставки податків (податок на прибуток підприємств становить 9% замість стандартної ставки 18%).

- єдиний податок (можливість сплати єдиного податку для фізичних осіб-підприємців, які працюють у сфері ІТ).

- пільгове оподаткування дивідендів: дивіденди, виплачені резидентами Дія.City, не оподатковуються, якщо вони виплачуються через два роки після отримання.

Гнучкі Умови Праці:

- гіг-контракти (запровадження гіг-контрактів, що дозволяють гнучкі умови праці для фахівців. Це сприяє залученню висококваліфікованих кадрів та зменшенню адміністративного навантаження на роботодавців).

- можливість роботи на умовах фрілансу (легалізація роботи фрілансерів в межах правового режиму Дія.City, що робить співпрацю з ними прозорішою та більш захищеною).

Захист Інтелектуальної Власності:

- покращений захист (надання додаткових правових інструментів для захисту інтелектуальної власності компаній, що працюють у сфері ІТ).

- спрощення процедур (спрощення процедур реєстрації та захисту інтелектуальної власності).

Залучення інвестицій:

- сприятливі умови для інвесторів (створення умов, що сприяють залученню інвестицій у технологічні компанії. Інвестори отримують певні податкові пільги та гарантії.

- підтримка стартапів (Дія.City пропонує програми підтримки для стартапів, включаючи гранти, менторську допомогу та доступ до фінансування.

Запровадження Дія.City є важливим кроком для стимулювання розвитку ІТ-галузі в Україні, створення нових можливостей для бізнесу та залучення інвестицій, що сприятиме економічному зростанню країни.

Проте правового режиму не буде достатньо в повній мірі, наприклад, Б. Косович [3] вважає, що з метою посилення конкурентоспроможності ІТ-підприємств необхідно стимулювання інновацій в якості продуктів і послуг, бізнес-процесах і кваліфікації персоналу. Це сприятиме залученню іноземного капіталу, поглибленню міжнародної, зокрема європейської співпраці, прискоренню євроінтеграційних процесів України.

Незважаючи на ці виклики, галузь відіграє ключову роль у відновленні економіки України та її міжнародній конкурентоспроможності. Український ІТ-бізнес, зіткнувшись із значними труднощами через повномасштабне вторгнення рф, демонструє здатність до адаптації та переміщення в безпечні регіони, зокрема в Карпати, завдяки підтримці держави. Проте виробничі компанії стикаються з викликами, такими як розрив економічних зв’язків і проблеми логістики. Для посилення конкурентоспроможності ІТ-підприємств потрібні інновації в якості продуктів, бізнес-процесах та кваліфікації персоналу. Дослідження підкреслюють необхідність стратегічної

адаптації та інновацій, зокрема, ефективності ринку, інноваційного потенціалу і нематеріальних активів. Важливість людських ресурсів та управління знаннями також має вирішальне значення для галузі. Міжнародний IT-аутсорсинг залишається важливим напрямком розвитку, попри війну.

Війна призвела до міграції IT-фахівців і переміщення частини галузі за кордон, що сприяло зростанню міжнародного сорсингу та аутсорсингу. Незважаючи на виклики, українська IT-галузь продовжує відігравати ключову роль у відновленні економіки країни та підтримці її міжнародної конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mulska O. P., Vasyltsiv T. H., Baranyak I. Y. Business relocation to the Carpathian region of Ukraine during the war: measures to support and eliminate threats. *Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*. 2022.

2. Melnyk M. I., Leshchukh I. V. Peculiarities, problems and incentives of relocation of national production in conditions of war. *Regional Economy*. 2022.

3. Kosovych B., Orlikovska A., Povroznyk P. Strengthening the competitiveness of it enterprises in the period of post-war recovery. *Market Infrastructure*. 2023. № 72. URL : https://doi.org/10.32782/infrastruct72-17

4. Skok P. O., Sotnyk Y. P. Formation of a Competitive Strategy of the Enterprise During the Wartime. *Business Inform*. 2023.

5. Denysiuk O. V., Kulikov O. P. Analyzing the Peculiarities of the Development of IT Companies in the Wartime and Regarding the Post-War Conditions. *Business Inform*. 2023.

6. Fomina I., Zvontsov A. V. Creation of the knowledge management system to increase the competitiveness of the IT company. *IEEE VI Forum Strategic Partnership of Universities and Enterprises of Hi-Tech Branches (Science. Education. Innovations) (SPUE)*. 2017. Pp. 189–191.

7. International IT outsourcing: prospects for Ukraine / Полякова Ю. В., Шайда О. Є., Миронова М. І., Крутяк М. Б. *Підприємництво і торгівля*. 2023.

8. Dudkin P., Dudkina O., Palianytsia V. Business relocation: infrastructure and logistics aspects. *Galician economic journal*. 2024.

9. Barvinok V. Current trends and problems of the IT sector in Ukraine: training and migration of IT professionals. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2020.

УДК 338.2

Даниленко Софія Володимирівна,
здобувачка (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Скорик М. О.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-3291-706X

РОЛЬ МОЛОДІ В ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ КРАЇНИ

Післявоєнна відбудова країни завжди потребує значних зусиль і ресурсів, але одним з ключових факторів успіху є залучення молоді. У сучасному світі, де технології і інновації стрімко розвиваються, саме нове покоління володіє необхідними навичками та ідеями для відновлення бізнесу. Молодь не тільки генерує креативні рішення, але й має великий потенціал для адаптації до нових умов і викликів. В умовах післявоєнної відбудови України, активна участь молодих підприємців і фахівців стає не лише бажаною, але й необхідною для створення стійкої та процвітаючої економіки.

Молодь завжди була важливим елементом суспільних перетворень, проте в сучасних умовах її роль як рушійної сили відновлення бізнесу набуває особливого значення. Це пов'язано з глобальними викликами, такими як економічні кризи, пандемії, технологічні зміни та війни, які вимагають нових підходів до розвитку підприємництва та інновацій. Підростаюче покоління та майбутнє країни, зі своєю енергією, креативністю та відкритістю до нових технологій, відіграє ключову роль у цих процесах. Давайте розглянемо кілька способів, якими молодь може бути ефективним інструментом у відбудові держави після війни [1, с. 103]:

1. Інновації як ключовий аспект внеску. Молоді люди часто стають джерелом нових ідей та технологій, які сприяють розвитку бізнесу. Вони активно впроваджують цифрові рішення, що покращують продуктивність і конкурентоспроможність компаній. Наприклад, молоді підприємці використовують штучний інтелект, блокчейн та інші передові технології для створення нових продуктів і послуг. Одним із прикладів є стартапи, засновані

підростаючими підприємцями, які пропонують інноваційні рішення в різних галузях: від фінансових технологій до охорони здоров'я та освіти. Завдяки своїй гнучкості та готовності ризикувати, молодь здатна швидко адаптуватися до змін і знаходити нові можливості для зростання.

2. Підприємництво як рушійна сила економічного зростання. Молоді підприємці відіграють важливу роль у створенні нових робочих місць і стимулюванні економічного розвитку. Вони активно залучаються до створення малих та середніх підприємств, які є основою економіки багатьох країн. За власними спостереженнями, молодіжне підприємництво сприяє підвищенню рівня зайнятості та зниженню безробіття серед молоді. Більше того, вони часто орієнтуються на соціально відповідальне бізнес-моделювання, що включає в себе врахування екологічних та соціальних факторів. Це сприяє формуванню стійкої економіки, яка здатна ефективно реагувати на сучасні виклики.

3. Соціально-економічне відродження через молодіжні ініціативи. Вони активно беруть участь у волонтерських проектах, спрямованих на підтримку громад і вирішення соціальних проблем, що включає в себе освітні програми, екологічні ініціативи, та підтримку вразливих верств населення. Крім того, молодь часто стає агентом змін у своїх громадах, виступаючи за інклюзивність та рівні можливості для всіх. Це сприяє побудові соціально справедливого суспільства, де кожен має можливість реалізувати свій потенціал.

Отже, післявоєнна відбудова держави це відновлення економічної стійкості та соціального розвитку; це завдання, яке потребує не лише фінансових зусиль, але й нових ідей, енергії та таланту. Одним із ключових ресурсів у цьому процесі є молодь - динамічне, інноваційне та енергійне покоління, здатне до змін та адаптації. Використання потенціалу молодого покоління стає стратегічним кроком для підтримки післявоєнних економічних ініціатив, забезпечуючи не лише перспективний кадровий резерв, а й новаторські підходи до вирішення викликів, що стоять перед відновлюваною економікою. Крім того, молоді підприємці можуть бути більш готовими до ризику, що дозволяє їм експериментувати та швидше впроваджувати нові ідеї. Таким чином, молодь виступає як каталізатор для підвищення інноваційності та зростання післявоєнного бізнесу. Для максимального використання їх потенціалу необхідно створювати сприятливі умови для їхнього розвитку, забезпечувати доступ до освіти та ресурсів, а також підтримувати молодіжні ініціативи на всіх рівнях. Тільки тоді ми зможемо повністю реалізувати потенціал молоді як рушійної сили відновлення бізнесу та розвитку суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парфенюк О. Роль молоді у відбудові післявоєнної України: визначаємося зі шляхами розвитку. *Молодь як ключовий чинник сталого розвитку економіки України* : збірник наукових праць. 2023. С. 103. URL : http://nati.org.ua/docs/science/2023/Conference_26052023_p001.pdf

2. Якою буде Україна після перемоги: підлітки поділилися ідеями відбудови нашої держави. URL : https://osvitoria.media/experience/yakoyu-bude-ukrayina-pislya-peremogy-pidlitky-podilylysya-ideyamy-vidbudovy-nashoyi-derzhavy/

УДК 330

Денисенко Ярослав Анатолійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Марченко О. І.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1301-6680

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ

Цифрова трансформація стала одним із найбільш обговорюваних та важливих понять у світі бізнесу. Вона належить до процесу впровадження цифрових технологій у різні сфери діяльності компанії з метою покращення ефективності, збільшення продуктивності та створення нових можливостей для розвитку та зростання.

У своїй суті цифрова трансформація є глибоким та комплексним процесом змін, що стосуються як технологій та інфраструктури, так і організаційних структур, бізнес-процесів та культури компанії. Цей процес не обмежується простим впровадженням нових технологій, а містить перетворення всієї компанії з метою адаптації до вимог сучасного цифрового світу.

Цифрова трансформація розглядається науковцями та економістами як важливий індикатор соціально-економічного розвитку країни, регіону, галузі економіки і підприємства. Саме тому питання цифрової трансформації стали темою для обговорення світовими лідерами на саміті G20 у м. Осака (Японія) 2022 року, на якому визначено основні пріоритети, серед яких зокрема підтримка цифровізації підприємницької діяльності [1, с. 11].

Українська науковиця Федулова Л. описує появу нового типу промислового виробництва, який ґрунтується на таких ключових аспектах:

– Повна автоматизація, тобто виробничі процеси повністю автоматизовані, що мінімізує потребу в людському втручанні та значно підвищує ефективність.

– Великі масиви даних. Використання великих обсягів даних дозволяє оптимізувати виробництво, прогнозувати попит та виявляти потенційні проблеми.

– Технології доповненої реальності, що використовуються для візуалізації інформації, надання інструкцій та покращення співпраці між працівниками.

– Інтернет речей передбачає взаємопов'язані пристрої, підключені до Інтернету, які збирають дані та надсилають їх у режимі реального часу, що дає змогу постійно моніторити та контролювати виробничі процеси.

Цей новий тип промислового виробництва, який Федулова Л. називає "індустрією 4.0", має потенціал значно підвищити продуктивність, покращити якість продукції та зменшити витрати [1, с. 7].

Світові економісти прогнозують, що до 2030 року обов’язковими елементами кожної успішної компанії стануть проєктний підхід до ведення бізнесу та використання data-driven рішень, сучасних способів комунікації та безперервного трекінгу ефективності персоналу, машинного навчання та штучного інтелекту. Головна конкурентна перевага, яку необхідно взяти уваги – це вміння швидко адаптуватися в умовах постійної цифрової трансформації до. Тому й не дивно, що в найближчий час більшість компаній пройдуть через цифрову трансформацію бізнесу, що обумовлено зростанням популярності інноваційних технологій і розумінням їх переваг [2].

Оптимізація процесу цифрової трансформації бізнесу включає декілька структурованих взаємопов’язаних елементів. Згідно з поглядами дослідників Центру цифрової трансформації бізнесу, такими ключовими областями цифрових перетворень можуть бути: операційний бізнес-процес, робота з клієнтами та бізнес-моделі підприємства. Кожен із зазначених елементів, в свою чергу, поділяється на складові частини (рис. 1) [3].

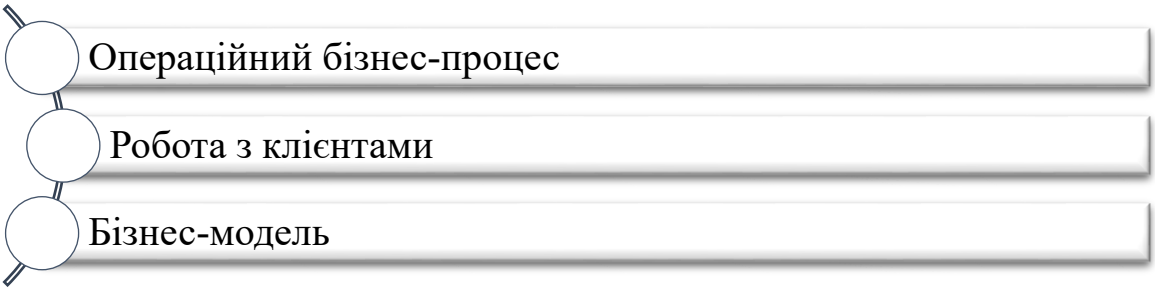

Рисунок 1 – Модель структуризації елементів
цифрової трансформації бізнесу

Цифрова трансформація передбачає впровадження інноваційних технологій у традиційний алгоритм діяльності компанії. Одне лише використання штучного інтелекту, блокчейну, big data, роботів або дронів не зробить ваше підприємство цифровим. Технології – це частина алгоритму, який складається в інноваційне рішення. А її головний, сполучний елемент – людські ресурси. Digital і big data – лише драйвери перетворення, а не місія. Мета ж будь-яких трансформаційних змін – це зростання ефективності роботи компанії: обходити конкурентів, витрачати менше, заробляти більше і перевершувати результати діяльності попередніх років. Щоб досягти такого ефекту необхідно робити ставку на розвиток потенціалу персоналу. Саме вони взаємодіють і з новими програмами, і з новим обладнанням, і з клієнтами. Окрім цього, цифрова трансформація сприяє розвитку інноваційного розвитку, перетворює елементи створення вартості, відкриваючи при цьому нові можливості для збільшення доданої вартості [4].

Основна мета будь-якої трансформації бізнесу – зростання ефективності роботи підприємства. Але кожен визначає її по-різному, тому команді з топ-менеджменту необхідно дійти єдиної думки щодо подальшого розвитку цифровізації бізнесу. Інколи доводиться формулювати з нуля або корегувати головну мету, стратегію, бачення,і цінності компанії, а також вибудовувати нову культуру взаємодії працівників один з одним і з клієнтами з урахуванням як ринкового, так і внутрішнього середовища.

Як і будь-який процес, цифрова трансформація має певні недоліки. Вони, звісно, не можуть переважити позитивний вплив при впровадженні технологій. Але перед початком варто розуміти та бути готовими до певних незручностей. Зокрема, цифрова трансформація може вимагати значних інвестицій в обладнання, програмне забезпечення та навчання персоналу. Крім того, процес впровадження нових технологій може бути складним та тривалим, що може спричинити проблеми та затримки.

Перехід до цифрових технологій може підвищити вразливість компанії до кібератак та інших загроз у кібербезпеці. Неправильне використання або недостатній захист цифрових даних може призвести до витоку інформації та серйозних фінансових втрат.

Впровадження цифрових технологій може спричинити опір з боку персоналу, особливо якщо це пов'язано зі змінами в організаційній культурі та процесах роботи. Деякі співробітники можуть відчувати страх перед новими технологіями або побоюватися втрати робочих місць через автоматизацію процесів.

Таким чином, цифрова трансформація є складним та багатогранним процесом, який вимагає чіткої стратегії та планування. Розробка стратегії цифрової трансформації має бути заснована на розумінні бізнес-цілей компанії, фокусі на клієнтах, інноваціях та гнучкості, а також враховувати культурні та організаційні зміни. Правильно розроблена та реалізована стратегія цифрової трансформації допоможе компанії успішно адаптуватися до змінних умов ринку та швидше досягти своїх стратегічних цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федулова Л. Тенденції розвитку та впровадження цифрових технологій для реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток.* К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2020. № 7 (26). С. 6–14. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/166840
2. Платформа Creatio для управління бізнес-процесами і CRM. URL : https://www.terrasoft.ua/page/digital-transformation
3. Звіт Глобального центру з цифрової трансформації бізнесу: Digital Vortex. How Digital Disruption Is Redefining Industries. URL : https://www.cisco.com/c/dam/en/us/solutions/collateral/industry-solutions/digital-vortex-report.pdf
4. Зуб П. В., Калач Г. М. Цифровізація бізнес-процесів промислових підприємств. *Економіка та суспільство.* 2021. Випуск 26. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/385/372

УДК 351:346.61

Доляницький Микола Михайлович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-0898-6914

МОДЕРНІЗАЦІЯ СФЕРИ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ), як провідна галузь забезпечення гарантованого законодавчими актами рівня життя громадян України, має виняткове соціально-економічне значення. Не потребує нових аргументів і актуальність завдань реформування цієї галузі, оскільки вона знаходиться в критичному техніко-економічному стані, вихід з якого може забезпечити впровадження нових моделей господарської діяльності і сучасних механізмів управління розвитком. Увагу науковців до підприємств ЖКГ підсилює той факт, що більшість заходів реформування поки що малоефективні, і цьому є свої організаційні та загальноекономічні причини. Але певний негативний вклад у процес галузевих і регіональних трансформацій вносить і чинник слабкого впливу науки, зокрема несистемність, незавершеність і застарілість положень існуючої науково-методологічної бази, яка в нових умовах мала б стати провідним засобом забезпечення ефективних результатів розвитку галузі і її підприємств. Особливого значення набуває державне регулювання, яке повинне забезпечити належне функціонування ринку на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій і споживачів послуг.

Розвиток ринкових відносин в житлово-комунальному секторі має супроводжуватися пошуком методів державного (місцевого) регулювання, зокрема за допомогою тарифів. Об'єктивна необхідність такого регулювання пов'язана з особливостями житлово-комунальних послуг, перш за все з їх безперебійністю, тобто неможливістю відмови від їх отримання на тривалий період, а також неможливістю компенсації недопоставлених послуг. Формування тарифів (цін) на ЖКП (товари) на території України і місцевих утворень є однією з основних проблем реформування ЖКГ [1].

Важливо зауважити, що на вітчизняному ринку ЖКП сформувалося два основні напрями організаційно-правового впливу на економічні інтереси діяльності житлово-комунальних підприємств: формування конкурентного середовища (житлове господарство, благоустрій, побутове обслуговування, санітарне очищення, ін.); антимонопольне регулювання процесу постачання ресурсів (тепло-, газо-, водо-) через господарські мережі (локальних монополістів на відповідних ринках послуг).

Природні монополії на вітчизняному РЖКП виконують соціально значущу функцію, надаючи як господарюючим суб'єктам, так і населенню найважливіші види послуг, а їх особливостями є:

1) виробничі технології характеризуються замкненим виробничим циклом у єдиному технологічному середовищі;

2) низька еластичність попиту, адже попит на їхні послуги майже не залежить від зміни цін на них. Це пояснюється тим, що послуги таких структур задовольняють першочергові потреби промислових споживачів і сектору домогосподарств.

Проте без конкурентного середовища, у сфері природних монополій можливі зловживання своїм статусом. Сфери діяльності природних монополій за останні роки є одними з найприбутковіших у економіці, крім РЖКП. Причина цього – відсутність державної підтримки та невідповідність тарифів собівартості надання послуг. Доцільно також зважати на те, що ЖКГ загалом не може бути приватизованим і переданим приватному бізнесу через його технологічну й економічну специфіку та соціальну значущість для населення. Для прикладу, складно забезпечити конкуренцію в багатоповерховому будинку, якщо до цього будинку підведена одна теплова магістраль. Аби забезпечити конкуренцію, треба підвести, для прикладу, декілька труб або зробити генеруючий пристрій безпосередньо в будинку. Аналогічною є ситуація у сфері водопостачання, електропостачання тощо.

Тому конкурентне середовище на ринку ЖКП – явище доволі складне та потребує належного наукового підґрунтя. Проте без розвитку відносин конкуренції у цій сфері, посилюватимуться тенденції до її занепаду, адже приватний бізнес не матиме гарантій для довгострокових інвестицій у житлово-комунальну інфраструктуру [2].

В умовах відкритої економіки державне регулювання ринку ЖКП – це втручання держави не в ринковий механізм, а в передумови та побічні наслідки його функціонування. У першому випадку держава, для одержання потрібних зрушень в економіці, повинна не підміняти закони ринку

штучними законами, а впливати на ті умови, які забезпечують реалізацію таких законів. Впливаючи на умови функціонування ринку, вона може спрямувати розвиток ринкових відносин відповідно до цілей і пріоритетів державної економічної політики.

На сучасному етапі розвитку економіки України сформувалося два основні напрями організаційно-правового впливу на економічні інтереси діяльності підприємств ринку ЖКП:

- формування конкурентного середовища під час надання послуг у таких сферах: житлове господарство, благоустрій, побутове обслуговування, санітарне очищення, вивезення та утилізація твердих побутових відходів;

- державне регулювання господарської діяльності підприємств, які надають ЖКП (теплопостачання, водопостання і газопостачання) за допомогою місцевих мереж, так званих локальних монополістів на відповідних ринках послуг, за допомогою створення наглядових рад.

Значною проблемою підприємств житлово-комунального господарства є їх постійна збитковість; зношеність основних засобів; зростання дефіциту обігових коштів, що призводить до збільшення кредиторської заборгованості на спожиті енергоносії; дебіторська заборгованість; непривабливість для зовнішніх інвесторів. Як наслідок цього – істотне відставання галузі в темпах проведення ринкових реформ, неможливість забезпечити задовільну якість послуг, що надаються. Відсутність фінансових ресурсів навіть для простого відтворення основних засобів призводить до численних аварій, які відбуваються все частіше, а їх наслідки стають усе серйознішими. Основним складником ефективної діяльності підприємств житлово-комунального господарства є збалансована тарифна політика, здатна задовольнити інтереси всіх учасників надання та споживання житлово-комунальних послуг [3, с. 193].

В умовах війни відбувається різке падіння платоспроможного попиту населення внаслідок інфляційної загрози та зменшення доходів через безробіття. За оцінками 207 експертів Світового банку внаслідок війни у 2022 році рівень бідності в Україні зріс більш ніж у 4 рази до 24% населення з 5,5% у 2021 році внаслідок падіння купівельної спроможності населення та зменшення соціальних виплат через кратне зростання дефіциту державного бюджету.

Розвиток соціально-орієнтованої ринкової економіки ґрунтується на впровадженні нових підходів до регулювання житлово-комунальної сфери, як важливої для реалізації інтересів кожної людини. Стан і специфіка

функціонування комунальних підприємств потребують докорінного реформування. Ця сфера безпосередньо пов'язана з добробутом населення, задоволенням його потреб життєзабезпечення, а тому перманентним завданням сьогодення є досягнення рівноваги між інтересами органів державної влади та громади, усунення соціальної напруги, досягнення визначальної мети – підвищення якості життя людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Москаленко Е. В. Система територіального управління: питання теорії та практики. Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами / ДонДУУ. Донецьк, 2009. С. 17–24.
2. Манойленко О. В. Запровадження інноваційних методів державного регулювання ринку житлово-господарських послуг. *Причерноморські економічні студії.* 2016. Вип. 11. С. 35–42.
3. Саранюк А. Ю. Ефективність тарифної політики на підприємствах житлово-комунального господарства. *Економічний аналіз* : збірник наук. праць / Тернопільський національний економічний університет ; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. Том 21. № 2. С. 192–199.
4. Ружинська Н. Аналіз стану заборгованості населення за надані послуги перед підприємствами житлово-комунального господарства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2024. Випуск 61. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3778/3701

УДК 338.124

Дуркіна Катерина Олегівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Лазебник Лариса Леонідівна,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2234-4093

ПЕРСПЕКТИВИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Військова агресія Росії в Україні звела нанівець плани розвитку країни, відкинувши її на десятки років назад. Катастрофічні збитки, завдані виробничому, житловому секторам та інфраструктурі обчислюються у мільярди доларів США, а війна все триває, завдаючи нових втрат. Війна приносить значні випробування в тому числі для підприємництва, вимагаючи від бізнесу гнучкості, адаптації та швидкого реагування на нові реалії.

За оцінками Світового банку та вітчизняного Міністерства економіки, для повоєнного відновлення Україні знадобиться щонайменше 411 млрд дол. США. Пріоритетні напрями – відбудова критичної інфраструктури, житла та важливих соціальних і транспортних об’єктів. Але не варто забувати також про відновлення промисловості, потенціалу в агросекторі, ІТ-сфері та в інших галузях [4].

Слід відмітити, що воєнний час приносить численні виклики для економіки та підприємництва, водночас створюючи унікальні можливості для розвитку та відбудови в післявоєнний період. Розглянемо основні аспекти, що впливають на підприємництво у цих умовах, а також потенційні напрямки розвитку та відновлення.

Виклики воєнного часу:

1. Нестабільність та ризики:

- Фізичні ризики - руйнування інфраструктури, заводів та інших виробничих об'єктів.
- Логістичні проблеми - перервані ланцюги постачань, нестача товарів та матеріалів.
- Зниження попиту - спад споживчої активності через зниження доходів населення та підвищення невизначеності.

2. Адаптація та інновації:

- Реорганізація бізнесу - підприємства можуть переміщувати виробництво в безпечніші регіони.

- Інновації - розробка нових продуктів або послуг, які відповідають умовам війни, наприклад, виробництво товарів першої необхідності.

- Цифровізація - перехід до онлайн-форматів роботи, дистанційна праця та електронна комерція.

3. Державна підтримка:

- Фінансова допомога - державні субсидії, кредити та гранти для підтримки бізнесу.

- Регуляторні полегшення - зменшення податкового тягаря, спрощення регуляторних процедур [1].

Післявоєнна відбудова:

1. Реконструкція та відновлення:

- Інфраструктурні проекти - великомасштабні будівельні проекти для відновлення доріг, мостів, електромереж та інших критичних інфраструктурних об'єктів.

- Інвестиції - залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій для відновлення економіки.

2. Підтримка бізнесу:

- Фінансування - доступ до кредитних ліній та інвестиційних фондів для відновлення та розширення бізнесу.

- Програми розвитку - державні програми для підтримки малого та середнього бізнесу, стартапів та інноваційних проектів.

3. Міжнародна допомога:

- Гранти та позики - фінансова допомога від міжнародних організацій та країн-партнерів.

- Експертна підтримка - консультації та експертна допомога в різних галузях від міжнародних організацій.

4. Ринок праці:

- Зайнятість - відновлення та створення нових робочих місць, перепідготовка кадрів.

- Міграція - повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб, які можуть стати трудовими ресурсами для відбудови.

5. Довгострокові стратегії:

- Структурні реформи - реформування економічних та адміністративних структур для підвищення ефективності та прозорості.

- Сталий розвиток - впровадження екологічно сталих практик та технологій в економіку. [2]

Виклики та можливості повоєнної відбудови представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Виклики та можливості повоєнної відбудови

Виклики	
Економічна нестабільність	Інфляція, дефіцит бюджету, зниження довіри інвесторів
Соціальні проблеми	Високий рівень безробіття, соціальні конфлікти
Можливості	
Інновації та технології	Використання нових технологій для підвищення ефективності виробництва та управління
Підтримка міжнародних партнерів	Розширення співпраці з міжнародними організаціями та країнами

Джерело: складено автором за даними [3].

У швейцарському Лугано Україна презентувала план післявоєнного відновлення на суму понад 750 млрд доларів, який включатиме 850 проєктів для відбудови країни.

Про це йдеться на сайті Плану відновлення та у презентації плану у Лугано.

План розрахований на 10 років – з 2023 року і до 2032 року – і відбуватиметься у дві хвилі. Перша триватиме у 2023-2025 роки, у які планується втілити більшість із зазначених проєктів – 580. Ці три роки коштуватимуть понад 350 млрд доларів.

Друга хвиля міститиме меншу кількість проєктів, але потребуватиме більшого фінансування – понад 400 млрд доларів. При цьому у плані закладено, що українська економіка протягом цих 10 років зростатиме на 7% щороку.

Загальну суму у 750 млрд доларів планують фінансувати так:

- 250-300 млрд доларів завдяки партнерським грантам на оборону, критичне фінансування надзвичайного стану, відновлення житла та інших об’єктів, розвиток інфраструктури як частини ЄС тощо.
- 200-300 млрд доларів кредитними коштами від партнерів, з яких профінансують модернізацію інфраструктури, енергетичні проєкти, підтримку фінансової системи та співфінансування приватних інвестицій.
- 250 млрд доларів завдяки приватним інвестиціям в інфраструктурні проєкти, сектори з доданою вартістю та інші комерційно вигідні інвестиції.

Отже, воєнний час приносить численні виклики для підприємництва, проте повоєнна відбудова відкриває нові можливості для зростання та розвитку. Ключовими факторами успіху є адаптація до нових умов, впровадження інновацій, співпраця та управління ризиками. Державна та міжнародна підтримка відіграють важливу роль у відновленні економіки та створенні сприятливого середовища для бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Охріменко О. О., Попов Р. О. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворення. *Економіка та суспільство.* 2022. № 45. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841

2. Покровська Н. М. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України, економічні аспекти. *Вісник Східноукраїнського Національного Університету імені Володимира Даля.* 2022. № 4. С. 41–47.

3. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. URL : https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf

4. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html

УДК 336.27.1

Зябрєв Валентин Юрійович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Загірняк Д. М.,
д-р екон. наук, професор, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
м. Кременчук, Україна
ORCID ID 0000-0002-7009-8635

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Управління державним боргом в Україні – це не лише економічний, а й стратегічний аспект, який визначає фінансову ситуацію країни та її здатність забезпечити ефективне функціонування економічних, соціальних та інфраструктурних систем. Збалансоване управління державним боргом передбачає врахування багатьох факторів, таких як економічна динаміка, грошова політика, інфляційні та валютні ризики, а також соціальні та політичні вимоги громадян.

У сучасному світовому контексті, в умовах глобальних фінансових викликів, управлінням державним боргом урядові структури в Україні визначають як важливий аспект для забезпечення економічної стійкості та привабливості для інвестицій. Реформи та заходи повинні спрямовуватися на підвищення ефективності використання фінансів, забезпечення прозорості та відповідальності в управлінні борговими зобов’язаннями [1]. Аналіз управління державним боргом включає комплексні завдання та стратегії для досягнення стабільності та сталого економічного зростання.

Структура державного боргу – це комплексний аналіз всіх зобов'язань, які держава має перед різними кредиторами. Структура державного боргу може значно відрізнятися в залежності від конкретної країни, її економічного стану, фінансової політики та геополітичного середовища.

Основні компоненти структури державного боргу включають:

- Внутрішній борг-зобов'язання перед внутрішніми кредиторами, такими як внутрішні банки, фінансові установи, та внутрішні інвестори.

- Зовнішній борг-зобов'язання перед міжнародними кредиторами та зовнішніми інвесторами.
- Борг у внутрішній валюті-вимірюється в національній валюті країни.
- Борг в іноземній валюті-вимірюється у валюті інших країн.
- Короткостроковий борг-зобов'язання, які мають бути сплачені протягом короткого періоду.
- Довгостроковий борг-зобов'язання, термін сплати яких перевищує один рік.

За даними Мінфіну, у кінці червня 2021 року загальний розмір державного та гарантованого державою боргу України сягнув 92,52 млрд дол або понад 2,5 трлн грн. Це більше, ніж два бюджети України 2021 року [2].

Більшість коштів влада позичала за кордоном. У підсумку під час криз та знецінення гривні боргове навантаження на бюджет суттєво зростало.

Після здобуття незалежності Україна активно нарощувала міжнародні резерви. Вони досягнули піку у 2010 році, після чого за часів президентства Віктора Януковича влада їх "спалювала" заради підтримки стабільного курсу гривні.

Після 2014 року Україна перейшла на гнучке курсоутворення, що дозволило Нацбанку нарощувати золотовалютні резерви. Завдяки їм гривня відносно спокійно пережила чергову економічну кризу, спричинену пандемією COVID-19.

За даними Мінфіну, 31 серпня загальний розмір державного та гарантованого державою боргу становив 3,584 трлн грн або 98,03 млрд дол. Розмір боргу у 2022 році майже безперервно зростав. У гривневому еквіваленті він збільшився майже на 1 трлн грн переважно завдяки зростанню зовнішніх запозичень [3].

Що можна зробити з боргами?

- Використання отриманої фінансової допомоги для погашення боргів та виплати процентів, навіть у складних фінансових умовах.
- Продекларування дефолт-оголосити відмову від виплат чи їх частини.
- Узгодження з кредиторами щодо відтермінування платежів, зменшення суми чи процентної ставки, не порушуючи довіру інвесторів.
- Здійснення викупу українських єврооблігацій, що коштують 35-45% від номіналу, для зекономлення понад 50% на погашенні суми боргу та повного використання коштів на виплату відсотків.

Попри складу ситуацію з бюджетом, у Мінфіні вважають, що Україна має продовжувати платити за своїми боргами, зокрема зовнішніми.

Враховуючи графік виплат за зовнішнім боргом, витрати на обслуговування держборгу в найближчий період несуттєві порівняно з потребами фінансування бюджету. Також більш важливим є можливість повноцінного фінансування дефіциту як з офіційних, так і з комерційних джерел.

Це свідчить про те, що уряд прагне зберегти хороші стосунки з кредиторами навіть у складних умовах, аби після війни мати можливість залучати значні кошти для відбудови країни. Оголошення про реструктуризацію може похитнути довіру інвесторів до України. Утім, цю довіру і так похитнула війна [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз джерел формування бюджетних інвестицій територіальних громад / Загірняк Д. М., Дідур С. В., Глухова В. І., Кравченко Х. В. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2022. № 1(105). С. 40–46.

2. Державний борг України з початку 1991 до 2020 рр. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2021/08/23/677115/

3. Борг України на 2022 р. URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2021/06/8/674746/

4. Державний борг України перевищить 100 % ВВП. Що це означає? URL : https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/25/692991/

УДК 330.341.1:658.589:378.4

Кицик Анна Ігорівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Білошкурський М. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0002-2826-3983

ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Інвестиційні аспекти трансферу технологій в сучасному світі є ключовими для розвитку та конкурентоспроможності бізнесу. Технологічний прогрес швидко набирає обертів, і перехід до новітніх розробок стає важливою умовою для успіху. У світлі цього, інвестиції в трансфер технологій визначаються як стратегічний крок для підприємств у забезпеченні їхнього майбутнього успіху.

Одним з ключових аспектів інвестиційного трансферу технологій є можливість доступу до новітніх розробок та знань. Інвестори активно шукають переваги, які можуть отримати від нових технологій, щоб покращити ефективність свого бізнесу або забезпечити його конкурентоспроможність. Через інвестиції в трансфер технологій вони отримують доступ до інноваційних рішень, які дозволяють їм ефективніше виробляти товари та послуги.

Другим важливим аспектом є ризик та управління ним. Інвестиції в трансфер технологій часто пов’язані зі значними витратами і неоднозначністю результатів. Тому ефективне управління ризиками стає ключовим завданням для інвесторів. Це включає в себе аналіз потенційних перешкод та розробку стратегій мінімізації ризику.

Крім того, важливим аспектом є підтримка інноваційної культури та створення сприятливого середовища для розвитку нових ідей. Інвестори, які активно впроваджують технологічні нововведення, зазвичай стають лідерами у своїх галузях через здатність адаптуватися до змін та швидко відгукуватися на ринкові тенденції.

Є підстави вважати, що інвестиції в трансфер технологій відкривають перед підприємствами безліч можливостей для розвитку та зростання. Вони дозволяють не лише збільшити ефективність виробництва, але й стати водночас інноваційним лідером у своїй галузі.

Інвестиційні аспекти трансферу технологій базуються на важливих теоретичних концепціях, які визначають стратегії інвестування в технології для досягнення певних цілей. Розглянемо деякі з них.

1. Модель активів та інвесторів, в якій інвестори приймають рішення щодо розподілу своїх активів між різними типами інвестицій, включно з технологіями. Згідно з цією моделлю, інвестори зазвичай шукають оптимальний баланс між ризиком та прибутком, коли вони розглядають інвестиції в технології.

2. Теорія портфельного інвестування, згідно якої інвестори повинні диверсифікувати свій портфель, щоб зменшити ризик і збільшити можливий прибуток. У контексті технологічних інвестицій це означає розподіл коштів між різними видами технологій та компаній, щоб зменшити вплив можливих несприятливих подій [1].

3. Теорія ризику та прибутку, яка вказує на те, що існує прямий взаємозв'язок між ризиком і потенційним прибутком. Чим вищий ризик, тим вищий потенційний прибуток, і навпаки. Інвестори повинні бути готові приймати ризики в обмін на можливий великий прибуток, коли вони інвестують у новітні технології.

4. Модель стадій розвитку технологій, в якій визначаються різні стадії розвитку технологій, такі як наукові дослідження, розробка, виробництво та комерціалізація. Інвестори мають різні стратегії для кожної стадії, залежно від рівня ризику та потенційного прибутку [2].

5. Теорія інноваційного циклу, в основу якої покладено концепцію життєвого циклу технологій, включно з появою, зростанням, зрілістю та вмиранням. Інвестори мають розуміти цей цикл і вчасно реагувати на зміни, щоб максимізувати свій прибуток.

Розуміння згаданих теоретичних основ допомагає інвесторам приймати обґрунтовані рішення щодо інвестування в технології. Вони дозволяють розпізнати ризики та можливості, оцінювати потенційні прибутки та збалансувати свій портфель інвестицій таким чином, щоб досягти найкращих результатів.

Інвестування в трансфер технологій може приймати різні форми і здійснюватися в різних секторах економіки. Однією з форм інвестування у

трансфер технологій є венчурний капітал для стартапів технологій. Венчурні капіталісти інвестують у розвиток перспективних технологічних стартапів. Наприклад, компанія Sequoia Capital інвестувала в Airbnb та Google на ранніх етапах їхнього розвитку, що дозволило їм стати лідерами у своїх галузях [3].

Багато великих корпорацій створюють спеціалізовані фонди для інвестування в технологічні стартапи, які можуть забезпечити їм доступ до нових інновацій. Наприклад, Samsung Ventures інвестує в ряд технологічних компаній, щоб забезпечити собі конкурентну перевагу в ринкових сегментах, таких як електроніка та штучний інтелект.

Технологічні акселератори та інкубатори надають стартапам доступ до фінансування, менторства та ресурсів для їхнього розвитку. Наприклад, Y Combinator та Techstars допомагають стартапам з різних галузей, включаючи технології, отримати фінансування та підтримку для їхнього зростання [4].

Багато університетів мають центри технологічного трансферу, які допомагають комерціалізувати результати наукових досліджень. Це може включати ліцензування технологій стороннім компаніям або створення стартапів на основі дослідницьких розробок. Наприклад, Massachusetts Institute of Technology (MIT) має великий центр технологічного трансферу, який допоміг створити такі компанії, як Akamai Technologies та Dropbox [5].

Глобальні технологічні фонди інвестують у технологічні компанії по всьому світу, надаючи їм доступ до фінансування та експертної підтримки. Наприклад, SoftBank Vision Fund є одним з найбільших глобальних технологічних фондів, який інвестує в компанії з різних секторів, включаючи інтернет, штучний інтелект та біотехнології [6].

Наведені приклади ілюструють різноманітність інвестиційних стратегій у сфері технологій та трансферу технологій, які можуть призвести до успішних комерційних рішень та створення значної вартості для інвесторів.

Отже, інвестування у трансфер технологій представляє собою важливу стратегію для розвитку інноваційного бізнесу. Різноманітність підходів, які можна застосовувати в цій сфері, відображається у різних формах інвестицій, таких як венчурний капітал, корпоративні інноваційні фонди, акселератори та інкубатори, технологічні трансферні центри та глобальні технологічні фонди. Ці приклади показують, що інвестори активно зацікавлені в здійсненні великих інвестицій у технології, які можуть призвести до розвитку нових продуктів та послуг, підвищення конкурентоспроможності

та створення значної вартості. Однак успішність таких інвестицій вимагає ретельного аналізу ризиків, ефективного управління та глибокого розуміння технологічних тенденцій та інноваційних ринків. Загалом, інвестиції у трансфер технологій є ключовим фактором у сприянні розвитку інноваційного середовища та досягненні успіху в сучасній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба П. Бігевіоризм: еволюція та місце в теорії міжнародного портфельного інвестування. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. Том 107. № 6. С. 89–104. DOI : https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(107)08

2. Білошкурська Н. В. Управління промисловим виробництвом в Україні: інноваційний аспект. *Економічний простір*. 2015. № 98. С. 54–62. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2015_98_8 (дата звернення: 20.05.2024).

3. Деркач М. Ризики та переваги раннього інвестування: поради експерта. *PaySpace Magazine*. 2024. URL : https://psm7.com/uk/investicii/riski-i-preimushhestva-rannego-investirovaniya-sovety-eksperta.html (дата звернення: 20.05.2024).

4. Шевченко К. Перспективні ідеї стартапів від Y Combinator. *Genesis*. 2024. URL : https://www.gen.tech/post/perspektivni-ideyi-startapiv-vid-y-combinator (дата звернення: 20.05.2024).

5. Management of the higher education institutions innovative potential: Formalization and evaluation / Braslavska O., Penkova O., Plets I., Sus T., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M. *Revista Inclusiones*. 2020. Vol. 7. No. 4. P. 624–645. URL : https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1575 (дата звернення: 20.05.2024).

6. Перевершили очікування: SoftBank показав високий операційний прибуток. *Investory news*. 2019. URL : https://investory.news/pereversheli-ochikuvannya-softbank-pokazav-visokij-operacijnij-pributok/ (дата звернення: 20.05.2024).

УДК 330. 341.1

Конопля Арсен Ігорович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0000-0002-6823-3471
Науковий керівник:
Лисиця В. В.,
канд. пед. наук., доцент,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна
ORCID ID 0000-0003-2228-2013

STRATEGY DEVELOPMENT ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЛАЄНСУ ТА БЕНЧМАРКІНГУ

Удосконалення наукової сфери в сучасних умовах дозволяє стверджувати про вагомий вплив на розвиток мережі закладів вищої освіти України (далі – ЗВО), в результаті чого формується digital-менеджмент, який має на меті створення інноваційних механізмів, технологій або проєктів задля успішного адміністрування освітніми установами та «нарощення» економічних показників зростання прибутку, підготовки конкурентоспроможних фахівців й міжнародного співробітництва. За лаштунками безперебійної роботи та стратегічного розвитку ЗВО під час глобальної невизначеності стоять: комплаєнс та бенчмаркінг. Ці терміни відносно нові в діловому середовищі й розповсюджуються на всі сфери суспільства.

П. Перерва, Т. Кобєлєва, Т. Романчик зазначають, що комплаєнс – це частина системи управління / контролю в організації, пов’язана з ризиками невідповідності, недотримання вимог законодавства, нормативних документів, стандартів наглядових органів, галузевих асоціацій, кодексів поведінки тощо [1, с. 208]. Так, М. Савченко та О. Боєнко підкреслюють той факт, за якого все частіше відзначається доцільність використання бенчмаркінгу для поліпшення діяльності організацій та наслідування досвіду провідних установ, що лише актуалізує потребу в формуванні стратегій розвитку потенціалу ЗВО [4].

Їх цільове призначення – збереження стійкості корпоративного управління. Контроль за дотриманням правових норм і внутрішніх вимог організації, вирішення конфліктів інтересів й конфліктних ситуацій зокрема, дотримання етичних норм, впровадження антикорупційних заходів, запобігання потенційним ризикам і контроль над ними, постійний моніторинг законодавства та зовнішніх факторів ринку – прерогатива сьогодення. Досліджуючи проблему стратегічного розвитку ЗВО на засадах комплаєнсу та бенчмаркінгу, нами зміщено акцент на необхідності розвитку усіх компонентів потенціалу вищої освіти, серед яких: фінансово-економічний, кадровий, маркетинговий, науковий, просторово-часовий, соціальний та виховний. Бібліометричний аналіз вказує на періодичний інтерес до вищезазначеної квестії. Більш того, у різні хронологічні межі в наукових колах обговорювалися специфічні аспекти такі як-от: антикризова концепція, контрольна функція, протидія тероризму, конфліктних ситуацій, корупції; оцінка репутаційних ризиків, оптимізація регулювання етичних проблем і т.п. Наведемо переваги інтеграції комплаєнсу та бенчмаркінгу в діяльність ЗВО:

- *підвищення якості освіти* – забезпечення високих стандартів освітнього процесу;
- *«етична гармонія»* – показник достатнього рівня корпоративної культури та професіоналізму;
- *культивування гуманізму* – постфактум відносини, які засновані на принципах колегіальної рівноправності, справедливості, толерантності, емпатії.

«Strategy development» закладів вищої освіти на засадах комплаєнсу та бенчмаркінгу є ефективним підходом для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку. Впровадження цих інструментів дозволяє ЗВО не лише відповідати сучасним вимогам в епоху ірраціональних викликів, але й випереджати їх, створюючи інноваційне та етично спрямоване середовище для навчання та наукових досліджень. Таке впровадження покращує репутацію, піднімає її цінність в очах партнерів, закордонних донорів (інвесторів), підвищує рівень довіри академічної спільноти.

Провідну позицію у відновленні потенціалу вищої школи повинна становити освітня політика держави завдяки врахування як поточних загроз, так і проблем, які зумовлені війною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перерва П. Г., Кобєлєва Т. О., Романчик Т. В. Комплаєнс як фактор інноваційного розвитку підприємства. Інформація та знання в системі управління інноваційним розвитком : монографія. Розд. 5.2 / заг. ред. Ю. С. Шипуліна. Суми : Триторія, 2018. С. 205–220.

2. Педак І. С. Бенчмаркінг як механізм порівняльного аналізу та запорука майбутнього регіонів. *Учені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. *Серія: Державне управління.* 2017. № 1, том 28 (67). С. 52–56.

3. Проєкт Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

4. Савченко М. В., Боєнко О. Ю. Стратегія розвитку потенціалу закладів вищої освіти на засадах бенчмаркінгу. *Економіка і організація управління.* 2020. №4 (40). С. 239–248.

5. Лисиця В. В., Конопля А. І. Роль штучного інтелекту у вищій школі: перспективи та недоліки. *Березневий науковий дискурс 2024 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України»* : матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції для освітян, м. Київ, 29 березня 2024 року. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2024. 173, [61–64] с. DOI : https://doi.org/10.54929/conf_ped_03_2024

УДК 336.01

Коржовник Юлія Вячеславівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ружинська Н. О.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6424-2928

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ТА СТІЙКІСТЬ

Інноваційні фінансові інструменти – це нові або вдосконалені засоби фінансування, інвестування, обміну та управління фінансовими ресурсами, які зазвичай використовують передові технології або мають унікальні фінансові структури або умови [1, с. 340]. Вони дають не тільки поштовх для удосконалення та розвитку підприємства, а також стимулюють їх стійкість та рентабельність на ринку. Деякі основні інноваційні інструменти (табл. 1).

Таблиця 1 – Основні інноваційні інструменти

Інноваційні інструменти	Характеристика
Штучний інтелект (ШІ)	ШІ може використовуватися для автоматизації завдань, аналізу даних та прийняття рішень, що може допомогти підприємствам заощадити час, гроші та покращити свою ефективність
Блокчейн	це розподілена база даних, яка є безпечною та прозорою. Його можна використовувати для відстеження транзакцій, укладання договорів та створення нових фінансових продуктів і послуг
Краудфандинг	це процес збору грошей від великої кількості людей, зазвичай через Інтернет. Його можна використовувати для фінансування нових підприємств, творчих проектів та інших цілей
Великі дані	це великий обсяг складних даних, які важко обробити традиційними методами. Його можна використовувати для виявлення закономірностей, прийняття рішень та покращення ефективності

Джерело: складено автором за даними [2].

Кожен з цих інструментів несе свій вплив на рентабельність на стійкість підприємства до прикладу.

Впроваджуючи інструменти на базі ШІ, компанії підвищують свої бізнес-результати. До прикладу ритейлер жіночої білизни Cosabella відмовився від послуг агенції, яка налаштовувала бренду рекламні кампанії, і залучив до цієї роботи ШІ-платформу. Результатом цих дій стало те, що компанія більш ніж утричі збільшила рентабельність інвестицій і на 30 % розширила клієнтську базу [3].

Застосування технологій блокчейну дає наступні можливості:

Оперативне спрощення: Blockchain дозволяє багатостороннє відстеження та керування банківськими гарантіями та акредитивами в реальному часі;

Автоматизована відповідність: Покладіться на швидшу та точнішу звітність завдяки автоматизованому процесу відповідності, який спирається на незмінні записи даних;

Швидший розрахунок: Отримайте вигоду від прямого переказу коштів між фінансовими установами майже в реальному часі, усуваючи конфлікти та прискорюючи розрахунки [4].

Краудфандинг може допомогти підприємствам отримати доступ до капіталу, не маючи потреби в традиційних кредитах, які можуть бути пов'язані з високими процентними ставками та суворими вимогами до кредитоспроможності.

Використання BigData дає змогу глибше розуміти реальні потреби клієнтів, щоб приймати правильні рішення для подальшого розвитку бізнесу. Дізнатися потенціал локації, визначити вдале розташування для відкриття чи масштабування бізнесу, розширення зони доставки, розміщення реклами тощо [5].

Щодо використання інноваційних фінансових інструментів в Україні наведено на рис. 1.

Згідно з прогнозами PwC, до 2025 року 80% українських компаній планують інвестувати в ШІ. Це свідчить про зростання на 8% порівняно з 72% компаній, які планували інвестувати в ШІ у 2023 році.

За прогнозами Deloitte Ukraine, до 2026 року 70% українських компаній використовуватимуть блокчейн-технології в своїх процесах. Це свідчить про зростання на 13% порівняно з 57% компаній, які зацікавлені в інвестуванні в блокчейн-технологію у 2023 році.

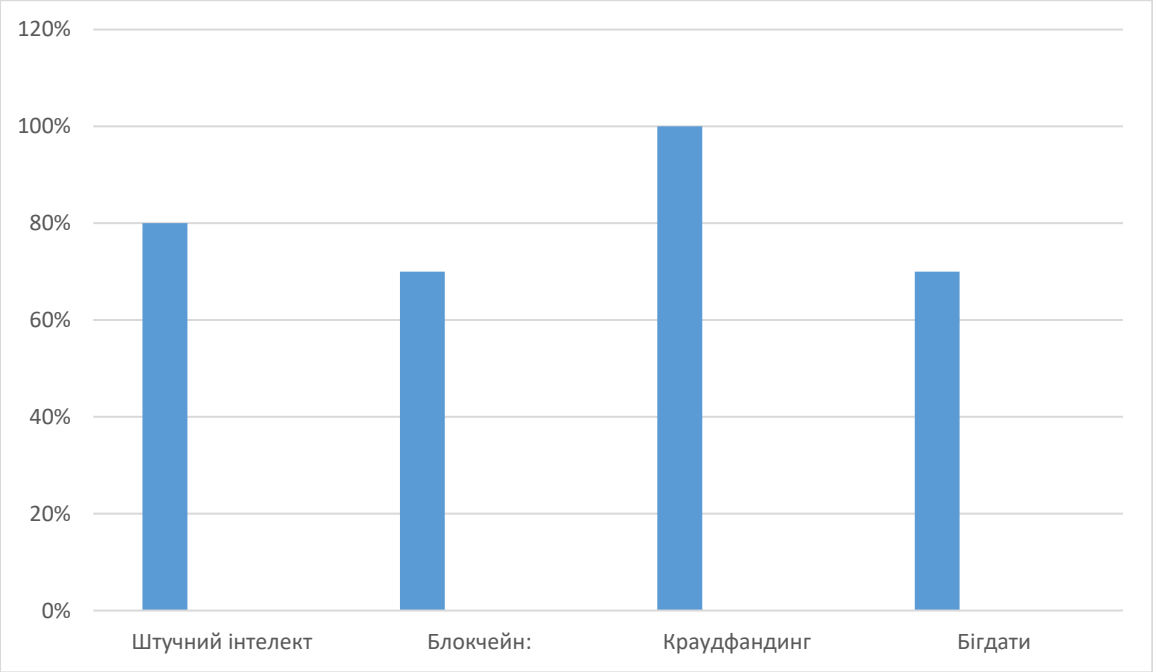

Рисунок 1 – Динаміка використання інноваційних фінансових інструментів в Україні

Джерело: складено автором за даними [6].

Згідно з прогнозами Nauberi, ринок краудфандингу в Україні до 2025 року зросте до 2 мільярдів гривень. Це свідчить про зростання на 100% порівняно з 1 мільярдом гривень у 2023 році.

За прогнозами Forrester Research, до 2027 року 70% українських компаній використовуватимуть BigData для прийняття кращих бізнес-рішень. Це свідчить про зростання на 16% порівняно з 54% компаній, які використовують BigData у 2023 році [6].

Отже можна зробити висновок, що інноваційні фінансові інструменти можуть бути потужним інструментом для підприємств усіх розмірів. Їх можна використовувати для підвищення рентабельності, зниження ризиків та стимулювання зростання. Однак важливо вибрати правильний інструмент для роботи та ретельно оцінити ризики, перш ніж використовувати будь-який інноваційний фінансовий інструмент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024 рік. Том 9. № 1. URL : http://ujae.org.ua/innovatsijni-finansovi-instrumenty-v-systemi-rozvytku-pidpryyemstv/
2. Вікіпедія. URL : https://en.wikipedia.org/wiki

3. Як використовувати ШІ для бізнесу: досвід українських підприємців. URL : https://ain.ua/2024/03/25/yak-vykorystovuvaty-shi-dlya-biznesu-dosvid-ukrayinskyh-pidpryyemcziv/

4. Блокчейн для фінансових послуг. URL : https://www.ibm.com/ blockchain/industries/financial-services

5. Big Data-рішення. URL : https://kyivstar.ua/business/products/ bigdata? utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=b2b-bigdata_reg_ search-general_ukraine&utm_term

6. Міністерство цифрової трансформації України. URL : https://thedigital.gov.ua/

УДК 332.1

Косюк Артур Максимович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ткаченко В. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-4915-2518

ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ, ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД І РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Економічне відновлення підприємств, територіальних громад та регіонів України потребує комплексного підходу, що включає різні інструменти та заходи.

Для економічного відновлення підприємств, територіальних громад та регіонів України необхідно застосовувати комплексний підхід, що охоплює декілька ключових напрямків: державну підтримку та фінансування, залучення інвестицій та капіталу, підтримку бізнес-середовища, реалізацію інфраструктурних проектів, розвиток людського капіталу, регіональний розвиток, інноваційний розвиток та міжнародну співпрацю [1].

Державна підтримка та фінансування включає різні форми фінансової допомоги, такі як гранти та субсидії, що сприяють розвитку інфраструктури та модернізації виробництва. Наприклад, гранти можуть бути надані на впровадження нових технологій або розвиток екологічно чистих виробництв. Також важливими є кредити з низькими відсотками, що надають доступ до дешевих фінансових ресурсів, та податкові пільги, які стимулюють бізнес-активність, зокрема для новостворених підприємств або компаній, що постраждали внаслідок кризи.

Залучення інвестицій та капіталу передбачає створення інвестиційних фондів для підтримки стартапів та інноваційних проектів. Публічно-приватне партнерство (PPP) дозволяє залучити приватний капітал для реалізації важливих інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг або лікарень. Важливим є також залучення іноземних інвестицій через спрощення

регуляторних процедур та створення сприятливого інвестиційного клімату, що гарантує захист прав інвесторів [2].

Підтримка бізнес-середовища охоплює розвиток бізнес-інкубаторів, що надають стартапам офісні приміщення, консультації та інші необхідні ресурси. Спрощення регуляцій та зменшення бюрократичних бар'єрів допомагають підприємцям швидше реєструвати бізнес та отримувати необхідні дозволи. Цифровізація послуг полегшує доступ до державних послуг через інтернет, що значно знижує витрати часу та ресурсів для підприємців.

Інфраструктурні проекти мають на меті розвиток транспортної інфраструктури (модернізація доріг, залізниць, портів та аеропортів), що покращить логістику та знизить витрати на транспортування товарів. Інвестиції в енергетичну інфраструктуру включають розвиток альтернативних джерел енергії та модернізацію існуючих електромереж, що забезпечить надійне постачання енергії. Відновлення соціальної інфраструктури, такої як школи, лікарні та інші громадські заклади, підвищить якість життя населення.

Розвиток людського капіталу включає освітні програми та тренінги для підготовки кадрів для сучасних галузей економіки. Програми перекваліфікації та підтримки безробітних допоможуть знизити рівень безробіття та забезпечити нові робочі місця. Стимулювання молодіжного та жіночого підприємництва сприятиме розвитку нових бізнесів та інновацій.

Регіональний розвиток передбачає децентралізацію, що забезпечує передачу повноважень та фінансів на місцевий рівень, дозволяючи громадам ефективніше управляти своїми ресурсами. Створення регіональних кластерів, таких як аграрні або промислові зони, сприяє спеціалізації та підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Розвиток туризму, включаючи інвестиції в готелі, туристичні маршрути та культурні об'єкти, залучає туристів та сприяє економічному зростанню.

Інноваційний розвиток охоплює створення інноваційних парків та технопарків, що підтримують високотехнологічні компанії та наукові дослідження. Фінансування наукових проектів та співпраця з університетами та дослідницькими інститутами сприяють впровадженню нових технологій в економіку.

Міжнародна співпраця передбачає участь у європейських фондах та програмах, таких як Horizon 2020 або Європейський фонд регіонального розвитку, що надають фінансування для відновлення та розвитку. Отримання технічної допомоги від міжнародних експертів допомагає в реалізації проектів та впровадженні кращих практик.

Ефективне застосування цих інструментів забезпечить сталий економічний розвиток України, підвищить конкурентоспроможність підприємств, сприятиме розвитку місцевих громад та регіонів, а також поліпшить якість життя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство економіки України – офіційні матеріали та програми. URL : https://www.me.gov.ua/

2. Європейська Комісія – матеріали щодо програм фінансування та співпраці з Україною. URL : https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine

3. Світовий банк – звіти про економічний розвиток та підтримку країн, що розвиваються. URL : https://www.worldbank.org

4. ООН – публікації про сталий розвиток та відновлення економіки в постконфліктних регіонах. URL : https://ukraine.un.org/

5. Українські аналітичні центри та дослідницькі інститути – аналітичні звіти щодо економічного розвитку України. URL : https://4press.com.ua/

УДК 336.228.3

Лепеха Дмитро Геннадійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Лазебник Л. Л.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2234-4093

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах глибоких кризових явищ в Україні, викликаних військовою агресією росії проти України, головною метою стратегічного розвитку країни є забезпечення економічного зростання. Одним із важливих кроків для інтенсифікації темпів відновлення та зростання інвестиційної привабливості вітчизняного бізнесу виступає лібералізація податкової системи.

Ключова передумова ефективної роботи податкової системи та унеможливлення ухиляння від сплати податків – максимальне розширення податкової бази при встановленні невисоких (оптимальних) ставок оподаткування. При цьому, за переконаннями іноземних експертів Україна має уникати винятків із загальних та обов'язкових для всіх правил оподаткування. Оскільки, такі винятки спонукають недобросовісних платників застосовувати методи уникнення оподаткування або його мінімізації, сприяють розвитку корупційної діяльності [1].

Результати наукових досліджень вказують на значний негативний вплив податків на економічне зростання підприємств. В кінці минулого століття було проведено щонайменше двадцять п'ять економічних досліджень, які це підтверджують, в тому числі кожне дослідження, проведене за останні п'ятнадцять років, виявляє негативний вплив податків на економічне зростання [2]. Зокрема, зарубіжні експерти при проведенні дослідженні [3], присвячене аналізу реформи країн ОЕСР зі скорочення бюджетних дефіцитів та фіскальних стимулів (між 1970 і 2006 рр.), прийшли до висновку,

що фіскальна консолідація, яка базується на скороченні витрат та зменшенні податкового навантаження, з більшою ймовірністю досягне успіху у скороченні дефіциту та боргу та з меншою ймовірністю спричинить рецесію порівняно з фіскальною консолідацією, заснованою на підвищенні податків.

Наразі податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності підприємств. Існуюча система формування державних доходів відображає недосконаліть перехідної економіки та має переважно фіскальний характер.В Україні показник загального рівня оподаткування знаходиться на рівні таких країн як Норвегія (40%), Нідерланди (39%) чи Німеччина (38%). Найвищий же рівень податкового навантаження демонструють такі країни як Данія (46,5%), Франція (45,4%), Бельгія (43%) та Швеція (43%) [4]. Однак, зазначені країни характеризуються розвиненою економікою, піки економічного зростання яких залишились у далекому минулому.

Ріст тіньової економіки України набирає загрозливих масштабів. За оцінками Міністерства економіки України, рівень тінізації економіки у 2023 р. становив близько 30% від обсягу офіційного ВВП [5]. Збільшення рівня тіньової економіки відбувається на тлі «шокових» зростань світових цін на сировину (енергоносії і сільськогосподарську продукцію), які спонукали суб’єктів господарювання зменшувати ризики втрати лімітованих ресурсів в умовах збільшення виробничих витрат.

Крім того, до ключових проблем податкової системи України варто віднести підтримку урядом сировинної економіки, що приносить мінімальний прибуток. За даними вітчизняних експертів найбільш мінімізований рівень оподаткування в Україні – у так званих ресурсних податків – рента та екологічний збір, що призводить до привласнення сировинними фінансово-промисловими групами значної частки суспільних доходів від продажу природних ресурсів. Водночас система оподаткування галузей з високою доданою вартістю (харчова, фармацевтична, нафтопереробна, автомобілебудувальна) перешкоджає розвитку цих напрямів.

Незважаючи на постійне реформування податкової системи України варто виділити основні її недоліки, які виступають загрозами економічній та фінансовій безпеці країни (рис. 1).

фіскальна спрямованність податкової системи.

- податки не виступають інструментом підвищення конкурентоспроможності країни, а регулююча функція податків не орієнтована на стале економічне зростання

значні витрати на адміністрування податків та зборів

податкова система залишається досить складною в частині підготовки та подання звітних документів тому не сприяє веденню бізнесу

- за даними щорічного дослідження "Paying Taxes 2020", яке проводиться командою PwC разом із експертами Світового банку на підготовку і подання податкової звітності, в Україні середньому потрібно 327,5 години на рік, тоді як в ЄС цей показник – 161 година, а загальний світовий – 240 годин

необхідність удосконалення спрощеної системи оподаткування

- знижена мотивація підприємницької діяльності; відсутність зацікавленності суб'єктів господарювання у зміні свого статусу як суб'єктів, які мають право використовувати спрощену систему оподаткування, що негативно впливає на їх розвиток та відповідно зростання обсягів діяльності.

система митно-тарифного регулювання не сприяє оперативності реагування на зміну кон'юнктури світового ринку та на торговельні режими в інших державах і на структуру економіки в Україні

недостатньо ефективний механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами

- це сповільнює розвиток економіки у розрізі окремих регіонів України.

Рисунок 1 – Основні недоліки податкової системи України, що загрожують її економічній та фінансовій безпеці

Джерело:складено автором на основі [6].

Зазначені недоліки призвели до таких проблем системного характеру: податкова заборгованість платників податків перед державним бюджетом та цільовими фондами; ухилення від оподаткування, яке в Україні набрало масштабного характеру; бюджетна заборгованість з відшкодування ПДВ; нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше податкове навантаження покладено на законослухняних платників, позбавлених податкових пільг.

За умов слабкої інституційної спроможності держави, корупції, мінімального захисту приватної власності, порушення прав інвесторів вважаємо, що податкова політика має бути спрямована на зменшення податкових ставок, принаймні на час проведення реформування інституцій.

З огляду на зазначене найбільш оптимальною для України вважаємо модель нової податкової політики України, розроблену фахівцями Інституту майбутнього [7]. Основними інструментами запропонованої податкової реформи є:

1) заміна податку на прибуток податком на виведений капітал зі ставкою 10 %;

2) заміна ПДВ податком з роздрібного продажу зі ставкою 10 %.

3) ліквідація ЄСВ, військового збору та малодохідних податків;

4) включення в податок на доходи фізичних осіб соціальних зобов'язань, як компенсатора ліквідованих податків з поступовим зниженням ставки протягом 10 років до 10 %;

5) брутизація та зменшення навантаження на фонд оплати праці, як матеріальне (зменшення витрат роботодавця), так і операційне (спрощення пов'язаних з оплатою праці процесів та процедур). При цьому, під «брутизацією» розуміють включення суми, що була би сплачена роботодавцем до Пенсійного фонду України у вигляді ЄСВ до складу основної частини заробітної плати;

6) модифікація спрощеної системи оподаткування з 4-х груп до 2-х (1 група – це мікробізнес, який як податок сплачує фіксовану суму патенту; 2 група – це решта бізнесу (до фіксованого рівня обороту), яка сплачує лише податок із продажу);

7) синхронізація ставок митних зборів у товарних групах – одна ставка для всієї товарної групи;

8) спрощення правил акцизного оподаткування для легальних виробників та продавців, мінімізація контрольних заходів і застосування непрямих методів контролю.

За нашими переконаннями такий механізм податкової політики може стати головним інструментом розвитку вітчизняної економіки країни в повоєнний період, недопущення її занепаду в умовах війни. Зокрема, через підвищення конкурентної привабливості української юрисдикції, стимулювання економічного зростання та інноваційного розвитку підприємництва, прискорення темпів впровадження науково-технічного прогресу і широкого застосування інтелектуального потенціалу, мінімізацію тіньової економіки, спрощення податкового адміністрування, зниження частки держави в економіці, зниження корупційних ризиків, цифровізації податкової служби, формування культури платника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обух В., Колода Я. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни / Укрінформ. 2023. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html

2. William McBride What Is the Evidence on Taxes and Growth? / Tax Foundation. 2012. URL : https://taxfoundation.org/what-evidence-taxes-and-growth/#_ftn4/

3. Alberto Alesina & Silvia Ardagna, Large changes in fiscal policy: taxes versus spending, in Tax Policy and the Economy. Vol. 24 (Univ. of Chicago Press, 2010). URL : https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/649828

4. Index of Economac Freedom 2023. URL : https://www.heritage.org/index/explore?view=by-variables&version=1293

5. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2023 році / Міністерство економіки України. 2024. URL : https://www.me.gov.ua

6. Податкова пастка для української економіки / UIFuture. 2023. URL : https://uifuture.org/publications/podatkova-pastka-dlya-ukrayinskoyi-ekonomiky/

7. Новий податковий кодекс: радикальне зниження податків як запорука розвитку держави / Український інститут майбутнього. 2022. URL : https://uifuture.org/publications/novyj-podatkovyj-kodeks-radykalne-znyzhennya-podatkiv-yak-zaporuka-rozvytku-derzhavy/

УДК 338.2

Логощук Ірина Василівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ляшенко Г. П.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-6560-9931

СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМА УКРАЇНИ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ МОЛОДИХ ПІДПРИЄМЦІВ

Формування глобальної стартап-екосистеми стало ключовим напрямом розвитку інтелектуальної економіки провідних європейських країн у останні роки. Метою функціонування цієї екосистеми є створення інструментів для генерування нових бізнес-ідей та їх реалізації на ринку у вигляді інноваційних товарів і послуг. Стартапи значно вплинули на економічний розвиток, що привернуло до них підвищену увагу в країнах з розвиненими інноваційними системами.

Екосистема стартапів України знаходиться на етапі активного становлення та в останні роки стрімко розвивається як один із центрів стартап-екосистеми у Східній Європі. Таким чином, Україна багата на таланти та інновації, пропонує молодим підприємцям унікальні можливості для розвитку їхніх бізнес-ідей та реалізації амбітних проектів. Особливістю розвитку екосистеми стартапів України є мінімальна участь держави у цьому процесі. Фінансування та розвиток інфраструктурних організацій відбувається в основному за кошти приватних інвесторів [1]. За даними дослідницької організації "Kauffman Foundation" протягом останніх 20 років 75% чистого зростання робочої сили було саме завдяки стартапам [2].

Традиційно стартап розглядають як тимчасову організацію (невелику компанію або команду засновників), яка прагне реалізувати певну бізнес-ідею та перебуває в постійному пошуку повторюваної, масштабованої та прибуткової бізнес-моделі. Для успішної конкуренції на ринку стартап повинен мати інноваційні характеристики. Інновація може бути не лише технологічною (щодо продукту чи процесу), але й стосуватися бізнес-моделі

чи маркетингу, тобто бути маркетинговою або організаційною. Такі інновації є надзвичайно цінними для багатьох галузей. Вітчизняна практика часто приділяє їм недостатньо уваги, проте світовий досвід підтверджує, що саме ці інновації можуть значно оптимізувати бізнес-процеси, систему управління на підприємстві, збільшити обсяги збуту та кількість клієнтів. Таким чином, інноваційні характеристики дозволяють стартапу більш ефективно конкурувати на ринку.

Україна славиться високим рівнем технічної освіти, зокрема у сфері інформаційних технологій та інженерії. Університети в Києві, Харкові, Львові та інших містах щорічно випускають тисячі кваліфікованих фахівців, які готові долучитися до інноваційних проєктів. Цей значний резерв талантів робить Україну привабливим місцем для створення технологічних стартапів. Молоді підприємці мають доступ до висококваліфікованих розробників, інженерів та інших спеціалістів, що дозволяє реалізовувати перспективні проєкти з використанням найновіших технологій.

Український уряд та різні інституції активно підтримують розвиток стартапів через різноманітні програми та ініціативи. Наприклад, існують грантові програми, податкові пільги для IT-компаній та стартапів, а також ініціативи, наприклад, Ukrainian Startup Fund, що надають фінансову підтримку перспективним проєктам. Така підтримка сприяє створенню сприятливих умов для запуску та розвитку нових бізнесів, знижуючи фінансові бар'єри та забезпечуючи необхідні ресурси для стартапів на ранніх етапах їх розвитку. Так, були створені мережі та асоціації бізнес-ангелів , біржі та інтернет-платформи для стартапів (інвестиційна платформа для учасників венчурного ринку Startup.Network, 2010 р.з.; Українська асоціація венчурного та приватного капіталу (UVCA), 2014 р.з.); венчурні фонди (Almaz Capital, AVentures Capital, Digital Future, TMT Investments), фонди прямого інвестування «Private Equity Funds» (Dragon Capital, Horizon Capital, Siguler, Guff & Co.) [3, с. 476].

Отже, слід зазначити, що інституційний вплив є важливим через значення як формальних інститутів (нормативно-правової бази та органів державної влади), так і неформальних факторів, таких як ментальність, бізнес-традиції та цифрова грамотність населення. В Україні існують суттєві проблеми з цими аспектами.

У великих містах України діють численні бізнес-інкубатори, акселератори та коворкінг-простори, які пропонують молодим підприємцям необхідні ресурси для розвитку їхніх ідей. Це включає не тільки робочі місця,

але й доступ до менторів, консультацій з юридичних та фінансових питань, а також можливості для нетворкінгу. Розвинена інфраструктура дозволяє стартапам швидше адаптуватися до ринкових умов та ефективніше розвиватися. Запуск стартапу в Україні є значно дешевшим порівняно з багатьма західними країнами. Вартість оренди офісів, зарплати працівників та загальні витрати на ведення бізнесу є відносно низькими, що дозволяє молодим підприємцям ефективніше використовувати свої ресурси. Це особливо важливо для стартапів на початкових етапах, коли фінансові ресурси обмежені, і всі витрачені кошти мають значення.

Українські стартапи зазнали помітного росту в інтересі міжнародних інвесторів в останні роки. Кількість венчурних фондів та приватних інвесторів, які виявляють готовність інвестувати в українські проекти, значно збільшилася. Це створює нові можливості для залучення капіталу та масштабування бізнесу. Інвестори вбачають великий потенціал українських стартапів і вважають їх привабливими для інвестування через їх інноваційний підхід, талановиті команди та можливості для швидкого зростання на міжнародному ринку. Відтак, українські стартапи мають доступ до широкого спектру інвестицій та експертної підтримки, що сприяє їх успіху та розвитку. У 2020 році, на думку фахівців, відбулися революційні зміни в українському технологічному секторі. Відзначалася значна активність та гнучкість, що виявилося в укладенні інвестиційних угод, проведенні важливих інституційних реформ та створенні нових робочих місць. За даними Державної служби статистики, ІТ-технології значно покращили ситуацію в країні, оскільки баланс ринку в цій галузі за підсумками 2020 року показав профіцит у розмірі 4,4 мільярди доларів США.

За даними на 2023 рік, Український фонд стартапів провів 13 Pitch Days, на яких презентувалися 126 стартапів, із яких 58 вже отримали гранти на суму 2,35 мільйони доларів США. Окрім цього, Фонд надає можливість переможцям отримати два типи грантів на суми 25 та 50 тисяч доларів США, що є значною підтримкою для стартапів [4].

Стартап-екосистема України пропонує молодим підприємцям унікальні можливості для реалізації їх ідей та амбіцій. Високий рівень технічної підготовки, підтримка від держави, розвинена інфраструктура, відносно низькі витрати та зростаючий інтерес інвесторів створюють сприятливі умови для розвитку інноваційних проєктів. Молоді підприємці, які прагнуть створити щось нове та змінити світ, знайдуть в Україні підтримку, ресурси та натхнення для досягнення своїх цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситник Н. І. Сучасний стан та перспективи розвитку екосистеми стартапів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2017. № 27(2). URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_27/2/30.pdf

2. Kane T. The Importance of Startups in Job Creation and Job Destruction. 2010. URL : https://www.researchgate.net/publication/228264651_The_Importance_of_Startups_in_Job_Creation_and_Job_Destruction

3. Литвин І. Екосистема стартап-підприємництва в україні: історія створення та сучасність. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 476–482. URL : https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2068

4. Український фонд стартапів / Офіційний вебсайт. URL : https://usf.com.ua/

УДК 338.3

Луцько Марія Ігорівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Соколова О. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7061-3692

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Швидка зміна суспільних потреб, науково-технічний прогрес, інтенсивна конкуренція та інші чинники середовища вимагають від усіх учасників ринку активізації інноваційної діяльності. Інновації вирішують широкий спектр завдань, спрямованих на якісні зміни в діяльності підприємства. Інновації та конкурентоспроможність взаємопов'язані, і перевагу в конкурентній боротьбі отримують ті учасники ринку, які активно використовують інновації.

В умовах глобалізації та постійної ескалації конкуренції основним чинником конкурентоспроможності є інновації, що дозволяють країнам з інноваційними конкурентними перевагами займати поважне місце у світовій спільноті. На жаль, застосування інновацій як ключового фактору підвищення конкурентоспроможності в Україні досі не систематизоване.

Відтак, стратегічні завдання вимагають підвищення конкурентоспроможності української економіки на основі інновацій, що повинно створити переваги для вітчизняних виробників у боротьбі з економічними суперниками на внутрішніх і міжнародних ринках та допомогти Україні зайняти поважне місце поруч із розвиненими країнами [1, с. 15].

Основною характеристикою сучасного розподілу сил у світі є значний відрив країн-лідерів. Країни, що належать до інноваційних лідерів, вирізняються високою концентрацією найбільш рентабельних видів бізнесу (продуктів з високою доданою вартістю), переважно високотехнологічною структурою національного виробництва, виносом за межі країни екологічно- та ресурсоємних виробництв, а також зосередженням найбільших

фінансових потоків. Отже, конкурентоспроможність, економічне зростання та інноваційна діяльність тісно пов'язані між собою. Орієнтація на інновації в сучасних економічних умовах є найбільш перспективним підходом, адже перемогу в конкурентній боротьбі здобувають саме ті учасники ринку, які активно використовують інновації. Інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної системи завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні. Вони також є ключовими для побудови та ефективності бізнес-моделей.

Враховуючи вплив і методи створення конкурентних переваг, важливо виділити два основних типи інновацій: зростаючі інновації (incremental innovation) та радикальні інновації (radical innovation) [4, с. 104].

Зростаючі інновації спрямовані на поступове вдосконалення продуктів і технологій. Вони впроваджуються систематично, що дозволяє поступово підвищувати або підтримувати конкурентоспроможність. Їх можна розглядати як фактор, який послідовно і лінійно впливає на зростання конкурентоспроможності.

Радикальні інновації створюють не лише нові технології та продукти, але і нові концепції бізнесу. Їх стрибкоподібний і, як правило, революційний характер часто забезпечує тривалу конкурентну перевагу, створюючи нові умови для конкуренції.

Радикальні та зростаючі інновації впливають на три ключові сфери: економіка і галузі, що її складають; підприємства та їхня бізнес-діяльність; продукти і процеси.

У першій сфері вплив зростаючих інновацій проявляється переважно в побудові бізнес-взаємовідносин типу B2B, а також у змінах та вдосконаленні ланцюгів постачання. Водночас радикальні інновації створюють нові сектори економіки, зокрема, завдяки підприємствам нової економіки або іншим галузям, що впроваджують біотехнології чи нанотехнології. Виникнення нових секторів призводить до структурних змін у всій економіці, посилюючи роль та частку підприємств, які базуються на знаннях.

У сфері підприємств та їхньої бізнес-діяльності зростаючі інновації асоціюються з удосконаленням організаційних процесів, наприклад, через реінжиніринг або TQM. Радикальні інновації, навпаки, створюють нові бізнес-концепції, які значно більше впливають на систему конкуренції, часто руйнуючи усталений порядок [3, с. 29].

Вплив зростаючих інновацій у сфері продуктів і процесів виражається в їхньому покращенні та модифікації. Радикальні інновації призводять до змін у конфігурації процесів, створюючи нові продукти та процеси.

Ефективне впровадження інновацій дозволяє створити значні стратегічні переваги в найбільш конкурентних галузях. Підприємства-лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям — використовуючи як нові технології, так і методи роботи. Однак, для збереження цих переваг необхідні постійні вдосконалення, тобто безперервні інновації. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку основною ознакою конкурентоспроможності є інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу для подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя.

Вплив інноваційності на формування конкурентоспроможності системи наведено в таблиці 1 [2, с. 310].

Таблиця 1 – Вплив інноваційності на формування конкурентоспроможності

<table>
<tr><td colspan="5">ІННОВАЦІЙНІСТЬ</td></tr>
<tr><td>Нові технології, нові засоби виробництва товарів, робіт, послуг, організація науково-дослідних розробок</td><td>Нові види товарів і послуг, що користуються попитом на ринках, нові сервісні послуги</td><td>Нова техніка, обладнання, апаратура, інструментальна база, що спрямовані на реалізацію та засвоєння інновацій</td><td>Нова організація та управління виробництвом – нова організація праці та її безпека, удосконалення екологічних чинників, нові форми аналізу, результатів інноваційної діяльності.</td><td>Нова організація управління персоналом – нові корпоративні цінності та культура, ефективний мотиваційний механізм, здатність засвоювати впроваджувані інновації.</td></tr>
<tr><td colspan="5">КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНІСТЬ</td></tr>
<tr><td>Окремі підприємства</td><td>Регіональна економіка</td><td colspan="3">Національна економіка</td></tr>
<tr><td colspan="5">Товари та послуги світового рівня</td></tr>
</table>

Джерело: складено автором за даними [2, с. 310].

Інноваційність базується на процесах вдосконалення та відкриття нового, тобто на ефективному засвоєнні та впровадженні нововведень, спрямованих на оновлення технологій, техніки, організації виробництва та розроблення нової продукції. Вона також включає проведення соціальних інновацій, які ефективно змінюють поведінку персоналу для досягнення запланованих результатів. Поєднання всіх цих складових дозволяє системі не лише вижити в умовах загострення конкуренції, але й досягти високого рівня конкурентоспроможності.

Цікаво розглядати інновації як важливий елемент формування стратегій та бізнес-моделей, які з ними узгоджуються. Особливо значущою науково-дослідною проблемою є структури та принципи побудови сучасних бізнес-моделей, в яких різні форми інновацій відіграють ключову роль.

Чотири ключові компоненти моделі, а саме базова стратегія, стратегічні ресурси, зв'язки та відносини з клієнтами та цінності мережі, взаємодіють, утворюючи три основних «мости», які можна описати так:

1. Базова стратегія визначає конфігурацію дій, які ведуть до формування стратегічних ресурсів.

2. Базова стратегія спрямована на створення користі для клієнтів, що відображається у взаємозв'язках та відносинах з ними.

3. Стратегічні ресурси встановлюють границі діяльності підприємства, які впливають на цінність мережі [2, с. 317].

Основою для побудови моделі та її компонентів, а також зв'язуючих «мостів», є потенціал прибутку, що визначається чотирма факторами: ефективність, унікальність, внутрішня обумовленість, здатність до створення прибутку/

Однією з ключових переваг описаної моделі є рівноправне розглядання її компонентів як джерел інновацій, так і сфер їхнього застосування, а також визначення важливих зв'язків між ними з точки зору впровадження інновацій. В моделі значно враховані відносини з ринком, особливо з клієнтами, а також з коаліціонерами, постачальниками та партнерами. Для ефективності моделі важливі не лише внутрішні зв'язки (мости) між її складовими, а й зовнішні відносини. Оригінальним вважається підхід, що розглядає здатність до формування багатства (цінності) як найвищу мету інноваційної бізнес-концепції, що становить критерій її оцінки [1, с. 16].

Таким чином, інноваційні стратегії, як зростаючі, так і радикальні, є визначальними для конкурентоспроможності підприємств у сучасному економічному ландшафті. Зростаючі інновації спрямовані на поступове

удосконалення продуктів і технологій, що дозволяє зберігати або зміцнювати позиції на ринку. Радикальні інновації створюють нові технології, продукти та бізнес-концепції, що забезпечують тривалу конкурентну перевагу.

Вплив інновацій проявляється у трьох ключових сферах: економіці та галузях, підприємствах та їх бізнес-діяльності, а також продуктах і процесах. Інновації в кожній з цих сфер впливають на конкурентоспроможність, сприяючи структурним змінам та удосконаленню організаційних процесів. В контексті формування стратегій та бізнес-моделей, інновації грають ключову роль, допомагаючи підприємствам досягати конкурентних переваг і створювати цінність для клієнтів. Ефективне впровадження інноваційних стратегій дозволяє підприємствам зберігати конкурентні позиції та досягати успіху в умовах посиленої конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баришевська І. В. Інноваційна стратегія підприємства як джерело його конкурентних переваг. *Modern Economics*. 2018. № 11. С. 13–18. URL : https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4915/1/baryshevskaya.pdf

2. Гуторов О. І. Інноваційна стратегія: значення, розробка, методи вибору. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки.* 2018. № 3. С. 307–319.

3. Свидрук І. Передумови стратегічного планування інноваційного розвитку підприємств. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 24-35. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38458/1/%d0%a1%d0%b2%d0%b8%d0%b4%d1%80%d1%83%d0%ba.pdf

4. Янченко Н. В., Безрук С. О., Орябинська В. А. Управління розвитком підприємства за допомогою інновацій. *Молодий вчений.* 2018. № 57 (5.1). С. 102–106.

УДК 658.87:658.628

Майборода Віталій Володимирович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Калінський Є. О.,
канд. техн. наук, доцент,
Херсонський національний технічний університет,
м. Херсон, Україна
ORCID ID 0000-0002-2605-8759

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ АСОРТИМЕНТУ ТОВАРІВ У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Ефективність діяльності підприємств роздрібної торгівлі значною мірою залежить від оптимальності їх асортиментної політики. В умовах воєнного стану в Україні відбулися суттєві зміни у споживчому попиті, купівельній спроможності населення, логістиці поставок. За таких обставин детальний аналіз факторів, що визначають асортиментні рішення в роздрібній торгівлі, є необхідною передумовою адаптації підприємств до нових викликів.

Проблематика формування та управління асортиментом товарів у роздрібній торгівлі знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців [1–4]. Водночас питання адаптації асортименту до кризових умов, спричинених військовою агресією Росії проти України, потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є аналіз ключових факторів, що формують асортиментну політику підприємств роздрібної торгівлі в Україні, та розробка пропозицій щодо стратегічних підходів до управління асортиментом в умовах війни.

Асортиментна політика являє собою сферу діяльності керівництва підприємства роздрібної торгівлі щодо формування оптимального набору товарних позицій, спрямованого на максимальне задоволення потреб цільового ринку та досягнення стратегічних цілей. Досягнення цих цілей вимагає врахування низки факторів, які чинять визначальний вплив на формування асортименту товарів (табл. 1).

Таблиця 1 – Фактори впливу на формування асортименту товарів у роздрібній торгівлі

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Споживчий попит	Торговельна площа магазину
Купівельна спроможність населення	Торговельне обладнання та устаткування
Конкурентне середовище	Складські приміщення
Товарна пропозиція постачальників	Фінансові ресурси
Законодавчі та податкові аспекти	Кваліфікація персоналу
Розвиток НТП та інновації	Маркетингова та цінова політика

Джерело: складено автором на основі [1–5].

Серед зовнішніх факторів ключову роль відіграє споживчий попит. У кризових умовах відбувається трансформація споживчих пріоритетів (рис. 1).

динаміка частоти пошукового запиту "купити онлайн"

динаміка частоти пошукового запиту "купити ліки"

динаміка частоти пошукового запиту "купити павербанк"

Рисунок 1 – Динаміка частоти пошукових запитів «купити онлайн», «купити ліки», «купити павербанк»

Джерело: побудовано автором на основі даних Google Trends.

Наслідком цих змін має бути відповідна адаптація асортименту: збільшення частки товарів першої необхідності, розширення асортименту нижнього та середнього цінових сегментів, збільшення частки вітчизняних товарів, оптимізація асортименту.

Ресурсні можливості підприємства як внутрішній фактор також впливають на широту асортименту. Зокрема, підприємства з торговою площею до 400 м кв. мають в середньому 4-5 тис. асортиментних позицій, а супермаркети площею 1500-2000 м кв. - 15-20 тис. позицій [5].

На основі врахування розглянутих факторів пропонуються такі стратегічні підходи до управління асортиментом:

– клієнтоорієнтованість,
– оптимізація структури асортименту,
– цінова адаптація,
– підтримка вітчизняного виробника,
– забезпечення операційної ефективності, аналітичний підхід.

Отже, формування ефективної асортиментної політики підприємств роздрібної торгівлі знаходиться під впливом комплексу зовнішніх та внутрішніх факторів, головними з яких є споживчий попит, конкурентне середовище та ресурсні можливості підприємства. В умовах кризи, спричиненої війною, відбувається трансформація споживчої поведінки в бік зміщення пріоритетів на товари першої необхідності, більш дешеві товари та товари вітчизняного виробництва. Адаптація асортиментної політики до цих змін на засадах клієнтоорієнтованості, оптимізації структури асортименту, цінової адаптації, підтримки вітчизняного виробника, операційної ефективності та аналітичного підходу дозволить підприємствам роздрібної торгівлі втримати конкурентні позиції та забезпечити стійкість в кризовий період.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою методичного інструментарію оптимізації асортименту в умовах невизначеності та ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова Л. В., Холод В. В., Балабанова І. В. Маркетинг підприємства : навч. посіб. Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. 599 с.

2. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник. К. : Лібра, 2002. 712 с.

3. Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова Н. М. Економіка торговельного підприємства. К. : Хрещатик, 1999. 707 с.

4. Норіцина Н. І. Маркетингова товарна політика : навч. посіб. К. : МАУП, 2003. 262 с.

5. Дослідження ринку роздрібної торгівлі України / GT Partners Ukraine. 2021. URL : https://retailers.ua/uk/news/partner-news/12815-issledovanie-ryinka-roznichnoy-torgovli-ukrainyi-ot-gt-partners-ukraine

УДК 338.2

Мануільчик Іван Володимирович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Ляшенко Ганна Павлівна,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-6560-9931

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ У ВОЄННИЙ ЧАС

Військові дії в Україні – це не лише руйнування міст, втрата життів та економічні негаразди. Це також невидимий ворог, який завдає серйозної шкоди психічному здоров'ю мільйонів людей. Перебування в зоні бойових дій та окупація спричинюють нестерпні умови, які руйнують психіку та призводять до серйозних розладів. Постійні обстріли, вибухи, страх за життя, втрата контролю над власним життям, обмеження свободи, насильство та знущання з боку окупантів – все це стає джерелом жаху, безпорадності, відчаю та веде до гострого стресу, тривоги та посттравматичного стресового розладу.

Навіть ті, хто не перебуває в зоні бойових дій, відчувають на собі вплив цієї трагедії. Почуття безпеки втрачене**,** постійні ракетні обстріли та атаки безпілотників можуть трапитися в будь-якій точці країни. Це постійно тримає людей у напрузі, призводить до хронічного стресу, тривоги та страху. Мільйони людей змушені були покинути свої домівки, рятуючись від війни. Переїзд до інших регіонів або за кордон втрата роботи, звичного середовища та соціальних зв'язків, що негативно впливає на психіку. Побутові негаразди, такі як перебої з водо-, електро- та газопостачанням, проблеми з мобільним зв'язком, ускладнюють повсякденне життя та створюють додатковий стрес. Війна призвела до втрати роботи, зростання цін та зниження доходів, що спричинює тривогу за майбутнє та почуття безпорадності.

За оцінками експертів, 40–50 % населення потребуватимуть психологічної допомоги [1]. У певних групах населення кількість таких людей буде становити: з-поміж військових та ветеранів – 1,8 млн; серед людей старшого віку – 7 млн; близько 4 млн – дітей та підлітків. Прогнозована потреба в допомозі з питань психічного здоров'я на первинній ланці медицини – 27 млн звернень [2]. Водночас близько 3–4 млн українців матимуть певний розлад психічного здоров'я – помірної або тяжкої форми [3].

В умовах війни психологічна підтримка підприємців та працівників стає критично важливою. Стрес, невизначеність і постійні ризики негативно впливають на моральний стан та працездатність людей, що може мати серйозні наслідки для бізнесу та економіки загалом. Державні програми та ініціативи спрямовані на надання психологічної допомоги та підтримки є життєво необхідними для забезпечення стійкості бізнесу та підтримки населення. Підтримка психічного здоров'я людини стала одним з пріоритетних завдань державної політики [3].

Військові конфлікти призводять до значних психоемоційних навантажень на підприємців та працівників. Постійна загроза безпеці, невизначеність майбутнього та необхідність швидко адаптуватися до змінних умов призводять до підвищеного рівня стресу, тривожності та інших психологічних проблем. Це може знизити ефективність роботи, підвищити рівень вигорання та негативно вплинути на загальну продуктивність.

Держава активно працює над створенням та впровадженням програм психологічної підтримки для підприємців та працівників. Значний внесок у підтримання психічного здоров'я, надає національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, започаткована дружиною Президента України Оленою Зеленською. Ця програма має на меті забезпечити доступ до психологічної допомоги для всіх громадян, зокрема підприємств та їхніх працівників. Програма включає в себе проведення тренінгів, консультацій та групової терапії. Організаційна структура програми передбачає співпрацю з медичними установами, психологічними центрами та громадськими організаціями.

Гаряча лінія психологічної підтримки створена для безкоштовних телефонних дзвінків для надання консультацій та кризової інтервенції. Консультанти лінії проходять спеціальну підготовку для роботи в умовах війни та надання ефективної підтримки в екстремальних ситуаціях.

Держава заохочує великі підприємства та корпорації впроваджувати власні програми підтримки для своїх працівників, забезпечуючи податкові

пільги та інші стимули. Такі програми можуть включати регулярні тренінги з управління стресом, доступ до психологів у робочий час та створення внутрішніх груп підтримки.

Крім державних ініціатив, важливу роль у наданні психологічної підтримки відіграють громадські організації та міжнародні партнери. Вони надають фінансову, технічну та експертну допомогу у реалізації програм підтримки. Співпраця з міжнародними організаціями дозволяє залучати додаткові ресурси та передовий досвід для підвищення ефективності надання допомоги. Для створення сучасної та ефективної служби психологічної підтримки військовослужбовців важливо не лише використовувати закордонний досвід, але й акцентувати увагу на адаптації цих методів до української культури та специфіки конфлікту. Наприклад, можна вивчити підходи до психологічної підтримки, які використовуються у США та Ізраїлі, але також враховувати унікальні особливості українського суспільства та військової ситуації. Такий підхід дозволить забезпечити максимально ефективну допомогу військовим під час їхньої служби та після неї.

Психологічна підтримка підприємців та працівників у воєнний час є важливим елементом забезпечення стійкості та продуктивності бізнесу. Державні програми та ініціативи сприяють наданню необхідної допомоги та підтримки, допомагаючи людям справлятися зі стресом та адаптуватися до складних умов. Це є ключовим фактором для підтримки економічної стабільності та відновлення країни у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеленська про програму ментального здоров’я: Виявилося, що «сильні не ходять до психологів». URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3703135-zelenska-pro-programu-mentalnogo-zdorova-viavilosa-so-silni-ne-hodat-do-psihologiv.html

2. У межах Всеукраїнської програми ментального здоров’я визначили пріоритетні проєкти. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695613-u-mezah-vseukrainskoi-programi-mentalnogo-zdorova-viznacili-prioritetni-proekti.html

3. Підтримка ментального здоров’я в часи війни. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny

УДК 338.2

Мартенюк Євгеній Васильович,
здобувач другого(магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Слюсарева Л. В.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6845-9307

ПРОГРАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Бізнес – певна діяльність, що здійснюється безпосередньо юридичними особами та підприємцями з метою отримання прибутку в межах закону даної країни. Ведення будь-якої підприємницької діяльності відіграє вагому роль в економічному розвитку будь-якої держави, адже саме завдяки оптимальній роботі бізнесу відбувається формування вагомої частки у структурі ВВП, наповнення держбюджету та створення робочих місць для населення. Однак, активні бойові дії на території України, які тривають довгий період часу, призвели до руйнівного впливу економіки та функціонування бізнесу. З 24.02.2022 майже 47 % підприємств повністю або майже повністю припинили свою роботу. Причинами для цього слугувало багато факторів: зруйнована інфраструктура, окуповані території, різке зниження попиту на певні товари чи послуги, проблеми з доставками, тощо. Тому в умовах війни одним із найголовніших завдань держави є надання ефективної політичної підтримки розвитку підприємницької діяльності з метою створення сприятливих умов для його стабілізації. Отож Верховна Рада України сформувала заходи, спрямовані на допомогу у веденні бізнесу в умовах воєнного стану.

На мою думку, варто розпочати зі змін в сфері оподаткування [1]. З 01.04.2022 дозволено використання спрощеної системи оподаткування, тобто встановлено для платників єдиного податку третьої групи ставку в розмірі 2 % від обороту не більше 10 млрд грн без ПДВ. В свою чергу, платники першої та другої групи зможуть не сплачувати єдиного податку взагалі. Застосування даної системи оподаткування доходу передбачає включення

податку на додану вартість до складу єдиного податку. Підприємці даних груп мають звільнення від сплати: ЄСВ за працівників, які були мобілізовані; штрафів; пені та перевірок по сплаті ЄСВ тощо. Важливим є зменшення ПДВ на паливо з 20 до 7 % та скасування акцизу на нафтопродукти (пальне).

Наступним пунктом є релокація бізнесу. З середини березня 2022 року Міністерством економіки України була створена програма, яка розрахована на підприємства, що знаходяться у зоні активних бойових дій або на територіях, де є загрози. Евакуація здійснюється у безпечні регіони України. Пріоритетними є стратегічні підприємства та підприємства, які виробляють товари першої необхідності.

Переміщення відбувається безкоштовно силами АТ «Укрзалізниця» та АТ 21 «Укрпошта». Підприємства, які мають змогу самотужки перевезти своє обладнання, отримають допомогу з логістичних питань. Бізнес, який був релокалізованим, отримує від держави таку допомогу:

- допомогу з перевезенням; - підбір оптимального місця розташування підприємства;

- допомогу у розселенні працівників, які переїхали з підприємством та у пошуку нових співробітників;

- підтримку у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту, тощо. Виноски із Закону України про підтвердження евакуації підприємств під час війни:

- Постанова Уряду № 305 від 17.03.2022 [3], яка регламентує безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ та організацій згідно з переліком, який формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури;

- Розпорядження Уряду № 246-р від 25.03.2022 [2], яке передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію.

Важливо відзначити зміни в програмі кредитування. З березня 2022 року Фонд розвитку підприємництва уклав угоди про співробітництво з 42 банками і тим самим утворив нову Державну програму «Доступні кредити 5–7–9 %». Відповідно, державні і комерційні банки мають активізувати кредитну діяльність, аби тисячі підприємців змогли відновити й модернізувати свою господарську діяльність, адаптувавши її до нових умов. Кредит зможе отримати будь-яка українська компанія.

Підприємці можуть взяти позики від 50 до 60 млн грн під 0 %, далі – 5 %. Сам термін кредитування становить: інвестиційні кредити – 5 років; кредити для фінансування оборотного капіталу – 3 роки.

Кредитування аграріїв є дуже важливим. Виплати в даному випадку надаються для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період воєнних дій. Держава надає кредити малим і середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 млн євро в рік. Максимальна сума кредиту до 50 млн грн в рахунок компенсації відсоткової ставки за кредит. Термін дії кредиту становить 6 місяців.

Фінансова підтримка є також важливим аспектом. Тому наприкінці червня 2022 року було створено грантову програму для бізнесу – «єРобота» [5]. Ця дієва допомога від держави була запроваджена для відновлення, створення власної справи; розширення та розвитку власного бізнесу; утворення нових робочих місць та здобуття потрібних на ринку праці спеціальностей тощо. В рамках цієї програми можна отримати такі гранти:

- для створення або розвитку власного бізнесу – до 250 тис. грн;
- на розвиток власного сільського господарювання (садівництва, ягідництва та виноградарства) – до 400 тис. грн за гектар;
- для створення або розвитку переробного підприємства – до 8 млн грн;
- для розвитку тепличного господарства – до 7 млн грн за 2 гектари;
- конвертована позика для створення чи розвитку підприємства – від 750 тис. грн до 8 млн грн.

Окрім вищенаведених програм, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України створено безліч платформ та маркетплейсів, які полегшують ведення підприємницької діяльності в багатьох її аспектах. Однією із найважливіших програм є «Дія.Бізнес» [4]. Проєкт складається із зручної онлайн платформи та значної мережі центрів підтримки. Інформаційний розділ порталу «Підтримка бізнесу під час війни» містить інформацію про державні програми бізнесу в умовах військового часу, інформацію про різноманітні ініціативи підтримки бізнесу. Всі законопроєкти, які були описані вище, можна знайти в даній програмі. В рамках даної програми також було створено компенсаційну виплату підприємцям за витрати на оплату праці у розмірі 6500 грн за кожну працевлаштовану особу з числа внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій.

Варто також зазначити підтримку експортної діяльності підприємств шляхом розширення переліку товарів, на які надаватиметься дозвіл на їх експортування [4]. Офіс з розвитку підприємництва та експорту запустив

платформу з актуальною інформацією для українських експортерів, які в змозі постачати свою продукцію за кордон в теперішніх умовах. Дана програма допомагає шукати та пропонувати міжнародним компаніям співпрацю з компаніями, які розташовані на території України, та допомагає українським підприємцям успішно виконувати міжнародні контракти. Доступною також стала кредитна програма для фінансування українських експортерів, які через повномасштабне вторгнення потребують додаткового фінансування для реалізації експортних контрактів.

Отже, незважаючи на тяжку ситуацію, яка пов’язана з активними бойовими діями, держава активно підтримує розвиток підприємств в Україні. Уряд створює передумови для зниження негативного впливу наслідків погіршення економічного стану країни, створюючи нові закони та програми. Тому можна стверджувати, що дії держави є цілком раціональними і спрямовані на успішне відновлення, функціонування та розвиток бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#top

2. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб’єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 № 246-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text

3. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 305. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text

4. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL : https://business.diia.gov.ua/wartime

УДК 338.2:502.131.1:004.9

Маховський Станіслав Володимирович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0009-0009-0284-2838
Науковий керівник:
Гурочкіна В. В.,
д-р екон. наук, професор, Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0001-8869-0189

ІНДУСТРІЯ 4.0, ІННОВАЦІЇ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Сучасне ділове мислення суттєво змінилося в бік сталого розвитку. Корпоративна стійкість наразі не просто стратегічний вибір, а бізнес-імператив, який має вирішальне значення для майбутнього виживання [1].

Стійка трансформація бізнесу передбачає стратегічну адаптацію організації в економічній реальності з урахуванням економічних, екологічних і соціальних можливостей і загроз [2].

Запровадження стійких підходів до управління бізнесом забезпечує значні помітні вигоди, такі як визначення бізнес-сфер для довгострокової переваги, конструктивні відносини з ендогенними та екзогенними стейкхолдерами, пом’якшення соціально-екологічних ризиків, залучення інвестицій та створення репутації бренду [3]. Сьогодні компанії використовують аспекти стійкого розвитку, реагуючи на вимоги та запити клієнтів, занепокоєння зацікавлених сторін і нормативні вимоги або проактивно забезпечувати та підтримувати конкурентне місце в економіці майбутнього [4].

Враховуючи дедалі зростаючу важливість сталого розвитку в управлінні бізнесом, дослідники та промисловці прагнуть зрозуміти, як стійкий розвиток можна запровадити в бізнес-практику. У відповідності до цієї тенденції останнім часом значну увагу привернули стійкі інновації.

Науковці та практики стверджують, що запровадження інновацій у бізнес-практику та продукцію має бути спрямованим не лише на отримання прибутку, а також на екологічні пріоритети та забезпечення соціального добробуту [5]. Незважаючи на постійні зусилля щодо сприяння стійкому

господарюванню, підприємствам все ще важко задовольняти зростаючі очікування зацікавлених сторін щодо сталого розвитку. У наш час стійкі інновації потрібні більше, ніж будь-коли, для сприяння виробництву з енергозбереженням, чистішим технологіям, екологічно чистим, але при цьому індивідуальним продуктам, а також загалом стійкому виробництву [6]. Проте постійна інтенсифікація та прискорення розвитку промисловості, коротший життєвий цикл продукту та зростаючий попит на складніші продукти ускладнюють процес впровадження стійких інновацій.

Поширена думка, що цифрова промислова трансформація, відома як четверта промислова революція або Індустрія 4.0, пропонує чудові можливості для вирішення проблем сталого розвитку промислових операцій. Індустрія 4.0 передбачає цифрову технологічну революцію, зміну парадигми від централізованої до децентралізованої надзвичайно залежної виробничої екосистеми [7]. В рамках «Індустрії 4.0» інтелектуальні фізичні об’єкти, децентралізовані підсистеми та навіть людські компоненти бездоганно інтегруються у сумісну та децентралізовану гіперпов’язану виробничу систему, здатну в режимі реального часу та автономно адаптуватися до дії навколишнього середовища [8]. Сфера цифрової трансформації в рамках «Індустрії 4.0» виходить далеко за межі окремих фірм та включає вертикальну інтеграцію виробничих систем і горизонтальну інтеграцію партнерів у ланцюжку створення вартості. Завдяки безпрецедентному комерційному використанню соціальних медіа цифрова промислова революція також передбачає інтеграцію клієнтів. Незважаючи на зародковий стан, взаємодія «Промисловість 4.0» і «Сталість» вже привернула значну увагу в академічних колах. Вчені мають оптимістичну точку зору у застосуванні концепції потрійного результату в розрізі Індустрії 4.0 для різних аспектів сталого розвитку [9]. Виробничі звіти демонструють, що цифровізація в рамках Індустрії 4.0 надає значні численні економічні переваги, такі як більш гнучке виробництво, якість продукції, економія операційних витрат і кінцева прибутковість.

Незважаючи на те, що технологічний імпульс у рамках «Індустрії 4.0» не обов’язково надає пріоритет екологічній стійкості, взаємозв’язки та підвищення продуктивності промисловості, ненавмисно призводять також до зменшення відходів, підвищенню енергоефективності та більш екологічному виробництву [10]. Частина авторів також вважають, що цифрова трансформація сприяє соціальній стійкості завдяки покращенню умов праці, створенню нових робочих місць і покращенню задоволеності клієнтів.

Вплив технологій «Індустрії 4.0» на інновації в бізнесі вивчається фрагментарно та непослідовно. Наприклад, Liu та De Giovanni розробили економічну модель, яка пояснює, як технології «Індустрії 4.0», такі як робототехніка чи адитивне виробництво, можуть оптимізувати екологічні інноваційні процеси. З точки зору продуктивності, De Giovanni та Cariola продемонстрували, що технології «Індустрії 4.0» трансформують цінність стратегії інноваційних процесів в операційну ефективність. Також є дані, що технології «Індустрії 4.0», зокрема аналітика великих даних (big data), стимулюють інновації в ланцюжках поставок під час кризи COVID-19.

Вчені також пояснили, як технології «Індустрії 4.0» можуть каталізувати інновації бізнес-моделей для сервітизації [11] та циклічної економіки.

Незважаючи на вищезазначені зусилля, наслідки Індустрії 4.0 для стійких інновацій в основному ще недостатньо вивчені. Враховуючи неоднорідність теми, перспектив і функцій, пов’язаних із наслідками сталого розвитку технологій Індустрії 4.0, актуалізується необхідність систематизації процесів залучення, за допомогою яких Індустрія 4.0 імплементує стійкі інновації в бізнес-процеси [12]. Тому на наш погляд, необхідні подальші дослідження, які заповнять цю прогалину, зокрема шляхом моделювання, визначення функцій стійких інновацій Індустрії 4.0, визначення причинно-наслідкових зв’язків між ними, їх структуруванням для забезпечення успіху сталих інноваційних ініціатив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cillo, V., Petruzzelli, A. M., Ardito, L., & Del Giudice, M. (2019). Understanding sustainable innovation: A systematic literature review. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management.* 26(5), 1012–1025. URL : https://doi.org/10.1002/csr.1783

2. Longoni, A., & Cagliano, R. (2018). Sustainable innovativeness and the triple bottom line: The role of organizational time perspective. *Journal of Business Ethics.* 151(4), 1097–1120. URL : https://doi.org/10.1007/s10551-016-3239-y

3. Govindan, K., Dhingra Darbari, J., Kaul, A., & Jha, P. (2021). Structural model for analysis of key performance indicators for sustainable manufacturer–supplier collaboration: A grey-decision-making trial and evaluation laboratory-based approach. *Business Strategy and the Environment.* 30, 1702–1722. URL : https://doi.org/10.1002/bse.2703

4. Xie, X., Zhu, Q., & Wang, R. (2019). Turning green subsidies into sustainability: How green process innovation improves firms' green image. *Business Strategy and the Environment.* 28(7), 1416–1433. URL : https://doi.org/10.1002/bse.2323

5. Bag S., Gupta S., Kumar S. (2021). Industry 4.0 adoption and 10R advance manufacturing capabilities for sustainable development. *International Journal of Production Economics.* 231, 107–844. URL : http://doi.org/10.1016/j.ijpe.2020.107844

6. Chiarini, A. (2021). Industry 4.0 technologies in the manufacturing sector: Are we sure they are all relevant for environmental performance? *Business Strategy and the Environment*. 1–14. URL : https://doi.org/10.1002/bse.2797

7. Li, D., Fast-Berglund, Å., & Paulin, D. (2019). Current and future Industry 4.0 capabilities for information and knowledge sharing. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology*. 105(9), 3951–3963. URL : https://doi.org/10.1007/s00170-019-03942-5

8. Sanchez, M., Exposito, E.,&Aguilar, J. (2020). Industry 4.0: Survey from a system integration perspective. *International Journal of Computer Integrated Manufactu-ring.* 33(10–11), 1017–1041. URL : https://doi.org/10.1080/0951192X.2020.1775295

9. Beier, G., Ullrich, A., Niehoff, S., Reißig, M., & Habich, M. (2020). Industry 4.0: How it is defined from a sociotechnical perspective and how much sustainability it includes – A literature review. *Journal of Cleaner Production.* 259, 120856. URL : http://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120856

10. Nascimento, D. L. M., Alencastro, V., Quelhas, O. L. G., Caiado, R. G. G., Garza-Reyes, J. A., Rocha-Lona, L., & Tortorella, G. (2019). Exploring Industry 4.0 technologies to enable circular economy practices in a manufacturing context. *Journal of Manufacturing Technology Management.* 30(3), 607–627. URL : https://doi.org/10.1108/JMTM-03-2018-0071

11. Frank, A. G., Mendes, G. H., Ayala, N. F., & Ghezzi, A. (2019). Servitization and Industry 4.0 convergence in the digital transformation of product firms: A business model innovation perspective. *Technological Forecasting and Social Change.* 141, 341–351. URL : https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.01.014

12. Ghobakhloo, M., Iranmanesh, M., Grybauskas, A., Vilkas, M., & Petraitė, M. (2021). Industry 4.0, innovation, and sustainable development: A systematic review and a roadmap to sustainable innovation. *Business Strategy and the Environment.* 1–21. URL : https://doi.org/10.1002/bse.2867

УДК 338.2

Медина Артур Володимирович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Соколова О. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7061-3692

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ТОВ «ТРАШ»

Оптимізація витрат є важливим аспектом управління підприємством, оскільки вона дозволяє підвищити його конкурентоспроможність і забезпечити стійкий розвиток. ТОВ «ТРАШ» стикається з багатьма викликами у своєму бізнес-середовищі, включаючи зростання витрат на виробництво та логістику, що впливає на рентабельність компанії. Розглянемо можливі заходи для оптимізації витрат підприємства, які можуть бути впроваджені для підвищення ефективності його діяльності.

Першим кроком до оптимізації витрат є аналіз їхньої структури. Необхідно детально розглянути всі статті витрат, визначити найбільші з них та виявити потенційні області для економії. Основними статтями витрат для ТОВ «ТРАШ» є витрати на сировину та матеріали, заробітну плату персоналу, логістику, енергоносії та адміністративні витрати.

Для зниження витрат на сировину та матеріали ТОВ «ТРАШ» пропонуємо розглянути можливість встановлення довгострокових контрактів з постачальниками, що дозволить отримати знижки за великий обсяг закупівель. Крім того, варто переглянути процеси закупівлі з метою виявлення можливих альтернативних постачальників, які можуть запропонувати кращі умови. Іншим підходом є оптимізація запасів, що дозволить зменшити витрати на зберігання та уникнути надлишків [1, с. 132].

Оптимізація витрат на заробітну плату може бути досягнута шляхом підвищення продуктивності праці. Це може включати впровадження системи мотивації персоналу, яка сприятиме більш ефективній роботі

співробітників. Крім того, варто розглянути можливість автоматизації деяких процесів, що дозволить зменшити потребу в ручній праці та скоротити витрати на оплату праці.

Логістика є однією з найважливіших статей витрат для ТОВ «ТРАШ». Оптимізація логістичних витрат є важливим напрямком для підвищення ефективності діяльності ТОВ «ТРАШ». Логістичні витрати включають витрати на транспортування сировини та готової продукції, витрати на зберігання та управління складськими запасами. Для оптимізації цих витрат необхідно впровадити кілька стратегічних заходів.

Першим кроком є проведення детального аналізу існуючої логістичної системи підприємства. Важливо виявити слабкі місця та неефективні процеси, які можуть призводити до зайвих витрат. Одним з найефективніших способів оптимізації логістичних витрат є впровадження сучасних технологій управління логістикою.

Оптимізація маршрутів транспортування є ще одним важливим кроком для зниження логістичних витрат. За допомогою спеціалізованих програмних продуктів можна розробити найбільш ефективні маршрути доставки, що дозволить зменшити витрати на паливо, скоротити час доставки та знизити знос транспортних засобів. Важливо також враховувати можливість консолідації вантажів для максимального завантаження транспортних засобів.

Оптимізація логістичних витрат неможлива без тісної співпраці з постачальниками та транспортними компаніями. Важливо переглянути існуючі контракти та умови співпраці, з метою досягнення більш вигідних умов. Переговори про знижки за обсяг або довгострокові контракти можуть суттєво знизити витрати. Крім того, варто розглянути можливість використання послуг 3PL-операторів (третьосторонні логістичні оператори), які можуть забезпечити більш ефективне управління логістичними процесами [2, с. 45–46]. Аутсорсинг логістичних функцій може бути ефективним засобом для зниження витрат. Залучення спеціалізованих компаній для виконання певних логістичних завдань дозволяє підприємству зосередитися на основних бізнес-процесах, знижуючи витрати на управління логістикою. Це може включати аутсорсинг складських послуг, транспортування, митного оформлення тощо.

Також зменшення витрат на енергоносії може бути досягнуто за рахунок впровадження енергоефективних технологій. Це може включати модернізацію обладнання, встановлення енергозберігаючих систем освітлення

та впровадження систем контролю за споживанням енергії. Крім того, варто розглянути можливість використання альтернативних джерел енергії, що дозволить зменшити залежність від традиційних енергоносіїв та знизити витрати.

Адміністративні витрати можна оптимізувати за рахунок впровадження електронного документообігу, що дозволить зменшити витрати на папір та друк, а також скоротити час на обробку документів. Крім того, варто розглянути можливість аутсорсингу деяких адміністративних функцій, що дозволить зменшити витрати на утримання штатних співробітників.

Отже, оптимізація витрат є необхідною умовою для забезпечення стійкого розвитку ТОВ «ТРАШ». Проведення детального аналізу структури витрат та впровадження заходів з їх зниження дозволить підприємству підвищити ефективність своєї діяльності, зменшити фінансове навантаження та забезпечити конкурентоспроможність на ринку. Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме покращенню фінансових показників компанії та створенню умов для її подальшого зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилевський Ю. А. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2020. 342 с.

2. Дідківський М. І., Шило О. І. Фінансовий менеджмент : підручник. К. : КНЕУ, 2021. 287 с.

УДК 023:331.4]:005.95]](477)

Міронов Володимир Вікторович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-2155-9386

ВОЄННІ РЕАЛІЇ БІБЛІОТЕЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІВДНЯ УКРАЇНИ: ШТРИХИ ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Бібліотечний менеджмент в умовах російсько-української війни Півдня України – багатоаспектна проблема, яка потребує уваги і підтримки держави. Наразі, нагальною проблемою бібліотечного менеджменту є оцифрування врятованих фондів бібліотек, що вважається головною прерогативою в досягненні позитивних результатів у збереженні історико-культурної спадщини Півдня України. Зокрема, започаткований культурологічний проєкт, метою якого є оперативне інформування громадськості, за допомогою бібліографічного методу, про об'єкти матеріальної культурної спадщини, які були знищені, пошкоджені, втрачені або викрадені в різних регіонах України [1, с. 78–79].

Згідно дослідженням, проведеним Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого, на 27 червня 2022 р. з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну щонайменше 122 бібліотеки було пошкоджено або повністю знищено. У 21 бібліотеці через російську агресію – не зберігся жоден документ. Ще 101 бібліотека втратила частину своїх фондів [2; 6].

На окупованих територіях росіяни знищують бібліотеки нашої держави. Пограбовано, знищено бібліотечні установи Херсонщини. З Херсонської ОУНБ імені Олеся Гончара окупантами було вивезено найбільшу колекцію краєзнавчих фондів Півдня України [3–4].

Одним із викликів бібліотечного менеджменту сьогодні є збереження культурної та історико-краєзнавчої спадщини. Скажімо, провадження інноваційних практик, NFT-технології. Водночас варто підкреслити, що в

Україні поки що не розроблено національної політики та стратегії створення і збереження цифрової культурної спадщини із забезпеченням довготривалого доступу до неї. Водночас, бібліотечні фахівці поповнюють електронні ресурси інформацією, наповнюють віртуальний простір ресурів бібліотек Півдня. Варто зазначити, що наразі формуються й функціонують краєзнавчі електронні ресурси з українським біографічним контентом [5, с. 110].

Скажімо, на Одещині інтегровано краєзнавчі електронні ресурси з біографічним контентом. Скажімо, відділ краєзнавства «Одесика» Одеської національної наукової бібліотеки систематично збирає та систематизує документальні масиви, у тому числі – джерела про життя та творчість визначних особистостей, що складає біографістичний контент. Науковиця, Прокопенко Л. не без підстав твердить, що реалізуються проєкти «Старовинна гравюра – національне надбання України» (Одеська національна наукова бібліотека) та «Скарби України: цифрова колекція книжкових пам'яток у фонді Одеської національної наукової бібліотеки» (Одеська національна наукова бібліотека) [7, с. 87].

Варто наголосити, що в умовах російсько-української війни вітчизняні електронні бібліотеки повинні трансформувати власні багаторічні напрацювання на загальноукраїнський державний фонд, що покликаний забезпечити захист вітчизняного інформаційного простору, культурного та історичного простору від агресивного інформаційного впливу країни агресорки.

На думку фахівця з бібліотечної справи Півдня України, науковця Забіянова Є.В., з яким важко не погодитись, – менеджмент бібліотеки Півдня нашої держави, у тому числі, Одещини, отримали можливість самим визначати, як «контент» буде збережено та доведено до користувачів у випадку зовнішніх загроз та екстремальних ситуацій [4, с. 187–191].

Воєнні реалії бібліотечного менеджменту Півдня України засвідчили, що: створення та збереження краєзнавчих електронних ресурсів – стратегія збереження бібліотеками національної ідентичності. Це вагома інформаційна зброя проти російської орди. Вони знищують наші книги, але дух і свободу знищити не можливо; спалити електронні ресурси – неможливо, відтак, наповнення краєзнавчих електронних ресурсів – пріоритетне завдання бібліотечного менеджменту не лише Півдня нашої держави, але й бібліотечного менеджменту України, державної політики у галузі бібліотечної справи. Збереження національного культурного фонду – головна стратегія державної інформаційної політики у галузі бібліотечної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюкова І. Цифрові проєкти як складова культурно-просвітницької діяльності Одеської національної наукової бібліотеки. *Записки історичного факультету*. 2020. № 31. С. 72–85. URL : http://zif.onu.edu.ua/article/view/220037/222525 (дата звернення: 27.05.2024).

2. Горлач П. Росіяни викрали близько 15 тисяч музейних експонатів з Херсону / Суспільне: Культура. 2022. 18 листопада. URL : https://suspilne.media/319686-rosiani-vikrali-blizko-15-tisac-muzejniheksponativ-z-hersonu/ (дата звернення: 21.12.2023).

3. Забіянов Є. Краєзнавчі електронні ресурси Півдня України та їх роль у регіональній біографістиці. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. Міжнар. наук. конф., 17–18 листопада 2022 р. Харків, 2022. С. 175–177.

4. Забіянов Є. В. Формування краєзнавчої електронної бібліотеки Півдня України: теоретико-організаційні засади : доктор філософії : спец. 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, захищена 2024-02-16 / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2024.

5. Кузнецова Л. (2022). Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2022. № 10. С. 105–113. URL : https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471 (дата звернення: 27.05.2024).

6. Назвали кількість бібліотек, які знищили російські загарбники. URL : https://nspu.com.ua/novini/nazvali-kilkist-bibliotek-yaki-znishhili-rosijski-zagarbniki/ (дата звернення: 27.05.2024).

7. Прокопенко Л. Формування краєзнавчих електронних ресурсів як пріоритетний напрям діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук.* 2023. № 11. С. 82–95. URL : https://doi.org/10.31866/2616-7654.11.2023.282666 (дата звернення: 27.05.2024).

УДК 330.339

Міщанін Олександр Михайлович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Марченко О. І.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1301-6680

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗРОСТАННЯ БІЗНЕСУ

В умовах сучасних реалій соціальні мережі набувають все більшої різноманітності та популярності як засіб ведення бізнесу. За допомогою соціальних мереж встановлюється зв'язок між клієнтами незалежно від їх місця знаходження, відбувається обмін інформацією, аудіо та відеоматеріалами. На сьогодні комунікаційне середовище Інтернету створює нові можливості для розвитку бізнесу. Просувати бізнес онлайн стає необхідною умовою забезпечення конкурентоздатних позицій фірми. Популярними майданчиками для ведення бізнесу в інтернеті є соціальні мережі.

До повномасштабного російського вторгнення ТОП соціальних мереж серед українських користувачів виглядав як зображено на рис. 1.

Рисунок 1 – Українські користувачі соціальними мережами у 2021 р.
Джерело: побудовано автором за даними [1].

Цілком очевидно, що сильним поштовхом для цього стала повномасштабна війна, через яку велика кількість наших земляків почала використовувати соцмережі як джерело найсвіжішої інформації [1].

Соціальні мережі — найпопулярніший спосіб проведення вільного часу. Майже кожен із нас, від малого до великого проводить час онлайн на роботі, навчанні чи вдома. Логічно, чому реклама через соцмережі користується шаленою популярністю. Традиційний інтернет-маркетинг, працює, переважно, з товарами на які вже є попит. Якщо товар новий і його ніхто не шукає в пошукових системах, то немає запитів, за якими його можна було б успішно просувати. У такому разі, на допомогу приходять соціальні мережі, які рекламують новинку формуючи на неї попит [2].

Жоден бізнес не може існувати сьогодні без інтернету та просування свого бренду через соціальні мережі. Це не тільки найзручніші майданчики для спілкування, але й чудовий інструмент для підвищення впізнаваності бренду серед користувачів, залучення нових клієнтів та зростання кількості конверсій.

Завдяки соціальним мережам цікаві факти про бренд або послугу можуть швидко стати відомими широкому загалу не лише в межах своєї спільноти, а й за її межами [4]. Саме тому підприємствам важливо зрозуміти, які потреби намагаються задовольнити їхні споживачі та за допомогою яких СММ і якого контенту це краще зробити.

Сучасні умови функціонування вимагають від підприємств присутності в Інтернеті. Ефективна стратегія цифрового маркетингу дає змогу впливати на трафік та конверсії, які отримує компанія. Маркетинг у соціальних мережах може бути цінним інструментом, який допоможе створити інтернет-бренд для підприємства, підвищити довіру до нього та формувати попит на пропоновані товари та послуги.

Отже, сьогодні соціальні мережі користуються великою популярністю серед користувачів не тільки як джерело інформації, а й спосіб збереження та підтримки бізнесу під час війни. Сьогодні соціальні мережі являють собою ефективний інструмент просування бізнесу, взаємодію з громадськістю та вплив на неї, що має значні переваги перед іншими інструментами онлайн-маркетингу з точки зору доступності та швидкості впливу при відносно невеликих витратах. Соцмережі можна використовувати для досягнення швидких результатів при відносно невеликих витратах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лавринець О. Популярні соціальні мережі до початку повномасштабної війни. URL : https://wezom.academy/ua/kak-izmenilsja-rejting-sotsialnyh-setej-v-ukraine-vo-vremja-vojny/

2. Соціальні мережі для бізнесу. URL : https://webprofit.com.ua/sotsialni-merezhi-dlya-biznesu/

3. Чуприна Л. Роль соціальних мереж у кризовій комунікації в умовах війни. URL : https://eba.com.ua/rol-sotsialnyh-merezh-u-kryzovij-komunikatsiyi-v-umovah-vijny/

4. Просування в соціальних мережах для бізнесу. Кому це вигідно? / eMiS.URL : https://emis.ua/ua/blogh/prodvizhenie-v-socialnykh-setyakh-dlya-bi/

УДК 330

Міщанін Євгенія Едуардівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Лазебник Л. Л.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2234-4093

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення конкурентних переваг фармацевтичного підприємства формує для нього можливість бути першим, вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, краще за своїх конкурентів пристосовуватися до впливу негативних факторів макросередовища. В умовах гострої конкуренції той, кому вдається отримати значні конкурентні переваги, зазвичай перемагає не стільки у конкурентів, скільки у споживачів. Жодна фармацевтична компанія не може існувати, якщо на її продукцію (послуги) немає попиту, так само як не може бути й мови про ринкові можливості, якщо немає конкурентних переваг. Головною ознакою конкурентних переваг компанії є її визнання на фармацевтичному ринку та захист від впливу інших конкурентів.

Конкурентні переваги будь-якої компанії, незважаючи на її розмір, залежать від якості її продукції, вдало налагодженої логістики та цін, місцезнаходження, від швидкості обслуговування та надання консультацій, від вміння вирішити будь-яку ситуацію, що склалася під час обслуговування клієнта. Все більшого значення для концепції загального управління якістю, набуває стратегічна спрямованість на споживача. Управління якістю, засноване на сучасних технологіях управління підприємством, а також на контролі якості виробництва та якості роботи як цілого підприємства, так і окремого працівника [2].

Фармацевтична галузь є однією із перспективних напрямів розвитку економіки України. В умовах війни фармацевтичні підприємства стикаються з великою кількістю перешкод та труднощів.

Український фармацевтичний ринок постійно розвивається та відомий своєю конкуренцією, тому рейтинг Ukrainian Business Award є важливою орієнтиром для споживачів та бізнесу. Він допомагає вибрати найкращі компанії, які забезпечують якісні та ефективні фармацевтичні продукти (рис. 1).

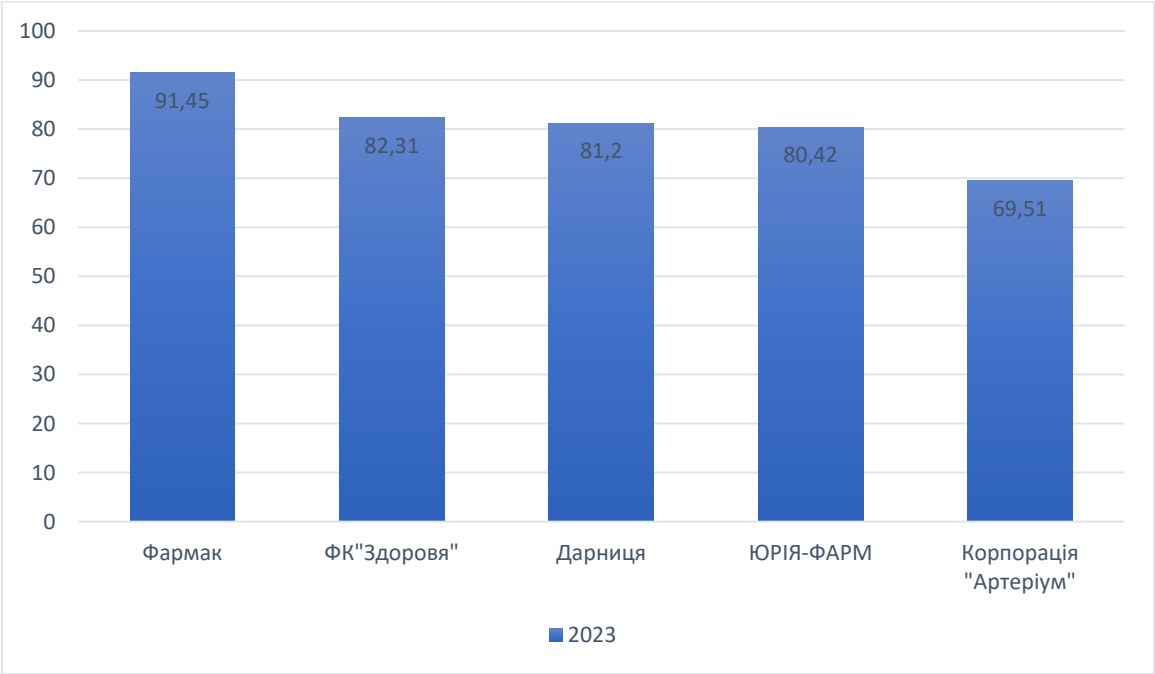

Рисунок 1 – Рейтинг найбільших фармацевтичних компаній України, 2023 р.
Джерело: систематизовано автором за [2].

Конкуренція на ринку фармацевтичних препаратів з кожним роком зростає. За рейтингом Ukrainian Business Award у ТОП-5 найкращих фармацевтичних підприємств 2023 року увійшли Фармак, Фармацевтична компанія «Здоров'я», Дарниця, ЮРіЯ-ФАРМ, Корпорація «Артеріум». Підприємства оцінювались за 15 критеріями серед яких кількість виробництв, кількість товарних позицій, наявність позитивних та негативних згадувань, розмір доходу та чистого прибутку [3].

Для досягнення найкращих результатів діяльності фармацевтичним підприємствам слід застосовувати програмні продукти, які дають можливість оптимізувати діяльність, приділяють увагу життєвим циклам продукції, розширенню асортименту лікарських засобів.

Необхідність формування конкурентної стратегії підприємства обумовлена непередбачуваністю зовнішнього середовища (наприклад, несподіване зростання попиту, зміна в технологіях конкурентів, несподіване виникнення нових конкурентів тощо.). Отже, формування конкурентної

стратегії має ґрунтуватися на глибокому розумінні ринку і власних конкурентних переваг (також і недоліків), передбаченні дій конкурентів. Аналіз зовнішнього середовища дає можливість вивчити основних конкурентів, їхні позиції на ринку і виділити реальні можливості, на основі яких можна забезпечити конкурентні переваги підприємства [1].

Отже, результати дослідження засвідчують, що передумовою забезпечення високої конкурентоспроможності фармацевтичної компанії виступає формування та розвиток у неї стійких конкурентних переваг. Процес формування та розвитку конкурентних переваг повинен носити постійний та системний характер, враховувати всі зміни зовнішнього та внутрішнього середовища фармацевтичної компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлобородова М. В., Зайченко К. М. Підвищення ефективності діяльності підприємства на основі управління бізнес-процесами. *Бізнес Інформ.* 2021. № 12. С. 294–300. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-12_0-pages294_300.pdf

2. Білоус С., Яковенко А. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОСЛУГ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-34

3. Рейтинг фармацевтичних компаній. UBA. URL : https://uba.top/pharma/

УДК 334.012.61-022.51:336.77:338.3

Мосійчук Ірина Олександрівна,
здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0009-0008-5592-9569
Науковий керівник:
Ружинська Н. О.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6424-2928

ПІЛЬГОВІ КРЕДИТИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом двох з половиною років український бізнес функціонує в умовах повномасштабної війни. Попри численні виклики, він не лише вижив, але й почав активно розвиватися у 2023 та 2024 роках. Як малі стартапи, так і великі підприємства швидко адаптуються до нових реалій. Аналізуючи діяльність сільськогосподарських підприємств, виробництва, ІТ та інших галузей, можна побачити, що вони продовжують підтримувати та розширювати свою діяльність, виходячи на нові ринки, диверсифікуючи продукцію та інвестуючи в технології.

Початок війни наніс нищівний удар по українському бізнесу. За загальними підрахунками, втрати малого та середнього бізнесу (МСБ) перевищили 83 мільярди доларів США. Приблизно 10 мільйонів українців були змушені покинути свої домівки, з яких частина стала внутрішньо переміщеними особами (ВПО), а більшість виїхала за кордон у пошуках безпеки [2].

За рік ситуація кардинально змінилася. Велика кількість компаній повернулася на ринок, і значна частина робочих кадрів також повернулася. Якщо протягом 2022 року бізнес працював у режимі виживання, не маючи змоги планувати роботу навіть на місяць вперед, то зараз компанії адаптувалися до нових умов і складають повноцінні 2-3 річні плани розвитку.

Протягом останніх тижнів травня 2024 року, в умовах триваючої російської агресії, українська влада ухвалила десятки рішень для послаблення фіскального тиску на економіку, покращення фінансування реального

сектору та полегшення доступу українського бізнесу до кредитних ресурсів. У надзвичайно складних умовах війни, постулат про «гроші як кров економіки» стає особливо відчутним. Чим більше фінансової підтримки отримує бізнес, тим більший його розвиток та прибуток, що сприяє зміцненню економіки держави і наближає Перемогу.

Десять найбільших банків повідомили про виділені ліміти на 40 мільярдів гривень. Державні банки з 24 лютого наростили кредитні портфелі на 12,5 мільярдів гривень, що відповідає 15% приросту за 2021 рік. Незважаючи на війну, державні та комерційні банки мають ресурси для розширення програм кредитування [2].

Ліквідність банківської системи, включаючи залишки на коррахунках та у депозитних сертифікатах НБУ, сягає 200 мільярдів гривень, що майже вчетверо перевищує норматив обов'язкового резервування. Основою зростання ліквідності є урядові витрати, що надходять до банківської системи. Національний банк продовжує підтримувати ліквідність банків шляхом проведення тендерів з рефінансування: у травні 2024 року було надано 3,3 мільярда гривень рефінансування строком на один рік за ставкою 11%. Надлишок ліквідності утримує ставки за операціями банків на міжбанківському ринку на рівні нижньої межі ставок за операціями постійного доступу НБУ (9%) [2].

Уряд намагається стимулювати банки до активнішого використання вільних коштів для розширення програм кредитування. Держава бере на себе дедалі більше зобов'язань щодо компенсації кредитних ставок для бізнесу. Знаковим рішенням стало розширення та зміна на час війни умов програми «Доступні кредити 5-7-9%». Згідно з ухвалою Кабінету Міністрів, будь-який бізнес протягом дії воєнного стану та упродовж місяця після його завершення зможе отримати кредит під 0%. Після цього діятиме кредитна ставка у 5%. Максимальну суму кредиту збільшили до 60 мільйонів гривень [2].

Термін кредитування за програмою «5-7-9%» залежатиме від цільового призначення коштів. Для реалізації інвестиційного проєкту та рефінансування заборгованості кредит надається на строк до 5 років. Для фінансування оборотного капіталу - на строк до 3 років [2].

З початку 2024 року за програмою підприємці отримали 10 016 кредитів на 39,2 млрд грн, з яких від банків державного сектору економіки – 7 418 кредитів на 19,6 млрд гривень [1].

За час дії воєнного стану в Україні видано 54 158 кредитів на 216,5 млрд грн (у тому числі банками державного сектору – 40 452 кредити на 110 млрд грн), з яких станом на 27 травня поточного року:

- 18,70 млрд грн – на інвестиційні цілі;
- 61,01 млрд грн – на фінансування оборотного капіталу;
- 38,14 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників;
- 15,45 млрд грн – на переробку сільськогосподарської продукції;
- 57,36 млрд грн – на антивоєнні цілі;
- 12,51 млрд грн – кредитування в зоні високого воєнного ризику [1].

Усього з моменту старту Програми підписано 88 980 кредитних договорів на 306,1 млрд грн, з них банками державного сектору економіки – 60 928 договорів на 136,7 млрд гривень (рис. 1).

Рисунок 1 – Державна підтримка мікро,
малого та середнього підприємництва

Джерело: URL: mof.gov.ua

Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі ключові аспекти діяльності Фонду [3].

За Державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» Фонд розвитку підприємництва уклав угоди з 45 банками. Уряд продовжує надавати всі необхідні компенсації для бізнесу за укладеними кредитними угодами в межах цієї Програми (рис. 2).

Рисунок 2 – Прогрес розвитку програми «Доступні кредити»
Джерело: URL: mof.gov.ua

Програмою скористалися 12 тисяч фермерських господарств, що є важливим чинником: своєчасна й успішна посівна не лише забезпечує нашу продовольчу безпеку, а й може запобігти голоду для мільйонів людей по всьому світу [2].

Для забезпечення успішного проведення посівної кампанії 2022 року, Кабінет Міністрів ухвалив постанову від 12 березня № 274, згідно з якою для малих і середніх сільськогосподарських підприємств збільшено державні гарантії на портфельній основі до 80% загальної суми зобов'язань за основним боргом і 80% за кожним окремим кредитом [2].

Держава зробила все можливе, щоб мінімізувати ризики зриву посівної під час війни. Кредитування аграріїв стало одним з головних пріоритетів для банків. Умови для надання кредитів максимально спрощено, і банки продовжують кредитувати сільськогосподарські підприємства навіть у регіонах, де тривають бойові дії, оскільки посівна є критично важливою.

Протягом останніх трьох років банки накопичили значні резерви, але обсяги кредитування все одно залежать від державної підтримки. У тих галузях, де держава надає допомогу – компенсує банківські відсотки, надає часткові або повні гарантії – кредитування може не повернутися до докризових рівнів, але буде достатнім для підтримки економіки.

Основні завдання, які держава повинна вирішити в найближчий період, пов'язані з формуванням нових логістичних маршрутів, перш за все, для забезпечення постачання української експортної продукції за кордон.

Це буде сприяти відновленню звичної економічної активності. Крім того, надання кредитної підтримки реальному сектору економіки є важливим аспектом.

Зрозуміло, що банки можуть стикнутися з недосяжними прибутками, втратами частини кредитних портфелів та погіршенням їх якості, що може негативно вплинути на можливості кредитування бізнесу. Однак, вони повинні продовжувати свою діяльність, навіть якщо їхні показники і капітал будуть меншими за встановлені норми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. За час дії воєнного стану підприємства отримали 54 158 кредитів на 216,5 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» / Мінфін. URL : http://mof.gov.ua/ (дата звернення: 27.05.2024).
2. Кредитування економіки під час війни як двигун для повоєнної відбудови / Укрінформ. URL : http://www.ukrinform.ua/ (дата звернення: 27.05.2024).
3. Фонд розвитку підприємства. URL : http://bdf.gov.ua (дата звернення: 27.05.2024).

УДК 658.0(477)

Нерознак Мар'яна Олександрівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Калач Г. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6031-0591

РОЗВИТОК ТА АДАПТАЦІЯ ЛОКАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна в Україні суттєво вплинула на всі аспекти суспільного життя, включаючи економіку. Незважаючи на складні умови, український бізнес демонструє високу стійкість та здатність до адаптації. Ця робота базується на аналізі поточного стану, проблем та шляхів вирішення виходячи з досліджуваних джерел.

Початок війни наніс значні втрати українському бізнесу, особливо малому та середньому підприємництву. За перший рік війни втрати склали понад 83 млрд доларів США. Однак, багато компаній змогли відновити свою діяльність, пристосуватися до нових умов та навіть показати зростання.

На початок осені 2023 року в Україні працюють близько 2 мільйони ФОПів. При цьому, велику кількість було зареєстровано протягом поточного року. В середньому протягом місяця реєструється близько 25000 нових бізнес-компаній, а закривається близько 17 тисяч. Найбільший успіх мають ІТ-компанії, які не тільки не закрили свої проекти, але й залучили додаткові інвестиції [2].

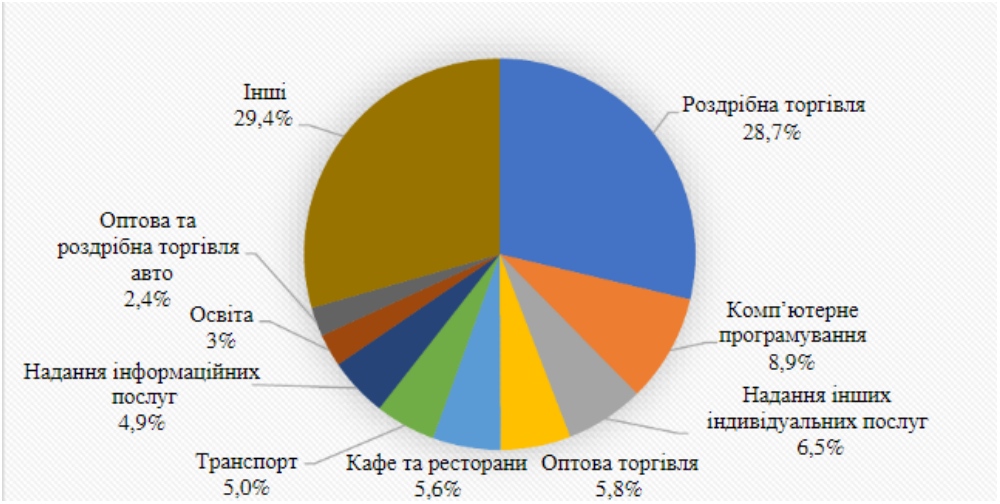

Рисунок 1 – ТОП-сфери діяльності новостворених ФОПів, І півріччя 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [4].

Український бізнес стикається з численними викликами, серед яких:

- Ракетні атаки на бізнес-активи та критичну інфраструктуру.
- Проблеми зі здоров'ям та психічним станом працівників.
- Зниження економічної та споживчої активності.
- Недоступність електроенергії, водопостачання та зв'язку.
- Труднощі з залученням та утриманням кадрів.
- Проблеми з транспортом та логістикою. [2]

Рисунок 2 – Проблеми бізнесу під час повномасштабного вторгнення

Джерело: складено автором за даними [4].

Для виживання та розвитку бізнесу в умовах війни українські підприємці використовують різні стратегії адаптації:

- Релокація – переїзд підприємств до більш безпечних регіонів.
- Адаптація продукції та послуг – зміна асортименту на товари та послуги, які мають високий попит.
- Збільшення обсягів імпорту – розширення імпортних поставок.
- Отримання кредитування – використання пільгових умов кредитування для підтримки діяльності [2].

Держава та міжнародні партнери активно підтримують український бізнес через грантові програми та інвестиції. Найбільшу підтримку надають такі організації, як Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародна фінансова корпорація, державний банк Німеччини KfW та USAID.

Програма "Доступні кредити 5-7-9%" дозволила отримати фінансування понад 50 тисячам підприємств. В проекті бюджету на 2024 рік на неї закладено 18 млрд гривень. Водночас, іноземні інвестори обережно ставляться до інвестицій в український бізнес, але визнають його потенціал [1].

Перспективи розвитку українського бізнесу в 2024 році виглядають оптимістично. Більшість підприємців планує підтримувати або збільшувати свій бізнес. Ветеранський бізнес також стає значущим фактором економічного зростання, оскільки багато ветеранів відкривають власні підприємства.

Держава планує видати понад 12500 мікрогрантів для підтримки малого та середнього бізнесу, з особливим акцентом на ветеранські ініціативи. Це створює нові можливості для розвитку підприємництва в Україні [3].

Український бізнес показує приклад стійкості та адаптації в умовах війни. Підтримка з боку держави та міжнародних партнерів, а також винахідливість самих підприємців, дозволяють зберігати позитивні перспективи на майбутнє. Незважаючи на всі труднощі, український бізнес продовжує розвиватися та знаходити нові можливості для зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6696/1/8.pdf
2. URL : https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analityka/
3. URL : https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/0f1194b30d5170a2433a3786dbbdf50d.pdf
4. URL : https://www.researchgate.net/publication/377290178_Ukrainskij_biznes_v_umovah_vijni_sucasnij_stan_problemi_ta_slahi_ih_virisenna

УДК 338.1

Никончук Ангеліна Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0009-0000-5192-6506
Науковий керівник:
Марченко О. І.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1301-6680

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Молодіжний ринок праці в Україні переживає важкі часи. Внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію нашої держави мільйони працездатних українців втратили роботу, а бізнесу доводиться адаптуватися до нових реалій. 2023 рік, як і попередній, став одним із найважчих для економіки України. Хоча кількість вакансій ще далека від довоєнного рівня, з кожним місяцем їх стає дедалі більше, оскільки деякі професії залишаються затребуваними, а інші стануть дуже актуальними у післявоєнний період. Скорочення пропозицій щодо працевлаштування змушує людей активно шукати роботу в інтернет просторі. Військові дії створили серйозні виклики для цифрової трансформації, але водночас стимулювали адаптацію, інновації та зростання в IT-секторі.

На фоні стрімкого розвитку технологій, концепція цифрової трансформації стала необхідною складовою для забезпечення ефективності, конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємств. Цей процес, який охоплює впровадження цифрових технологій та перетворення бізнес-моделей, визначає нові стандарти ефективності та конкурентоспроможності підприємств у глобальному ринковому середовищі, де інноваційні технології переплітаються з усіма аспектами виробництва, управління та взаємодії з клієнтами [1, с. 185].

Цифрова трансформація суттєво змінює ландшафт молодіжного бізнесу в Україні, надаючи молодим підприємцям безпрецедентні можливості для розвитку та інновацій. Завдяки доступу до нових технологій та інструментів

молоді підприємці можуть запускати та розвивати свій бізнес більш ефективно та економно, ніж будь-коли раніше.

Масштабна цифровізація бізнесу передбачає концептуальну перебудову в системі менеджменту підприємства і прийняття низки управлінських рішень щодо зміни стратегічного напряму та розробки нової бізнес-моделі [2, с. 154].

Цифрові платформи та інструменти, такі як соціальні мережі, електронна комерція та онлайн-ринки, відкривають нові горизонти для молодих підприємців. Завдяки їм, молодь може без значних витрат виходити на міжнародні ринки, збільшуючи свою аудиторію та обсяги продажів. Наприклад, українські стартапи можуть продавати свої продукти по всьому світу через платформи на кшталт Etsy, Amazon або власні інтернет-магазини. Цифрові технології дозволяють автоматизувати численні бізнес-процеси, що суттєво зменшує адміністративні витрати та покращує ефективність. CRM-системи (Customer Relationship Management) допомагають краще управляти взаєминами з клієнтами, автоматизуючи комунікації та продажі. ERP-системи (Enterprise Resource Planning) оптимізують управління ресурсами компанії, включаючи логістику, фінанси та людські ресурси.

Цифрова трансформація сприяє появі нових бізнес-моделей, таких як підпискові сервіси, моделі спільного використання ресурсів (sharing economy) та краудфандинг. Українські стартапи можуть залучати кошти для своїх проектів через платформи краудфандингу, такі як Kickstarter або Indiegogo. Це дозволяє швидко тестувати нові ідеї та зменшувати ризики, пов'язані з запуском нових продуктів або послуг.

Український уряд та міжнародні організації активно підтримують цифрову трансформацію та розвиток молодіжного бізнесу. Ініціативи з цифровізації економіки, програми підтримки стартапів та різноманітні грантові програми створюють сприятливі умови для молодих підприємців. Наприклад, Дія.City – спеціальний правовий режим для IT-компаній, який сприяє розвитку технологічних стартапів [3].

Електронна комерція стала ключовим елементом для багатьох підприємців. Платформи як Rozetka, Prom.ua та інші надають можливості для продажу товарів і послуг онлайн, значно знижуючи бар'єри для входу на ринок. Це дозволяє легко запускати свої проекти та досягати ширшої аудиторії. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, TikTok та LinkedIn, стають важливими інструментами для просування бізнесу. Цифровий маркетинг дозволяє ефективно взаємодіяти з клієнтами, створювати бренд і

залучати нових споживачів за відносно невеликі кошти. Інструменти аналітики та таргетованої реклами допомагають краще розуміти потреби аудиторії та оптимізувати маркетингові стратегії.

Технології віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR) відкривають нові горизонти для бізнесу. Вони використовуються у різних галузях, таких як роздрібна торгівля, навчання, нерухомість та розваги. Навіть з початком війни багато навчальних закладів та компаній впровадили онлайн-формати навчання та роботи, що дозволило продовжувати навчання та трудову діяльність навіть під час кризи. Багато українських ІТ-компаній змогли інтегруватися в глобальні ланцюги постачання, надаючи послуги аутсорсингу для міжнародних клієнтів. Це допомогло залучити додаткові ресурси та підтримати економіку країни.

Отже, цифрова трансформація відкриває широкі можливості для розвитку молодіжного бізнесу в Україні, надаючи доступ до глобальних ринків, інноваційних технологій та фінансування. Для успішного використання цих можливостей молоді підприємці повинні бути готові постійно вчитися, адаптуватися до нових умов та інвестувати в розвиток своїх навичок і технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванченко Н. О., Кудрицька Ж. В., Рекачинська К. В. Бізнес-модель в умовах цифрових трансформацій. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* 2020. № 3. С. 185–190.

2. Specifics of economical digital transformation in the context of the diversification processes impact / Hrosul V., Buhrimenko R., Smirnova P., Timchenko O., Balamut H., Rachkovan O. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research.* 2022. Czech Republic: Hradec Kralove. 12, Issue 2. P. 154–159. URL : http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16518/3/АДALTA2022Nazarov.pdf

3. Дія.City – це унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній в Україні. URL : https://city.diia.gov.ua/

УДК 65.011.3:658

Олексюк Вікторія Романівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Марченко О. І.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-1301-6680

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобалізація економічних ринкових процесів покращує умови існування та ведення підприємницької діяльності, але значно ускладнює управління її ризиками. Відмітимо, що управління підприємницькими ризиками завжди відносилося до складних процесів. Але саме наповненість підприємницькою діяльністю, як ризиковою формою діяльності ускладнює управлінські методи. На ускладненні процесів управління ризиками в підприємництві наголошує значна частина вчених, звертаючи увагу, що [1, с. 12]:

– ризик слід вивчати не тільки як фінансові втрати або отримання доходу в меншому розмірі, але за сприятливих економічних умов виникає можливість отримати більш високий рівень доходу, ніж який планувався;

– поряд з об'єктивним підходом до розгляду підприємницького ризику вивчається суб'єктивний підхід, оскільки аналіз ризику і прийняття правильного рішення цілком залежить від суб'єкта господарювання;

– ризик сприймається як сукупність чинників ризикових подій, що сприяють зменшенню або збільшенню результативності роботи підприємства (фінансової, виробничої, комерційної, економічної, соціальної, інвестиційної);

– управління ризиком являє собою спосіб підготовки та реалізації суб'єктом підприємницької діяльності певних мироприємств, що мають за головну ціль зниження можливості прийняття невірних управлінських рішень або зниження негативних наслідків щодо небажаного розвитку підприємства.

На підставі аналізу визначень науковців приходимо до розуміння, що управління ризиками в підприємництві є складним економічним процесом, а його результативність вимагає напрацювання науково - методичних підходів та рекомендацій, які дозволять систематизувати даний процес та підвищити його ефективність. Управління підприємницькими ризиками базується на дотриманні головних принципів, які забезпечують його перспективність, відповідність вимогам майбутнього.

Управління підприємницькими ризиками виконує низку функцій, а саме [2, с. 188]: планування, прогнозування, аналізування, координація, контроль.

Найважливішими елементами функції управління ризиками в підприємницькій діяльності є прогнозування. Саме своєчасне і правильне прогнозування настання ризикових подій, а також вірна оцінка, яка базується на прогнозних моделях є основою для ефективного управління. Загалом, планування й прогнозування в системі управління підприємницькими ризиками дозволяють:

– підвищити вартість підприємства;

– підвищити результативність управлінських рішень;

– попередити банкрутство підприємницьких підприємств;

– покращити фінансове становище.

Процес управління ризиками в підприємницькій діяльності передбачає вибір головних ризиків, тобто таких, що найбільше впливають на ефективність на певній стадії проведення аналізу. Одним із способів здійснення такого відбору є побудова карт ризику – графічно зображених в описі значної кількості ризиків, розміщених в площині значущість ризику ймовірність ризику. Відтак практична побудова такого роду карт ризику дозволяє зобразити аналітичні оцінку та забезпечує можливості для відбору оптимального варіанта.

Практичне застосування запропонованого портфелю вимагає включення в його склад пропозицій щодо оцінювання та прогнозування ризиків. Дослідження напрацювань вчених-практиків та практичних рекомендацій щодо управління ризиками у підприємницькій діяльності найбільше охоплені в переліку міжнародних документів, зокрема [3]:

- Австралійсько-новозеландському стандарті з ризик-менеджменту AS/NZS 43360:2004;

- Програми управління ризиками;

- Комплексні основи ризик-менеджменту (розроблених американським Комітетом організацій-засновників Національної комісії із вивчення шахрайства в області фінансової звітності);

- Декларація з управління ризиками;

- Стандарті з ризик-менеджменту Федерації європейських асоціацій з ризик-менеджменту.

Узагальнивши мету підприємства, аналізують суму отриманих збитків в минулому періоді. Потім проводять факторний аналіз з виявлення ризиків та їх оцінка із подальшим складанням економічної карти ризиків. Оцінювання ризику є кількісним описом виявлених ризиків, де передбачено ймовірність та розмір можливих ситуацій, набір сценаріїв розвитку ризикових подій. Відтак, для кожного з видів ризиків представляють функції розподілу ймовірності настання небезпечних подій.

Науковці відзначають, що способи виявлення та оцінювання є схожими, а тому їх розмежування є умовним. Для встановлення значимості ризика проводять рейтингування з подальшим відбором відповідно до впливу на господарську діяльність підприємства. Таким чином, мінімізації чи оптимізації ризиків можуть бути досягнуті на етапі впливу на ризик. Аналіз економічної результативності управління підприємницькими ризиками – визначення витрат та вигод від застосування запропонованих способів управління ризиками.

Отже, управління підприємницькими ризиками дасть змогу збільшити інноваційність підприємств, бо саме інноваційні ризики є найвищими. Зважаючи на вплив інноваційного фактора на економічне зростання в умовах нестабільного середовища необхідність удосконалення процесів управління ризиками у підприємницькій діяльності перетворюється на головне завдання. Застосування розроблених міжнародними компаніями документів щодо методик ризик-менеджменту позитивно вплине на удосконалення управління підприємницькими ризиками в українських реаліях економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Krutova A. S. Constituent elements of instruments of the strategic accounting. *Незалежний аудитор*. 2016. № 15 (I). С. 10–13.

2. Чуприна І. В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія : Економічні науки.* 2012. № 4. С. 187–193.

3. Віннікова І. І., Марчук С. В. Кібер-ризики як один із видів сучасних ризиків у діяльності малого та середнього бізнесу та управління ними. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2018. Випуск 5 (16). С. 110–114. URL : http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/16_2018/21.pdf

УДК 331.5

Омельчук Євген Анатолійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Піжук О. І.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-5802-1053

УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління продуктивністю праці на підприємстві є ключовим аспектом ефективного функціонування будь-якої організації. В умовах сучасної ринкової економіки, де конкуренція стає все жорсткішою, підвищення продуктивності праці безпосередньо впливає на конкурентоспроможність і стійкість підприємства. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю забезпечення високої якості продукції та послуг, зниження витрат, оптимізації виробничих процесів та підвищення загальної ефективності діяльності компанії. Важливість управління продуктивністю праці полягає в його здатності сприяти економічному зростанню, інноваційному розвитку та створенню сприятливих умов для професійного розвитку працівників, що, своєю чергою, підвищує загальний рівень добробуту суспільства.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей управління продуктивності праці на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Продуктивність праці на підприємстві визначається як відношення виходу продукції або послуг до витрат ресурсів, зокрема праці. До складників продуктивності праці відносяться такі фактори, як кількість та якість виробленої продукції, ефективність використання робочого часу, рівень кваліфікації працівників, організаційні та технологічні інновації.

Як слушно зазначає О. Чернушкіна: «управління продуктивністю праці на підприємстві – це фактично частина загального процесу управління підприємством, що містить планування, організацію, мотивацію, керівництво, контроль і регулювання» [3, с. 165].

Одним із фундаментальних підходів до управління продуктивністю праці є впровадження систем вимірювання продуктивності. Ці системи дозволяють підприємствам оцінювати ефективність і результативність своєї робочої сили шляхом кількісного відношення випуску до витрат. Наприклад, підприємства можуть використовувати ключові показники ефективності (KPI), такі як кількість вироблених одиниць за годину, дохід на одного працівника або показники задоволеності клієнтів, щоб оцінити рівень продуктивності.

Іншою важливою стратегією є оптимізація робочої сили шляхом підбору навичок і навчання. Підприємства можуть оптимізувати продуктивність праці, узгоджуючи навички працівників із вимогами роботи та забезпечуючи навчання для подолання будь-яких прогалин у навичках. Наприклад, виробнича компанія може проводити оцінювання навичок, щоб визначити сфери, де працівникам бракує кваліфікації, і запропонувати навчальні програми для підвищення їх компетенції.

Таке активне управління дає змогу підприємствам отримувати реальні показники продуктивності. Вони визначають реальні цілі та стимулюють аналіз діяльності, що сприяє виявленню проблем у виробничому процесі. Однак відсутність об’єктивної системи вимірювання продуктивності має негативний вплив на соціально-трудові відносини між працівниками, керівниками та власниками підприємств. Це пояснюється тим, що в таких випадках порушується соціальна справедливість у розподілі заробітної плати та прибутку, що прямо залежить від динаміки продуктивності [1, с. 38].

Для розв’язання цих проблем підприємствам варто розробляти та впроваджувати сучасні методи представлення інформації про продуктивність праці, що ураховують всі ключові фактори (працю, капітал, матеріали). Ці методи пов’язані з системами управлінського обліку, фінансового планування та стимулювання праці.

Підприємства повинні уникати надмірного акценту на продуктивності за рахунок здоров’я та задоволеності працівників. Наприклад, виконання нереалістичних виробничих цілей або надмірна понаднормова робота можуть призвести до виснаження співробітників і, зрештою, до зниження продуктивності в довгостроковій перспективі [2, с. 14]. Таким чином, прийняття цілісного підходу, який надає пріоритет як продуктивності, так і добробуту працівників, має вирішальне значення для стабільного успіху.

Висновки. Отже, управління продуктивністю праці – це складне комплексне завдання, яке потребує поєднання стратегічного планування, вимірювання продуктивності, оптимізації робочої сили та інтеграції технологій.

Впроваджуючи ефективні стратегії, такі як системи вимірювання продуктивності, оптимізація робочої сили, управління робочим навантаженням, сприяння сприятливому робочому середовищу, використання технологій і пріоритетність добробуту співробітників, підприємства можуть підвищити продуктивність праці та отримати конкурентну перевагу в сучасному динамічному бізнес-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вігуржинська С. Ю. Економіка підприємства : навч. посіб. Одеса : ОНАХТ, 2018. 116 с.
2. Кучеренко О., Іванова В. Управління продуктивністю праці на підприємстві. *Наука і молодь – 2021: пріоритетні напрями глобалізаційних змін : студентський альманах. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції.* 2021. Вип. 6. С. 13–15.
3. Чернушкіна О. О. Сучасні аспекти управління продуктивністю праці. *Економіка і організація управління.* 2018. № 4 (32). С. 163–172.

УДК 314.7

Охрименко Сергій Олександрович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Уманський національний університет
садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0003-1451-2234

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Проблема трудової міграції зумовлена тим, що це явище є важливим і актуальним для сучасного світу. Цей процес переміщення людей з одного місця в інше з метою пошуку роботи або працевлаштування впливає на економічний, соціальний та політичний розвиток країн, має значний вплив на ринок праці, формування культурного розмаїття та вимагає уваги до розробки політики та управління міграційними процесами.

Трудова міграція є предметом уваги багатьох вчених і дослідників у різних наукових галузях, таких як економіка, соціологія, політологія, міжнародні відносини тощо. Серед них доцільно відмітити праці Є. Дронь [1], С. Жовнір [2], Д. Боброової [3], О. Дон [3], М. Ливдар [4], О. Крук [5] та ін.

Міграція в Україні не є новим явищем, можна навіть говорити про багатовікову традицію. Трудова міграція з України також є поширеним і різноманітним явищем, як з точки зору напрямків виїзду, тривалості виїзду, так і індивідуальних характеристик людей (вік, стать, професії тощо).

Аналіз літературних джерел дозволяє виокремити такі типи трудової міграції:

- міграція висококваліфікованих працівників, які представляють переважно вільні професії (лікарі, науковці, вчителі, інженери);
- міграція працівників із середньою професійною освітою (технічні працівники, медсестри, кваліфіковані робітники),
- міграція осіб без певної професії, переважно молоді, які переконані, що за кордоном вони зможуть краще задовольнити свої життєві прагнення,
- міграція некваліфікованих працівників, які шукають роботу у зв'язку з її відсутністю у рідному населеному пункті,
- сезонна і тимчасова міграція сільського населення, яка розглядається як додаткова робота.

Типологія трудової міграції за часом від'їзду з місця проживання включає внутрішню, зовнішню, сезонну та постійну міграції. Внутрішня міграція передбачає переміщення в межах країни, а зовнішня – за межі країни. Під сезонною міграцією мається на увазі переміщення людей на роботу в певний сезон, а потім повернення на батьківщину. До постійної міграції відноситься переміщення людей з наміром жити і працювати в новій країні на постійній основі.

Трудова міграція може мати як позитивний, так і негативний вплив на країни відправлення та приймання (табл. 1).

Таблиця 1 – Наслідки трудової міграції

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Збільшення доходів: мігранти надсилають частину своїх доходів сім'ям у країнах походження, що може стимулювати їхню економіку.	*Втрата кадрів*: Країни походження можуть втратити кваліфікованих фахівців, які виїжджають за кордон
Зниження рівня безробіття: Міграція може допомогти знизити рівень безробіття в країнах походження.	*Соціальні проблеми*: міграція може призвести до соціальних проблем, таких як розлучення сімей, дискримінація та ксенофобія
Демографічні зміни: міграція може допомогти змінити демографічну структуру країн, наприклад, збільшити частку населення працездатного віку.	*Економічний тиск:* Приймаючі країни можуть відчувати економічний тиск через конкуренцію за робочі місця та соціальні послуг
Культурний обмін: міграція сприяє культурному обміну та взаєморозумінню між різними народами.	

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що трудова міграція – це соціально-економічне явище, яке має комплексний характер і охоплює різні аспекти життя людей, країн та суспільства. Необхідно ретельно проаналізувати всі переваги та недоліки трудової міграції, щоб приймати обґрунтовані рішення щодо її регулювання та управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дронь Є. В., Заньковська В. Г. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки. *Економічні науки* : зб. наукових праць. 2010. Вип. 6.

2. Жовнір С. М. Українська трудова міграція: реалії, перспективи, вектори модернізації державної політики в управлінні нею. *Український соціум*. 2014. Вип. 4. С. 144–159.

3. Боброва Д., Дон О. Д. Міжнародна трудова міграція та її вплив на ринок праці України в умовах військової агресії РФ. *Галицький економічний вісник*. 2023. Вип. 82(3). С. 216–226.

4. Ливдар М., Федевич Л., Буковська Н. Трудова міграція в Європі та її вплив на Україну. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 24.

5. Крук О. В. Міжнародна трудова міграція та її виклики для України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування.* 2020. URL : http://el-zbirn-du. at. ua/2020_1/18. pdf

УДК 338, 343

Підлужна Вероніка Назарівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
***Науковий керівник*:**
Ясінська Т. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів, Україна
ORCID ID 0000-0001-6558-8376

РОЗВИТОК МОЛОДІЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Україна, попри складну історію та сучасні виклики, володіє значним потенціалом для розвитку бізнесу. Цей потенціал особливо яскраво проявляється в очах молоді, яка володіє креативністю, амбіціями та прагненням до змін.

Молодь України - рушійна сила відбудови економіки. Інвестування в молодь - це інвестування в майбутнє України. Їхні таланти, ентузіазм та прагнення до інновацій можуть стати ключовими для відновлення та розвитку країни. Підтримка молоді у реалізації їхнього потенціалу має бути одним із пріоритетів на найближчі роки. Це включає в себе:

- **Доступ до якісної освіти**: Молоді люди повинні мати можливість отримати знання та навички, необхідні для успіху в сучасній економіці.
- **Розвиток підприємницького духу**: Важливо заохочувати молодь до створення власного бізнесу, надаючи їм необхідну підтримку та ресурси.
- **Створення сприятливого середовища для працевлаштування**: Молоді люди повинні мати доступ до гідних робочих місць з справедливою оплатою праці.

Міграція, як внутрішня, так і зовнішня, хоча й тимчасова, кидає виклик українській молоді. Їм потрібно бути гнучкими та вміти адаптуватися до постійно мінливих умов на ринку праці.

Варто почати з того, що вагомим макрочинником впливу на розвиток підприємництва та самозайнятості серед молоді, загалом є демографічна ситуація в країні. За даними Державної служби статистики , за останні

4 роки (з 2017 по 2020 рр.) чисельність молоді віком 16-34 роки зменшилася приблизно на 1,06 млн осіб, становлячи у 2017 р. – 10 813,5 тис. осіб, а у 2020 р. – 9756,8 тис. осіб. Це – перша демографічна причина відсутності потенціалу українського суспільства активізовувати процес розвитку молодіжного підприємництва. Іншою причиною є рівень реального сприяння політики держави розвитку підприємництва загалом, не говорячи вже про можливість лояльних маркерів (проявів) у державній політиці щодо сприяння молодіжному підприємництву зокрема [1].

Ставка на молодь в сьогоденні, відображає те, якою ми хочемо бачити свою країну через десятиліття. І це, великою мірою залежить від того, з яким багажем знань, цінностей, орієнтирів, навичок, бачення шляхів розвитку увійде в життя нинішня молодь. І тут ми стикаємося з реальним протиріччям. між необхідністю та реальністю стосовно того, як здійснюється молодіжна політика, об’єктом і суб’єктом якої, а також чинником суспільного розвитку є сама молодь як мегасоціальна група. Тому основне завдання цілісної соціальної молодіжної політики у цій сфері полягає у створенні та забезпеченні реальних умов для всебічного її розвитку, доступу до суспільних ресурсів, зокрема, до економічних свобод, можливостей тощо. Суспільна практика свідчить про вирішальну роль молодіжного підприємництва у вирішенні проблем зайнятості та зниження безробіття цієї верстви населення [2; 3].

За даними опитування «Молодь України» [4], що проводилося у 2017 році на замовлення Міністерства молоді та спорту України, лише 3,7% опитаних молодих людей на час опитування були підприємцями, а 2,5% 15 – були ними раніше, але закрили свій бізнес. А згідно результатів дослідження «Перехід на ринок праці молоді України» (дані 2015 р.), лише 2,7 % молоді вказали, що підприємницький дохід є основним джерелом їх матеріального забезпечення . Це, попри те, що, за даними Державної служби статистики, із таких бізнес-одиниць, що реально працюють, становить близько 25%. Навіть приблизні підрахунки вказують на досить низькі показники підприємництва та самозайнятості молоді [5; 6].

Проте, на сьогодні стає все більш популярним видом діяльності, особливо серед молоді онлайн-бізнес. Це зумовлено низкою факторів, таких як:

- **Широкий доступ до Інтернету**
- **Зниження бар'єрів для входу:** Завдяки розвитку технологій та доступності онлайн-інструментів стало значно легше та дешевше розпочати онлайн-бізнес.

- **Гнучкість та мобільність:** Онлайн-бізнес дає можливість працювати з будь-якого місця та в будь-який час, що робить його дуже привабливим для молодих людей, які прагнуть до гнучкості та свободи.
- **Зростаючий попит на онлайн-товари та послуги:** Зростання популярності онлайн-шопінгу та інших онлайн-послуг створює нові можливості для розвитку онлайн-бізнесу.

Найпопулярніші напрямки онлайн-бізнесу серед молоді в Україні:

- Інтернет-магазини
- ДропшипінгПродаж онлайн-курсів
- Фріланс: Фріланс - це тип роботи, при якому людина працює на себе, надаючи свої послуги клієнтам. Молоді люди часто обирають фріланс, щоб мати більше гнучкості та свободи.
- Блоги

Уряд України та інші організації вживають заходів для підтримки розвитку онлайн-бізнесу серед молоді. Ця підтримка включає в себе: надання грантів та кредитів, проведення навчальних програм та семінарів.

Отже, суттєвим моментом у стимулюванні економічного розвитку України та вирішенням проблеми безробіття, є заохочення самозайнятості молоді та розвитку молодіжного підприємництва. Ці особливо проблемні питання останні три десятки років перебувають у перманентному стані свого вирішення і потрібно прикладати багато зусиль, щоб Україна займала не останні позиції серед європейських країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичні збірники «Розподіл постійного населення України за статтю та віком» за 2016–2018 роки. URL : http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2016/publ2016.asp

2. Мерзляк А., Боярін Є. Механізм державної підтримки самозайнятості молоді: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 4(31). С. 73–80. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2016_4_13

3. Щодо ефективності підтримки та перспектив розвитку малого підприємництва у регіонах. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL : http://old2.niss.gov.ua/articles/903/

4. Молодь України – 2017: результати соціологічного дослідження. К. : Центр незалежних соціологічних досліджень «Омега», 2017. 128 с.

5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4618-VI. *Відом. Верховної Ради України.* 2013. № 3. Ст. 23.

6. Лібанова Е., Цимбал О., Ярош О., Лісогор Л. Перехід на ринок праці молоді України результати міжнародного дослідження «School-to-work transition surveys» в Україні у 2013 та 2015 роках. Програма забезпечення молодіжної зайнятості / Департамент політики зайнятості. 2016 Серпень.

УДК 656.1/.5:658.7

Погребний Валентин Станіславович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0009-0008-6100-938X

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ У ТРАНСПОРТНІЙ СФЕРІ

Управління логістичними процесами у транспортній сфері є надзвичайно важливим питанням, від ефективності якого залежить якість та своєчасність доставки вантажів та пасажирів. Логістика в транспортній галузі охоплює широкий спектр завдань, починаючи від планування маршрутів та розкладів руху до управління запасами та оптимізації витрат.

Одним з ключових аспектів логістичних процесів у транспортній сфері є координація різних видів транспорту. Часто вантажі чи пасажири потребують комбінованих перевезень, що охоплюють кілька транспортних засобів. Наприклад, контейнер може бути доставлений морським шляхом, а потім перевантажений на залізничний або автомобільний транспорт для завершення маршруту. Забезпечення безперебійної взаємодії різних видів транспорту та синхронізації їхньої роботи є важливим завданням логістичних служб.

Ефективне управління логістичними процесами передбачає оптимізацію використання транспортних засобів. Це включає планування завантаження транспортних засобів для максимального використання їхньої вантажопідйомності, а також розробку найбільш економічних маршрутів руху. Важливо враховувати такі фактори, як час доставки, витрати на паливо, зручність для клієнтів тощо. Сучасні технології, такі як системи глобального позиціонування (GPS) та системи управління транспортними засобами, відіграють важливу роль у підвищенні ефективності логістичних операцій.

Оптимізація використання транспортних засобів є ключовим елементом ефективного управління логістичними процесами. Правильне планування завантаження транспортних засобів та розробка оптимальних маршрутів руху дозволяють значно знизити витрати та підвищити продуктивність логістичних операцій.

Планування завантаження транспортних засобів вимагає ретельного аналізу габаритів, ваги та характеристик вантажів, а також максимального використання вантажопідйомності транспортних засобів. Це дозволяє уникнути зайвих витрат на перевезення, оскільки більш компактне розміщення вантажів в одному транспортному засобі означає менше витрат палива, менше викидів та нижчі експлуатаційні витрати. Сучасні комп'ютерні системи можуть допомогти у візуалізації та моделюванні найбільш ефективного розміщення вантажів, враховуючи їхні форми та розміри.

Розробка найбільш економічних маршрутів руху є ще одним важливим завданням в оптимізації використання транспортних засобів. Тут необхідно враховувати безліч факторів, таких як відстані, стан доріг, погодні умови, час у дорозі, обмеження швидкості, вартість палива та інші змінні витрати. Алгоритми маршрутизації та спеціалізоване програмне забезпечення для логістики можуть допомогти знайти найбільш оптимальні маршрути, що мінімізують загальні витрати на перевезення.

Системи глобального позиціонування (GPS) та системи управління транспортними засобами відіграють важливу роль у забезпеченні точної інформації про місцезнаходження та рух транспортних засобів. Ця інформація може використовуватися для оперативного коригування маршрутів у разі виникнення непередбачених ситуацій, таких як затори, ремонтні роботи чи інші перешкоди на дорозі. Крім того, дані GPS можуть допомогти аналізувати ефективність маршрутів та виявляти можливості для їх подальшого вдосконалення.

Системи управління транспортними засобами також забезпечують моніторинг витрати палива, технічного стану транспортних засобів та стилю водіння водіїв [1]. Ця інформація дозволяє логістичним компаніям виявляти та усувати неефективні практики, що призводять до зайвих витрат, та впроваджувати відповідні тренінги для водіїв щодо економічного способу водіння.

Забезпечення безпеки та ефективне відстеження вантажів є критично важливим для логістичних процесів у транспортній сфері [2–3]. Використання сучасних технологій, таких як радіочастотна ідентифікація (RFID) та системи відстеження в реальному часі, відкриває нові можливості для покращення цих процесів.

Технологія RFID дозволяє прикріплювати до вантажів невеликі радіочастотні мітки, які можуть бути зчитані спеціальними зчитувачами на відстані. Ці мітки містять унікальну інформацію про вантаж, таку як опис

товарів, вага, пункт відправлення та призначення тощо. Завдяки RFID логістичні компанії можуть легко відстежувати місцезнаходження кожного вантажу в режимі реального часу, що значно спрощує процес управління та моніторингу.

Системи відстеження в реальному часі часто використовують супутникові технології, такі як GPS, для визначення місцезнаходження транспортних засобів та вантажів. Ці системи забезпечують детальну інформацію про маршрут руху, швидкість, часові рамки та будь-які затримки чи відхилення від запланованого графіка. Це дозволяє логістичним службам оперативно реагувати на будь-які непередбачені ситуації та вносити необхідні корективи, наприклад, змінювати маршрут або перерозподіляти ресурси.

Комбінація RFID та систем відстеження в реальному часі може забезпечити додаткову безпеку вантажів. Якщо вантаж буде відхилено від запланованого маршруту або його рух буде зупинено без дозволу, система миттєво повідомить про це логістичну службу, що дозволить вжити необхідних заходів для захисту вантажу.

Ще однією перевагою використання цих технологій є можливість оптимізації логістичних процесів на основі зібраних даних. Аналізуючи інформацію про рух вантажів, логістичні компанії можуть виявляти вузькі місця, затримки та інші проблемні ділянки, що дозволяє їм вдосконалювати маршрути, графіки та процеси для підвищення ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fernier J., Sparks L., McKinnon A. C. Retail Logistics in the UK: Past, Present and Future. *International Journal of Retail Logistics & Distribution Management.* 2010. Vol. 38. No. 11/12. P. 894–914.

2. McKinnon A., Cullinane S., Whiteing A., Browne M. Green logistics: Improving the environmental sustainability of logistics. India : Replika Press Pvt Ltd. 2010. 372 p.

3. Palanivelu P., Dhawan M. Green Logistics. TCS. URL : http://www.tcs.com/SiteCollectionDocuments/White%20Papers/CPG_WhitePaper_Green_Logistics_08_2010.pdf

УДК 330.341

Рожко Юрій Вікторович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минчинська І. В.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Українська економіка зазнала значних збитків від воєнних дій: пошкоджена та зруйнована виробнича інфраструктура, житлові будинки, освітні заклади, суб'єкти великого та малого підприємництва та багато іншого. Сьогодні економіка України потребує швидкого та ефективного відновлення, в таких умовах традиційні методи та інструменти можуть бути не ефективними, або ж їх вплив буде не значним. Наразі варто зосередитись на пошуку нових підходів до відновлення економіки, а саме тому на перший план виходять методи, які дозволять побудувати успішну та сильну держави з меншими витратами ресурсів та часу, а отже такі методи мають бути інноваційним.

Інновації позитивно впливають на зрушення в економіці та суспільстві, сприяють підвищенню продуктивності економіки, підвищують її здатність конкурувати в зовнішньому середовищі з економіками інших країн світу та забезпечувати стійкі темпи зростання в довгостроковій перспективі [1].

Беззаперечно, що військові дії в Україні мають вагомий вплив на інноваційне середовище країни. Це обумовлено зокрема такими факторами:

– Війна призвела до значних економічних викликів: зменшення рівня інвестицій, збільшення ризиків для бізнесу та зниження внутрішнього попиту на продукцію.

– Значна кількість технічних експертів та інноваційних підприємців залишили країну під час конфлікту. Це призвело до втрати технічної експертизи та зменшення кількості інноваційних проектів.

– Неспровокований конфлікт та економічні складнощі знизили доступність фінансування для інноваційних проектів в Україні.

Однак, дана ситуація надає можливості для розвитку інноваційної діяльності. Інноваційні підприємства можуть стати ключовим фактором відновлення економіки України після війни. Саме розвиток нових технологій, продуктів та послуг допоможе підприємствам збільшити продуктивність праці та підвищити конкурентоспроможність, що своєю чергою призведе до зростання виробництва та покращення рівня життя населення. Інноваційна діяльність могла б стати саме тим стимулом, який дозволить залучити іноземні інвестиції до України. Нові технології та інноваційні продукти привертатимуть увагу іноземних інвесторів та стануть фактором залучення нових інвестицій до економіки країни. Інноваційні проекти можуть стати інструментом укріплення економічної безпеки України. Розвиток нових технологій та продуктів зменшить залежність від імпорту та збільшить обсяги експорту власної продукції, що позитивно вплине на торговельний баланс країни [2].

Основним чинником, який сприятиме розвитку інноваційних підприємств та збільшить їх ефективність може стати державна політика щодо підтримки інноваційного підприємництва. Відповідна програма уряду допоможе підвищити рівень кваліфікації фахівців, забезпечить фінансування частини інноваційних проектів, а також створить сприятливі умови для впровадження сучасних технологій та продуктів. Розвиток інноваційної діяльності може стати ключовим інструментом інтеграції нашої економіки з економіками інших країн та допоможе Україні стати частиною глобальної інноваційної спільноти.

Участь у міжнародних інноваційних програмах та конференціях сприятиме обміну передовим досвідом та сучасними технологіями між країнами, а також залученню іноземних інвесторів в Україну. Міжурядова співпраця, бізнес та науково-дослідні інститути стануть основою для створення інноваційної екосистеми в Україні. Залучення талановитих фахівців і стартапів, які допомагають розвитку економіки і підвищенню рівня життя населення, ефективно використовуючи ресурси і потенціал країни, дозволить створити сприятливе середовище для інновацій [3].

Таким, чином, інноваційна діяльність може стати важливим чинником відновлення української економіки після війни. Щоб домогтися успіху в цій галузі, необхідно не тільки створювати привабливі умови для інновацій, залучати інвестиції, розвивати співпрацю між урядами, компаніями та науково-дослідними інститутами, а також справлятись із викликами та перешкодами, що стоять на шляху інноваційного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлялов Т. Інноваційний розвиток підприємництва в умовах війни та в післявоєнний період. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20218/1/PIONBUG_2022_P066-067.pdf
2. Біловодська О. А. Роль інновацій у забезпеченні розвитку економіки України. URL : http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/20719
3. Бакалінська А. О., Білик А. В. Роль інформаційних технологій у повоєнному відновленні регіональної економіки України. *Економіка і організація управління.* 2022. URL : https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.16
4. Білостоцький О. С. Вплив іноземних інвестицій на розвиток економіки України. URL : https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2594

УДК 339.1

Семенченко Ігор Євгенович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Калач Г. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6031-0591

СУТНІСТЬ БРЕНДІНГУ ТА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ БРЕНДІВ

Сильний бренд є найціннішим ресурсом компанії, інструментом формування стійких конкурентних переваг компанії. Наявність бренду означає, що навіть при більш-менш рівних споживчих та інших властивостях на товар купуватимуть більше. Торгова марка - це спосіб розрізнення товару або групи товарів, який дозволяє власнику досягти бажаного положення на ринку.

Ведуться дискусії, чи можна ототожнювати поняття «торгова марка» і «бренд», але більшість експертів дотримуються такого поділу: бренд – асоціації, образ товару, який існує у споживача; це «якісна» марка, яка має авторитет у покупців і давно добре продається; тобто це більше маркетингова концепція, ніж юридична. Торгова марка — зареєстрована назва товару, групи товарів, послуг тощо, які присутні на ринку; тобто це більше юридична концепція, ніж маркетингова. Важливо, що торговою маркою може бути товар, який не охороняється законом – у режимі «торгова марка».

Під брендом розуміють нематеріальний актив, пов'язаний із маркетингом, включаючи (але не обмежуючись): імена, терміни, знаки, символи, логотипи і проєкти або їх комбінації, призначені для ідентифікації товарів, послуг або організацій або їх поєднання, створюючи відмінні образи та асоціації у свідомості зацікавлених сторін, тим самим створюючи економічні вигоди / цінності. Товарним знаком є лише знак (або будь-яке поєднання знаків), що юридично захищається і здатне відрізняти товари або послуги однієї компанії від інших [1].

Успішний бренд надає переваги як споживачу, так і компанії, що випускає ті чи інші товари. Для споживача знижується ризик під час покупки, підвищується задоволення та спрощується вибір. Своєю чергою, компанія, що володіє сильним брендом, отримує зростання прибутків, стабільність роботи та підвищення рівня конкурентоспроможності [2].

Які переваги бренду перед звичайним продуктом:

- забезпечує додатковий дохід;
- спрощує процедуру вибору споживачем товару;
- Забезпечує емоційний зв'язок з покупцем;
- Визначає компанію-виробника та інші її продукти серед конкуруючих продуктів;
- полегшує вихід виробника на сусідні ринки;
- створює умови для успішного розвитку нових напрямків бізнесу.

На ринку України представлено достатньо багато брендів. Причому вони знаходяться в різних ринкових категоріях і представляють не лише великі компанії зі значними рекламними бюджетами, а й середні та малі. Поряд із динамічним розвитком брендингу слід відзначити також розширення сфери його використання. Якщо на початкових етапах становлення брендинг застосовувався переважно для просування товарів масового попиту, то сьогодні він значно розширює поле діяльності. Так, бренди створюються в електронній комерції (Rozetka, Citrus, Comfy, «Алло»), рітейлі (АТБ, «Сільпо», «ЕКОмаркет», Novus), фармацевтиці («Аптека низьких цін», «Дарниця», «Фар-мак»), на ринку господарських товарів («Фрекен Бок», Smile, Biosphere), телекомунікацій («Київстар», Lifecell, Vodafone) та багатьох інших. Слід зазначити також IT-бренд Grammarly, який від моменту появи на ринку відразу увійшов у 20 найбільш дорогих брендів України [3].

Однак на відміну від інших країн в Україні зазначений вид торгових марок ще не знайшов такої ж підтримки споживачів, як, наприклад, в Європі. За даними компанії Nielsen, у 2016 р. в грошовому виразі частка private label у деяких категоріях становила лише 11,7%, тоді як в Європі частка за тими ж категоріями – 31,4%. Як стверджують аналітики, ситуація, схожа до української, спостерігається в країнах Латинської та Північної Америки, а також у країнах Тихоокеанського регіону [4].

Створенню бренду передують шість основних етапів:

1. Знайдіть нішу для свого продукту.

Там написано: «Сім разів відміряй, один раз відріж». Що в даному випадку означає - перед тим, як запускати продукт, потрібно знати, чи буде на

нього попит. Цей етап, за наявності відповідних спеціалістів, можна подолати самостійно або за допомогою маркетингових компаній, які проводять подібні дослідження.

2. Назва товару.

На цьому етапі завдання маркетингу полягає в тому, щоб вибрати назву, яка найкраще описує концепцію продукту. Наприклад: горілка «Гетьман» — національний продукт для заможних чоловіків та іноземців, які купують її як сувенір. На цьому етапі продумується імідж бренду товару. У переносному значенні вони малюють портрет бренду: бренд-бізнесмен, бренд-хостес і т. д. Залежно від покупця створюють ідею для реклами.

3. Стратегія позиціонування та виходу на ринок.

На цьому етапі аналізується ринок з точки зору позиції, яку на ньому буде займати даний продукт, його інтеграції з існуючим або майбутнім «сімейством» продуктів компанії. На цьому етапі ви також можете подумати про розширення меж свого бренду. Стратегія виходу на ринок полягає в пошуку каналів збуту, формуванні цінової стратегії та рекламної політики бренду. Визначається, які заходи стимулювання збуту будуть ефективними на кожному етапі виходу на ринок.

4. Створіть проект аксесуарів до виробу.

Розробка етикетки, упаковки, будь-яких аксесуарів для продукту тощо є привілеєм управління рекламою. Зараз місцеві рекламні агентства почали продукувати оригінальні ідеї, і немає проблем з друком якісної поліграфічної продукції, виготовленням упаковки, зйомкою тощо. Інша справа, що сучасного професійного обладнання (особливо телевізійного) поки що немає. з'явилися в Україні. Усі «фізичні» елементи рекламної ідеї спочатку тестуються за допомогою фокус-груп. Також можна перевірити переваги цільової групи, для потреб якої виробляється продукт, але це потребує значних додаткових витрат.

5. Налагоджено комплексну аудиторську роботу.

На завершення перевіряються всі елементи майбутнього продукту: назва, упаковка, рекламні ідеї, ціна і навіть якісні характеристики. Тільки після позитивного результату цього тесту слід починати реєструвати знак.

6. Просування бренду на ринку.

Медіапланування в Україні займається чимало рекламних агентств і з великим успіхом. Тому завдання «де розмістити рекламу» зазвичай не дуже складне. Безсумнівно, при виборі рекламоносія необхідно «посилатися» на брендинг. Проте вітчизняні реалії ще далекі від ідеальних схем

брендингу. Практика показує, що основним критерієм на етапі прийняття рішення про просування нового продукту залишається думка керівництва клієнта, тоді як кожна західна компанія орієнтується насамперед на думку споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Калач Г. М. Моделі оцінки бренду в умовах цифровізації бізнесу. *Підприємництво і торгівля* : збірник наукових праць / ред. кол. : П. О. Куцик, Б. Б. Семак та ін. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2020. Вип. 27. С. 27.

2. Братко О. С., Блажей І. О., Пеляк Г. П. Сучасні тренди українського брендінгу. *Економічний простір.* 2020. Вип. 154. С. 79–83. URL : https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-14

3. Топ-100 найдорожчих брендів України: стартапи піднімають голову. *Економічна правда.* 2019. URL : https://www.epravda.com.ua/news/2019/11/22/654033/

4. Як українські торгові мережі нарощують частку власних торгових марок / RAU. 2018. URL : https://rau.ua/novyni/chastka-vlasnih-torgovih-marok/

УДК 351.84(477)

Сидоренко Олександр Сергійович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Уманський національний університет
садівництва,
м. Умань, Україна
ORCID ID 0009-0002-9364-427X

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний стан соціальної політики в контексті децентралізації характеризується широким спектром стратегій і підходів, які впроваджуються на місцевому рівні. Завдяки передачі повноважень від центральних до місцевих органів влади, регіони отримали більшу свободу у формуванні своїх соціальних програм. Однак, цей процес також привів до певних викликів, особливо у забезпеченні однорідності стандартів та доступу до соціальних послуг на різних територіях.

Одним із основних викликів є відмінності в ресурсному забезпеченні та спроможність між різними регіонами, що може призвести до нерівності в доступі до соціальних послуг. Така нерівність проявляється у формі відмінностей у якості освіти, медичного обслуговування та інших критично важливих соціальних послуг.

З іншого боку, децентралізація сприяла зростанню інновацій та адаптивності в розробці соціальних політик. Місцеві уряди часто ефективніше реагують на специфічні потреби своїх громад. Вони здатні швидше впроваджувати нововведення та адаптувати державні програми до місцевих умов, що, в свою чергу, може підвищити загальну ефективність соціальної допомоги.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що країни з успішною децентралізацією соціальної політики часто мають сильні механізми контролю та оцінки, а також добре розвинені системи професійного розвитку для місцевих управлінців. Це дозволяє не лише ефективно реалізовувати політику, але й гарантувати їхню прозорість і підзвітність. Наприклад, країни з високим рівнем децентралізації, такі як Швеція та Канада, демонструють високий рівень соціальної захищеності та активної участі громад у прийнятті

рішень. Ці країни використовують гнучкі підходи до управління, що дозволяє місцевим урядам ефективно реагувати на специфічні виклики та потреби своїх регіонів [1].

У майбутньому, для подолання викликів, пов'язаних з децентралізацією, важливо зосередитися на наступних аспектах: зміцнення інституційної бази, підвищення фінансової автономії, впровадження моніторингу та оцінки, сприяння громадській участі, розвитку партнерства.

Зміцнення інституційної бази на місцевому рівні є критично важливим для забезпечення успішної імплементації соціальних ініціатив. Необхідно забезпечити наявність кваліфікованих фахівців та адекватних ресурсів для виконання нових завдань і функцій, переданих від центрального уряду.

Підвищення фінансової автономії місцевих органів влади дозволить їм більш ефективно управляти місцевими бюджетами та розробляти соціальні програми, які відповідають унікальним потребам їхніх громад.

Системи моніторингу та оцінки результатів соціальних програм мають велике значення для визначення їх ефективності та коригування політик відповідно до змінюваних умов та потреб. Ці системи допомагають забезпечити прозорість у використанні ресурсів і відповідальність перед громадою.

Залучення громадськості до процесу формування та реалізації соціальної політики може значно підвищити її ефективність. Активне включення громадян забезпечує врахування різноманітних точок зору та потреб, а також сприяє підвищенню довіри до місцевої влади.

Співпраця з неурядовими організаціями, приватним сектором та іншими зацікавленими сторонами може підсилити ресурси та інноваційні підходи в соціальній сфері. Партнерства можуть допомогти місцевим громадам у розробці та впровадженні більш ефективних та інклюзивних програм.

Децентралізація соціальної політики створює значні можливості для інновацій та підвищення якості життя населення, проте супроводжується і значними викликами. Успіх в цій сфері вимагає забезпечення адекватної підтримки та ресурсів місцевим громадам, а також розвитку ефективних механізмів управління та контролю [2].

Таким чином, стратегії розвитку соціальної політики в умовах децентралізації повинні враховувати виклики та можливості, які виникають із передачі владних повноважень від центрального до місцевого рівня управління. Ці стратегії мають спрямовуватись на підвищення ефективності соціальних послуг, залучення громад до управління, та забезпечення справедливості

доступу до ресурсів. Серед ключових стратегій: посилення місцевих управлінських здібностей, розробка адаптивних соціальних програм, створення механізмів зворотного зв'язку, забезпечення фінансової підтримки та справедливості, інтеграція з іншими політиками, використання цифрових технологій для підвищення ефективності, забезпечення прозорості та підзвітності, сприяння міжсекторальному співробітництву, підтримка інновацій та масштабування успішних практик, розробка комплексних вимірювань успіху. Кожна з стратегій має потенціал підвищити ефективність соціальної політики в умовах децентралізації, забезпечуючи кращі результати для громад і більш справедливий доступ до соціальних ресурсів.

Таким чином, децентралізація, як механізм передачі повноважень від центрального до місцевого рівня, відкриває нові можливості для більш ефективного та адаптивного управління соціальною політикою, але також нарощує ряд викликів, зокрема, у забезпеченні уніфікації стандартів та справедливості доступу до соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Decentralization and democratic local governance programming handbook. URL : https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnach300.pdf

2. Смирнов І. М. Моніторинг процесу надання соціальних послуг в територіальних громадах у контексті сучасної державної політики. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 35. С. 131–136.

УДК 658.0

Скляров Даниїл Геннадійович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Теліщук М. М.,
старший викладач,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7950-6957

ПОГЛЯДИ МОЛОДІ НА ПЕРСПЕКТИВИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Динамічний розвиток світової економіки, глобалізація та зростаюча роль інформаційних технологій відкривають нові можливості для ведення бізнесу. Сучасна Україна, попри складні виклики, зумовлені повномасштабною війною, зберігає значний потенціал для розвитку бізнесу. Її геополітичне розташування, багаті природні ресурси та талановитий людський ресурс роблять цю країну цікавою для інвесторів та підприємців, готових долучитися до відбудови та модернізації країни. Особливу увагу в контексті повоєнного розвитку важливо приділити погляду молоді на перспективи ведення бізнесу в Україні. Саме молоде покоління, володіючи інноваційним мисленням, креативністю та прагненням до змін, стає рушійною силою оновлення та прогресу.

Молодь, як одна з найактивніших та найдинамічніших верств населення, відіграє важливу роль у розвитку бізнесу в Україні. Молоді люди володіють новими ідеями, креативним мисленням та готовністю ризикувати, що робить їх рушійною силою інновацій та змін.

Згідно з дослідженнями, значна більшість опитуваних молодих людей в Україні віддають перевагу самозайнятості і власному бізнесу (73%) і лише 19% хочуть бути найманим працівником. Це дуже велика цифра, оскільки, наприклад, в Європейському Союзі, на відміну від України, молодь здебільшого прагне працювати найманим працівником (56%) і тільки 39% - самозайнятості. З цього можна зробити висновок, що українську молодь приваблює можливість бути своїм власним босом, творити щось нове та мати реальний вплив на суспільство [1].

Однак, на шляху до розвитку бізнесу молодь стикається з низкою викликів, серед яких:

1) Війна та її наслідки: руйнування інфраструктури, втрата людських ресурсів, логістичні проблеми. Можливими шляхами подолання є державні програми відбудови, залучення міжнародної допомоги, перекваліфікація населення, розвиток внутрішньої логістики та пошук альтернативних маршрутів експорту / імпорту.

2) Корупція та бюрократія: ці фактори ускладнюють ведення бізнесу та збільшують витрати. Шляхи подолання: антикорупційні реформи, запровадження електронних сервісів для взаємодії з державою, діджиталізація бізнес-процесів.

3) Доступ до фінансування: високі кредитні ставки та обмежений доступ до інвестицій можуть бути перешкодою для розвитку бізнесу. Шляхи подолання: розвиток державних кредитних програм для малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій через спеціальні фонди та пільгові режими оподаткування для інвесторів.

За умови чіткого усвідомлення цих викликів та їх подолання, Україна може стати привабливим майданчиком для розвитку бізнесу не тільки для вітчизняних підприємців, а й для іноземних інвесторіїв. Наприклад, у Нью-Йорку під час зустрічей з представниками флагманів світового бізнесу — U.S. Steel, JP Morgan, General Electric, MUFG Bank, Honeywell, Halliburton ми побачили зацікавленість Україною як інвестиційним напрямком [2]. Розвиток бізнесу сприятиме створенню нових робочих місць, збільшенню податкових надходжень, зростанню добробуту населення та зміцненню економіки України загалом. Молодь України, з її енергією, креативністю та амбіціями, може стати рушійною силою цих позитивних трансформацій.

Отже, Україна має значний потенціал для розвитку бізнесу, що приваблює як досвідчених підприємців, так і молодь з її інноваційними ідеями та прагненням до змін. Молодіжний погляд на бізнес характеризується більшою орієнтацією на технології, сталий розвиток та соціальну відповідальність. Для того, щоб реалізувати цей потенціал та перетворити Україну на справжній центр підприємництва, необхідна комплексна державна підтримка, спрямована на:

1) Створення сприятливої екосистеми для інновацій: Заохочення інвестицій в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, розвиток бізнес-інкубаторів та акселераторів, які допоможуть молодим підприємцям перетворити інноваційні ідеї на успішні бізнес-моделі.

2) Розвиток цифрової інфраструктури: Забезпечення доступу до швидкісного інтернету та цифрових технологій по всій країні, що є критично важливим для розвитку сучасного бізнесу, особливо в сфері електронної комерції та IT-секторі.

3) Спрощення податкової системи: Впровадження прозорої та зрозумілої податкової системи з пільгами для малого та середнього бізнесу, що стимулюватиме офіційну діяльність та збільшить надходження до бюджету.

4) Боротьба з корупцією: Забезпечення верховенства права та ефективна боротьба з корупцією є важливими чинниками для створення сприятливого бізнес-клімату та залучення інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL : https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analityka/ (дата звернення: 27.05.2024).

2. Ставлення молоді до власного бізнесу: порівняння України та ЄС. URL : https://ratinggroup.ua/research/ukraine/stavlennya_molod_do_vlasnogo_b_znesu_por_vnyannya_ukra_ni_ta_s.html (дата звернення: 27.05.2024).

3. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/ (дата звернення: 26.05.2024).

УДК 339.138:316.77:355.01(470:477)

Сливко Павло Олександрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Науковий керівник:
Чала Н. Д.,
д-р наук з держ. упр., професор, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-0356-9003

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ СЕРЕДОВИЩА, ЩО ДИНАМІЧНО ЗМІНЮЄТЬСЯ

З 2019 року українське бізнес-середовище характеризується динамічними змінами, які обумовлені зміною політичного циклу, пандемією COVID-19 та повномасштабним російським вторгненням. У даних умовах брендам важливо належним чином комунікувати зі своєю аудиторією. Саме цьому питанню присвячене наше дослідження стратегічних комунікацій ТОВ «Сільпо-Фуд» у період з січня 2019 року по січень 2024 року методом контент-аналізу в усіх офіційних каналах комунікацій з акцентом на соціальних мережах. Визначення понять «стратегічні комунікації» та «середовище, що динамічно змінюється» ґрунтуються на роботах колективів авторів П. Арджентi, Р. Говелла та К. Бек [1] і Р. Раміреса та Дж. Сельскі [3] відповідно.

База порівняння для даного аналізу — комунікації «Сільпо» у 2018 році.

Тон комунікацій характеризувався загальною веселістю, піднесеністю та гумористичністю. Можна стверджувати, що трьома провідними архетипами [2] комунікацій були «Дитина», «Хороший хлопець» та «Блазень». Tone of voice був досить повсякденний, дружній, емпатичний, з точковим використанням сленгу. У графічних матеріалах візуальних комунікацій переважали суцільні пастельні тони на фоні та фото продукції, рідше використовувались патерни та градієнти. Усі повідомлення відповідали бажанню бренду бути другом-порадником для аудиторії та створювали впізнаваний тон комунікацій.

Основні події, що мали вплив на діяльність бренду протягом окресленого періоду, ми виділили на рисунку 1.

Рисунок 1 – Часова шкала основних подій з січня 2019 року по січень 2024 р.
Джерело: складено автором.

У 2019 році тон комунікацій залишився без змін, досить емоційним та розважальним. Трійка основних архетипів залишилась сталою. Tone of voice та візуальні комунікації також продовжували стиль 2019 року. Нестабільність, спричинена виборами, не мала впливу на комунікації «Сільпо».

У 2020 році через пандемію COVID-19 тон комунікацій бренду став більш турботливим й обережним. Такі риси відповідають архетипу «Опікун». Tone of voice ТОВ «Сільпо-Фуд» змінився на більш чутливий та уважний. Візуальні комунікації також зазнали змін відповідно до нових карантинних вимог. Люди на фотографіях та відео були з засобами індивідуального захисту, в графічних матеріалах почали широко використовувати зображення вірусу.

У 2021 році відбулось зменшення ковідних особливостей комунікацій та повернення до тону зразку 2019 року. Слід зазначити, що окремі повідомлення бренду протягом мали спеціальне інформування: «*Усі працівники, що збирають замовлення, забезпечені масками, рукавичками, антисептичними засобами та проходять щоденний температурний контроль».

Уже з 24 лютого 2022 року стратегічні комунікації перейшли в тактичні та мали реактивний характер на актуальні події та настрої в суспільстві. Тон комунікації став більш патріотичним та рішучим, головною його рисою стала відповідність українській ідентичності. Бренд продовжив використовувати архетип «Опікун». Tone of voice також змінився, тепер він був спрямований на об'єднання аудиторії та сповнення її вірою у перемогу. Візуальні комунікації також змінились: на фотографіях та в графічних матеріалах з'явились поєднання синього та жовтого кольорів, схожі на українську вишивку орнаменти, мапа України, військові, національні державні та народні символи України.

У 2023 році комунікації за тоном нагадували їхній зразок 2021 року, але під впливом воєнного контексту. Зберігалось використання комбінації 4 попередніх архетипів. Tone of voice відповідав досить класичному для бренду настрою, візуальні комунікації теж повернулись до довоєнного вигляду.

Отже, комунікації змінюються у відповідності до середовища, але його динамічні зміни не мають тривалого впливу на них. Це підтверджується контент-аналізом ТОВ «Сільпо-Фуд».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ардженті П., Бек К., Говелл Р. The Strategic Communication Imperative. MIT Sloan Management Review. 2005. № 3. URL : https://sloanreview.mit.edu/article/the-strategic-communication-imperative/ (дата звернення: 26.02.2024).

2. Марк М., Пірсон К. The Hero and the Outlaw: Building Extraordinary Brands Through the Power of Archetypes. Нью-Йорк : McGraw-Hill, 2001. 384 с.

3. Рамірес Р., Сельскі Дж. Strategic Planning in Turbulent Environments: A Social Ecology Approach to Scenarios. Long Range Planning. 2016. № 1. С. 90–102. DOI : https://doi.org/10.1016/j.lrp.2014.09.002

УДК 658.016.2.737

Стоматюк Тарас Петрович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минчинська І. В.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Сучасні реалії повномасштабного вторгнення росії на територію України зумовлюють необхідність підприємств не тільки до адаптації турбулентного українського бізнес-середовища, але й змушують активізувати процеси розробки стратегії розвитку у довгостроковій перспективі. Невизначеність зовнішнього середовища надає підприємствам поштовху на побудову стратегії розвитку, з обґрунтування конкретних сценаріїв їх діяльності у майбутньому [1].

Стратегія являє собою модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координування і розподілу ресурсів підприємства [2]. В процесі розкриття послідовності розробки стратегії розвитку для ПрАТ «Київхліб» опиратимемось на запропоновані науковцями С. Б. Довбнем, А. О. Найдовською, М. М. Хитько загальні етапи формування стратегії розвитку підприємства. Зміст таких етапів включає: аналіз зовнішнього середовища, планування напрямів розвитку, формування стратегії та її здійснення.

Аналіз зовнішнього середовища передбачає дослідження впливу конкурентного середовища на діяльність досліджуваного підприємства, проведення порівняння діяльності підприємства із основними підприємствами-конкурентами, що функціонують на ринку хлібобулочних виробів. Також на даному етапі необхідно провести оцінку рівня інтенсивності конкуренції в хлібопекарській галузі.

Зазначимо, що проведені науковцями дослідження засвідчують, що за показником концентрації ринок хлібопекарської галузі є достатньо конкурентним, інтенсивність конкуренції в галузі є середньою, де напрям розвитку визначають великі концерни, а рівень показника інтенсивності конкуренції з врахуванням рентабельності ринку відображає високий рівень рентабельності бізнесу.

Враховуючи високу мінливість зовнішнього ринкового середовища, можливості та загрози для ПрАТ «Київхліб», а також місію та цілі діяльності даного підприємства, подальший розвиток підприємства, що має бути спрямований на збільшення його вартості, задоволення інтересів стейкхолдерів за рахунок зростання рівня його конкурентоспроможності, передбачає впровадження комплексу заходів, об'єднаних в окремі напрями.

У формуванні пропозицій по заходам в розрізі напрямів стратегії розвитку досліджуваного підприємства було враховано дослідження вітчизняних науковців, а саме результати побудови матриці «темпи зростання ринку – частка ринку» (BCG) для найбільших підприємств хлібопекарської галузі, згідно якої ПрАТ «Київхліб» належить до тих підприємств, які конкурують у зростаючій галузі, але займають відносно невелику частку ринку. Саме для такої категорії підприємств доцільним є проведення значного інвестування в розвиток тих напрямів діяльності, що забезпечать зміцнення позицій підприємства на ринку або закриття (перепрофілювання) нерентабельних виробництв у разі неможливості інвестування, удосконалення цінових практик [4].

Оскільки підприємство в своїй діяльності орієнтувалось на високу якість продукції та на групу споживачів, які віддають перевагу товарам високої якості за вищу ціну, тому ПрАТ «Київхліб» варто посилювати свою позицію на ринку за рахунок впровадження більш гнучких підходів до ціноутворення. Це дасть змогу завоювати додаткових споживачів з числа тих з них, які при виборі товару для придбання орієнтуються на ціну [3].

Для ПрАТ «Київхліб» з метою збільшення ринкової частки вважаємо для доцільним впровадження стратегії «характерного іміджу». Остання полягає у: створення репутації підприємства, що пропонує товари високої якості за прийнятними цінами; формуванні іміджу соціально-відповідальної компанії, яка дбає про інтереси усіх зацікавлених сторін; фокусуванні на розробці унікальних властивостей товару; виведенні на ринок нової продукції; творчому підході до розроблення реклами та збуту продукції.

Таким чином, в основі розробки стратегії розвитку ПрАТ «Київхліб» має стати якомога більш повне використання зовнішніх можливостей та сильних сторін для досягнення мети та реалізації місії діяльності підприємства. Враховуючі сучасні реалії військових дій на території держави, процес формування стратегії розвитку підприємства хлібопекарської галузі повинен базуватися на постійному відслідковуванню змін зовнішнього середовища і відповідно до їх динамічності корегувати цілі і завдання підприємства, які направлені на досягнення його місії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук В., Кривульський Є., Глюза К. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах війни. *Економіка та суспільство.* 2023. № 56. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-81

2. Востряков О. В., Гребешкова О. М. Стратегічний процес на підприємстві : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 313 с.

3. Ліщинська В. В. Стратегічний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств. *Бізнес-інформ*. 2018. № 4. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/strategichniy-analiz-zovnishnogo-ta-vnutrishnogo-seredovischa-hlibopekarskih-pidpriemstv.pdf

4. Ievdokymov V., Zavalii T. Conceptual framework of a Balanced Scorecard: a value-oriented approach. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 2020. Vol. 37. № 1. P. 17–26.

УДК 658.3

Тарасюк Тетяна Олегівна,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Минчинська І. В.,
канд. екон. наук,
Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0003-2221-7860

ВИРОБНИЦТВО ЗБРОЇ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК СТРАТЕГІЧНА НЕОБХІДНІСТЬ ТА НОВА СФЕРА ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Умови воєнного часу поставили перед Україною чималу кількість викликів, в тому числі – як перебороти важку економічну кризу, що виникла з початком повномасштабного російського вторгнення, а також як укріпити оборонно-промисловий потенціал нашої держави для протистояння агресії. Це все спонукало уряд вжити заходів щодо активного розвитку специфічного виду бізнесу – виробництва зброї.

Заводи України здатні, за словами прем'єр-міністра Дениса Шмигаля, виготовляти снаряди, мінометні міни, військову техніку, ракети та інші предмети, що мають вирішальне значення для військових зусиль. Виробництво зброї потроїлося у 2023 р. і, як очікується, зросте до кінця 2024 р. в шість разів [1].

Головним поштовхом до збільшення обсягів виготовлення зброї є те, що допомога західних партнерів та союзників у постачанні засобів при такій інтенсивності бойових дій є недостатньою для потреб сил оборони України, при цьому росія збільшила витрати на війну на 70% у порівнянні з 2023 р.

Згідно з думкою багатьох експертів, безпілотні літальні апарати (БПЛА) стали одним з головних чинників, що змінюють хід війни, і тому їхнє виробництво визначено ЗСУ як один з головних пріоритетів.

Проект «Армія дронів», що був започаткований у 2023 р. під патронатом віце-прем’єра Михайла Федорова, набув значного розмаху. Першопочатково даний проект фінансувався за рахунок донорських коштів, проте

вже в бюджеті 2024 р. держава виділила на нього 40 млрд. гривень. У проекті держбюджету на 2024 р. на дрони передбачено ще 48 млрд. грн. Інвестування в розвиток БПЛА є стратегічно важливим кроком для ЗСУ, який може суттєво вплинути на хід війни [2].

Забезпечення ЗСУ боєприпасами – ще одне з найважливіших завдань у цій війні. Цього року Україна планує розпочати виробництво артилерійських снарядів калібру 155 мм. Про це повідомив міністр стратегічних галузей промисловості Олександр Камишин. Крім того, Україна активно співпрацює з іноземними партнерами у сфері оборонної промисловості. Існує зацікавленість з боку зарубіжних компаній у створенні спільних підприємств з українськими колегами.

Сфера співпраці не обмежується лише боєприпасами. Наприклад, німецький концерн Rheinmetall анонсував також виробництво бронемашин, пороху та зенітної зброї. Вже працює спільне підприємство з ремонту військової техніки. Це свідчить про те, що Україна не лише нарощує власні виробничі потужності, але й активно залучає іноземні інвестиції та технології. Це дозволить не лише забезпечити ЗСУ необхідним озброєнням, але й дасть можливість Україні стати одним із лідерів світового оборонного ринку після закінчення війни [3].

Війна в Україні змусила багато українських бізнесів перепрофілюватися та зосередитися на мілітарітех-напрямку. Це дає їм можливість не лише допомагати ЗСУ фінансово, але й постачати необхідні для успішних бойових дій продукти.

Мілітарітех-стартап – це новостворена організація, що працює в умовах надзвичайної невизначеності та масштабує бізнес-модель. З юридичної точки зору для мілітарітех-стартапів в Україні найбільш підходять дві організаційно-правові форми:

1) Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ):

− більший обсяг відповідальності, роботи та витрат.

− оподаткування (загальна система – 18% податок на прибуток, 5% податок на дивіденди, 20% ПДВ; спрощена система – 3% або 5% єдиного податку (залежно від включення ПДВ)).

2) Фізична особа-підприємець (ФОП):

− проста реєстрація, спрощений процес створення бізнесу, менший контроль з боку держави, самостійність діяльності.

− підходить для полегшених проектів та початку роботи компанії з мінімальними витратами.

Окрім вибору організаційно-правової форми, важливо подбати про захист підприємницької ідеї:

- реєстрація торгової марки.
- оформлення договорів з розробниками програмних продуктів.
- реєстрація веб-сайту компанії.
- належне оформлення прав інтелектуальної власності, авторських прав.

Важливо зазначити, що мілітарітех-напрямок пропонує не лише нові можливості для бізнесу, але й пов'язаний з певними ризиками та викликами. Тому, перед тим як розпочинати роботу мілітарітех-стартапу, важливо ретельно проаналізувати ситуацію на ринку, оцінити свої можливості та ризики, а також розробити чіткий план дій [4].

Отже, сучасні події можуть кардинально змінювати та перелаштовувати ведення бізнесу. Наразі, оборонна промисловість потребує розвитку та вдосконалення у зброї, а тому держава та іноземні інвестиції створюють підґрунтя для того, аби бізнес розвивався в даному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізова А. Україна нарощує виробництво зброї, але є одне «але»: сенсаційні подробиці від The Washington Post / ТСН. URL : https://tsn.ua/ato/ukrayina-naroschuye-virobnictvo-zbroyi-ale-ye-odne-ale-sensaciyni-podrobici-vid-the-washington-post-2539501.html (дата звернення: 17.05.2024).

2. «Європейський збройовий хаб». Як Україна нарощує виробництво зброї / УНІАН. URL : https://www.unian.ua/weapons/yak-ukrajina-naroshchuye-virobnictvo-vlasnoji-zbroji-12409137.html (дата звернення: 18.05.2024).

3. «Це вау!» Як Україна нарощує виробництво зброї. Ярослав Кречко Донбас. Реалії / Радіо Свобода. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/yak-ukrayina-naroshchuye-vyrobnytstvo-zbroyi/32892367.html (дата звернення: 19.05.2024).

4. Ярова М. Military-tech в Україні: як розвивається напрям та які юридичні нюанси для стартапів / AIN.UA. URL : https://ain.ua/2023/09/15/military-tech-v-ukrayini-yak-rozvyvayetsya-napryam-ta-yaki-yurydychni-nyuansy-dlya-startapiv/ (дата звернення:19.05.2024).

УДК 658.14:332.1

Хацько Анна Михайлівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Несторенко Т. П.,
канд. екон. наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет,
м. Запоріжжя, Україна;
Сілезька академія,
м. Катовіце, Польща
ORCID ID 0000-0001-8294-6235

РОЛЬ АКАДЕМІЧНИХ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Академічні бізнес-інкубатори (АБІ) відіграють ключову роль у розвитку підприємництва, особливо у сучасному швидкозмінному економічному середовищі. Їх важливість обумовлена тим, що вони надають молодим підприємцям доступ до ресурсів, експертних знань та підтримки, необхідних для успішного запуску та розвитку бізнесу. АБІ сприяють створенню інноваційних компаній, підвищуючи їх конкурентоспроможність і здатність адаптуватися до нових ринкових умов. Крім того, вони сприяють створенню нових робочих місць і загальному економічному зростанню, що є важливим для будь-якої країни. У світлі глобальних економічних викликів та швидкого технологічного прогресу роль академічних бізнес-інкубаторів стає ще більш актуальною і потребує всебічного вивчення та підтримки.

Вивчаючи зміни ринку з 2010 до 2020 року (це актуально через те, що COVID-19 та повномасштабна війна дуже вплинули на показники), ми можемо бачити тенденцію зростання кількості зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за останні роки до вищенаведених чинників [3].

У зв’яку з цим з’являється і потреба в швидкому доступі до готових рішень, що не потребують додаткового часу на вивчення питань, які будуть заважати веденню основної ділянки справи підприємця. Дуже важливим є також і тенденції підтримки економіки країни, яка залежить в значній мірі і від малого бізнесу, тому що це майбутні робочі місця і сплачені державі

податки [1; 2]. Через це і важливо створювати такі умови, які будуть задовольняти і підприємців і державу.

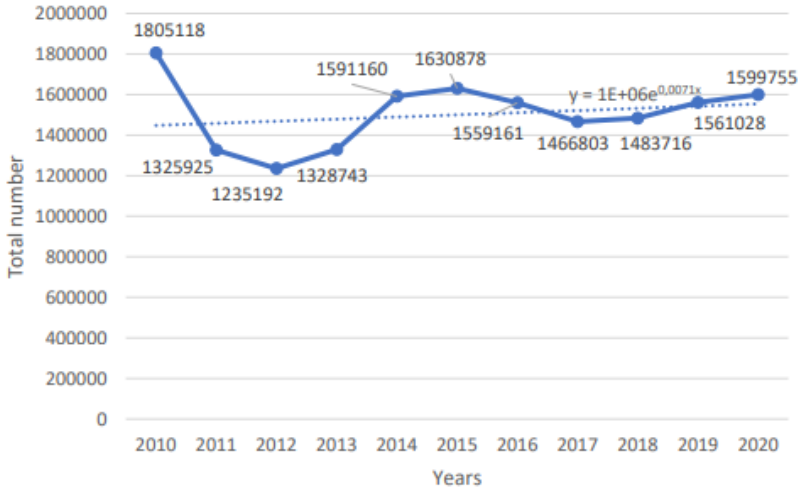

Рисунок 1 – Динаміка кількості фізичних осіб-підприємців в Україні за 2010–2020 рр.

Аналізуючи праці науковців, що досліджували дане питання, можна зрозуміти, що однією з причин проблем розвитку бізнесу в Україні, окрім відходу бізнесу в тінь і складної комунікації з державою є недостача інформації та та фінансування такого бізнесу [3]. Саме створення і подальше розширення кількості бізнес інкубаторів також впливає на вирішення даного питання-проблеми.

Академічні бізнес-інкубатори відіграють важливу роль у розвитку підприємництва, особливо в умовах економічної невизначеності та періодичних карантинних обмежень [4]. Вони забезпечують молодих підприємців необхідними ресурсами, експертними знаннями та підтримкою для успішного запуску та розвитку бізнесу.

Розвиток підприємницьких навичок у студентів та викладачів університетів є ключовим завданням, що підкреслюється в Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки. Академічні бізнес-інкубатори створюють умови для цього, пропонуючи ресурси, консультації та навчання, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності та інноваційності підприємств.

Досвід зарубіжних та деяких українських університетів демонструє успішність таких ініціатив [1; 2; 5], що свідчить про необхідність впровадження подібних програм в Україні. Прикладом є Бердянський державний педагогічний університет, де створення академічного бізнес-інкубатора вже показало позитивні результати у розвитку підприємництва серед студентів та викладачів.

Активна діяльність академічних бізнес-інкубаторів сприяє створенню нових робочих місць та економічному розвитку регіонів. Таким чином, університети мають продовжувати розвивати та підтримувати подібні ініціативи, що є важливим кроком для економічного зростання країни.

Якщо ж казати про більш локальні приклади, то можна звернутись до аналізу ситуації в сфері розвитку підприємництва в конкретних населених пунктав. З настанням епохи децентралізації бізнес починає активно впливати вже на конкретне місто, наповнюючи саме місцевий і регіональний бюджет податками і допомагаючи його розвитку. Саме тому переміщений університет стає не проблемою, а частиною локальної економіки конкретного міста, приносячи йому певні вигоди, а не витрати. До таких переваг знаходження переміщеного університету у приймаючому місті можна віднести наповнення бюджету, нові робочі місця, більшу привабливість конкретного міста для абітурієнтів, які в свою чергу можуть не їхати з міста, а навчатись в ньому, а пізніше приймати теж безпосередню участь у його розвитку [5].

Таким чином, академічні бізнес-інкубатори відіграють ключову роль у розвитку підприємництва, надаючи молодим підприємцям ресурси, експертні знання та підтримку. Вони сприяють створенню інноваційних компаній, підвищують їхню конкурентоспроможність та адаптивність до ринкових змін. Це важливо для створення нових робочих місць і загального економічного розвитку. Основними проблемами розвитку підприємництва в Україні є недостатність інформації та фінансування, що можна вирішити через розширення мережі бізнес-інкубаторів. Академічні бізнес-інкубатори також сприяють розвитку підприємницьких навичок у студентів і викладачів університетів, підвищуючи конкурентоспроможність і інноваційності підприємств. Академічні бізнес-інкубатори не тільки створюють нові робочі місця, але й сприяють економічному розвитку регіонів, особливо в умовах децентралізації. Переміщені університети можуть позитивно впливати на місцеву економіку, створюючи робочі місця та наповнюючи місцеві бюджети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hassan, N. A. (2020). University business incubators as a tool for accelerating entrepreneurship: theoretical perspective. *Review of Economics and Political Science.* URL : https://doi.org/10.1108/REPS-10-2019-0142

2. Kamran, A. S. (2021). Identifying critical success factors for university business incubators in Saudi Arabia. *Journal of Entrepreneurship and Sustainability.* URL : https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(15)

3. Nestorenko, T., Tokarenko, O., Kolmakova, O. (2021). Entrepreneurship in Eastern Ukraine: development in the context of armed conflict and the Covid-19 pandemic. *International Relations 2021* : Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference 2nd – 3rd December 2021, 510–517. URL : https://cutt.ly/DHUw2WV (дата звернення: 29.05.2024).

4. Nestorenko, T., Ostenda, A., Kravchyk, Yu., Nestorenko, O. (2022). Entrepreneurship and universities: a place of academic business incubators. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology.* 7(1), 63–71. URL : https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-1-7 (дата звернення: 29.05.2024).

5. Несторенко Т. П. Значення університету для економіки міста: приклад впливу переміщеного університету. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2021. Вип. 5(1). 298, [223–227] с. URL : https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2021-298-5(1)-39 (дата звернення: 29.05.2024).

УДК 336.2

Хміляр Анастасія Юріївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Заїчко І. В.,
канд. екон. наук, доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-6080-2959

ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Відповідно до Податкового кодексу України, спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених цим кодексом, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:

- податку на прибуток підприємств;
- податку на доходи фізичних осіб у частині доходів, що отримані в результаті господарської діяльності платника єдиного податку;
- податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг;
- податку на майно в частині земельного податку за земельні ділянки, що використовуються платниками єдиного податку для провадження господарської діяльності [1].

На сьогодні спрощена система оподаткування є актуальною у використанні, про що свідчить динаміка кількості суб'єктів підприємницької діяльності – спрощенців. Так, за даними Державної податкової служби України станом на 01.07.2023 кількість підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування становить 1782,4 тис. осіб (рис. 1).

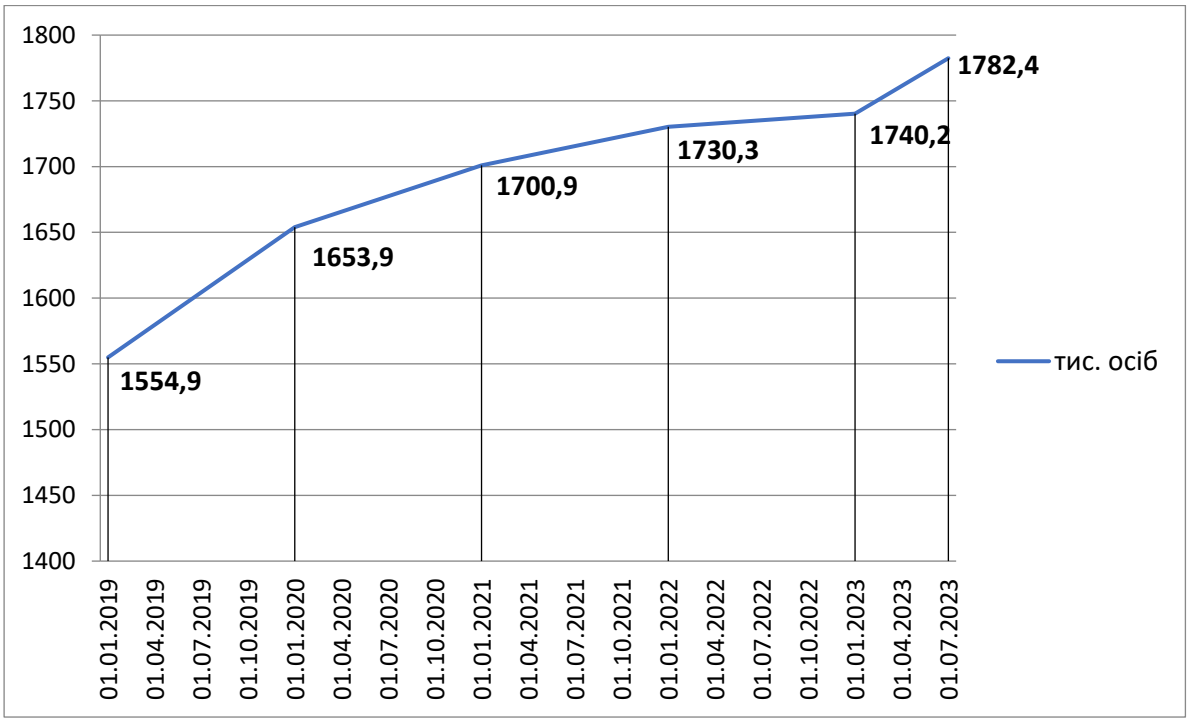

Рисунок 1 – Кількість платників єдиного податку у 2019–2023 рр.
Джерело: побудовано авторкою за даними [4].

З початку 2023 року кількість зареєстрованих платників єдиного податку тільки за півріччя збільшилась на 42,2 тис. осіб (на 01.01.2023 р. – кількість платників єдиного податку становила 1740,2 тис осіб).

Одним з позитивних моментів спрощеної системи оподатковування, обліку і звітності є те, що вона надає можливість суб'єктам підприємницької діяльності забезпечити роботою не лише себе, але і інших громадян, так як створюються додаткові робочі місця [2].

Щорічне збільшення доходів зведеного бюджету України за єдиним податком також демонструє ефективність спрощених режимів оподаткування (рис. 2).

Спрощена система оподаткування має і свої недоліки, а саме:

- обов’язкова сплата фіксованої суми податку незалежно від результатів діяльності;
- контроль рівня доходів для недопущення перевищення встановлених розмірів для окремих груп спрощеної системи;
- істотні обмеження щодо розширення діяльності;
- обмеження у виборі видів діяльності;
- обмеження співпраці з юридичними особами та компаніями в рамках загальної системи оподаткування [3].

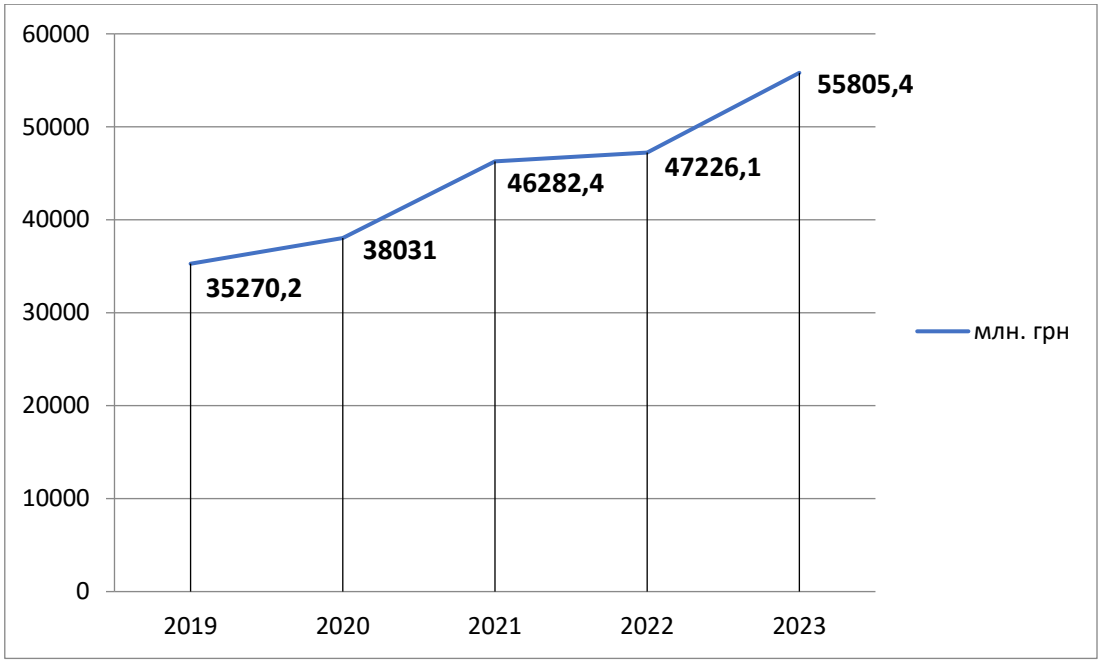

Рисунок 2 – Доходи зведеного бюджету України за єдиним податком у 2019–2023 рр.

Джерело: побудовано авторкою за даними [4].

Отже, на сучасному етапі розвитку національної економіки функціонування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності є необхідним та ефективним інструментом розвитку малого підприємництва. Ця система сприяє зменшенню податкового навантаження завдяки економії на сплаті єдиного соціального внеску. Проте податкове законодавство, що регулює діяльність підприємців на спрощеній системі оподаткування, не є досконалим. Існують недоліки, які негативно впливають на прибутковість бізнесу і озвучуються самими підприємцями, а також проблеми, що перешкоджають ефективному виконанню єдиним податком своїх фіскальних та регулюючих функцій, що призводить до збільшення дефіциту державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. С. 112. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n210

2. Модернізація податкової та митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України : монографія / К. О. Ващенко, П. В. Пашко, С. В. Онишко та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. П. В. Пашка, д-ра екон. наук, проф. С. В. Онишко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 518 с.

3. Онісіфорова В. Ю., Сідельнікова В. К. Спрощена система оподаткування: сучасний стан, переваги, недоліки та перспективи. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2019. № 2. С. 158–166.

4. Доходи зведеного бюджету України / Міністерство фінансів України. URL : https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2023/

УДК 658.15

Черненко Олександр Сергійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Слюсарева Л. В.,
д-р екон. наук, професор,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6845-9307

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасні умови української економіки характеризуються різноманітністю фінансових відносин підприємства, що є результатом постійних змін та економічної нестабільності ринкового середовища. Це зумовлює процеси перетворення, реорганізації та структуризації підприємницьких структур. Їх як зовнішні, так і внутрішні фінансові відносини постійно трансформуються, відображаючи рух грошових потоків, мобілізацію та використання фінансових ресурсів, формування доходів та здійснення витрат. Тому фінансовий механізм підприємства повинен включати методи та інструменти адаптивного фінансового управління як у стабільних, так і змінних умовах.

Формування та функціонування фінансового механізму є актуальним завданням, оскільки від ефективності використання фінансових ресурсів залежить фінансова результативність підприємств. Крім того, стійкість економічного зростання суб'єкта господарювання забезпечується стабільним процесом розширеного відтворення, що безпосередньо залежить від фінансового механізму, та його здатності забезпечити стабільність фінансового стану.

У сучасному економічному середовищі фінансовий механізм підприємств ускладнюється і пристосовується до зовнішніх факторів, наприклад, посилюються вимоги та зобов'язання у сфері платежів, податків, дивідендів тощо. Тому при розробці нових підходів до управління фінансами підприємств необхідно передбачати можливості безперервного вдосконалення та підвищення ефективності фінансового механізму, що забезпечить гнучкість та коригування як у частині організації фінансового механізму, так і методів управління фінансовими ресурсами [4, с. 12].

Тобто ефективний фінансовий механізм підприємства повинен виконати такі завдання:

1) забезпечити сукупність необхідних ресурсів та способів їхньої взаємодії для реалізації конкретного фінансовоекономічного процесу;

2) використати форми, способи та умови реалізації на практиці функцій фінансів для впливу суб'єкта на об'єкт фінансової системи підприємства;

3) сформувати сукупність прямих та зворотних зв'язків складових фінансової системи, що використовується суб'єктом для забезпечення ефективного функціонування, еволюції та оптимізації фінансовоекономічної системи.

Підсумовуючи вищенаведені поняття, можна стверджувати, що мета фінансового механізму підприємства - максимізація результатів від виконуваних функцій фінансів, зокрема забезпечення діяльності необхідними фінансовими ресурсами для ефективного функціонування підприємства. А більш в широкому розумінні - головна мета управління фінансами підприємства - це максимізація прибутку, капіталізація (ринкової вартості) та забезпечення платоспроможності (ліквідності) підприємства з метою задоволення інтересів власників.

Фінансовий механізм розвитку підприємств, що забезпечить максимізацію фінансових результатів, можна розглядати як ефективний засіб реалізації певного управлінського впливу. Базовими типами організаційної структури управління є лінійнофункціональна і дивізійна структури. За лінійнофункціональної структури зберігається централізоване управління підприємством як єдиним цілим, де всі управлінські функції зосереджені на керівництві. Лінійні підрозділи відповідають за основну роботу і приймають рішення, а функціональні є обслуговуючими, інформують і допомагають лінійному керівникові обгрунтовувати і приймати конкретні рішення [3, с. 175].

Основними управлінськими процесами, що реалізуються за допомогою фінансового механізму є: фінансове планування, управління фінансовими ресурсами, організація (координація, регулювання), контроль.

В управлінні господарською діяльністю основне місце займає корпоративне планування, воно є організаційним початком всього процесу виконання відповідних інструкцій для подальшого розвитку підприємства. "Фінансовий план повинен виявити достатність фінансових ресурсів за всіма напрямками діяльності підприємства та збалансувати пропорції між ними, адже різні статті фінансового плану охоплюють та пов'язують між собою

всі напрямки діяльності: виробництво, маркетинг, науковотехнічний розвиток, управління персоналом" [1, с. 53].

У сучасних ринкових умовах планування має забезпечити виробничий процес для виробництва конкурентоспроможної продукції з оптимальним використанням усіх ресурсів, тобто в подальшому гарантувати гнучкий розвиток підприємства. Якщо одне підприємство здійснює повноцінне регулярне планування, а інше лише намагається реагувати на ситуацію, перемога буде на боці першого [2, с. 80].

Фінансове планування допомагає приймати обгрунтовані рішення за такими напрямами:

- управління витратами: значні відхилення фактичних витрат від запланованих витрат викликають дисбаланс, тому необхідний контроль та визначення рамок відповідальності за таке відхилення;

- управління матеріальними потоками: відсутність планування в заготівлі матеріалів призводить до зростання запасів і заморожування в них фінансових ресурсів;

- управління потоком готової продукції: заморожування фінансових ресурсів у готовій продукції також призводять до втрат, у зв'язку з вилученням надлишкового кредиту;

- управління інвестиціями, фінансуванням та управління кредитами дозволяє знизити ризик для бізнесу сповільнення реалізації проєкту, забезпечує безперервність кругообороту капіталу підприємства.

В умовах сучасного ринкового середовища для забезпечення управління фінансами функціонування фінансового механізму підприємства необхідно будувати на основі таких спеціальних принципів:

1. Постійний моніторинг фінансового стану підприємства та прогнозування ймовірності фінансових криз. З метою запобігання розвитку несприятливих ситуацій та виникнення ризику банкрутства дуже важливо здійснювати постійний моніторинг фінансового стану підприємства, а також стежити за розвитком подій в економічній, соціальній та політичній сфері суспільства. Аналіз та прогнозування впливу світових та національних криз на діяльність підприємства дозволять вжити необхідних заходів завчасно та мінімізувати негативні наслідки.

2. Оперативність реагування на кризові явища. В умовах нестабільності ринкового середовища та кризових явищ у фінансовоекономічній сфері пріоритетне значення має оперативне управління фінансами підприємства.

Фінансовому менеджменту необхідно швидко приймати рішення: скорочувати витрати, заморожувати інвестиційні проєкти, забезпечувати повернення дебіторської заборгованості тощо.

3. Реалізація внутрішніх можливостей виходу підприємства із незадовільного фінансового стану. Фінансовоекономічна нестабільність у кризових умовах зумовлює необхідність використання переважно власних ресурсів на фінансування діяльності підприємства. Залучення позикових коштів може збільшити ризики втрати платоспроможності підприємства. ти ліквідні резерви.

4. Забезпечення інформацією. Як першочергові заходи підвищення ефективності фінансового механізму доцільні заходи щодо поліпшення інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Отже, підвищити конкурентоспроможність бізнесу у сучасних умовах, можливо лише при вдосконаленні систем управління підприємством.

Саме тому фінансовій службі необхідно впроваджувати нові інструменти та системи, що дозволяють оперативно реагувати на всі зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

СПИСОК ВИКОРИТСАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К. : Знання, 2008. 611 с.

2. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К. : КНЕУ, 2001. 240 с.

3. Метеленко Н. Г., Шульга О. П. Концептуалізація поняття «фінансовий механізм». *Причорноморські економічні студії.* 2016. Випуск 10. С. 172–179.

4. Фінансовий менеджмент : підручник / під кер. А. М. Поддєрьогіна. К. : КНЕУ, 2005. 536 с.

УДК 338.242.4

Черняк Анна Русланівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Кудельський В. Е.,
канд. екон. наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID 0000-0002-7252-6533

МОДЕЛІ РИНКОВОЇ СТРУКТУРИ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Структура ринку - це фундаментальне поняття в економіці, яке визначає взаємодію між фірмами та споживачами і впливає на ефективність ринку в цілому. Вивчення моделей ринкової структури дає глибоке розуміння того, як різні типи ринків впливають на поведінку економічних агентів, процес ціноутворення та розподіл ресурсів. У свою чергу, це може допомогти прогнозувати економічні тенденції та формулювати ефективні бізнес-стратегії і регуляторну політику. Розуміння ринкових структур є особливо важливим у сучасному глобалізованому світі, де зростає ринкова інтеграція та взаємозалежність. Економічні кризи, технологічні інновації, регуляторні зміни та міжнародна торгівля створюють нові виклики та можливості для бізнесу. Вивчення моделей ринкової структури надає інструменти для аналізу та прогнозування ринкової кон'юнктури. Ці знання можуть допомогти бізнесу ефективніше адаптуватися до змін у навколишньому середовищі, вчасно реагувати на конкурентні загрози та використовувати нові можливості для зростання.

Ефективна ринкова структура є однією з ключових умов стабільного економічного зростання та підвищення рівня життя. Ринкова економіка складається з досконалої конкуренції, монополістичної конкуренції, олігополії та монополії.

У сфері мікроекономіки доконала конкуренція — це ринкова структура, що характеризується можливістю продавців або покупців впливати на ринкову ціну, вона означає ідеальну ринкову ситуацію, коли на ринку взаємодіє велика кількість покупців і продавців, і жоден з продавців не може

впливати на ринкову ціну товару. На ринку існує велика кількість дрібних продавців та покупців, це означає, що їхні частки на ринку дуже малі, і їхні індивідуальні рішення не впливають на загальний рівень цін. Як наслідок, всі учасники ринку приймають ринкову ціну як даність. Також, товари, що продаються на досконало конкурентному ринку, є однорідними або стандартизованими (товар одного виробника є повністю замінним для товару іншого виробника). Здебільшого покупці не віддають перевагу товарам одного виробника. Модель доконалої конкуренції передбачає, що прибуток кожного учасника ринку в довгостроковому періоді близький до нуля (не існує економічного прибутку, що перевищує нормальний рівень доходу [1].

Монополістична конкуренція схожа на досконалу конкуренцію тим, що існує багато малих фірм, а вхід і вихід з ринку є легким. Однак у цьому випадку продукція різних фірм є диференційованою, тобто неоднорідною (наприклад, одяг, книги, парфуми). Диференціація продукції є основою для створення сприятливих умов для продажу та оновлення продукції. Вона є однією з основних ринкових структур, яка поєднує в собі риси як досконалої конкуренції, так і монополії. Ця модель ринку характеризується наявністю багатьох продавців, які пропонують схожі, але не ідентичні, диференційовані продукти. Як наслідок, кожна фірма має певний ступінь монопольної влади на своєму сегменті ринку, хоча і зазнає конкуренції з боку інших фірм, що пропонують аналогічні продукти. Ключовими рисами монополістичної конкуренції є велика кількість продавців, диференціація продукції, низькі бар'єри для входу та виходу з ринку, а також слабкий контроль над цінами. На відміну від досконалої конкуренції, де продукція є однорідною, в умовах монополістичної конкуренції кожна фірма пропонує продукцію з унікальними характеристиками, такими як якість, брендинг, упаковка та додаткові послуги. Це дозволяє компаніям встановлювати власні ціни і залучати певний відсоток споживачів, які віддають перевагу саме їхній продукції [2].

Олігополія - це базова ринкова структура, яка характеризується невеликою кількістю великих фірм, що домінують на ринку. Ці фірми мають значний вплив на ринкові умови, включаючи ціни та обсяги виробництва. Олігополістичні ринки часто зустрічаються в галузях, які вимагають великих інвестицій у виробничі потужності та дослідження і розробки, що створює високі бар'єри для входу на ринок нових фірм. Основними характеристиками олігополії є невелика кількість фірм, високі бар'єри для входу на

ринок, взаємозалежність фірм та потенціал для змови. Через невелику кількість гравців на ринку кожна компанія змушена враховувати реакцію своїх конкурентів при прийнятті власних рішень. Це створює ситуацію стратегічної взаємодії, коли дії однієї компанії мають значний вплив на інтереси інших компаній.

Монополія - одна з основних ринкових структур в мікроекономіці, що характеризується існуванням єдиного продавця, який повністю домінує на ринку певного товару або послуги. Це означає, що монополіст є єдиним постачальником продукту, якому немає замінника. Через відсутність конкуренції монополіст має значне домінування на ринку і може визначати ціни та обсяги виробництва на власний розсуд. Ключовими ознаками монополії є наявність єдиного продавця, унікальність продукту, високі бар'єри для входу на ринок та значний контроль над цінами. Бар'єри для входу спричинені різними факторами, включаючи контроль над ключовими ресурсами, патенти, ліцензії, високі початкові інвестиції та законодавчі обмеження.

Різні типи ринкових структур по-різному впливають на економічні процеси, конкуренцію, ціноутворення та інновації. Досконала конкуренція забезпечує ефективний розподіл ресурсів і максимальне задоволення потреб споживачів, тоді як монополії можуть призвести до неефективного використання ресурсів і підвищення цін. Олігополістична та монополістична конкуренція займають проміжне положення, а рівень конкуренції та ефективності залежить від конкретних ринкових умов та поведінки фірм. Розуміння цих моделей є важливим для економістів, бізнесменів та політиків, які прагнуть розробити ефективні стратегії та політику для забезпечення сталого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Електронний репозитарій : Home. URL : https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/28104/1/Лекція%20№15_MiM_2020.pdf (дата звернення: 16.05.2024).

2. Різноманітність ринкових структур. Головна / Бібліотека BukLib.net. URL : https://buklib.net/books/33872/ (дата звернення: 16.05.2024).

УДК 351.339.138:32:623

Шаргородський Андрій Павлович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0009-0007-6875-7500
Науковий керівник:
Бучинська О. В.,
канд. екон. наук, доцент, ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-2991-2110

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПІДХОДИ ДО ВІЙСЬКОВОГО МАРКЕТИНГУ

Військовий маркетинг - це використання маркетингових стратегій та технік для просування та підтримки військових цілей, таких як збільшення рекрутів, підтримка громадської підтримки військових операцій, формування позитивного іміджу армії та воєнних сил, а також сприяння військовій безпеці та обороні. Військовий маркетинг може включати в себе рекламу, публічні виступи, використання соціальних медіа, спонсорство заходів та інші засоби комунікації для досягнення військових цілей [1, с. 10–12].

Військовий маркетинг застосовується у багатьох арміях світу, адже це важлива складова сучасних військових сил для залучення нових рекрутів, підтримки іміджу та інформування громадськості. Ось деякі приклади армій, які активно використовують військовий маркетинг:

1. Збройні сили США (United States Armed Forces): Це один з найяскравіших прикладів використання військового маркетингу. Вони застосовують широкий спектр методів, включаючи телевізійні та інтернет-реклами, соціальні медіа, участь у спортивних заходах та фільмах

2. Британська армія (British Army): Велика Британія активно використовує військовий маркетинг для залучення новобранців. Вони створюють професійні рекламні кампанії, які підкреслюють можливості кар'єрного росту та переваги служби в армії.

3. Армія Ізраїлю (Israel Defense Forces, IDF): Ізраїльські збройні сили також активно займаються маркетингом, використовуючи соціальні медіа та інтернет-кампанії для підвищення інформованості та залучення молоді до служби [2, с. 22–24].

4. Збройні сили Німеччини (Bundeswehr): Німецька армія проводить різноманітні рекламні кампанії, спрямовані на молодь, щоб підкреслити переваги служби та можливості, які вона відкриває [3, с. 19–21].

5. Армія Австралії (Australian Defence Force): Вони використовують сучасні методи маркетингу, такі як соціальні медіа, телевізійні та радіо реклами, щоб залучити нових рекрутів і підтримати позитивний імідж військових сил [4, с. 48–50].

6. Канадські збройні сили (Canadian Armed Forces): В Канаді активно використовують військовий маркетинг, включаючи цифрові медіа, щоб привернути увагу молоді та заохотити їх до вступу в армію.

Ці приклади показують, що військовий маркетинг є важливим інструментом для багатьох армій світу, допомагаючи їм залучати нових членів і підтримувати громадську підтримку [5, с. 55–57]. За останні п'ять років військовий маркетинг пройшов кілька значних змін, вплив яких відчутний у різних аспектах цієї галузі:

1. Цифрова трансформація: зростання використання цифрових технологій, соціальних медіа та аналітики дозволило військовим організаціям збільшити ефективність своїх маркетингових кампаній, залучити нових рекрутів та збільшити залежність від інформаційних технологій [6, с. 60–62].

2. Зростання значення інформаційної боротьби: військові організації вдосконалюють свої стратегії інформаційної війни та пропаганди, звертаючи особливу увагу на вплив у соціальних медіа, дезінформацію та контрінформацію [7, с. 43–45].

3. Переорієнтація на м'яку силу: усвідомлення важливості м'якої сили у військовому маркетингу зросло, і військові організації активно використовують гуманітарні проекти, культурний обмін та інші методи для підтримки своїх стратегічних цілей.

4. Більший акцент на гендерну та культурну різноманітність: військові організації все більше звертають увагу на створення маркетингових кампаній, які враховують різноманітність гендерних, культурних та етнічних груп [8, с. 58–60].

5. Зростання зваженості на етичність: суспільство стає все більше чутливим до етичних аспектів військового маркетингу, і військові організації змушені бути більш обережними у своїх маркетингових діях, особливо в контексті відносин з громадськістю та медіа.

6. Глобалізація ринків та конкуренція: зростає конкуренція між військовими постачальниками, що спонукає їх до пошуку нових інноваційних рішень у маркетингу та продажу своїх продуктів [9, с. 66–68].

Ці зміни відображають загальні тенденції суспільства, технологічного прогресу та політичних реалій, які впливають на військовий маркетинг і вимагають від нього адаптації та інновацій [10, с. 70–72]. Сучасні підходи до військового маркетингу враховують швидкі зміни в суспільстві, технологіях та зовнішніх загрозах. Деякі з них включають:

1. Цифровий маркетинг: використання онлайн-каналів, таких як соціальні медіа, веб-сайти, блоги та електронна пошта, для просування ідеї військової служби та підвищення обізнаності про армію.

2. Геотаргетинг: використання географічних даних для спрямування реклами та інформаційних повідомлень на підконтрольні території або на області з підвищеним інтересом до військової кар'єри.

3. Контент-маркетинг: створення цікавого та цінного контенту, такого як відео, статті, інфографіка тощо, що допомагає розширити розуміння та підтримку оборонних заходів.

4. Інтерактивність та співтворчість: залучення громадськості до військового маркетингу через співтворчість, конкурси, онлайн-голосування та інші інтерактивні заходи.

5. Використання впливових осіб та амбасадорів бренду: залучення відомих або авторитетних осіб до підтримки військових справ та популяризації військової служби.

6. Аналітика та метріки: використання аналітичних інструментів для вимірювання ефективності маркетингових кампаній та вдосконалення стратегій.

7. Адаптація до молодіжної аудиторії: розвиток спеціалізованих програм та ініціатив, спрямованих на залучення молоді до військової служби, враховуючи їхні потреби та цінності.

8. Емоційна зв'язаність: створення емоційно зворушливих історій та матеріалів, що спонукають до дії та викликають позитивні емоції стосовно військової служби .

9. Соціальна відповідальність: акцент на важливості військової служби для суспільства та підтримка соціальних ініціатив для покращення якості життя військовослужбовців та їхніх родин.

Ці підходи сприяють підвищенню ефективності військового маркетингу та сприяють досягненню стратегічних цілей військових сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Петров А. А. Військовий маркетинг: теорія і практика. К. : Наукова думка, 2020. 200 с.

2. Шевченко О. О. Соціальні медіа в армії Ізраїлю. Х. : Фоліо, 2019. 160 с.

3. Кузнецов Д. Д. Молодіжний маркетинг у збройних силах Німеччини. 2021. 190 с.

4. Мельников Е. Е. Сучасні методи маркетингу армії Австралії. К. : Либідь, 2019. 170 с.

5. Смирнов А. А. Ефективність військового маркетингу. 2018. 210 с.

6. Федоров В. В. Цифрові технології у військовому маркетингу. К. : Либідь, 2019. 180 с.

7. Павлов П. П. М’яка сила у військових організаціях. 2018. 190 с.

8. Васильев В. В. Різноманітність у військових маркетингових кампаніях. К. : Либідь, 2021. 180 с.

9. Чернов А. А. Цифровий маркетинг у військових організаціях. К. : Либідь, 2020. 180 с.

10. Антонов Г. Г. Контент-маркетинг у військовій сфері. 2019. 190 с.

УДК 338.1

Швагірев Максим Дмитрович,
здобувач третього (PhD)
рівня вищої освіти,
Національний університет
«Одеська політехніка»,
м. Одеса, Україна
ORCID ID 0000-0002-7452-5091

ХАРАКТЕР СУЧАСНИХ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Вибір стратегії реформування господарської системи залежить від розуміння та прийняття суспільною свідомістю фундаментальних принципів ринкової економіки, які визначають не лише матеріальне життя людей, а й характер суспільного життєустрою загалом [2, с. 20]. Йдеться про свободу та індивідуальну відповідальність людей, їх перевагу самоорганізації замість колективної відповідальності. Такий підхід дозволяє уникнути вузько економічного сприйняття транзитивних перетворень, що веде на практиці до технічного запозичення лише окремих сторін ринкового механізму (вільне ціноутворення, комерційний госпрозрахунок тощо) при збереженні домінування державної власності, а значить, «розподільчого» характеру економічної системи.

Практика реформування в Україні є прикладом того, що базові цінності ринку – свобода особистості, гарантії приватної власності, право вибору – розглядаються не як вихідні засади нового порядку, а як вторинні, допустимі лише за певних умов (гарантії прав більшості). Ця ілюзорна ідея справедливості як права більшості веде до «розподільчої справедливості», де будувався соціалістичний порядок.

Наслідком такого підходу стало уповільнення перетворень у тих галузях, що визначають перспективи економічного зростання: приватизація державної власності, запровадження приватної власності на землю, розвиток підприємництва [1, с. 16]. За благим бажанням зберегти фонди, недопущення спаду виробництва упускається з уваги їх роль зміні та перетворенні суспільної свідомості, у формуванні людини, здатного до самоорганізації, який і є головною продуктивною силою ринкового порядку.

Сьогодні вже очевидно, що реформи не можуть бути способом уникнення «поганих» рис планової економіки та запозиченням «хороших» рис ринку, що суперечить принципу цілісності будь-якої господарської системи. Такий підхід веде до формування у населення очікування зростання добробуту не внаслідок власної ділової активності, а в результаті боротьби держави з власниками або чиновниками, що «зарвалися», знижує відповідальність за прийняття рішень і не змушує шукати найбільш вигідні способи використання ресурсів.

Суспільство був готовий сприйняття цінностей ринку на початку реформ, оскільки за умов тотальної монополії державної власності де вони були затребувані (не існувало приватної власності як їх еволюційного становлення). Ліберальні цінності не можуть виникнути з нічого. Зміна держави у умовах має дві сторони: вона стає і об'єктом, і суб'єктом перетворень. Змінюючись, саме вона має виконувати функцію провідника ринкових реформ, що веде до зростання ролі суб'єктивного чинника у трансформаційному процесі [3, с. 17].

Розуміння інтелектуальної елітою пострадянського суспільства сутності транзитивних процесів (особливо у країнах, які не мають сильних, орієнтованих на експорт, секторів економіки) та ролі держави у них визначили обрану модель перетворень. Використання нашій країні кейнсіанських принципів бюджетно-податкового регулювання як основного інструменту вростання ринку створило видимість ринкових перетворень і відповіло громадським очікуванням - безболісної адаптацію ринку. Проте ця запозичена модель державної економічної політики відповідала лише певному етапу розвитку капіталізму - зрілому великому машинному виробництву за умов монополізації економіки. Але вона може вирішити стратегічні завдання трансформації планової економіки.

Продовження такої економічної політики веде до ідеї «третього шляху», посилення політичного чинника у перетвореннях. У умовах підприємницький сектор зацікавлений у рішеннях довгострокового порядку, зокрема, інвестиціях. Це підштовхує державу до ухвалення інвестиційних рішень, які не можуть не мати політичного характеру, і ведуть до зниження економічної ефективності.

Відсутність результату від ринкових реформ дискредитує демократичні цінності у суспільній свідомості та виправдовує спроби держави планувати ринок, зрівнювати доходи. Дії держави замість того, щоб ставати «все менш і менш помітними», стають дедалі агресивнішими, ведуть до моделі

державного капіталізму. У результаті пріоритет віддається не створенню умов дії саморегулюючих ринкових механізмів, а збереження державного контролю над економікою. Тим самим не відтворюються сутнісні риси ринкового механізму, такі як саморегулювання та евристичність, не створюється конкурентне середовище, необхідне для відбору нових господарських форм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гальчинський О. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми. *Економіка України*. 2012. № 5 С. 4–17.

2. Геєць В. Ліберально-демократичні основи: курс на модернізацію України. *Економіка України*. 2010. № 3. С. 4–20.

3. Захарченко В.І. Нова економіка для нової України. *Економіст*. 2009. № 2. С. 16–22.

УДК 658.7

Шпакович Святослав Вадимович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0000-0003-0369-4100
Науковий керівник:
Соколова О. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-7061-3692

ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні економічні процеси часто зазнають впливу негативних зовнішніх факторів. Зокрема це можуть бути: фінансові, економічні, політичні кризи, пандемії, природні катастрофи. Україна сьогодні переживає наймасштабнішу в її історії гуманітарну, соціальну й економічну кризу, що спричинена війною.

Головним викликом, який повстав перед українськими підприємствами є трансформацією логістичних процесів та сектору. Через складність вантажоперевезень бізнес-процеси потребують негайної оптимізації, що стає серйозним викликом на адаптивність бізнесу. Тому особливої актуальності набирає управління логістичними процесами.

Управління логістичними процесами — це сукупність стратегій і методів, які вибудовані в систему та призначені для координації зусиль усіх учасників цієї системи підприємства для ефективного задоволення потреб усіх учасників логістичного процесу та споживачів в цілому [3, с. 431].

Основна мета логістичної системи полягає у забезпеченні доставки товарів і продуктів у необхідної кількості та асортименті в конкретне місце, готових до використання або споживання [4, с. 110].

Війна рф проти України завдала серйозної шкоди економіці держави, включаючи часткову деградацію її логістичної інфраструктури. На даний момент, з п’яти видів транспорту функціонують лише три: залізничний, автомобільний та трубопровідний. У зв’язку з цими, компанії шукають оптимальні логістичні рішення, що поліпшать ситуацію з перевезенням своїх товарів та вантажів [5, с. 22].

Отже, питання оптимізації логістичних процесів в Україні є проблемою національного масштабу і потребує негайного та ефективного вирішення.

Цей етап оптимізації логістичних процесів складається з [2]:

1. Дослідження ринку та прогнозування можливих змін передбачає детальне вивчення ринкових тенденцій, кон'юнктури, умов господарювання та прогнозування можливих змін у попиті, умовах постачання.

2. Координація та коригування логістичних процесів. Цей етап передбачає безперервне управління та контроль логістичними процесами підприємства та, при необхідності, вносяться корегування до них, зокрема зміни в маршрутах доставки, пошуку інших постачальників.

3. Контроль за запасами, раціоналізація. З метою зниження ризиків у сучасних умовах варто зменшити накопичення та відмовитися від тривалого зберігання товарів на складських приміщеннях. Тому даний етап допоможе уникнути надмірних запасів і зменшити витрати.

4. Розгляд альтернативних варіантів постачання здійснюється у співпраці з іншими логістичними гравцями на ринку для забезпечення стабільних поставок товарів.

Отже, адаптація в логістиці є важливим процесом, оскільки від її ефективності залежить неперервність торгівлі та обміну товарами, що у сучасному світі є життєво необхідним для забезпечення важливих потреб суспільства.

Що стосується підприємства ТОВ «АРС Пром» (код в ЄДРПОУ - 35208138), то військові події також вплинули на його логістичні процеси. В довоєнний період підприємство активно здійснювало транспортування сировини з окупованих територій та поставку туди готової продукції. Проведено ряд великих робіт щодо оптимізації зміни постачальників сировини, перебудовано логістичні зв'язки та переорієнтовано на інших покупців продукції, що в свою чергу призвело до організації нових логістичних маршрутів. В компанії є власний автомобільний транспорт, який надалі розширюється.

Слід відмітити, що військові події стосуються не тільки окремих підприємств, але й держави в цілому, адже було зруйновано багато складів та логістичних центрів, зменшились (а в деяких випадках повністю припинились) поставки сировини з великих міст-виробників – Запоріжжя, Харкова, Одеси, Маріуполя, Херсона тощо. Наслідком є втрата налагоджених логістичних маршрутів та зростання часу доставки, значний ріст цін на

перевезення, зменшення запасів сировини/товарів на складах [1, с. 101]. Всі ці фактори спричинили ріст цін на кінцеву продукцію.

Таким чином, логістична діяльність підприємств України зазнала значних змін та серйозного впливу від військових подій. Логістика є одним з ключових механізмів функціонування бізнесу та держави, в цілому. Незважаючи на труднощі, спричиненні сьогоденням, логістика продовжує адаптуватися та функціонувати. Проте керівній ланці підприємств України слід усвідомлювати та мінімізувати ті ризики, які створює війна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалишин С. В. Стратегії розвитку логістичних компаній в умовах глобалізації. *Наукові записки львівського університету бізнесу та права*. 2023. № 37. С. 96–104. URL : https://doi.org/10.5281/zenodo.7974502

2. Кузяк В. В. Управління логістичними процесами в Україні: проблеми та шляхи розв’язання в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-13

3. Луценко І. С., Коновалова І. В. Удосконалення управління логістичними процесами як метод покращення діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №. 11. С. 430–435. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_11_62

4. Матвієнко-Біляєва Г. Л. Логістична система підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 108–111. DOI : https://doi.org/10.32843/infrastruct41-18

5. Огренич Ю. О., Діброва В. О. Логістична діяльність підприємств в умовах невизначеності: особливості, проблеми, напрямки вдосконалення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. № 55. С. 20–28. DOI : https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-55-3

УДК 334.7

Ющенко Артем Сергійович,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ORCID ID 0000-0000-0000-0000
Науковий керівник:
Смачило В. В.,
д-р екон. наук, професор,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0000-0000-0000

АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВА

Імідж підприємства є ключовим фактором, що визначає його успіх та конкурентоспроможність на ринку. Це багатогранне поняття включає в себе не лише сприйняття клієнтів, але й інші важливі аспекти, такі як корпоративна культура, фінансова стабільність, соціальна відповідальність, медійні взаємини, а також якість продукції та послуг. У сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій, імідж компанії формується не лише завдяки її безпосередній діяльності, але й через сприйняття громадськістю та стейкхолдерами [1].

Формування та підтримка позитивного корпоративного іміджу є критично важливими для забезпечення довготривалих відносин зі стейкхолдерами і досягнення стратегічних цілей компанії. Успішні підприємства розуміють, що репутація є невід'ємною частиною їхньої діяльності, яка потребує постійної уваги та вдосконалення. Від належного управління іміджем залежить не лише лояльність клієнтів, але й можливості залучення інвестицій, партнерських зв'язків та кращих кадрів [2].

Корпоративна культура, яка відображає цінності та принципи компанії, є фундаментом для побудови позитивного іміджу [4]. Стабільна фінансова діяльність і прозорість у фінансових питаннях додають довіри серед інвесторів і партнерів. Важливим аспектом є також соціальна відповідальність, яка підкреслює роль компанії в суспільстві та її внесок у вирішення соціальних та екологічних проблем.

Медійні взаємини допомагають формувати громадську думку та підвищувати впізнаваність бренду. Якість продукції та послуг безпосередньо впливає на задоволеність клієнтів та їхню готовність рекомендувати компанію іншим. Тому управління іміджем підприємства вимагає комплексного підходу, який враховує всі ці аспекти та спрямований на побудову стійкого та привабливого образу компанії.

Поняття корпоративного іміджу є багатогранним і охоплює різні аспекти діяльності компанії та її взаємодії з оточуючими. Визначення цього терміна можуть дещо відрізнятися залежно від джерела, але всі вони підкреслюють важливість сприйняття компанії різними стейкхолдерами. [9] Різні організації та авторитетні джерела описують корпоративний імідж з урахуванням таких аспектів, як продукція, послуги, маркетинг, реклама, брендинг, фінансова успішність, етичні норми та корпоративна культура. Важливо зазначити, що корпоративний імідж є динамічним і може змінюватися в залежності від дій компанії та зовнішніх факторів. Позитивний імідж допомагає компанії залучати клієнтів, інвесторів, партнерів та кращих працівників, сприяючи довготривалому успіху на ринку.

У таблиці 1 представлено різні визначення корпоративного іміджу, запропоновані авторитетними джерелами. Кожне визначення підкреслює різні аспекти та фактори, що впливають на формування іміджу компанії:

Таблиця 1 – Визначення корпоративного іміджу

Автор	Визначення іміджу
1	2
Marketing91 [1]	Визначає корпоративний імідж як образ компанії, що формується у свідомості людей на основі її продукції, послуг, діяльності та медійного висвітлення. Імідж компанії є динамічним і може змінюватися залежно від зусиль, спрямованих на його покращення.
Indeed[2]	Пропонує схоже визначення, підкреслюючи, що корпоративний імідж – це публічне сприйняття компанії або бренду, яке формується за допомогою маркетингу, реклами, брендингу та поведінки організації. Також вони наголошують на важливості репутації та корпоративної ідентичності.
HubSpot [3]	Акцентує увагу на тому, що корпоративний імідж формується не лише за допомогою маркетингу та реклами, а й через реальні дії компанії, такі як фінансова успішність, інноваційність продукції та дотримання етичних норм. Дії компанії мають вирішальне значення у формуванні її іміджу.

Продовження таблиці 1

1	2
Wikipedia[4]	Розглядає корпоративний імідж як спосіб, у який корпорація презентує себе публіці. Це поняття включає візуальні елементи, такі як брендинг, дизайн продукту, реклама та зв'язки з громадськістю. Важливим є те, що корпоративний імідж відображає стратегію корпоративної комунікації та націлений на створення стійкого враження.
Investopedia[5]	Це спосіб сприйняття компанією громадськістю, зацікавленими сторонами, інвесторами та клієнтами. Позитивний корпоративний імідж підвищує репутацію компанії та сприяє будівництву довіри серед зацікавлених сторінсторонами. Визначальними факторами є досвід, враження, асоціації та знання про компанію.
Harvard Business Review[6]	Це сприйняття компанією її різних зацікавлених сторін. Він відображає ідентичність організації, її цінності та спосіб, як вона сприймається на ринку.
Forbes[7]	Це загальне враження, яке в людей є про компанію. Воно включає репутацію компанії, сприйняття бренду та спосіб, як її бачать клієнти, працівники, інвестори та громадськість.
Business News Daily[8]	Це сприйняття компанією громадськістю. Воно включає оцінку репутації компанії, її цінностей, культури, продуктів чи послуг та взаємодій з клієнтами та громадськістю.
The Balance[9]	Це спосіб, яким компанія сприймається громадськістю та зацікавленими сторонами. Це оцінюється на основі репутації бренду, сприйняття продуктів чи послуг, корпоративної соціальної відповідальності та сприйняття компанії в її галузі.
Entrepreneur[10]	Це сприйняття, яке індивіди або групи мають про компанію на основі її репутації, бренду, дій та комунікацій. Воно впливає на спосіб, яким клієнти, працівники, інвестори та громадськість сприймають та взаємодіють з компанією

Джерело: складено автором за даними [1–10].

Проаналізувавши всі визначення, можна зробити висновок, що корпоративний імідж є критично важливим елементом успішної діяльності будь-якої компанії. Як показують різні визначення, це багатогранне поняття включає сприйняття громадськістю, клієнтами, інвесторами та іншими стейкхолдерами, яке формується через продукцію, послуги, маркетинг, рекламу, брендинг, фінансову стабільність, соціальну відповідальність та корпоративну культуру. Позитивний корпоративний імідж сприяє довірі, лояльності та підтримці з боку всіх зацікавлених сторін, що є необхідним для довготривалого успіху на ринку.

Реальні дії компанії, такі як дотримання етичних норм, інноваційність та фінансова успішність, мають вирішальне значення у формуванні її іміджу. Стратегії комунікації, візуальні елементи брендингу та якість взаємодії з громадськістю також відіграють важливу роль у створенні стійкого враження про компанію. Оскільки імідж є динамічним і може змінюватися залежно від дій компанії та зовнішніх факторів, підприємства повинні постійно працювати над його підтримкою та покращенням.

Таким чином, управління корпоративним іміджем вимагає комплексного підходу, що враховує всі аспекти діяльності компанії. Лише завдяки постійним зусиллям у цьому напрямку можна забезпечити позитивне сприйняття компанії, що є запорукою її успішного розвитку і процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бхасін Х. Що таке корпоративний імідж і чому він такий важливий. 2019. URL : https://www.marketing91.com/corporate-image/

2. Детальний посібник із корпоративного іміджу та чому він важливий. 2023. URL : https://uk.indeed.com/career-advice/career-development/corporate-image

3. Форсі К. Корпоративний імідж: чому сприйняття вашого бренду громадськістю зараз важливіше, ніж будь-коли. 2020. URL : https://blog.hubspot.com/marketing/corporate-image

4. Wikipedia Корпоративна ідентичність. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/Corporate_identity

5. Тарвер Е. Ідентичність бренду: що це таке та як її створити. 2022. URL : https://www.investopedia.com/terms/b/brand-identity.asp

6. Макнілл Д. Як підвищити імідж вашої компанії. 2023. URL : https://reputation911.com/improve-company-image/

7. Форбс С. Зробити корпорації агентами змін для швидкого старту економічної мобільності. 2024. URL : https://www.forbes.com/policy/?sh=55fc17802c48

8. Узіалко А. Як створити чудовий корпоративний логотип. 2024. URL : https://www.businessnewsdaily.com/10269-corporate-logo-brand-business.html

9. Дансо Н. Баланс між корпоративним стилем і корпоративним іміджем та його впливом на маркетинг університетів у Гані. 2020. URL : https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ABR/article/view/8323

10. Бозкурт М. Концепції корпоративного іміджу, бренду та репутації та їх значення для туристичних закладів. 2018. № 1. С. 49–59. URL : https://www.researchgate.net/publication/330022863_Corporate_Image_Brand_and_Reputation_Concepts_and_Their_Importance_for_Tourism_Establishments

УДК 658.0(477)

Ярош Іван Сергійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:
Калач Г. М.,
канд. екон. наук, доцент,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна
ORCID ID 0000-0002-6031-0591

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВНУТРІШНЬОМУ ТА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКАХ УКРАЇНИ

Для підвищення ефективності підприємницької діяльності необхідно врахувати ряд факторів, таких як управлінські навички, доступ до фінансових ресурсів, рівень конкуренції, інноваційний потенціал та нормативно-правове середовище.

Сучасний стан підприємницької діяльності в Україні характеризується низкою проблем та викликів. Внутрішні та зовнішні фактори війни створюють складні умови для функціонування бізнесу, але водночас вони також стимулюють пошук нових можливостей та розвитку внутрішнього потенціалу.

Однак, руйнування інфраструктури, втрати від війни та нестабільність на ринку створюють значні виклики для бізнесу. Проте, в цих умовах важливою стає активна адаптація до змін, швидке прийняття стратегічних рішень та використання новаторських підходів у веденні бізнесу. Варто зазначити і слабкі сторони внутрішнього ринку, які включають бюрократичні перепони, корупцію, нестабільність законодавства та обмежений доступ до фінансових ресурсів. Роль державного регулювання є важливою, проте часто неефективною, що ускладнює розвиток малого і середнього бізнесу.

Найбільшою перешкодою у воєнний час підприємці називають падіння продажів (64,1%). Також вагомою перешкодою є відсутність достатньої кількості персоналу через мобілізацію фахівців до лав Збройних сил України (47%). Бізнес вказує на зростання витрат на виробництво (31,2%), заборону закордонних відряджень для чоловіків (29%), а також проблеми з логістикою (26,9%) [1].

Позитивним сигналом є бажання 8% респондентів розпочати зовнішньоекономічну діяльність у 2024 році. Найбільшими перепонами на шляху виходу українських компаній на іноземні ринки є відсутність європейських клієнтів (35,6%), відсутність фінансових ресурсів (34,5%) та відсутність кваліфікованих спеціалістів (21,8%) [1].

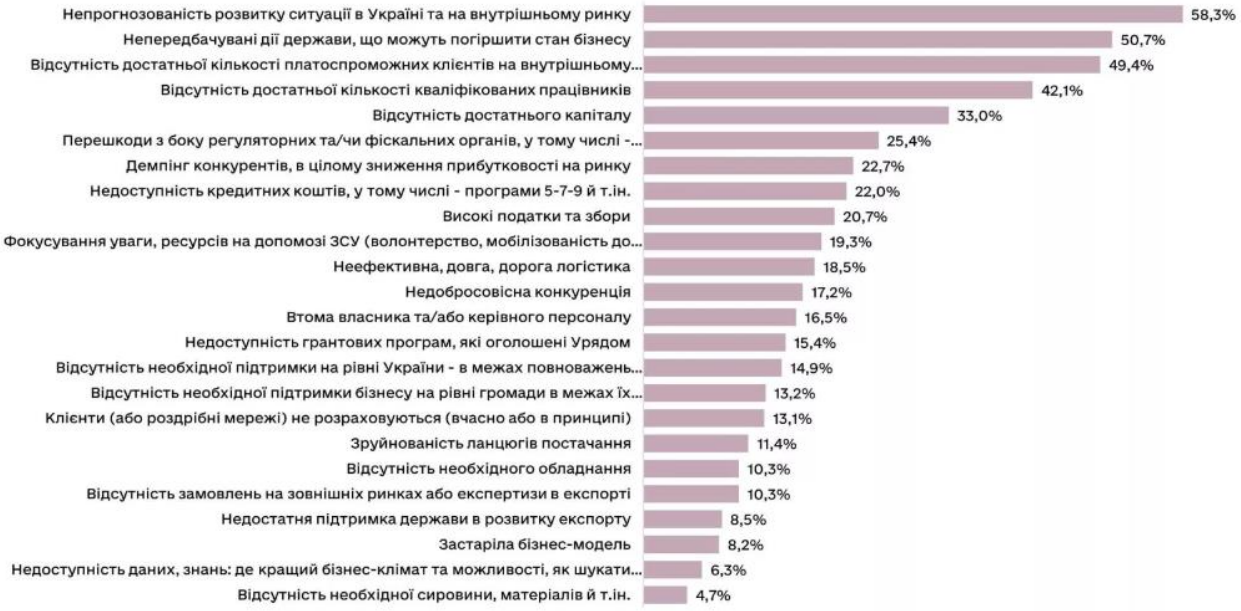

Рисунок 1 – Що заважає підприємцям відновлювати і розвивати бізнес
Джерело: складено автором за даними [1].

МСБ демонструє поліпшення прогнозу своєї діяльності у 2024 році. Показник очікування від результатів діяльності компанії суттєво зріз порівняно з аналогічним показником січня 2022 року (10,3%) та на наступний рік становить +20,7% порівняно з 2023 роком. Попередній максимум цього показника зафіксовано в листопаді 2022 року (17,3%). Майже половина представників МСБ (44,5%) заявила, що очікує на зростання персоналу у 2024 році. 83,3% респондентів уважають саме людські ресурси ключовими для післявоєнного відновлення компанії. Більше половини (57,2%) малого та середнього бізнесу в Україні працює виключно на внутрішній ринок [1].

Українські підприємства мають значний потенціал для виходу на міжнародні ринки. Однак, цей процес супроводжується значними викликами, такими як висока конкуренція, необхідність адаптації продукції до міжнародних стандартів та відсутність досвіду в міжнародних бізнес-операціях. Вплив глобальних економічних трендів, таких як цифровізація, глобалізація та зміни у світовій торгівлі, також є важливим чинником, який необхідно враховувати.

Рисунок 2 – Якої допомоги потребують підприємці для підвищення ресурсоефкективності

Джерело: складено автором за даними [2].

Окремо варто згадати низьку обізнаність вітчизняних підприємств із державними, а особливо недержавними програмами підтримки, адже це нівелює значні зусилля їхніх надавачів і блокує можливості розвитку. Обізнаність великих підприємств із державними програмами підтримки бізнесу досить висока, трохи гірша щодо недержавних та донорських програм. Але для малих і середніх підприємств обізнаність щодо державних програм підтримки бізнесу нижча, ніж у великих (лише третина чули про такі програми). Щодо недержавних та донорських програм, про їхнє існування знають тільки декілька підприємств, і жодне середнє підприємство не користується ними. Це підтверджує той факт, що попри існування в Україні багатьох різних інформаційних онлайн-майданчиків із агрегацією програм, їхня ефективність зовсім невисока [2].

Україна потребує розвитку експортно-орієнтованих підприємств. Для нової економічної стабільності внутрішнього ринку необхідно вдаватися до пошуку нових клієнтів та розширювати географію експорту. Важливим фактором у підвищенні ефективності підприємницької діяльності є також залучення інвестицій та розвиток фінансового ринку, що дозволить забезпечити підприємства необхідними ресурсами для розвитку та модернізації.

Отже, в контексті воєнного конфлікту в Україні важливою є комплексна підтримка підприємництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Це вимагає спільних зусиль держави, бізнесу та громадськості для подолання викликів та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. URL : https://business.diia.gov.ua/en/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku

2. URL : http://www.recpc.org/wp-content/uploads/2022/11/National_businesses_during-war_2022.pdf

Наукове електронне мережеве видання

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Збірник матеріалів
VII Міжнародної науково-практичної конференції

31 травня 2024 року

Укладач: *О. М. Соколова*

Відповідальний за випуск: *А. В. Лавренюк*

Верстка: *Д. П. Завальніцька*

Здано до друку 23.07.2024
Друк. арк. 36,27
Замовлення № 1112

Підготовлено до друку редакційно-видавничим відділом
Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022